МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ

Науково-технічний збірник

Заснований в 1997

Випуск № 28

Київ КНУБА 2011

УДК 711.11; 711.112

Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М.М. Дьомін. – К., КНУБА, 2011. – Вип. 28. –468 с. Українською та російською мовами.

В збірнику висвітлюються актуальні проблеми досліджень у галузі архітектури та містобудування, теорії та історії архітектури, реконструкції існуючої забудови.

Розрахований на працівників науково-дослідних і проектних організацій, викладачів вищих навчальних закладів.

Современные проблемы архитектуры и градостроительство: Науч.-техн. сборник / Ответ. ред. Н.Н. Демин. – К., КНУБА, 2011. – Вып. 28. – 468 с. На украинском и русском языках.

В сборнике освещаются актуальные проблемы исследований в области архитектуры и градостроительства, теории и истории архитектуры, реконструкции существующей застройки.

Рассчитан на работников научно-исследовательских и проектных организаций, преподавателей высших учебных заведений.

Відповідальний редактор – член-кореспондент АМ України, доктор архітектури, професор М.М. Дьомін.

Редакційна колегія: доктор технічних наук, професор Габрель М.М.; кандидат технічних наук, профессор Товбич В.В. (заступник відповідального редактора); доктор технічних наук, професор Клюшниченко Є.Є.; доктор архітектури, професор Лаврик Г.І.; доктор архітектури, професор Мардер А.П.; доктор технічних наук, професор Михайленко В.Є.; доктор географічних наук, професор Нудельман В.І.; доктор архітектури, професор Панченко Т.Ф. доктор технічних наук, професор Підгорний О.Л.; доктор технічних наук, професор Плоский В.О.; доктор технічних наук, професор Самойлович В.В.; доктор технічних наук, професор Сергейчук О.В.; доктор архітектури, професор Слєпцов О.С.; доктор архітектури, професор Ковальський Л.М.; доктор архітектури, професор Куцевич В.В.; кандидат архітектури, доцент Левченко О.В. (відповідальний секретар); доктор архітектури, професор Фільваров Г.И.; доктор архітектури, професор Тімохін В.О. (заступник відповідального редактора); доцент Чередніченко П.П. (заступник відповідального секретаря); дійсний член АМ України, доктор технічних наук, професор Яковлєв М.І.

Рекомендовано до видання вченою радою Київського національного університету будівництва і архітектури, протокол № 4 від 25, листопада 2011 р.

На замовних засадах

© Київський національний університет будівництва і архітектури, 2011

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ

УДК 728.1(1-21)

Л. Г. Бачинська
професор кафедри основ архітектури та архітектурного проектування Київського національного університету будівництва і архітектури

ЖИТЛОВА АРХІТЕКТУРА У СРСР: ІСТОРИЧНІ НАСЛІДКИ ПОЛІТИЧНОГО ВТРУЧАННЯ

Анотація: у статті розглянутий вплив політичних процесів, що відбувалися у радянській державі у різні періоди, на житлове будівництво.

Ключові слова: житлова архітектура, внутрішньодержавна політика, Постанови ЦК КПРС.

Історія радянського періоду в колишньому СРСР і нашій країні є унікальним явищем, аналогів якому немає. Вивчення впливу радянського ладу, мислення громадян соціалістичної держави, що проіснувала найдовший у світовій історії період – 75 років - на усі сфери діяльності надає неоціненні знання, дозволяє, виконавши порівняльний аналіз існування держав з різними видами власності і таких, що відрізняються системою правління, виявити позитивні та негативні аспекти радянського образу життя, оцінити одержану історичну спадщину з різних боків, в тому числі й архітектурно-містобудівну її складову.

Сутність життя людства міститься у його господарській діяльності, людина не може існувати без продуктів харчування, техніки, житла, міської культури і багато іншого, що забезпечує їй соціально-економічний і науково-технічний прогрес. Види господарської діяльності здавна перетворювали людські індивідууми у спільноту, визначали соціальну роль кожного учасника єдиного економічного процесу, формували основу для зародження держави з певною системою правління. Соціальна організація мала внутрішню структуру, спосіб суспільного устрою, створювала деяку форму існування учасників єдиного економічного процесу, необхідну саме для даного виду господарської діяльності і відбиваючу саме цей спосіб суспільного буття. Архітектурно-містобудівна діяльність, її спадщина, котра становить найзначнішу частину

матеріальної культури людства, є результатом економічного життя певного виду соціуму. У відповідності до існуючої структури останнього і ролі кожного з його членів, а також системи правління в державі виникає спосіб розселення представників різних соціальних верств у міському просторі, композиція і форма архітектурно-просторової організації, типологія громадських і житлових споруд, типи містобудівних ансамблів і закономірності їх побудови, стильові переваги, пріоритети у виборі пакету нагальних проблем, котрі потребують вирішення засобами архітектури і містобудування і багато іншого, що знаходиться у компетенції зодчества.

Одним з найважливіших архітектурних об'єктів для людини з давніх-давен було житло, яке забезпечувало умови життєдіяльності, реабілітації фізичних і духовних сил та захист від агресивного впливу довкілля. Житло утворює перепону між зовнішнім середовищем і найближчим до людини простором, котре дозволяє їй потрібну індивідуальну життєдіяльність і варіантність вибору способів особистого існування.

Житловий будинок як архітектурний об'єкт приймає участь у оформленні міського простору, за допомогою зовнішньої архітектури формує певні естетичні якості забудови. Прийоми розміщення житлових будинків допомагають (або навпаки, нівелюють, а може, ігнорують) санітарно-гігієнічний комфорт проживання. Планування житлових будинків, конструктивна система, методи зведення і принцип їх розміщення на ділянці вирішують ступінь їх економічної ефективності. Розмаїття їхніх типів за рівнем комфорту, вартості, умов розташування на міській території або однотипність підходу до їх благоустрою, зовнішнього вигляду, прийомам забудови та іншого свідчать або про впровадження соціальних аспектів проблеми розселення у житлове будівництво, або, навпаки, про те, що їх врахування відсутнє.

Пріоритети у виборі невідкладних завдань житлового будівництва (соціальних, функціональних, санітарно-гігієнічних, естетичних) на протязі усього радянського періоду історії *постійно змінювалися під впливом керівних органів*, хоча завдання економічної ефективності завжди були чітко визначені або, принаймні, малися на увазі, оскільки точний аналіз державних накопичень і матеріальних ресурсів дозволяв достеменно визначити реальний розмір капіталовкладень у житлове будівництво з врахуванням визначеного на певний період росту добробуту радянського народу і суворо проконтролювати витрачання державних коштів на зазначену статтю державного плану, що приймався, та здійснення будівництва у визначені строки та у наміченому об'ємі. *У цьому суть соціалістичного способу виробництва, заснована на плануванні і контролі, а також проголошеному радянським ладом принципі рівного для усіх розподілу державних (або так званих "народних") коштів.*

Історичний огляд архітектурної спадщини радянського періоду дозволяє виявити основні етапи розвитку житлової (і не тільки) архітектури в нашій країні, які значною мірою обумовлені *існуючою системою правління* у державі з соціалістичним способом одержання виробничого продукту та її плануванням так званої внутрішньополітичної і господарської діяльності, а також певною *політико-ідеологічною роллю* радянської держави у спілці інших держав.

Перший етап обумовлений післяреволюційним пошуком архітектури з новим соціальним змістом, що являв народжену молоду державу, образ життя якої певною мірою був підготовлений європейськими утопіями 16-19 століть і скопійований за взірцем любимого вождем пролетаріату вітчизняного роману "Що робити?". Соціальні перетворення у державі потребували нової типології громадської архітектури, орієнтованої на нового споживача – робітничий клас ("Хто був ніким, той стане всім"), яка мусила докорінним чином виправити стан соціальної несправедливості колишньої Російської імперії. Крім санітарно-гігієнічного комплексу і розвиненої функції архітектури для колишніх соціальних низів, котра була призвана підняти нову архітектуру до палацово-храмового рівня місця життєдіяльності нової людини, важливого значення набуває архітектурна форма, в котру убирається новий соціальний зміст. Саме конструктивізм (а не функціоналізм) більш опукло відбиває нову ідеологію, котра через чіткість і тектоніку конструктивної структури дозволяє заявити нову соціальну програму і безперечні пріоритети радянського ладу. Бурхливі новаторські пошуки в архітектурній галузі передбачають економічність архітектури і призводять до винахідництва не тільки у типології громадської архітектури (приміром, будинків-комун), не тільки у прийомах просторової організації і утворення нових типів структури споруд [1], але й в утворенні нових будівельних матеріалів і конструкцій (наприклад, соломіт) [2].

Коли порівнювати 1920-ті роки у Європі і Радянській Росії, то схожість в архітектурних течіях обмежується орієнтацією на певний соціальний шар, споживача-робітника, якому треба надати однакові, достатньо економічні умови проживання з необхідним рівнем санітарно-гігієнічного комфорту (інсоляцією та аерацією). Але робітник європейської держави залишається на низу соціальної піраміди, у Радянській Росії він - господар життя, тому усі соціальні блага для нього, котрі треба не тільки надати, але й *проголосити про них*.

Ідеологічна боротьба між представниками різних течій у професійному середовищі природно обумовила на певний час перемогу конструктивістів в архітектурі (і функціоналістів у містобудуванні) як представників архітектурного стилю, що найточніше відбивав світогляд народу у той період. Функція як нове явище з новим змістом первинна і конче необхідна, естетика –

вторинна, але не проігнорована через те, що *саме вона артикулює назовні про перемогу нового революційного змісту*.

Державного точно сформульованого замовлення на модель естетичного ідеалу поки що немає внаслідок історичних труднощів періоду становлення нашої держави. Надії і сподівання народу на світле майбутнє набирає форми у численних дискусіях за темою: "Якою бути новій архітектурі?", у баталіях на сторінках професійної преси, в уяві моделей авторського бачення наступного світлого майбутнього. Пошук єдиного правильного шляху вирішення насущних завдань в галузі архітектури супроводжується творчим підйомом і активізацією мислення та певною мірою майже революційною плутаниною і хаосом. До 1930 року накопичується низка політичних подій, апробація різних варіантів подолання економічної кризи, породжених вказівками "згори", дій місцевої влади відносно центру духовної дореволюційного життя – церкви – як організації, так і її майна. Централізація влади, що народжується, прагне *очолити і проконтролювати* усі сфери діяльності, у тому числі і архітектуру і, в першу чергу, за допомогою створеного Союзу архітекторів замість численних творчих об'єднань-представників, що часто стояли на полярних позиціях відносно сутності революційної архітектури молодої держави робітників і селян.

Складна внутрішньо- і зовнішньополітична обстановка і явище диверсійної діяльності проти нового явища у державному утворенні породжує нав'язливі пошуки внутрішнього ворога: арешти, заслання, перебування у таборах, використання робочої сили ув'язнених для будівництва об'єктів держаного значення – усе це накопичує масовий страх.

У 1930 році обнародувана невелика за обсягом і проста за змістом Постанова ЦК ВКП(б) "Про перебудову побуту", головна думка якої міститься в тому, що родина була і залишається основною соціальною одиницею, і однородинне помешкання мусить забезпечувати нормальні умови її проживання [3].

На тлі перелічених вище подій у житті країни в умовах посилення масового страху зміст постанови докорінно змінив творчий процес у формуванні нового житла для робітників. Були усунені будь-які спроби пошуку нових типів будинків за їх просторовою організацією, за варіантами структури, особливо з галереями і коридорами, котрі зв'язували невеликі за площею квартирки з розвиненим блоком громадського обслуговування. Усіляка присутність горизонтальної комунікації в будинку могла спровокувати дорікання на адресу авторів про збереження ідеї будинку-комуни у радянському житлі. Постанова по суті *припинила існування інших, крім секційної, структур житлових будинків*, народжених післяреволюційними

пошуками і частково підхоплених і розвинених з часом іноземними архітекторами.

Секційний тип житлового будинку, що не претендував на будь-який внутрішньодомовий зв'язок з блоком колективного обслуговування, *залишився єдиним у вітчизняній практиці типом структури,* на якому у подальшому була побудована радянська школа типового і індивідуального домобудування. Хто знає, наскільки була б багатшою сьогодні палітра засобів структуро- і формоутворення нашого житла, не з'явись на світ ця постанова, який неоціненний практичний досвід народженої революцією архітектури став би взірцем для світової практики, якими були б здобутки радянської школи типового проектування? Хто знає?...

Централізація влади, що посилилася у передвоєнне десятиліття, неминуче зажадала своєї *демонстрації за допомогою візуалізації у оформленні предметно-просторового середовища.* Централізація влади завжди у всі епохи відбивається у певних принципах просторової організації: простому і ясному по суті вираження порядку (як відбитті порядку у державі), з ієрархічною структурністю цілого і підкорення йому частин (імітацією державного устрою крупної держави), з осьовою симетрією, де праве і ліве дзеркально ідентичні, у класичній трактовці архітектурних форм з пишною їх деталізацією (декоративне превалює над функціонально-тектонічним началом, оскільки естетичні якості архітектури мусять красномовно заявляти про силу і міць держави з централізованою владою).

Конструктивістська простота архітектури початку 1930-х років поступово видозмінюється: з'являються декоративні вставлення, фризи, котрі частіше за все зображують людину праці у процесі її діяльності, при чому людину подають у вигляді трудящих мас. Засоби декоративізму відбивають міф про будівництво щасливого життя для народу народними силами у міцній непереможній державі. Схильність до підвищеної декоративності, яка по суті відбивала зміни, що відбулися у системі правління порівняно з 1920-ми роками, була закріплена і стверджена як новаторський творчий напрямок Першими Всесоюзним і Українським з'їздами архітектури (1937 р.), на яких була приділена увага методу соціалістичного реалізму й ідейно-творчій спрямованості у роботі радянських архітекторів. Йшлося про створення "технічно досконалих, економічних, зручних і красивих будинків, які б відбивали радість соціалістичного життя, велич ідей і прагнень нашої епохи". Був засуджений конструктивізм і відмічалася необхідність "творчого використання прогресивної класичної, головним чином, вітчизняної спадщини" [4, с.13]. У матеріалах з'їздів була підкреслена необхідність орієнтації житлового будівництва *на підвищену економічність рішень і у*

формотворенні нової архітектури було рекомендовано використовувати історичну класичну спадщину. Поєднання того і другого постулатів в одному документі *не могло не бути парадоксом*: класична спадщина завжди пишно декорована і вже саме тому такий стильовий напрямок передбачає підвищене розходування коштів і не забезпечуватиме економічну ефективність. Так одночасно і спроба післяреволюційної демократизації суспільного життя була знищена і візуальний її прояв в архітектурі радянського конструктивізму. Передвоєнне десятиріччя – це період подолання в архітектурі вже на той момент застарілого і такого, що не відповідає світогляду тоталітарної держави, конструктивізму й узаконення за допомогою керівних вказівок (нібито приймання загальнонародною думкою) псевдокласицизму.

В наступному історичні події згущуються: Велика вітчизняна війна, тривала і нестерпно важка, очікування великої перемоги, отриманої ціною багаточисленних втрат, непозбутнє горе разом з радістю перемоги. Природне бажання прославити і народ-переможець, і керманича, і пошарпану під час воєнних подій державу, що заявила про себе на світовій арені! У післявоєнний час загострюється зовнішньополітична ситуація (настає період "холодної" війни) і внутрішньополітичні гоніння (так звана "справа лікарів" та інші). Імперські амбіції радянського керівництва, авторитаризм у відносинах з молодими державами народної демократії і звільненими колоніальними реалізуються у великомасштабності містобудівного ансамблю, набутті пишнішої і більш деталізованої архітектури, зображенні трудящих мас як засобу декоративізму замінюється на більш далекі від реального життя квітково-рослинні мотиви або великофігурні поодинокі скульптури як символи професійних досягнень, як ствердження перемоги соціалізму.

У прагненні зобразити у представниках офіційної архітектури і не тільки її засобами архітектури апофеоз радянського буття і спираючись на рішення з'їздів 1937 року використовувати творчо переосмислену історичну спадщину, радянські архітектори відступили від принципу економічності, забули про нього на догоду прославлення влади і радянського ладу. У житлових будинках як у представниках офіційної архітектури велика увага приділяється зовнішній, парадній частині споруди: її естетичним якостям, що "працюють" на міський простір. Інші важливі аспекти архітектурного проектування відступили на другий план: соціально-функціональний момент не враховується через те, що велике значення надається центру міста, а не його периферії з робочими кварталами, рівень санітарно-гігієнічного комфорту у квартирах центру і околиць різний (на околицях міста у квартирах немає ванної, гарячої води, передбачено комунальне заселення квартир), замість рядкового і вільного

планування мікрорайонів поступово повертається периметральне квартальне (а де ж аерація та інсоляція квартир і території?).

Наслідком цього відбиття мислення післявоєнного десятиріччя явилися значні об'єкти, залишені нащадкам у псевдоампірному стилі. Це славнозвісні вокзали архітектора Душкіна у Сімферополі, Дніпропетровську і багато інших. Розкішні форми псевдоампіру, відлиті у залізобетонних формах, а не виконані з каменю, як це мусило бути, атектонічність застосованих матеріалів і конструкцій (несправжність товщини колони, крупні завершення, ліпнина міцних карнизів – імітація сили) – це свідоцтво поспіху заявлення про себе, бажання удатися у світі при бідності держави, створити міф про непереможність, міць та багатство, котрого насправді немає, а тому це свідоцтво фальшивості, неправди, легенди, як і, між іншим, демонстрація демократичності у 1920-ті роки.

Ідеологія держави-переможниці, відлита у бетонні форми, естетикою псевдоампіру прокричала на весь світ про себе, позабувши про багатостраждальний народ, що виніс перемогу на своїх плечах і заплатив своїми життями за неї. А народ-переможець ще до середини 1950-х років за недостатністю державних коштів і цілеположну роль офіційної архітектури у формуванні міського простору здебільше проживав у гуртожитках, бараках, у землянках, коммуналках тощо. А скільки народу могли б поліпшити свої житлові умови, коли б не *потреба рекламувати неперевершеність радянського ладу на державному рівні*?

Після відходу з життя керманича країни-переможниці спалахнули реформи, мета яких була нагадати про безквартирний народ, хоча би трохи поліпшити умови його проживання за рахунок дешевого будівництва максимально мінімізованого індивідуального однородинного помешкання. Відправною точкою у відкритті нового етапу на завершальному шляху перемоги соціалізму явилася Постанова ЦК КПРС та РМ СРСР 1954 року "Про усунення надмірностей в архітектурі і будівництві" [5], основний зміст якої був присвячений пошуку коштів на запропоновані більш досконалі програми житлового будівництва, а також жорстокій критиці об'єктів архітектури "палацово-показного стилю" попереднього періоду та їхніх авторів. В чому була провина архітекторів, котрі точно виконували рішення першого Всесоюзного та Українського з'їздів архітекторів 1937 року і враховували потреби тоталітарної держави, суспільної свідомості, відповідної духові часу, сформованого за тієї системи правління естетичного ідеалу? Тай закордонний досвід будівництва у централізованих державах першої половини-середини 20 століття також надає взірці застосування класичної спадщини (Італія, Німеччина, Великобританія) або її запозичення (США). Постанова 1954 року

гостро засудила діяльність Академії архітектури СРСР, котра, працюючи у помилковому спрямуванні і займаючись головним чином вирішенням зовнішніх сторін архітектури "сприяла розвитку естетських смаків і архаїзму у архітектурі". "...У багатьох своїх роботах ця Академія була носієм однобічного, естетського розуміння архітектури, перебільшувала і спотворювала роль класичної спадщини, прищеплювала некритичне відношення до неї" *(переклад мій – Л.Б.)* [5]. Зрештою з часом це призвело до її ліквідації. Також були наказані (за що?) багато керівників "за припущені ними надмірності і марнотратства державних коштів при проектуванні і будівництві", позбавлені звань лауреатів Сталінської премії автори проектів "зовнішньо-показної" архітектури.

М.С.Хрущов поставив завдання розселення сімей в окремі квартири, якими держава наділяла усіх порівну і на мінімально припустимому рівні за недостатністю виділених на масове житлове будівництво коштів. Економічна ефективність мусила проявитися на усіх етапах створення житла: під час оптимізації процесу проектування і будівництва, економії розходування матеріалів, економічності проектного вирішення за рахунок нульового циклу, даху і ліфтового господарства, за рахунок перенесення праці по виготовленню конструкцій у заводські умови і перетворенню процесу будівництва у "монтаж з колес".

Формування житлової забудови першого етапу масового житлового будівництва заклало основи радянської школи типового проектування, унікального для світового досвіду явища. В процесі роботи з подальшого розвитку типового проектування і будівництва були отримані важливі досягнення: використана і розвинена в наступному модульна система, виявлений важливий для типового проектування елемент – закінчений об'єкт типізації, на який опрацьовувалася уся необхідна будівельникам проектна документація, повернена у реальне проектування і будівництво ідея рядкової і вільної забудови мікрорайону, встановлені трьохступенева система КПО, радіус доступності до її закладів різного рівня, відбувалася праця над поліпшенням конструктивних систем в бік типізації і збільшення параметрів конструктивних елементів, зменшення кількості й удосконалення якості стикування, збільшення ступеню заводської готовності конструкцій, прискорення процесу зведення тощо. Паралельно із здійсненням поставлених завдань проектної справи і будівництва відбувається реорганізація в системі організацій-проектувальників і будівельних. Понад 30 років радянська управлінська машина покращувала і впроваджувала у життя програму, визначену у 1955 році. Нажаль, весь досвід відшліфовування типового проектування базується лише на використанні

секційної структури житлового будинку, винною в чому була горезвісна Постанова 1930 р. “Про перебудову побуту”.

Планування житлового будівництва у СРСР відбувалося за п’ятирічними та більш тривалими етапами, на кожному етапі передбачалося зведення усе більших об’ємів житлових будинків (і площі квартир), зріст норми житлової забезпеченості на 1 людину (тобто пропорційне збільшення площі квартир), підвищення комфорту проживання, поліпшення планувальних і архітектурно-художніх якостей забудови, наскільки це можливо за такого домобудування, зростання ступеню економічної ефективності в розрахунку на 1 м^2 загальної площі квартир (вартості будівництва, розходування матеріалів тощо), зростання розмірів мінімального містобудівного об’єкту (від мікрорайону до міжмагістральної території) і кількості його мешканців, а також вдосконалення самої системи типового проектування і будівництва.

Життя проектувальників, охоплених процесом типового проектування житла в умовах усе більшого ужорсточення вимог і ускладнення процесу проектування і будівництва, було надзвичайно важким в порівнянні з тими, хто працював в галузі проектування цивільних споруд. Серед основних персон, зайнятих створенням типового проекту, фігурували архітектор, інженер-конструктор та інші суміжники і технолог. Оскільки процес проектування завершувався стадією технологічної підготовленості до виробництва, роль технолога у колективі проектувальників стала вирішальною. Технолог, погоджуючи головним чином усі питання з конструктором і спираючись на нього у своїй діяльності, мимоволі практично спрощував, робив примітивним завдання архітектурного проектування і, тим самим, відсторонював архітектора від творчої участі. В наслідок цього перший етап масового типового проектування являє собою низькоякісну індустріальну архітектуру, але, між іншим, таку, що враховує санітарно-гігієнічний комплекс по відношенню окремого будинку і забудови незалежно від територіального місцеположення, соціальний аспект (рівні для усіх умови проживання) і функціональний на самому примітивному рівні. Естетика індустріального домобудування гранично проста, залежна від технологічних процесів і не є самоціллю формоутворення. Житлова забудова створюється з однотипних за зовнішнім виглядом і планування будинків, що нібито проголошують: “Рівне – так рівне в усьому!” Міське середовище житлових масивів також виглядає типово.

Понабудовували і замислилися про якість архітектури. З’явилася у 1969 році Постанова “Про заходи поліпшення якості житлово-цивільного будівництва”, і проголошено було нове завдання підняти питання естетичних якостей забудови. Але технолог, як і колись, не поступається першістю серед фахівців, через це у типовому проектуванні припускаються нових помилок:

конструктивну схему з трьома поздовжніми несучими стінами (де зручно проводити реконструкцію житлового будинку) замінюють на схему з поперечними несучими стінами з важкого бетону з кроком 3,00, потім 3,30 і навіть 3,60 м (де взагалі ніколи неможлива будь-яка реконструкція); переходячи на блок-секційний метод проектування (коли закінченим об'єктом типізації є секція будь-якої конфігурації), не засвоюють на ДБК і не впроваджують у міську забудову секції складної форми плану, що забезпечують різноманітні прийоми містобудівної композиції – поворот, примикання з трьох або чотирьох боків; через горезвісну "зручність" складування конструктивних елементів не засвоюють зовнішні панелі складної конфігурації в плані (як у 137 серії ЛенНІІпроекту, майстерні №16), котрі усували частину стиків, а, отже, і майбутні протікання і промерзання стін; не працюють над обладнанням для формування панелей зовнішніх стін, щоби урізноманітнити пластику фасаду житлового будинку; з огляду на необхідність прискорення процесу будівництва, орієнтуються на великопанельне будівництво як єдиний для перспективи напрямок; а у монолітному домобудуванні із залізобетону опрацьовують варіанти з об'ємно-переставною та щитовою опалубкою, котра формує невеликі за розміром суцільно замонолічені чарунки, що не підлягають модернізації; працюючи над збільшенням конструктивного модулю до 120 см (і навіть до 150 см для зручності організації вбудованого у перші поверхи громадського обслуговування), не думають про те, що таке укрупнення модулю призведе до спрощення фасадної структури і зниження архітектурно-художніх якостей житлових будинків, вже і так занадто бідних за пластикою. Отож, поступка ролі архітекторів на користь першості технологів здатна викликати вельми негативне сприйняття спадщини радянської епохи.

Лапідарність індустріальної архітектури завершального етапу радянської країни – носій своєрідної естетичної інформації – про "громадність" планів житлового будівництва держави періоду розвиненого соціалізму, про рівність усіх її громадян, котрі, як передбачалося, мешкають у однакових, нібито достатньо комфортних умовах, про високу технологічність будівельного процесу. Тільки тепер, як минув значний час, очевидно, що нестача квартирної площі, неврахування висоти проживання, неможливість провести деяку, хоч невеличку модернізацію планування, враховуючи індивідуальні потреби мешканців, однаковість зовнішня і внутрішня вимушено *стандартизували образ життя громадян країни соціалізму.*

Підсумком тривалого етапу типового проектування масового будівництва житла явилася відмова від попереднього досвіду. Разом із зруйнованою тоталітарною державною структурою і вибором незалежною Україною, як і іншими колишніми союзними республіками, зовсім не соціалістичного способу

господарювання майже "канули в Лету" і система ДБК, і будівельних трестів, і великопанельне домобудування, що ледве жевріють на сьогодні.

В умовах безладу у господарстві, що настав у країні, при зруйнованій до основи унікальної створеної на протязі 35 років школи типового проектування і будівництва житла ХК "Київміськбуд", що прийняла на себе усі клопоти про житлове будівництво у столиці, а пізніше і в інших містах України, узялася з нуля формувати новий напрямок – будівництво з монолітного залізобетону, на шляху становлення якого також вершиться значна кількість помилок. Відсутність керівної ланки у вигляді державного замовлення на будівництво житла і державних капіталовкладень, неможливість планування об'ємів житлового будівництва призвели до гострого спаду будівництва, хаотичності у забудові, неможливості використовувати принципи ансамблевості забудови, до автономності житлових комплексів, що будуються, по відношенню до міського оточення і т.п. Основним регулятором процесу зведення житлових будинків на сьогодні є ринок.

Отож, короткий історичний огляд етапів формування архітектури житла і його будівництва понад 75 років радянського періоду існування нашої держави показав, що процес створення архітектури цивільних будівель і архітектури житла слідував за змінами у системі правління держави, спрямовувся прийнятими рішеннями керівних органів, підлягав плануванню і контролю з боку держави. Усю історію розвитку житла у СРСР можна умовно розподілити на *два часових періоди*: *перший* – 1920-початок 1950-х років – являє собою поступовий перехід від новаторських пошуків, усвідомлення сутності житла для робочої людини нібито у вільній (тобто демократичній?) країні, де робітник – "гегемон", де проголошена "диктатура пролетаріату", до повної протилежності – тоталітарному режиму, що працював під прикриттям міфу про вільну країну відповідно змінам системи правління. Функціоналізм-конструктивізм поступово перетворювався у псевдокласицизм-псевдоампір.

Другий період, на перший погляд, представляв собою певний стрибок у історії розвитку радянського житла: на протязі перших 1-1,5 років відбувається повна переорієнтація житлового будівництва на масовість й індустріальність і далі - поступове вдосконалення у напрямку типового проектування і будівництва (друга половина 1950-1980-ті роки). Зміна влади, усунення фігури керманича, колегіальність у системі правління, незважаючи на головну роль генсеку призвели до змін парадигми житлового питання.

Слід пам'ятати, одначе, що нібито стрибок у програмі дій відносно будівництва житла насправді був підготовлений усім попереднім пошуком економічних планувальних типів (у 1920-початку 1930-х років у працях Будкому РРФСР та іншими); використанням індустріальних стінових

конструкцій, перекрить, фундаментних блоків (1930-1940-ві роки); типізацією проектних вирішень для будівництва у міських селищах (периферійних житлових районах – кінець 1940-початок 1950-х років).

Отож, політичне втручання у житлове будівництво на протязі усього радянського періоду існування нашої держави докорінно змінювало основний рух розвитку житлового будівництва, інколи, як демонструє наша історія, навіть у протилежні напрямки.

Накопичений у другий половині 20 століття радянський житловий фонд займає значний простір наших міст, типова забудова формує їхній вигляд. Впроваджене у життя сучасне яскраво індивідуальне розмаїття житлової архітектури скоріше рекламує творчу майстерність авторів, ніж поважно і делікатно вбудовується у вже сформований міський організм, і тому скоріше руйнує його цілісність, ніж вдосконалює, а часто просто не гармоніює з типовою забудовою.

Відносно типової забудови очевидно, що:

1) радянський житловий фонд повинний бути збереженим як представник унікальної радянської історії, як представник радянської школи типового проектування, як такий, котрому на сьогоднішній день немає альтернативи, оскільки жодна з існуючих нині організацій не може взяти на себе і виконати житлове будівництво у такому ж обсязі відповідно до потреб населення;

2) міське середовище на житлових масивах масової типової забудови слід розглядати з точки зору ансамблевості і доповнювати її точковими новобудовами з огляду на містобудівну композицію; вдосконалювати і насичувати її обслуговуючу інфраструктуру (влаштування паркінгів, сучасних торгівельних підприємств, озеленення тощо);

3) усі типові житлові будинки незалежно від часу і якості їхнього будівництва потребують модернізації для осучаснення простору перебування родини, не тільки горезвісні “хрущівки” (але як це здійснити за вузького кроку поперечних несучих стін?);

4) капітальний ремонт, модернізація зовнішнього вигляду, утеплення і нове колористичне вирішення необхідні для фасадів типових житлових будинків, що слід виконувати з врахуванням законів відеоекології.

Список використаних джерел

1. Хигер Р. Проектирование жилищ 1917-1933. – М.: Гл. ред. строит. лит., 1935. – 93 с., прил.
2. Гинзбург М. Жилище: опыт пятилетней работы над проблемой жилища. – М.: ГОНТИ, 1934. – 190 с., ил.
3. Постановление ЦК ВКП(б) “О перестройке быта”. – Современная архитектура, 1930, №3. – с.3.
4. Архітектура Радянської України за 40 років. - Київ: Держбудвидав, 1957. – 251 с., іл.
5. Постановление ЦК КПСС и СМ СССР “О ликвидации излишеств в архитектуре и строительстве” - “Правда”, четверг, 10 ноября 1955 г.
6. Постановление ЦК КПСС и СМ СССР “О мерах по улучшению качества жилищно-гражданского строительства”. – Москва: 1969.

Аннотация

В статье рассмотрено влияние политических процессов, которые происходили в советском государстве в разные периоды, на жилищное строительство.

Ключевые слова: жилищная архитектура, внутригосударственная политика, Постановления ЦК КПСС.

The summary

In clause the influence of political processes on housing construction is considered which occured in the Soviet state in the different periods.

Key words: housing architecture, internal politics, Decision of Central Commitee of Communist Party.

УДК 721.01

Л. Г. Бачинська,
канд. арх., професор кафедри основ архітектури та АП КНУБА

ЗАСТОСУВАННЯ КЛАУЗУРНОЇ МЕТОДИКИ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ВИВЧЕННЯ СПЕЦКУРСІВ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦЯ-АРХІТЕКТОРА

Анотація: у статті розглядається використання клаузурної методики проведення практичних занять зі спецкурсів під час підготовки фахівців-архітекторів.

Ключові слова: клаузурна методика, спецкурси, підготовка фахівця-архітектора.

Для підготовки фахівця-архітектора дуже важливо мати навички *ручного ескізування*, які свідчать про майстерність спеціаліста, є оперативним способом демонстрації запропонованого архітектором продукту, допомагають затвердити його авторитет перед замовником і переконати замовника у прийнятті рішення. Нажаль, сучасні технічні засоби проектування слугують лише *допоміжним інструментом візуалізації* проектного вирішення. Через це ручна праця архітектора є до цього часу неоціненою. Навички ручного ескізування, що спрощують діалог фахівця і замовника, засвоюються у процесі навчання, завдяки використанню клаузурної методики.

Клаузурна методика традиційно застосовується у архітектурній освіті як метод тренувальних вправ під час навчання архітектурному проектуванню для набуття студентами навичок самостійної творчої роботи. Вона описана як важлива складова процесу архітектурного проектування професором МАрхІ Б.Г.Бархіним [1]. Клаузурна методика, що використовується у МАрхІ, передбачала застосування 4 типів клаузур, сукупність яких скоріше можна віднести до системного підходу активізації навчання з архітектурного проектування. Це клаузури на вільну тему як короткочасні творчі завдання, що підтримують емоційне напруження і розвивають творчі потенції учня; клаузура за основною темою як первинна гіпотеза композиції архітектурного об’єкту; клаузура в процесі проектування по завершенні певного етапу і переході до нового (від одного розділу до іншого); залікова клаузура як підведення підсумків отриманих студентом під час навчального проектування навичок.

Пропагована МАрхІ і викладена у праці Б.Г.Бархіна система клаузур була відкоригована свого часу на архітектурному факультеті КІБІ (КНУБА) при використанні її у архітектурному проектуванні: проф. І.Й.Лошаков (кафедра ОАтаАП) розповсюдив клаузурну методику на етап творчої розробки, який слідував за етапами навчання – підготовчому та творчого пошуку, і

запропонував кожне заняття цього етапу, що зазвичай відбувається у вигляді творчої розвідки методом «спроб і помилок», проводити у вигляді окремої пошукової клаузури, метою якої було вирішення конкретного питання, наприклад, уточнення взаємодії архітектури об'єкту, що проектується, й оточення; вирішення просторової організації об'єкту в плані; визначення співвідношення внутрішнього простору у розрізі; з'ясування трактування фасадної структури об'єкту; розвідування просторової гармонізації у перспективному зображенні.

Автор статті, порівнюючи навчальний процес архітектурному проектуванню у ВНЗ і творчий у проектній організації по етапах і аналізуючи стан творчого напруги студентів протягом часу виконання архітектурного проекту, запропонувала ввести у студіювання два етапи виконання клаузур як серії конкретних локальних завдань: на першому передбачалося засвоєння процесу проектування як шляху, коли ще недостатній проектний досвід і не вистачає інформації і знань для виконання великого структурно складного об'єкту, здійснення низки клаузур за принципом «від цілого до його частини» і лише по їх закінченні виконання головної клаузури за темою проекту, на другому – етапі творчої розробки, коли зменшується емоційне напруження через одноманітні дії з уточнення проектного вирішення, рекомендується проведення 1-3 клаузур, які допомагають розв'язати невеликі творчі питання, що є важливими для закінчення проекту [2].

Отож, клаузурна методика характерна для навчання архітектурному проектуванню, являє серію тренувальних вправ, що створюють підвищений творчо-емоційний стан виконавців. Оскільки клаузура примушує активізувати образно-розумову діяльність студентів, самостійна творча ручна робота сприяє запам'ятовуванню певних теоретичних постулатів і може бути порівнена в окремих випадках з діловою грою, ця методика була розповсюджена і на процес опанування двох спецкурсів за спеціалізацією «Реконструкція будівель і споруд» по кафедрі Основ архітектури та архітектурного проектування КНУБА - «Містобудівні аспекти реконструкції» та «Реконструкція і нове будівництво в історично складеному середовищі (Розділ «Житлові будинки»). Усі практичні заняття за запропонованою методикою відбуваються як самостійне виконання студентами конкретних завдань протягом 1 пари у вигляді невеликих клаузур (див. рис.1-3).

При складанні програми практичних занять за такою методикою враховані такі принципи: а) середовищний підхід до вибору проектного вирішення, де середовище і його параметри дозволяють визначити напрямки містобудівної композиції під час нового будівництва на ділянці і провести вибір типів житлових будинків; напрямки реконструкції типової забудови (рис.1)і

а)

б)

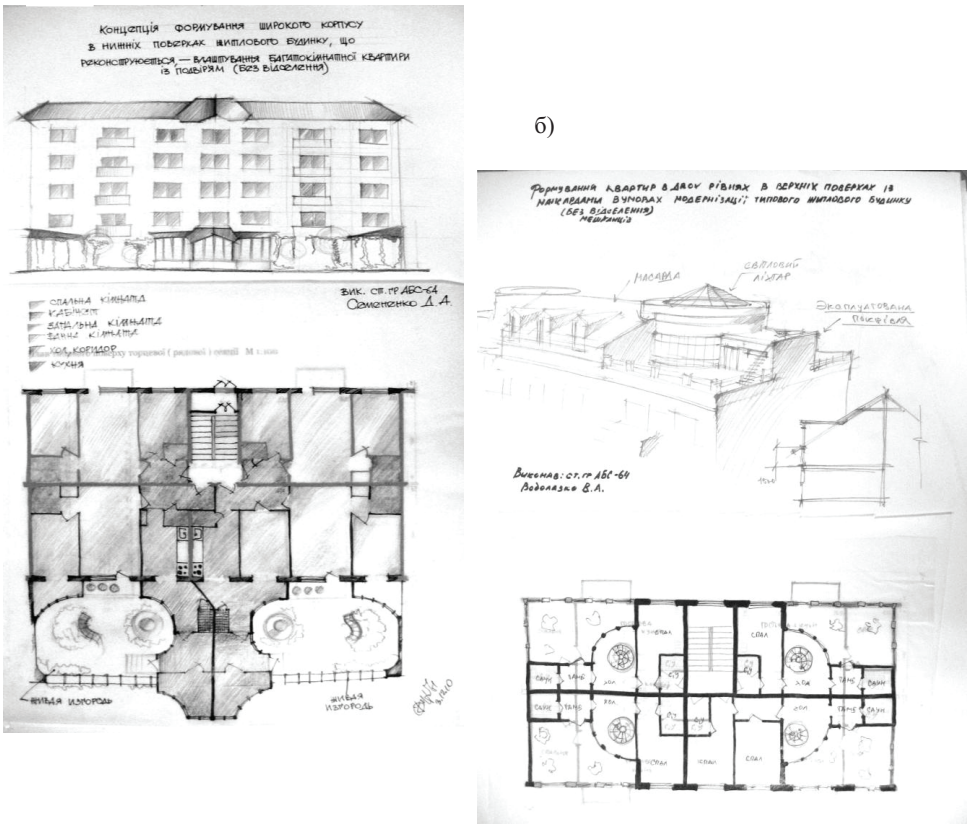

Рис. 1. Приклади завдань у вигляді клаузур (за 2 години навчального часу) за темою «Реконструкція типових житлових будинків»:
а – перепланування квартир першого поверху з прибудовою;
б- перепланування квартири верхнього поверху

вчинити вибір методів реконструкції на кожній конкретній ділянці залежно від містобудівної ситуації й умов сприйняття оточення (рис.2); напрямки реконструкції історичної забудови з огляду вимог на гармонізацію довкілля (метод проектування від цілого до часткового) (рис.3,б); б) формування проектного рішення через модель особливостей функціонування кожного об'єкту (новобудови або реконструйованого) (метод проектування відповідно до попередньо визначеної концепції); в) розмаїття функціонального використання індивідуального сімейного простору і прийомів його зв'язку з

а)

б)

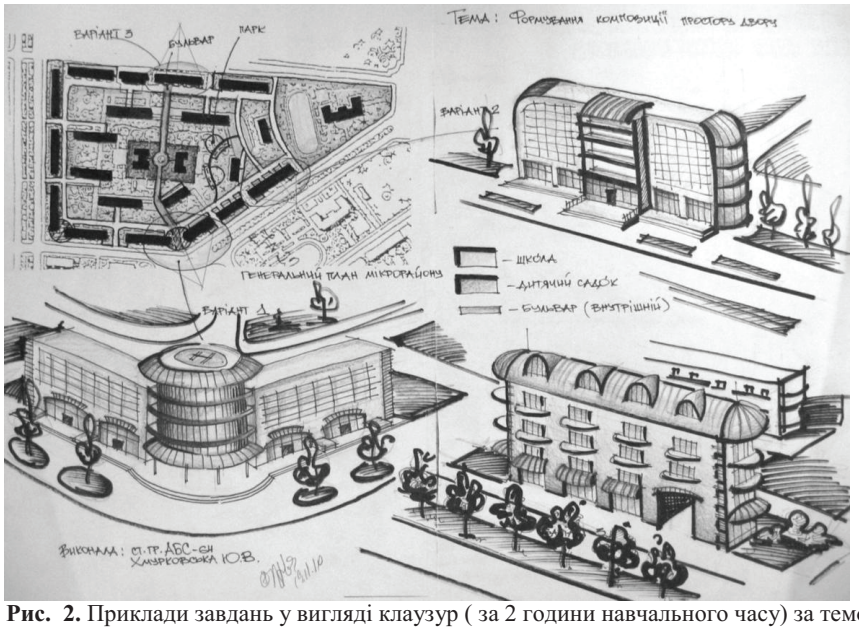
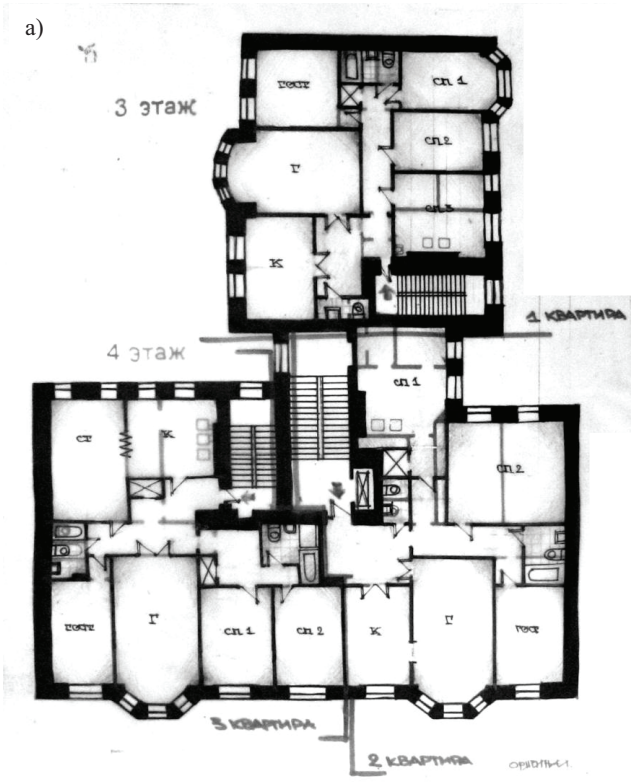

Рис. 2. Приклади завдань у вигляді клаузур (за 2 години навчального часу) за темою «Реконструкція типових житлових будинків»:

а – концепція моделі реконструкції житлової забудови;

б- вирішення простору двору методами реконструкції житлової забудови

а)

б)

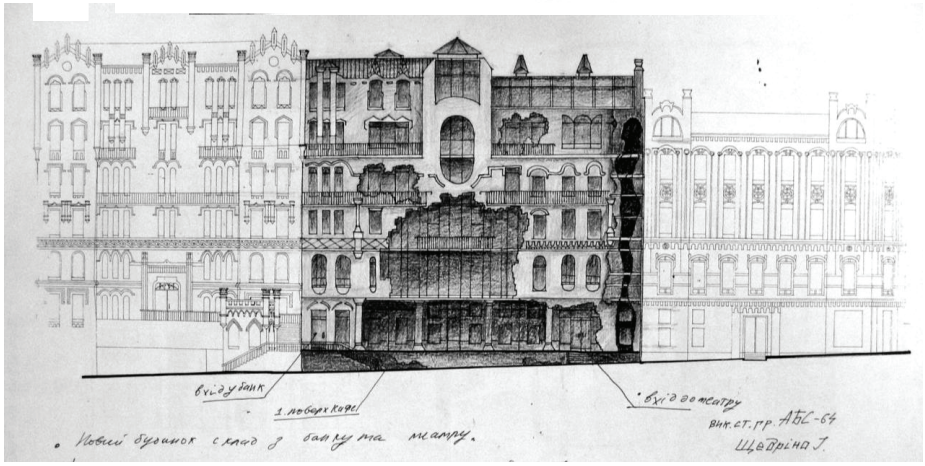

Рис. 3 . Приклади завдань у вигляді клаузур (за 2 години навчального часу) за темою «Реконструкція житлових будинків у історично сформованому середовищі»:
а – перепланування історичної будівлі; б- вирішення фасаду будинку-вставлення

довкіллям (метод просторової варіантності й інтеграції в оточення); г) врахування функціонально-конструктивної структурності існуючих об'єктів і її підтримка у процесі перетворення забудови (метод обережного відношення до матеріалу – до об'єкту перетворення).

Кожне практичне заняття відбувається у вигляді розв'язку конкретного завдання, для виконання котрого подані наступні матеріали: завдання на проектування, вихідні дані, етапи виконання роботи (методична послідовність), додаткова інформація (наприклад, з ймовірних типів структури житлового будинку, із запропонованих методів реконструкції, з типів містобудівної ситуації тощо), додаткові умови проектування. У випадках, коли це можливо, під час отримання завдання розігрується ситуація ділової гри між замовником і проектувальником як ймовірний діалог у вирішенні питання, між керівником і підлеглими виконавцями, як формування проектної пропозиції особисто для себе тощо). Короткочасна клаузура як концепція проектного розв'язку, у етапи виконання якої закладена методика опанування конкретних питань навчальної програми, допомагає активно з інтересом опрацювати і запам'ятати матеріал замість читання, вивчення його за літературними джерелами або у електронній версії, підтримувати навички ручного ескізування, активно і напружено працювати під час занять і завершувати процес навчання у аудиторії, не переносячи його у домашні умови.

Список використаних джерел:

1. Бархин Б.Г. Методика архитектурного проектирования в системе архитектурного образования. – Москва: Изд-во лит-ры по строительству, 1964. – 224 с. – илл.

2. Бачинська Л.Г. Архітектура житла. – К.: Грамота, 2004. – 407 с. – илл.

Аннотация

В статье рассматривается использование клаузурной методики проведения практических занятий по спецкурсам при подготовке специалистов-архитекторов.

Ключевые слова: клаузурная методика, спецкурсы, подготовка специалиста-архитектора.

The summary

In clause use of a clauzural technique of realization of practical lessons on special disciplines is considered by education in the architecture.

Key words: a clauzural technique, special disciplines, education in the architecture.

711.56+726

О.В. Бачинська
старший викладач
каф. інформаційних технологій в архітектурі КНУБА

СУЧАСНЕ РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ КИЄВА ЯК ПРОДОВЖЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ТРАДИЦІЙ

Анотація: у статті розглядається історія релігій Києва, що мали свої сакральні споруди; сучасний стан релігійного життя міста, як продовження історичних традицій; черговість та причини появи релігійних доктрин на території міста; особливості і можливий вплив на духовне життя у майбутньому нових для сучасного Києва вірувань.

Ключові слова: Київ, релігія, храм, історія, сучасність.

З 1990-х рр. в Україні розпочався новий етап формування духовного життя нації, який характеризується повною свободою віросповідання. Найбільша активізація релігійного життя відбувається у містах з великою кількістю населення. Релігійне життя Києва – одно з найцікавіших явищ внаслідок неповторної історії міста, яка певною мірою впливає на сучасний стан релігій та храмів на території міста.

Релігійне життя історичного Києва, як частина його історії, вивчалося багатьма авторами, але окремо формування релігійної ситуації на території міста раніше не розглядалося.

Метою дослідження є релігії, що мали свої сакральні споруди на території Києва в історичному і сучасному місті.

На початку історії сучасного Києва його територію населяли слов'яни і саме тому першою релігією, що існувала на території міста, було слов'янське язичництво.

З IX ст. серед язичників почали з'являтися християни візантійського православ'я [1, 9]. Потім упродовж більше ста років зберігалося мирне співіснування язичництва і християнства. Саме у той час почали виникати перші християнські церкви і християнство потроху укріплювало свої позиції. Переломним періодом для Києва стало X ст., коли князь Володимир, прийнявши хрещення у Корсуні (Херсонесі), по поверненні знищив язичницьких богів і охрестив населення Києва у річці. З того часу язичництво зникло і місто стало центром, з якого візантійське православ'я розповсюджувалося на всій території проживання слов'янських племен. До наших часів збереглися три собори Софії, збудовані за образом головного храму Візантії – Софії Константинопольської (рис. 1).

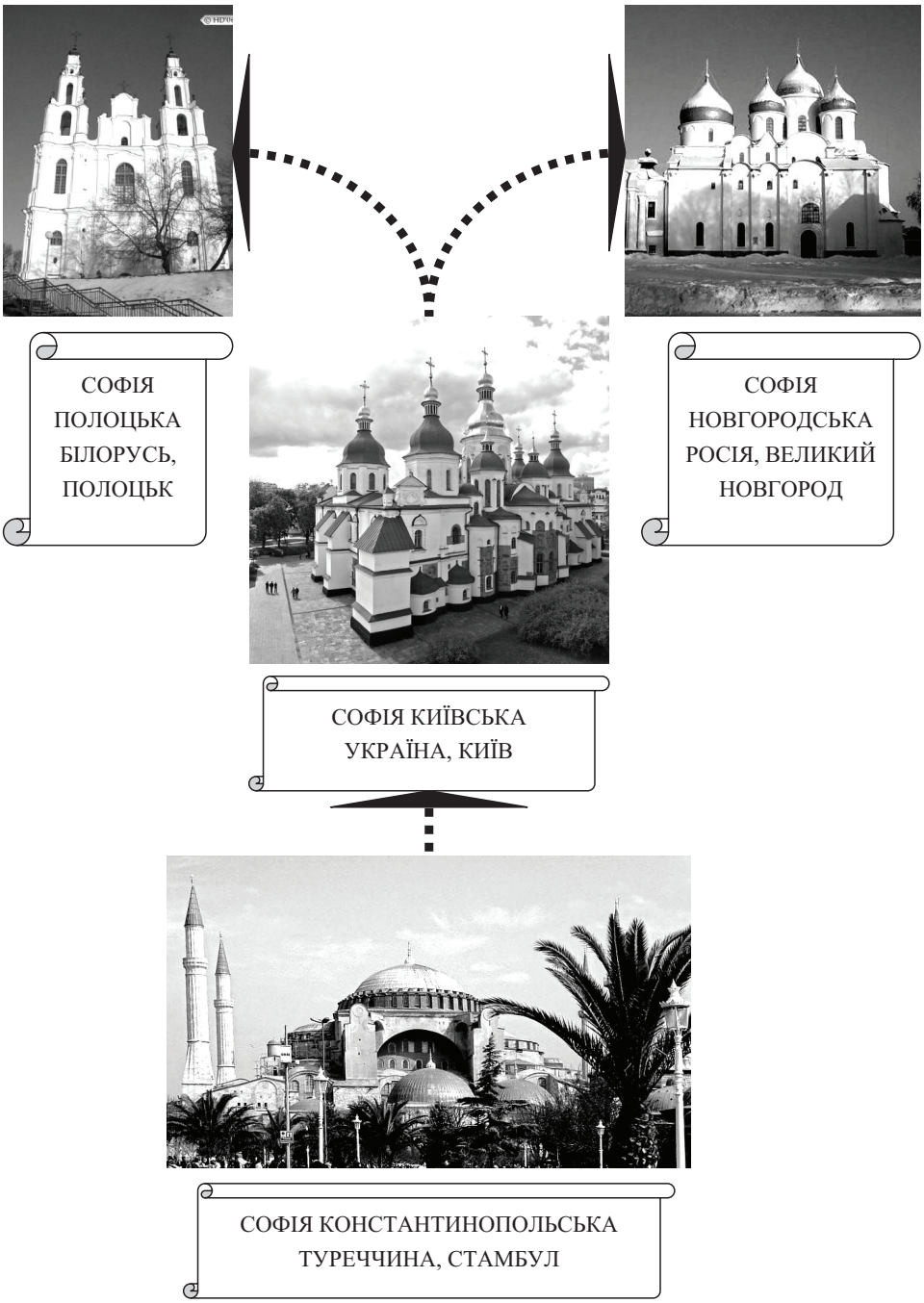

Рис. 1. Спадкоємність сакральної духовності у вигляді храмів Софії.

Після періоду інтенсивної розбудови стародавнього Києва з середини XI ст. місто спіткали природні катаклізми і, як наслідок цього, голод, хвороби і масова загибель жителів. До природних чинників додалися міжусобні війни за володіння містом з наступним грабунком та пожежами. З XIII ст. Київ занепадав під татаро-монгольським ярмом. Саме у цей трагічний для Києва час у місті з'явилися представники нової релігії – іудаїзму.

На початку XIV ст. Київ підкорив литовський князь. На той час вже відбулося відокремлення Римської церкви від інших християнських церков і утворення напрямку католицизму у християнстві (з 1054 р.) [2, 89]. Таким чином у місті разом з литовською владою з'явилася друга гілка християнства – католицизм. Римо-католицька церква зводила свої храми і намагалася навернути місцеве православне населення, що призвело до утисків місцевих християн [1, 29–31]. До цього додавалися напади татар з підпалами та грабунками. Але ці події не знищили православ'я та його храми у Києві: один з литовських князів, православний за вірою, відбудував з руїн церкву у Києво-Печерській лаврі, є згадки про споруду Вірменської церкви, також православної [1, 29]. Покращення стану місцевих християн відбулося з XVI ст., коли Київ став центром воєводства Західно-руського Великого Князівства Литовського (з 1471 р.) і його почали очолювати православні воєводи. Вони приділяли увагу проблемам православних, відновили поруйновані церкви і Києво-Печерську лавру. Але в цілому у Києві зберігалася тенденція насильницького окатоличення православних, в результаті чого виникло уніатство: частину православних, не змінюючи обрядів та сутності релігії підпорядкували Римо-католицькій церкві. Уніати стали знаряддям католицизму по наверненню населення і намагалися захопити всі православні церкви та Києво-Печерську лавру [1, 44].

На початку XVII ст. вийшов указ, який забороняв селитися євреям, носіям іудаїзму, у Києві [1, 38–39].

Далі Київ продовжив своє існування у складі Польської держави, вплив якої загострив ще більше боротьбу між православними християнами та католиками з уніатами. У першій половині XVII ст. місто було розділено на дві частини, в одній проживав католицький єпископ і був розташований кафедральний храм, в іншій – населення різних релігій і храми обох християнських напрямків. Софія Київська – древній державний храм, належала католикам та уніатам, але за кількістю православні храми переважали [1, 45]. З часом напади на православ'я ставали все жорсткішими: у 1621 р. були пограбовані православні монастирі, церкви і Братське училище, у 1630 р. відбувся напад польських військ на Києво-Печерську лавру і її дивовижне спасіння. Будь-які попуски з боку Польщі православні використовували для

утвердження своєї гнаної у той час релігії, і в таких умовах великий вклад у підтримання православ'я вніс Київський митрополит Петро Могила [1, 52]. Він повернув древню Софію Київську православним, перетворив Братське училище в Академію, відновлював з руїн храми часів Київської Русі, як пам'ять про давню і видатну історію православ'я на київських землях, відбудовував головні монастирі: Києво-Печерську лавру, Софійський, Видубицький, Миколаївський, Братський монастирі.

Коли гоніння на місцевих жителів за православну віру дійшли до крайньої жорсткості, у середині XVII ст. розпочалися війни між козацьким військом та польським. Київ переходив з рук у руки, внаслідок чого були розорені і православні, і католицькі храми.

У другій половині XVII ст. Київ увійшов до складу Російської держави, що відновило єдність православних, розділених колись завоюванням міста. Багатостраждальна Київська митрополія, що раніше була підпорядкована Константинопольському патріарху, у зв'язку з приєднанням до Росії перейшла до Московського патріархату (у 1686 р.). Відтоді Київ почав відроджуватися, як православне місто: за рахунок меценатів почали зводити нові церкви, трапезні, дзвіниці, покривали золотом бані, замовляли іконостаси. Київська Братська Академія стала найкращим учбовим закладом у державі. Київ почали відвідувати російські та інші монархи: з початку XVIII ст. у місті побували цар Петро I, імператриця Єлизавета Петрівна, імператор Австрійський Йосип II, імператор Павло I зі своєю дружиною імператрицею Марією Федорівною, імператриця Катерина II, імператор Олександр I, імператриця Олександра Федорівна, імператор Микола I, два рази імператор Олександр II, другий раз з дружиною імператрицею Марією Олександрівною. У їх візитах обов'язково був виділений час для поклоніння святиням у православних храмах Києва та Києво-Печерській лаврі. Київ повернув собі значення сакрального православного центру, яке було втрачено під час завоювань.

Але на початку XVIII ст. Київ спіткали і неприємні події. Внаслідок епідемії чуми населення розбіглося з міста, церкви та монастирі опустіли, у 1718 р. велика пожежа охопила Києво-Печерську лавру і Поділ з церквами. Всупереч природним катаклізмам місто потроху розвивалося, його прикрашали нові споруди і храми. У Києві почали селитися іноземці, з ними прийшли нові релігії: у 1770–1771 рр. у місті з'явилася лютеранська церква – перша протестантська церква Києва. У 1786 р. було впорядковано у єдину систему православні церкви та монастирі: введена система класифікації споруд – «класи», посади для виконання всяких обов'язків – «духовні штати» та відповідне фінансування монастирів, що безумовно покращило їх матеріальне положення [1, 99–100]. У кінці XVIII ст. прискорив розвиток Києва приїзд

імператриці Катерини ІІ, після чого місто почало активно розбудовуватися. Населення міста у той час представляло строкату картину, поряд з корінними жителями у Києві оселилися представники інших держав і національностей. У той же час у Києві мешкали євреї – носії іудаїзму, яким знову на деякий час заборонили проживання у місті (з 1827 р. по 1858 р.). На 1797 р. у Києві було 46 дерев'яних та кам'яних храми.

Упродовж першої половини XIX ст. Києву знову не щастило: у 1811 р. пожежа випалила майже весь Поділ, вщент згоріли дерев'яні храми, місто почало відбудовуватися лише після 1815 р. З 1831 по 1855 рр. у місті чотири рази вирувала холера; три рази вулиці та будинки Києва затоплювали рясні опади, руйнувань додавала буря; три рази відбувалися розливи Дніпра, що затоплювали понижені частини міста. Але все одно Київ продовжував розбудовуватися і негативний влив природи навіть примушував займатися благоустроєм міста: почала розвивалася транспортна інфраструктура, будували громадські споруди – учбові заклади, музеї, театри, з'явилася залізниця і перший залізничний вокзал. Київ прикрасили величні православні храми. У зв'язку з розширенням території міста були збудовані нові церкви. Під час ремонту у храмі Софії Київської, церквах Кирилівській та Спаса на Берестові були відкриті древні фрески, якими зацікавилися [1, 126–129]. У 1900 р. звели молитовний будинок общини караїмів – кінасу [3, 85]. Але не дивлячись на заселення міста представниками інших національностей та релігій, Київ зберігав статус православного центру.

До 1917 р. Київ був полірелігійним містом, в ньому мирно співіснували всі його релігії, окрім зниклого язичництва. За черговістю появи першою релігією на території міста було слов'янське язичництво, яке з'явилося природним шляхом разом заселенням і з часом безслідно зникло. Наступним було візантійське православ'я, яке підштовхнуло розвиток міста і підняло його значення до рівня сакрального центру. Потім у Києві оселилися представники іудаїзму, яким не дуже щастило – за відмінні від православних жителів інтереси їх періодично виганяли з міста. Із завоюванням Києва прийшов католицизм, представники якого намагалися навернути православне населення у свою віру, що призвело до відчайдушного спротиву. Внаслідок цього виникло уніатство, яке по суті не має багато відмінностей від православ'я, але підпорядковане Римо-католицькій церкві. Важливу роль у відродженні гнаного православ'я відіграло приєднання Києва до Російської держави, її правителі підтримали місто, як сакральний православний центр, а потім впорядкували існування храмів у всій державі й у Києві в тому числі. Саме у складі Російської держави місто потроху почало розвиватися і заселятися нечисленними представниками інших національностей і релігій: з'явилися караїми (ще один напрямок

іудаїзму), католики різних національностей, третій напрямок християнства – протестантизм, та ін.

Серед усіх історичних релігій Києва доцільно приділити особливу увагу тим, які мали свої храми чи молитовні будинки. Поява сакральної споруди – велика подія для віруючих, яка вказує на те, що адепти проживають в місті постійно і община достатньо велика для збору фінансів на будівництво релігійної споруди. Окрім того, храм уособлює доктрину і дозволяє за зовнішнім виглядом та розташуванням у забудові визначити деякі риси релігійного вірування. Доктрина найдревнішої релігії Києва – язичництва не передбачала створення сакральних споруд, хоча у літературних джерелах вказано існування «храму Перуна над Боричевым взвозом» [1, 10], але достовірно невідомо, як він виглядав. Також і в пізніші сторіччя на території міста проживали представники різних національностей, які так і не зібралися збудувати свою сакральну споруду: киргизькі татари, французькі емігранти тощо (кінець XVIII ст.) [1, 108, 113].

Таким чином, на території Києва релігій, що залишили матеріальні сліди у вигляді сакральних споруд, було шість. Послідовність появи залежала від історичних подій: православ'я – іудаїзм – католицизм – уніатство – лютерани – караїми. Серед причин появи доктрин можна виділити: а) заселення міста жителями – носіями певної релігії – так з'явився у Києві іудаїзм, лютерани та караїми; б) історична подія у вигляді завоювання міста – таким чином виник осередок католицизму; в) навернення населення – так утворилося уніатство; г) поворот історії розвитку територій за допомогою релігії – такий глобальний задум відноситься до православ'я, внаслідок чого Київ перетворився на місцевий сакральний центр.

Усі релігії, окрім православ'я, мали свої релігійні центри і Київ для них був лише периферійним містом у порівнянні з католицьким центром Римом, сакральним центром іудаїзму Єрусалимом і т. і. Але для візантійського православ'я місто стало послідовником Константинополя у галузі духовних надбань (рис. 1), сакральним центром, з якого релігія високих моральних принципів та нових знань розповсюджувалася на всі території проживання слов'ян. Цей задум був реалізований правителями Києва ще за часів злету державності Київської Русі, і зберігся до пізніших часів у вигляді напівзруйнованих храмових споруд. За відродження православ'я воювали нащадки древніх слов'ян у XVII ст. Заради збереження релігії відбудовували храми і зберігали сакральність Києва у пізніші часи. Саме тому при наявності багатьох релігій Київ до 1917 р. відігравав роль сакрального православного центру і його відвідували натовпи паломників. За довгу історію міста змінилося лише підпорядкування Києва з Константинополя на Російську Москву.

Бурхливе XX ст. знищило релігійне життя Києва, але з 1990-х рр. з набуттям Україною незалежності воно знову почало поступово відроджуватися і після двох десятиріч формування набуло стабільності. Першою рисою релігій Києва є урізноманітнення релігійних доктрин з шести до п'ятнадцяти (розглядаються лише ті, які мають свої храми чи молитовні будинки) (табл. 1). Має декілька самостійних течій православ'я. Католицизм та уніатство збереглися в тій кількості, які склалися історично: два напрямки – католики та греко-католики. Набагато більше стало різних напрямків протестантизму. Серед представників іудаїзму зникли караїми, їх молитовний будинок немає кому повернути. Зате з'явилися представники ісламу і нова релігійна течія – мормони. Серед цих релігій далеко не всі відіграють вирішальну роль у формуванні релігійного життя міста, деякі общини мають у своєму розпорядженні лише один храм і просто вносять урізноманітнення у загальну картину релігій. Серед православних до таких напрямків відноситься Православна Зарубіжна та Російська Православна Старообрядницька церкви. Також мають лише одну споруду представники ісламу, деякі напрямки протестантизму та мормони. Найбільш впливові з великою кількістю храмових споруд – Українська Православна церква з центром у Москві в Росії, та відокремлені від неї Українська Православна церква Київського Патріархату та Українська Автокефальна Православна церква. Храми цих течій не відрізняються один від одного, і зовні іноді буває важко виявити, до якої організації відноситься об'єкт. Другі за чисельністю своїх церков – у сумі всі протестанти з незвичними для Києва спорудами. Потім – католики та адепти іудаїзму.

Серед причин появи у Києві такої кількості нових релігій можна назвати:

а) заселення міста жителями – носіями певної релігії – так до історичних іудаїзму та лютеран у сучасному місті додався іслам;

б) історична подія у вигляді завоювання міста – відноситься до католицизму, притаманного історичному Києву, який зараз називається Римо-католицька церква;

в) поворот історії розвитку територій за допомогою релігії – візантійське православ'я, яке на даний час називається Українська Православна церква з підпорядкуванням Москві у Росії;

г) намагання сформувати незалежну від політики українську православну церкву – так утворилися два сучасні напрямки православ'я, кожен зі своїм центром Українська Православна церква Київського Патріархату та Українська Автокефальна Православна церква;

д) повернення на батьківщину гнаної у XX ст. релігії – відноситься до Православної Зарубіжної церкви;

Таблиця 1

Релігії Києва, які мали свої храми чи молитовні будинки

№	Історичні релігії	Сучасні релігії	№
1	Православ'я	Українська Православна церква	1
		Українська Православна церква Київського Патріархату	2
		Українська Автокефальна Православна церква	3
		Православна Зарубіжна церква	4
		Російська Православна Старообрядницька церква	5
2	Уніатство	Українська Греко-католицька церква	6
3	Католицизм	Римо-католицька церква	7
4	Лютерани	Лютерани	8
		Євангельські Християни Баптисти	9
		Адвентисти Сьомого Дня	10
		П'ятидесятники – Християни Віри Євангельської	11
		Кальвіністи – Пресвітеріани	12
5	Іудаїзм	Іудаїзм	13
6	Караїми		
		Іслам	14
		Мормони – Святі Останнього Дня	15

Таблиця 2

Нові релігії Києва, які мають молитовні будинки

№	НАПРЯМОК	ВИНИКНЕННЯ	РЕЛІГ. ЦЕНТР: КРАЇНА, МІСТО	КИМ КЕРУЄТЬСЯ
1	Пресвітеріани	початок 16 ст.	Швейцарія, Женева	Всесвітній Альянс Реформаторських церков
2	Лютерани	початок 16 ст.	Швейцарія, Женева	Всесвітній Лютеранський Союз
3	Євангельські Християни Баптисти	початок 17 ст.	США, Вашингтон	Всесвітня Рада Євангельських християн-баптистів
4	Адвентисти Сьомого Дня	перша третина 19 ст.	США, Вашингтон	Президент, Генеральна конференція
5	Святі Останнього Дня	перша третина 19 ст.	США, Солт-Лейк-Сити	Перший Президент, Рада 12 Апостолів, Рада Сімдесяти
6	Християни Віри Євангельської	початок 20 ст.	США	Всесвітня П'ятидесятницька конференція

е) свобода віросповідання і можливість збудувати храм – створили умови для формування Російської Православної Старообрядницької церкви;

є) навернення населення – так утворилося історичне уніатство, яке зараз має назву Українська Греко-католицька церква;

ж) розповсюдження релігії, навернення населення – такі причини появи протестантів: баптистів (Євангельські Християни Баптисти), адвентистів (течія Адвентисти Сьомого Дня), п'ятидесятників (Християни Віри Євангельської), кальвіністів (течія Пресвітеріани) та сучасної релігії мормонів (Святі Останнього Дня).

Принцип заселення території Києва носіями релігії зберігається з історичних часів, також продовжують впливати на релігійну ситуацію міста історичні події у вигляді масштабного задуму відносно візантійського православ'я та завоювання, що принесло католицизм. Повернення на батьківщину гнаної православної церкви – результат антирелігійної політики XX ст. Намагання утворити незалежну українську церкву та свобода віросповідання для старовірів – можливості, відкриті більшою свободою у порівнянні з XX ст., задекларованою у незалежній Україні. Дещо змінився принцип навернення населення: якщо раніше вже при існуючому католицизмі намагалися лише підкорити православних, і таким чином утворилося уніатство, то в сучасному Києві нові для міста протестантські течії та мормони переслідують ціль розповсюдження своєї релігії та масове навернення населення. Ці дії нагадують глобальний задум навернення населення епохи Київської Русі. Але доктрини протестантських течій зовсім інші, ніж давне візантійське православ'я.

Про-перше, протестантські напрямки та мормони виникли зовсім недавно (табл. 2), найдавніші з усіх – пресвітеріани та лютерани (початок 16 ст.). Час виникнення протестантизму пов'язаний з настанням зовсім нової епохи в історії людства – з розвитком наук, технологій. Внаслідок цього людина стала відчувати себе сильнішою, вона змогла протистояти природнім катаклізмам, хворобам і втратила той страх перед оточуючим середовищем, який впливав на формування більш давніх релігій (того ж візантійського православ'я). Людство стало більш егоїстичним, потребувало більше матеріальних благ. У давніх релігіях під дією людських страхів, неможливості протистояння стихії у людини формувалося делікатне відношення до усього живого, до навколишнього світу, сприйняття себе, як маленької частинки величезного світу на протилежність егоїзму пізніших часів. Таким чином, доктрина протестантів знаходиться у протиріччі з нормами давнього православ'я, що формувало духовність Києва і киян упродовж сторіч.

По-друге, протестантизм виник як протест проти негативних речей у католицизмі, але Римо-католицька церква давня, вона виникла паралельно зі східними християнськими центрами. Володарював серед інших Візантійський Константинополь, але з часом Римо-католицька церква забажала відібрати першість, внаслідок чого були розірвані відносини з Константинополем та утворився новий напрямок християнства – католицизм. Обряди католицизму містять у собі принципи давньої мудрості, збереженої упродовж тисячоліть. Протестуючи проти несправедливостей католицизму протестанти, значно спростивши культ, разом з обрядами відкинули і давні принципи.

По-третє, місцем виникнення протестантизму була Європа, але її історія, культура, традиції не дали змоги протестантам навернути все населення і тому цей напрямок більше прижився в іншій державі – у Сполучених Штатах Америки (табл. 2). Дуже багато інформації про релігію подає її центр, за ним можна визначити певні риси доктрини. Центри управління різними релігійними течіями протестантизму та мормонами знаходяться: у найбільш давніх течіях пресвітеріан та лютеран – у Європі (Швейцарія, Женева), у всіх інших – в різних містах США. Загалом США – країна, духовний рівень якої значно нижчий від регіону Київщини, це можна виявити при порівнянні будь-яких культурних проявів. Якщо Києву з його давніми принципами, частково втраченими упродовж XX ст., нав'язуватимуть моральні норми життя в США, відбудеться глибоке падіння і так не надто високої моралі сучасного населення Києва. Перетворення міста на колонію Америки призведе до повного знищення історії, культури, духовності.

Глобальний задум правителів Київської Русі, який сформував певний напрямок життя Києва упродовж сторіч, дійшов до нашого часу у вигляді храмів Софії – мудрості Божої і бентежить розум сучасних людей глибиною таємниць. Збудовані на території проживання слов'ян за подобою Софії Константинопольської три храми у пізніші часи були частково зруйновані і відновлені в інших стилях. При утворенні сучасних держав, кордони яких значно відрізняються від історичного розподілу територій, усі три храми, територіально знаходячись не дуже далеко один від одного, загадковим образом розподілилися між трьома країнами, у яких проживають народи – нащадки древніх слов'ян – росіяни, білоруси та українці. Софія Київська, з найбільш збереженою давньою частиною відійшла Україні і знаходиться у Києві, столиці України. Софія Полоцька розташована у Білорусі, Софія Новгородська – у Росії. Усі три храми були перебудовані у пізніші часи в стилях, характерних для кожної країни, куди вони потрапили. Софія Київська отримала форми українського бароко, яке було злетом місцевої архітектурної школи; Софія Полоцька – форми, характерні для білоруської архітектури, на

яку внаслідок територіальної близькості вплинула польська та європейська архітектура загалом; Софія Новгородська – традиційні форми руської архітектури. Ці факти сприймаються зараз як духовний князівський заповіт та уособлення слов'янської мудрості [4–9]. Все це може бути просто знищено останніми тенденціями релігійного життя Києва – нашестям протестантизму із спрощеними доктринами із Європи та США.

Таким чином, всі особливості релігійної ситуації в сучасному Києві є наслідком історичних подій. Київ з найдавнішого періоду формувався як полірелігійне місто, але головною релігією було візантійське православ'я. Саме воно формувало духовний рівень населення Києва упродовж століть. В результаті внутрішніх процесів, що призвели до розколу, його вплив значно зменшився; ніхто не турбується, як у минулі сторіччя [10], про збереження міста, як сакрального центру східного православ'я. Внаслідок цього на психологію городян починають активно впливати протестантські та нові релігії, які несуть у своїх вченнях примітивні установки, чужорідні історичному спрямуванню духовності міста. Поява таких релігій і їх вплив примушує замислитися про майбутнє релігійного життя столиці України.

Багато сторіч тому Київ став спадкоємцем духовності Візантії та її столиці Константинополя, яких вже немає. У мусульманській Туреччині, що змінила Візантію на її території, діючими православними храмами є лише мала частина споруд, зведених колись візантійськими зодчими. Духовні здобутки Візантії стали основою для розвитку не тільки Києва, а й усіх слов'ян, збережені до сьогодні храми тих часів нагадують нам про це. Усупереч всім намаганням нищення Київ все одно відроджувався і для відновлення зруйнованих храмів знаходилися засоби. Безумовно, руйнівне XX ст. зіграло негативну роль у знищенні православ'я. Але сьогоденні тенденції навернення населення до протестантсько-американських організацій можуть у майбутньому призвести до повної втрати історичної самобутності і накопиченого за тисячу років рівня духовності у Києві: місто просто перетвориться у духовному плані на колонію протестантських США. Збереження Києва, як давнього сакрального центру слов'ян є дуже важливим завданням для діячів православної релігії на даний момент.

Список використаних джерел:

1. Закревский Н. Описаніе Кіева. В 3 т. – Т. 1, 2. – М.: Тип. В. Грачева, 1868. – 950 с.

2. Павлов В.С., Мезенцев К.В., Любіцева О.О. Географія релігій. – К.: АртЕк, 1999. – 504 с.

3. Шулькевич М.М., Дмитренко Т.Д. Киев. – 5-е изд. – К.: Будівельник, 1978. – 464 с.

4. Хагия София в Стамбуле, Турция. – Режим доступу: http://www.all-world.com.ua/hagiya-sofiya-v-stambule-turtsiya/.

5. Софиевский собор в Киеве, фото. – Режим доступу: http://evo4ka.io.ua/s111017/sofiya_kievskaya.

6. Полоцк, Собор Софии Премудрости Божией, фото. – Режим доступу: http://sobory.ru/photo/index.html?photo=1622.

7. Новгородская София. – Режим доступу: http://photocentra.ru/work.php?id_photo=285333.

8. Мокеев Г. Три Софии: О начале распространения на Руси храмового многоглавия. – Режим доступу: http://www.voskres.ru/architecture/3sofii.htm.

9. Шатохина Р.Д. Храмы Софии Премудрости Божией в Византии и на Руси // Церковное искусство. Рождественские чтения: Конференция. 2007. – Режим доступу: http://kazan.eparhia.ru/zhurnal/?ID=11061.

10. Кальницкий М. Православные кресты у Киевского вокзала // АСС. – К.: Центр Развития Территорий “Скавика”, 1996. – №1. – С. 39

Аннотация

В статье рассматривается история религий Киева, которые имели свои сакральные сооружения; современное состояние религиозной жизни города, как продолжение исторических традиций; очередность и причины появления религиозных доктрин на территории города; особенности и возможное влияние на духовную жизнь в будущем новых для современного Киева верований.

Ключевые слова: Киев, религия, храм, история, современность.

The summary

History of religions of Kiev, which had the sacral structures; a modern condition of religious life of city, as continuation of historical traditions; sequence and reasons of occurrence of the religious doctrines in territory of city; features and opportunities of influence on spiritual life in the future of new religions in modern Kiev is considered in clause.

Key words: Kiev, religion, temple, history, modernity.

УДК 72.01

Т. Ф. Панченко
докт. архітектури, професор, завідувач кафедри «Ландшафтна архітектура» КНУБА
А. В. В'язовска
аспірантка кафедри «Інформаційні технології в архітектурі» КНУБА

ЛАНДШАФТНІ ПРОБЛЕМИ УРБАНІЗМУ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА (ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД)

Анотація: в публікації проаналізовано досвід вивчення навчального курсу «ландшафтний урбанізм» в зарубіжних архітектурних школах. Виявлено основні складові цього курсу: історія і теорія, процеси та методи, реалізація та технічні прийоми ландшафтного урбанізму.

Ключові слова: ландшафт, урбанізм, навчальна програма.

Взаємовідносини процесів урбанізації та екологічного захисту територій, збереження в їх межах ландшафтних комплексів – є однією з проблем у містобудуванні.

Вважається, що саме екологічно орієнтовані ландшафтні засоби можуть вирішити такі загальні урбаністичні проблеми, як: перетворення невикористаних промислових територій на ландшафтні об'єкти; покращення загальної екологічної ситуації збільшенням площ зелених насаджень; перешкоджання "розповзанню" міст (sprawl) створенням приміських та зелених зон навколо них; цільового використання невизначених міських просторів, "порожнеч" у структурі міського середовища як «ландшафтних пауз»; проблеми збереження ідентичності й унікальної природно-ландшафтної індивідуальності міських та інших населених пунктів.

Слід зазначити, що поняття «урбанізм» та «екологія» і зокрема її складова «ландшафт» вступають у складні відносини, зберігаючи кожний своє первинне значення, здатність до взаємообміну. [3]

Необхідність міждисциплінарного підходу до великих міст та агломерацій зазначали вітчизняні науковці КНУБА М. Дьомін, М. Осетрін, А.Осітнянко: «У вирішенні завдань формування таких міських об'єктів, як міста, селища, системи розселення, елементи міського середовища, крім архітекторів-містобудівників, які традиційно очолюють процеси розробки і реалізації містобудівних заходів, все більше беруть участь інженери-планувальники (спеціалісти в ґалузі транспорту, інженерної підготовки і благоустрою території, озеленення), а також представники суміжних ґалузей (економісти, соціологи, демографи, екологи, гігієністи, культурологи, історики,

археологи та ін.). … Такий підхід ґрунтується на особливостях містобудівних об'єктів, які є не тільки складними територіально-планувальними, інженерно-технічними, технологічними системами, але являють собою також складні територіально-виробничі, економічні комплекси, що вимагає підвищеної відповідальності до комплектації розробників проектно-планувальної документації та спеціалістів, які здійснюють процеси реалізації містобудівних рішень в органах місцевого самоврядування та в державних установах. Разом з тим ці особливості містобудівних систем недостатньо враховуються в процесі підготовки спеціалістів-містобудівників». [1, с. 32-33]

Метою даної публікації є аналіз курсу ландшафтного урбанізму в зарубіжних вищих навчальних закладах та виявлення можливостей використання закордонного досвіду в сучасній українській архітектурній освіті. Один із засновників теорії «ландшафтний урбанізм», Джеймс Корнер (професор кафедри ландшафтної архітектури школи дизайну в університеті Пенсильванії, США) також зазначає необхідність підготовки спеціалістів з цієї дисципліни, які мають бути не тільки технічно обізнаними в проектуванні, але й готовими до міждисциплінарного мислення. [4] «Методологія ландшафтного урбанізму мультідисциплінарна за визначенням. Розвиваючись із спадщини ландшафтного дизайну для розуміння складності сучасної міської динаміки, поєднує знання та методи різних дисциплін, таких як проектування навколишнього середовища, міське планування, ландшафтна екологія, розвиток промисловості та архітектури». [2]

Розглянемо особливості курсу ландшафтного урбанізму на прикладах школи архітектури та містобудування Массачусетського технологічного інституту (Кембридж, США); Школи архітектури Архітектурної Асоціації (Лондон, Великобританія); Університету Кінгстон (Лондон, Великобританія) та Університету Нотр-Дам (Ліван). В усіх зазначених закладах метою вивчення цього курсу є здобуття кваліфікації магістра архітектури в галузі ландшафтного урбанізму. Термін навчання складає два роки.

Структура курсу. Курс ландшафтного урбанізму концентрується в межах трьох напрямків: ландшафтна архітектура (Landscape Architecture), міське проектування (Urban Design) та планування навколишнього середовища (Environmental Planning). [5]

Цікавим є підхід до вивчення цього курсу в Школі архітектури Архітектурної Асоціації в Лондоні. Навчальний процес будується на базі вивчення реальної ситуації на прикладі Китаю та його високоефективному економічному розвитку, що обумовило масову міграцію населення із сільської місцевості в міста та прискорення процесів урбанізації, в результаті чого виникла велика кількість нових міст. Згідно прогнозів їх чисельність збільшиться до 2020 року до 400 нових міст. Ареалами урбаністичного розвитку мають стати міські агломерації дельти ріки Янцзи – включно із Шанхаєм, Наньцзином, Ханчжоу, Суджоу, Нінбо. Навчальний курс охоплює три еталонні проблеми [6]:

1. *Проблема «метаболічного» (обмінного) рурбанізму*: виникнення міських селищ, де міські та сільські процеси землекористування поєднані та наявність можливостей, для розвитку індустріальної екології;
2. *Проблема «тактичного» опору*: вирішення протиріч в місцях, де ідеї генерального плану не реалізуються у зв'язку із виникненням міських ядер, що утворюються стихійно, та виявлення помилкових напрямів цієї динаміки;
3. *Проблема «матеріальної» індивідуальності:* забезпечення системи проектування і забудови нових міст з метою створення «індивідуального образу» з використанням елементів національної азійської або західної архітектури.

Програма курсу. Предмети, що вивчаються в зарубіжних школах в рамках курсу «ландшафтний урбанізм» можна поділити на три групи. Це історія і теорія; процеси і методи; реалізація та технічні прийоми ландшафтного урбанізму.

Історія і теорія ландшафтного урбанізму охоплює вивчення таких аспектів:

- *Ландшафт та урбанізм.* Вивчаються стосунки між ландшафтом і урбанізмом, а також теорії, практики і роботи в галузі ландшафтного урбанізму;

розглядаються аспекти переосмислення ролі ландшафту в процесах урбанізації. [7]

- *Міста як об'єкти урбанізації.* Вивчаються форми та особливості міст та їх угрупувань (агломерацій, мегаполісів, конурбацій тощо), які можуть приймати поселення у процесі урбанізації; наводяться приклади різних теорій формування міст; аналізується їх соціальна, планувальна та технічна структура; особливості містобудівного проектування. [7]

- *Природа та дизайн міста.* Вивчається міське середовище як природний феномен, використання засобів покращення його виразності, визначення місць особливої міської активності; розглядаються ідеї впливу природи на спосіб сприйняття, проектування, забудови та управління міст, на взаємодію природних процесів та форм міста, а також наслідків цієї взаємодії. [7]

- *Ландшафт та збереження міської спадщини.* Предмет зосереджується на питаннях типології ландшафтів, спадщини культурних ландшафтів; викладається теорія та практика збереження міської та ландшафтної спадщини, не обмежуючись окремими пам'ятками, а також міські екологічні проекти. [5,7]

- *Екологічні, естетичні та культурологічні аспекти.* Наводиться практика екологічного дизайну та планування ландшафтів формування просторової структури ландшафтів в зонах урбанізації; вивчаються основи екології та збереження навколишнього середовища. [5,6]

Процеси та методи ландшафтного урбанізму охоплюють проблеми: формування політики управління екосистемами і практику відновлення забруднених територій, використання та охорону водних ресурсів, раціональне освоєння та збереження прибережних територій та багато інших аспектів територіального планування в ареалах урбанізації.

Реалізація та технічні прийоми у процесі викладання курсу «ландшафтний урбанізм» включають широкий арсенал засобів: фотографування елементів міського ландшафту як учбовий спосіб їх візуального дослідження та отримання інформації для проектування; проектування ландшафтів за допомогою ГІС, лабораторне вивчення природних систем, представлених в сучасних географічних інформаційних системах, а також проектних прийомів сучасної практики; вивчення законодавчих основ дизайну та планування природоохоронних об'єктів приватного та суспільного землекористування; проведення семінарів, спрямованих на розвиток здатності студентів отримувати ґалузеву інформацію, розшифровувати, синтезувати та системно обробляти в індексні моделі (у програмах Maya, Rhino, Land-desktop и Space Syntax) та вивчення цифрових технологій для подолання традиційного двомірного читання міста (Digitally Fabricted Cities). [5,7]

Результатом навчального курсу відповідно до програми, яка охоплює широкий спектр предметів, є захист студентами магістерського диплому, у вигляді проектної або наукової роботи.

Наведений зарубіжний досвід змісту та структури курсу «ландшафтного урбанізму», який викладається у вищезгаданих університетах, може бути частково адаптований у навчальних програмах закладів української архітектурної освіти. Зокрема на базі архітектурного факультету КНУБА гіпотетично, з урахуванням предметів, що вже викладаються на кафедрах «Теорії архітектури», «Містобудування», «Дизайну архітектурного середовища», «Ландшафтної архітектури» - доцільно було би створити додатково новий курс «Ландшафтні проблеми урбанізму», за обсягом предметів наближений до зарубіжних аналогів.

Список літератури:

1. М. Дьомін, М. Осетрін, А. Осітнянко. «Інженерні та архітектурні проблеми управління розвитком містобудівних систем»//Досвід та перспективи розвитку міст України. Підготовка архітекторів містобудівної спеціальності:Зб. наук. праць. – Вип.6/Відп. ред. Ю.М. Білоконь. – К.:Ін-т «ДІПРОМІСТО», 2004. – 184с.
2. Architectural Association School of Architecture. “Graduate Design: Landscape Urbanism”//www.aaschool.ac.uk/graduate/lu.shtm
3. Corner James. Terra Fluxus.//The Landscape Urbanism Reader/ Charles Waldheim, editor. – 1st ed., - New York: Princeton Architectural Press, 2006.
4. Landscape Urbanism. Interview with James Corner. Estonian Architectural Review//www.solness.ee
5. http://www.ndu.edu.lb/academics/faad/archdep/malandscape.htm
6. http://www.aaschool.ac.uk/STUDY/GRADUATE/landscapeurbanism.php
7. http://web.mit.edu/landscapeurbanism/index.html

Аннотация

В публикации проанализирован опыт изучения учебного курса «ландшафтный урбанизм» в иностранных архитектурных школах. Выявлены основные составляющие: история и теория, процессы и методы, реализация и технические приемы ландшафтного урбанизма.

Ключевые слова: ландшафт, урбанизм, учебный курс.

Abstract

The practice of educational course “Landscape Urbanism” at foreign architectural schools has been analyzed in the article. The main parts such as history and theory, processes and methods, realization and techniques have been derived.

Key words: landscape, urbanism, study program.

УДК 72.012:72.04(043.2)

Л. Р. Гнатюк,
к. арх., доцент ККТД
М. С. Бовкун,
Національний авіаційний університет, Київ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМОТВОРЕННЯ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПРИКЛАДІ ІСТОРИЧНОГО ЦЕНТРУ КИЄВА

Анотація: стаття присвячена дослідженню гармонійного формотворення міського середовища. Дослідження проведено на зразках прибуткових будинків в стилі київського модерну. На основі проведеного аналізу виявлено основні елементи пріоритетного стилю забудови центра Києва та запропоновано їх використання для формування сучасного міського середовища.

Ключові слова: київський модерн, прибутковий будинок, дизайн міського середовища, малі архітектурні форми, композиційні схеми, формотворення, стилізація.

Постановка проблеми. Яскраво виражена стилістика міста залежить не тільки від архітектури, але й від ретельного добору окремих елементів дизайну міського середовища. Модерн — основний стиль забудови центру Києва та є одним з небагатьох стилів під час якого яскраво проявився національний колорит. Сьогодні, як і в період модерну, перші поверхи, які виходять на вулицю, займають торгівельні або обслуговуючі заклади. Але зараз ці поверхи часто закриваються вивісками, які мають стильове рішення, що не відповідає фасаду будинку.

Огляд літератури. «Звід пам'яток історії та культури України» дає короткий опис будівель Києва, зокрема тих, що вирішені в стилі модерн. Звід містить в собі дату будівництва пам’ятки, автора, особливості планування та основні декоративні моменти. [1,2].

Єфимов А.В. та ін. в роботі «Дизайн архитектурной среды» розкриває головні завдання дизайну об’єктів середовища як комплексних складно-динамічних систем. Звертається до питань естетичної організації форми та особливості композиційного формування об’єктів. [3].

Ю. С. Асєєв, В.В. Вечерський, О. М. Годованюк в своїй роботі «Історія української архітектури» розкривають загальну характеристику модерну, її стилістику, проблему містобудування того часу та основні особливості житлової архітектури України. [4].

Мета публікації полягає у виявленні формотворчих елементів періоду київського модерну для використання їх при формуванні сучасного міського середовища.

Основна частина. На зламі XIX і XX ст., період модерну, канвою міста була житлова частина, яка представлена прибутковими будинками. На відмінну від забудови наступних періодів, масове будівництво модерну мало яскраву стилістичну вираженість.

Яскраві приклади київського модерну представлені в Шевченківському районі Києва, а саме на вулицях Ярославів Вал, Володимирська, Саксаганського, Рейтарська, Городецького та ін.

Композиція головних фасадів модерну в Києві базується на таких схемах: осьова симетрія (вул. Саксаганського, 2/34, вул. Саксаганського, 117, вул. Саксаганського, 123, вул. Ярославий Вал, 4 та ін.); симетрія, яка має відступ, щодо розташування проїзду на подвір'я, головного входу та балконів (вул. Володимирська, 81, вул. Гончара, 74, вул. Рейтарська, 17, вул. Ярославий Вал, 14, вул. Ярославий Вал, 14-Б, вул. Саксаганского, 99, вул. Саксаганського, 104 та ін.); асиметрія (вул. Пушкінська, 41, вул. Володимирська, 61/11 та ін.) (табл. 1.). Але для прибуткових будинків найбільш характерною є симетрія, яка має відступ.

Таблиця № 1

Композиційні схеми фасадів модерну		
Симетрія	Симетрія, яка має відступ	Асиметрія
		

Композиційним домінантом головного фасаду є розташування на осі входу еркера, ризоліта чи вертикалі вікон, яка виділена з обох боків розкріповкою. Еркери є активними елементами формування фасаду в стилі модерн. В київських прибуткових будинках зустрічаються в плані прямокутні, трапецієподібні, шестикутні, заокруглені еркери. Зверху вони часто переходять в балкони.

Основу еркерів підтримують кронштейни, які в залежності від типу модерна, мали різні конфігурації. Вони розвивались від заокруглених

декорованих до геометричних форм. Популярні кронштейни в декоративно-насиченому модерні у вигляді рослинного плетіння (вул. Ярославий Вал, 14), а в раціональному — простого трикутника (вул. Рейтарська, 17). В пізньому модерні, який набуває конструктивних рис, відбувається поступова відмова від еркерів, наприклад будинок 1914 р. на вул. Академіка Богомольця, 5.

Завершення фасаду найчастіше має геометричні обриси, але для прибуткових будинків декоративно-насиченого модерну характерне також криволінійне закінчення, яскравим прикладом такого випадку є будинок на вул. Володимирській, 81. Більшість фасадів увінчується аттиками з прорізом на горище, які посилюють його динамізм.

Стіни прибуткових будинків тиньковані або пофарбовані в найбільш характерні для київської архітектури кольори — світло жовтий, зелений, блакитний, сірий. Цоколь або цокольний поверх зливається з фасадом або оздоблюється грубим рустом сірого або бурого кольорів, який в деяких випадках покриває пару поверхів вище, й утворює контраст з верхньою гладкою стіною. Такий випадок можна спостерігати в будинку на вул. Володимирській, 61/11.

Одним з основних засобів пластичного вирішення фасаду є групування різних за пропорціями і формами прорізів вікон — прямокутних, арочних, еліптичних, трапецієподібних, зі скошеними перемичками. Віконні прорізи мають тристулкове заповнення, як в будинку на вул. Ярославів Вал, 4 та часто зустрічається групування вікон по три, як в будинку на вул. Рейтарській, 17.

Вікна завершуються сандриками, які в декоративно-насиченому модерні багато орнаментовані, а в пізньому — мають геометричні обриси або відсутні. Часто вікна обрамляються лиштвами. В ранньому модерні вікна оточують багато декоровані орнаментальні площини.

Особливість цих будинків — це контраст між головним та дворовим фасадом. Перший вирішувався репрезентативно, а другий оформлювався стримано. У декорі фасаду модерну прослідковується стійкий набір елементарних форм, які є основою створення композицій. Найбільш поширені флористичні мотиви, які поєднуються в класичні форми — розетка, гірлянда, вінок, букет. Флористичні композиції зустрічаються як однорідні, так і різнорідні, ускладнені введенням сюжетних, зооморфних та антропоморфних форм.

Серед рослинних мотивів зустрічаються форми аканта, квітів білого латаття, ірисів-півників, тюльпанів, жолудів. Популярним для декоративного модерну є використання грон калини та винограду, листя каштана. Останній є актуальним, оскільки ця рослина являється символом міста Києва (табл. 2).

Таблиця №2

Рослинні мотиви характерні для київського модерну				
Півники	Тюльпан	Жолудь	Грона	Каштан
				

Одна з особливостей орнаментального модерну — прикрашати різні частини будівель маскаронами. Більш популярним є використання форм жіночої голови, яка в декоративно-насиченого модерні представлена з пишним, розпущеним, хвилястим волоссям.

В декоративно-насиченому періоді поширеним є використання жіночих постатей в повний зріст, які відтворювались у формах каріатид, як в будинку на вул. Ярославий Вал, 14. Вони використовуються і в орнаментальних площинах з доповненням рослинними мотивами, як наприклад в будинку на вул. Ярославий Вал, 14-Б. Типовими для модерну є декоративні кола з вертикальними стрічками (вул. Саксаганського, 104, вул. Ярославий Вал, 14-Б).

При вирішені фасаду застосовуються ордерні елементи: арки, кронштейни, лопатки, пілястри, півколони, які в період декоративного модерну декорувались канелюрами та оздоблювались нагорі маскаронами. Популярними були й готичні елементи. Це пінаклі, тристулкове заповнення вікон з готичним орнаментом — кола та стрілчасті арки.

Фасади раціоналістичного модерну декоруються значно менше. В декорі відбувається тяжіння до раціоналістичності, геометризації, лаконізму. Зустрічається стилізований рослинний та геометричний орнамент.

В наш час елементи модерну найчастіше використовуються під час реконструкції існуючих пам’яток архітектури в стилі модерн, хоча не завжди дотримуються цілісності, що призводить до руйнування сприйняття образу пам’ятки. Рідше — при проектуванні нових фрагментів міського інтер’єру, при історичній стилізації окремих деталей фасаду.

Цілісність міського середовища залежить не тільки від архітектури, але й від ретельного добору окремих елементів. Це стосується в першу чергу малих архітектурних форм: кіосків, зупинок громадського транспорту, рекламних бігбордів, сміттєзбірників, металевих грат які широко представленні в центрі міста Києва. Для цих сучасних об’єктів актуальною є стилізація, так як модерн

не є стилем сьогодення, але важливо зберегти своєрідність історичного архітектурного середовища. Оскільки Київ має свою варіацію модерну, яка є своєрідною та має мало спільних рис з західноєвропейським стилем.

Таблиця №3

Варіанти оформлення грат	
Невдале (Саксаганського, 72)	Вдале (Ярославий Вал, 14-Б)
	

Основне завдання полягає в організації ансамблю з єдиною художньої виразністю, але в той же час в виокремленні домінантів, для запобігання зливання простору, за допомогою засобів дизайну та архітектури. Створення певної ієрархії.

Це стосується також оформлення вхідної групи до житлової частини будинку та наявних в ньому громадських приміщень, які характеризуються наявністю вітрин, вивісок, реклами та ін. (табл. 3). Сучасний фасад вулиці в центрі міста — це концентрація елементів комунікативного дизайну, які повинні працювати на формування цілісного візуального середовища. В основі гармонійної композиції лежить об'ємно-просторова організація, яка залежать від специфіки об'єкта, навколишнього середовища та зв'язку з людиною. Важливим є поєднання певного образу фірми з стилістикою фасаду.

За допомогою окремих елементів архітектури та дизайну повинне створюватись не тільки функціональне середовище міста, а й його художній образ. Для Києва актуальним є використання синтезу — поєднання елементів київського модерну з стилем, що відповідає сучасності, сучасними технологіями та матеріалами для досягнення сприятливого візуального сприйняття середовища в історичному контексті.

Висновок. Кожне місто повинне мати свою індивідуальність й свій художній образ, який би закріплювався тільки за ним. Тоді він стає цікавим та зрозумілим не тільки спеціалістам, але й широкому загалу. Це є досить актуальним для Києва як історичного осередку. Тому для створення гармонійного середовища можливе запозичення основних композиційних схем та орнаментики модерну, що також збереже історичне середовище Києва.

Основне завдання полягає в поєднанні образу з середовищем, але при обов'язковому дотриманні функціональності.

Список літератури:

1. Звід пам'яток історії та культури України: Київ: Енциклопедичне видання. Кн. 1, ч. 1. А-Л / Редкол. тому: Відп. ред. П. Тронько та ін.; Упоряд.: В. Горбик, М. Кіпоренко, Л. Федорова. НАН України. Інститут історії України. — К.: Голов. ред. Зводу пам'яток історії та культури при вид-ві "Укр. енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 1999. — 608 с.

2. Звід пам'яток історії та культури України: Київ: Енциклопедичне видання. Кн. 1, ч. 2.: М-С / Редкол. тому: Відп. ред. П. Тронько та ін. Упоряд.: В. Горбик, М. Кіпоренко, Н. Коваленко, Л. Федорова. НАН України. Інститут історії України; Інститут археології України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського. — К.: Голов. ред. Зводу пам'яток історії та культури при вид-ві "Українська енциклопедія" ім. М.П. Бажана, 2004. — 585-1216 с.

3. Ефимов А.В. Дизайн архитектурной среды: учеб. для вузов / А.В. Ефимов, Г. Б. Минервин, А. П. Ермолаев и др. — М.: Архитектура-С, 2006. — 506 с.

4. Історія української архітектури / Ю. С. Асєєв, В.В. Вечерський, О. М. Годованюк та ін.; за ред. В. І. Тимофієнка. — К.: Техніка, 2003. — 472 с.

Аннотация

Статья посвещенна исследованию гармоничного формообразования городской среды. Исследование проведено на образцах доходных домов в стиле киевского модерна. На основе проведеного анализа были выявлены основные элементы приоритетного стиля застройки центра Киева и предложено их использование для формирования современной городской среды.

Ключевые слова: киевский модерн, доходной дом, дизайн городской среды, малые архитектурные формы, композиционные схемы, формообразование, стилизация.

Abstract

The article is dedicated to study harmonious forming of urban environment. Research is conducted on the example of rented houses in style of Kiev's Modern. The main elements of priority style of development of Kiev's center was exposed and suggested for using in the formation of the modern urban environment on the basis of the analysis.

Key words: Kyiv's modern, rented houses, design of urban environment, small architectural forms, schemes of composition, shaping, stylized design.

УДК 72.012 (477)(044)

Л.Р.Гнатюк,
к. арх., доцент ККТД
Г.О. Шишлакова,
Національний авіаційний університет, Київ

ЗАСАДНИЧІ РИСИ ФОРМОТВОРЕННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ X-XXI ст.

Анотація: стаття присвячена дослідженню та формуванню естетики української архітектури протягом X-XXI століть. Дослідження проведене на зразках сакральної архітектури, адміністративних будівель, житлових комплексів. Виявлені особливості архітектурних форм та композиційної побудови споруд стилів візантійського, бароко, класицизм, модерн.

Ключові слова: архітектурні форми, пропорції, композиційна побудова, художній зміст, художній образ, гармонійна взаємодія.

Постановка проблеми. Людина постійно вступає в естетичні відносини зі світом, в процесі розвитку (еволюції людини) змінюються сприйняття оточуючого світу, відповідно змінюються відносини, і, в свою чергу, змінюється результат цих відносин. В процесі перетворення оточуючого світу – природного середовища життєдіяльності, відбувається формування та становлення архітектури, що виступає специфічним явищем, специфічною областю людської практики. Останнім часом архітектура розглядається лише в аспекті практичних та функціональних задач: спостерігається підвищена концентрація уваги на забезпеченні житлових потреб та місця праці – задоволенні базових потреб людини. При цьому фактично не піднімається питання підвищення естетичного рівня української архітектури.

Огляд літератури. Л.Т.Левчук, О.І.Онищенко в роботі “Основи естетики” подають загальну характеристику категорій естетики, художнього образу, форм, стилю, художнього методу, наводять опис основних функцій естетики [2].

А.П.Мардер в роботі “Эстетика архитектури” розкриває основні аспекти естетичного сприйняття архітектурних споруд, їх пропорцій, форм, масштабів. Дає детальну характеристику суті архітектури, форм її естетичного освоєння та сприйняття, проводить аналіз архітектурного образу [3].

Ю.С.Асєєв, В.В.Вечерський, О.М.Годованюк в роботі “Історія української архітектури” дають детальний аналіз багатовікового розвитку української архітектури, формування художнього образу, архітектурних форм, композиційної побудови споруд від найдавніших часів до наших днів [1].

Мета публікації. Виявити сталі риси формоутворення естетичного середовища української архітектури.

Основна частина. Світ архітектурних форм створюється не в спонтанному їх саморозвитку, а в ході цілеспрямованого перетворення людиною природного оточення, естетика архітектурних форм — є засобом вираження цієї досконалості.

Будь-яке явище є системою взаємопов'язаних елементів. Гармонійна взаємодія яких та відсутність протиріч між ними викликає емоційне задоволення і дає можливість говорити про систему, як систему естетичну. Основними елементами архітектурних систем є форми, розміри, пропорції, колорит.

В архітектурних ансамблях взаємозлиття та взаємозалежність цих елементів і є естетикою архітектури, що в свою чергу відображає процес взаємодії людини з природою, в ході якої архітектурна діяльність перетворює природне місце існування людини і використовує її у вигляді штучного середовища.

Естетика української архітектури, як форма просторової самоорганізації матерії, суспільного буття людини, необхідних умов її реального біологічного і соціального життя відображає періоди піднесення, криз, стагнацій і розквіту держави. Українській архітектурі значною мірою довелося відчути розквіт і занепад Київської Русі, війни середньовіччя, задвірки сусідніх держав, гніт тоталітарної імперської системи та ідеології соціалістичного реалізму. Принцип історизму української архітектури передбачає її розвиток на основі усталених історичних ремінісценцій [1;156]. Це процес поєднання теорії та практики, що є основним шляхом істинного розуміння естетики архітектури.

З давньослов'янських часів традиція органічного злиття будівель з навколишнім ландшафтом, як єдність цілого і його частин, глибоке розуміння природи, використання її художніх можливостей стали визначною рисою української архітектури (рис.1).

Новогород часів Руської правди	Київ часів Ярослава Мудрого
	
Рис. 1. – Відтворення об'ємно-просторових форм житлової архітектури 11-12 ст	

Становлення естетики української архітектури розпочато у період Київської Русі, що обумовлено міфопоетичною свідомістю давнього слов'янства, запровадженням та самобутнім переосмисленням візантійської архітектури. Естетика архітектури X – XI ст. має символічні риси, проте вона виявляє тенденцію до екзистенціальних мотивів, має підкреслено-емоційний характер. Важливе місце посідає символ. Красу і велич утверджує Софійський собор у Києві, що став загальнодержавним центром культури (рис.2).

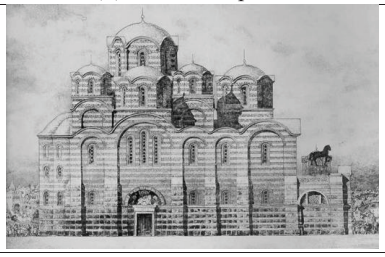
Софійський собор, 1037 р.	Десятинна церква
	

Рис. 2. – Відтворення об'ємно-просторових форм в спорудах сакральної архітектури 11-12 ст.

Зіставлення наукових даних, нагромаджених у процесі вивчення Софії Київської і решток Десятинної церкви, дають можливість визначити місце цих визначних споруд у суспільно-політичному житті Київської Русі, дізнатися, як взаємодіяли ці духовно-культурні осередки, з'ясувати низку питань, що стосуються будівельної техніки, художнього оздоблення і, певною мірою, зародження естетичного напряму розвитку української архітектури.

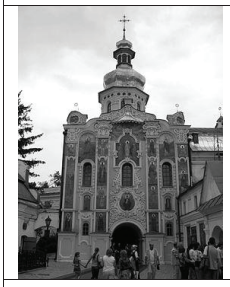
Троїцька церква Києво-Печерського монастиря, будова XII ст. декоративне опорядження XVII—XVIII ст.	Собор Різдва Богородиці в Козельці, 1752—63 р.	Церква Покрови на Подолі, 1766—1772 р.
		

Рис. 3. – Храми у стилі українського бароко

При цьому, запровадження християнства, як державної релігії і пов'язаною з цим роль візантійської архітектури, а згодом і з впливом західних мистецьких течій, починаючи з епохи Відродження, сприяв становленню української архітектури на базі переосмислення досвіду Сходу та Заходу до своїх умов, створенню світових шедеврів, вироблення та удосконалення автентичної архітектурної мови, форм, пропорцій. Архітектура розвивалась під впливом норм естетики, з одного боку — європейської, з другого — народної.

Період, що був після ренесансу, названий бароко, довго сприймався як відхилення від канонізованих норм естетики попередньої епохи, мав на собі тавро чогось химерного, негармонійного. Дух епохи бароко в Україні стверджували великі національні зрушення, козацькі звитяги, повстання проти поневолювачів, боротьба проти національного та релігійного утиску. З розквітом козацької державності, відбулось спорудження храмів у стилі самобутнього українського козацького бароко, що є відмінним від європейського стилю. (рис. 2).

Естетика української архітектури стилю класицизм є вираженням сутнісної досконалості, функціонально-просторової доцільності і гармонії. В основі естетичного сприйняття розмірів цього стилю українських архітектурних споруд лежить перш за все візуально-емоційне зіставлення, співвідношення розмірного типу будівлі або ансамблю з його функціонально-стереотипним розмірним образом.

В українській архітектурі стилю модерн пропорції споруд виникають як результат осмислення властивих елементам будівлі функціональних і конструктивно-технічних зв'язків. Одночасно пропорції у спорудах цього стилю використовуються архітектором, як засіб образного вираження ідейного художнього змісту окремого архітектурного твору або містобудівного ансамблю.

Маріїнський палац (бароко), Київ, арх. В. Растреллі, 1750—55 рр.	Будинок міської адміністрації (класицизм), арх. А.Д.Захаров, 1803-1805 рр.	Будинок з химерами (модерн), Київ, арх. В. Городецький, 1901-1902
		

Рис. 4. Вираження художнього змісту та образу у представницьких спорудах різних архітектурних стилів

Важливим є врахування особливостей проектування конкретного періоду, використання нових матеріалів, естетичних форм, які обумовили розвиток конструкцій, що саме вплинули на зміну стилів. Змінюючи один одного, такі архітектурні стилі, як бароко, класицизм, модерн дали можливість спостерігати за змінами художнього змісту у спорудах (рис. 4).

Також українській архітектурі характерна раціональна чіткість композиційної побудови. У ланцюгу «технічне конструювання — технологічна компоновка — архітектурна композиція», які пов'язані між собою як послідовні етапи формотворення, архітектурна композиція, включаючи і конструкцію і композицію, формує наочно-просторове середовище з врахуванням всієї повноти біосоціальної суті людини, його соціальних та естетичних потреб [3;102].

Основні напрями розвитку сучасної української архітектури визначені осмисленням нових аспектів естетики форми та змісту, що пов'язані з новими соціальними функціями будівель, з новітніми конструктивними, інженерно-технологічними розробками, а також з вирішенням проблем удосконалення основних характеристик архітектурного об'єкту.

В творчості сучасних українських архітекторів зустрічаються прояви постмодерну та хай-теку як віддзеркалення глобалізації процесу розвитку світової архітектури. Найяскравіше проявляється це в житловій архітектурі. В нових спорудах стильового спрямування іноді використовуються нові конструктивні та художньо-пластичні можливості, як традиційних будівельних матеріалів, так новітніх, сміливе втілення художнього образу, різноманітність кольорового вирішення (рис. 5).

Майдан Незалежності, м. Київ 2005 р.	Церква Миколи Чудотворця на воді, Київ, 2004 р.	Житловий комплекс “Славія”, м. Дніпропетровськ, 2008 р.
		

Рис. 5 Сучасна українська архітектура

Завдання сучасної української архітектури — різноманітність у проявах сучасної естетики, пошук неповторного обличчя, розвиток нової архітектури на основі вікових традицій.

Висновок. Естетика архітектури нерозривно пов'язана зі співставленням архітектури та мистецтва. Аналіз архітектурних споруд та будівель постійно проводився на основі функцій мистецтва. Тут проявляються риси ментальності, які пов'язані з давніми архетипами єдності небесного і земного, космічно-символічного і реального. На естетику архітектури України, зважаючи на її геополітичне розміщення, впливали віяння Сходу і Заходу, про те це не завадило творенню автентично особливих стилів. Періоди розквіту, занепаду чи стагнації державності знаходили своє відображення в естетиці української архітектури. При цьому історичні пам'ятки архітектури, що вистояли протягом багатьох століть, вирізняються високим рівнем естетичної виразності. Сьогодні людина створює архітектуру, що зорієнтована в основному на задоволення суто утилітарних потреб. Постає питання майбутнього естетики української архітектури, очевидно, що розквіт чи занепад також залежить від того яким шляхом піде Україна, який вектор розвитку обере держава.

Список літератури:

1. Історія української архітектури / Ю. С. Асєєв, В.В. Вечерський, О. М. Годованюк та ін.; за ред. В.І.Тимофієнка. — К.: Техніка, 2003. — 472 с.

2. Левчук Л.Т., Онищенко О.І. Основи естетики: К., 2000 р.

3. Мардер А. П. Эстетика архитектури: Теоретические проблеми архитектурного творчества. – М.: Стройиздат. 1988. – 216 с.

Аннотация

Статья посвящена исследованию и формированию эстетики украинской архитектуры в течение X-XXI веков. Исследование проведено на образцах сакральной архитектуры, административных зданий, жилищных комплексов. Выявлены особенности архитектурных форм и композиционного построения сооружений стилей барокко, классицизм, модерн.

Ключевые слова: архитектурные формы, пропорции, композиционное построение, художественное содержание, художественный образ, гармоничное взаимодействие.

Abstract

The article is devoted research and forming of aesthetics of Ukrainian architecture during X-XXI of ages. Research is conducted on the standards of sakral'noy architecture, administrative buildings, modern housings complexes. Obnaruzhenny of feature of architectural forms and composition construction of buildings of styles of baroque, classicism, modern.

Keywords: architectural forms, proportions, composition construction, artistic maintenance, image, harmonious co-operation.

УДК 72.013

І. В. Коротун,
к.а. доцент каф. будівництва та архітектури
Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича

АРХІТЕКТУРНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ

Анотація: у статті розглядається актуальна проблема сучасної архітектурної діяльності – формування міського простору засобами архітектури

Ключові слова: простір, архітектурне середовище, образ.

Принципи формування об`ємно-просторових композицій міської забудови засновані на закономірностях перцептивного сприйняття. Позитивна оцінка просторових композицій відбувається у тому випадку, коли реальне враження від архітектурного об`єкту співпадає з очікуваним. Просторові образи міста сприймаються людиною послідовно зі ступенем засвоєння міського середовища. Рівні засвоєння та сприйняття міського середовища умовно поділяються на п`ять етапів. На вищому рівні „екзо" сприйняття образу міста відбувається з зовнішніх просторів. На наступних: „мега", „макро" і „мезо" - з внутрішніх. Нижчий „мікро" – рівень утворюється внутрішнім простором споруд. Сучасний рівень розвитку технологій надає можливості якісних перетворень існуючої системи архітектурного проектування. У чому полягає їх актуальність? Насамперед у поверненні архітектурі її значення просторового мистецтва. Збереження цінних якостей існуючого історичного середовища при містобудівній діяльності, пов`язаній з ущільненням, реконструкцією історичної забудови. Та, насамперед, надання виразності і гармонійності забудові – при забудові нових міських території. Повернення міському середовищу властивостей, що були притаманні історичній забудові міст протягом відомого континууму їх розвитку і які були загублені деструктивними ідеями застосування масової типізованої архітектури 20 століття. Нові тенденції формування напрямків розвитку у сфері містобудування та архітектури вимагають принципових змін існуючих підходів до організації процесів містобудівного та об`ємного проектування. Перехід до нових формацій управління процесом системного планування просторового містобудівного розвитку у першу чергу стосується пошуків переходу від площинного проектування генеральних планів міських територій до об`ємного, просторово – композиційного. Так само, як 100 років тому назад постало актуальне питання сегрегації цих двох важливих сфер архітектурної діяльності, сьогодні стає актуальною їх інтеграція. Мається на увазі не ліквідація однієї з спеціалізацій. Скоріше пошук ділянки їх універсального сполучення. Для цього до низки

утилітарних питань, розв`язання яких сьогодні складає першочергові задачі містобудівного планування (планувальні структури, транспорт, інженерні комунікації та ін.), рівноцінною складовою повинна додатись художньо – естетична: просторова організація забудови. Таким чином, власне сам міський простір повинен розглядатись як важливий компонент дослідження і діяльності архітектора. *Мета* професійної архітектурної діяльності – створення комфортного, гармонійного, художньо виразного міського просторового середовища. *Завданням просторового містобудування є* утворення багатовимірних художньо виразних просторово - планувальних структур та створення відповідних умов їх сприйняття.

При цьому у якості *об`єкта* діяльності і досліджень має виступати міський простір (диференційований за відповідними рівнями сприйняття). *Предметом* діяльності архітектора при цьому виступають міські території з перспективною або сформованою комплексною забудовою, при цьому, архітектура (комплексна забудова, окремі будівлі, споруди, ландшафтне проектування, ін.) повинна сприйматись, в першу чергу як з*асіб* формування простору.

Виокремимо 2 групи архітектурних засобів формування міського простору: *планувальні і просторові*. Зрозуміло, що закладені генеральними планами планувальні рішення є передумовою формування просторових композицій (власне це є ланка суміщення містобудівного та об`ємного проектування). Для забезпечення подальшого просторового проектування необхідні наступні умови. Структуризація каркасу міської забудови (пробивка вулиць, розробка площ, розбивка на квартали). Утворення «вузлів» містобудівного каркасу – громадські центри, території підвищеної комунікативної активності (як правило – місця подальшого розміщення домінантних, або субдомінантних споруд). *Розробка системи планувально – візуальних осей* – одна з найбільш важливих складових просторового проектування (осі, межі, орієнтири) Створює певні умови сприйняття архітектурного середовища, передбачає формування запланованих перспективних ракурсів, фокусів, візуальних фронтів сприйняття забудови. При формуванні просторових композицій, для означення центру композиції, використовуються для спрямування комунікативних потоків. Візуальні осі підпорядковуються планувальним осям комунікативних зв`язків пішохідного (транспортного) руху. Наприклад, важливим планувальним прийомом перетворення простору є «злам» планувальної осі вулиці. Утворюється як на перехрестях так і при значній довжині вулиць. Досягається відхиленням планувальної осі вулиці від 5^0 до 25^0 на проміжках від 200 до 500 метрів, що складає, за Кристофером Александером межу універсальної відстані між

вузлами активності міських структур. При цьому, як правило, осьовий вектор фіксує значний просторовий композиційний акцент забудови. «Злами» утворюють зміни ракурсів сприйняття що є додатковим чинниками покращення психологічної комфортності міського середовища.

До другої групи архітектурних засобів формування міського простору належить просторове моделювання, яке, власне і створює образ міста. У обсягу даної публікації не зупинятимусь на розширеному тлумаченні рівнів ієрархії забудови, які створюють 5 рівнів сприйняття (формування) зовнішнього міського простору, за прийнятою автором класифікацією [2]. На усіх рівнях необхідним фактором організації простору виступає створення *системи висотних орієнтирів*, формування ієрархічних рівнів – домінантних (на вищих рівнях) та субдомінантних висотних акцентів забудови. Вертикальна вісь відіграє головну роль у побудові візуально - осьових просторових композицій. Домінантні споруди мають мати відповідну базу у вигляді фонової забудови. Допоміжним засобом просторової організації являється створення системи субдомінантних орієнтирів за допомогою наріжних кутових споруд у квартальній забудові, які фіксують у просторі геометричну форму каркаса – «вузли каркаса», а також за допомогою об'ємних архітектурних елементів щипці, вежі, еркери), створюють субсистему візуальних орієнтирів. Це надає можливість визначити напрямок та відстані до об`єктів. *Внутрішній міський простір* утворюється замкненими контурами за допомогою взаємно перпендикулярного розміщення планувальних осей та площин фасадів. Прийом організації простору, що отримав назву є *перцептивна перспектива*, він заснованеий на доведеному науковому факті феномену сприйняття людиною простору: близький простір – по одних законах, більш віддалений – за іншими: у зоровій свідомості близькі предмети сприймаються в «зворотній перспективі» із зазначеним природним відхиленням [3]. На рівні перцептивного сприйняття людина, що розглядає предмет, поданий у зворотній перспективі, психологічно наближає його, підсвідомо збільшує його у своїй уяві.

Останні тенденції розвитку вітчизняного проектування доводять необхідність концентрації професійної уваги (як в освіті так і впрофесіональній діяльності) на проблемах гуманізазіі середовища. Мається на увазі середовища а) зручного для перебування – відсутність бар`єрів, транспротна доступність, забезпечення необхідних життєвих функцій;

б) створеня психологічно комфортного художньо виразного міського простору, співзвчного людині, здатного подарувати людині відчуття естетичної насолоди, або, яв висловлювався відомимий австрійський теоретик Камілло Зітте - «відчуття щастя від пізнання нових прекрасних міст».

Можна навести позитивний приклад сформовного мсіського середовища – відома на весь світ Рінг штрассе у Відні. Середовище, простір якого сформований виразною архітектурою, зеленими ланшафтами, зручними пішохідними зв`язками у поєднанні з палліативними заходами, що мають велике е значення: спеціальне покриття доріг (безшумний рх транспорту), виокремлені пішоходні та велосипедні доріжки, організація з`їздів для інвалідів-візочників, звукових сигналів для сліпих, паркувальних місць для велосипедів, контроль за рівнем викидів, заборона на звукові автомобільні сигнали, чистота та інші складові, які стосуються більш сфери культури та економіки, ніж архітектури, але являються обов`язковими складовими. Не обходиться і там без запеклих професійних дискусій: при проектуванні Музею сучасного мистецтва МУМОК професійний дискурс тривав значний час і призвів для значних хмін у проектній документації. Це доводить, що при раціональному підході існує гіпотетична можливість досягти оптимальних результатів длоя професійного «его» і для громадської користі.

Актуальний для вітчизняного проектування просторовий підхід при організації системного планування розвитку генеральних планів міст, детальних планів забудови території, при розробці локальних завдань на проектування у вигляді містобудівних умов та обмежень органами місцевого самоврядування надасть можливості створювати просторово виразну забудову та повернути сучасній архітектурі колишнього високого статусу просторового мистецтва.

Література

1. Мейтленд Б. Пешеходные торгово – общественные пространства / Пер. с англ. А.Р. Анисимова; под ред. И.Р. Федосеевой, – М.: Стройиздат, 1989.
2. Коротун І.В. Принципи архітектурно – планувальної організації ансамблевої забудови. Дисертація на здобуття н. ст. канд.. арх.. К.: 2006.
3. Раушенбах Б.В. Геометрия картины и зрительное восприятие.- С-Пб.: Азбука-классика, 2002. – 320с.

Аннотация

В статье рассматривается методология формирования городского пространства.

Ключевые слова: пространство, архитектурная среда, образ.

Abstract

In article are considered actual problem to modern architectural activity – a shapinq town space architectural facility.

Key words: space, architectral ambience, form image.

УДК 72.013

І. В. Коротун,
к.а. доцент каф.
Будівництва та архітектури Чернівецького
національного університету ім. Ю. Федьковича

АРХІТЕКТУРНІ ОБ`ЄКТИ І АНСАМБЛІ – КАТАЛІЗАТОРИ УРБАНІСТИЧНОГО РОЗВИТКУ

Анотація: у статті аналізується містобудівна структуро-утворююча роль об`єктів та архітектурних ансамблів.

Ключові слова: архітектурний ансамбль, простір, розвиток, міська забудова.

Розвиток архітектури – безперервний процес. В різні періоди розвитку провідна роль у ньому переходила до різних держав та їх столиць. Ансамблі Давнього Вавилону являють собою цитаделі – зародки громадського центру міста. Значні за розмірами будинки, що не гармоніювали з людським ростом, об`єднувались в єдиний ансамбль площею. Вавілонські ансамблі, як і ансамблі давнього Єгипту залишались відокремленими від міста, ховаючись від нього за високою стіною цитаделі, або розташовуючись на насипних пагорбах. У період античності архітектурний ансамбль (Агора, Акрополь) стає невід`ємною складовою міської забудови. Центром політичного та культурного життя римського міста являвся форум – місце для народних зібрань, урочистих процесій та церемоній, відправи правосуддя, місце знаходження найбільш значущого храму. Ансамблі громадських центрів періоду античності в період середньовіччя перетворюються на укріплені дитинці. Прототипом багатьох європейських архітектурних ансамблів періоду середньовіччя являються укріплені монастирі-цитаделі Візантії. Храмова споруда, що являється композиційним і духовним центром архітектурного ансамблю, розміщена в центрі архітектурної композиції. За вимогами культових церемоній, її оточує вільний простір, який по периметру замикається келійними корпусами, стіни яких за зовнішнім контуром співпадають з оборонними мурами. Концептуальною основою композиційної побудови історичних архітектурних ансамблів є ієрархічна підпорядкованість об'єктів архітектури відповідно до функціонального призначення і виникаючою, у зв'язку такою ієрархією, новою просторовою структурою міст, вузловими елементами якої стають об'єкти – домінанти. Планувальна схема архітектурного ансамблю візантійського укріпленого монастиря стала прототипом громадських центрів „вільних міст”: Ринкова площа з будинком Ратуші, Кафедрального собору, торговими

приміщеннями - діловим і громадським центром міста (незалежно від величини та чисельності населення) з політичним самоврегулюванням. Силуети багатьох історичних міст із головними архітектурними домінантами – культовими спорудами сформувалися у період 11-13 століття, який прийнято називати бюргерським. Поширення (починаючи з 13 століття) на території Східної і Північної Європи магдебурзького права сприяло впровадженню в плановий розвиток міського організму архітипового планувального елемента - ринкової площі з будинком Ратуші – символом бюргерського міста, та собору. Храм (в окремих випадках, при наявності декількох концесій, – храми) – центр духовної і культурної діяльності; Ратуша – центр громадського управління, адміністрація; наземний простір площі – торгівля. Три основні громадські функції, властиві міської життєдіяльності того часу, формують громадські центри міст до дійсного часу. У період середньовіччя Європа утворила своєрідну модель архітектурно-просторової композиції міста з багаторівневою системою сприйняття, емоційно-естетично насиченим архітектурним середовищем. Семантика (знаковість) архітектурної мови надає можливість за допомогою зовнішніх ознак та орієнтирів визначити особливості укладу конкретного міста, рівень і спосіб життя, віросповідання і т.д. і кожного городянина. Як правило, центром композицій Ринкових площ являється міська Ратуша (в окремих випадках у центрі площі розміщався собор). Периметр площі замикається щільною стрічковою забудовою з переважною житловою функцією. Планувальна схема міста складається з центральної ринкової площі, прилеглих до неї кварталів житлової забудови та оборонних мурів. Приклади організації Ринкової площі великих і малих європейських міст демонструють традиції формування громадського центру міста, керованого положеннями Магдебурзького права, що існувала протягом тривалого періоду від 13 до 19 століття нашої ери. Випрацьовується стійкі до змін морфотипи, наприклад, споруд Ратуші, які проіснував від періоду середньовіччя по 20 століття. Зодчество періоду Італійського Ренесансу з'явилося природним продовженням емпірики створення міського середовища. Ренесансний період генерує планувальну схему ідеального укріпленого міста, в якому поєднуються функціональні вимоги раціонально організованого містобудівного комплексу та оборони.

У період абсолютизму, кінець 16 століття, відбувається сегрегація культових та політичних центрів. У європейській архітектурі поширюється будівництво архітектурних ансамблів політичних резиденцій. з поєднанням житлових, адміністративних та обслуговуючих функцій та значних рекреаційних територій. Королівські, царські резиденції (на період будівництва) розташовуються поза зоною житлової міської забудови. Ці

ансамблі, як центри тяжіння, з часом або зростаються з міською тканиною (житловою забудовою), або утворюють нові міста.

Типологія архітектурних об`єктів та планувальна структура міст до початку 19 століття пов`язані з ідеями бароко і класичними композиціями, що являлись продовженням ренесансних ідеалів в архітектурі.

Еволюційні зміни у розвитку архітектури, що відбулись в кінці 18 та протягом 19 століть, та у 20 столітті пов`язані з глибокими соціально - політичними змінами у суспільстві, переходом від феодалізму до капіталізму, та виникнення нового містобудівного явища – грюндерської архітектури з головною ознакою – вулицями-коридорами, які компонувались за принципами ансамблевості, та виконували субдомінантну роль по відношенню до «вузлових» архітектурних ансамблів.

Отже, архітектурні ансамблі протягом усього процесу розвитку являли собою найбільш потужні, з усіх створених людиною, твори мистецтва. Об`єкти – „магніти" масового відвідування, або, за висловленням О.Е. Гутнова «території високої функціональної активності [1]» виступають в якості каталізаторів урбаністичного розвитку. До цих об`єктів належать споруди, комплекси та ансамблі громадського призначення: адміністративні будинки, магазини та центри, заклади культури, спортивні комплекси та ін. На сучасному періоді розвитку найбільш ефективними являються ансамблі з інтегрованими функціями, які набувають значення громадських центрів. Насамперед це містобудівні ансамблі, що у столицях різних країн світу отримали англомовну приставку «сіті». Архітектурні ансамблі являються вузлами містобудівної структури, місцями пожвавленої економічної і адміністративної діяльності і дозвілля городян. Архітектурні ансамблі являються зародком міста, або нового району міста, в процесі подальшого розвитку навколо ансамблів швидко наростає тканина житлової забудови. У подальшому просторова організація структури архітектурної забудови передбачає наявність складу обов`язкових характеристик: шляхи, межі, райони і орієнтири [2], за допомогою яких відбувається просторове формоутворення архітектурної забудови. Складність архітектурної форми, художня виразність образу не повинні розчиняти логічності структурної побудови. Структурна побудова та художня форма повинні бути засновані за об`єднуючими принципами, що мають здатність подолати протиріччя факторів, які впливають на утворення архітектурного образу, забезпечити цілісність та просторову виразність архітектури.

Література

1. Гутнов А.Э. Эволюция градостроительства. Стройиздат -М., 1984- 256с.

2. Мейтленд Б. Пешеходные торгово – общественные постранства: Пер. с англ. А.Р. Анисимова; под ред. И.Р. Федосеевой, – М.: Стройиздат, 1989. - 159с.

3. Коротун І.В. Принципи архітектурно – планувальної організації ансамблевої забудови. Дисертація на здобуття наукового ступеня канд.. арх.. К.: 2006.

Аннотация

Анализируется градообразующая роль архитектурных ансамблей.

Ключевые слова: архитектурный ансамбль, катализатор, городская застройка.

Abstract

It is Conducted analysis dug architectral ensembles in progress town construction

Key words: Architectralensemble, catalyst, town construction.

УДК 727.3

О. А. Крыжантовская
аспирант кафедры архитектуры зданий и сооружений ОДАБА

ИСТОКИ АРХИТЕКТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ОДЕССЕ В ПЕРИОД С 1837 ПО 1917 ГОД

Аннотация: статья посвящена зарождения архитектурно-художественного образования в Одессе. Рассматриваться особенности обоих видов образования в контексте исторического развития города. Автор показывает, что в зависимости от общественных потребностей, тот или иной вид образования занимает главную роль.

Ключевые слова: чертежная мастерская, проектировщики, архитектурно-строительный, школа черчения и рисования, художественно-живописное отделение, чертежно-строительное отделение.

Одесса один из немногих городов Украины построенный по заранее разработанному плану, утвержденному в 1794 году, вместе с указом Екатериной II об основании города. В действительности это была лишь схема, в последствии, уточненная и доработанная автором Ф.П. Деволаном.

В течении первого десятилетия в городе строятся больше тысячи зданий и сооружений. Городские власти, уделяя особое внимание внешнему виду Одессы, приглашают архитекторов и конструкторов из Италии, Испании и Франции, таких как: С. Вентури, Том де Томон, А. Монферран, Франциск и Джованни Фраполли, А. Дигби, Ф. Боффо, Д. Торичели, Луи Цезарь Отто, К. Даллаква, Ф. Моранди и других.

К 1820-1840 годам бурное строительство Одессы формирует почву для организации мастерской по подготовке местных проектировщиков и чертежников. В этот период учебные заведения архитектурно-строительного профиля существуют только в Санкт-Петербурге и Москве.

В 1837 году под патронажем Одесского Строительного комитета открывается чертежная мастерская. Это первый этап формирования архитектурно-художественного образования в Одессе. Первым ее руководителем и одновременно педагогом был итальянец Д.Б. Скудиери. В начале мастерская насчитывала восемь учащихся, из которых к середине сороковых годов были отобраны четверо наиболее способных к рисованию и математике. Им были начислены оклады, и преподавались строительные науки и архитектура. Учениками мастерской были: Г. Закрачев, А. Жалобинский, И. Гаврищенко, И.Кошелев.

В 1846году Д.Б. Скудиери сменил В.И. Смарчев, который был военным строителем, инженер-полковником.

В период с 1847 года по 1849 год чертежники мастерской выполнили свыше 1000 чертежей: схему фарватера реки Днепра, карты пяти губерний, планы 22 городов, фасады тюремного замка, здания Института благородных девиц, театра, реформаторской церкви, ботанического сада и других 100 городских зданий.

В 1849 году трое учеников мастерской переходят к архитектору Ф.О. Маранди, работавшему тогда над созданием нового генерального плана города.

После Крымской войны (1853-1856 гг.), мастерская не получает поддержки городских властей и закрывается в 1858 г.

28 февраля 1865 года в Одессе создается Общество утонченных искусств, в которое входят художники, учителя рисования, фотографии, представители местной интеллигенции, купечества и аристократии. Первым президентом общества становится князь С.М. Воронцов. Основной задачей созданного общества является: «развитие вкуса и понимание живописи во всех слоях населения.».

В мае 1865 года Общество утонченных искусств открывает школу черчения и рисования, в которой многие художники. Непросто приходилось первым педагогам: Ф. Мальману, Р. Хайнацкому, Петру и Цезарю Бони, А. Нейману, М. Паламаренко, Н. Крушинскому, И. Мигурскому и др. — они являющиеся членами общества соглашаются давать уроки бесплатно. Первым директором и методистом школы назначается художник Ф.Ф. Мальман, который прошел обучение в Академии искусств в Мюнхене. С этого время начинается новый этап архитектурно-художественного образования в Одессе.

Продолжительное время школа существовала исключительно на добровольные пожертвования и не имела постоянного адреса. На долгие 30 лет эти проблемы стали заботой вице-президента Общества Изящных Искусств Франца Осиповича Моранди. Итальянец по происхождению, надворный советник, архитектор одесской Городской Управы, общественный деятель он находил время и силы для обустройства рисовальной школы: заботился об обеспечении педагогическими кадрами, книгами, наглядными пособиями.

Учениками школы становятся не только жители Одессы и южных губерний, но и Москвы, Петербурга, Новгорода, Варшавы, Константинополя и Турина. Основная масса учеников принадлежит к рабочему и ремесленному классу, а возраст варьируется от 7 до 33 лет.

С годами программа совершенствовалась, обогащалась новыми предметами, увеличивалось число желающих посещать школу. Приходилось подыскивать более подходящие помещения, но всё острее становился вопрос о предоставлении школе собственного помещения.

В школе начинают преподаваться новые предметы. 10 октября 1865 года в школе открывается класс лепки.

В 1866 году в программу занятий включен курс анатомии.

В 1867 году введен курс истории изящных искусств.

В августе 1868 года в программу введена живопись масляными красками.

С 1 сентября 1869 года учебный год делится на два семестра. В этом же году по приглашению Ф. О. Моранди в Одессу приехал Луиджи Доминикович Иорини, выпускник Миланской Академии художеств. Он остается в Одессе, живет и преподает рисунок и скульптуру до самой смерти в 1911 году.

В 1877 году введены общеобразовательные предметы, изучение которых позволяло выпускникам школы продолжать обучение в Санкт-Петирбургской Академии художеств.

В мае 1876 году Одесской городской думой было принято решение о предоставлении участка в центральной части города под сооружение, специально оборудованное для обучения рисунку и живописи. Место под строительство было выбрано на улице Преображенской 14, где до этого была врачебная управа.

22 мая 1883 года был положен первый камень будущего здания художественной школы, по проекту Ф.О. Моранди. В 1885 году школа уже перешла в собственное помещение. (рис1).

Уже к моменту постройки школа выпустила таких знаменитых в будущем художников как Ф. Рубо, К. Костанди, Ю. Дмитренко, А. Красовский, Б. Эдуарде; каждый из них прославился не только творческой, но и

педагогической деятельностью, которая проходила в стенах уже собственной школы.

В 1885 году директором Одесской рисовальной школы был назначен А.А.Попов, который прошел обучение в Академии искусств в Петербурге, и прошел стажировку в течении 4 лет во Франции и Италии. При руководстве А.А.Попова Одесскую художественную школу признают одним из лучших учебных заведений империи.

Рис 1. Художественная школа в Одессе

С целью выведения школы на новый уровень, и для привлечения лиц склонных к искусству, с 1885 года при Одесской Художественной школе открывается общеобразовательное училище 1-го разряда. Училище состоит из шести классов, причем четвертый дополнительный был предназначен для желающих поступить, на архитектурное отделение Санкт Петербургской Академии искусств. Лицам прошедшим обучение в Одесской художественной школе и училище, предоставлялось право поступление в Санкт Петербургскую Академию без конкурсных экзаменов на живописное отделение и по контрольному испытанию по математики и физике на отделение архитектуры.

В этот период в Художественной школе существует два отделения: художественно-живописное, и чертежно-строительное, и пять классов

- элементарного (рисования из проволочных моделей и геометрических тел);
- орнаментного (из гипса);
- гипсово-главного;
- гипсово-фигурного;
- натурного для живописцев; натюрморт для учеников фигурного класса; этюдного для учеников натурного класса; художественной анатомии и перспективы для учеников главного класса.

В 1900 года Художественная школа и училище были, объединены и реорганизованы в Художественное училище с живописным, скульптурным и архитектурным отделением. Обучение проводится по программам Петербургской Академии искусств, она же контролирует подбор педагогического персонала которому предоставлены права государственных служащих.

1902 году было введено преподавание методики чистописания и рисования, а в мае впервые выданы дипломы на звание учителя рисования и чистописания.

Столь стремительное и успешное развитие школы требовало увеличения площадей, этот вопрос с каждым годом становился всё острее. В 1908 году был объявлен конкурс проектов на пристройку к существующему зданию флигеля, в котором бы разместились специальные классы для рисования и скульптуры. Конкурс выиграл бывший выпускник училища Я. Пономаренко в соавторстве с П.Клейном.

1909-1910 годах к старому зданию пристраивается флигель по адресу ул. Преображенская 16 (рис 2), в нём до сегодняшнего дня занимаются студенты. Среди художественных заведений Украины — это лучшие учебные мастерские, построенные с учётом специфики работы, следовательно, соответствующие мировым стандартам и санитарно-гигиеническим нормам заведений такого типа.

Выпускники школы: Руфин, Судковский, К.Костанди, Б.Едвардс, Е.Буковецкий, П.Нилус, акварелист Н.Лепетич, Л.Пастернак, Ф.Рубо, П.Леруа, М.Бондаревский, И.Браз, Е.Буковецкий, Р.Судковский, Б.Едуардс, Б.Анисфельд, В. Баранов-Россине, В.Кандинский, И.Бродский, Т.Фраерман, Д.Бурлюк, М.Греков, С.Колесников, Е.Кибрик приобретают известность у себя на родине, и далеко за ее пределами.

Изменение статуса школы показало осознание обществом необходимости подготовки профессиональных кадров в художественной сфере.

Рис.2. Учебные мастерские художественного училища

Литература:

1. Смольяников К. История Одессы // ЗООИД.- 1867.
2. Зейлигер О.Д. Архитектура Одессы // Архитектура СССР. – 1939.-№11
3. Краткая хронология // grekovka.od.ua / history.
4. Батышев С.Я. Актуальные проблемы подготовки рабочих высокой квалификации. М., 1979.
5. Одесское Художественно-Театральное училище им. М.Б. Грекова.//Одесса.-2005.- Студия «Негоциант».

Анотація

Стаття присвячена зародженню архітектурно-художньої освіти в Одесі. Розглядаються особливості обох видів освіти в контексті історичного розвитку міста. Автор показує, що в залежності від суспільних потреб, той чи інший вид освіти займає головну роль.

Ключові слова: креслярська майстерня, проектувальники, архітектурно-будівельний, школа креслення і малювання, художньо-живописне відділення, креслярсько-будівельне відділення.

Abstract

The article deals with the birth of Architecture and art education in Odessa. The features of both types of education in the context of the historical development of the city. The author shows that, depending on the needs of society, or that water education is the main roll.

Keywords: drawing studio, designers, architectural and construction, school drawing and painting, artistic and picturesque branch, drawings and construction department.

УДК 72.036

О. Л. Михайлишин,
кандидат архітектури, доцент кафедри архітектури
Національного університету водного господарства
та природокористування (м.Рівне)

ДИСКУСІЇ „ПРО СТИЛЬ І КОСТЕЛ” У ПОЛЬСЬКИХ АРХІТЕКТУРНИХ КОЛАХ І ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ВОЛИНСЬКОГО ХРАМОБУДУВАННЯ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Анотація: в статті розглянуто основні напрями розвитку теорії архітектурного формотворення у польському храмобудуванні І-ї третини ХХ століття. Проведено аналіз різнохарактерних чинників (суспільного та творчого змісту), що здійснили вирішальний вплив на об’ємно-планувальну структуру та стилістику римо-католицьких костелів.

Ключові слова: римо-католицький костел, „національний стиль”, історизм, модернізм міжвоєнний період, Польща, Волинь.

Постановка проблеми. Обговорення проблеми архітектурної стилістики польських римо-католицьких костелів у зацікавлених професійних і релігійних колах розпочалося ще наприкінці ХІХ століття. На той час стійким стимулом для роботи творчої думки архітекторів у цьому напрямі було колоніальне становище Польщі, наростаюче прагнення підкреслити власну ідентичність й „іншість” стосовно архітектурної традиції, що склалась в Німеччині, Австро-Угорській та Російській імперії. Щоправда, можливості втілення теоретичних розробок у практику будівництва нових костелів у кожній з держав суттєво відрізнялись. На територіях, що перебували в адміністративних кордонах Росії, „обмеження” будівництва нових храмів у зв’язку з двома польськими повстаннями (1831 та 1863 р.) насправді означало майже повне припинення спорудженнях нових святинь (за винятком костелів, збудованих в середині і ІІ-й пол. ХІХ ст. у Катербурзі. Ланівцях, Шумську, Рівному [1, сс. 113, 117, 121, 175]). Ситуація в інших регіонах – на теренах Польського королівства і Галичини – була значно сприятливішою: лише протягом 1890-1914 рр. тут було збудовано і перебудовано майже 600 римо-католицьких костелів, що складало близько 75% від загальної кількості храмів цієї групи [2, с.337]. Деяке пом’якшення положень російського законодавства у 1905 році стосовно будівництва костелів дозволяло розширити географію новобудов, в тому числі, і на Волинські терени. Втім, помітних зрушень в регіоні до початку Першої світової війни не відбулося: потужний соціокультурний вплив православної

церкви і незначний – польської меншини були основними чинниками, що стримували будівництво римо-католицьких храмів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теорії та практики стилетворення у римо-католицькому храмобудуванні І-ї третини ХХ століття здійснювались переважно польськими науковцями Ф.Бурно, А.Мілобендським, А.К.Ольшевським, К.Стефаньським на основі публікацій окресленого періоду та аналізу реалізованих проектів. Проте у запропонованому контексті окреслена проблема не була об'єктом окремих студій.

Мета роботи. Проаналізувати основні напрями розвитку теорії архітектурного формотворення у польському храмобудуванні І-ї третини ХХ століття та виявити чинники, що здійснили вирішальний вплив на об'ємно-планувальну структуру та стилістику римо-католицьких костелів, в тому числі, на Волині.

Виклад основного матеріалу. Закономірно, що входження Волині у склад Другої Польської Республіки зумовило бурхливе зростання чисельності костелів, а також поширення дискусії на тему формування їх архітектурної образності в загальнонаціональному і регіональному контекстах. До розмірковувань долучались як архітектори, так і представники інших суспільних кіл – зокрема, римо-католицьке духовенство.

Відзначимо, що у міжвоєнну добу було продовжено перервану війною творчу полеміку про стиль польського храму, а сформульовані наприкінці XIX – на початку ХХ ст. формотворчі і стилістичні концепції стали відправним пунктом для розвитку культового зодчества Волині у 1920-30-х роках. Окреслимо найважливіші з їх числа.

Загальновідомо, що ІІ-а пол. XIX ст. була періодом захоплення історичними стилями і домінування неоготики в сакральній архітектурі Європи: готичні форми визнано такими, що найкраще виражають „християнський дух" і гідні, як ніякі інші, християнської святині. Історизм як метод формотворення передбачав також можливість звернення і творчої інтерпретації образно-морфологічної системи романської архітектури, що символізувала епоху єдності християнської церкви і її міць [2, с.340]. Ця ідея, прийнята буквально у польській архітектурі кінця XIX ст., була дещо семантично трансформована: готичні форми стали першим кроком до кристалізації „національного стилю", який мав підкреслити культурну самобутність і єдність позбавленого державності народу. Незаперечним свідченням архітектурної індивідуальності на європейському тлі і одночасної інтегральності, глибокого „проростання" у спільне християнське минуле мав стати спочатку „вісляно-балтійський", а, згодом – „надвіслянський" стиль. У першому ще акцентовано увагу на впливах

сусідніх країн (Німеччини, Англії), у другому – виразно підкреслено національні морфологічні особливості готики. Таке, з національним відтінком, прочитання класичних форм, незважаючи на критику багатьох сучасників, зберігало за неоготикою чільні позиції в польському римо-католицькому храмобудуванні, в тому числі на Волині, до 1914 року.

З точки зору представників старшого покоління польських архітекторів, які працювали на зламі XIX-XX ст., активно виступаючи за ретроспективний метод творення нового, масивність і підкреслена архаїчність форм неороманських костелів була ще одним втіленням „ідеалу костельного стилю". Еклектичний за змістом синтез форм і деталей готики та романіки також пропагувався як логічний етап на шляху відродження польської національної архітектури в цілому. Особливо активну творчу і публіцистичну діяльність на ниві популяризації середньовічної архітектури як джерела архітектурно-стилістичних прототипів для культового будівництва провадили відомі у Польщі зодчі Я.Сас-Зубрицький, Ю.П. Дзєконьський, С.Шиллер, Т.Таловський, Я.Войцеховський та інші.

Водночас, початок XX ст. знаменує зміну стилістичних преференцій при проектуванні нових костелів: залишаючись в рамках історизму, архітектори поступово переорієнтовувались на польський варіант форм ренесансу і бароко. Елементи барокової архітектурної пластики невеликих сільських храмів XVI-XVIII ст. теоретики архітектури розглядали як найважливіші елементи „свойського стилю", що в окреслений період став синонімом стилю національного. За апелювання до барокової традиції в польському храмобудуванні виступали також і представники молодшого покоління – З.Монченьський та А.Шишко-Богуш. Пошук внутрішнього змісту зодчества минулих епох і символіки його формальної мови, яка не тільки виражала ідею індивідуальності і унікальності польської культури, але й асоціювалась з періодом розквіту демократії, науки і культури в Європі, детермінували романтичне захоплення архітектурою епохи Відродження. І хоча в релігійних колах європейських країн цей період трактувався як доба релігійного занепаду [3, с.82], в Польщі національні шедеври ренесансу втілювали „родинність" образу і потужний національний дух. Найяскравішим зразком для наслідування був ансамбль Вавельського замку у Кракові (насамперед, будівлі королівського палацу, кафедрального костелу) – еталон „зигмунтівського стилю" польської архітектури XVI ст.

Шукаючи шляхи вираження національної ідеї архітектурними засобами, архітектори старшого і молодшого поколінь були одностайними у визнанні потужного формотворчого потенціалу народного сакрального дерев'яного зодчества. Дух „родинності", який повсякчасно прагнули акцентувати у нових

храмах, виражався у характерних формах і матеріалі. Дуже популярним джерелом мотивів народного будівництва на межі століть була архітектура давніх сільських костелів. Як слушно зауважує К.Стефаньський, „біля витоків цього явища лежав вплив концепції „закопанського стилю", яка звернула увагу широких кіл суспільства на цінність дерев'яної польської архітектури" [4, с.110]. І хоча перша спроба створення єдиного „національного стилю" (на цей статус, як відомо, презентував саме „закопанський стиль") в храмобудуванні дала досить скромні результати в розрізі нового будівництва, зацікавлення національною архітектурною спадщиною у цьому контексті мало інший важливий наслідок: сільські та маломістечкові храми (як дерев'яні, такі кам'яні), споруджені у XVII, XVIII чи на поч.XIX ст., розглядались вже як об'єкти, що володіють історичною пам'яттю, потребують досліджень і підлягають охороні.

На початку XX ст. була переосмислена роль спадщини у творчому процесі загалом: зразки давнього будівництва – народного чи класичного – мали слугувати лише джерелом натхнення для створення виразних архітектурно-художніх образів нових храмів, а не схематичного копіювання або компіляції елементів – як це було у попередні десятиліття. Тому, наступним етапом, який підсумовував усі дискусії і варіанти архітектурних вирішень, стали спроби переведення форм дерев'яного зодчества у форми мурованої архітектури. Підкреслення їх морфологічно-змістової спорідненості з суворістю і масивністю романських храмів та акцентування архаїчності перших і других дало дійсний початок розвитку „свойського стилю" костелів, який знаменував перелом і відродження польської архітектури. Вказаний стиль був вдалою спробою компромісу між прагненням до сучасності і вірності традиціям, яка „в ситуації політичної неволі була важливою формою національної ідентифікації" [4, с.126]. Нова архітектурна оболонка трактувалась як сучасний вираз традиційних форм польського храмобудування і являла собою прояв національного історизму в архітектурі Польщі першої декади XX століття.

Зацікавлення національною спадщиною на рубежі століть зумовило посилення інтересу до народної архітектури. Активним пропагандистом традиційного польського зодчества був С.Шиллер, який присвятив цій проблематиці декілька аналітичних праць. Архітектор вважав, що характерні риси „свойськості" слід шукати саме у давніх дерев'яних будівлях (житлі, храмах, оборонних спорудах). За Шиллером, народне зодчество є однією зі складових національної самобутності, яка дозволяє вирізняти національну архітектуру з-поміж монументального будівництва інших країн. Крім того, елементи дерев'яного зодчества здійснюють вирішальний вплив на розвиток морфології мурованої архітектури, надаючи їм своєрідності на кожному з

етапів стилістичної еволюції. Детальний аналіз функціонально обґрунтованих традиційних елементів об'ємно-планувальної структури та конструкцій сільських костелів, проведений С.Шиллером на початку ХХ ст., став чудовим базисом для формування ідеалізованого символічного образу дерев'яного храму – повноправного компоненту польської сакральної архітектури і невід'ємної складової забудови сіл і містечок. Стрімкий високий ґонтовий дах, що накривав своїми схилами весь об'єм костелу, арочні підсіння перед головним і бічними фасадами, висока башта-дзвіниця по головній осі і невеликі граційні башточки над вівтарною частиною – такий узагальнений образ дерев'яного костелу, пропонований Шиллером, якнайкраще віддзеркалював тогочасні уявлення про „свойськість" і „польський дух" в культовому будівництві. Актуальність пошуків Шиллера підтвердилась у перше повоєнне десятиліття, коли постало завдання ідеологічно-культурної консолідації розрізненого суспільства Другої Речі Посполитої. Дерев'яний храм мав стати одним з символів національної єдності і територіальної цілісності держави, в тому числі, на „кресах" – в цілому і на Волині – зокрема.

Аналогічне спрямування мали дослідження варшавських архітекторів О.Сосновського та С.Ноаковського, які розглядали представлені у польській транскрипції історичні стилі, як джерело форм і елементів для сучасної національної архітектури.

Як було зазначено вище, перервані війною творчі дискусії і процес стилістичної еволюції архітектури римо-католицьких храмів були продовжені вже в умовах незалежної Польщі. Суспільні трансформації, зміна поколінь архітекторів, що відбулась на початку ХХ ст., зміцнення позицій ідеології модернізму в архітектурі поступово змістили акценти при обговоренні проблеми образності костелів. Все потужніше звучали голоси архітекторів, які закликали до пошуку семантичних паралелей між історичним традиціоналізмом та новаторським модернізмом. Універсальна мова останнього мала увібрати в себе лише традиційну структуру і образ, відкидаючи конкретику „слів" і „цитат" національної архітектурної мови, і, на думку архітекторів, в такий спосіб підняти на новий щабель національну культуру, наближаючи Польщу до сучасного європейського культурного кола.

Проте, поворот до нових форм відбувся не одразу. Як відомо, хвиля архітектурного традиціоналізму, посилена піднесено-романтичними надіями народів на тривалий мир, охопила усю повоєнну Європу. Польща опинилась в особливій ситуації. Можна констатувати вслід за А.Мілобендським, що «повернення незалежності в 1918 році і повоєнна відбудова краю, котра з патріотичним запалом збудила все суспільство, укріпила перш за все популярність тих форм, що визнавалися від початку як національні» [5, с.307-

308]. Крім того, продовження національної теми в архітектурних формах костелів було дуже доречним на „східних кресах", і в першу чергу на Волині, як одна з головних ознак релігійної і культурної інкорпорації цих територій до складу Другої Польської Республіки.

Тому, обговорення архітектурно-формотворчої проблематики отримало новий імпульс, а польські архітектори – нові можливості для реалізації ідей у цій галузі творчості. Чи не вперше встановлювалась залежність між архітектурним образом храму і масштабом та характером середовища, в якому мала постати нова святиня. Костел розглядався не тільки як самодостатній об'єкт, що володіє певними архітектурно-художніми якостями, які, своєю чергою, несуть конкретне змістове навантаження, але як органічна частина композиційно-просторової структури населеного пункту, її головний акцент і мірило, а також особлива матеріальна субстанція, що підкреслює зв'язок традицій минулого і потреб сьогодення. Храм має відображати умови сучасного життя, ніби „виростаючи" з урбанізованого ландшафту. Однією з перших повоєнних публікацій, в якій автор ставив за мету сформулювати концептуальні засади розвитку стилістики сакральної архітектури (від історичних стилів, через пошук „родинних" форм, до якісно нової морфології) в містобудівному контексті, стала стаття Б.Ольшевського „Стиль нових костелів" (1919 р.) [6]. У праці запропоновано алгоритм загального підходу до відбору форм і композиційних прийомів, які на думку автора найбільш чітко відображали національний характер архітектури в розвитку: „Вибір стилю для нового храму це справа не тільки особистого смаку, уподобання, а чинника вирішального – справа національної культури і повинна розглядатись з цієї позиції... Головною вимогою є, щоб... костел мав риси свойськості... Відокремитись: а значить не виправляти, не переробляти чужі взірці; тільки за власними принципами самому напрацьовувати власні висновки" [6, №2, с.6-7].

Ольшевський диференціював підходи до формування архітектурного образу і розпланування міських і сільських мурованих храмів, не уникаючи можливості, за традицією попередніх десятиліть, підкреслити емоційно-семантичний зв'язок з відповідними стилістичними системами. Для костелів, споруджуваних у великих містах – з формами готики, у селах – з морфологією ренесансу і бароко.

Водночас, автор вважав цілком органічним застосування у структурі міських храмів нових архітектурно-конструктивних прийомів (наприклад, скляного купола над середохрестям [6, №3, с.6]) як сучасного засобу підкреслення сакральності простору. Особливе світлове середовище інтер'єру має вибудовуватись на контрасті між напівтемрявою нав, утворених глухими, без вікон, стінами і легкою, прозорою оболонкою завершення, пронизаною

сліпучим сяйвом неба. „Скромність" архітектури сільських храмів, лаконічність їх внутрішнього простору („як Сикстинська капелла" [6, №3, с.6]) у поєднанні з прийомами оформлення інтер'єру, характерними для народного зодчества, на думку Ольшевського, є запорукою їх „візуальної і життєвої" гармонії з середовищем [6. №3, с.8]. У цьому випадку автор теж допускав можливість модернізації конструктивного вирішення шляхом використання залізобетонних елементів перекриття. Такий виступ у фаховій пресі був, безумовно, сміливим кроком хоча б з огляду на популярність і авторитетність книги римо-католицького священика Л.Госьціцкого „Будівництво храму" (1916 р.), яка значною мірою відображала офіційну позицію Костелу щодо особливостей архітектурного образу та композиційно-планувальної структури нових святинь, містила комплекс рекомендацій щодо їх проектування. Загалом зміст видання підтверджував толерування духовенством національно-романтичних тенденцій в архітектурі храмів.

На початку 1920-х рр. на користь пріоритетності готики як найвідповіднішого стилю для католицьких храмів висловлювалися й автори інших публікацій, протиставляючи при цьому образно-емоційний вплив та символіку архітектурної стилістики храмів східної і західної гілок християнства: „Кульмінаційний пункт християнської культури, яка бачить свою мету не на землі, а в позаземних сферах, не в цьому світі, а поза ним, виразно проявляється в стрільчастих вежах готичних храмів. ...Вона [готика – *О.М.*], крім середньовічної скульптури, філософії і поезії найкраще передає в змістовній формі те, що відбувалось в душі середньовічного світу і людини. Світ повністю протилежний тому чисто матеріальному [візантійському – *О.М.*], і відмінний від світу класичного" [7, с.439].

У ІІ-й пол. 1920-х років, коли ейфорія перших років незалежності реалізувалась на території всієї Польщі у низці національно-романтичних за духом і образом монументальних костелів, стала очевидною потреба розвивати нову стилістику на міцній основі історизму. Так, відомий польський архітектор Я.Войцеховський вбачав семантичну паралель між „помірністю, спокоєм і простотою" давніх польських костелів та схожими рисами архітектури функціоналізму: „необхідно прийняти за аксіому, що краса є супутником простоти, щирості і чистоти, водночас не терпить претензійного надлишку, блиску і фальші" [8, с.260].

Вірним своїм творчим переконанням залишався С.Шиллер, який і наприкінці 1920-х рр. продовжував наполягати на пошуку „родинних" форм для повоєнного храмобудування у народному зодчестві і „польського характеру" – у середньовічних польських святинях. Останні, на думку архітектора, мають лише формальний зв'язок з „загальноєвропейськими

архітектурними стилями", а насправді є „скаменілістю" архітектурних об'ємів дерев'яних сільських костелів, які ведуть свою архітектурну історію від польської хати [9, с.184]. Пропонуючи форми, наближені до польського бароко, у якості стилістичної основи для майбутнього національного зодчества, Шиллер наголошував на асоціативно-символічному зв'язку з величними сторінками польської історії та видатними діячами науки і культури через мову цього архітектурного стилю [9, с.186]. Органічний синтез барокових і готичних елементів в архітектурних вирішеннях давніх культових будівель, перевірений практикою віків, розглядався ним як ознака одночасної належності до європейської і польської культур, остання з яких змогла виразити свою індивідуальність у загальноприйнятих класичних формах. Відзначимо, що настійливі заклики Шиллера обмежити формально-стилістичні пошуки лише колом історичних стилів, хоча й національних „за духом", в окреслений період уже не мали бажаного відгуку і підтримки в архітектурному середовищі. Ігнорувати нові тенденції було просто неможливо.

Поступове долання стереотипів щодо обов'язкової стилістичної „прив'язки" архітектурного образу костелів до історичних стилів відбувалось під впливом європейського храмобудування початку 1920-х років. Огюст і Гюстав Перре – класики французької архітектури нового часу – традиціоналісти і новатори одночасно, запропонували власну версію сучасної архітектури храму. Інтерпретація класичного образу через виявлення функціонально-естетичних властивостей залізобетонних конструкцій і можливостей нових будівельних технологій, продемонстрована у паризькому храмі Ле Рансі (1922-23 рр.) їхнього авторства, а також згодом – Св.Терези в Монтмагні під Парижем (1925 р.), Св.Жанни Д'Арк у Ніцці (1926 р.), знаменувала новий етап розвитку культового будівництва. Об'єкти, що одразу стали хрестоматійними, викликали величезний інтерес в Європі, а також Польщі, особливо серед архітекторів-модерністів.

Про очевидні образні переваги і деякі функціональні недоліки костелу Ле Рансі йшлося, зокрема, у статті В.Екєльського, опублікованій у часописі „Архітектор" (Краків) 1924 року [10]. Автор високо оцінював задум і новаторську реалізацію такого відповідального завдання, захоплено порівнюючи вишукану пластику вежі з „монументальним органом", у чому проглядається натяк на виразний семантичний зв'язок архітектури храму з готичною традицією. Принагідно відзначимо, що апеляція до готичної стилістики при загальному прагненні до модернізації формальної мови засвідчувала все ще значний вплив стереотипів, заснованих на усталеному у XIX столітті переконанні про сакральність конкретних стилів. Водночас Екєльський мав застереження щодо надмірного освітлення внутрішнього

простору костелу Ле Рансі, внаслідок чого руйнується ідеальна для храму замкнутість, а інтер'єр нагадує „величезну оранжерею" [10, с.69]. Тим не менше, з цього часу залізобетон почав використовуватись у польському храмобудуванні, насамперед, з огляду на виражально-конструктивні можливості (реалізацію конструктивно складних формальних задумів, створення цільного масштабного простору, підкресленої лаконічності і суворості інтер'єру, що забезпечував би внутрішню зосередженість на молитві), оригінальність отриманого результату, що втілював уявлення про нову сучасну європейську архітектуру, меншою мірою – зважаючи на швидкість і економічність будівництва.

Проникнення наприкінці 1920-х – 1930-х рр. нових форм і формотворчої філософії авангарду в польську архітектуру і їх захоплене сприйняття у творчих колах. додавало все більшої впевненості у можливості застосування „міжнародного стилю" в сакральному зодчестві. Суспільна і естетична програма крайнього модернізму визначала основними об'єктами зацікавлення „мінімальне житло", можливості стандартизації та максимальної індустріалізації будівництва і не передбачала у цьому переліку місця для сакрального мистецтва та архітектури. Проте, згадані вище формотворчо-конструктивні експерименти визначних і відомих майстрів нової архітектури з країн Західної Європи відкривали польським архітекторам шлях до аналогічних дій у цій царині.

Втім, суттєвою перешкодою до всеохоплюючого впливу авангарду в його різних проявах на архітектурно-композиційні вирішення костелів, як це сталося у світській архітектурі міжвоєнної Польщі, була позиція римо-католицького духовенства, яке з великою недовірою ставилося до нової архітектури. Сміливе перетворення історичних форм, зміна об'ємно-планувальної структури святинь, нетипові функціональні вирішення, запропоновані під впливом експресіонізму і функціоналізму, надто великі відступи від традицій національного храмобудування загалом призводили до цілковитого неприйняття новацій кліром. Водночас, зміни функціональної програми плану храмів обмежувались обов'язковим на той час канонічним правом [11, с.155].

Яскравою ілюстрацією відстоювання керівництвом Костелу польської „католицької" традиції при проектуванні і будівництві храмів є стаття архієпископа митрополита Варшавського А.Каковського „Чого хоче єпископат від архітекторів, які будують костели?" щодо підсумків загальнодержавного конкурсу 1929 року на проект храму Божого Провидіння у Варшаві [12]. Переважно негативно оцінюючи новаторство запропонованих вирішень, кардинал сформулював вимоги до архітектурного образу майбутньої святині. Задекларованe духовенством бачення спиралось на постулат канонічного

права – „збереження давніх форм, прийнятих християнською традицією і релігійним мистецтвом", що, фактично, означало поширення аналогічних вимог на проектування усіх костелів. Конкретизуючи наведену тезу, Каковський звертав увагу архітекторів на те, що будівля костелу „має відрізнятися від церкви, кірхи чи молитовного будинку маріавітів... і будинків некатолицьких релігійних культів", не повинна мати вигляд світської будівлі – „щось на зразок фабрики, газового заводу, торговельного пасажу, залізничного вокзалу чи павільйону загальнодержавної або міжнародної виставки" [12, с.201]. Тим не менше, об'єктивні процеси розвитку архітектурної стилістики змусили єпископат визнати допустимість використання „сучасного стилю" для нових костелів і висловити надію на „створення чогось дійсно прекрасного..., більшого, ніж звичайні брили і примітиви" [12, с.202].

Таким чином, на початку 1930-х років деяке зміцнення позицій нової архітектури в польському сакральному зодчестві відбулось не в останню чергу за підтримки римо-католицького Костелу, продиктованої суспільною кон'юнктурою. У цей час на сторінках католицької періодики з'явилися публікації, в яких висловлювалась підтримка осучаснення образу костелів і обґрунтовувалась необхідність зміни стилістичних пріоритетів: „Здається, сьогодні вже не має сумнівів, що XX століття має власний відмінний стиль, що полягає в чистій конструкції, позбавленій будь-якого оздоблення, особливо того, яке чимось порушує чистоту лінії, і безумовній доцільності. ... Видається незаперечним фактом, що згаданими композиційними особливостями сучасність промовляє не менш виразно, ніж середньовіччя готикою, відродження своїм стилем, а доба просвітництва – бароко і рококо" [13, №28 с.329]. Значний акцент на новій архітектурній естетиці, яка кардинально відрізнялася суворим аскетизмом від пластичного багатства і духовності „родинних" стилів, підкреслював зв'язок з епохою реалізму, що живе під знаком „машинізму і залізобетону" [11, с.182].

Актуальність пошуку нової образності католицьких храмів засвідчена і в публікаціях представників молодшого покоління архітекторів. Навіть наприкінці 1930-х років, коли позиції і авторитет модерністичної архітектури в Другій Польській Республіці, здавалось, були непохитними, не вщухають дискусії про „стиль і костел". Їх засаднича теза полягала в тому, що не тільки внутрішній сакральний зміст повинен єднати католицьку святиню з традицією. Ця спорідненість повинна бути продемонстрована також у зовнішніх архітектурних формах, оскільки „…не для того ми вивчали історію польської архітектури, аби не пам'ятати про неї при творенні нових будівель" [14, с.11]. Звідси випливала принципова теза: костели необхідно проектувати і будувати, не повертаючись до копіювання конкретних історичних стилів, проте

пам'ятаючи про їх значення для вшанування культурних надбань нації та продовження традицій.

Висновок. Визначальний вплив на формування стилістичних концепцій у римо-католицькому храмобудуванні протягом І-ї третини ХХ століття здійснювали ідеологічні та культурно-естетичні чинники. Орієнтація на форми національної і традиційної архітектури, зумовлена прагненням створити новий національний стиль, спричинила до переважання ретроспективного підходу до структурування об'ємів та творення архітектурного образу костелів, що було особливо актуально для Волині та інших приєднаних територій. Сприйняття форм архітектури авангарду відбувалось з урахуванням складених у попередні періоди формально-композиційних прийомів, які на початок 1930-х років набули символічного значення.

Література

1. Popek L. Świątynie Wołynia / L.Popek. – Lublin: Ośrodek Studiów Polonijnych i Społecznych PZKS, 1997. – 370 s.
2. Stefański K. „Piękno, które by się za swoje uznało". Polska architektura sakralna przełomu wieków / K.Stefański // Przegląd Powszechny. – 1985. - №9. – S. 337-352.
3. Лінда С.М. Семантика форми в архітектурі історизму / С.Лінда // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М.М.Дьомін. – КНУБА, 2009. – Вип. 22. – С.80-85.
4. Stefański K. Polska architektura sakralna w poszukiwaniu stylu narodowego / K.Stefański. – Łódź: Wyd-wo Un-tu Łódźkiego, 2000. – 214 s.
5. Miłobędzki A. Zarys dziejów architektury w Polsce / A.Miłobędzki. – Warszawa: Wiedza Powszechna, 1968. – 364 s.
6. Olszewski Br. Styl nowych kościołów / Br.Olszewski // Wianki. – 1919. - №1. – S. 4; №2. – S. 6-7; №3. – S. 6-7.
7. Żyła Wł. Problem nowego stylu w architekturze polskiej / Wł.Żyła // Gazeta Kościelna. – 1922.- №22. – S.438-441
8. Wojciechowski J. Kościół jako budowla / J.Wojciechowski // Architektura i Budownictwo. – 1927. - №8-9. – S.227-260.
9. Szyller S. Idea budowy kościolów katolickich i stosunek do niej kościołów polskich. / S.Szyller // Miesięcznik Pasterski Płocki. – 1927.- №7. – S.184-187.
10. Ekielski Wł. Kościół żelbetowy w Raincy / Wł.Ekielski // Architekt. – 1924. – Z.6. – S. 65-69.
11. Burno F. Kościoły epoki żelaza i betonu. Polska architektura sakralna ok. 1925-1930 / F.Burno // BHS. – 2009. -№1-2. – S. 153-184.

12. Kakowski J. Czego chce episkopat od architektów budujących kościoły? / J. Kakowski // Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie. – R.21. – 1934. - №4. – S. 199-202.
13. Machniewicz St. Styl i Kościół / St.Machniewicz // Gazeta Kościelna. – 1931. - №27. – S.318-319; №28. – S.327-329.
14. Andrzejaczek T. Architektura kościelna / T.Andrzejaczek // Młoda Architektura. – 1938. – №3. – S.7-13.

Аннотация

В статье рассмотрены основные направления развития теории архитектурного формообразования в польском храмостроении I-й трети XX века. Осуществлен анализ разнохарактерных факторов (общественных и творческих), которые существенно повлияли на объёмно-пространственную структуру и стилистику римско-католических костёлов

Ключевые слова: римско-католический костёл, «национальный стиль», историзм, модернизм, междувоенный период, Польша, Волынь.

Summary

In the article are considered the main directions of theoretical development architectural forms in the Polish church-building in the 1st third of the XX century. The analysis of multiple factors (social and create) which made the decisive influence on the structure and stylistics of Roman-Catholic churches was conducted.

Key words: Roman-Catholic church,"national style", historicism, modernism, interwar period, Volyn.

УДК 711: 17.022.1

Г. О. Осиченко,
к. арх., доцент ПолтНТУ імені Ю. Кондратюка

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ЕСТЕТИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ

Анотація: у статті аналізуються різноманітні теорії і методи опису естетичних властивостей об'єктів, які поєднуються розглядом у якості предмета естетичного сприйняття - інформації, її кількості, змісту та прагматичної цінності.

Ключові слова: інформація, різноманіття, складність, впорядкованість, тезаурус, інформаційний підхід.

Постановка проблеми. Міське середовище найдоступніший ресурс естетичного сприйняття з усіх природних і антропогенних ресурсів, що оточує людину протягом всього життя. Міське середовище впливає на людину незалежно від усвідомлення і бажання сприймати. Сформоване людьми штучне середовище вже формує саму людину, її культуру та впливає на фізичне й психічне здоров'я. Незважаючи на велику кількість існуючих досліджень естетичного сприйняття, воно і досі залишається найбільш невизначеним моментом, а естетичні якості середовища слабко піддаються об'єктивізації. Тому такий інтерес представляють дослідження, націлені на об'єктивізацію і використання кількісних методів оцінки естетичних якостей. Серед них слід виділити інформаційний підхід. Багато дослідників піддають сумніву можливість вимірювання краси, критикуючи наявні методи за ігнорування якісних аспектів і динаміки естетичного досвіду людини та мінливості норм краси в суспільстві. Вже суперечливість суджень показує необхідність дослідження існуючих кількісних методів з метою вибору подальшого апарату дослідження і з'ясування онтології естетичного сприйняття. Вище вказане визначає практичну й теоретичну актуальність даного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Проведене дослідження є складовою частиною плану НДР кафедри дизайну архітектурного середовища і містобудування ПолтНТУ з наукової проблеми «Оптимізація архітектурно-містобудівного середовища в природному довкіллі».

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Інформаційний підхід є одним із потужних напрямків в науці. Стосовно даної теми автором до ***інформаційного підходу*** віднесені різні методи й теорії, в яких предметом естетичного сприйняття виступає ***інформація***, а для аналізу естетичних якостей об'єктів залучаються інформаційні методи (М. Бензе, А. Моль, Д. Біркгоф,

Х. Айзенк, В. Биков, В. Глезер, І. Цукерман, І. Середюк, В. Тальковський, Г. Негай, І. Страутманіс, В. Трегубов, О. Фоменко, Ю. Філіпьєв, С. Чечельницький та ін.[6-15]). Кількісні методи аналізу архітектури застосовувалися в роботах Г. Негая (*оцінка гармонічності форми за співрозмірністю*), В. Тальковського (*оцінка складності композиції містобудівних об'єктів*), В. Трегубова (*аналіз масштабних відношень*), О. Фоменко (*аналіз силуетів архітектурних форм*), С.Чечельницького (*аналіз силуетів вулиці*) та ін. Теоретико - інформаційні методи оцінки естетичних якостей об'єктів розглядалися в роботі Г.Негая [14], а також в праці І.Середюка [11]. Але після виходу зазначених робіт інформаційні теорії розвивалися в працях окремих дослідників, а також не проведено узагальнюючого аналізу здобутків інформаційного підходу.

Мета статті – розглянути та проаналізувати інформаційні підходи до оцінки естетичних якостей об'єктів.

Виклад основного матеріалу. Інформаційні теорії в архітектурі є похідними від розвитку інформаційного підходу в інших науках (К. Шеннон, А. Моль, А. Урсул, М. Мазур, А.Аккоф, Ф. Емері, А. Шаров, Ю.Шрейдер, У.Ешбі, А.Колмогоров, В. Глушков та ін.) [1-6]. Залежно від галузі знань, в якій проводилося дослідження, ***інформація*** отримала безліч визначень. Найбільш розповсюдженим є визначення інформації як повідомлення, що знімає невизначеність (за формулою К.Шеннона). Далі Л. Бріллюен охарактеризував інформацію як негативну ентропію (ступінь невпорядкованості) або негентропію, тобто інформація в його розумінні визначається як міра упорядкованості матеріальних систем. Перехід від тлумачення інформації як "знятої" невизначеності до "знятої" нерозрізненості здійснив У.Р. Ешбі. Він вважав, що інформація є там, де виявляється ***різноманітність***, неоднорідність, а одиницею виміру інформації може бути елементарне розходження за якоюсь однією фіксованою властивістю. Далі В.Глушков підняв поняття інформації до рівня філософських категорій, вважаючи інформацію мірою неоднорідності розподілу енергії або речовини в просторі і часі. Спроби оцінити не тільки кількісну, але і змістовну сторону інформації дали поштовх до розвитку семантичних теорій. Далі у прагматичних теоріях інформація розглядалася як сутність, що визначає зміну ***тезауруса*** при отриманні повідомлення. Більш широким стало розуміння інформації як відображення різноманітності, яке ввів А. Урсул, і в якому різноманіття і відображення в процесі розвитку матерії нерозривно пов’язані та взаємно визначені. Таким чином, поняття «інформація» значно розширювалося на протязі ХХ століття, здійснюючи відповідний вплив на архітектурну теорію. Згідно з прийнятою класифікацією [3] інформаційні теорії поділяються на *статистичні, семантичні, прагматичні, алгоритмічні*

та *комплексні теорії інформації* (рис.1). Аналіз окремих робіт і методів надається у табличній формі (таблиця 1). Наводяться також теорії естетичної міри Д. Біркгофа і Г. Айзенка, які передували розвитку інформаційних теорій та відносяться до «вимірювальної» естетики [7,8]. Починає цей аналіз формула Д.Д. Біркгофа (1928 р.), яка з'єднала формальні і неофіційні теорії, що пояснюють, починаючи з піфагорійців, красу як почуття гармонії.

Рис.1.Класифікація інформаційних теорій *(опрацьовані матеріали[1-15])*

Коротка характеристика окремих інформаційних теорій і методів

Таблиця 1

№	Назва і автор теорії	
	Коротка характеристика теорії	
	Недоліки і переваги	
1	2	3
ВИМІРЮВАЛЬНА ЕСТЕТИКА		
1	**Теорія естетичної міри Г. Біркгофа** *(1928 р.)*	
	1.1.1. Естетичність об'єкта пов'язується зі ступенем впорядкованості і складності	
	1.1.2. Естетична міра твору визначається: **M = O / C ;** *де* ***o** – впорядкованість об'єкту естетичної оцінки;* ***c**– складність твору. Складність* визначається за кількістю прямих, на яких розташовуються окремі сторони досліджуваних геометричних фігур, а *впорядкованість* похідна від наявності вертикальної або горизонтальної симетрії (*V*), рівноваги фігури (*E*), зорової приємності (*F*), від обертальної симетрії (*R*) і від здатності відображатися на прямокутній сітці координат (*HV*), тому **M = (V + E + R + HV – F) / C** *(для простих плоских багатокутників)*	
	Недоліки теорії	1.2.1. Критерій «зорова приємність» не підлягав об'єктивізації
		1.2.2. Залежно від жанру твору мистецтва змінювалися показники краси, зводячись до впорядкованості або до витонченості (рис.2.1 та 2.1.1-2.1.2)
		1.2.3. Показники впорядкованості відповідали більше творам мінімалістського мистецтва, яке активно розвивалося в цей період
		1.2.4. Окремі експериментальні дослідження не підтвердили запропоновану Г. Біркгофом формулу. Висока ступінь естетичності об'єкта, що обчислювалася за цією формулою, не завжди гарантувала позитивну естетичну оцінку
	Переваги теорії	1.3.1. Судячи з запропонованих показників, Біркгофом більше була зроблена спроба формалізувати ідею «впорядкованості» твору, а не «краси»
		1.3.2. Факторна залежність естетичної оцінки від запропонованих Біркгофом критеріїв – впорядкованості і складності – підтверджена психологією та експериментальною естетикою

Продовження таблиці 1

1	2	3
2	**Естетична теорія Г. Айзенка** *(1941р.)*	
	2.1.1. Біологічний закон мінімізації зусиль при сприйнятті об'єкта потребує дотримання двох законів естетичного сприйняття: - *закон повторення*: естетична форма потребує повторюваності елементів, прийомів тощо; - *закон стомлення*: естетична форма потребує різноманіття. Чим більш в об'єкті збалансовані різноманіття і повторюваність, тим більше задоволення він викликає.	
	2.1.2. Естетична міра твору є продуктом складності і впорядкованості архітектурної форми	
	2.1.3. Естетична міра твору дорівнює: **М= О**x **С = С / НУ** *де* **О** - *впорядкованість;* **С** - *складність;* **НУ** - *кількісно визначена невпорядкованість.*	
	Недоліки теорії	2.2.1. Проведено було недостатньо експериментів, що могли б цілком підтвердити запропоновану залежність
		2.2.2. Відсутні показники виміру складності і впорядкованості
	Переваги теорії	2.3.1. Запропонована Г. Айзенком залежність не суперечила експериментальним дослідженням, практиці архітектури та визнається більшістю вітчизняних дослідників
	СТАТИСТИЧНІ ТЕОРІЇ ІНФОРМАЦІЇ	
3	**Теорія естетичної інформації А. Моля** *(1958 р.)*	
	3.1.1. Естетична цінність інформації пов'язується з «оригінальністю», «несподіваністю», що обратно пропорційні ймовірності: чим менше ймовірність отримання повідомлення, тим більше оригінальність цього повідомлення та вище його цінність	
	3.1.2. Кількість інформації визначається за формулою К.Шеннона: $$H = -n \sum_{i=1}^{n} p_i \log p_i$$ *де* ***n*** **-** *кількість елементів інформаційної системи;* p_i - *ймовірність, що задана для кожного елемента*	
	Недоліки теорії	3.2.1. Потребує адаптації для обчислення містобудівних об'єктів
	Переваги теорії	3.3. Запропонований математичний апарат визначення кількості інформації, що міститься у об'єкті

Продовження таблиці 1

1	2	3
4	**Теорія естетичної інформації М. Бензе** *(1968 р.)* ***(генеративна естетика)***	
	4.1.1. Чотири головних тези мистецтва: 1) естетичні об'єкти матеріальні, а естетичні явища мають імовірний характер; 2) матерія перетворюється в об'єкти мистецтва лише при впорядкуванні в межах заданих елементів; 3) об'єкт мистецтва є комунікативною системою; 4) об'єкт мистецтва має знакову природу	
	4.1.2. Макроестетика означає перцептивне і репрезентативне відображення твору в об'єкті мистецтва через метричну компоненту як образотворчий принцип, в той час як мікроестетика звертається до непрямих відносин між теорією і твором, які базуються на знаках і процесах	
	4.1.3. Естетична цінність інформації пов'язується зі «складністю», що трактується як інформація у Шеннона, та «впорядкованістю», що трактується як надмірність інформації (рис.2.2 та 2.2.1)	
	4.1.4. Естетична міра твору дорівнює: $\mathbf{M = O / C = H_{max} - H / H \times H_{max} = 1/ H - 1/ H_{max}}$ *де* ***O*** *- впорядкованість;* ***C*** *- складність;* $\boldsymbol{H_{max}}$ *- надмірність інформації;* ***H*** **-** *інформація, що сприймається*	
	Недоліки теорії	4.2.1. В самому експерименті М. Бензе, що був виконаний для підтвердження теорії, аналізувалася лише ступінь заповнення площини паперу зображенням
		4.2.1. Не представлений механізм вибору набору елементів на макро- та мікроестетичних рівнях
	Переваги теорії	4.3.1. Спираючись на інформаційний підхід і семіотику, розвивається теоретична модель Біркгофа
		4.3.2. Виділяються рівні естетичної інформації, що містить твір мистецтва, які формуються певними наборами елементів
5	**Метод кількісної оцінки композиційної складності містобудівної композиції В. Тальковського** *(1971 р.)*	
	5.1.1. Естетична цінність інформації пов'язується з насиченістю інформації та оригінальністю містобудівної композиції. Підхід спирається на теорію А. Моля	
	5.1.2. Кількість інформації визначається $\mathbf{H = - M \sum_{1}^{n} p_i \log_2 p_i}$	

Продовження таблиці 1

1	2	3
5	*де **Н** - загальна кількість інформації, що потенційно досяжна для сприйняття; **М** - загальна кількість елементів містобудівної композиції; **n**- кількість типів елементів; p_i - ймовірність сприйняття **і**-того елемента, що дорівнює **Кі** / **М**, де **Кі** – кількість елементів кожного типу*	
	Недоліки методу	5.2.1. До одного типу елементів віднесено будинки, що хоча б одним із габаритних розмірів різняться більше ніж на 40%, але не враховується велика кількість інших параметрів (розмірність просторів, взаємне розташування будинків, матеріал стін тощо), що значно спрощує і збіднює метод.
		5.2.2. Невизначена сутність поняття «оригінальність» інформації
	Переваги методу	5.3.1. Виконана спроба оцінити кількісно складність містобудівної композиції
		5.3.2. Виконана спроба виділення структури інформаційних рівнів в містобудівних об'єктах (функціональна побудова, розміщення установ обслуговування, розміри об'єктів та ін.).
		5.3.3. Вводиться ще один вимір складності об'єкта – часовий, розраховується сумарна кількість інформації за одиницю часу при сприйнятті містобудівного об'єкта
ПРАГМАТИЧНІ ТЕОРІЇ ІНФОРМАЦІЇ Інформація розглядається з точки зору її корисності та цінності при реалізації людиною мети		
6	**Теорія інформації А.А. Харкевича** *(1960р.)*	
	6.1.1. Цінність інформації виявляється, коли вона включена у відношення: *одержувач інформації - інформація - мета управління*	
	6.1.2. Корисна інформація пов'язується з метою людини, тому її цінність можливо виміряти збільшенням імовірності досягнення мети до і після отримання інформації: $\mathbf{I = \log_2 1/p - \log_2 1/p_1 = \log_2 p_1/ p,}$ *де p_1 та p – імовірність досягнення мети відповідно до і після отримання інформації*	
	Недоліки теорії	6.2.1.Теорія орієнтується на біхевіоризм і має всі обмеження, що притаманні цьому напрямку (насамперед не враховується соціокультурний аспект поведінки людини)
	Переваги теорії	6.3.1. Визначена залежність цінності інформації і естетичної оцінки середовища від мети людини, яка діє у цьому середовищі

Продовження таблиці 1

1	2	3
СЕМАНТИЧНІ ТЕОРІЇ ІНФОРМАЦІЇ Інформація розглядається з точки зору її значення		
7	**Семантична теорія інформації Ю. Шрейдера** *(1967 р.)*	
	7.1.1. Центральним поняттям моделі семантичної інформації є поняття ***тезаурусу***, що характеризує знання приймача інформації про зовнішній світ та здатність носія тезауруса сприймати ті чи інші повідомлення. Все наявне знання суб'єкта про світ можна виразити індивідуальним тезаурусом і оцінити інформаційну ємність отриманої суб'єктом інформації через ступінь зміни цього вихідного тезауруса	
	7.1.2. Модель семантичної теорії інформації Ю. Шрейдера базується на трьох рівнях навчання людини (за Г. Бейтсоном)	
	7.1.3. Поведінка людей - це не лише послідовність цілеспрямованих актів, люди накопичують і підтримують цінності різного роду. Деякі цінності виступають в ролі капіталу як потенційної можливості досягати нові цілі. Інші ж цінності не мають грошового еквівалента і включають моральні принципи, соціальний статус і самоповагу	
	Недоліки теорії	7.2.1.Відсутність способів вираження об'єктивного сенсу значення
		7.2.2. Відсутність критеріїв оцінки образів, що відрізняються структурною і морфологічною еквівалентністю та різняться при цьому за семантикою
	Переваги теорії	7.3.1. Семантична теорія інформації змикається з прагматикою, однією з трьох компонентів семіотики (синтаксис, семантика і прагматика), прагнучи до формування комплексної теорії
АЛГОРИТМИЧНІ ТЕОРІЇ ІНФОРМАЦІЇ Інформація розглядається як алгоритм – певна система правил, що задає обчислювальний процес, програму вирішення певного завдання		
8	**Інформаційна теорія співрозмірності в архітектурі Г.А. Негая** *(1977 р.)*	
	8.1.1. Почуття гармонії архітектурної форми залежить від комфорту її сприйняття, який відповідає принципу найменшої дії при сприйнятті форми	
	8.1.2. Гармонія архітектурної форми – це єдність в різноманітті. Кількість зорової інформації – це *ступінь різноманіття або складності архітектурної форми*. Одиницею зорової інформації виступає *«елер»* - елементарна різниця, що відповідає різницевої чутливості зорової системи	

Продовження таблиці 1

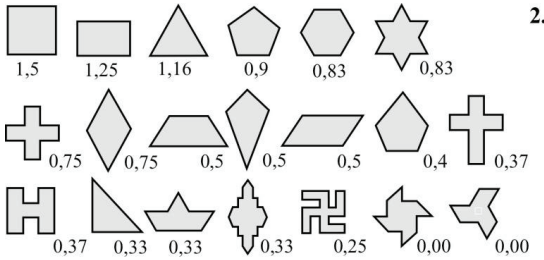
1	2	3
8	8.1.3. Єдність зорової інформації забезпечується спільністю для всієї архітектурної форми *максимального інформаційного модуля.* Під інформаційним модулем розуміється найбільший загальний дільник для сусідніх частин інформаційного поля форми (рис.2.3 та 2.3.1)	
	8.1.4.Чим більше інформаційний модуль, тим менше дій виконує зорова система, а архітектурна форма є більш гармонійною	
	8.1.5. Кількість операцій елементарного розрізнення двох будь-яких елементів форми становить кількість інформації, яка міститься у відносинах цих двох елементів. Для елементів розмірної структури однієї геометричної модальності кількість зорової інформації визначається за формулою: $$U = K \lg r_i / r_j \quad елер$$ *де **K** – коефіцієнт, що враховує прийняту чутливість зорової системи в 1/33 (K= 76,56); **ri та rj** – параметри елементів розмірної структури форми*	
	9.1.6. Показник гармонічності архітектурної форми: $$Mr = \sum_{2}^{m} (Ui + Uj) \quad елер \; / \sum_{2}^{m} (Ui + Uj) / \mu ij$$ *де **Ui; Uj** - інформаційні кроки; **(Ui+ Uj)/ μij** – модульна ємність пари суміжних інф. кроків, **m** – кількість інформаційних кроків, **μij** - максимальний модуль для **i**- того та **j**- того кроків,* $\sum_{2}^{m} (Ui + Uj) / \mu ij$ *- загальна модульна ємність композиції*	
8	***Недоліки теорії***	9.2.1. Теорія потребує розвинення для складних нелінійних форм
	Переваги теорії	9.3.1. Теорія вирішує проблему виміру естетичної якості форми з точки зору її масштабності і пропорціональності, а також надає метод гармонізації архітектурної форми
		9.3.2. Теорія враховує механізми зорового сприйняття людини
КОМПЛЕКСНІ ТЕОРІЇ		
9	**Інформаційна теорія культури і мистецтва В. Петрова і Г. Голіцина** *(1995-1997рр.)*	
	9.1.1. Взаємна інформація між системою У и середовищем Х визначається: $$I(x,y) = \log_2 [\, p(x,y) / p(x)p(y)]$$	

Продовження таблиці 1

1	2	3
9	*де* **x** *– умови середовища,* **y** *– стани вивчаємої системи,* **p(x)** *та* **p(y) –** *імовірності значень* ***x*** *та* ***y*** *відповідно, а* **p(x,y)** *– спільна імовірність комбінації* **x** *та* **y**	
	9.1.2. Система **y** прагне до станів, які забезпечують максимум взаємної інформації з навколишнього середовища **x**	
	9.1.3. Обробка інформації здійснюється в багаторівневій ієрархічній структурі. В такій структурі інформація зазнає два типа змін: переробка та передача на вище розташований рівень. Кожен рівень використовує два види символів: *конкретні образи* і *диференціальні ознаки*	
	9.1.4. Об'єкти мистецтва виконують тренінг системи обробки інформації людини, для цього вони мають два основних аспекти: ***ступінь складності*** та ***природу структурної впорядкованості***	
	9.1.5. Засобом реалізації «ментального тренування» виступають емоції. Емоція – є похідна від взаємної інформації. Динаміка емоції проходить через три фази – *відкидання, прийняття, стагнація*. Оптимальна тактика поведінки суб'єкта при проходженні всіх фаз зводиться до правил: а) скоріше пройти першу стадію; б) продовжити другу стадію якомога довше; в) переключитися на інший контрастний стимул на початку третьої стадії	
	9.1.6. Засоби, що підтримують дві перших стадії сприйняття і поєднують елементи твору між собою: *повний повтор* елементів або їх ознак та *частковий повтор*. Для третьої стадії необхідним засобом стає – *контраст*	
	9.1.7. Загальний принцип гармонічної організації об'єкта мистецтва є***дність, різноманіття*** і ***економія*** – виражається: **I (X,Y) = H (Y) – H (Y/X) – β R (X,Y) → max,** *де* ***x*** *та* ***y*** *– параметри елементів, різноманіття* ***y*** *виражається ентропією* **- H (Y),** *єдність між y та x виражається умовною ентропією* **H (Y/X), R(X,Y) -** *витрати ресурсів у стані* **(X,Y)**, **β** *– коефіцієнт, що характеризує ступінь ресурсного дефіциту (від 0 до1)*	
	Недоліки теорії	9.2.1. Потребує розвинення і пошуків визначення параметрів ***x*** для окремих жанрів мистецтва, зокрема для архітектури
		9.2.2. Слабко враховується прагматичний аспект сприйняття
		9.2.3. Дещо звужується роль об'єктів мистецтва в культурі людства до «ментального тренінгу»
	Переваги теорії	9.3.1. Теорія носить загальний характер, спирається на психологію зорового сприйняття та динаміку емоцій людини

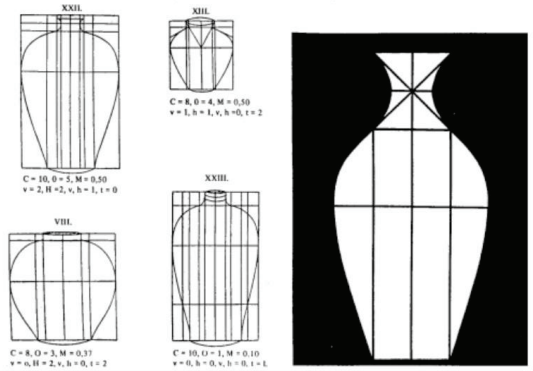
2.1. ФОРМУЛА КРАСИ Д. БІРКГОФА

2.1.2

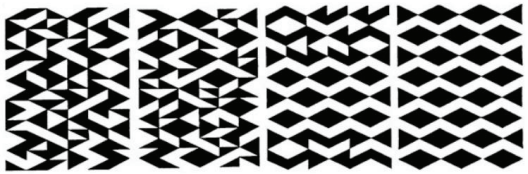
$$M = O/C$$

o - впорядкованість
c - складність об'єкта

2.1.1. Естетичні виміри окремих полігонів. Найбільшу ступінь естетичності має квадрат.
2.1.2. Естетичні виміри ваз .Праворуч ідеальна ваза за розрахунками, яка явно відрізняється витонченістю у порівнянні з іншими

2.2. ІНФОРМАЦІЙНА ЕСТЕТИКА М. БЕНЗЕ

2.2.1.

$$M = 1/H - 1/Hmax$$

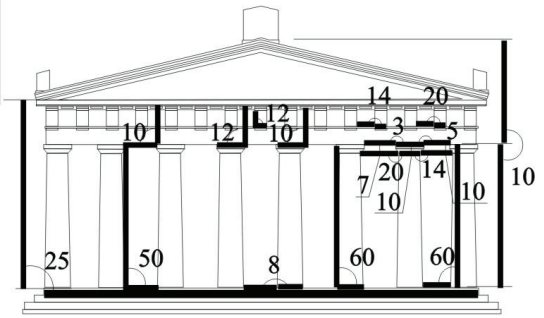
H - інформація, що сприймається, Hmax - максимально можлива статистична інформація для системи

2.2.1.Окремі площинні композиції за зростанням впорядкованості великих елементів
(за Gunzenhäuser, 1975)

2.3. ІНФОРМАЦІЙНА ТЕОРІЯ СПІВРОЗМІРНОСТІ ФОРМИ Г. НЕГАЯ

$$M = \frac{\sum_{2}^{m} (U_i + U_j)}{\sum_{2}^{m} \frac{(U_i + U_j)}{M_{ij}}}$$

U_i, U_j - інформаційні кроки
M_{ij} **- максимальний інформаційний модуль для *i*- та *j*- того кроків**
m **- кількість інформаційних кроків фасаду**

2.3.1.Інформаційне поле фасаду Парфенона

Рис.2.Методи аналізу форм в інформаційних теоріях. 2.1.Вимірювальна естетика Д. Біркгофа; 2.2. Інформаційна естетика М. Бензе; 2.3. Теорія співрозмірності архітектурної форми Г. Негая

Гармонія випливає з резонансу почуттів людини з гармонійними властивостями об'єкта (схожість, симетрія, пропорції). З цієї точки зору краса дійсно математичний феномен. Так вважав і Г.В. Лейбніц, описуючи естетичну насолоду як несвідомий розрахунок чисельних пропорцій: між тимчасовими інтервалами в музиці, між просторовими відстанями в архітектурі і т.д. Біркгоф у якості критеріїв естетичної міри об'єкта висунув ***впорядкованість і складність*** твору [7].

Опираючись на традиційний тричленний ланцюжок Лєвіча, (1987 р.): *структура об'єкта О - відображення В - тезаурус приймача С* - слід визнати, що більшість розглянутих авторів оперують лише частиною членів цього цілісного ланцюжка. Статистичні теорії оперують процесом відображення, алгоритмічні - вивчають структуру об'єкта, семантичні і прагматичні зорієнтовані на суб'єкта сприйняття. Теорії опису інформації можна класифікувати на *об'єктно- і суб'єктно-орієнтовані*, а також простежуються спроби поєднати ці напрямки в *комплексних теоріях* (І. Страутманіс, І. Середюк, В. Петров і Г. Голіцин [9,11,12]). Останні теорії вже скоріше можна віднести до міждисциплінарних підходів.

Дискусійні моменти. 1). Питання аналізу семантичної інформації та методів її виміру залишаються невизначеними в рамках інформаційного підходу. 2). Відкритим залишається і співвідношення між складністю й впорядкованістю у естетичному творі. Формули краси Д. Біркгофа і Г. Айзенка протилежні, а підтверджень обидві версії мають достатньо. 3). Пошук відповіді ускладнюється наявністю різних інтерпретацій більшості понять: інформація, надмірність інформації, зрозумілість, оригінальність та ін. Пояснити це можливо тим, що фактично теорії розглядають різні аспекти сприйняття і відповідно різні види інформації. Процес сприйняття міського середовища виходить за межі безпосереднього сприйняття і включає перетин двох зустрічних потоків інформації: з боку суб'єкта (пам'ять, уяву, навчання, весь феноменологічний досвід людини) і з боку об'єкта (структура об'єкту та контекст його середовищного розміщення). Необхідно розмежування видів інформації відповідно до цих потоків і ланок сприйняття. Наприклад, новизна є поняттям суб'єктивної інформації і має цінність для окремого індивіда або групи індивідів. 4). Неважко помітити, що теорії спираються на класичні уявлення гармонії як Порядку і на естетику чистої геометрії. А нова парадигма в архітектурі оперує розумінням світу як Хаосу, виходячи за межі евклідової геометрії до естетики криволінійних площин. Також сучасні наукові ідеї холістичного бачення світу, еволюціонізму і синергетичного світосприйняття потребують коригування уявлень про гармонію міського середовища.

Висновки. В статті розглянуті надбання інформаційного підходу. Кожен з авторів теорій здійснив спробу охопити один з аспектів сприйняття, але загалом можливо вже визначити цілісну картину естетичного сприйняття, що включає *прагматичний, аксіологічний, семантичний, емоційний і когнітивний аспекти взаємодії людини й середовища*. Інформаційний підхід виявився найбільш продуктивним підходом, що підійшов до математичної формалізації естетичних якостей об'єктів, становлячи міцне підґрунтя для подальших розробок і формування синтезуючої теорії естетичного сприйняття. Перспективи подальшого розвитку надає інформаційна теорія мистецтва В. Петрова і Г. Голіцина [9], що поєднує надбання інформаційного підходу з психофізіологічними механізмами сприйняття людини. Можливість об'єктивного аналізу соціокультурних факторів демонструє підхід І. Середюка при вивчені еволюції розвитку візуальної культури людства.

Зазначеними роботами визначено у якості основних критеріїв естетичних якостей об'єкту *ступінь складності (або різноманіття)* і його *структурна впорядкованість.* Сучасне місто демонструє конфлікт надмірності інформації з її естетичністю. В інформаційному підході не тільки склалися основи кількісного виміру складності містобудівних об'єктів (В.Тальковський), але й закладений методичний апарат аналізу засобів, що полегшують сприйняття об'єкта. Наприклад, в теорії співрозмірності Г. Негая [14] на рівні об'ємно-просторової композиції оцінюється впорядкованість об'єктів, закладено основи визначення контрасту розмірності; в теоріях Д.Біркгофа і М.Бензе впорядкованість аналізується на рівні площинної композиції [7,10]. Але поки ще не достатньо вирішені питання аналізу засобів впорядкованості і гармонізації містобудівних об'єктів та їх кількісної оцінки. Зазначені питання і становлять **перспективи подальших досліджень.**

Примітка. *Автор висловлює вдячність Георгію Андрійовичу Негаю, кандидату архітектури, доценту ПолтНТУ за надані матеріали своєї дисертаційної роботи та висловлені зауваження під час написання статті.*

Література

1. Шрейдер Ю.А. Об одной модели семантической теории информации / Ю.А. Шрейдер // Проблемы кибернетики. – М., 1965. – Вып. IX. – С. 233–240.
2. Харкевич А.А. О ценности информации / А.А. Харкевич // Проблемы кибернетики. – М., 1960. – Вып. IV. – С. 53–57.
3. Урсул А.Д. Отражение и информация. / А.Д. Урсул. – М.: Изд-во «Мысль», 1973. – 231 с.
4. Мазур М. Качественная теория информации./ Мазур Мариан. – М.: Издательство « Мир», 1974. – 239 с.

5. Акофф Р., Эмери Ф. О целеустремленных системах. Изд. 2-е, доп. / Р. Акофф, Ф. Эмери. – М.: Издательство ЛКИ,2008. – 272с.
6. Моль А. Теория информации и эстетическое восприятие. / Моль Абраам. – М.: Изд-во «Мир», 1966. – 352 с.
7. Birkhoff G.D. Mathematics of Aesthetics/ Birkhoff G.D.– In J.R. Newman (ed), *The world of Mathematics*.- vol.4.- Simon and Schuster: New Jork, 1956. – pp. 2185-2208.
8. Eysenck H. J. Sense and nonsense in psychology./ Eysenck H. J. – Baltimore – Maryland: Penguin books, 1965. – pp. 308-339.
9. Искусствознание и теория информации: Сб. научн. статей/ Под ред. В. Петрова и А. Харуто. – М.:КРАСАНД, 2009. – 432с.
10.Бензе М. Введение в информационную эстетику / Макс Бензе// Искусствометрия: Методы точных наук и семиотики. Изд. 4-е.- М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – с. 198-215.
11.Середюк И.И. Восприятие архитектурной среды. / И.И. Середюк. – Львов: Издательство при Львовском государственном университете издательского объединения «Вища школа», 1979. – 202 с.
12.Страутманис И.А. Информативно-эмоциональный потенциал архитектуры. / И.А. Страутманис. – М.: Стройиздат, 1978. – 119с.
13.Филипьев Ю.А. Сигналы эстетической информации. / Филипьев Ю.А. – М.: 1971. – 109 с.
14.Негай Г.А. Метод гармонизации архитектурной композиции: дис. … канд. арх.: 18.00.01 / Негай Георгий Андреевич. – К.: 1977. – 174 с.
15.Фоменко О.А. Методология анализа и оценка эстетического качества морфологических свойств архитектурных объектов: дис. … доктора арх.: 18.00.01./ Фоменко Оксана Алексеевна. – Харьков, 2003. – 408с.

Аннотация

В статье анализируются различные теории и методы описания эстетических свойств объектов, которые объединяются рассмотрением в качестве предмета эстетического восприятия - информации, ее количества, содержания и прагматической ценности.

Ключевые слова: информация, разнообразие, сложность, упорядоченность, тезаурус, информационный подход.

Annotation

The paper analyzes the various theories and methods to describe the aesthetic properties of objects that are combined consideration as a matter of aesthetic perception - information, quantity, content and pragmatic value of information.

Keywords: information, diversity, complexity, orderliness, thesaurus, informational approaches.

УДК 711.01

О. О. Панченко,
аспірант кафедри Дизайну архітектурного середовища
Київського національного університету будівництва і архітектури

ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ СИМЕТРИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У МІСТОБУДУВАННІ

Анотація: у даній статті розглянута закордонна практика застосування симетричних перетворень у містобудуванні. Проаналізована архітектурно-планувальна композиція планів таких міст, як Вашингтон, Канберра, Токіо, Нью-Делі, Бразиліа, Пекін.

Ключові слова: симетрія, містобудування, композиція плану міста.

Формування міського середовища є складною проблемою, вирішення якої потребує, крім організаційно-технічних задач містобудування, проведення наукових досліджень, в тому числі і області архітектурної естетики. Категорія симетрії є однією з найдавніших в естетиці. В наш час відкривається перспектива дослідження проблеми симетрії на матеріалі різних видів мистецтв як універсальної закономірності та розкриття її потенційних можливостей у галузі архітектури та містобудуванні.

Гармонічний розвиток міста характеризується взаємним зв'язком та ієрархічною підпорядкованістю елементів, збалансованістю територіальних та функціональних процесів, комфортністю середовища життєдіяльності людини на кожному етапі розвитку.

Розглянемо окремі історично складені сучасні міста.

На лівому березі річки Потомак у 1791-1792 рр. була заснована столиця Америки – *Вашингтон* [2]. Авторами містобудівного проекту були П.Ланфан, а потім А.Елліот, які спланували класичний генеральний план з прямими і діагональними вулицями, регулярними кварталами, широкими проспектами, площами, з двома головними осями які перетинаються, на яких розміщені домінуючі споруди: Конгрес і резиденція президента – «Білий будинок». Композиційний малюнок міста дуже виважений симетрично, присутнє сполучення декількох модульних систем.

Канберра. У 1909 р. урядом був оголошений міжнародний конкурс на проект генерального плану майбутньої Канберри для 50 – 60 тис. жителів. Першу премію отримав американський архітектор У.Гріффін за представлений проект [1]. Автор намітив три композиційні вісі, які зв'язували вершини п'яти вершин, які розташовані по берегам річки Молонгло. Головна вісь проходить через дві вершини (Capitol Hill, Mount Ainsley) по направленню з південного-

заходу на північний-схід. Одна перпендикулярна вісь починається на західній вершині (Black Mount) і перетинає головну вісь вздовж набережної середнього штучного озера. Друга вісь від східної вершини (Mount Pleasant) веде до північного-заходу, також перетинаючи головну вісь під прямим кутом. Ще дві вісі, які відходять від Капітолійської вершини до центральної міської площі (Hexagon) і проектованому вокзали, організовують рівносторонній трикутник, композиційно захоплюючий ядро міста. Монументальна забудова вершин, яка включена у композицію плану міста, слугує завершенням зорових перспектив радіальних вулиць. Другу нагороду отримав Еліель Саарінен, який спроектував план міста відповідно рельєфу місцевості, але зробив це ще більш централізовано, ніж у проекті У.Гріффіна. План Канберри був допрацьований У.Гріффіном з частковим включенням деяких пропозицій Ел. Саарінена і затверджений у 1920рр.

Нью – Делі. У XI ст. на місці стародавнього міста Індрапрашта було засноване місто Делі. Будівництво Нового Делі продовжувалось з 1913 по 1930 р. по генеральному плану, який розробив Е.Летйєнз, Х.Бейкер та інш. згідно класичним осьовим принципам [2]. Вісі, які проклали на схід і захід на довжину біля 3 км, мають форму широких алей з деревами, які обмежені зеленими просторами і каналами. На півночі від площі, яка прикрашена сьома фонтанами, побудована ротонда старого Парламенту. Звідси головна вісь між двома міністерськими спорудами направлена до Палацу Президента.

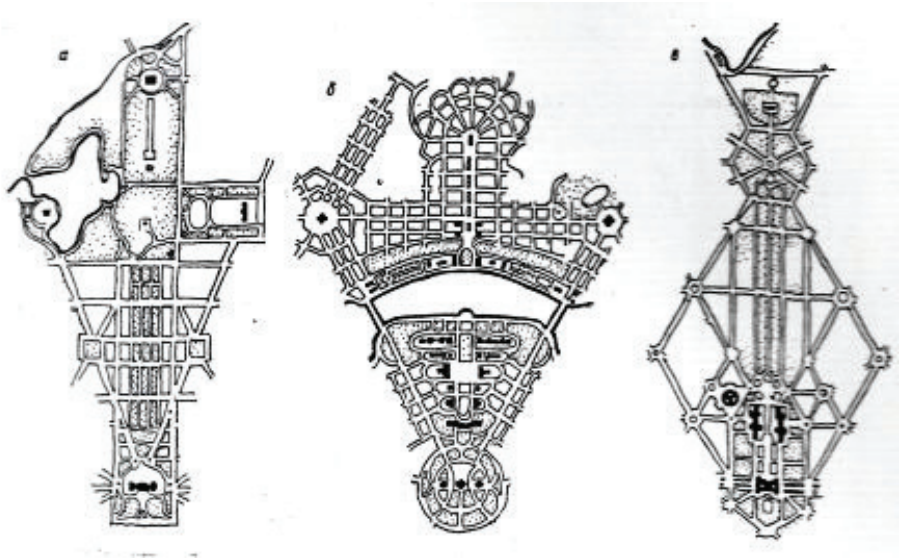

Рис. 1. Порівняльні схеми планування центральних районів міст:
а- Вашингтон; б- Канберра; в- Нью-Делі.

Композиційне ядро Нового Делі спроектовано правильним трикутником зі сторонами 2,5 км, вершинами якого являються три точки: площа біля міністерств, меморіальна арка у парку і круглий торгово-діловий центр біля майбутнього вокзалу (такий же розмір сторін має композиційний трикутник центра Канберри - між Капіталійської вершиною, Гексагоном і наміченою раніше вокзальною площею). Реальний план міста з приміськими територіями у 1960 рр. показує, що Великий Делі розвивається на північ до нового університету і дальше, на південь – до міжнародного аеропорту.

Бразиліа. Рішення про перенос столиці Бразилії у глибину материка приймалось ще у XIX ст., але відповідне місце вдалося вибрати тільки у 1950 рр. У 1957 році був об'явлений конкурс на ідею генерального плану майбутнього столичного міста - Бразиліа. У цьому конкурсі Л. Коста отримав першу премію і до 1960х рр. проект був відтворений в реальності [3]. В основу композиції плану покладене пересічення головної вісі з дугою, північний й південний кінці якої, разом зі східним кінцем широкої вісі, відтворюють рівносторонній трикутник зі сторонами 12 км.

Пекін. В III ст. до н.е. було засноване місто Чжунду. Потів воно було зруйноване монголами, які у 1270 рр. побудували нову столицю своєї імперії – місто Даду (Ханбалик) [2]. В основу планування монгольської столиці була покладена традиційна для Китаю містобудівна композиція. План міста відтворював майже квадрат зі сторонами біля 7,4 Х 6,4 км, який видовжений з півночі на південь. Майже посередині композиції розмістилося «Заборонене місто», яке було відгороджене стою і мало прямокутну форму з розмірами 2,6 Х 2 км. Між «Забороненим містом» і зовнішніми стінами міста розміщувались 50 житлових кварталів, до воріт вели 11 вулиць ширина яких була не менше 30 метрів [4]. Після падіння монгольської імперії у 1420 рр. це місто стало столицею Китайської імперії під назвою Пекін (Бейцзин). У XVI ст. планувальна структура міста була дещо доповнена, були добудовані зовнішні стіни протяжністю біля 22 км, головна композиційна вісь Пекіна пройшла з півночі на південь посередині міського плану. У другій половині XVI ст. південніше на 2 км було почато будівництво ще одної міської стіни, яка захопила храми Землеробства і Неба, так сформувалося «Китайське» місто, але воно не отримало розвиток по всьому периметру укріплення Пекіну. У 1970 рр. була почата розробка генерального плану Великого Пекіну, який повинен був поєднувати характеристики центрично-кільцевої і прямокутної планувальних структур [2]. На початку XXI ст. Великий Пекін у своєму містобудівному розвитку досяг значних результатів. Майже всю приміську зону охоплюють 3 концентричні автотранспортні кільця, протяжністю відповідно 70, 50 і 35 км, які перетинаються у різних рівнях з 12 радіальними автомагістралями.

Токіо. Місто Едо було відоме з XII ст. У 1869 р. воно стало новою резиденцією імператорів Японії і отримав назву Токіо, що у перекладі з японського означає «Східна столиця». Річка Суміда ділить місто на дві частини: правобережну – височинну і лівобережну – низинну, яку перетинають не менше сотні каналів з більш як 5 тис. мостів [2]. Ядром міста являється палац імператора на високому правому березі. На заході від палацу знаходиться транспортний вузол і основний вокзал Сидзюку, до якого сходяться 6 залізних доріг. На північ від палацового парку організувався культурно-науковий центр Ніппорі з найкрупнішими із п'яти токійських університетів, Академією наук, бібліотеками, музеями і театрами. У мілководній бухті Сінегава на насипній території збудовані портові приладдя і міжнародний аеропорт Хадена. Новий міжнародний аеропорт Наніта збудований за озером Імбанума, 60км на схід від центру міста [1]. Після 1860 рр., коли Токіо стала столицею Японії, почалось її інтенсивний містобудівний розвиток. Приблизно в 100 км до заходу від Токіо знаходиться його ландшафтний орієнтир і символ – гора Фудзіяма висотою біля 3800 м, по направленню якої деякі містобудівники пропонували створити вісь композиції лінійного розвитку міста. З ними були не згодні інші спеціалісти, намічаючи розширити Токіо за рахунок освоєння заливу. До останніх можна віднести К.Танге, який представив у 1960 р. свій концептуальний «Проект генерального плану Токіо на 2000 р.», в якому композиційним стержнем всього міста являвся складний міст з двома полосами одностороннього руху у трьох рівнях довжиною більше 30 км, який з'єднував старий міський центр з протилежним берегом мілководного заливу. Новий лінійний центр проектувався між основними повздовжніми проїжджими частинами мосту на насипному ґрунті [4]. Від головного мосту відходили поперечні мости до двох сотень багатоповерхових житлових «мегаструктур», які опиралися своїми понтонами на мілке дно заливу. Силует цих споруд мав форму уступчастої параболи, що поясняється різним розміром нижніх і верхніх квартир. Все таке місто на затоці було розраховано на 2млн жителів, але зосталося лише мрією містобудівної фантазії. Після 20 років К.Танге вернувся до своєї концепції «прибережного міста», з більш реалістичним проектом розвитку Токіо. Він зберігав вісь розвитку, яка була намічена раніше, але відказався від мегаструктур і мостів, які затрудняли суднохідство по затоці, пропонуючи прокласти підводні транспортні магістралі у тунелях між новими насипними островами [3]. До 1970 рр. агломерація Великого Токіо займала територію у радіусі 50-70 км, це прилеглі частини трьох сусідніх префектур (Kanagawa, Saitama, Chiba), а також полосу (Tokyo Metropolis), яка простягнулась на 70 км на схід по направленню до гори Фудзі. На початку XXI ст. намітилось реальне направлення росту міської території Токіо. На початку 2000рр. містобудівний

розвиток Великого Токіо проектується на схід за рахунок включення у його границю міста Тіба, озер Імбашиба і нового міжнародного аеропорту Наріта.

Отже, розгляд містобудівних систем дає змогу констатувати, що симетричні перетворення в композиціях міських планів є об'єктивними факторами з довгим терміном існування. Вони дійсно проявляються у формі, структурі та етапах розвитку історичного міста, а їх вплив необхідно враховувати в поетапному розвитку композиції міського плану. *При накладенні симетрії різних історичних планувальних шарів їхня конфігурація частково зберігається, закономірно перетворюючись в нові симетричні форми, що зв'язують ці шари в цілісну структуру.* При цьому накладанні та поступовому ускладненні симетричної картини зберігаються ті симетричні закономірності, які були подібні для всіх систем, розміщення центрів тяжіння населення збігається з лініями та вузлами, які співпали на малюнках попередніх планів.

У такій складній системі, яким є місто, симетрія виступає як засіб об'єднання складної групи форм. Вона є тим фактором, який допомагає місту як системі в своєму розвитку наближуватись до ідеального стану.

Література

1. Косицкий Я. В. Архитектурно-планировочное развитие городов: Учеб. пособие. – М.: Архитектура–С, 2005. – 648 с.
2. Бунин А. В., Саваренская Т. Ф. История градостроительного искусства. – М.: Стройиздат, 1979. – 412 с.
3. Яргина З. Н. Эстетика города. – М.: Стройиздат, 1991. – 366 с.
4. Бархин М. Г. Город. Структура и композиция. – М.: Наука, 1986. – 264 с.

Аннотация

В данной статье рассмотрена зарубежная практика применения симметрических преобразований в градостроительстве. Проанализирована архитектурно-планировочная композиция планов городов: Вашингтон, Канберра, Токио, Нью-Дели, Бразилия, Пекин.

Ключевые слова: симметрия, градостроительство, композиция плана города.

Annotation

In this article the foreign practice of symmetry transformations in urban planning. Analyzed the architectural composition plans of cities: Washington, Canberra, Tokyo, New Delhi, Brazil, Beijing.

Key worlds: symmetry, urban planning, the composition plan of city.

УДК 711.582

О. О. Поперечна,
аспірантка кафедри ДАС,
Київського національного університету будівництва і архітектури

ФАКТОРИ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОГО ЖИТЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація: стаття присвячена аналізу чинників, що вливають на організацію соціально орієнтованого житлового середовища.

Ключові слова: соціальні фактори, житлове середовище.

Метою даної статті є розкриття нової трактовки соціальних факторів, які впливають на організацію соціально орієнтованого житлового середовища.

Демографічні, соціальні та психологічні особливості проектування житлового простору та фактори впливу на житлове середовище досліджували К. К. Карташова, М. В. Лисиціан, З. Н. Яргіна, К. К. Хататрянц, Х. Є. Штейнбах, В. І. Еленський, соціально-просторовий аспект формування, реконструкції та аналізу зовнішнього житлового середовища міста вивчав А. В. Крашенінніков, фактори впливу на придомові території досліджували Л. Г. Яременко, Т.С. Малиновська і Г. А. Андріанова, аспекти формування житлового середовища вивчав Л. Ю. Анісімов.

Поняття житлового середовища знаходиться у стадії постійного розвитку, проте до цього часу не має чіткого формулювання і однозначного переліку його елементів [3]. Для даного дослідження приймаємо таку трактовку: *житлове середовище* – це структура, яка включає сукупність елементів внутрішнього та зовнішнього простору житлової забудови, об'єктів культурно-побутового обслуговування, господарських майданчиків, елементів благоустрою та озеленення. Соціологія – наука про суспільство, яка вивчає розвиток, діяльність, відносини та взаємодію індивідів, соціальних груп. Соціологія архітектури вивчає взаємодію розвитку відносин «середовище» - «індивід, соціальна група» - «суспільство». З вище сказаного слідує, що с*оціально орієнтоване житлове середовище* – це таке житлове середовище, яке орієнтоване на певні соціальні групи, враховує їх потреби, взаємодію, відносини, особливості проведення дозвілля, образу життя, поведінки та менталітету.

Для того, щоб зрозуміти, яким чином має бути сформоване соціально орієнтоване житлове середовище, потрібно виявити фактори впливу на нього. Серед чинників, що впливають на організацію житлового середовища більшість дослідників виділяють природно-кліматичні, соціально-економічні, соціально-

демографічні, естетичні та інженерно-технічні. Під «соціальною» групою факторів все більше розуміють рівень забезпечення житловою площею громадян із невисокими статкам, проте практично не звертається увага на образ життя, сусідські відносини та професійну діяльність. Тому слід детальніше розглянути і розширити групу соціальних факторів.

Л. Ю. Анісімов пропонує сім аспектів, які виявляють основні напрямки та задачі розвитку проектування параметрів житла, здатного пристосовуватись до змін образу життя, складу сім'ї або внесення нових функцій в житловий простір. До них належать:

- соціально – економічний аспект характеризується диференціацією суспільства на групи населення по рівню статків та розмитістю соціальних границь;
- соціально – демографічний аспект пов'язаний зі зміною структури сім'ї, переходом між різними формами сімейного статусу і зміни складу сім'ї;
- соціально – психологічний аспект пов'язаний із переїздом мешканця на нове місце проживання та адаптацією до нового середовища;
- соціально – культурний і регіональний аспект включають в себе економічні та демографічні зміни, пристосування житлового середовища відповідно до трансформації потреб людини на протязі її життя;
- функціональний аспект характеризується зміною та суміщенням побутової та виробничої, рекреаційної і освітньої видів діяльності (будівництво офісів в житловій будівлі, переобладнання складських та промислових будівель);
- екологічний аспект пов'язаний із «екологічністю» житла на всіх стадіях - від будівництва, експлуатації і до утилізації;
- технологічний аспект пов'язаний із розвитком технологій.

Л.Ю. Анісімов не розглядає ці аспекти, як фактори впливу на архітектурно-планувальну організацію житлового середовища, хоча ці аспекти можуть бути детально вивчені і покладені в основу архітектурно-планувальної організації соціально орієнтованого житлового середовища[1].

Крім того Л. Ю. Анісімов виокремлює дві групи факторів, які впливають на архітектуру «адаптованого житла»: стабільні та змінні. До стабільних відносяться: природно-кліматичні (вплив температурних коливань, зміна вологості та освітлення), національні та культурні традиції, ступінь урбанізації

району. До змінних належать: соціально-демографічні, які визначають статус, чисельність та віковий склад мешканців, та соціально-психологічні, які визначають самовираження, реалізацію власних можливостей, професію, хобі, комунікацію із оточенням, образ життя та ін. Проте Л. Ю. Анісімов розглядає фактори узагальнено, не виокремлюючи різні соціальні групи.

А. В. Крашеніннков акцентує увагу на важливості вирішенні соціально-психологічних проблем організації зовнішнього житлового середовища і розглядає соціально-просторовий аспект реконструкції зовнішнього житлового середовища, який залежить від розмірів, границь і орієнтацій кварталів, та розташування кварталів в місті [2].

Про важливість врахування соціально-психологічних факторів придомових територій говорить Г. А. Андріанова та Т. С. Малиновська. Також вони виділяють проблему проектування житлового середовища для «невизначеного контингенту» і вказують на важливість врахування потреб різних соціальних груп. Оскільки зовнішнє житлове середовище виконує важливі соціально-культурні функції, Т. С. Малиновська пропонує відокремити його в спеціальний об'єкт дослідження і проектування.

Л. Г. Яременко виокремлює соціальні, демографічні і економічні фактори і умови, які визначають перспективи розвитку придомових територій. До соціальних факторів належать: реалізація індивідуальних потреб, характер проведення вільного часу, вивчення «тенденцій» поведінки різних соціально-демографічних груп придомових територій в процесі їх життєдіяльності, забезпечення інформативності середовища, естетичного і психологічного комфорту[6].

З. Н. Яргіна розглядає соціальні процеси на основі проведення соціологічних опитувань та дослідження житлової чарунки, житлової будівлі та об'єктів обслуговування. На житлове середовище впливають такі чинники, як: психологічний комфорт, умови орієнтації, соціальна неоднорідність середовища [5]. З. Н. Яргіна лише намітила стратегію дослідження фактору соціальної неоднорідності середовища, проте вона детально не вивчала окремі соціальні групи житлового середовища.

Аналіз показав, що фактори впливу на організацію житлового середовища вивчені узагальнено і вони не відповідають особливостям різних соціальних груп мешканців житлового середовища.

Тому на основі аналізу теоретичних робіт, прийнято рішення виокремити і детально розглянути 4 групи соціальних факторів. Серед яких: соціально-економічні, соціально-демографічні, соціально-культурні, соціально психологічні.

Соціально-економічні фактори складаються з екологічності умов проживання та соціальної стратифікації. Поділ населення на групи – збільшує кількість конфліктних ділянок, знижує відчуття комфорту середовища, призводить до будівництва високих заборів в престижних районах. Проаналізувавши статті, викладені на науковій конференції в Даній «Житло в Європі» [6], можна дійти висновку, що «забезпеченість» районів активно (прямопропорційно) впливає на відносини і поведінку їх мешканців, проживання в бідних районах веде до соціальної ізоляції та призводить до психологічного дискомфорту. Проживаючи в «бідному районі» - людина не облаштує свою кімнати новими і сучасними меблями, а буде тяжіти до простих і недорогих меблів.

Екологічність умов проживання регулюється санітарно-гігієнічними нормами і залежить від розташування житла поблизу шумних і пильних магістралей, наявності зелених зон в вигляді парків, скверів та водойм, технології будівництва та використання екологічних матеріалів. Більш багаті люди намагаються проживати в більш чистому, екологічному середовищі, яке тяжіє до паркових зон чи водойм. Екологічність умов проживання впливає на функціональні зручності та економію витрат часу.

До *соціально-демографічних факторів* відносяться: чисельність, темпи росту населення, статево віковий склад, розмір та структура сімей. Чисельність населення впливає на щільність забудови та якість життя. При великій щільності - збільшується соціальний контроль, зменшується відчуття приватності простору. Статево віковий склад населення говорить про середній вік населення, переважання молодого (дітей, підлітків), дорослого працездатного населення чи людей похилого віку, і впливає на співвідношення та обладнання майданчиків тихого та активного відпочинку, на відкритість - закритість соціальних зон взаємодії, відстань між ними.

Темпи росту населення впливають на швидкість змін вікового складу. З віком у людей змінюється спосіб життя, змінюються потреби, трансформується психологія, зменшується мобільність – це говорить про важливість пристосування зон соціальної взаємодії до потреб мешканців житлового середовища (необхідність зміни, додавання нових чи скорочення старих зон взаємодії). Розмір та структура сімей впливають на архітектурно-планувальну організацію житлової чарунки, комбінацію та розміщення квартир в будинку (напр., об'єднання декількох приватних будинків навколо спільного двору). Зміна життєвого циклу сім'ї активно впливає на ступінь гнучкості планувальної структури житлового середовища.

Соціально-культурні фактори складаються із таких складових: віросповідання, професійної орієнтації населення, рівня освіти та проведення

дозвілля. Рівень освіти говорить про вибір інтересів, на культуру побуту, на часову структуру використання культурно-побутового обслуговування. Національність впливає на врахування моральних норм та цінностей різних національностей. Соціальні групи різних національностей можуть співпадати - неспівпадати чи бути індиферентними відносно один одного. Для віросповідання характерний цілий ряд норм і обмежень (проведення дозвілля, харчування, одяг, характер спілкування в тому числі). Характерний високий соціальний контроль.

Проведення дозвілля залежить від кількості учасників, характеру спілкування (формальне – неформальне), типу діяльності, вподобань та інтересів і впливає на характер благоустрою зовнішніх зон, розміщення їх в структурі житлової групи чи поза нею.

До соціально-психологічних факторів належать середовищна поведінка та тип особливостості. Середовищна поведінка впливає на функціонування процесів, ступінь ізоляції простору, планувальне рішення. Тип особистості соціальної групи впливає на відчуття психологічного комфорту (відчуття спокою, впевненості, стабільності), вибір кольорової гами (тип особистості відповідно до кольорових уподобань, темпераменту, діяльності [4]), геометрії форм та композиції.

Проведений аналіз теоретичних робіт мав на меті показати недієздатність виокремлених раніше факторів для соціально орієнтованого середовища і важливість поглиблення і розширення групи соціальних факторів. Це дасть змогу класифікувати соціальні групи відповідно до зони соціальної взаємодії, і дослідити всі відносини (зв'язки, залежності ,взаємодії) та процеси (розвиток, функціонування, динаміку), які будуть відбуватись між ними. Буде слугувати інструкціями щодо можливості поєднання чи розмежовування, величини, кількості, багатофункціональності зон взаємодії.

Як бачимо дослідження слід проводити у двох напрямках : від соціальних груп і до середовища і від середовища до соціальних груп. Створення простору для соціальних зон взаємодії має бути забезпечене на декількох рівнях: індивідуальному, сімейному, коллективному та територіальному. Крім того детальне врахування особливостей та потреб різних соціальних груп буде сприяти підвищенню якості житлового середовища.

Список використаної літератури:

1. Анисимов Л. Ю. Принципы формирования архитектуры адаптируемого жилища: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. арх.: спец. 18.00.02 «Архитектура зданий и сооружений»/ Анисимов Лев Юрьевич; Московский архитектурный институт. – Москва, 2009. – 30с.

2. Крашенинников А. В. Жилые кварталы /Учебное пособие для вузов / Крашенинников А. В. – М.: Высшая школа, 1988р. - 87с.: ил.
3. Поперечна О. О. Поняття елементарної цілісної одиниці житлового середовища в теорії містобудування / Поперечна О. О. // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наукового-технічний збірник. – 2011. – Вип. 26. – с. 74-81.
4. Поперечна О. О. Підходи до архітектурного проектування житлового середовища з урахуванням соціальних аспектів поведінки / Поперечна О. О. // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наукового-технічний збірник. – 2011. – Вип. 27. – с. 71-76.
5. Яргина З. В. Социальные основы архитектурного проектирования / Учебник для вузов / Яргина З. В., Хачатрянц К. К.. - М.: Стройиздат, 1990. - 343 с.: ил.
6. Яременко Л. В. Планировка и благоустройство жилых территорий / Яременко Л. В.; [под общ. ред. проф. Демина Н. М.]. – К.: Издательский дом А.С.С., 2004. – 156с.: ил.
7. Jurgen Friedrichs. Context effects of property neighbourhoods on residents / Jurgen Friedrichs // International research conference «Housing and European Integration», published 21 August 1996 in Helsingor, Denmark, editor Hedvig Vestergaard p.141-156

Аннотация

Статья посвящена анализу факторов, которые влияют на организацию социально ориентированой жилой среды.

Ключевые слова: социальные факторы, жилая середа.

Annotation

The article is devoted to the factor analysis that effect on the organization of social oriented residential environment.

Keywords: social factors, residential environment.

УДК 72.11

Е. И. Ремизова,
канд. архитектуры, профессор кафедры основ архитектуры
Харьковского национального университета строительства и архитектуры

ОТ ФОРМАЛЬНОЙ ТЕОРИИ КОМПОЗИЦИИ К СОДЕРЖАТЕЛЬНО-ГЕНЕТИЧЕСКОМУ МЕТОДУ ПОЛИЛОГА В СОВРЕМЕННОМ АРХИТЕКТУРНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация: статья посвящена проблеме развития преподавания композиции в современной архитектурной школе. Проведен сравнительный анализ принципов формальной теории композиции и содержательно-генетического метода.

Ключевые слова: архитектурное образование, теория композиции, композиционное мышление.

За последнее столетие система композиционной подготовки архитектора претерпела значительные изменения. Попытаемся сопоставить основания, на которых строились методики преподавания композиционного мастерства в начале XX века и в его конце.

Под влиянием рационалистических тенденций в архитектуре и технике, и искусствоведческих исследований Венской школы искусствознания [1] в конце X1X века зарождается, а в 20-е годы XX века утверждается **формальная теория композиции**, опирающаяся на **объектно-морфологическое понимание композиции**. Появление формальной теории композиции явилось ответной реакцией на «всеядность» и «вседозволенность» эклектики [2; 3]. В противовес комбинаторному методу построения объекта из различных стилевых форм, широко распространенному в академических и политехнических вузах X1X века, в начавшем свою работу в начале 20-го года ВХУТЕМАСе, был выдвинут **метод отвлеченного формообразования**. Он базировался на поиске чистых геометрических форм и новых способов их взаимосвязи [4].

Такой радикальный поворот в композиционной педагогике был обусловлен тем, что в конце X1X века **представление об объекте проектирования** как целостном организме окончательно разрушается [5]. В основу нового представления закладывается членение объекта с позиций выделения новых содержаний профессиональной деятельности архитектора.

Представления о **функции, конструкции, форме и пространстве** вытеснили целостное видение архитектурного объекта проектирования. Благодаря абстрагированию понятий формы, пространства, функции,

конструкции каждое из них смогло выступать в качестве самостоятельного объекта проектирования (рис. 1).

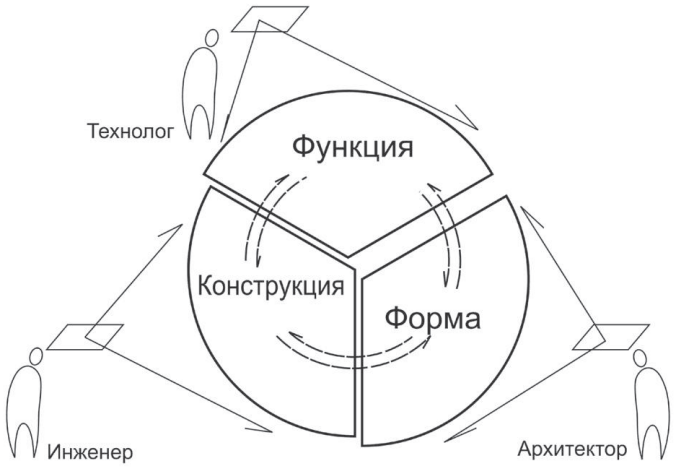

Рис. 1. Схема разрушения целостности объекта проектирования в Х1Х в.

На этой основе появились рационалистические течения - функционализм и конструктивизм, и многочисленные течения абстракционистского толка: футуризм, дадаизм, кубизм, супрематизм и т. п. Каждое из них стремилось найти ту единственную сущность, которая способна заместить собой целостность мира. Так, футуристы были увлечены идеей создания абстрактных основ искусства будущего, фовисты – поисками выразительных свойств цвета, кубисты – геометрией всего и вся. Если все это грубо обобщить, то весь Авангард был направлен на поиски беспредметного, внепространственного, вневременного и внеисторического. Поиски формы «беспредметного мира» окончательно выкристаллизовались в теории супрематизма и супрематических композициях К. Малевича, а «Черный квадрат» стал знаком чистой формы, абсолютным ничто, как и абсолютным все. Педагоги ВХУТЕМАСа оказались под влиянием этих идей.

Левое крыло педагогов ВХУТЕМАСа (Обмас во главе с Н. Ладовским) подхватило эти завораживающие своей радикальностью и новизной идеи абстракционизма и **развило их в оригинальную методику пропедевтической подготовки архитекторов и художников**, окончательно выкристаллизовавшуюся в опубликованном в 1931 году учебнике В. Кринского, И. Ламцова, М. Туркуса «Элементы объемно-пространственной композиции» [6]. Сложение теоретических представлений педагогов ВХУТЕМАСа, а затем и всех их последователей в лице МархИ, КИСИ, ХИСИ и

др. было таким образом определено. **Аналогичные процессы происходили и в Баухаузе**, что оказало влияние на всю европейскую архитектуру.

Теория композиции понималась как наука. Стремление построить новую архитектурную теорию на строго научной основе стимулировало привлечение научных методов исследования из других областей знания в архитектуру. Поиски объективных закономерностей построения формы подкреплялись исследованиями в области психологии и психофизиологии.

Достижение **абсолютной истины** или абсолютного знания, полученного научно-аналитическим путем, не предполагало дальнейших поисков. Раскрытие законов построения чистой формы сулило овладение вечностью. Цель казалась достигнутой, – выявлен язык чистых абстрактных геометрических форм. Этот язык вечен и неизменен, а потому незачем обращаться к истории ни в прошлом, ни в будущем.

Композицию впервые выделили в самостоятельный учебный предмет и поставили в один ряд с историей и проектированием. При этом резко сузилось содержание понятия композиции, его отождествили с формой и отделили от исторического материала. **Композиция,** таким образом, объективируется, превращаясь в **вещь**, **предмет**, **произведение**. Представление о композиции стало рядоположенным с понятиями функции, конструкции, массы, пространства и т. п., а потому оказалось таким же объектом проектирования, как и они.

Формальная логика сочеталась с жестким практико-методическим подходом, направленным на выработку системы практических заданий, выявляющих т. н. «средства» формообразования. При этом **поиск объективных законов мировой гармонии привел к утрате личностных, индивидуальных качеств**, подмене конкретного абстрактным и универсальным.

Такой взгляд на композицию сохранился в последующем в МархИ и бытует во многих архитектурных школах до сих пор, что создает немалые трудности в развитии педагогики композиции [7].

Логическим продолжением и фактическим завершением методических поисков в области композиционной подготовки архитекторов в русле формальной теории композиции явился опубликованный в 1976 году учебник «Основы архитектурной композиции и проектирования», подготовленный коллективом педагогов кафедры архитектуры ХИСИ под редакцией профессора А. А. Тица [8]. В основу его теоретической концепции были положены объектно-морфологические представления о композиции, разработанные еще в 20-х годах во ВХУТЕМАСе. Однако они были существенно развиты и дополнены путем включения представлений о морфологии в объемлющую

систему категорий, описывающих объект проектирования с функциональной, тектонической и организационной стороны. Т. о., формальные представления оказались не столь самодовлеющими, а методика существенно развита. **Впервые в учебном режиме была предпринята попытка связать процесс проектирования архитектурного объекта с освоением навыков формальной композиции**. Этим этот учебник выгодно отличался от изданного в 1971 году учебника «Основ архитектурной композиции» А. Иконникова и Г. Степанова [9].

Продолжением поисков в области педагогики архитектурной композиции можно считать экспериментальные исследования сотрудников кафедры основ архитектуры Харьковского инженерно-строительного института (ХИСИ), проводившиеся начиная с 1979 года. **Новая концепция**, родившаяся в учебном эксперименте (1988-1993 гг.), выдвигала ряд новых методологических идей, а именно:

- идею первичности проектировочной деятельности и вторичности ее результата – архитектурного проекта;
- отказ от поиска вечных истин и нормативности полученных знаний;
- признание плюрализма мнений и многозначности представлений о композиции;
- содержательно-генетический подход в освоении композиционного опыта.

Толчком для такого радикального поворота явилось то, что во второй половине XX века различными архитектурными течениями стала осознаваться неполнота метода отвлеченного формообразования. Все чаще взгляд архитекторов обращается к истории – источнику профессиональных идей. Представление об объекте резко изменяется. В число основных понятий, пределяющих объект проектирования включается смысл или семантика (рис. 2). Такие течения архитектуры как постмодернизм и деконструктивизм отказались от формального подхода и обратили свое внимание на содержательные аспекты композиции [10 и др.]. Кажущиеся нелогичными с формалистической точки зрения эксперименты постмодернистов совершенно нормальны и последовательны для их историко-ассоциативного способа мышления, строящего произведения путем соединения разновременных семантических форм, знаков и содержаний. Их целью является создание нового композиционного языка, понятного потребителю. Коллаж форм, наблюдаемый у мастеров постмодернизма – это только внешнее проявление, след монтажа логических приемов используемых стилей. Нарушение устоявшейся логики и

совмещение ее с приемами из другой композиционной парадигмы естественны для постмодернистов.

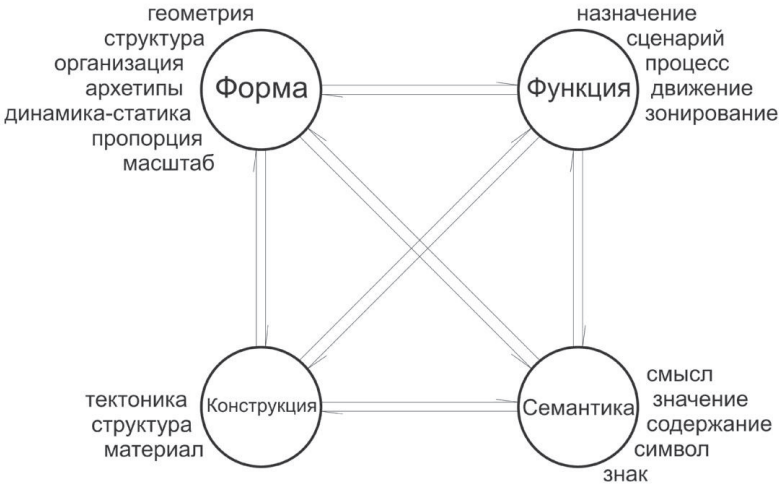

Рис. 2. Схема современного представления объекта

Удивительно то, что **почти 40 лет развития идей постмодернизма и деконструктивизма практически никак не отразились в педагогике композиционного творчества на Украине**. Система понятий и сложная комбинаторика логических приемов, характерных для этих течений, не описаны и не артикулированы в учебном плане, а потому трудно доступны учащемуся.

Новая методика преподавания композиции ХИСИ-ХНУСА строится на новых теоретико-методологических основаниях, а именно на системном подходе и историко-генетическом методе освоения прошлого опыта архитектурной профессии. Это позволяет перейти от объектно-морфологического метода обучения к изучению эволюции композиционного мышления и деятельности архитектора и представить понятия, методы и средства композиционного творчества как **развивающуюся систему.** Композиция в этом случае представляется не в виде суммы бесконечного числа художественных образцов и формальных приемов, норм и правил, а как специфическая система мышления и деятельности. Для этого вводится модель строения композиционного мышления, позволяющая производить синхронические «срезы» в истории, т. е. показывать различные состояния композиционного мышления (рис. 3).

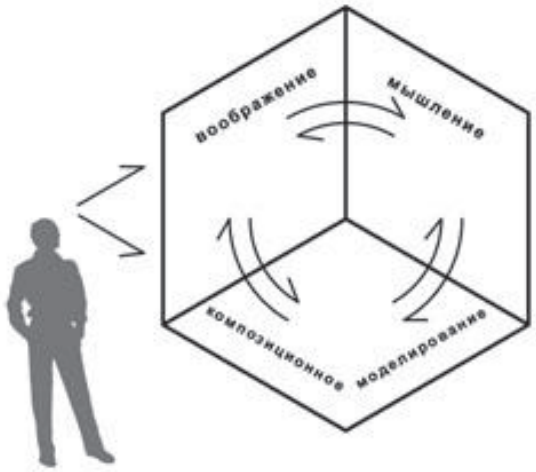

Рис. 3. Модель строения композиционного мышления

Понятие композиции понимается как многозначное и развивающееся, включающее в себя широкий спектр представлений, накопленных в процессе многовекового развития художественной деятельности.

Принципы формальной теории композиции	**Принципы метода композиционного полилога**
Отказ от исторического наследия и опыта	Обращение к истории как к источнику идей и образов
Поиск вневременных сущностей архитектуры. Поиск вечных понятий и истин, вечных законов творчества	Признание изменчивости взглядов, концепций, методов
Метод отвлеченных заданий	Метод полилога
Изучение т. н. объективных законов построения формы и пространства опытным (экспериментальным) и научным путем	Поиск индивидуальных авторских средств выражения и создание новых языковых средств
Отвлеченность формы, абстрагирование формы, т. е. отказ от содержания, от конкретного наполнения	Исторические ассоциации и знаковые формы
Отождествление композиции с вещью = объективация	Осознание множественности значений понятия композиции

Появление новых «материалов» для композирования (пространство, форма, структура, процесс, время)	Создание новых знаковых форм для выражения идеи
Разложение формы, цвета, света и т. п. на элементарные составляющие	Деструктивный подход к истории
Три вида композиции (фронтальная, объемная и глубинно-пространственная)	Множество видов композиционных структур
Парность категорий (форма - пространство, статика – динамика, метр – ритм, нюанс – контраст и др.)	Семиотический подход
Простые геометрические приемы преобразования формы	Сложные приемы построения формы (аппликация, коллаж, деструкция и др.

Идея построения данной методики преподавания композиции состоит в том, чтобы выявить и продемонстрировать учащимся, (а в идеале научить извлекать самим) многообразие композиционных знаний и представлений, переведя их в учебно-методическую форму. Для этого на следующем этапе вводится схематизация процесса эволюции архитектурной профессии, фиксирующая как периоды стабильного состояния каждого типа композиционного мышления, так и моменты их зарождения и сломов (рис.4). В таком подходе предъявляется уже не только объектно-морфологический тип композиционного мышления и его формальные методы и приемы, а также **канонический, диалогический, нормативно-рационалистический, историко-типологический, стилистический, историко-ассоциативный и деструктивный типы**. Формальный подход становится одним из многих, но не единственным способом композирования. Этот ряд является открытым и может быть продолжен по мере развития профессии и углубления историко-теоретических исследований. Каждому из перечисленных типов композиционного мышления соответствует одна или несколько композиционных техник (логик), которые в современной архитектурной практике не умирают, а продолжают жить в сложных сочетаниях и склейках. В предлагаемой методике предпринимается попытка путем выполнения серии композиционно-аналитических задач транслировать учащемуся представление о каждой технике композиционной работы и многообразии современных композиционных представлений. Полнота представлений достигается путем установления соответствия разнообразных понятий и представлений о композиции различным приемам и методам композиционной работы,

специфическим способам их взаимосвязи в каждом из типов композиционной деятельности.

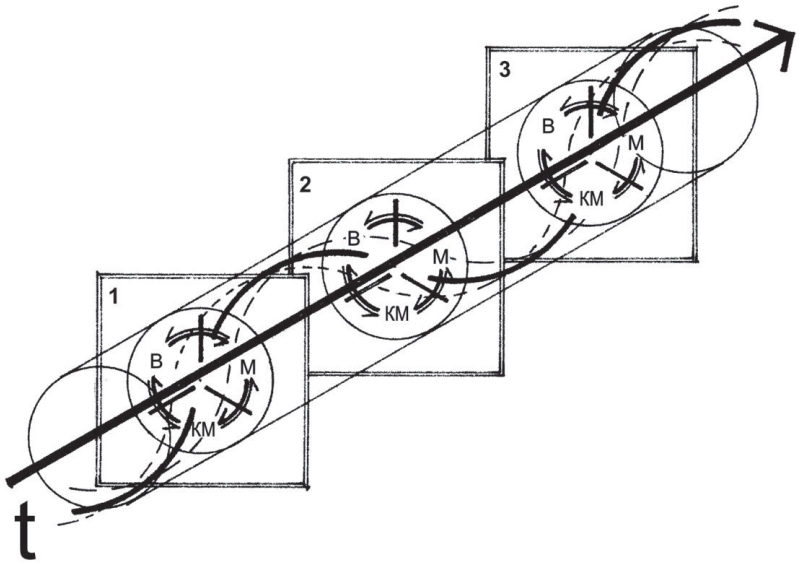

Рис. 4. Модель эволюции композиционного мышления и деятельности

Осознание многозначности понятия композиции и множественности композиционных логик ведет к такой технике художественного творчества, которую можно назвать «полилогом». Владение разными композиционными логиками позволяет архитектору использовать их в собственной практике как равноправные, вступающие в разговорные отношения между собой и таким образом строить **свои «художественные тексты».**

Литература

1. История архитектуры в избранных отрывках. - М.: ИАА, 1935. – 590 с.
2. Кириченко Е. Русская архитектура 1830-1910-х гг. / Кириченко Е. - М.: Искусство, 1978. - 399 с.
3. Ремизова Е. И. Метаморфозы эклектики / Е. И. Ремизова // Ватерпас, 1997, № 12, с. 41 – 47.
4. Ремизова Е. И. Очевидцы незримого / Е. И. Ремизова // Ватерпас, 1998, № 8 (16), с. 68 – 76.
5. Ремизова Е. И. Современное представление об объекте проектирования и его происхождение / Е. И. Ремизова // Традиції та

новації у вищій архітектурно-художній освіті. – Харків, ХХПІ, 1999, вип. 2 – 3, с. 31 – 35.
6. Кринский В. Элементы архитектурно-пространственной композиции / Кринский В., Ламцов И., Туркус М. - М.: Стройиздат, 1968. - 168 с.
7. Стасюк Н. Г. Основы архитектурной композиции. Учебное пособие / Стасюк Н. Г., Киселева Т. Ю., Орлова И. Г. – М.: Архитектура-С, 2004. – 96 с.
8. Основы архитектурной композиции и проектирования (под ред. А. А. Тица). - Киев: Вища школа, 1976. - 255 с.
9. Иконников А. В. Основы архитектурной композиции / Иконников А.В., Степанов Г.П. - М,: Искусство, 1971. - 224 с.
10. Дженкс Ч. Язык архитектуры постмодернизма / Дженкс Ч.; [пер. С английского] - М., Стройиздат, 1985. - 137 с.

Анотація

Стаття присвячена проблемі розвитку викладання композиції в сучасній архітектурній школі. Проведений порівняльний аналіз принципів формальної теорії композиції і змістовно-генетичного методу викладання композиції.

Ключові слова: Архітектурна освіта, теорія композиції, композиційне мислення.

Summary

The article is devoted to the development of teaching composition at modern architectural school. The comparative analysis of principles of formal theory of composition and content-genetic method is conducted.

Keywords: Architectural education, theory of composition, composition thinking.

УДК 72.00

Т. І. Сємикіна
аспірант ХНАГХ

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ АРХІТЕКТУРНОГО ПРОСТОРУ ЯК СИНТЕЗОВАНИЙ ПРОДУКТ МИСТЕЦТВА І РАЦІОНАЛЬНОСТІ

Анотація: у статті розглядається трансформація поняття архітектурного простору і принципів архітектурного проектування в умовах стрімкого розвитку інноваційних технологій.

Ключові слова: віртуальна архітектура, кіберпростір, алгоритмічна архітектура, цифрова культура, комунікаційний простір.

Постановка проблеми.

Швидкі темпи розвитку інноваційних технологій і впровадження їх в архітектурну практику на сучасному етапі приводить до трансформації поняття архітектурного простору і середовища, а також до зміни ролі архітектора в умовах нового формоутворення.

Виклад основного матеріалу.

Людство вступило в таку епоху розвитку предметного середовища, коли все можливо. Утопічної архітектури більше немає. За бажання і при достатньому фінансуванні за допомогою сучасних технологій можна не лише спроектувати все, що завгодно, але й реалізувати. У цьому принципова відмінність сучасної архітектури навіть від архітектури постмодернізму і деконструктивізму 80-х — початка 90-х років XX століття. У цій універсальності — джерело експериментальності сучасних архітекторів, простір для реалізації їх фантазій і спокуса неймовірним простором творчості. [2] Основою ж цих практично безмежних можливостей архітектури, її «трьома китами» є:

- комп'ютерне програмування;
- сучасне архітектурно-художнє рішення;
- новітні технології і матеріали.

Діяльність архітектора розглядається тепер як процес, що створює новий спосіб життя людини. Не проектування зовнішнього вигляду предмету, а створення загального «розумного» простору довкола людини, з системою об'єктів майбуття – не статичних, а таких, що підстроюються під людину, і навіть живих.

Отже, архітектура не зникає, вона лише переходить на інший рівень, стаючи упровадженою в інноваційний процес, і вже не сприймається лише як

«красива річ». Архітектор сьогодні укріплює функціональний початок і грає важливу роль у вживанні технологій. Під впливом інтеграції дизайну в посилений науково-технічний прогрес з'являються нові стилі і напрями, що міняють уявлення про звичне для нас оточення. Оскільки основним завданням архітектури залишається пошук нового – нових форм, естетики, то основними цілями сучасного підходу до моделювання міського середовища можуть бути:

- переструктуровування міського простору;
- створення нових цінностей через оновлення всього оточення людини.

Схожі завдання були у відомій авангардистській течії футуризм, що з'явилася в мистецтві в 10-20-х роках XX століття. Заснований на запереченні, він наповнений пафосом і гострою ідеологією, де створенню нового світу передувало руйнування старого. Основоположними елементами в естетиці футуризму були: проблема нового відчуття життя, нового світовідчування, тема міста і нового технічного світу, інтерес до психології сприйняття, затвердження інтуїції як основи творчого методу. Ігрова атмосфера, гротеск, фантастичні перетворення, часто відвернутий від реальності характер самих об'єктів – такі були елементи футуристичної стилістики. [4]

Але якщо основою футуризму було заперечення форм минулого, то основа сьогоднішньої архітектури – це прискорений розвиток електроніки, матеріалів і технологій, які створюють для нього нові можливості. У свою чергу, прогностична діяльність архітектора штовхає учених і технологів на пошуки нових доріг для створення того, чого ще немає в нашому житті.

Сьогодні можна спостерігати тенденцію до проектування не розрізнених предметів, а процесів життя людини, згідно з її оточенням. Життєвий простір удосконалюється до його технологічної і естетичної межі, набуваючи тим самим меж футурістичності. Також з'являються нові трактування простору в співвідношенні складових картини світу — мистецтва, науки, культури і філософії.

У філософській думці ніколи не заперечувалася наявність вистав і понять про простір, суперечливо було лише, чи належить воно до існуючого світу або ж є особливою властивістю самої людини, її системи сприйняття і мислення. Розуміння простору як об'єктивно існуючих якостей світу присутнє в стихійному матеріалізмі і натурфілософії, де воно розглядається як вмістище для всієї матерії. «Всю, саму по собі, складають природу дві речі; це, по-перше, тіла, по-друге ж, порожній простір, де прибувають вони і де можуть різно рухатися. Бути ж вмістищем тіл може лише порожній простір» [3]. Простір і час для Канта — це «апріорні (до-дослідні) форми плотського споглядання, спочатку властиві людській здатності сприйняття. Ми оформлюємо простором навколишній нас світ, описуючи його нашим плотським досвідом. «Простір і

час — не речі, але лише способи представлення речей в явищі і містять об'єктивне споглядання в суб'єктивному явищі a priori [5]. У філософії Нового часу простір і час виступають як загальні зовнішні умови буття тіл, але є формами Абсолютної ідеї. Так, в діалектико-матеріалістичному ученні Гегеля простір і час мисляться як загальні атрибути і форми руху матерії, тобто стають нерозривно пов'язаними з нею [1]. Питання безмежності і нескінченності, оборотності і безповоротності, багатовимірності простору проявляють себе у філософській думці 20-го століття. У ситуації експансії ілюзорного світу і техно-інформаційніх настроїв змінюється характер зв'язків людина – людина, людина – суспільство, людина – середовище, людина – час, людина – простір. Тому сучасні дослідники приділяють пильну увагу вивченню нових аспектів простору — історичного, соціального, культурного, художнього, психологічного, духовного.

Сучасний архітектурно-художній світ намагається реалізувати ідею нового простору, віртуального і реального, з багаточисельними процесами, що в ньому виникають. Для того, щоб дати звіт щоденному досвіду людини 21-го століття, художники сполучають абстракцію і фотографію, відео і живописне зображення. В умовах інноваційного процесу багато художників переходять від створення статичних зображень, фотографії або живопису, до роботи з новими медіа, в новому нематеріальному просторі — Інтернеті, який дає можливість мистецтву злитися з реальними процесами нашого життя, перетворитися на якусь документовану послідовність. Так з'являється мистецтво медіа-арта, де реальність розвертається таким чином, що виявляються її нові грані і аспекти.

Різні інтернет-проекти і відео-інсталяції (результат розвитку відео-арта в період початку 70-х років 20-го століття) є сьогодні переважаючою формою мистецтва, головними стають не репрезентативні його можливості, а комунікаційні. Формується новий тип простору — комунікаційне, як результат мутації сучасного суспільства під впливом нових технологій. «З комп'ютерними технологіями виникають інші можливості — не просто особистого контакту, а безособового звернення до великій кількості людей, а сама структура комунікаційного простору породжує нові ідеї». [7]

Характеристики нового простору і його модифікації відповідно містять в собі нове сприйняття і збагнення віртуального світу. Віртуальна реальність, яка пропонує нам софістичні маршрути і цифрові подорожі, створює нове середовище, фігуратівне і багаторівневе.

Так народжується поняття кіберпростору, як ілюзорного світу, створеного комп'ютерними технологіями. Само слово «кіберпростір» вперше було введене Уїльямом Гібсоном, канадським письменником-фантастом в його новелі «Спалювання Хром» (1982 р.). Пізніше в його п'єсі «Нейромант» воно було

описано як віртуальний простір, в якому циркулюють електронні дані всіх комп'ютерів світу. [8]

За своєю суттю сам Інтернет не є кіберпростором, це поняття можна використовувати при описі об'єктів в комп'ютерній мережі, наприклад, вебсайт може бути метафорично описаний як те, що знаходиться в кіберпросторі, або відеогра, де перед нами розкривається цілий цифровий всесвіт з персонажами, своїм внутрішнім середовищем і сюжетом. У сенсі фізичному — це об'ємна область тривимірного, а швидше — багатовимірний вимір, де розміщені об'єкти віртуальної реальності і виникають її дії.

По своїй структурі всі існуючі віртуальні простори мають схожість з лабіринтом. Більшість існуючих комп'ютерних ігор і Інтернет своєю діаграмною репрезентацією в точності представляє карту багатопланового і багаторівневого лабіринту. Людина, що рухається по цьому лабіринту, не уявляє, куди вона попаде в наступну мить. Тут немає часу і територій, а простір стає таким, що складається з безлічі шарів і переходів, набором вкладених один в одного структур і відчувається пронизливим і прозорим.

Однією з головних характеристик цифрового світу є можливість його симуляції. З прогресом в розвитку сучасних комп'ютерних технологій і зростанням систем цифрового проектування в другій половині 20-го століття сьогодні можна не лише виробляти і споживати створені людьми уявлення про світ, але і симулювати сам світ. [6]

Сучасний художній світ в повну силу використовує особливість цифрового середовища перебудовуватися, змінюватися, трансформуватися до безкінечності, і з кожною дією удосконалювати об'єкти віртуального світу і винаходить новий інструментарій для втілення своїх ідейних задумів. Так в проектній культурі 20-го століття з'являється абсолютно новий напрям — алгоритмічна архітектура і дизайн, які грунтуються на створенні форми за допомогою алгоритмічних змін, що генеруються через програмне забезпечення. Дана архітектура будується відповідно до законів навколишнього простору і виражає людські уявлення про нього.

Яскравим прикладом можуть служити роботи архітектора Маркоса Новака, засновника концепції кіберпростору. У 1985 році він пропонує термін «текучої архітектури». За допомогою спеціальних комп'ютерних програм Новак створював у віртуальному просторі тривимірні об'єкти, вказуючи схему їх стосунків і пропорцій. Зміна параметрів цієї схеми приводила до трансформації всього об'єкту. Складні алгоритми текучої архітектури дозволяють змінювати всю споруду одночасно у віртуальному просторі і в реальному часі. [8]

Знову кажучи про пошуки нової моделі простора, які ведуть до пошуків його нового зображення, можна сказати, що трансформація архітектурного

простору полягає не стільки в його формах, скільки в можливостях їх розвитку і трансформації, які були б неможливі без використання комп'ютера. Розвиток сучасних просторових відчуттів, характерні для них ускладненість і насиченість супроводжуються посиленням динамічного початку в сприйнятті оточення. Так, результатом трансформації об'єкту алгоритмічної архітектури є «нелінійна» поверхня, як правило, надзвичайно зігнута відразу в декількох напрямах, наочна і складна.

Створення мінливого, багатовимірного і метафоричного простору складає основу нових архітектурно-просторових досліджень. Технологія цифрового алгоритму робить матерію такою, що формується і трансформується сама по собі, і живе у своєму власному цифровому світі. «Нелінійна» архітектура протиставлена її класичним формам, статичності, симетрії, точним стосункам і фундаментальності. Основу її складає якийсь панцир-оболонка, проте, сам цей панцир теж уподібнюється змінним формам, відображаючи довкілля, маскуючись під нього. [2]

Але, не дивлячись на явні відмінності, ідеї цифрової архітектури знаходять своє віддзеркалення і в її традиційних проявах. Відомий японський архітектор Кішо Курокава, роздумуючи над простором і формою, часто використовує якийсь симбіоз традиційного і нового, плотського і технічного. Одним з прикладів даного симбіозу є будівля музею Ван Гога в Амстердамі. Основні приміщення знаходяться під землею, повністю прозорий наземний поверх не несе жодних певних функцій, але зливається з оточенням, яке видно ніби-то через скляну призму. «Його матеріали футурістічни, форми сучасні, але крізь нього видно і навколишню природу, і історичні споруди». [8] Таким чином, ідея проникності простору знаходить своє втілення і в сучасній архітектурі.

Тенденція до відсутності матеріальності форм, мінливість подоби архітектурних об'єктів, прозорість їх кордонів створюють відчуття постійної трансформації оточення і знаходять віддзеркалення в концепції «змінної» архітектури. Урбаністичне середовище тут починає розглядатися як динамічний інтерактивний простір. У реальності це можуть бути зміни форми архітектурного об'єкту, колірного рішення або навіть звукового супроводу під впливом жесту людини, потоку прохідності або кліматичних умов.

Спочатку ідея інтерактивності зароджується в надрах цифрового екранного світу, але дослідження в області визначення віртуального простору стають опорною точкою в експериментах простору фізичного. Таким чином, сьогодні можна побачити реалізацію ідеї інтерактивності в області средового дизайну на Заході, де досить високий рівень технічного розвитку.

Одним з реалізованих урбаністичних проектів в центрі Нью-Йорка 2001 року з'явилася сітка-площа, інтерактивний атракціон, де людина або група людей можуть створювати звукову і візуальну композицію, анімовану за допомогою своїх рухів.

Такі проекти трансформують множинні закони взаємодії людини і урбаністичного середовища. Таким чином, технології реального часу, що стали непомітно частиною повсякденної практики безлічі людей, відбиваються на способі сприйняття простору і змінюють масштаб людини в ньому. Зникають території, відстані зводяться до нуля, людина розглядається як найдрібніша частина глобального процесу детериторізації, або, навпаки, як гігант, що крокує по віртуальній урбаністичній сітці.

Висновки. Підводячи підсумок, можна сказати, що поняття і представлення архітектурного простору змінилися і продовжують змінюватися у всіх своїх можливих варіантах і напрямах:

- фізичний простір;
- архітектурний простір;
- урбаністичний простір;
- простір з філософської точки зору;
- сприйняття і наповнення наочного середовища;
- графічний простір;
- кіберпростір;
- «екранна» культура цифрових світів.

Також з'являються нові типи простору, такі як:

- комунікаційний простір;
- інтерактивний простір.

Сучасна проектно-художня культура прагне керувати не формою об'єкту, а цілим процесом створення нової ідеї, стаючи нематеріальною, а процес або принцип представлення самої ідеї деколи розцінюється також як її конкретна реалізація. Прозорість і проникність нашого світу створює злиття інженерного, архітектурного і дизайн-проектування. Сьогодні художник, не скутий рамками історичного стилю, під впливом нових естетичних і функціональних потреб створює абсолютно новий інструментарій, що дозволяє вийти на нові принципи побудови форми і пластичні рішення. Фрагментарність, дискретність, переплетення фізичного реального і знакового нематеріального стали основними характеристиками нашого світу. Інформаційна метафора панує над сферою вистав, не лише відносно формування нашого оточення і просторових вистав, але і в підставі нашої культури.

Список використаних джерел

1. Гегель В.Ф. Эстетика: Фрагменты из философских произведений / сост. М. Лифшиц, Т.– М.: Искусство, 1973. – 675 с.
2. Гейтс Б. Дорога в будущее. – М.: Издательский отдел «Русская редакция», 1996. – 295 с.
3. Гилье Н., Скирберк Г. История философии: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Пер. с англ. В.И.Кузнецов; Отв. ред. С.Б.Крымский. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 800 с.
4. Иконников, А.В. Архитектура XX века. Утопии и реальность. – Том II/А.В. Иконников. – М.: Прогресс-Традиция, 2002. – 667 с.
5. Кант И. Из рукописного наследия (материалы к «Критике чистого разума», Opus postumum). – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 752 с. (478)
6. «Матрица» как философия: Эссе / Пер. с англ. О. Турухина. – Екатеринбург: У-Фактория, 2005. – 384 с.
7. Фоменко А. Алексей Шульгин: от репрезентации к коммуникации // Мир дизайна. 2001. №1. С.102 – 103.
8. Хрестоматия по дизайну / сост. Г.В.Вершинин, Е.А.Мелентьев. – Тюмень: Институт дизайна, 2005. – 1056 с.

Аннотация

В статье рассматривается трансформация понятия архитектурного пространства и принципов архитектурного проектирования в условиях стремительного развития инновационных технологий.

Ключевые слова: виртуальная архитектура, киберпространство, алгоритмическая архитектура, цифровая культура, коммуникационное пространство.

The summary

In the article transformation of concept of architectural space and principles of the architectural planning is examined in the conditions of swift development of innovative technologies.

Keywords: virtual architecture, cyberspace, algorithmic architecture, digital culture, communication space.

УДК 72.01+ 72.03+378

О.Б. Василенко,
к.т.н., декан архітектурного факультету, зав. кафедрою архітектурного проектування Харківського національного університету будівництва та архітектури
С.О. Смоленська,
канд. арх., доц. кафедри архітектурного проектування Харківського національного університету будівництва та архітектури

ЗАПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ АРХІТЕКТУРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ У НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ НА ПРИКЛАДІ РОЗРОБОК КАФЕДРИ АП ХНУБА

Анотація: у статті розглянуто напрями та засоби впровадження сучасної архітектурної проблематики в навчальний процес на кафедрі архітектурного проектування Харківського національного університету будівництва та архітектури.

Ключові слова: архітектурна школа, навчальний процес, комплексна програма.

Архітектурна школа сьогодні повинна давати майбутньому зодчому не тільки міцний фундамент базових знань, але і вводити його в коло сучасної архітектурної проблематики, навчити ставити і вирішувати в процесі проектування актуальні питання проектної практики.

Ця мета може бути досягнута лише шляхом комплексного підходу у навчанні. Задля цього на кафедрі Архітектурного проектування ХНУБА розробляється і впроваджується в навчальний процес комплексна програма вдосконалення підготовки професійних кадрів за спеціальністю «Архітектура будівель та споруд»: 6.060102 – бакалавр, 7.06010201 – спеціаліст та 8.06010201 – магістр. Комплексність передбачає використання різних форм навчання за декількома напрямками (рис.1).

Теоретичний напрямок.

Він включає в себе розробку і впровадження у навчальні плани підготовки архітекторів (бакалаврів, спеціалістів та магістрів) нових дисциплін, які висвітлюють сучасні тенденції в архітектурі. Викладачами кафедри АП в останні роки розроблені лекційні курси, які дозволяють студентам орієнтуватися в актуальних напрямках та підходах в архітектурі та містобудуванні:

- Архітектурна світлологія (8 семестр, доц. Василенко О.Б.);
- Міські системі (9 семестр, доц. Ладигіна І.В.);

- Сучасні тенденції архітектурної композиції (10 та 11 семестр доц. Колесніков В.Є.);
- Сучасні підходи до формування міського оточення (10 семестр, доц. Смоленська С.О.).

Рис. 1. Напрямки впровадження в навчальний процес сучасної архітектурної проблематики на кафедрі АП ХНУБА.

У навчальні програми включені також ряд дисциплін, розроблених на інших кафедрах: «Прогнозування в архітектурі та містобудуванні», «Проблеми середовищного підходу», «Урбоекологія», «Архітектурні теорії XX сторіччя», «Організація, маркетинг та менеджмент у проектуванні та будівництві» та ін. Особливістю цих курсів є необхідність їх постійного оновлення, включення в лекційну тематику останніх досягнень у галузі архітектури.

Робота в теоретичному напрямку продовжується. Готується новий курс «Сучасна архітектура та світова спадщина» (доц. Смоленська С.О.), де буде проаналізовано досвід збереження спадщини, роль і значення міжнародних організацій ICOMOS і DECOMOMO.

Практичний напрямок має на меті прищеплення практичних навичок вирішення актуальних архітектурних проблем в умовах навчального проектування:

• курсового;

• дипломного;

• за допомогою участі студентів у міжвузівських та міжнародних семінарах-Workshop та конкурсах.

З одного боку, розповсюдження нових типів будинків в сучасні й архітектурі має знайти відображення в курсовій і дипломній тематиці, що вимагає розробки нетрадиційних проектних курсових завдань, розширення вибору тем дипломних робіт. Так, на кафедрі АП за останні роки видані методичні посібники і вказівки за темами: «Торгова біржа» (доц. Гавриш В.М.), «Багатофункціональний торговий центр» (доценти Гавриш В.М., Колесніков В.Є., Ладигіна І. В.), «Центр презентацій» (проф. Плаксієв Ю.О.). Для студентів вони стають великої підмогою у роботі над дипломом (рис. 2). Готується до видання методичні рекомендації «Висотний багатофункціональний комплекс» (доц. Смоленська С.О., ас. Біжко Е. В.).

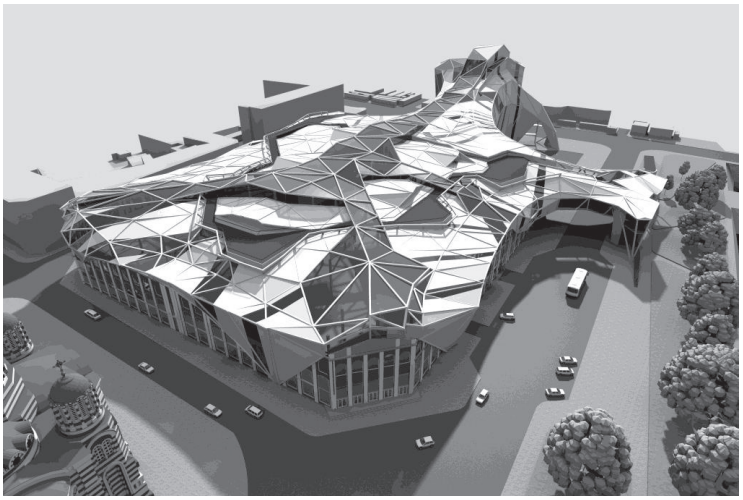

Рис. 2. Багатофункціональний торговий центр в Харкові. Перспектива. Дипломний проект спеціаліста. Студент Луцик А., керівник доц. Смоленська С.О.

З іншого боку, нові принципи архітектурної діяльності необхідно впроваджувати безпосередньо в проектний процес. Наприклад, у дипломній роботі студента Ши Юй «Залізничний вокзал в м. Шіцзьячжуон (Китай)» (Гран-прі на XVI огляді-конкурсі дипломних робіт 2007 р.) логіка екологічного мислення істотно вплинула на архітектуру будівлі. Разом з містобудівними, функціонально-типологічними та архітектурно-композиційними задачами, були підняті та вирішені важливі проблеми екологічної безпеки споруди в умовах забудови центру 3-х мільйонного міста. Автор сміливо вирішує ці проблеми за допомогою підземної урбаністики, створення багаторівневих просторів, функціонального поділу пішоходів, пасажирів і різних видів транспорту — міського та залізничного. Звертають на себе увагу екологічні ідеї проекту:

використання незвичайних конструкцій для сонцезахисту і одночасно для вироблення електроенергії, якої так потребує залізничний транспорт і місто, а також озеленення дахів підземних автостоянок і т.п. В архітектурному образі комплексу знайшли відображення і національні мотиви, що забезпечило його цілісність і композиційну єдність (рис.3).

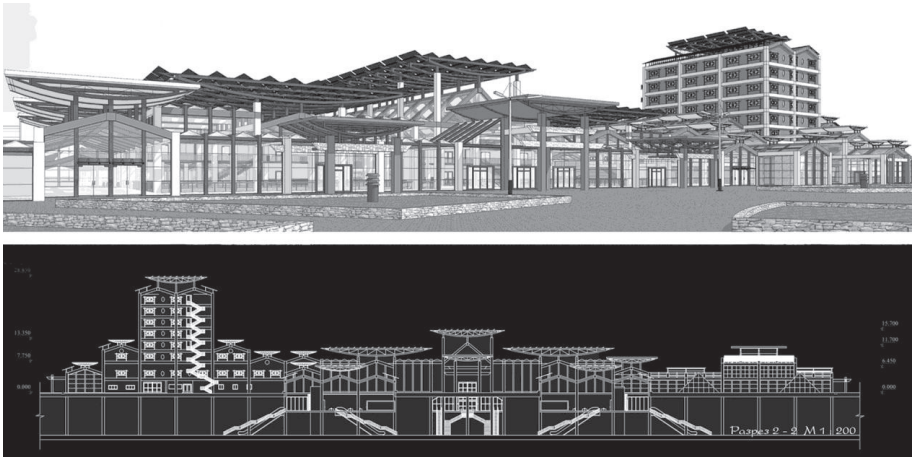

Рис. 3. Залізничний вокзал в м. Шіцзьячжуон (Китай). Перспектива. Розріз. Дипломний проект спеціаліста. Студент Ши Юй, керівник доц. Смоленська С.О.

Участь у міжнародних семінарах-Workshop — напрямок, який кафедра тільки починає освоювати, бо він є вельми перспективним. Ця нова форма навчання вимагає мобілізації творчих можливостей студента, розвиває навички колективної роботи, дозволяє порівнювати результати методик навчання архітектурних шкіл різних країн. За останні роки студенти та викладачі кафедри АП активно працювали на міжнародних семінарах:

1. «Поліетнічний простір в процесах розвитку міст» (Львів, жовтень, 2008 — червень, 2009), разом зі студентами та викладачами «Львівської Політехніки», університетів Орегона та Вісконсіна, США.
2. Літній Workshop, організований Міністерством культури Хорватії, з архитектури фортифікацій на острові Малий Бріюні (Хорватія, серпень 2011) разом з хорватськими та польськими викладачами і студентами;
3. Міжнародний архітектурний студентський пленер «БернарденГарден – територія вільних пластичних ідей», який проводив львівський Музей Ідей для студентів з України. Польщі, Австрії, Німеччини та Угорщини у 2010 та 2011 рр.

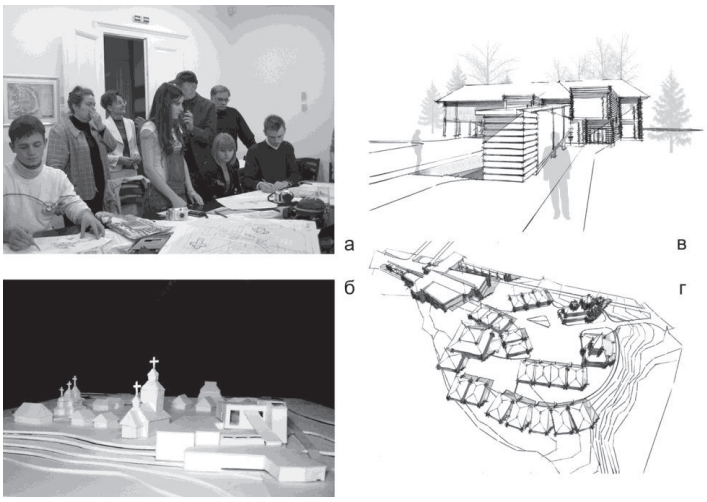

Рис. 4. Міжнародний семінар «Поліетнічний простір в процесах розвитку міст» (Львів,): генерація ідей — сумісна робота студентів і викладачів різних країн (а); остаточні проектні пропозиції студенток К. Анголової (б) та О.Уртюкової (в,г), кер. доц. Смоленська С.О.).

Дослідний напрямок покликаний послідовно привчити майбутніх зодчих до наукового підходу, допомагаючи їм розібратися в існуючих дослідницьких методах. Тому елементи передпроектних досліджень вводяться вже на рівні бакалаврського диплома, знаходячи продовження у роботах спеціалістів, магістрів та аспірантів

Сприяючи розвитку у студентів теоретичного та практичного мислення, система архітектурної освіти в Україні повинна бути відкритою для нових поглядів і уявлень, передових ідей в архітектурі та культурі загалом.

Аннотация

В статье рассматриваются направления и средства внедрения современной архитектурной проблематики в учебный процесс на кафедре архитектурного проектирования Харьковского национального университета строительства и архитектуры.

Ключевые слова: архитектурная школа, учебный процес, комплексная програма.

Abstract

The article examines trends and means to introduce modern architectural issues into the educational process at the Architectural Design Department of Kharkiv National University of Construction and Architecture.

Keywords: an architectural school, the educational process, the complex program.

УДК 727.1-4

С. В. Сьомка,
доцент КНУБА

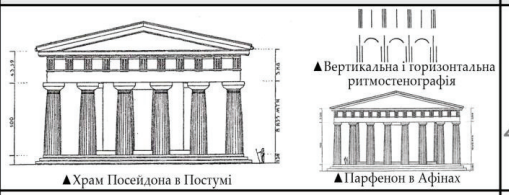
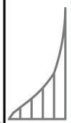
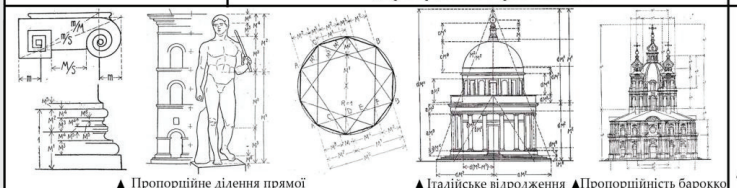
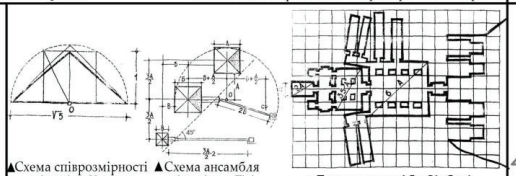
АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ ВАРІАТИВНОГО ВИБОРУ ОПТИМАЛЬНО-ПРОПОРЦІЙНОГО РІШЕННЯ В ПРОЦЕСІ АРХІТЕКТУРНОГО ПРОЕКТУВАННЯ СУЧАСНИХ КОМПЛЕКСІВ

Анотація: в статті детально розглянуто мету і зміст методу пропорціонування в архітектурній композиції і проектуванні. Проведено структурно-пропорційні паралелі між видами формотворення в живій природі і методами перетворень в різнохарактерній архітектурі. Розглянуто питання гармонійності в формотворенні нової архітектури по відношенню до існуючої забудови і проведено відносну класифікацію експериментальних пропорційних систем.

Ключові слова: співвідношення, пропорції, пропорціонування, експериментальні пропорційні системи (ПС), класифікація ПС, види пропорцій, абрис-контур композиції, подібність, біоніка, пропорційний ряд, пропорційна структура, пропорційна система гармонізація композиції, візуальна оцінка композиції.

Важливість і необхідність дослідження ПС в архітектурі і оточуючому нас світі не викликає ніякого сумніву. В попередніх роботах автор дослідив, що на протязі декількох останніх тисячоліть безліч вчених і науковців не тільки активно студіювали пропорції і утворені ними пропорційні системи (ПС) в живій і неживій природі, але й активно намагались застосовувати результати своїх досліджень в різних напрямках розвитку науки і техніки, образотворчому мистецтві, скульптурі, мистецтвознавстві, зодчестві тощо (рис.1).

Зокрема, в архітектурі і архітектурній композиції можливо виділити декілька видів пропорцій, серед яких найбільш вживаними в практиці є співвідношення, тобто геометричні пропорції. Вони дають змогу дослідникові виявити і встановити найбільш візуально сприйнятні для глядача співвідношення між елементами досліджуваної композиції. Наприклад, приблизно в скільки разів акцентний елемент композиції вищий за її фонові елементи (в півтора, в два рази, в два з половиною рази тощо)? Дещо менш ефективно візуально сприймаються середньостатистичним глядачем арифметична пропорція, оскільки різницю між величинами порівнюваних елементів композиції «на око» визначити важче, особливо якщо їх багато. Більш складні види пропорцій, такі як логарифмічні і ступеневі, взагалі потребують детального графоаналітичного аналізу досліджуваної композиції

№п/п	Автор досліджень пропорційно-структурних систем	Загальний вигляд	Пропорційний ряд
1	2	3	4
1	Гінзбург М.Я. "Ритм в архітектурі"	 ▲Храм Посейдона в Постумі ▲Вертикальна і горизонтальна ритмостенографія ▲Парфенон в Афінах	
2	Грімм Г.Ф. Пропорційність в архітектурі	 ▲Парфенон ▲Грецький портик ▲Римсько-коринфський портик ▲Пропорційність портиків класики	
		 ▲ Пропорційне ділення прямої ▲Італійське відродження ▲Пропорційність барокко	
3	Владіміров В. М. Співрозмірність в архітектурі Давнього Єгипту	 ▲Схема співрозмірності піраміди Хеопса ▲Схема ансамбля пірамід в Гізі ▲План храма в Абу-Сімбелі	
4	Глікін Я. Д. методи архітектурної гармонізації	 Порушення тектоніки при зменшині пропорцій ордера Порушення тектоніки при встановлені розмірів антамблементу в золотому відношені до висоти М Існуюче членування портику в пропорція золотого перерізу, взаємопов язана з тектонікою ▲Тектоніка і пропорціональність. Варіанти тектонічної і пропорційної узгодженості доричного портику ▲Церква Покрова на Нерлі.Пропорції фасаду	
		 ▲Головне Адміральстейство в Санкт-Петербурзі ▲Пропорціонування розгортки фасадів біржі з р.Нави Санкт-Петербурзі ▲ЕМС в підвищенні варіативності в типовому проектувані	

Визначні дослідження пропорційних закономірностей класичних архітектурних форм

Рис.1

(з фотофіксацією попереднього її стану) та послідуючим математичним розрахунком за допомогою відповідних комп'ютерних програм рекомендованих параметрів нового елемента в нюансному його співвідношенні до всієї існуючої композиції в цілому і по відношенню до окремих її елементів, розміщених послідовно в умовній ланцюговій сітці (рис. 2).

Якщо говорити про **експериментальну складову** в пропорціонуванні, то так само, як і в самій архітектурній композиції, де присутній творчий варіативний пошук остаточного рішення, вона є головною умовою в виборі кінцевих оптимальних пропорційних систем (ОПС) шляхом експериментального моделювання. Розшифрувати зміст експерименту можна простою фразою: «а що відбудеться, з досліджуваним предметом або композицією, якщо…?» Тобто, будь-яка зміна завдань і умов аналізу форми, трансформація досліджуваного простору, введення нових умовних параметрів складових елементів, пропорційне збільшення величини одночасно всіх елементів композиції на сталу задану величину (наприклад, додати 20) з метою виявлення їх нюансних співвідношень, цілком можна віднести до вихідних умов проведення експерименту в пропорціонуванні.

Суть експерименту в пропорціонуванні може полягати у введенні нових абсолютних величин замість вихідних або їх пропорційному одночасному збільшенні на одну обрану величину. Таким чином, більшість співвідношень між величинами будуть більш наближеними до 1, але не мають дорівнювати 1. Подібні співвідношення стануть більш різноманітними і, допоможуть виявити існуючу систему рекомендованих пропорцій шуканого об'єкта, якщо ми хочемо його гармонійного поєднання з композиційним оточенням, з архітектурним середовищем тощо. Це у випадку, якщо ми проектуємо нюансну композицію. Якщо ж проектувальники оберуть **контраст,** як засіб архітектурної композиції у вирішення архітектури даного об'єкта або комплекса, то методологічні основи вибору оптимальних пропорційних систем допоможуть віднайти ті спільні пропорційні характеристики, що не дозволять акцентному домінуючому елементу порушити гармонійність всієї композиції в цілому, а навпаки – підтримають і доповнять її.

Систематизація експериментальних і оптимальних комплексних пропорційних систем за характером і складністю структури. Створення і розробка ПС в архітектурі та архітектурній композиції з метою їх подальшого застосування в проектуванні передбачає вибір оптимальних рішень шляхом аналізу варіативного ряду запропонованих структур. З метою розширення варіативного ряду проектних рішень можливо застосовувати експеримент як основну умову проведення творчого пошуку, який буде супроводжуватись введенням умовних величин або співвідношень між ними.

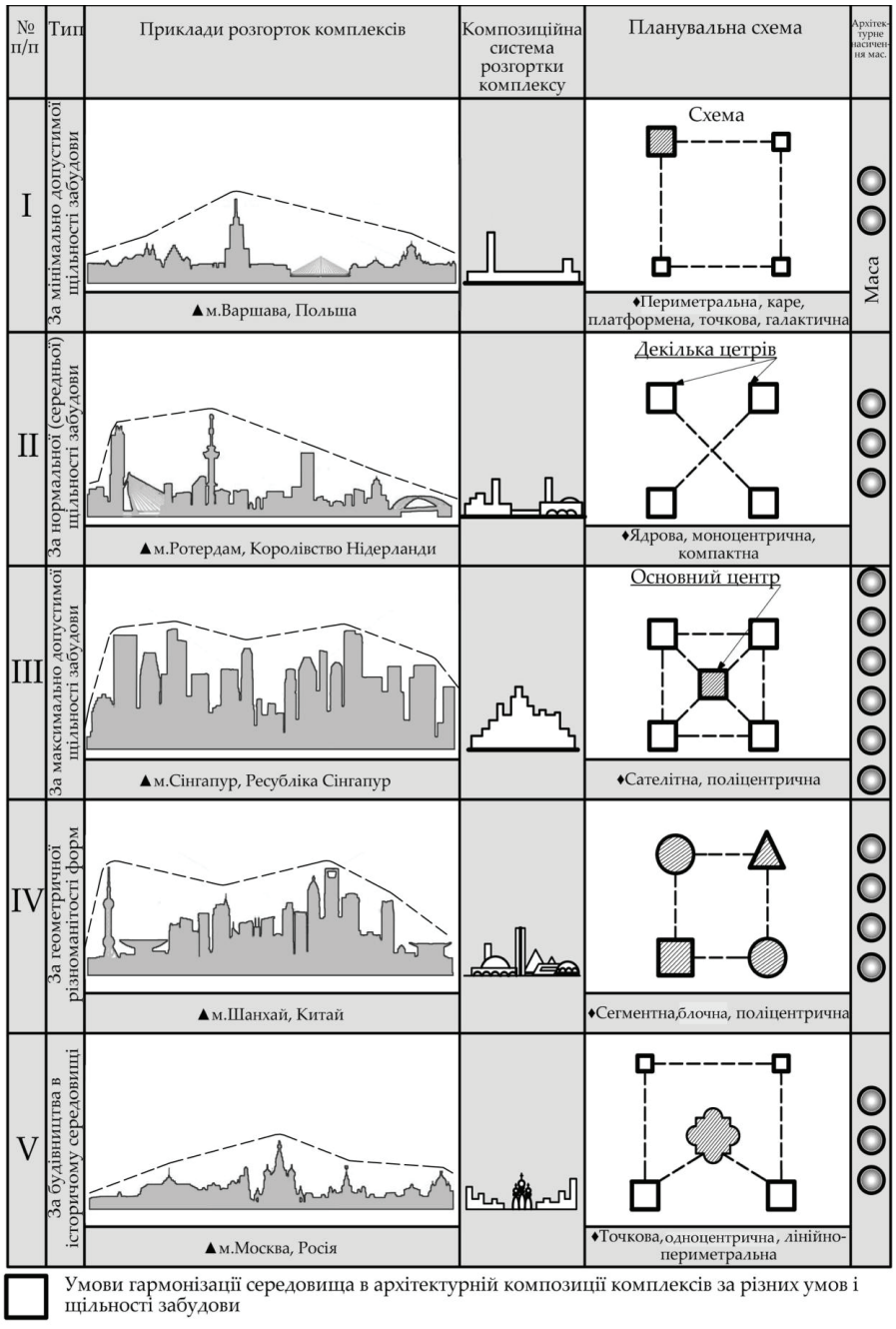

№ п/п
Тип
Приклади розгорток комплексів
Композиційна система розгортки комплексу
Планувальна схема
Архітектурне насичення мас.
I
За мінімально допустимої щільності забудови
▲м.Варшава, Польща
Схема
♦Периметральна, каре, платформена, точкова, галактична
Маса
II
За нормальної (середньої) щільності забудови
▲м.Ротердам, Королівство Нідерланди
Декілька цетрів
♦Ядрова, моноцентрична, компактна
III
За максимально допустимої щільності забудови
▲м.Сінгапур, Ресубліка Сінгапур
Основний центр
♦Сателітна, поліцентрична
IV
За геометричної різноманітності форм
▲м.Шанхай, Китай
♦Сегментна,блочна, поліцентрична
V
За будівництва в історичному середовищі
▲м.Москва, Росія
♦Точкова,одноцентрична, лінійно-периметральна
Умови гармонізації середовища в архітектурній композиції комплексів за різних умов і щільності забудови

Рис. 2

Провадження експерименту в звичайних простих формальних композиціях значно відрізняється від застосування його в подібних, але набагато складніших архітектурних композиціях, що утворюють окремі структури і цілі системи. Якщо просту умовну композицію можна описати декількома співвідношеннями, то складна ПС міської забудови буде потребувати значних математичних розрахунків і розробки графічних моделей, які здійснюються в результаті послідовного сумарного аналізу спеціально змодельованих умовних ланцюгових структур і пропорційних фасадних сіток даної композиції. Розробка подібних ланцюгово-векторних систем може здійснюватись в архітектурі фасадів, розгорток вулиць та вирішенні генпланів великих міст, мікрорайонів тощо. В останньому випадку умовна сітка структури міської забудови вулиць може бути вихідною при створенні умовної спрощеної моделі, де векторна ланцюгова сітка умовно однакова (наприклад квадратна), однак співвідношення між обраними її вершинами різне і відповідає реальній величині розглядуваного на генплані того чи іншого об'єкта.

Створення пропорцій в експериментальних ПС (ЕПС) може стосуватись площинних, об'ємних, глибинно-просторових і комплексних (складних) композицій в архітектурі. Саме тому експериментальні і оптимальні пропорційні системи потребуватимуть систематизації і закладення основ їх класифікації. Найбільш розповсюдженими в методиці систематизації ОПС і ЕПС є об'єднання їх у відповідні групи за характером і складністю структури. Так, за природою походження та характером структур досліджувані структури ЕПС і ОПС можна розділити на: біотектонічні (природні); пропорційні (графоаналітичні); об'ємно-просторові; архітектурно-конструктивні; планувальні, функціональні, містобудівні; а за складністю структури можна розділити на: прості, середні, складні, комплексні (що об'єднують в собі декілька різнохарактерних ПС).

Систематизація та класифікація ПС, як і взагалі основи пропорціонування в цілому, не мають нічого спільного з типовим проектуванням, хоча ще Ле Корбюзьє захоплювався масштабами і можливостями системи розвитку типових проектів в СРСР. Він завжди проводив паралелі між шкалою запропонованого ним Модулора і основами типового проектування, що передбачали розробку і впровадження уніфікованих елементів заводського виготовлення, співмасштабних пропорціям людини, що значно спрощувало і здешевлювало будівництво. Подібними ідеями захоплювались і багато радянських вчених і архітекторів, які намагались «переопрацювати» і класичні архітектурні форми (рис. 1), і ряд Фібоначчі, і пропорційний ряд Модулора Ле Корбюзьє з метою їх адаптації і спрямування до процесу прикладного

проектування будь-яких нових на той час серій типових проектів та громадських споруд.

Минув час. Методика типового проектування відійшла в минуле, однак проблеми, які колись були на часі в епоху масового будівництва, залишаються актуальними і в наш час. Одна з них – це як збільшити об'єм будівництва так, щоб це не позначилось на його якості?

Потреба в новому будівництві у світі зростає прямо пропорційно з ростом населення на землі. Однак, в більшості випадків, нове будівництво здійснюється або в зоні існуючої забудови, або в зоні контакту нової та старої забудови. Це вимагає врахування результатів пропорційно-структурного аналізу існуючого архітектурного середовища з метою застосування його основних рекомендацій в проектуванні новобудови в нюансних співвідношеннях до оточення. Основи пропорційного аналізу існуючої архітектурної системи дуже важливі також при новому будівництві і в історичній частині міста, де характер і співвідношення середовища відіграють важливу роль при реконструкції окремих будівель і цілих кварталів. Пропорційно-структурний попередній аналіз і послідуюче експериментальне моделювання надають широкі можливості архітекторові для від творення характеру і стилістики реставрованих (частково втрачених) і реконструйованих об'єктів. Методику пропорціонування цілком можливо застосовувати і при новому будівництві, і в реконструкції з модернізацією або розширенням, і в нюансному будівництві в існуючому стильовому та середовищному архітектурному оточенні, коли необхідно враховувати висоту, структуру і деталі забудови. Негативні приклади не врахування висоти забудови, її структури та стилістики ми можемо спостерігати, нажаль, в м. Києві, де в межах історичної частини міста зі сформованими сталими параметрами і характеристиками структури забудови неподалік Хрещатика влада дозволила будівництво об'єктів з дуже великою кількістю поверхів (б-р Шевченка, вул. Басейна, вул. Шовковична тощо).

Подібна практика є абсолютно недопустимою в більшості столиць цивілізованих країн світу, де історичний центр збережено в структурі і стилістиці відповідно до кожного періоду його забудови, а будівництво сучасних торговельно-розважальних комплексів та громадських центрів винесено за межі міста (Стокгольм, Лондон, Ротердам,Західний Берлін, Варшава, Відень тощо) (рис. 2). На прикладі історичної частини Парижа, де заборонено будь-які зміни фасадів, кардинальна перебудова і навіть реконструкція має здійснюватись за спеціальними дозволами добре видно, які вигоди дає країні в цілому така далекоглядна містобудівна і архітектурна політика, за якої туристична галузь не втратила жодного палацу, площі,

архітектурного ансамблю, оскільки туристів, як відомо, приваблюють в більшій мірі історичні пам'ятки. Натомість, діловий центр Парижа як Мекки світової культури і бізнесу, винесено за межі історичного центру в спеціально запроектований і облаштований район міста – Дефанс. Такі приклади є не тільки в Європі, але й в Америці, Азії, Японії, Австралії тощо.

Таким чином, система пропорційного структурування і моделювання різних типів забудови могли б стати в пригоді при проектуванні нового будівництва і реконструкції з розширенням і надбудовою (прибудовою), оскільки давала б уявлення про структурно-пропорційні особливості вже існуючого архітектурного середовища (рис. 3).

Для урізноманітнення об'ємно-просторових і функціонально-планувальних рішень майбутніх проектів можливе застосування методу вибору оптимальних пропорційних систем шляхом проведення експериментального варіативного проектування в рамках здійснення комплексної оцінки ПС в архітектурі окремих будівель і споруд та їх комплексів. Поєднання розроблених заздалегідь базових пропорційно-структурних моделей щодо обраного типу будівель в комплексі з пропорційним варіативним моделюванням на основі індивідуального проектування значно полегшить роботу архітектора-проектувальника в майбутньому. Не зважаючи на те, що типове проектування, відігравши свою велику роль в масовому будівництві в СРСР, відійшло в минуле, залишається типологія, науково-методичні основи якої мають величезне значення не тільки для сучасної архітектурної науки, але й для розвитку і вдосконалення сучасних методик прикладного проектування. Окрім того, з кожним роком посилюється вплив на проектування фактору глобалізації будівництва, необхідності інтенсифікації будівельного виробництва, комп'ютеризації процесу проектування, які в свою чергу вимагають пошуку нових науково-методичних основ адаптації структури архітектурно-проектної галузі до нових умов проектування та будівництва. Цілком правомірно було б припустити, що на шляху пошуку нових методів індивідуального проектування в майбутньому архітектори можуть вийти на шлях вдосконалення і використання в процесі об'ємно-просторового формотворення пропонованих основ методології оцінки і адаптації пропорційних систем в архітектурі (рис. 4).

Методика застосування експериментальних і оптимальних пропорційних систем на практиці, проведена в попередніх статтях систематизація ПС будівель і споруд, що пов'язана з їх величиною і т типізацією, в поєднанні з сучасними комп'ютерними технологіями в проектуванні, зокрема – з відповідним програмним забезпеченням в галузі об'ємного формотворення і дизайну, дозволяє розробити і запропонувати відповідну методику проведення комплексного експериментального

Тип		Назва системи	Зауваження і рівні	Пропорційний ряд	Загальний вигляд (схема системи)
1	2	3	4	5	6
Антропогенна(штучна)	Морфологічна	Містобудівна	Формування мережі будівель Планування території		
		Функціональна	Функціональні схеми Схеми планів		
		Планувальна	Планувальна структура Планувально-модульна схема		
	Тектонічна	Архітектурно-конструктивна	Архітектурна Конструктивна		
		Об`ємно-просторова	Площинна Об`ємна Глибинно-просторова		
	Графоаналітична	Пропорційна	Цілісність композиції Співмаштабність людині		
Природна	Біонічна	Біотектонічна	-Фітоморфна, -Зооморфна, -Антропоморфна форми		

Типи структур і систем, задіяні в архітектурному формоутворенні будівель і споруд

Рис. 3

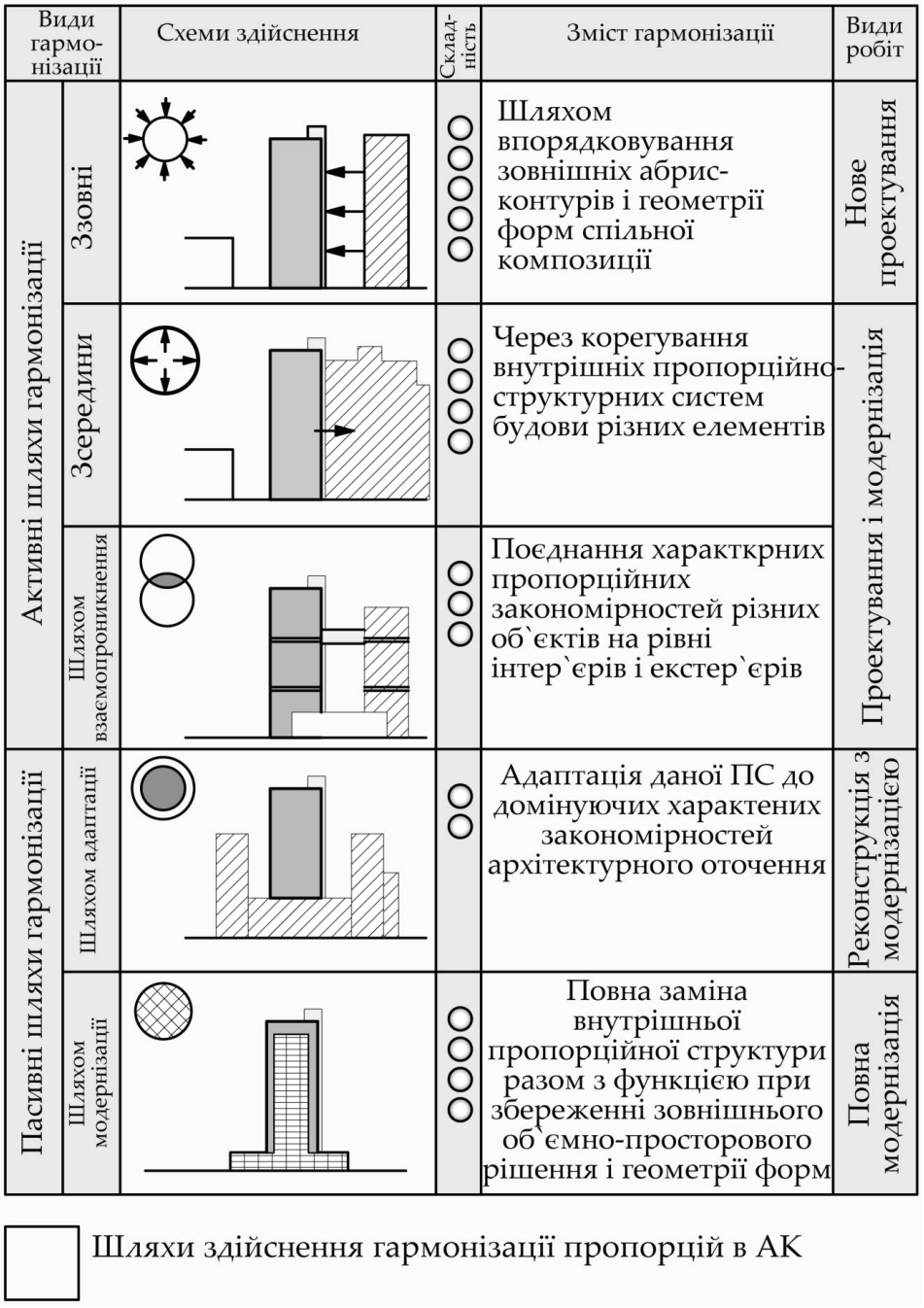

Види гармонізації
Схеми здійснення
Склад-ність
Зміст гармонізації
Види робіт
Активні шляхи гармонізації
Ззовні
Шляхом впорядковування зовнішніх абрис-контурів і геометрії форм спільної композиції
Нове проектування
Зсередини
Через корегування внутрішніх пропорційно-структурних систем будови різних елементів
Шляхом взаємопроникнення
Поєднання характкрних пропорційних закономірностей різних об`єктів на рівні інтер`єрів і екстер`єрів
Проектування і модернізація
Пасивні шляхи гармонізації
Шляхом адаптації
Адаптація даної ПС до домінуючих характених закономірностей архітектурного оточення
Реконструкція з модернізацією
Шляхом модернізації
Повна заміна внутрішньої пропорційної структури разом з функцією при збереженні зовнішнього об`ємно-просторового рішення і геометрії форм
Повна модернізація
Шляхи здійснення гармонізації пропорцій в АК

Рис. 4

варіативного моделювання (площинного та об'ємного), яка значно полегшить роботу проектувальника і вибір ним остаточного варіанта ОПС обраного об'єкта на завершальній стадії процесу проектування.

Раніше ми переконались, що пропорціонування мало використовується в реальному проектуванні, не зважаючи на досить значні спроби закласти науково-методичні основи його практичного застосування. Ймовірно, це відбувається через досить громіздку і не зручну систему запропонованого досі науковцями **інструментарію** пропорціонування, який не кореспондується з творчим методом (втіленим в форпроектах, клаузурах і ескізах) і інтуїтивним пошуком ідейно-художнього образу проектованого простору, об'єкту, композиції тощо. Дійсно, інтуїтивно виконати такий пошук можна швидше, аніж через накладання пропорційних сіток і через виконання тривалих розрахунків. Однак, з появою комп'ютерів і відповідних комп'ютерних програм, в яких заздалегідь можуть бути закладені ПС, притаманні типологічній групі проектованого об'єкта, структура містобудівної ситуації, архітектурне оточення, буде набагато швидше і легше розрахувати нюансні співвідношення проектованого нового елемента щодо зазначеної композиції вже існуючого антропогенного середовища.

Умовні позначення: ПС – пропорційні системи; ЕПС – експериментальні ПС; ОПС – оптимальні ПС.

Література:

1. Сьомка С.В. Роль дослідження пропорційних систем існуючої забудови формування архітектурного образу нового міста // «Будівництво України», № 8. – К.- 2009. - С. 36-44.

2. Сьомка С.В. Розрахунок гармонійних висот і об'ємів в уже існуючому, реставрованому архітектурному середовищі і при новому будівництві // «Будівництво України», № 7. – К.- 2008. - С. 32-37.

3. Сьомка С.В. Методичні вказівки і програма до виконання курсового проекту на тему: «Композиційні засоби виразності при проектуванні громадських споруд із зальними приміщеннями» // МОНУ. – К., КНУБА. – 2007. - 24 с. (співавтор Бородкіна І.М.).

4. Сьомка С.В. «Архітектурна композиція»: Методичні вказівки. – К.: КНУБА, 2005. – 24 с.

5. Сьомка С.В. Деякі питання гармонізації міського середовища на основі модульного пропорціонування і підбору оптимальних висот (мас, геометрії) архітектурних об'єктів (їх комплексів) // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: науково-технічний збірник. - вип. 14. - К.: КНУБА. 2005.- С. 69-73.

Аннотация

В статье детально рассмотрены задачи и содержание метода пропорцинирования в архитектурной композиции и проектировании. Проведен структурно-пропорциональный анализ видов формообразования в живой природе (бионика) и проведены параллели между ними и методами преобразований в разнохарактерной архитектуре. Рассмотрены вопросы гармонии в формообразовании новой архитектуры по отношению к существующей застройке и проведена относительная классификация экспериментальных пропорций систем (ПС).

Ключевые слова: пропорции, пропорциональная структура, пропорциональный ряд, пропорциональная система (ПС), классификация ПС, экспериментальные ПС, оптимальные пропорциональные системы ОПС.

Abstract

The work contains an integrated systems analysis of the various relations in the world around us (including bionic character), Ana-Lisa various ratios of formal compositions to ordering tools applied architectural composition, and as a consequence of the development methodology of harmonization of the proportions of buildings and structures by development of theoretical and methodological foundations and the scientific principles of proportioning.

УДК 72.01

Е. Т. Черкасова,
кандидат архитектуры, доцент,
заведующая кафедрой Реконструкции, реставрации архитектурных объектов
Харьковского национального университета строительства и архитектуры

МЕТОДОЛОГИЯ СОХРАНЕНИЯ И РЕАБИЛИТАЦИИ АРХИТЕКТУРНО-ГРАДОСТРОИТЕЛЬНОГО НАСЛЕДИЯ ИСТОРИЧЕСКИХ НАСЕЛЕННЫХ МЕСТ (НА ПРИМЕРЕ СЕВЕРО-ВОСТОЧНОГО РЕГИОНА УКРАИНЫ)

Аннотация: в основу методологии сохранения и реабилитации исторических населенных мест положены фундаментальные принципы преемственности развития, критерии оценки разновременных исторических наслоений, выработанные на основе изучения факторов исторического развития, сопоставленные с нормами отношения к культурному наследию в памятникоохранной и проектной деятельности. *Понятие реабилитации* в системе градостроительного и архитектурного проектирования рассматривается

как комплекс мер, направленных на выявление наиболее эффективных методов сохранения памятников истории и культуры в условиях функционального обновления исторической городской среды на основе учета направлений функциональной и пространственной адаптации объектов наследия.

Ключевые слова: реабилитация, наследие, мониторинг.

Исторические города Украины сохранили значительный историко-культурный потенциал. Изменение социально-экономической ситуации в Украине за последние 20 лет отрицательно сказалась на состоянии исторической городской среды с комплексами памятников архитектуры и градостроительства, занимающие в пространстве исторических городских центров значительные территории. Значимость проблемы сохранения архитектурного и градостроительного наследия исторических городов Украины обозначена принятием ряда международных документов, отражающих накопленный за период после второй мировой войны опыт по восстановлению и сохранению исторических городов в зарубежных странах. В тексте международной Хартии по охране исторических городов, принятой в Вашингтоне в 1987 г., также как и в ряде других международных и национальных документов, под «охраной исторических городов понимаются меры, необходимые для их защиты, консервации и реставрации, а также для их непрерывного развития и гармонической адаптации к современной жизни».

В настоящее время историко - культурное наследие исторических населенных мест переживает новый этап переоценки, опирающийся на понимание важности сохранения наследия, как духовной и материальной среды жизнедеятельности человека. Сохранение культурного наследия является синонимом сохранения национальной идентичности.

Градостроительная документация по генеральным планам исторических городов и населенных мест, разработанная в советский период, в большинстве случаев требует корректировки с учетом современных нормативных требований, разработки и уточнения границ исторических ареалов, определения режимов использования свободных территорий с учетом перспективных предложений по реабилитации сохранившегося наследия в границах установленных исторических зон. Основные проблемы, возникающие при сопоставлении задач охраны исторического наследия и развития исторических городов возникают из-за отсутствия узаконенных критериев, основывающихся на широких комплексных градостроительных оценках, из-за отсутствия должного представления и понимания проблемы преемственности исторического развития в широком архитектуроведческом значении. Для связи современной застройки с историческими ансамблями существенное значение имеют не только то или иное сочетание и сопоставление зданий и сооружений

по их размерам, объемам, стилистическим и другим признакам, но и характеристика самой территории, в пределах которой находятся исторические здания и соседствующие с ними архитектурные сооружения.

Объектом исследования являются исторические города и поселения северо-восточного региона Украины, сохранившие значительные по историко-градостроительной, историко-культурной ценности территории современных городских центров, с памятниками архитектуры и градостроительства, определяющие своеобразие их облика и специфические особенности сложившейся исторической городской среды.

Предмет исследования – методологические основы сохранения и реабилитации архитектурного и градостроительного наследия исторических населенных мест, которые рассматривается в контексте эволюционного развития, определяющего закономерности формирования унаследованной среды исторических городских центров, выявлении принципиальных научно-обоснованных направлений по сохранению и реабилитации архитектурного и градостроительного наследия в реставрационной практике, проектной и организационно - управленческой деятельности.

Географические и хронологические границы исследования, включающие территорию Харьковской, Сумской, Луганской областей, определены на основе схемы рекреационно-туристического районирования Украины [1]. Архитектурно-градостроительное наследие городов северо-восточного региона Украины характеризуется недостаточной степенью изученности, разрозненностью источниковедческой базы, связанной с особенностями освоения территории, как специфического региона русско-украинского порубежья. Большая часть территории северо-восточного региона Украины сформирована в исторических границах обширного историко-культурного региона Слободской Украины.

Теоретико-методологическая база исследования опирается на систему знаний междисциплинарного характера, поскольку понятие культурное наследие, содержит в себе собственную типологию и видовую классификацию объектов [2]. Проблема сохранения культурного наследия детерминирована в область проектной методологии через систему представлений, исторически сложившихся в течение последних полутора веков. Базовые категории памятникоохранной ценности, определяющие его социокультурные и общепризнаные гуманитарные ценности, определяются категориями аксиологического подхода, в рамках которого культурное наследие рассматривается на основе системы ценностей и исторически сложившихся норм отношения к наследию на международном, национальном, региональном уровнях.

Теоретические основания исследования с использованием методов системно-структурного анализа представлены работами А. Э. Гутнова, Н. М. Габреля Н. М. Демина, Г. И. Лаврика, И. Г. Лежавы, И. А. Фомина, А. В. Косицкого, А. М. Рудницкого, З. Н. Яргиной, А. В. Иконникова, Г. Й. Фильварова, Т. Ф. Панченко., Ю. М. Белоконя, Б. С. Посацкого, А. П. Вергунова, Б. С. Черкеса, Г. П. Петришин, В. А. Лаврова, И. Д. Родичкина.

Вопросам изучения теории и практики сохранения и регенерации наследия исторических городов посвящены работы Н. В. Бевза, А. С. Щенкова, А. Ю. Беккера, Н. М. Демина, Е. В. Михайловского, С. С. Подъяпольского, В. В. Вечерского, Е. Е. Водзинского, Т.М. Гарник, О.И. Пруцина, В. А. Кодина, С. А. Царенко, Л. В. Прибеги, Б. С. Черкеса, П. А. Рычкова, Ю. В. Ранинского, С. Б. Ревского, В. А. Абызова. Большая часть работ, отражающая практические аспекты градостроительного проектирования, является основанием для выработки системы регулятивных механизмов, ограничивающих архитектурно-строительную деятельность в исторических ареалах с целью выбора наиболее приемлемых вариантов их современного использования. В условиях реабилитации архитектурно-градостроительного наследия на территориях охраняемых исторических зон особо актуальными являются работы, затрагивающие композиционные аспекты развития архитектурно-планировочной и пространственной структуры исторических центров городов.

Проблема исследования определяется недостаточной проработанностью методологических подходов к оценке наследия на основе изучения системы критериев, определяющих генетические признаки развития исторических населенных мест. Статус исторического города не адаптирован к реалиям современного градостроительства, представленного разными ситуациями по размещению исторических зон и их значению в планировочной структуре города, отношению в планировочной ситуации, архитектуре, региональной и местной специфике.

Важным аспектом проблемы исследования является необходимость выявления оценочных критериев наследия на территориях исторических зон, не имеющих разработанной памятникоохранной документации. Проблема реабилитации памятников архитектуры и градостроительства в исследовании рассматривается как целевая задача сохранения историко-культурного наследия исторических населенных мест. Она состоит в выявлении совокупности научно-обоснованных действий по восстановлению историко-культурных и функциональных особенностей памятников архитектуры и градостроительства на территориях исторических ареалов городов и населенных мест. Выбор направлений реабилитации разных видов и типов наследия находится в

определенной зависимости от плотности и содержания историко-культурного потенциала исторических городов, исторических, ландшафтных, градостроительных, социально-функциональных, пространственных, архитектурно-композиционных характеристик исторической среды; в необходимости усовершенствования организационно-управленческих механизмов охраны наследия, разработки действенного мониторинга состояния исторической городской среды, необходимости создании информационной базы данных, соответствующей системной классификации объектов наследия, которая определяется задачами разработки градостроительных кадастров, правил использования и застройки территорий исторических ареалов, а также специфическими вопросами сохранения памятников архитектуры и градостроительства в проектной и реставрационной практике.

Методология исследования. Теоретической базой исследования является историко – генетический и системно-структурный подход, определяющие универсальные закономерности и ценности исторического развития городов, внутренние связи и характер взаимодействия элементов целостной структуры исторического города. Историко – генетический подход устанавливает скрытые закономерности формирования и изменения плана исторического города и его элементов на основе ретроспективных исследований, идентифицированных в контексте конкретного исторического времени. Ведущим методом исследования является структурный, поскольку изменения пространственной композиции города обусловлены прежней его формой. Многими исследованиями были установлены закономерности развития исторических городов, позволяющие применить к процессу естественной эволюции города понятие «морфогенез» [3, 4, 5], считая его особой формой выражения преемственности исторического развития. Рациональное освоение ранее сложившегося архитектурного наследия происходит назависимо от «преемственности идей», по внутренне присущим форме законам развития, что является основанием видеть в ранее сложившейся структуре морфологическую основу последующего формообразования и позволяет отнести ее к важнейшим факторам, определяющим специфику исторического городского плана. В ряде работ подчеркивается значимость исторически сложившейся пространственной структуры, как основы формирования генетического кода города [4, 6, 7, 8], обусловленного стабилизацией развития исторического ядра с приращениями, характеризующими эволюционный процесс развития исторического плана. Последовательность разновременных исторических наслоений и степень их качественных изменений является показателем стабильности городского каркаса, определяющего особенности и направленность дальнейшего развития.

Интегрированные показатели ценности исторических городов определяются по целому ряду классификационных признаков, учитывающих исторические факторы эволюции исторических населенных мест: ландшафтные, социально – демографические, градостроительные, архитектурно - пространственные (рис. 1). В современной проектной практике система оценки объектов культурного наследия исторических городов разрабатывается применительно к содержанию историко-культурного потенциала каждого конкретного города с целью составления проектов охранных зон памятников истории и культуры, разработки системы ограничений строительной деятельности в границах исторических ареалов, выявления заповедных территорий и установления режимов сохранения памятников архитектуры и градостроительства.

Уровень интегрированной оценки разновременных исторических наслоений исторических городов северо-восточного региона Украины установлен по трем категориям (ценности) на основе сравнительного ряда классификационных признаков, учитывающих:

-историко-культурный потенциал;

-степень сохранности разновременных исторических наслоений и структурообразующее значение объектов культурного наследия;

-степени значимости объектов архитектурного и градостроительного наследия в формировании пространственной композиции и восприятии городского ландшафта;

-статус памятников в системе охраны на международном, национальном, региональном уровне.

Принципы естественной эволюции городского плана, научно обосновывающие основополагающие ценности развития исторического города, лежат в основе выявления методологических принципов сохранения и реабилитации архитектурно-градостроительного наследия, включающие:

-принцип наследования (преемственности);

-принцип исторического (территориального) зонирования, устанавливающий пространственную локализацию основных исторических зон с комплексами памятников истории и культуры на основе ландшафтного и планировочного зонирования, выделения элементов планировочной и пространственной структуры с однородными ценностными и/или морфологическими характеристиками, по отношению к которым принимаются единые правила сохранения наследия;

-принцип структурной целостности разновременных исторических наслоений, определяющий уровень и степень сложности пространственных взаимосвязей основных каркасообразующих узлов градостроительной композиции, как

главный критерий пространственной адаптации памятников архитектуры и градостроительства;
- принцип субординации функционального и пространственного зонирования, как условие функциональной адаптации объектов наследия к современному использованию;
- принцип реверсивности, устанавливающий направления сохранения памятников архитектуры и градостроительства на основе методов ретроспективных исследований.

Понятие реабилитации в системе градостроительного и архитектурного проектирования рассматривается как комплекс мер, направленных на выявление наиболее эффективных методов сохранения памятников истории и культуры в исторически сложившемся окружении в условиях функционального обновления исторической городской среды. Ролевые функции реабилитации на планировочном уровне определяют выбор проектных действий, решающих задачи сохранения памятников архитектуры и градостроительства для разрешения конфликтных ситуаций, возникающих на исторических территориях по целому ряду отрицательных факторов воздействия внешней среды.Пространственная адаптация памятников архитектуры и градостроительства и выбор целевого использования объектов наследия на территории исторических ареалов определяется по результатам мониторинга состояния исторической городской среды и последующего позонового анализа, уточняющего ситуацию проектирования по отношению к перспективам общегородского развития (рис.2). Задачи мониторинга включают контрольные функции в области принятия проектных решений, направленных на предотвращение градостроительных ошибок, способствующих разрушению исторической городской среды. Оценка адаптационных ресурсов территории исторических ареалов осуществляется на архитектурно – пространственном уровне и рассматривается как аналитическая часть исследования по выявлению направления реабилитации морфологически однородных участков исторической городской среды, пространственно обособленных архитектурных ансамблей и градостроительных комплексов разной типологии, отдельных памятников архитектуры с объектами окружающей традиционной застройки (рис.3). Информация о состоянии и условиям, определяющим выбор направления современного функционального использования памятников и объектов ценной застройки, выступает в качестве рекомендаций по составлению Правил застройки и использования территорий исторических ареалов.

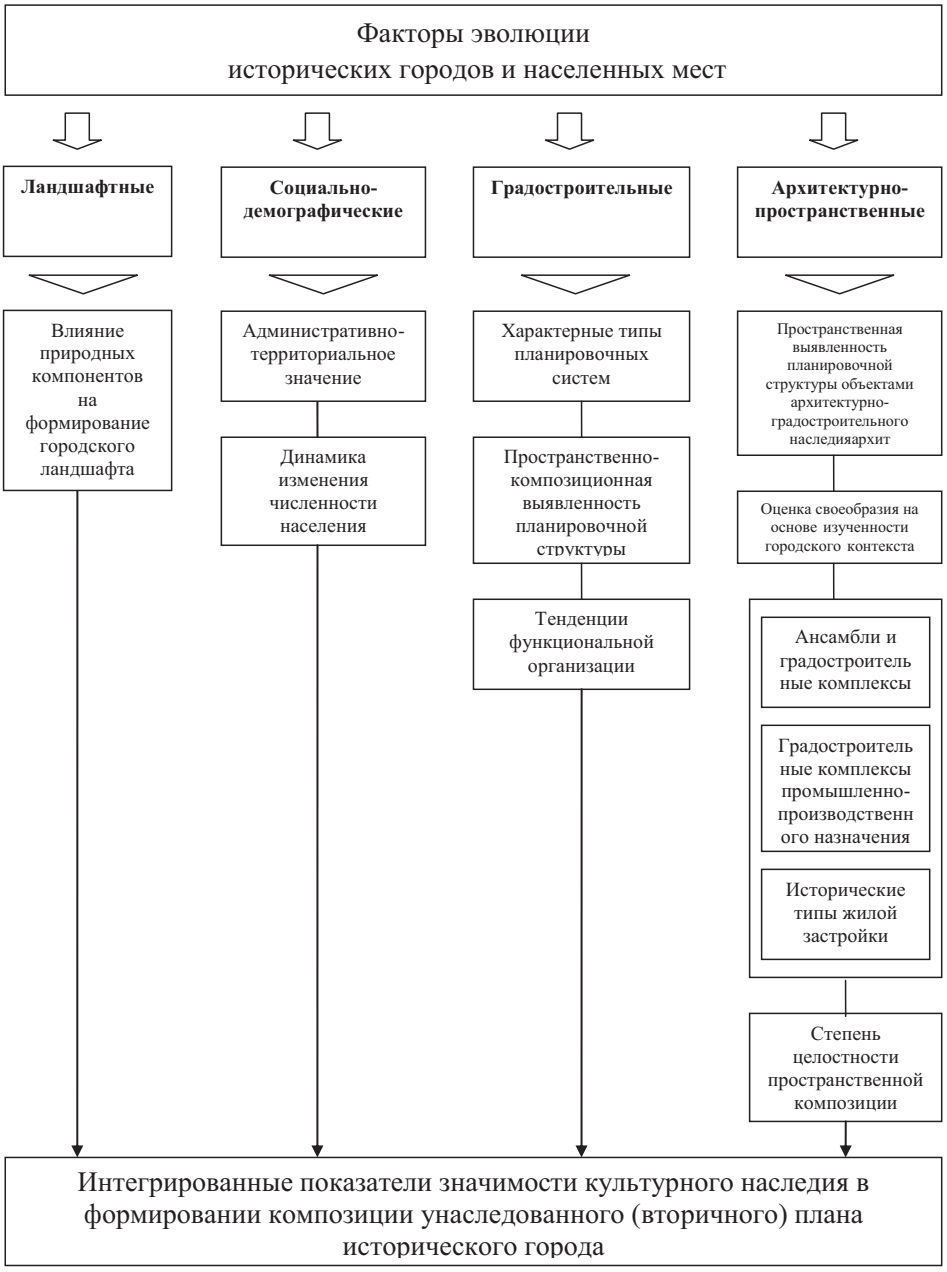

Рис. 1. Модель исследования и оценки исторических городов по комплексу факторов, влияющих на степень выявленности разновременных исторических наслоений в композиции городского плана

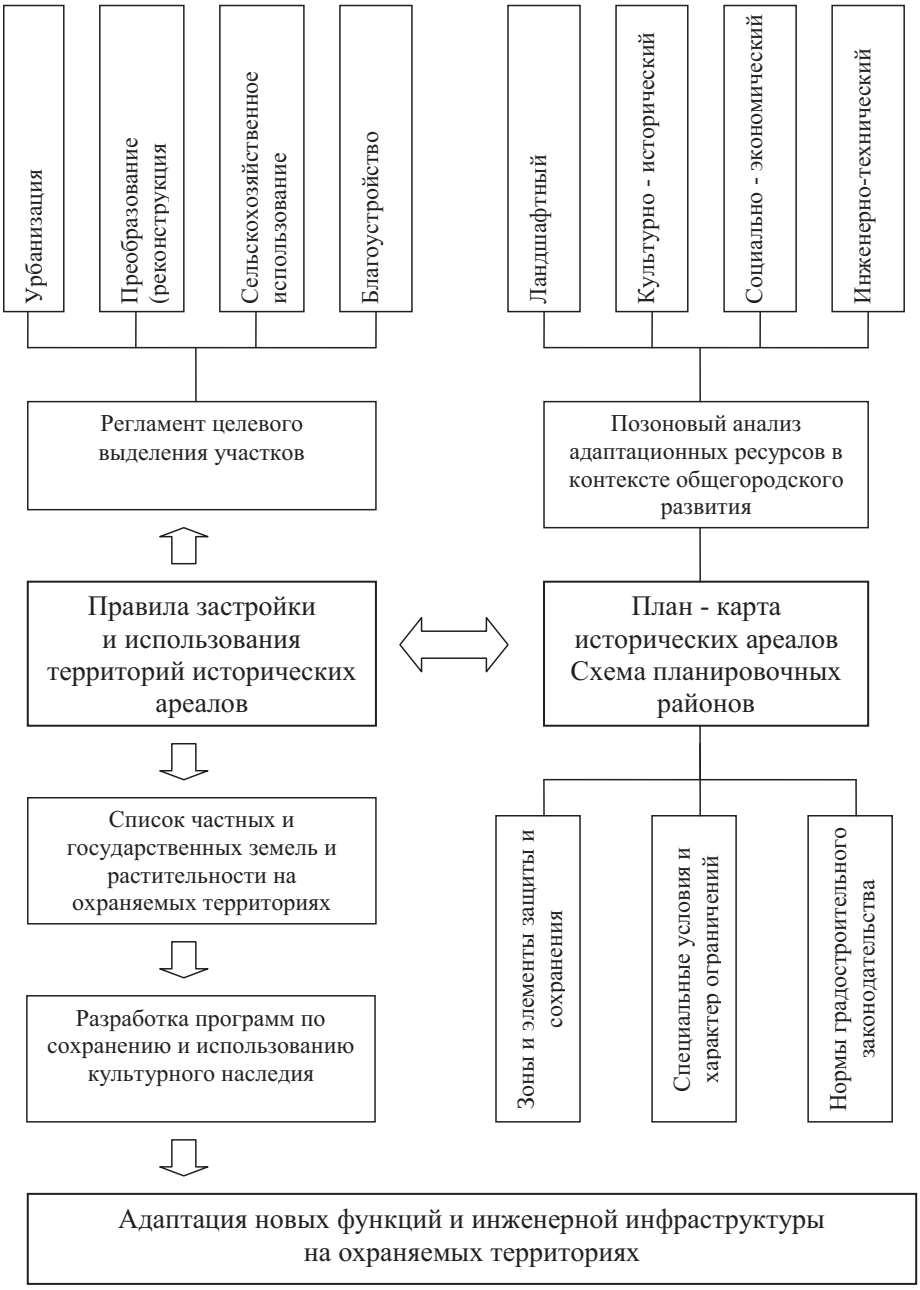

Рис.2. Организационно – управленческая модель сохранения и адаптации охраняемых территорий исторических городов

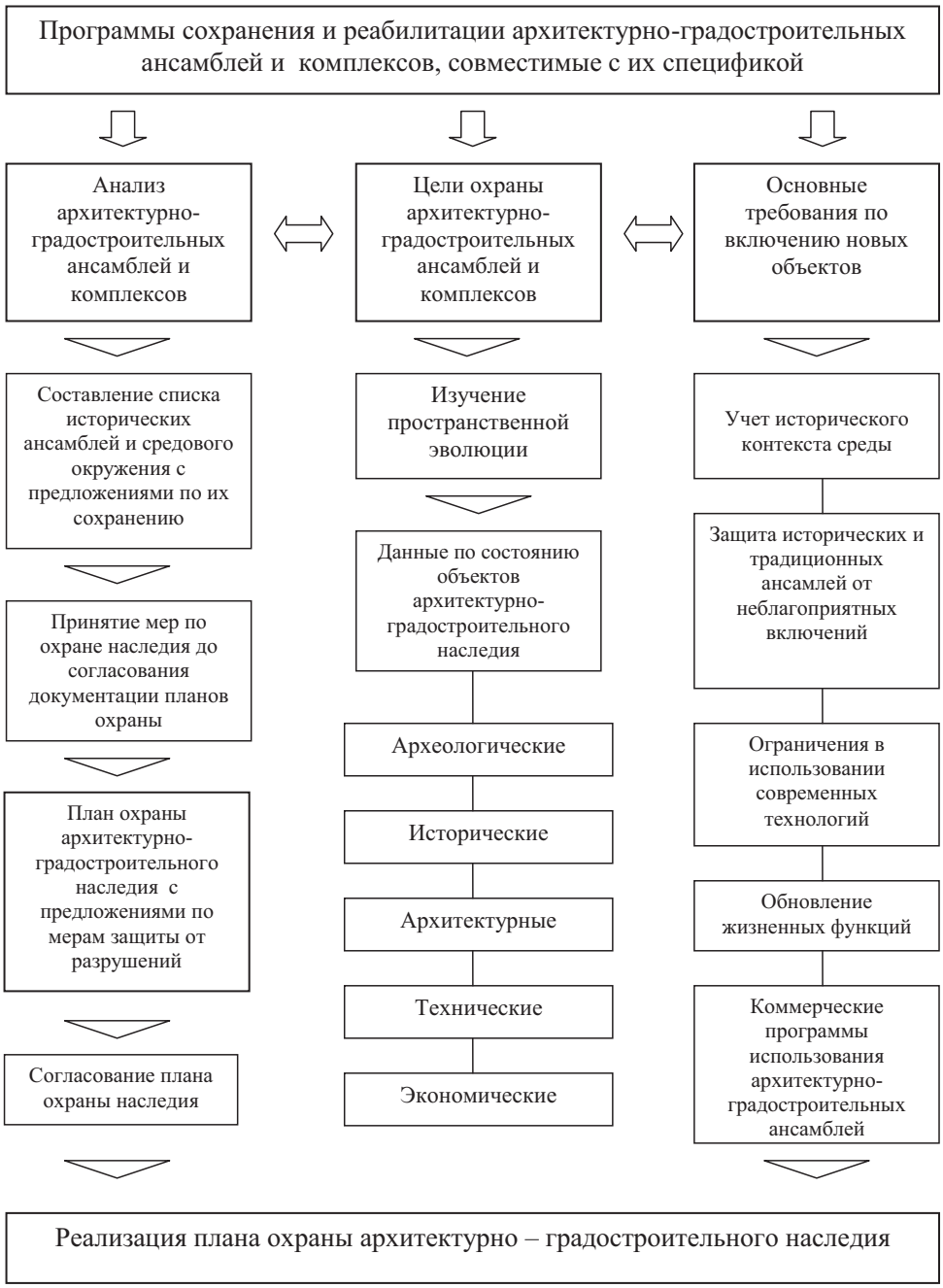

Рис. 3. Организационно - управленческая модель сохранения и реабилитации архитектурных ансамблей и градостроительных комплексов

Список литературы:
1. Панченко Т. Эволюція принципів та методів туристичного районування території України // Досвід та перспективи розвитку міст України. Наукові дослідження в містобудуванні: Збірник наукових праць. Вип.9. /Відповідальний редактор Ю.М. Білоконь. – К.: Ін-т «Діпроміcто», 2005. - С. 67-83.
2. Закон Украины «Про охорону культурної спадщини». Збірник документів: Пам`яткознавство: правова охорона культурних надбань / Упорядник: Л.В. Прибєга (кер. проекту) та ін. – К.: Інститут культурології, Академія мистецтв України, 2009. - С. 40 - 68.
3.Кострикин Н.Д. План города как основа формирования его художественного образа. Автореферат дисс. … канд. архит.: 18.00.01 / Н.Д. Кострикин: МАРХИ. - М., 1977. – 22 с.
4. Гутнов А.Э. Коммуникационные связи в структуре исторических городов: сб. ст.: Градостроительные вопросы сохранения и использования памятников архитектуры. – М.: Стройиздат, 1980. –С. 121.
5. Шебек Н.М. Гармонізація планувального розвитку міста. – К.: Основа, 2008. 216 с.: іл.
6. Мамаков Н.В. Город: опыт композиционного анализа. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1990. - С. 188: ил.
7. Линч К. Образ города. Пер. с англ. В.Л. Глазычева. - М.: Стройиздат, 1982. – 328 с.
8. Гутнов А.Э. Возвращение к дому //Архитектура СССР.-№5-6, 1987., с.50-59.

Анотація

В основу методології збереження і реабілітації історичних населених місць покладені фундаментальні принципи спадкоємності розвитку, критерії оцінки різночасових історичних нашарувань, вироблені на основі вивчення чинників історичного розвитку, зіставлені з нормами відношення до культурної спадщини в пам`яткоохранної та проектній діяльності. *Поняття реабілітації* в системі містобудівного і архітектурного проектування розглядається як комплекс заходів, спрямованих на виявлення найбільш ефективних методів збереження пам'яток в умовах функціонального оновлення історичного міського середовища на основі обліку напрямів функціональної і просторової адаптації об'єктів спадщини

Ключові слова: реабілітація, спадкоємність, моніторинг.

Abstract

The development continuity fundamental principles and the historical laminations estimation criteria they are taken as a principle methodology of the historical occupied places preservation and rehabilitation. Different times historical laminations estimation criteria which are developed on the basis of historical development factors studying and are compared with the relative norms towards a cultural heritage in the sphere of monuments preservation. The town-planning system and architectonic designing *rehabilitation concept* is considered as a complex of arrangements which are directed on revealing of the most effective methods of the historical and cultural monuments preservation in the conditions of functional updating of the urdan historical environment on the basis of the directions inventory of the heritage objects functional and spatial adaptation.

Key words: rehabilitation, heritage, monitoring.

УДК 72.01 «313»

В. В. Тыминский,
студент 6-го курса архитектурного факультета
Харьковского национального университета строительства и архитектуры

КОНЦЕПЦИЯ «НОВОГО ФОРМАЛИЗМА» И АРХИТЕКТУРНЫЕ УТОПИИ XX ВЕКА

Аннотация: в статье рассматриваются методы проектирования, сложившиеся на основе двух, громко заявивших о себе в конце XX — начале XXI веков, противоборствующих направлений современной архитектуры Запада: «критического» и «проективного» подходов. Анализируется концепция «нового формализма», претендующая на «снятие» оппозиции указанных подходов за счет актуализации идеи формы.

Ключевые слова: массовая культура, критический метод, проективный метод, форма, новый формализм, утопия, мегаструктура.

1. Современный город как модель репрезентации общества массовой культуры

В век становления информационно-коммуникативного общества художественная практика часто редуцируется до феномена, названного Хоркхаймером и Адорно «культуриндустрией» (см. [1]), что связано с процессами тотальной глобализации и «посткапитализации социальной реальности» (см. [2]). При ориентации на многофокусность мира в ситуации оформившейся устойчивой моды на «сложное», «нелинейное» (digital) и

высокотехнологичное в рамках демократической модели общественных отношений, истинная свобода личности была утеряна в анонимных программах, алгоритмах, сверхскоростях, рекламе, иконах, кодах.

Архитектура в такой ситуации превратилась в инструмент фрагментирования урбанизированной среды, посредством превращения города в поле репрезентации частных экономико-политических интересов в рамках глобальных «трендовых» тенденций.

2. Оппозиция проективного и критического методов в современной архитектуре

Актуализация «цифрового» (рационального, алгоритмического) как основы организации жизнедеятельных процессов человека в постиндустриальном обществе привела к возникновению и развитию архитектурных теорий и практик, принимающих в качестве нормы метод дигитального генерирования формы.

В свою очередь, среди многообразия проектных концепций в современной архитектуре можно выделить два принципиально полярных метода, которым следуют в своей практической и теоретической деятельности практически все передовые архитектурные мастерские мира.

Американские теоретики Роберт Сомол и Сара Уайтинг определили данную оппозицию как противопоставление «критического» и «проективного» методов, обозначив термином «двигатели» *(movers)* архитекторов-критиков и, соответственно, — «фигуристы» *(shapers)* архитекторов-проективщиков. По Сомолу, первые опираются на процесс сбора и интерпретации характеристик средовой ситуации, в то время как вторые основывают свои проектные стратегии на моментальном образном впечатлении [3, с. 119].

В статье американского теоретика К. Майкла Хейза «Критическая архитектура: между культурой и формой» (см. [4]), на примере произведений Миса ван дер Роэ представлена концепция *критической* архитектуры.

Основные приемы, обсуждающиеся Хейзом в работах Миса ван дер Роэ, — «негация» и «фрагментация» (см. [5]) (например, в павильоне Германии в Барселоне, 1929 г.; проекте криволинейного небоскреба на Фридрихштрассе в Берлине, 1919 г. (см. рис. 1); небоскребе Сигрэм Билдинг в Нью-Йорке, 1958 г. (см. рис. 2)) — представляют собой заинтересованную художественную реакцию на сложившееся социальное и культурное окружение.

Примером посткритической, или *проективной* архитектуры, по Роберту Сомолу, может служить творчество голландского архитектора Рэма Колхааса и его бюро OMA/AMO (например, библиотека в Сиэтле, 2000-2005 гг. (см. рис. 3); здание-трансформер для фирмы «Prada» в Сеуле, 2008 г. (см. рис. 4)), «которое уже несколько лет распространяет гигантские монолитные «фигуры»

(shapes) по всему миру [3, с. 119] …», являющие собой загадочные обелиски, напоминающие сооружения древних некрополей…

Негативное отношение к обеим концепциям высказывает в своих статьях представитель *«нового формализма»* итальянский архитектор и теоретик Пьер Витторио Аурели – один из основателей группы DOGMA. По его мнению, произведенные описанными методами архитектурные формы при их восприятии в урбанистическом ландшафте городов являют собой «крупномасштабные фигуры» — «настолько же броские, символичные и монументальные, насколько они замкнуты сами на себе и самодостаточны» [3, с. 119] (у архитекторов-проективщиков); или же объекты-«записи» процессов собственного синтеза, «сложность которых несопоставима с реальной феноменологией архитектурных пространств и формальных качеств» [3, с. 123] (у архитекторов-критиков).

Рис. 1. Мис ван дер Роэ. Проект небоскреба на Фридрихштрассе в Берлине, 1919 г.

Рис. 2. Мис ван дер Роэ. Небоскреб Сигрэм Билдинг в Нью-Йорке, 1958 г.

Представленная оппозиция идей «критической» и «проективной» архитектуры осуществляется в контексте противопоставления эстетико-

философских концепций структурализма и постструктурализма, на которые опираются в своей деятельности архитекторы-теоретики оппозиционных методов. Наиболее значимыми для формирования архитектурных идей «критиков» и «проективщиков» стали работы теоретиков Франкфуртской школы (разработавших концепцию «критического метода») и философов-постструктуралистов Жиля Делеза и Феликса Гваттари (идеи которых во многом послужили основой деятельности архитекторов-проективщиков).

Рис. 3. OMA. Библиотека в Сиэтле, 2000-2005 гг.

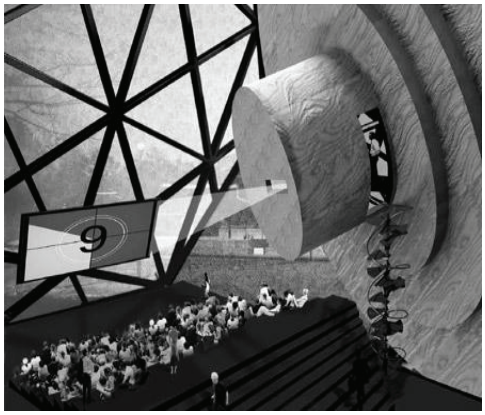

Рис. 4. OMA. Здание-трансформер для дома моды «Prada» в Сеуле, 2008 г.

3. Концепция «нового формализма»

Архитектурная группа DOGMA, главными идеологами которой являются преподаватели Института Берлаге в Роттердаме, в своих проектах-манифестах критически относится к роли отводимой архитектуре в современном обществе, относя и «критиков», и «проективщиков» к единой либерально-демократической системе, в которой «город (посредством архитектуры – В. Т.) превращается в банальную «мозаику различий», где все переменчиво, а власть при этом невидима и неуловима [6, с. 98]».

В своей научно-теоретической концепции П. В. Аурели и М. Таттара предлагают вернуться к постановке проблемы *формы* в архитектуре, вернув ей утерянную специфическую социо-культурную роль [7, с. 124].

Основным элементом проектной концепции группы DOGMA выступает определение «формы как препятствия, стратегии [7, с. 125]».

Пространство, в соответствии с этой концепцией, является объектом, упорядочиваемым определенной формой (например, урбанизированное пространство городских ландшафтов).

Идею формы, как границы Аурели связывает с установлением ею диалектически определенного «соотношения места и не-места, или двух разных мест», актуализируя роль архитектурной формы как препятствия – «того, что не предлагает бесконечных открытых и неясных возможностей, но устанавливает пределы [8, с. 78]».

Важную роль в теории «нового формализма» Аурели играет проблема объективного восприятия архитектурной формы и его отличия от распознавания. *Распознавание* объекта, по Аурели, действует через определенную систему конвенций, символов и формул. *Восприятие* — «это динамический акт видения и первый шаг к «остранению», которое архитектор с помощью своих приемов вводит в игру для мобилизации того, что до сих пор не было и не могло стать видимым [7, с. 125]».

Данный принцип рассмотрения восприятия формы-объекта сочетается у группы DOGMA с введением понятия «простой и крупной формы» (см. [8]), которая не воспроизводит какие-то знакомые (или знаковые) образы или идеи, но предназначена для прямого восприятия, т.е. восприятия, не опосредованного никакой символической интерпретацией. Функцию простых и крупных форм Аурели определяет как набор неких констант, сообщающих существованию человека в постоянно меняющемся мире устойчивое измерение – независимый от колебаний «конъюнктуры» жизненный и смысловой каркас (см. рис. 5).

4. Теоретический контекст концепции «нового формализма»

Концепция «формы как границы» и актуализация «остранения» как художественного приема отсылают нас к идеям русской формальной школы и теоретическому наследию группы ОПОЯЗ («Общество изучения поэтического языка») 1920-х годов, изложенному в манифестах Виктора Шкловского и Бориса Эйхенбаума.

Объединяющим принципом для творческой концепции DOGMA и русских формалистов является вопрос изучения конкретного произведения искусства (литературного, архитектурного и др.), а не разработка методов и приемов его конструирования.

По мнению А. Лагуновского, «основополагающим в подходе русских формалистов к художественному произведению (прежде всего к поэтическому) было утверждение, что именно форма делает поэзию поэзией, определяя специфику последней. Содержание стихотворения можно пересказать без использования рифмы, ритма, то есть, разрушив его форму, но при этом улетучивается и поэтическое впечатление. Поэзия исчезает. Таким образом, поэтической форме, поэтическому языку придавалось первостепенное значение (см. [9])».

Формалисты отрицали системную теорию художественного творчества, выдвигая на первый план рассмотрение произведения искусства, как набора «приемов», определяющих его специфическую и уникальную форму в конкретно взятом произведении.

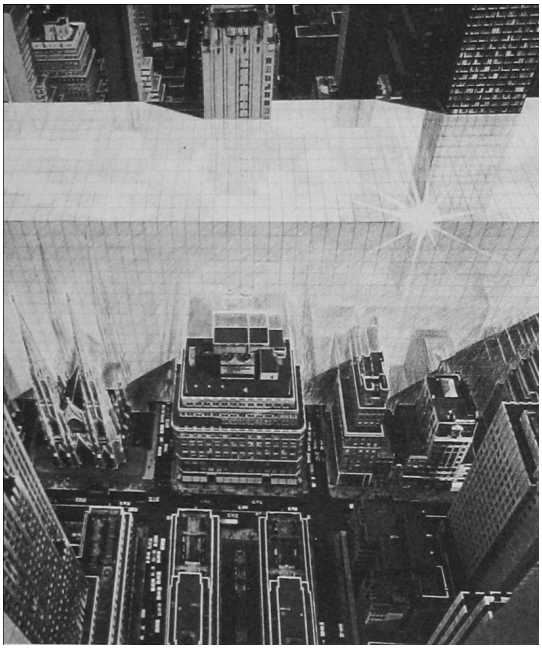
Рис. 5. Dogma. «Грамматика города». Сеул, 2005 г.

Б. Эйхенбаум писал: «Мы /…/ можем говорить только о некоторых теоретических принципах, подсказанных нам не той или другой готовой методологической или эстетической системой, а изучением конкретного материала в его специфических особенностях [3, с. 122]».

Одним из важнейших художественных «приемов» формалисты считали «остранение» (от слова «странный»). «В произведении, по мысли Виктора Шкловского, «знакомые вещи должны представать в неожиданном, необычном, «странном» свете. Только тогда они привлекут внимание читателя, разрушив «автоматизм восприятия». Остранение, таким образом, понимается как универсальный и важнейший художественный прием (см. [9])».

С другой стороны, своей активной социально-политической позицией концепция «нового формализма» группы DOGMA явно созвучна утопическим идеям 1960-х годов, развивающим тему мегаструктуры как архитектурного выражения глобальных социальных и культурных процессов, происходящих в обществе потребления, доведенных до предельной остроты, до абсурдности.

К этому направлению архитектурной мысли можно отнести деятельность таких проектных групп, как Archizoom (проект No-Stop City, 1969 г.), Superstudio («Непрерывный монумент: архитектурная модель тотальной урбанизации», 1969-1971 гг. (см. рис. 6,7)), Archigram (проект Plug-In-City, 1964) и ряда других.

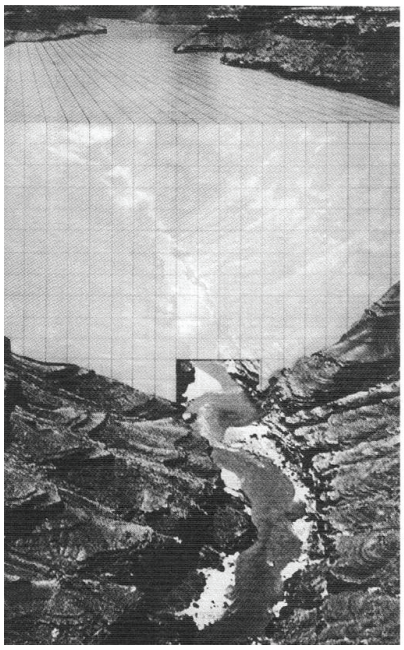

Рис. 6, 7. Superstudio. «Непрерывный монумент: архитектурная модель тотальной урбанизации», 1969-1971 гг.

Лидеров данного течения объединяла проблематика технологизации и либерализации современного им общества, и сведения роли архитектуры к обслуживанию его утилитарных нужд. В своих проектах-манифестах архитекторы-мегаструктуралисты предлагали утопические концепты развития городов, актуализируя и утверждая роль архитектуры как силы способной формировать социально-политическую реальность, а не только репрезентировать ее.

Вводя понятие «простой и крупной формы» и предлагая рассмотрение «города как формы», Аурели развивает архитектурные идеи утопистов-мегаструктуралистов, переосмысливая роль архитектуры как инструмента политической значимости в коммуникативно-информационном обществе.

…

Понимание архитектуры как границы, задающей посредством «остранения» структурные пределы городской среды, введение мегаструктуры в качестве приема, выражающего идеи создания структурной целостности формально-пространственной ткани рассыпающихся на части современных городов, делают концепцию «нового формализма» группы DOGMA интригующе увлекательной в ее претензии на разрешение актуальных проблем архитектурной практики и их научно-теоретического анализа. В связи с этим, представляется своевременной необходимость нового прочтения работ русской «формальной школы» и интерпретация этих представлений на архитектурное творчество.

«Продолжение следует»

Библиографический список:

1. Хоркхаймер М., Адорно Т.В. Диалектика просвещения. Философские фрагменты. М.: Спб., 1997. С. 149-209.

2. Делёз Ж., Гваттари Ф. Анти-Эдип: Капитализм и шизофрения. Пер. с франц. и послесл.: Кралечкина Д.; науч. ред. Кузнецов В. Екатеринбург: У-Фактория, 2007. С. 672.

3. Аурели Пьер Витторио. Архитектура и содержание. Кто боится формы-объекта? Перев. с англ.: Асс К. // Project international. 2007. № 15. С. 118-124.

4. Hays K. Michael. Critical Architecture: Between Culture and Form // Perspecta. 1984. Vol. 21. pp. 14-29. Stable URL: http://links.jstor.org/sici?sici=0079-0958%281984%2921%3C14%3ACABCAF%3E2.0.CO%3B2-3, дата обращения: 14.10.2011.

5. Пундик Я., Шумихина Е. Критическая теория Франкфуртской школы и критический подход в проектировании // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. Харків: ХДАДМ, 2011. № 1. С. 94-98.

6. Аурели П.В., Таттара М. Dogma: Если довериться квадрату, о бессмысленных фантазиях можно забыть. // Проект Россия. 2007. № 44. С. 96-99.

7. Аурели П.В., Таттара М. (Dogma-Office). Препятствие. Грамматика города. Перев. с англ.: Асс К. // Project international. 2007. № 15. С. 124-126.

8. Муратов А. Мир как архипелаг // Проект Россия. 2007. № 44. С. 76-81.

9. Лагуновский А. Русская формальная школа. Формальные школы в литературоведении. // URL: http://www.stihi.ru/2009/06/20/6048, дата обращения: 02.11.2011.

Анотація

У статті розглядаються методи проектування, сформовані на основі двох опозиційних напрямків сучасної архітектури Заходу: «критичного» і «проективного» підходів, що голосно заявили про себе в кінці XX - початку XXI століть,. Аналізується концепція «нового формалізму», що претендує на «зняття» протистояння зазначених підходів за рахунок актуалізації ідеї форми.

Ключові слова: масова культура, критичний метод, проективний метод, форма, новий формалізм, утопія, мегаструктура.

Abstract

The article describes design methods, established on the basis of two declared themselves loudly at the end XX - early XXI centuries the opposing trends in modern architecture of the West: the "critical" and "projective" approaches. It analyzes the concept of "new formalism", claiming the "removal" of the opposition of these approaches at the expense of mainstream ideas of form.

Keywords: popular culture, critical method, projection method, shape, new formalism, Utopia, megastructure.

УДК 72.01

В. В. Товбич
професор, завідувач кафедри
"Інформаційні технології в архітектурі" КНУБА

ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ АРХІТЕКТУРНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Анотація: Запропоновано використовувати принцип необхідного різноманіття для управління життєдіяльністю системи "архітектурна діяльність".

Ключові слова: архітектурна діяльність, різноманіття, життєдіяльність.

Визначення терміну Архітектурна діяльність [1,2] питання розробки та узгодження передпроектної та проектно-кошторисної документації на будівництво «заховані» в частині «…, координацію дій учасників розроблення всіх складових частин проектів з планування і благоустрою територій, будівництва (нового будівництва, реконструкції і реставрації, капітального ремонту), будівель і споруд, здійснення архітектурно-будівельного контролю, …». В цій цитаті автором навмисно залишено за рамками «… творчий процес пошуку архітектурного рішення та його втілення, …».

Звичайно творчий процес – це наскрізний процес і він присутній на всіх стадіях архітектурного проектування і узгодження, але зробивши такі застереження звернемо увагу саме на першу частину визначення і дослідимо її, як окрему частину процесу. Особливість цієї частини в тому, що по відношенню до неї особливо вагомими стали питання організації і управління на всіх щаблях організаційної ієрархії архітектурно-будівельної галузі.

Україні в спадок від колишнього СРСР залишилася ієрархічна організаційно-управлінська система галузі. Рис.1. Автор спробував об'єднати в одну схему дві ланки системи: законодавчу та управлінську. Це парадокс системи в Україні, певні елементи системи поєднують в собі і законодавчі і управлінські функції. Деякі напрямки підпорядковуються різним елементам структури. А враховуючи, що запропонована автором схема дещо спрощена, за кожним з елементів складна і заплутана за функціями своя структура зі знову дублюванням функцій і підпорядкованості. На малюнку умисно указано дату складення схеми , тому що тільки за останні два роки назви, підпорядкованість та функції складових схеми кардинально змінювалися декілька раз. І немає гарантій що на час публікації цього матеріалу схема буде актуальною. Коли Україна задекларувала перехід від планової економіки до ринкових відносин, у керівників країни, галузі мабуть було враження і побажання, що для такого складного об'єкту, як галузь взагалі і архітектурна діяльність зокрема, все відрегулюється за допомогою регуляторів – хаосу та самоорганізації. І це в своїй основі було правильно. Але стара система залишила по собі безліч системних (інституціональних) пасток. [3,4,7,8]. Але там же є твердження, що неможливо переборювати системні пастки, реалізувати великі проекти, швидко адаптуватися без планування. І планування, і самоорганізація важливі для збереження життєдіяльності.

Одним із ефективних регуляторів життєдіяльності системи є принцип необхідного різноманіття (принцип Ешбі) [5]. Принцип Ешбі стверджує, що різноманіття ключових параметрів більше або дорівнює, ніж різноманіття подразників мінус різноманіття управління (з урахуванням буферу) [6].

Як інтерпретації принципу Ешбі можна стверджувати що:

– Якщо різноманітність подразнень більше різноманітності регулятора, то на однакові подразнення буде однакова реакція, тобто управління буде неефективним. Значення ключових параметрів будуть змінюватися і можуть вийти з області життєдіяльності.
– Регулятор має бути більш складним, ніж подразнюючий вплив.
– Тільки різноманітність може ліквідувати різноманітність.
– Для певного регулятора (підходу до управління) існує принципове обмеження в складності подразнень, яке він може ефективно спрацювати, пов'язане з його особистою різноманітністю.

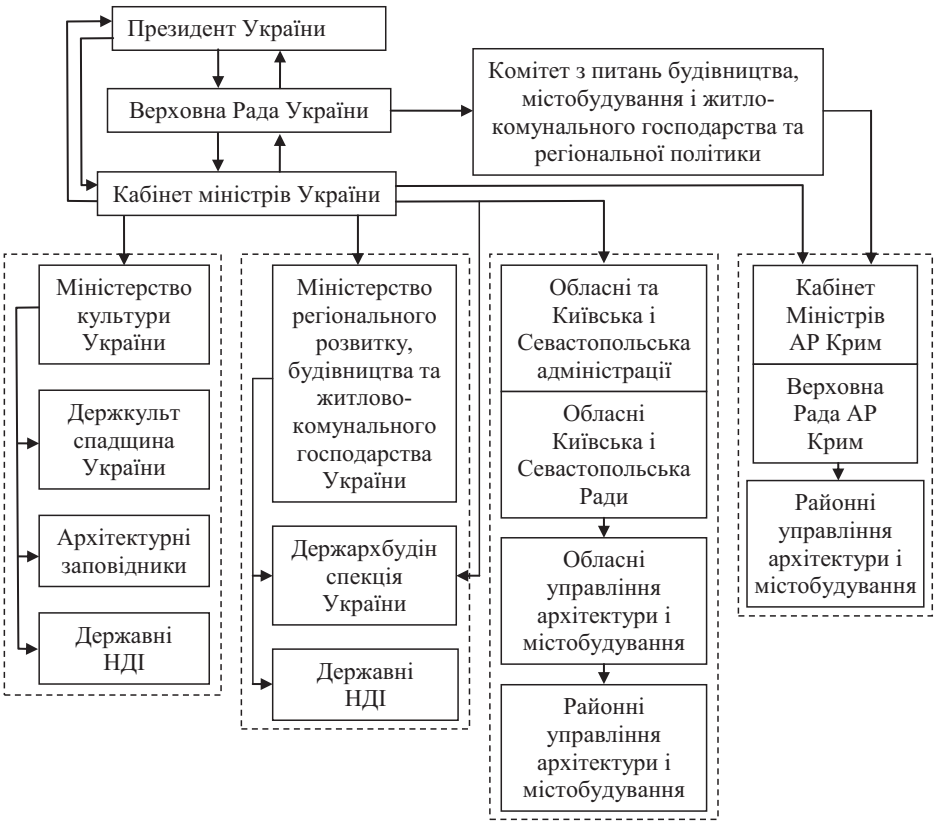

Рис.1 Система управління в архітектурно-будівельній діяльності України на 1.11.2011р.

Якщо з всього, що відбулося за 20 років в країні, в галузі архітектурної діяльності зробити проекцію на вище викладені принципи. То побачимо, що кількість і різноманітність подразників, що впливають, збільшилася в геометричній прогресії, а регулятори (управління + нормативно-розпорядчі документи) фактично залишились без змін. Звичайно це зумовило необхідність змін. За Стаффордом Биром [3,7,8] для ефективного управління надскладними системами (а архітектурна діяльність, на наш погляд, є такою системою) виникає необхідність у фільтрах та підсилювачах різноманітності, які приведуть у відповідність складність об'єкта та суб'єкта управління. Аналогічні фільтри та підсилювачі різноманітності потрібні між гомеостатичною системою та зовнішнім світом.

Слід прислухатись до рекомендацій Біра, який виділяє наступні ключові інструменти управління різноманітністю:

- Розподіл складності та всім рівнем ієрархії. Подолання бюрократичного принципу Пітера, коли зверху надмірний потік проблем та питань, а знизу співробітники недовантажені навіть рутинною роботою .
- Автономія підсистем (інкапсуляція). Управління підсистемами за рахунок невеликої кількості факторів на вході та виході.
- Чорний ящик (принцип зовнішнього доповнення). Неможливість повної формалізації всіх процесів. Обов'язковість існування невизначеності для вирішення незапланованих проблем.
- Моделювання, планування. Знання варіантів майбутнього дозволяє сфокусувати ресурси (в т.ч. адміністративні) і тим самим збільшити різноманітність.

Кожна з цих рекомендацій покладена на грунт архітектурної діяльності і запроваджена на всі рівні ієрархії може бути інтерпретована до конкретних рекомендацій з реформування системи управління. Звернемо увагу, що це все працює як по відношенню до мегасистеми управління галуззю так і до системи управління невеликої приватної майстерні.

На наш погляд, слід скористатися запропонованою Стаффордом Біром Моделлю життєздатної системи (VSM – Viable System Model), де універсальна модель управління, базується на принципах роботи головного мозку людини, яка включає напрацьовані кібернетичні інструменти управління різноманітністю і яка може бути застосована для будь-яких гомеостатичних соціально-економічних систем-компаній, галузей, держав та інше.

В моделі виділяються п'ять функціональних блоків S1 – S5, чотири з яких відповідають за різні задачі управління.

Система S1 – виробничий підрозділ для певної життєздатної системи. Вона є життєздатною системою більш низького рівня. Наприклад, відділ по відношенню до управління, відділ по відношенню до компанії або галузь по відношенню до економіки держави. Відповідно VSM визначається рекурсивно і може бути застосована до всіх рівнів ієрархії. Тобто є універсальною моделлю. Це відділ постачання, збуту, логістики, виробництва. Як приклад, для архітектурної діяльності, по схемі Рис.1 – Мінрегіонбуд по відношенню до Кабінету міністрів, або обласні управління архітектури і містобудування до обласних державних адміністрацій і таке інше.

Система S2 – координація підрозділів. Виконує функції синхронізації, боротьби з осциляціями, розгойдуванням та запізненням в управлінні. Це диспетчерські служби, розклад та інше.

Система S3 – управління поточною діяльністю, оперативні питання внутрішнього функціонування системи. Це виконавча адміністрація, планово-економічні відділи та інше.

Система S4 – управління розвитком та інтелектуальний центр планування. Це: відділи розвитку, маркетингу. Системи підтримки прийняття рішень та ситуаційні центри, задачі прогнозування та планування. Між системами S3 та S4 постійний конфлікт та конкуренція на тему – витратити ресурси на рішення поточних проблем чи не здійснити стратегічну помилку та інвестувати в проекти розвитку. На нижніх рівнях системи, наприклад архітектурна майстерня, можливе суміщення функцій систем S3 та S4 в одному підрозділі або співробітнику. І в цьому випадку необхідно відзначити, що на прийняття рішень може впливати внутрішній конфлікт між S3 та S4. Тут має спрацювати S5.

Система S5 – виконує функції забезпечення балансу між розвитком та поточною діяльністю – фактично вище управління. Це питання збереження гомеостазиса, життєздатності, забезпечення зв'язку з мегасистемою, здійснення самоіндентифікації життєздатної системи. Система S5 вже є частиною системи більш високого рівня.

Таким чином, модель життєздатної системи (VSM) є рекурсивним описом, який дозволяє організувати управління надскладними системами у вигляді фрактала, розподіляючи складність по всіх рівнях ієрархії, окремо виділяючи вище перераховані блоки-системи.

Існує достатньо аргументована критика VSM в тому числі з використанням моделі управління біологічної системи до задач соціально економічних. Але слід відзначити, що модель життєздатної системи використовується на практиці у всьому світі.

Кожний рівень рекурсії має свою особисту мову спілкування. Незрозумілу іншим рівням. Наприклад, київському обивателю немає рації розповідати про маркетингову політику та рентабельність будівництва офісного центру у нього на подвір'ї або розповідати в специфічних термінах про результати експертизи. Для швидкого вирішення кризових ситуацій Стаффорд Бір вводить поняття алгедонічного сигнала. Це універсальна мова, що має тільки два символи – «боляче/добре» та «приємно/погано». Алгедонічний сигнал миттєво (без бюрократичної затримки) має доходити до системи S5 і, в разі необхідності, передаватись вгору метасистемі. Для попереднього прикладу – якщо обиватель дає сигнал «погано», відповідна система S5 – (будівельна компанія, міська адміністрація чи інше) приймає рішення щодо реагування на сигнал.

При реалізації такого принципу, наприклад, в м. Києві, є можливість запобігти багатьом конфліктним ситуаціям із забудовою та реалізацією проектів.

При побудові (реорганізації існуючої) системи в структуру та повноваження діє принцип декомпозиції управлінських рішень. Слід побудувати систему індексів, фільтрів та підсилювачів різноманітності. Певні пропозиції у вигляді т.з. АБД (архітектурно-будівельних) компенсаторів або компенсаційних механізмів запропоновані автором в інших публікаціях.

Література

1. Закон України «Про архітектурну діяльність», Відомості Верховної Ради, 1999, №31, с.246,
2. Товбич В.В. «До визначення терміну архітектурну діяльність» / Вісник Національного Університету «Львівська політехніка» Архітектура №285, 2007, с.157-159
3. Бир.С. Наука управления./ Пер. с англ.изд.2. М.: УРСС. 2007. с.112.
4. Бир.С. Кібернетика и менеджмент. Пер. с англ. В.Алтаев. М.:КомКнига. 2011. с.280
5. Эшби У.Р. Введение в кибернетику. Пер.с англ. Изд.4.М.: УРСС. 2009.с.432
6. Самоорганизация и планирование в управлении социально-экономическими системами. Уроки Стаффрда Бира. Доклад на межпредметном семинаре в МФТИ [Електронний ресурс]/ Отоцкий П.Л. //18 ноября 2009.: peter@ototsky.com
7. Stafford Beer The Heart of Enterprise/ John Wiley.London and New York. 1995. p.596.
8. Stafford Beer The systems of Organisation John Wiley.1995. p.178.

Аннотация

Предложено использовать принцип необходимого разнообразия для управления жизнедеятельностью системы "архитектурная деятельность".

Ключевые слова: архитектурная деятельность, разнообразие, жизнедеятельность.

Annotation

Proposed use of the principle of requisite variety to control the vital functions of the "Architectural activity".

Keywords: architectural activity, diversity, livelihoods.

УДК 728

Алиреза Шешпари
аспирант кафедры теории архитектуры, КНУБА

ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНО-ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ НА ФОРМИРОВАНИЕ ТИПОЛОГИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ ЖИЛЬЯ Г. ТЕГЕРАНА В РАЙОНЕ № 1

Аннотация: В статье анализируется существующая ситуация жилья района № 1 г. Тегерана, и предложены рекомендации по более преимущественной типологической схеме связанной с его социально-демографическими особенностями.

Ключевые слова: типология жилища, социально-демографические особенности.

Тегеран-столица Ирана, крупнейший город страны, расположен на южном склоне Эльбруса, с населением 8800000 чел. (2006 г.), площадью 73000 га и средней плотностью населения 10276 чел./км^2. В настоящий время город административно разделяется на 22 района (см. рис. 1)[4,5]

Формирование города Тегеран происходило под влиянием большего количества взаимосвязанных факторов. Разнообразие географических, природно-климатических, исторических, социальных и культурных факторов в определенных взаимоотносимых влияли на формирование видов проживания населения города и его формы. [3]

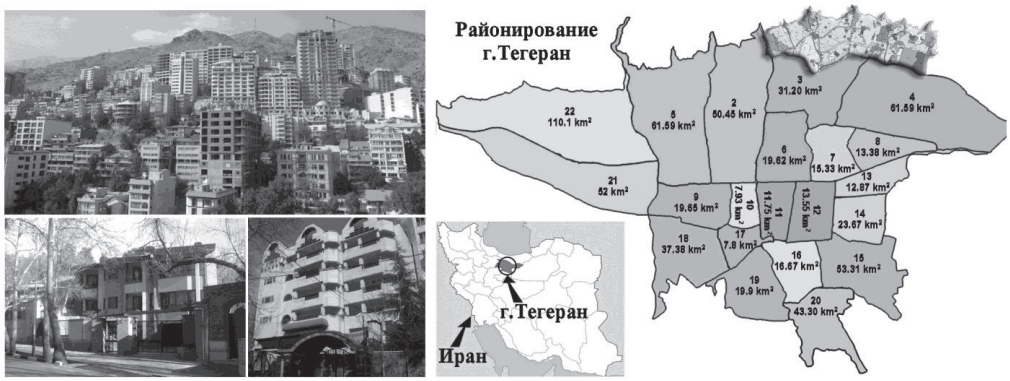

Рис. 1 Современный Тегеран, схема административно-территориального деления.

Проведен анализ, который позволил определить четыре основных типа. Каждый из них имеет свои функциональные и объёмно-планировочные особенности. В статье рассматривается один из таких типов, характерных для

района № 1 г. Тегеран.

Каждая зона г. Тегеран, имеет ряд, как преимуществ, так и отрицательных характеристик. Цель анализа определение этих характеристик для выбора наиболее целесообразных и подходящих типов планировочных решений жилища. В Тегеране проживает разнообразное население с разным социальным и имущественным статусом, образом жизни, менталитетом и т.д.

Выбор наиболее целесообразных типов жилищ в данном выбранном нами районе № 1 было главной целью исследования. Необходимо было проанализировать отдельно взятые районы, а также факторы, влияющие на него в той или иной степени.

Анализ первого района № 1 выявил, что существуют такие положительные социально-демографические характеристики как плотность населения, которая меньше средней плотности по Тегерану, хорошие (выше среднего) характеристики по уровню образованию, уровню жизни, дохода, роду занятий и социальному статусу. Географическое положение, климатические характеристики, этажность, количество комнат в индивидуальном жилье и его уровень комфорта также можно отнести к преимуществам этой территории. При этом району угрожают такие факторы как разрыв социальной конгруэнтности. Однако существуют некие моменты, которые можно отнести к отрицательным. Это рост цен на жилье, тенденция к нелегальному строительству, усугубление транспортных проблем, нехватка зон отдыха и площади зеленых насаждений для населения района.

Район № 1 по указанными характеристиками считается одним из элитных районов города. При проектировании нужно учитывать этот фактор наравне с климатическими, географическими факторами. Например, по типологии наиболее приемлемы террасные дома в зонах с крутым рельефом, а проблему узких и крутых дорог в некоторых местах можно решать с использованием эскалатора и т.д.

Анализ наиболее характерных существующих типов позволяет определить три принципиальных структуры жилой ячейки, в зависимости от конкретных условий. Эти структуры характеризуются общим характером ориентации домов. Ориентация является одним из существенных аспектов планировки жилищ и застройки городов. В целом, для Тегерана оптимальной является ориентация жилых помещений в юг-север. В холодный и прохладный периоды, длительность которых составляет 5 месяцев в году, солнце хорошо обогревает помещения южной ориентации, что способствует их нагреву и экономии энергии на отопление. Летом солнце стоит очень высоко и небольших козырьков над южными окнами вполне достаточно, чтобы его лучи не проникали в помещение, хотя они и снижают солнечный обогрев зимой. В

большинстве случаев ориентация на запад и восток весьма неблагоприятна из-за летнего перегрева помещений и сложности солнцезащитных устройств, которые должны защищать помещения от низкого солнца в часы облучения и пропускать лучи в холодные сезоны.

Северная ориентация может быть вполне приемлемой, учитывая общую большую длительность всего теплого сезона (7 месяцев). Спальни в жилье принято ориентировать на юг, а общие комнаты и кухни — на север. При наиболее распространенных конфигурациях участков под застройку социально-демографических и пр. Особенности влияют на структуру и состав помещений жилья в районе № 1 приведены в табл. 1.

Таблица 1

Формирование квартир в зависимости от конкретных условий район № 1

ФОРМИРОВАНИЕ КВАРТИР В ЗАВИСИМОСТИ ОТ КОНКРЕТНЫХ УСЛОВИЙ РАЙОНА № 1

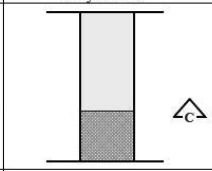
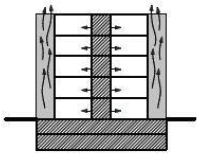
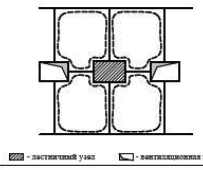
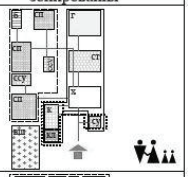
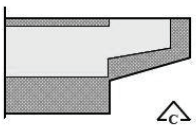
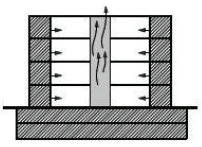
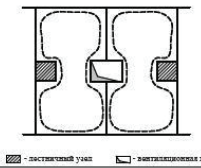
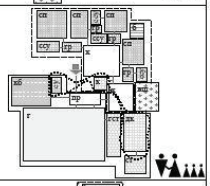
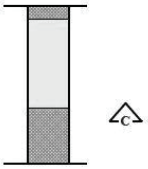
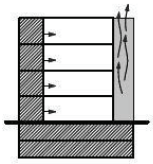
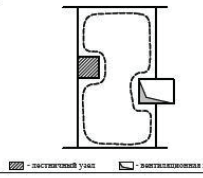
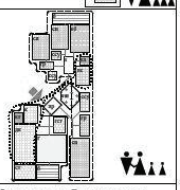
	схема расположения на участке	вид верт. коммун.	формирование кв-р вокруг л.л.у	схемы функционального зонирования
пример № 1				
пример № 2				
пример № 3				

Схема функционального зонирования
г - гостиная; сп - спальная; к - кухня; дк - декоративная кухня; ссу - совмещенный санузел; в- ванная х - холл; ст - столовая; гст - гостевая столовая; гр - гардероб; су - санузел; кб - кабинет; кл - кладовая; вш -вентиляционная шахта; б - балкон; пр - прихожая.

Условные обозначения:
----- - общая зона
—— - индивидульная зона
..... - зозяйственная зона

В первом примере (см. табл. 1) – это размещение на узком участке с двухсторонними пресекающейся соседними участками, что предполагает организацию использования подземного пространства с двухсторонними вертикальными вентиляционными системами для улучшения проветривания и освещения помещений, что характерно для региона. Квартиры формируются вокруг вертикальной коммуникации и разделены на зоны - частная зона и зона общего пользования.

Этот многоквартирный жилой дом имеет необходимые помещения для жилья высокого класса, складское помещение для каждой квартиры, бассейн,

лобби и другие помещения, перечень которых приводится в таблице 1.

Во втором примере (см. табл. 1) – дом размещен вдоль вертикальной северной границы участка с подземными складами и паркингами. Вертикальные вентиляционные шахты расположены в центре дома, доступ к квартирам осуществляется посредством двух вертикальных коммуникаций. Зонирование квартир проводится аналогично предыдущему примеру с тем отличием, что частная зона имеет свой внутренней холл с кухней. Данный тип также имеет все необходимые помещения для элитного дома.

В третьем примере (см. табл. 1) – размещение дома на более узком участке. Этот тип жилого элитного дома является малоквартирным, вертикальные вентиляционные шахты расположены на восточной стороне, а вертикальный коммуникационный узел - на западе. Каждый этаж принадлежит одной семье. Как и два предыдущих примера, дом располагает всеми необходимыми помещениями (см. табл. 1).

Таблица 2

Тип, инфраструктура жилого дома и состав помещений жилой ячейки

| Тип, инфраструктура жилого дома и состав помещений жилой ячейки | | |

предоставлены в таблице. Также представлена типология квартир по количественному составу семей предлагается по потребностям населения и

Таблица 3

Минимально необходимая площадь помещений жилой ячейки и их функциональная структура

Минимально необходимая площадь помещений жилой ячейки	Функциональная структура
общая комната 20; столовая 6; кухня 8; туалет 2,5; спальная 12; гардероб 3; с/у 4 площадь м² общая площадь - 65 м²	гостинная, кухня, спальная, балкон, ванная, туалет, гардероб, сталовая
общая комната 24; столовая 8; кухня 10; туалет 2,5; спальная 14; гардероб 3; с/у 4 площадь м² общая площадь - 80 м²	гостинная, кухня, спальная, балкон, ванная, туалет, гардероб, сталовая
общая комната 30; столовая 10; кухня 14; склад 3,5; кабинет 14; туалет 2,5; спальная 14; гардероб 3; с/у 4; спальная 12; гардероб 2; с/у 3,5 площадь м² общая площадь - 125 м²	гостинная, кухня, спальная, балкон, ванная, туалет, гардероб, столовая, кабинет, склад
общая комната 40; столовая 14; декор. кухня 20; кухня 14; склад 4,5; туалет 2,5; кабинет 14; спальная 14; гардероб 3; с/у 4; спальная 12; гардероб 2; с/у 3,5; спальная 12; гардероб 2; с/у 3,5 площадь м² общая площадь - 180 м²	гостинная, кухня, спальная, балкон, ванная, туалет, гардероб, столовая, кабинет, склад, холл, декор. кухня
площадь м² общая площадь - - м²	

по изученной минимальной необходимой площади для разных типов семьи, которое требует высокого комфорта. Для семьи, состоящего с одного человека, требуется 65 м^2, для двух человек - 80 м^2, для семьи с одним ребёнком - 125 м^2, и для семья, состоящей с четырех людей - 180 м^2. Список помещений и минимальная необходимая площадь указано в табл. 3.

В зависимости от демографического состава проживающих и социального положения возможно несколько принципиальных схем функционального зонирования жилой ячейки (см. табл. 3). Для семьи, состоящей с одного человека, не требуется разделение на семейные и несемейные зоны, поэтому квартиры зачастую напоминают квартиры-студии западного типа. С появлением семейной пары начинает происходить перемещение функциональных зон, к примеру, кухня может переместиться в

центр, может возникнуть потребность в разделении пространства на общее и личное и т.п. С появлением ребенка, как правило, возникает необходимость увлечения площади жилья и наличия дополнительных зон (например, рабочий кабинет). В тоже время происходит четкое разделение функциональных зон (общая, частная и санитарно-бытовая зоны). С рождением второго ребенка, следовательно, увеличивается площадь новых зон, появляется внутрисемейная зона, иногда также вторая кухня и четкое разделение функциональных зон.

Характерные для района № 1 типологические особенности формирования жилых ячеек, которые можно рекомендовать для разработки жилых домов для районов со сходными условиями в г. Тегеране.

Литература

1- Monde Iranien (CNRS, Université Paris III Sorbonne Nouvelle, INALCO, EPHE), Atlas de Téhéran métropole. 2005 – 325 с.;
2- К.К. Карташова, Жилая ячейка в будущем, М. стройиздат, 1982 – 200 с.;
3- Шешпари Алиреза, Особенности жилых зданий от традиции к современности г. Тегерана, «Сучасні проблеми архітектури та містобудування»: Наук.-техн. Сборник–К. КНУБА, 2011 – Вип. 26 – С. 424-433.
4- http://www.tehran.ir/
5- http://amar.sci.org.ir/

Анотація

У статті аналізується існуюча ситуація житла району № 1 м. Тегерана, і надаються рекомендації по більш переважної типологічної схеми, пов'язаної з його соціально-демографічними особливостями

Ключові слова: типологія житла, соціально-демографічні особливості.

Annotation

This article analyzes the current situation of housing district № 1 in Tehran and the recommendations for a more predominant typological scheme related to its socio-demographic features.

Keywords: typology of housing, socio-demographic characteristics.

УДК 726.5 (477)

В. Т. Завада,
доцент КНУБА

РОЛЬ КИЄВА У ФОРМУВАННІ РЕГІОНАЛЬНИХ ВІДМІННОСТЕЙ В АРХІТЕКТУРІ ДЕРЕВ'ЯНИХ ХРАМІВ УКРАЇНИ

Анотація: на підставі аналізу випадків використання визначних пам'яток київського зодчества в якості протипіїв при будівництві дерев'яних храмів у різних регіонах України встановлюється важлива роль Києва у формуванні територіальних відмінностей у традиційному вітчизняному храмобудуванні.

Ключові слова: регіональний, тип, дерев'яний, храм, символічний.

Повертаючись до дослідження феномену територіальної неоднорідності традиційної сакральної архітектури України [1], не можна обмииути увагою той факт, що крім виняткового регіонального різноманіття цього явища більшість дослідників відзначає властиву для нього на протязі багатьох століть художньо-стильову цілісність та єдність. Зокрема, відомий англійський історик Д.Бакстон визначальною для українських дерев'яних храмів ознакою незалежно від місця та дати їхнього будівництва вважає складну структуру внутрішнього простору, а також її безпосереднє відображення у зовнішніх формах та конструктивному рішенні споруди. На думку вченого ця характерна особливість досліджуваної групи будівель помітно відрізняє їх від традиційних сакральних споруд інших регіонів Європи і, водночас з цим, споріднює з найдавнішими будівельними культурами Сходу. З погляду на це досить логічним сприймається відведення Д.Бакстоном у його монографії про архітектуру дерев'яних храмів у країнах та регіонах Східної Європи цілих двох розділів Україні (Ш-го і IV-го) [2], в той час як для характеристики подібних будівель у Румунії, Угорщині та Югославії, разом узятих, цілком вистачило одного V-го розділу.

Досить цікаві у цьому відношенні висновки зробила свого часу Т.Ходико у своєму дослідженні процесу становлення стилю барока у монументальному дерев'яному зодчестві Білорусі [3], згідно з якими поступове засвоєння у ньому нових художньо-стильових принципів та прийомів супроводжувалося деяким порушенням первісної планувальної, композиційної, декоративно-пластичної та конструктивної цілісності традиційних культових споруд регіону. Незважаючи на конкретно-історичний характер зазначених спостережень, вони дозволяють припустити, що невідповідність між окремими елементами і характеристиками певної будівельної культури або історичного типу будівель є відображенням у процесі їхньої еволюції зовнішніх впливів і, навпаки, органічний взаємозв'язок між ними свідчить про домінування у ньому власних архітектурно-будівельних

традицій (при всій умовності цього поняття). Цілком природно, що подібне розширення одержаних білоруською дослідницею висновків і перенесення їх на традиційне сакральне будівництво України є своєрідним підтвердженням тези Д.Бакстона про глибоку генетичну основу художньо-стильової цілісності цього явища на всій історично зафіксованій території його існування від Лемківщини на заході до Слобожащини на сході країни.

Безперечно, найбільший внесок у дослідження зазначеного аспекту історії українського зодчества зробили вітчизняні вчені, зосередивши увагу (особливо на початкових стадіях розвитку історико-архітектурної науки в Україні) саме на дослідженні спільних, базових, засад українського традиційного будівництва. І лише згодом (насамперед, у повоєнний період) в процесі виявлення унікального регіонального різноманіття дерев'яних храмів України головний акцент їхнього вивчення перемістився в бік дослідження процесів розшарування вищезгаданої спільної історичної основи цього явища на окремі регіональні школи і локальні осередки. Показово, що у порівняно невеликій за обсягом і науково-популярній за жанром книзі П.Юрченка про українське дерев'яне зодчество автору вдалося простежити спорідненість процесів розвитку традиційних сакральних будівель у таких територіально віддалених (і, до того ж, відокремлених міждержавними кордонами протягом тривалого часу) одна від одної історичних землях України як Бойківщина, Наддніпрянщина і Слобожанщина [4]. До цього слід додати, що автору цієї книги вдалося чи не вперше спростувати один з найбільш застарілих стереотипів віднесення дерев'яних церков Буковини до т.зв. безверхих храмів, звернувши увагу на влаштування в масиві їхніх дахів складних рублених верхів загальноукраїнського типу, багатовікова еволюція яких теж була невід'ємною частиною історичного розвитку традиційного вітчизняного храмобудування [5].

Неважко помітити, шо наведені вище спостереження П.Юрченка попри їх локальний характер добре відображають виняткову спорідненість (а подекуди й синхронність) у розвитку окремих регіональних течій українського дерев'яного зодчества, що було б неможливим без певної генетичної основи цього явища. Визнання останньої в якості головної передумови регіоналізації традиційного сакрального будівництва України примусило більшість дослідників перейти від емпірічної фіксації морфологічних, територіальних і хронологічних параметрів зазначеного процесу до виявлення всього складного, історично обумовленого комплексу факторів і механізмів його забезпечення. При всій вагомості фізико-географічних, природно-ландшафтних, етнокультурних, соціально-економічних та інших факторів одне з найбільш помітних місць у поясненні досліджуваного явища посідає стародавній Київ – не лише незмінна столиця України-Русі, але й найважливіший центр розвитку слов'янської і всієї європейської культури. При цьому більшість авторів вбачає найважливішу роль Києва у формуванні однієї з

найбільш яскравих і вишуканих в архітектурно-художньому відношенні течій у традиційному вітчизняному храмобудуванні – київської чи наддніпрянської (від характерної локалізації її головного ареалу вздовж середньої течії р.Дніпра) [6].

Не менш одностайним у дослідженнях згаданого регіонального напрямку в архітектурі дерев'яних церков України є визначення історично притаманного їм комплексу композиційних, конструктивних і художньо-декоративних ознак. До них, як правило, відносять використання більш складних у планувальному і об'ємно-просторовому відношеннях композиційних схем (передусім тридільної триверхої та хрещатої з одним або п'ятьма верхами), високих гранчастих зрубів нижнього ярусу, розвинених багатоярусних верхів восьмикутної в плані форми, складних елементів зовнішнього та внутрішнього оздоблення (фігурних вирізів, різьбленого декору одвірків, лиштви, парусів, скоб та ін.), а також характерних вертикальних пропорції найголовніших елементів і всієї всієї будівлі в цілому [7]. Особливе місце в уточненні загальних характеристик дерев'яних церков київського типу посідають дослідження їх особливостей у поліській, найбільш архаїчній, частині головного ареалу, що дозволяє простежити ранні, початкові, стадії формування зазначеної регіональної школи і, тим самим, підтвердити її цілковиту невід'ємність від єдиної історичної основи традиційного культового будівництва України [8].

Головним підсумком зазначених досліджень київської (наддніпрянської) школи української дерев'яної архітектури, безперечно, слід визнати вирішальну роль у її виникненні та розвитку Києва, що цілком відповідає окресленій нами в іншій роботі картині регіоналізаціїї традиційого вітчизняного храмобудування [9]. Разом з тим, таке звуження ролі столиці до статусу "першого серед рівних" регіональних центрів цього процесу, дозволяє поставити під сумнів особливу історичну місію Києва у формуванні усталених територіальних відмінностей в архітектурі дерев'яних храмів України, що зафіксовано навіть у назві цієї статті і виступає, таким чином, її головним завданням. До цього слід додати, що таке обмежене розуміння ролі міста у досліджуваному процесі не дозволяє пояснити численні випадки будівництва традиційних культових споруд київського типу далеко за межами головного ареалу їхнього побутування. Досить показовою в цьому відношенні є розглянута нижче будівля церкви Різдва Богородиці у стародавньому поліському селі Удрицьк на крайній півночі Рівненської області, розташованому у безпосередній близькості від кордону з Білоруссю на відстані понад 800 км від столиці України.

Згідно з історичними джерелами будівлю удрицького храму було зведено у 1714 році, проте у XIX ст. вона зазнала цілої низки ремонтів та реконструкцій [10] і, цілком природно, дійшла до нас у частково зміненому вигляді. Зокрема, у 1870 р. вся західна частина первісного бабинця з головним входом до церкви

була розібрана, а саме приміщення було продовжене у поздовжньому напрямку водночас з влаштуванням на захід від нього високої наметової дзвіниці. Дещо раніше – у 1862 і 1866 рр. – були проведено ремонт центральної частини храму та прилеглих до неї бічних приділів та вівтаря (відповідно з півдня, півночі та сходу), проте ці ремонтні роботи були набагато коректнішими і полягали лише у заміні струхлівілих ділянок стін нижніх зрубів, а також обшивці будівлі ззовні тесом. Перелічені нові елементи пам'ятки (насамперед, західна, прибудована, частина бабинця з дзвіницею) дещо відрізняються за своїми конструктивними і художньо-стильовими ознаками від її первісного ядра, що дозволяє порівняно легко відтворити вигляд удрицького храму до реконструкції.

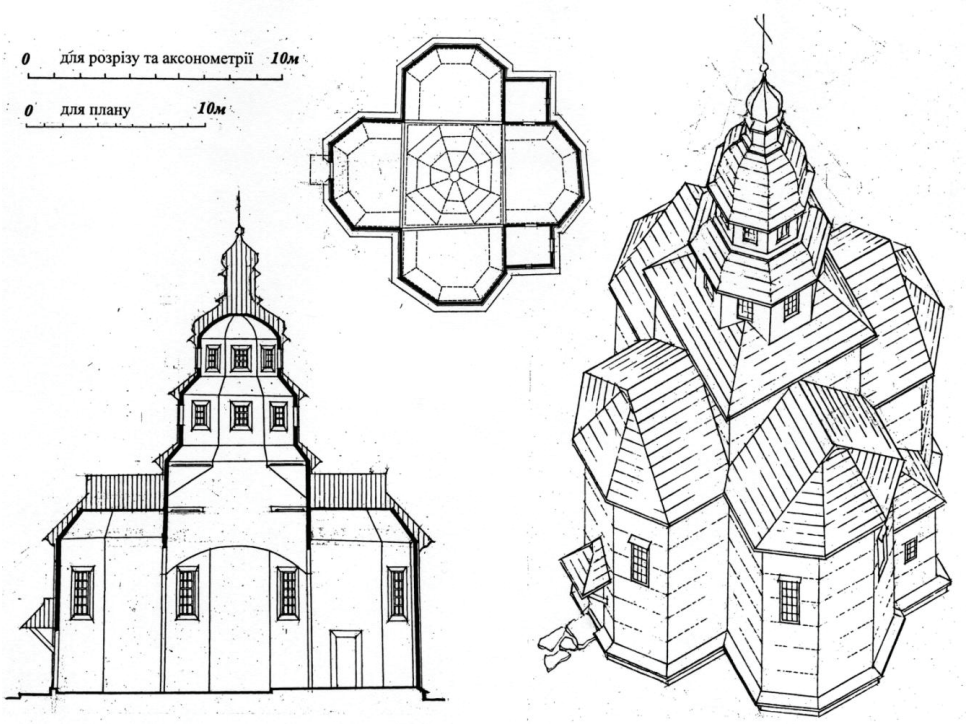

Рис.1. План, поздовжній розріз та аксонометрія церкви Різдва Богородиці в Удрицьку Рівненської області, 1714 р. Реконструкція В.Завади

Таким чином, до зазначених перебудов церква Різдва Богородиці являла собою хрещату в плані споруду, композиційною домінантою якої був високий четверик нави, перекритий розвиненим двозаломним восьмигранним верхом на чотирьох плоских парусах (рис.1). Приміщення бабинця та вівтаря, як і обидва бічні приділи храму, розташовані відповідно на його поздовжній та поперечній осях, відрізняються більш складною шестикутною в плані формою, хоча значно поступаються центральному приміщенню будівлі за висотою і конструктивною

складністю перекриття у вигляді невисокого зрізаного склепіння. До цього слід додати, що зазначене склепінчасте перекриття бічних зрубів ззовні приховане у масиві чотирьох невисоких дахів пластичної п'ятисхилої форми, гребені яких дістають лише до карнизу центрального четверика споруди. Цілком природно, що створення такого помітного перепаду між висотою центрального та бічних об'ємів, як і влаштування вісьмох невеличких віконець в кожному восьмерику склепінчастого верху, дозволило будівничим удрицького храму максимально підкреслити домінуючу роль нави у загальній композиції споруди.

Не менш майстерно зазначений авторський задум було втілено і в рішенні внутрішнього простору церкви Різдва Богородиці, композиційною домінантою якого також виступає розвинуте вгору і добре освітлене двома рядами віконних отворів центрального верху приміщення нави. Ще більшому посиленню цього враження в інтер'єрі удрицького храму сприяє складна двоярусна композиція восьмигранного склепінчастого верху над навою, а також розташування в ній найголовніших декоративно-пластичних акцентів пам'ятки – фігурних вирізів, різьблених скоб в основі нижнього залому і під парусами рубленого склепіння, монументального різьбленого іконостасу з царськими вратами тощо. Неабияку роль у композиційному виділенні центрального простору споруди, безперечно, відіграють порівняно невисокі та менш освітлені приміщення вівтаря, бабинця і бічних приділів, хоча вони відрізняються в інтер'єрі не менш вишуканою, ніж нава (звичайно, в межах вищезгаданого задуму будівничих храму), пластикою гранчастих зрубів та їх склепінчастого перекриття, а також досить своєрідним розташуванням віконних отворів у косих гранях шестериків.

Підсумовуючи наведену вище стислу характеристику пам'ятки дерев'яної архітектури в Удрицьку, слід відзначити не лише виняткову цілісність об'ємно-просторового, конструктивного і декоративно-пластичного рішення зазначеної будівлі, але й її цілковиту відповідність переліченим раніше ознакам київської (наддніпрянської) школи традиційного сакрального будівництва України. Цей висновок набуває тим більшого значення, що на крайній півночі Рівненщини, у безпосередній близькості до вищезгаданого поліського села, у XVШ-XIX ст.ст. було зведено ще декілька зразків складних за композицією дерев'яних храмів з високими гранчастими зрубами, багатозаломними восьмигранними верхами та іншими класичними ознаками традиційних культових будівель київського типу. Досить показовою в цьому відношенні слід визнати Дмитрівську церкву 1821 р. у селі Серники Зарічнянського району Рівненської області з властивою для неї гранчастою формою центрального та східного зрубів (відповідно восьми- та шестикутною в плані), розвиненими двозаломними восьмигранними верхами та підкреслено вертикальними пропорціями головних елементів (рис.2, ліворуч). Не менш переконливим свідченням помітного впливу київської архітектурно-

будівельної школи на традиційне сакральне будівництво зазначеного регіону є зафіксовані в Орвяниці та інших стародавніх селах крайньої півночі Рівненської області зразки невеликих гранчастих каплиць – найпростішого і наймасовішого різновиду культових споруд з дерева, походження яких найчастіше пов'язують з пережитками архаїчних вірувань дохристиянської доби [11].

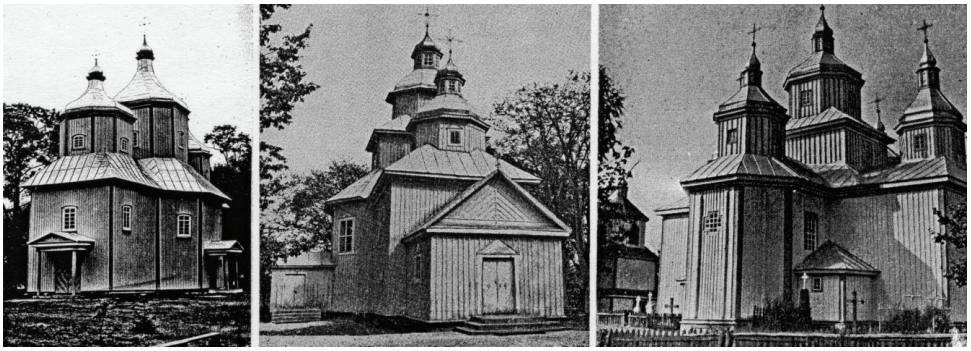

Рис.2. Характерні зразки досліджуваної групи храмів київського типу: ліворуч– Дмитрівська церква 1821 року у селі Серники Рівненської області, в центрі – Миколаївська церква 1796 року в селі Рубель (Білорусь), праворуч – Іллінська церква 1881 року в селі Велемичі (Білорусь).

З погляду на наведені вище висновки про існування особливого історично обумовленого ареалу дерев'яних церков київського типу у нижній течії Горині, зовсім неподалік від українсько-білоруського пограниччя, не можна обминути увагою наявність на території прилеглих районів Білорусі не менш очевидних "слідів" впливу київської архітектурно-будівельної школи з усіма зазначеними раніше ознаками цього явища. До них, насамперед, слід віднести Миколаївську церкву 1796 р. у Рубелі (рис.2, в центрі), Іллінську церкву 1881 р. у Велемичах (рис.2, праворуч) Столинського району та цілу низку інших характерних зразків досліджуваного регіонального напрямку української дерев'яної архітектури, грунтовно розглянутих у роботах Є.Квитницької, В.Чантурії, Ю.Якимовича та інших білоруських авторів [12]. При цьому більшість дослідників відзначає характерну локалізацію згаданої групи храмів в районі Давид-Городка, Турова, Пінська та інших стародавніх центрів Прип'ятського Полісся, пояснюючи це частим запрошенням київських майстрів для забудови православних монастирів Турово-Пінщини [13]. З погляду на досить непросте становище останніх в умовах складних відносин між окремими конфесіями регіону у XVII–XVIII ст., це припущення не лише добре пояснює причини появи особливого локального відгалуження церков київського типу на білорусько-українського пограниччі, але й дозволяє вважати розглянуті раніше пам'ятки північної Рівненщини його органічною складовою.

Звичайно, виникнення вищезгаданої групи дерев'яних храмів київського типу на такій порівняно великій відстані від головного ареалу побутування цих будівель є важливим підтвердженням незаперечного впливу Києва на процеси формування регіональних відмінностей у традиційній сакральній архітектурі України. З іншого боку, при всій науковій цінності цього свідчення воно далеко не відображає реальних історичних масштабів досліджуваного процесу і всього різноманіття його конкретних форм і проявів, що легко простежити на прикладі Троїцької церкви 1790 р. у селі Трокoвичі неподалік від Житомира. Своєрідна композиція цієї пам'ятки вже була об'єктом цілої низки історико-архітектурних досліджень [14], що позбавляє нас необхідності ще раз повертатися до причин створення такої неординарної будівлі і, насамперед, з'ясування особливої ролі у цьому визначних храмів Києва. Відзначимо лише, що згідно з вищезгаданими дослідженнями в якості зразка для будівництва цього єдиного в Україні зразка семизрубної семиверхої церкви було обрано не менш рідкісний за композицією кам'яний семибанний храм Різдва Богородиці Києво-Печерської лаври (рис.3).

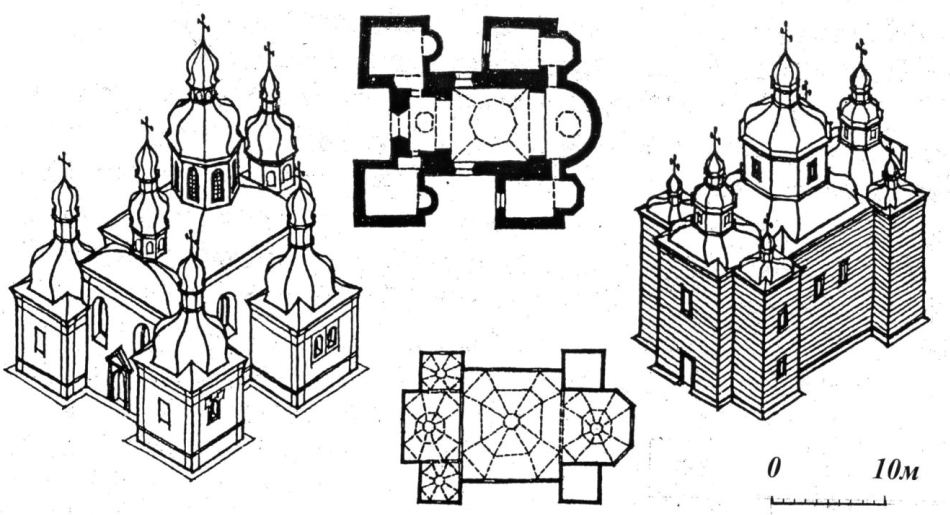

Рис.3. Порівняльна таблиця храму РІздва Богородиці Києво-Печерської лаври і Троїцької церкви у Трокoвичах Житомирської області: ліворуч – аксонометрія і план Богородицького храму (за матеріалами інституту УкрНДІПреставрація); праворуч - аксонометрія і план Троїцької церкви (реконструкція В.Завади).

Досить важливий приклад безпосереднього впливу київського зодчества на формування регіональних відмінностей у традиційній сакральній архітектурі України, (щоправда, у протилежному, східному від Києва напрямку), наводить у своїй книзі і П.Юрченко, пов'язуючи архітектуру дерев'яної церкви Покрова

у Ромнах (1764 р.) з використанням в якості прототипів для її будівництва двох не менш визначних пам'яток українського барока кін. XVII ст. – Всехсвятської церкви над Економічною брамою Києво-Печерської лаври та Юріївської церкви Видубецького монастир [15]. Слід відзначити, що на відміну від розглянутого раніше троковицького храму, зв'язок якого з культовим зодчеством Києва було встановлено лише завдяки його унікальному композиційному рішенню, вплив зазначеного фактору на архітектуру Покровської церкви у Ромнах відображає більш широкі архітектурно-художні контакти між київською та слобожанською школами вітчизняного храмобудування. Не менш цікавий випадок запрошення київського майстра Івана Скибинського для зведення дерев'яної церкви у селі Навози на Слобожанщині виявив у контракті 1769 р. інший відомий дослідник С.Таранушенко [16]. Проте ще більш вагомим свідченням особливої ролі цього стародавнього міста і Київської землі в цілому у досліджуваному процесі стала їхня активна участь у формуванні та стрімкому розвитку дерев'яних храмів Гуцульщини – чи не найцікавішого регіону Карпат, далекого від Києва не лише у територіальному або ландшафтному, але й етнокультурному відношеннях.

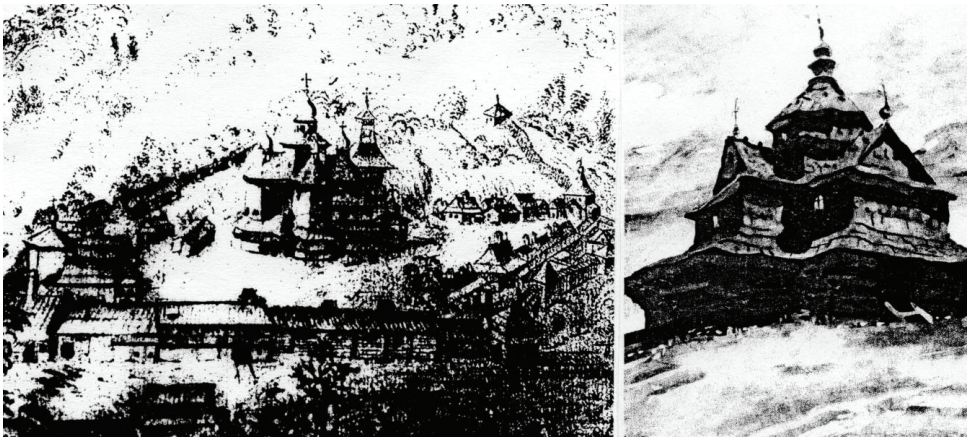

Рис.4. Спаський собор Межигірського монастиря під Києвом як прототип для храмів гуцульського типу: ліворуч – Спаський собор 1610 р. (фрагмент рисунка 1651 року); праворуч – церква Різдва Богородиці XVIII ст. у Ворохті на Івано-Франківщині (репродукція гуаші Ю.Химича).

Чи не вперше таке малоймовірне, на перший погляд, припущення зробив відомий український вчений Г.Логвин, звернувши увагу на невеликий фрагмент з літопису Манявського скиту на Гуцульщині про використання в п.пол. XVII ст. в якості зразка для будівництва у ньому дерев'яної церкви Спаського собору Межигірського монастиря під Києвом [17]. Особливе значення такого рядового в цілому запису полягає у тому, що зведений у 1610 році в Межигір'ї соборний храм згідно з відомим рисунком монастиря 1651 року являв собою

п'ятизрубну хрещату в плані одноверху будівлю з обхідною галереєю (рис.4, ліворуч) і цілком міг стати прототипом для формування особливого, гуцульського, типу дерев'яного храму. На користь цього припущення свідчить не лише виняткова однорідність цієї групи культових споруд (представлених подібно до Спаського собору хрещатими в плані, одноверхими церквами з обхідними галереями), але й особливе місце згаданого Манявського скиту в історії Гуцульщини. Адже цей унікальний гірський монастир на сході теперішньої Івано-Франківської області, заснований випускником Києво-Могилянської академії Іовом Княгинецьким у 1611 р., на протязі тривалого часу був головним духовним і релігійним центром Гуцульщини і зовсім невипадково був знищений австрійським військами у 1775 році, майже водночас з руйнацією всесвітньовідомої Запорізької Січі. З погляду на це цілковите домінування тут у XVII–XIX ст. подібних до Спаського собору хрещатих одноверхих храмів з піддашшям на зразок церкви Різдва Богородиці у гірському містечку Ворохта (рис.4, праворуч) дозволяє визнати наведене вище припущення Г.Логвина цілком правомірним.

Звичайно, зазначений фактор зовсім не виключає впливу інших причин на виникнення та стрімкий розвиток такого самобутнього у художньо-стильовому відношенні явища як гуцульська школа традиційного сакрального будівництва України [18], проте переконливо свідчить про помітну роль Києва і пов'язаних з ним приміських монастирів у цьому процесі. Крім того, у наведеному вище прикладі, як і у випадку з розглянутою раніше групою храмів київського типу на українсько-білоруському пограниччі, зона впливу київського зодчества на традиційне вітчизняне храмобудування виходить далеко за територіальні межі головного ареалу поширення цієї регіональної школи. Це не лише підтверджує особливу роль столиці у формуванні усталених територіальних відмінностей в архітектурі дерев'яних храмів України, але й свідчить про необхідність певного ускладнення окресленої нами раніше ієрархічної моделі процесу регіоналізації цього явища [19]. Важливо підкреслити, що незважаючи на вибірковий і дещо фрагментарний характер наведених свідчень зафіксоване в них використання найбільш визначних, знакових, об'єктів київського сакрального будівництва в якості зразків базувалося в кожному з цих випадків на особливому ставленні до стародавньої столиці України-Русі як загальновизнаного центру та своєрідного символу політичної, культурної та духовної цілісності країни.

Для пояснення зазначеного феномену доцільно звернутися до концепції соціального символізму, розробленої і всебічно розглянутої свого часу відомими вітчизняними соціологами Є.Басіним і В.Красновим [20]. Головна сутність цієї концепції полягає у визнанні тісних взаємозв'язків між системою стратифікації суспільства та його культурою в якості універсального механізму диференціації

останньої на складну й розгалужену систему цілісних, історично сформованих і різних за масштабами культурних комплексів – групових стилів. Незалежно від розмірів конкретної соціальної групи (раси, нації, народності, міської, сільської або сусідської общини, конфесійного, професійного або культурного осередку тощо) формування цих комплексів відбувається шляхом символічного відбору і закріплення властивих для даної групи приорітетів (певних традицій, ритуалів, літературно-мистецьких і архітектурних уподобань, художньо-стильових течій, історичних подій та постатей тощо). Навіть більше, таке символічне виявлення своєрідності і самодостатності певної соціальної групи має загальний характер, виступаючи універсальним засобом забезпечення її тривалого фукнціонування, відтворення і, що особливо важливо відзначити, самоідентифікації серед інших верств суспільства. Звичайно, визнання соціального символізму як особливого фактору стратифікації суспільства спростовує традиційне пояснення існуючих національних, регіональних або локальних відмінностей у розвитку культури виключно рівнем торговельно-економічних і господарських взаємозв'язків між окремими регіонами, їх тривалою географічною ізоляцією та ін. Природно, що в умовах бурхливого розвитку зараз найновітніших технологій інформаційного забезпечення і пов'язаного з цим відчутного посилення процесів глобалізаціїї у сучасному суспільстві простежується помітне зростання інтересу вітчизняних і зарубіжних вчених до питань збереження регіональної своєрідності культури.

З погляду на це цілком логічним слід визнати дедалі частіше звернення до зазначеного феномену істориків архітектури та культурологів, що знайшло своє відображення у розробці ними цілої низки різноманітних теоретичних схем на зразок теорії "символічних кордонів культурних територій" В.Орфінського та Е.Хейккінена [21]. Неважко помітити, що незалежно від певних відмінностей у вивченні вищезгаданого феномену він добре пояснює наведені у даній статті приклади символічного використання найбільш визначних пам'яток київського зодчества в якості зразків для будівництва дерев'яних церков у різних регіонах України, перетворюючи тим самим Київ на важливий фактор регіоналізації традиційного вітчизняного храмобудування. Разом з тим, зазначений механізм формування регіональних відмінностей в українській дерев'яній архітектурі не суперечить процессу поступового складання властивої для неї розгалуженої, ієрархічно організованої системи різних за своїми масштабами територіальних осередків (регіональних шкіл, локальних течій, невеликих теслярських артілей), неодноразово згадуваної нами вище. Це зайвий раз свідчить про універсальний, всеохоплюючий вплив соціального символізму на регіоналізацію традиційного сакрального будівництва України та винятково складну структуру цього явища, яка вимагає всебічного комплексного дослідження.

Література:

1. Завада В. До питання про територіальну неоднорідність традиційної сакральної архітектури України // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – Вип.27. – К.: КНУБА, 2011. – С.14-27.
2. Buxton D. The wooden churches of Eastern Europe. An introductory survey. – Cambridge, 1981. – С.87-188.
3. Хадыка Т. Анапіз станаулення стылю барока у манументальным драуляным дойлидстве Беларусі XVII ст. // Весці АН БССР. – Серыя грамадскіх навук . – 1974. - №1. – С.96-103.
4. Юрченко П. Дерев'яна архітектура України. – К.: Будівельник, 1970.– С.113.
5. Юрченко П. Дерев'яна архітектура України…– С.81.
6. Логвин Г. Дерев'яна архітектура України // Нариси з історії архітектури Української РСР (Дожовтневий період). – К.: Держбудвидав, 1957. – С. 223-229; Прибега Л. Народне зодчество. – К.: Мистецтво, 2009. – С. 243-260; Тарас Я. Українська сакральна дерев'яна архітектура: Ілюстрований словник-довідник. - Львів: Ін-т народознавства НАНУ, 2006. – С.255-257; Юрченко П. Дерев'яна архітектура України… - С.86-88, 113-122.
7. Геврик Тит. Дерев'яні храми України: шедеври архітектури. – Нью-Йорк, 1987.– С52-54; Логвин Г. Дерев'яна архітектура… - С.223; Тарас Я. Українька сакральна дерев'яна архітектура… - С.255; Юрченко П. Дерев'яна архітектура України… - С.119-122.
8. Завада В. Дерев'яні храми Полісся. К.: Техніка,2004. – С.95-118.
9. Завада В. До питання про територіальну неоднорідність традиційної сакральної архітектури України…– С.17-23.
10. Фонд рукописів Інституту історії матеріальної культури Російської академії наук. Спб. – Р.III. – 1887 . - №1034.
11. Завада В. Дерев'яні храми Полісся…. – С.28-36.
12. Всеобщая история архитектуры.– В 12-ти т.– Т.6.– М.: Стройиздат, 1968. – С.524, 539-540; Сергачев С. Деревянная архитектура Белоруссии XVI - XVШ вв.- Минск: Полымя, 1984.– С.51-57; Чантурия В. История архитектуры Белоруссии. - Минск: Вышэйшая школа, 1977. – С.163-165, 168; Якимович Ю. Драулянае дойлідства Беларускага Палесся: XVП–XIX ст. – Мінск: Навука і тэхніка, 1978. – С.82-89, 120-129.
13. Миловидов А. О положении православия и русской народности в Пинском удельном княжестве и городе Пинске.– М.,1894.– С.26; Якимович Ю. Драулянае дойлідства Беларускага Палесся… - С.20.

14. Завада В. З досвіду традиційного сакрального будівництва України // Будмайстер.–2009.- №21-22.–С.3-4; Завада В. Киевское зодчество XVII века и деревянная архитектура Полесья//Архитектура Киева. – К.: КиевНИИТИ, 1982. – С.89-93.
15. Юрченко П. Дерев'яна архітектура України…- С.130.
16. Таранушенко С. Пам'ятники архітектури Слобожанщини XVII–XVIII ст. //Питання історії архітектури та будівельної техніки України. – К., 1959. – С.79.
17. Логвин Г. Дерев'яна архітектура України // Нариси з історії архітектури Української РСР (Дожовтневий період). – К.: Держбудвидав, 1957. – С. 213-216.
18. Могытыч И. Деревянные церкви Гуцульщины // Архитектурное наследство. – 1979. - №27. – С.97-107.
19. Завада В. До питання про територіальну неоднорідність традиційної сакральної архітектури України…- С.24-25.
20. Басин Е., Краснов В. Социальный символизм. Некоторые вопросы взаимодействия социальной структуры и культуры // Вопросы философии. – 1971. - №10. – С.164-172.
21. Севан О.Историко-культурные регионы: выявление особеностей и границ на основе изучения народной региональной архитектуры // Архитектура мира. Материалы конференции «Запад-Восток: взаимодействие традиций в архитектуре». – М.: ВНИИТАГ, 1993. – С.123.

Аннотация

На основании изучения случаев использования выдающихся памятников киевского зодчества в качестве прототипов при возведении деревянных храмов в различных регионах Украины выявляется важная роль Киева в формировании территориальных различий в традициионном отечественном храмостроении.

Ключевые слова: региональный, тип, деревянный, храм, символический.

Summary

On the basis of study of the events of use the most remarkable monuments of Kyiv's architectura such as prototyp for the building of the wooden temples in different regions of Ukraine is ascertained the importans of Kyiv in forming of territorial differences in traditional native sacral buildings.

Keywords: regional, type, wooden, temple, symbolic.

УДК 747: 643 (045)

Н. А. Колесник,
студентка 6-го курсу,
О. П. Олійник,
професор, канд. архітектури
Національного авіаційного університету

ПРИЙОМИ ДИЗАЙНУ ДИТЯЧИХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ З УРАХУВАННЯМ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація: в даній статті наданий аналіз існуючих будівель та інтер'єрів дитячих дошкільних закладів зарубіжних країн та короткий перелік вимог до проектування даних об'єктів.

Ключові слова: дизайн, дошкільний дитячий заклад, колір, форми, нові технології.

Постановка проблеми. Провести дослідження у світі новинок дизайну та технологій проектування закордонних дошкільних дитячих закладів, та виявити нові тенденції і технології, які існують і розвиваються на сьогоднішній день.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження Кадуріної А. О., Гайказової Р.Т., Кострикіної Т.Д., Нищевої Н.В. по оформленню дитячих дошкільних закладів, необхідності оточуючого середовища бути розвиваючим, цікавим і зрозумілим для дітей, виявлення засобів для проектування виразного образу дитячого садка.

Мета роботи полягає у виявленні нових методів та тенденцій в дизайні дошкільних дитячих закладів на основі аналізу закордонного досвіду.

Виклад основного матеріалу.

У більшості людей дитячі садки асоціюються зі звичайними будівлями і радянським оформленням інтер'єрів приміщень. Сьогодні ж у світі з'явилося вже багато дитячих садків, які дивують і захоплюють своїм зовнішнім і внутрішнім виглядом.

Згідно з існуючими нормами проектування [1], будівлі дитячих дошкільних закладів складаються з трьох основних груп приміщень: дитячі групи, загальні для всіх дитячих груп, адміністративно-господарські. До приміщень дитячих груп відносять: роздягальні і приймальні, ігрові, їдальні, спальні, туалети, буфети. До приміщень, загальних для всіх дитячих груп, відносять: зал для музичних і фізичних занять та ігор, ізолятор або кімнати для хворих дітей, медичні кімнати. До складу адміністративно-господарських приміщень входять: харчовий блок, пральня, кімнати завідуючої та персоналу, інші приміщення.

Найбільш оптимальним є рішення дошкільного закладу в окремо розташованій будівлі. Основою об’ємно-планувальної структури будівлі є взаємозв’язок між перерахованими групами приміщень.

Розглянемо кілька прикладів сучасного дизайну в дошкільних дитячих закладах.

Дитячий садок з круглими кольоровими вікнами (рис. 1)

М. Велес-Рубіо, Іспанія. 2009. Архітектори: Eva Luque, Alejandro Pascual.

Мета проекту – допомогти в розвитку психомоторних, розумових і соціальних функцій у дітей дошкільного віку. У ранньому віці діти часто малюють оточуючі елементи і об'єкти, наприклад: поле, будинок з похилим дахом, двері, вікна, примітиви такі як коло, квадрат і трикутник. Усі ці аспекти лягли в основу ідеї даного проекту.

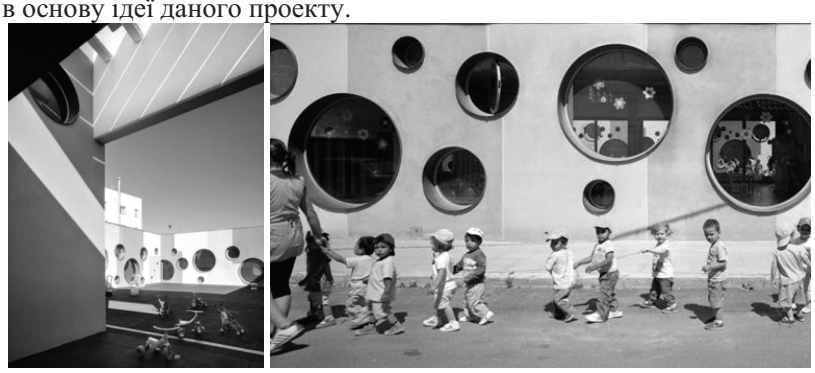

Рис. 1. Приклад зовнішнього оформлення дитячого садка в м. Велес-Рубіо (Іспанія)

Будівля функціонально розділена на 8 частин з трьома основними групами, розділених відповідно до віку. Є багатофункціональна частина, в якій знаходяться їдальня, кухня, і офіси адміністрації, розподілені навколо внутрішнього двору. Всі класні кімнати з'єднані відкритим простором.

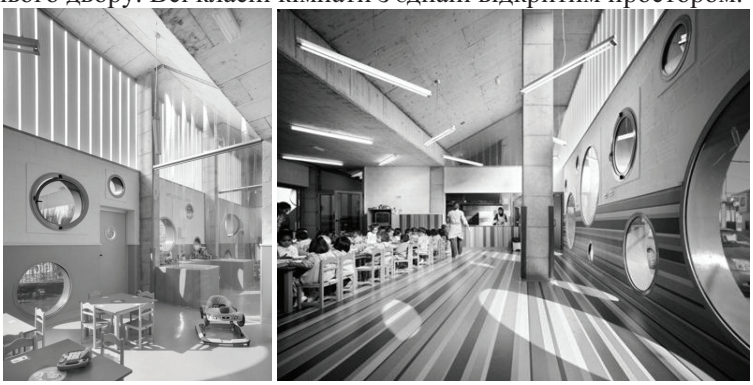

Рис. 2. Приклади внутрішнього оформлення дитячого садка в м. Велес-Рубіо

У Losdel Desierto використовували цікавий прийом в інтер'єрі - нове застосування гнучкого ламінату на стінах. Колір матеріалу підібраний відповідно віковій групі кімнат (рис. 2). Ламінат закінчується на висоті 1,3 метра. Вище поверхні стін мають незакінчений вигляд, і всі конструктивні елементи вище покриті поліуретаном для зручного прибирання [5].

Дитячий сад у норвезькому місті Тромсе, побудований в 2006 році за проектом майстерні 70 º N Arkitektur, цікавий своїм фасадним рішенням.

Його фасади формують численні вікна різної конфігурації, а вхідну групу - кубічні об’єми яскраво-оранжевого та зеленого кольорів (рис.3).

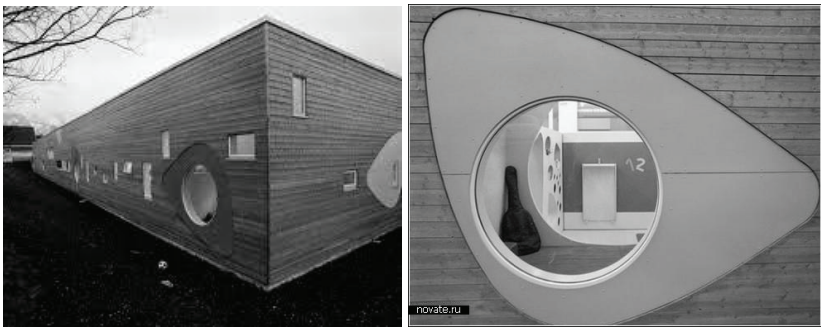

Рис. 3 Фасад дитячого садка м. Тромсе

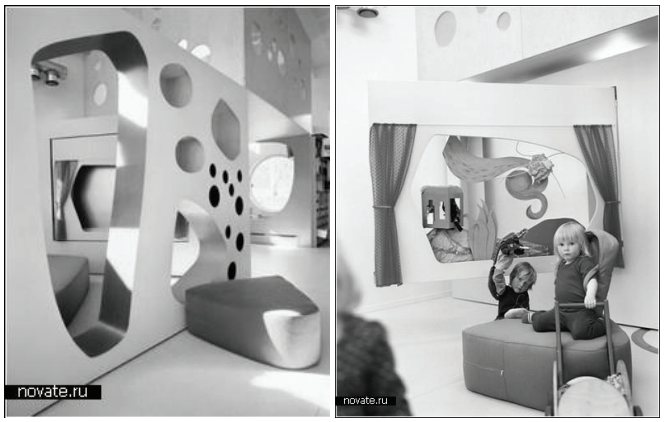

Рис. 4. Ігрові елементи в інтер’єрі дитячого садка в м. Тромсе

Архітектори виходили з дитячих фантазій, тому дизайн ігрових кімнат має такий вигляд: ніяких прямих ліній, ніякої сухості і строгості. Яскраві кольори, тунелі і печери, таємні отвори, ходи (рис. 4).

Внутрішні перегородки мають багато різнокольорових отворів, які виконують роль лазів в численні кімнати-печери або просто вікна. Вони також мають колеса для зручного переміщення та збільшення ігрового простору. Підлога в ігрових кімнатах встелена батутами, що робить всі ігри безпечними, а в основі м'якої підлоги зроблені місткі висувні ящики для зберігання іграшок [6].

Приватний дитячий садок в Ізраїлі, м. Тель-Авів, розроблений архітектурним бюро Lev-Gargir Architects разом з відомим дизайнером дитячих інтер'єрів, меблів та іграшок Саріт Шані Хей.

Простір організований таким чином (рис. 5), що творчі процеси можуть проявлятися буквально на кожному метрі - довгі столи з лавками (рис. 6), навколо столу крісла, рівні великі стелажі, ящики - простір для занять, рухів, дій.

Рис. 5. Дизайн приміщень дитячого садка в Тель-Авіві

Рис. 6. Дитячий садок в Тель-Авіві

Основні властивості створеного простору - безпека, гнучкість, хороше світло - все це дає відчуття легкості і повітряної свободи [7].

Висновки. Основні властивості дитячого простору - безпека, гнучкість, освітлення, яскраве кольорове рішення, оригінальні авторські меблі.

Використання таких прийомів дизайну дає можливість створення відповідного до дитячого сприйняття оточення, цікавого і розвиваючого водночас.

Подальший напрямок дослідження. Планується й надалі відслідковувати появу нових засобів і методів оформлення інтер'єрів, архітектурно-дизайнерських рішень будівель дошкільних дитячих закладів на території України та поза її межами.

Список використаних джерел

1. СНіП 2.08.02-89 Проектування дитячих дошкільних закладів.

2. Нищева Н.В Предметно-пространственная развивающая среда в детском саду. Принципы построения, советы, рекомендации / Сост. Н. В. Нищева. – Спб., "ДЕТСТВО-ПРЕСС", 2006.-128 с., ил.

3. Кадурина А.О. Оптимизация поиска архитектурно-художественного образа детского сада // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: Зб. наук. пр. за ред. В.Я. Даниленка. - Харків: ХДАДМ, 2004. - №7. – С. 166-173.

4. Рыжова Н.А. Развивающая среда дошкольных учреждений (Из опыта работы). М., ЛИНКА-ПРЕСС, 2003.-192 с.

5. http://www.novate.ru/blogs/071008/10453/.

6. http://www.novate.ru/blogs/071008/10453/.

7. http://blog.mamagaz.ru/kidsgarden-telaviv.html.

Аннотация

В данной статье предоставлен анализ существующих зданий и интерьеров детских дошкольных учреждений зарубежных стран и краткий перечень требований к проектированию данных объектов.

Ключевые слова: дизайн, детское дошкольное учреждение, цвет, формы, новые технологии.

Annotation

This paper presented an analysis of existing buildings and interiors of childcare institutions of foreign countries and a short list of requirements for the design of data objects.

Keywords: design, kindergarten, color, shape, new technologies.

УДК 72.012.8(045)

Ю.С. Турчик,
студентка 6-го курсу,
О.П. Олійник,
професор, канд.арх.,
Національний авіаційний університет

ПРИНЦИПИ ТА ПРИЙОМИ ДИЗАЙНУ ІНТЕР'ЄРУ ДИТЯЧОГО ЦЕНТРУ РАННЬОГО РОЗВИТКУ

Анотація: ранній розвиток дитини являє собою сукупність всесторонніх процесів пізнання дитиною оточуючого її світу. Психологами та педагогами доведено, що ефективний розвиток дитини, її психічної діяльності (сприйняття, запам'ятовування, мислення та ін.) і форм її самореалізації (умінь, навичок тощо), нерозривно пов'язаний з педагогічним процесом, який є важливою складовою розвиваючого середовища. Інтер'єр, в якому перебуває дитина в перші роки свого життя,визначає і впливає на її естетичний смак, здібності та інтелектуальний розвиток.

Ключові слова: розвиваючий інтер'єр, дизайн інтер'єру, дитячий центр.

Метою даної статті є дослідження особливостей дизайну розвиваючих інтер'єрів дитячих центрів з урахуванням новітніх педагогічних методик раннього розвитку дитини.

Аналіз останнніх досліджень і публікацій. Методики Марії Монтессорі, Глена Домана, Масару Ібука, дослідження Ніщевої Н.В. по предметно-просторововму розвиваючому середовищу доводять, що оточуюче середовище має безпосередній вплив на розвиток дитини.

Виділення невирішеної раніше частини проблеми. Інтер'єр є важливим фактором дитячого розвитку, тому прийоми дизайну, які сприяють ранньому розвитку дитини, необхідно систематично застосовувати у дизайні інтер'єру дитячого центру.

Актуальність теми. Психологами та педагогами був доведений вплив середовища, в якому перебуває дитина, на розвиток її здібностей та навичок. Професор Уайт, психолог з Гарвардського університету, що займається дослідженнями в області раннього розвитку, довів експериментально, що якщо для росту та розвитку дитини з самого народження створені різноманітні умови, це дає значний ефект у формуванні інтелекту [1]. Експерименти, проведені професором Брунером в Америці, показали, що ступінь зовнішньої дії того середовища, в якому перебуває дитина, чинить значний вплив на розвиток дитячого інтелекту та сенсорики. На сьогодні відкривається і

функціонує багато центрів раннього розвитку дитини, які рекомендується відвідувати вже з перших місяців її життя для фізичного і розумового розвитку, розвитку творчих та логічних навичок, її соціальної адаптації в цілому.

Основна частина досліджень. Дослідження фізіології мозку дитини і дитячої психології показали, що ключ до розвитку розумових здібностей дитини — це його особистий досвід пізнання в перші три роки життя [1].

Розвиваюче середовище являє собою комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних умов, що сприяють оптимальному ефективному розвиткові дитини.

Сучасні психологи, педагоги розглядають розвиваюче предметне середовище як систему матеріальних об'єктів творчої та пізнавальної діяльності дитини, що сприяє пізнанню та освоєнню навколишнього світу і фізичному розвитку[4]. Таке середовище передбачає наявність та взаємозв’язок соціальних і природних засобів, що забезпечують повноцінне життя і розвиток дитини. До таких засобів можна віднести ігрові та спортивні майданчики, басейни; конструктори; розвиваючі набори іграшок, посібники; аудіовізуальні та інформаційні засоби виховання і навчання.

У віці трьох років дитина набуває здатності приймати самостійні рішення, тобто в неї розвивається т частина мозку, яка здатна використати сформований інтелектуальний апарат. У це період середовище, в якому перебуває дитина має максимально цікавити її. Як виявив М.Ібука, дитина найкраще запам'ятовує те, що їй цікаве [1]. У цей же період починають розвиватися і інші здібності - вона вже може прагнути щось створювати, робити щось самостійно (наприклад, складати іграшки), а це важливо для розвитку інтелекту і формування характеру.

Отже, розвиваюче середовище інтер’єру повинне включати в себе наступні компоненти:

1) Власне простір інтер’єру, який повинен бути спів масштабним дитині та безпечним .

2) Предмети, до яких відносяться устаткування, тренажери, дидактичні матеріали та іграшки.

3) Інформаційне наповнення, до якого відносяться: аудіо- та відеоматеріали, та інші дидактичні посібники.

Дизайн інтер’єру дитячого центру раннього розвитку має включати в себе матеріали і устаткування, які повинні створювати оптимально насичене (без надмірної чи недостатньої кількості стимуляторів) цілісне, багатофункціональне, гнучке динамічне середовище. Традиційні матеріали і матеріали нового покоління повинні підбиратися збалансовано, згідно педагогічній цінності (середовище не має бути архаїчним, воно має відповідати

часу, але і традиційні матеріали, що показали свою розвиваючу цінність, не повинні повністю витіснятися з сучасного розвиваючого інтер'єру).

Інтер'єр дитячого центру поєднує в собі багатофункціональні елементи, що легко трансформуються, устаткування має бути доступне дитині залежно від бажання і інтересів; дитина повинна мати можливість вибору комфортної для неї дистанції взаємодії і міри участі в загальній діяльності.

Проектування розвиваючого інтер'єру визначається особливостями особистісно-орієнтованої моделі взаємодії дитини з оточуючим світом. Потрібно створювати багаторівневий, складний і безпечний простір, де може бути реалізована схильність дитини до пізнання та розкриття творчого потенціалу.

В інтер'єрі центру необхідно створювати для дітей оптимальні умови для ігор, навчання та розвитку в різних видах діяльності. Якщо дитина потребує усамітнитнення, то в групі вона знайде спеціально виділене для цього місце. Кожній дитині в дитячому центрі має бути забезпечений особистий простір: ліжко, шафа для одягу, місце для зберігання принесених з дому іграшок. Освітнє середовище розвивального інтер'єру повинна бути гнучким і керованим і складним (нести в собі можливості для вибору), зв'язковим, індивідуалізованим та автентичним (забезпечувати суб'єктам освітнього процесу функціонування в найбільш сприятливому для них ритмі).

Розвиваюче середовище має ряд властивостей, що дозволяють дитині здобувати необхідні знання і досвід, взаємодіючи з компонентами цього середовища. Інтер'єр має бути інтерактивним, тобто дитина, потрапляючи в таке середовище починає взаємодіяти з її компонентами, отримуючи зворотний зв'язок - інформацію, необхідну для вивчення середовища. Будь-яке розвиваюче середовище має ряд можливостей, які можна використати для впливу на дитинку або для підвищення ефективності її пізнання [2].

Розвиваючий інтер'єр дитячого центру будується на таких принципах:

- відповідність віку дитини;
- системність;
- гнучке зонування;
- відкритість;
- психологічний та емоційний комфорт;
- багатофункціональність;
- наявність оптимальної кількості стимуляторів розвитку;
- відповідність антропометричним характеристикам дитини;
- можливість трансформації, модульність;
- безпечність та екологічність;
- оптимальна кількість розвиваючих стимуляторів.

Щоб стимулювати дитину до розвитку, важливо створити необхідні умови[4]. Наприклад, для того, щоб у дитини з'явилося бажання малювати, навколо неї має бути достатня кількість олівців, маркерів і паперу, чи місця для малювання. Такі умови і мають бути враховані у розвиваючому середовищі дитячого центру.

Врахування віку дітей є важливим фактором в розвиваючому інтер'єрі. Для дітей третього року життя необхідно вільний, досить великий простір, де вони можуть задовольняти свою потребу в руховій активності - катанні, повзанні, іграх з великими іграшками. В цей період діти особливо активно грають на підлозі, і в полі їхнього зору повинні знаходитися різноманітні і доступні іграшки. Самою насиченою зоною для них є поверхня стін на висоті 75-100 см від підлоги і сама підлога.

Для дітей четвертого року життя важливі сюжетно-рольові ігри, причому з яскраво вираженими функціональними особливостями таких іграшок, у яких щось буде перемикатися, натискатися, крутитися і з великою кількістю атрибутів, діти цього віку прагнуть бути схожими на дорослих, наблизитися до їхніх можливостей [5].

Для дітей п'ятого року життя виникає істотна потреба в грі з однолітками, а також усамітнення, створення свого світу гри в затишних куточках. Тому діти середнього дошкільного віку будуть із задоволенням використовувати створені місця усамітнення, розраховані на 2-3 дітей.

Середовище розвитку може і повинне слугувати фоном і посередником в особистісно-розвиваючому взаємодії дорослого і дітей, де дитина може поділитися з іншими своїми переживаннями, будувати своє життя і себе в групі [6]. Це середовище має бути другою домівкою, куди хочеться з радістю ходити і залишатися якомога довше. Необхідно так побудувати навколишній простір щоб кожна дитина відчувала б себе в ньому комфортно, мав би можливість реалізувати свою індивідуальність, бути особистістю серед інших особистостей в групі.

Розвиваючий інтер'єр в дитячому центрі є доцільним, інформативним, налаштовує на емоційний лад, забезпечує гармонійне відношення між дитиною і навколишнім світом, надає дитині свободу, чинить вплив на світовідчуття, самопочуття, здоров'я.

Висновок

Цілеспрямовано організований предметно-розвиваючий інтер'єр в дитячому центрі грає велику роль в гармонійному розвитку і вихованні дитини.

Створене естетичне розвиваюче середовище викликає у дітей почуття радості, емоційне позитивне відношення до дитячого центру, бажання відвідувати його, збагачує новими враженнями і знаннями, спонукає до

активної творчої діяльності, сприяє інтелектуальному розвитку дітей дошкільного віку.

Створення особистісно-розвиваючого інтер'єру спонукає дітей максимально ініціювати власне навчання, сприяє забезпеченню цілісності педагогічного процесу, кількісному росту творчих здібностей, емоційному і фізичному комфорту.

Бібліографічний список:

1. Масару Ибука. После трех уже поздно: Пер. с англ. - М.: РУССЛИТ, 1991. -96 с. (с) Перевод на русский язык М. и Н.Перовых, 1991.
2. Нищева Н.В Предметно-пространственная развивающая среда в детском саду. Принципы построения, советы, рекомендации / Сост. Н.В. Нищева. – Спб.: ДЕТСТВО-ПРЕСС, 2006.-128 с.
3. Зайцев Н.А. Методики Зайцева. Детский мир.- М.: НЕВА Изд.дом, 2003. – 32 с.
4. Монтессори М. Дом ребёнка. Метод научной педагогики. - М.: Задруга, 1913. — 339с.
5. Монтессори М. Значение среды в воспитании. Пер. с итал. К.Памфиловой //Русская школа за рубежом. — Прага, 1926. — Кн.17. — С. 419-424.
6. .Петровский В.А. и др. Построение развивающей среды в дошкольном учреждении. – М.:Дошкольное образование в России, 1996 – 125 с.

Аннотация

Раннее развитие ребенка являет собой совокупность всесторонних процессов познания ребенком окружающего его мира. Психологами, педагогами доказано, что эффективное развитие ребенка, его психической деятельности (восприятия, памяти, мышления, воли и др.) и форм его самореализации (умений, навыков и тому подобное). Оно неразрывно связан с педагогическим процессом, который является важной составляющей развивающей среды. Интерьер, в котором находится ребенок в первые годы своей жизни, определяют и влияют на ее эстетический вкус, способности и интеллектуальное развитие.

Ключевые слова: развивающий интерьер, дизайн интерьера, детский центр.

Annotation

Early development of child shows by itself the aggregate of comprehensive processes of cognition of the surrounding her world a child. It is well-proven psychologists, teachers, that effective development of child, her psychical activity (perception, memory, thinking, will and other) and forms of her self-realization (abilities, skills and others like that). He is indissolubly related to the pedagogical process that is the important constituent of developing environment. An interior in that there is a child in the first years of the life is determined and influence on her aesthetic taste, capabilities and intellectual development.

Key words: interior of children development, interior design, children center.

УДК 747:643(045)

К. В. Чабан,
студентка 6-го курсу,
О. П. Олійник,
канд. архіт., професор,
Національний авіаційний інститут

ПРИЙОМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЖИТЛОВОГО ПРОСТОРУ СТУДЕНТСЬКОГО ГУРТОЖИТКУ В ГУРТОЖИТОК СІМЕЙНОГО ТИПУ

Анотація: у статті розглянуті прийоми трансформації житлового простору від звичайних студентських гуртожитків до гуртожитків сімейного типу, визначено напрями організації малогабаритних кімнат.

Ключові слова: дизайн інтер'єру, гуртожиток сімейного типу.

Постановка проблеми. Недостатньо спеціалізованих гуртожитків сімейного типу, тому виникає потреба реконструкції існуючих гуртожитків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошуку рішень проблем житлового середовища присвячена велика кількість наукових досліджень як у нашій країні, так і за кордоном, і розглядається в них питання - гуманізації житлового середовища, соціології та психологічного комфорту проживання (С. Е. Габідуліна, М. Є. Хейдметс, В. Е. Гордін, М. Ф. Александрова, Н. В. Паніна), типологізації і об'ємно-планувального проектування житлових будинків і квартир (В. Г. Волів, Л. П. Лавров, К. К. Карташова, М. Ю. Федорова, Ю. Д. Губернський, А. В. Рябушина), розвитку спеціалізованих типів житла - (Р. П. Абрамова, Л. А. Курочкін, А. П. Ольхова, П. Г. Рудаков, Т. Н. Бармашіна, С. Н. Лебідь), моделювання соціально-ефективної та економічної житлового середовища для різних категорій населення (Є. С. Баженова, А. В. Крашенинников, А. П. Степанов, В. А. Овсянников).

Мета роботи. Формулювання напрямів трансформації житлового простору студентських гуртожитків, виділення в них окремих секцій для проживання сімейних пар, покращення умов проживання за рахунок збільшення та раціонального використання площі.

Основна частина. Типове планування студентських гуртожитків, що довго існувало в пострадянських країнах сприяло підвищенню темпів будівництва, економічності та технічного рівня житлового будівництва. При цьому естетичність і унікальність споруди відходили на задній план. У будівельних нормах розроблялися єдині параметри обємно-планувальних

елементів, споруджені будівлі нічим не відрізнялись одна від іншої, тому на сьогоднішній день в Україні, а також в інших країнах радянського союзу студентські гуртожитки не відрізняються нестандартними рішеннями, будь-якою різноманітністю, на відміну від яскравих прикладів відповідних споруд в Європі. Архітекторами та теоретиками архітектури Великобританії, Німеччини, США ще починаючи з 1960 - тих років велися дослідження стосовно виявлення тенденцій формування житлового простору для студентів та студентських сімей, та визначення передумов для створення нових обєктів, що могли б функціонально і естетично відповідати потребам. Виходячи з результатів досліджень, створення окремих житлових осередків в складі єдиної споруди стало головною умовою для подальшої розробки ідей, адже саме молоді студентські сімї найбільше потребують тимчасового житла, що носило б характер постійного дому (хоч і на період навчання). Покращені умови для проживання створювалися за допомогою розробки функціональної структури будівлі на основі окремих житлових осередків, що обєднували декілька житлових кімнат та приміщення загального користування. Кімнати проектувались у відповідності до норм та потреб молодих сімей і являли собою самостійну одиницю. Саме це зумовлювало ріст і розвиток кожного студента, як індивідуума, незалежність особистого світу, і разом з тим, наявність контактів між усіма членами студентської громади.

Відповідно до типу планування студентські гуртожитки поділяються на: гуртожитки коридорного , галерейного типу, та блочні. Саме це і зумовлює особливості функціонально-просторової організації простору. Розселення сімейних пар можливе як у звичайні студентські гуртожитки, так і у окремо відведені «сімейні». У студентських гуртожитках найчастіше відводиться окремий поверх (якщо це гуртожиток коридорного чи галерейного типу), або ж декілька секцій, для заселення сімейних студентів, адже для них зявляється потреба у створенні і використанні нових функціональних зон (збільшення житлової площі, потреба у наявності колясочної в холі, ігрової кімнати…). Якщо ж мова йде про сімейний гуртожиток, у цьому випадку особливості функціонально – просторової організації простору закладаються на етапі проектування споруди.

Пошуки поліпшеної об'ємно-планувальної структури грають велику роль в створенні житла в умовах невеликої площі. Перспективними є ті рішення, які дають можливість використовувати внутрішній простір житлових кімнат шляхом його трансформації для задоволення потреб проживаючих.

Найбільш доступним способом отримання різних варіантів планувальних рішень є перепланування житлового простору зі стаціонарними перегородками, при чому такі перегородки не мають бути несучими. При перепланування

перегородки можуть бути змонтовані з тих же матеріалів , що й попередні, але можуть бути замінені і новими, тобто обємними або площинними.[1] Замість будівельних перегородок можна встановити різні конструкції обємних перегородок у вигляді шаф різної глибини і призначення. Конструктивно ці вироби мають бути стаціонарними, але розбірними. Такий спосіб дозволить збільшити площу житлової кімнати.

Інший вид варіантного планування можна отримати за допомогою площинних перегородок у вигляді щитів різних конструкцій, що встановлюються в пази верхніх і нижніх направляючих елементів.[2] Якщо в таких стінових елементах, а точніше в меблевих щитах, передбачені закладні вертикальні профілі, то це забезпечує вертикальне навішування окремих виробів корпусних меблів з однієї або двох сторін (Рис.1).

Рис.1 Приклад розмежування житлового простору за допомогою площинних перегородок

За допомогою вищезазначених прийомів планування, можливо виконати трансформацію житлового простору студентського гуртожитку в гуртожиток сімейного типу. Вказаними прикладами не вичерпується різновидність прийомів планування. При варіантному плануванні елементи обладнання проектуються як елементи тимчасового стану середовища, зручного і комфортного для людини, або групи людей в даний момент, та з можливістю зміни. Такий варіант підходить для трансформації житлового простору від звичайної студентської кімнати, до кімнати для сімейної пари. Створення відкритої форми організації внутрішнього простору несе можливість трансформації до незапланованих раніше рішень. Розглянемо два напрямки розвитку потенційної структури. Кожен з них вирішує питання зміни внутрішнього простору і обладнання різними способами.

Перший напрям. Простір кімнати ділиться за композиційно-функціональними ознаками. Зона для сну відділяється будівельними перегородками. Це новоутворене приміщення мінімальне по площі, а вся інша площа кімнати відводиться для шумних занять, прийому гостей, прийому їжі. Таке розділення приміщення дозволяє зробити з однієї кімнати невелику двохкімнатну квартиру. Даний варіант організації простору характерний стабільністю, оскільки він відносно мало піддається моральному зносу, а можливість непередбачених трансформацій загального простору кімнати буде слугувати джерелом різних художньо – композиційних рішень інтерєру (Рис.2).

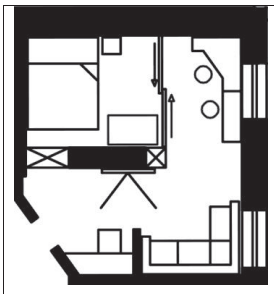

Рис.2. Розмежування житлового простору за допомогою будівельних перегородок.

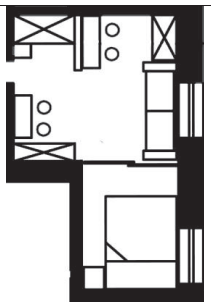

Рис.3. Розмежування житлового простору за допомогою тимчасових конструкцій, меблів.

В основі другого напряму закладений принцип задоволення різнопланових потреб студентської сімї. Простір кімнати вільний від внутрішніх перегородок , тому студентська сімя організовує його в залежності до потреб і смаків кожного. Це можна зробити за допомогою легких ширм і звичайних корпусних меблів, що встановлюються тимчасово. Такий варіант дозволяє часто і швидко змінювати розташування функціональних зон в кімнаті (Рис.3).

Висновки

Трансформація простору в житлових кімнатах студентського гуртожитку для проживання сімейних пар можлива за допомогою використання наступних прийомів. Перепланування кімнати і зведення додаткових перегородок для розмежування житлового простору, використання площинних перегородок у вигляді функціональних щитів різних конструкцій (шаф), використання ширм та меблів (як тимчасових конструкцій) в якості основних елементів, що візуально розділяють простір на зони.

Бібліографічний список

1. Нойферт Э. Строительное проектирование. – М.: Архитектура-С, 2009. – 560с.
2. В. А. Коссаковский, О.И.Ржехина. Студенческие общежития за рубежом. – М.: Гос. изд. лит. по строительству, архитектуре и стройматериалам, 1963.
3. Прасол В.М. Проектирование жилых и общественных зданий. - М.: Новое знание, 2004. – 380 с.
4. Чериковер Л.З. Размещение мебели и габариты жилых помещений малометражной квартиры. - М.: Издательство академии архитектуры, 1984. - 125 с.
5. Исаева Т.А. Совершенствование функционально-планировочных качеств общежитий. - М., 1979.
6. Кильпе Т.Л., Гилилов И.М. Интерьер и мебель. - М., 1990. - 187 с.

Аннотация

В статье рассмотрены приемы трансформации жилого пространства от обычных студенческих общежитий в общежития семейного типа, определены направления организации малогабаритных комнат.

Ключевые слова: дизайн интерьера, общежитие семейного типа.

Annotation

The article deals with methods of transforming the living space from the usual student dormitories in the hostel family type, define directions of the organization of small rooms.

Keywords: interior design, a building of a university.

УДК 72[092] [47+57]

С. В. Біленкова
кандидат мистецтвознавства, доцент
архітектурного факультету КНУБА
вчений секретар УНК ICOMOS

АРХІТЕКТОР ГУБЕРТ ҐЕССНЕР У ЧЕРНІВЦЯХ ТА ТВОРЧЕ ОТОЧЕННЯ ЙОГО ЧАСУ

Анотація: постать віденського архітектора Губерта Ґесснера – Hubert Gessner (1871-1943) – цікава в Україні не тільки за авторством споруди колишньої Ощадної каси у Чернівцях (1900-1901 рр.). Без перебільшень, він – універсальний архітектор. Автор перших проектів з будівництва приватних вілл (1896 р.); конкурсних нереалізованих проектів ощадних кас (1897-1898 рр.) для міст Подебрат і Троппау та реалізованого проекту колишньої Центральної ощадної каси у Чернівцях (1900-1901 рр.); розробок багатоквартирного соціального житла та перших житлових мікрорайонів („суперблоків"); робітничих Домів; громадських споруд; готелів, тощо. Всі ці будівлі відображають ті новаторські тенденції і пошуки, які починав у свій час геніальний архітектор Отто Вагнер – Otto Wagner (1841-1918).

Сучасниками і творчими колегами архітектора Ґесснера були відомі зодчі, дизайнери, скульптори як Адольф Лоос – Adolf Loos (1870 – 1933), Йозеф Гофман – Josef Hoffmann (1870 – 1956), Йозеф Плечнік – Josef Plechnik (1872-1957), Отмар Шимкович – Otmar Schymkovych (1864 – 1947), О.Ласке – Oskar Laske (1874-1951) та ін.

Тому, чернівецький період діяльності Губерта Ґесснера – особливо важливий і вимагає всебічної уваги. Будівля колишньої центральної ощадної каси у Чернівцях стала знаковою не тільки в його творчості, а й вплинула на розвиток архітектурної майстерності наступних поколінь.

Ключові слова: Губерт Ґесснер, ощадна каса в Чернівцях, житлові „суперблоки", архітектурна майстерність, збереження та реставрація об'єкта культурної спадщини.

Постановка проблеми

Губерт Ґесснер – архітектор, який пройшов складний шлях творчої досконалості від талановитого учня архітектурної школи Отто Вагнера [13]– до видатного архітектора-новатора, що працював не тільки у сфері формування містобудівного середовища Відня, а й був одним із засновників авторських революційних течій в історії європейської архітектури 1920-х – 1930-х років.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Не дивлячись на дослідження і публікації, опубліковані останніми роками зарубіжними та вітчизняними вченими: Ф.Бювьє [2], С.Біленкової [1, 12, 13], В.Вечерського, О.Сердюк та Т.Скібіцької [5], Т.Дугаєвої [[4], І.Коротун [6], Б.Ларссона [16], А.Мораванскі [18], М.Никирси [7], С.Осачука [9], А.Пуніна [10], М.Віорал-Чапки [3] та ін. про історію забудови міста Чернівців, постать віденського архітектора Губерта Ґесснера як архітектора-новатора і талановитого послідовника „Віденського Сецесіону" залишається досі загадковою. Творчий шлях цього архітектора цікавий як шлях архітектора, що виробив свій особистий „почерк" (від новаторського стилю „модерн", який базувався на міському зв'язку з реалізмом – до так званого європейського функціоналізму соціал-демократичного спрямування).

В нинішніх умовах геополітичних процесів у суспільстві вітчизняним дослідникам стають доступними невідомі досі матеріали, що зберігаються у різних архівних фондах державних та приватних установ зарубіжних країн, зокрема: Віденського державного архіву; приватного архіву відомого австрійського дослідника історії архітектури доктора Ф.Ахляйтнера (F.Achtleitner) [11, с.144-151]; наукової бібліотеки Архітектурного центру, музейних фондів „Альбертіни" та Австрійської національної бібліотеки у Відні. Цікавим матеріалом з дослідницької точки зору виступає нещодавно захищена наукова дисертація Маркуса Крістіана (M.Kristian), присвячена творчості австрійського архітектора Губерта Ґесснера та видана на базі цих матеріалів монографія [15]. В науковому доробку автора цієї книги виважено і ґрунтовно проаналізовано методи професійної діяльності архітектора Ґесснера, розглянуто матеріали нереалізованих проектів та відзначено особистий вклад архітектора у загальний розвиток тогочасної європейської архітектури.

Але чернівецький період творчості цього талановитого архітектора представлений дуже коротко: тільки посиланнями на публікації в журналі „Архітектор" за 1903 рік [17, с.71-75] та однією сторінкою в науковій монографії угорського дослідника А.Мораванскі (A.Moravansky) про архітектурну спадщину Дунайської монархії [18, с.94].

Формування цілей статті

Мета цієї статті – сприяти вирішенню теоретичного аспекту архітектурної проблеми щодо методів дослідження об'єктів культурної спадщини, розкрити невідомі досі сторони творчості знаменитого архітектора Губерта Ґесснера з наголосом на актуальні проблеми збереження і реставрації його творчого доробку.

Виклад основного матеріалу дослідження

Архітектор Ґесснер був автором багатьох різнопланових новаторських архітектурних проектів не тільки у Відні, а й у містах інших європейських країн з будівництва приватних вілл: „Bratmann" у Валахії (1896 р.); „Gessner" (1907 р.), „Slupetzky" (1930 р.) та „Haus Gessner-Slupetzky" (1934 р.) у Відні; соціального житла та житлових мікрорайонів-„суперблоків" (1924-1946 рр.) [24, с.54-58]; робітничого Дому „Фаворітен" (1902 р.) [23, с. 80], громадських купалень, готелів (1905-1906 рр.), промислових об'єктів (зокрема, шоколадної фабрики) у Відні (1942-1943 рр.) та ін.

Австрійська дослідниця архітектури Маргарет-Віорал-Чапка [3, с.99] стверджує, що особливе місце у творчості Г.Ґесснера посідає чернівецький період, коли молодий 30-літній архітектор реалізовує перше велике державне замовлення конкурсного проекту („І премія") – Центральну ощадну касу (нині – Художній музей) у Чернівцях (1901-1902 р.р.) [17, с.71]. Виконання цієї роботи відразу ж зробило його знаменитим разом з трохи пізніше збудованим Робітничим домом „Фаворітен" (1902 р.) у Відні [23, с.80]. В опублікованій статті Йозефа Люкса (Josef Lux) у відомому на той час віденському журналі „Архітектор" за 1903 р. зазначено, що „Ґесснер об'єднав у цій споруді чотири функції: заставне бюро у партері; зал ощадної каси, зал засідань на другому поверсі та архів на третьому. (...) Головний зал передбачався для обслуговування клієнтів з окремим входом і розташованим довкола нього бюро для співробітників" [17, с.71-75].

Таким чином, для першої громадської споруди Ґесснера у Чернівцях було характерне прагнення архітектора досягнути завершеності у „функціональній красі", репрезентованої у цікавому синтезі естетичного оздоблення та „зручності" і „грунтовності", втіленої у внутрішніх інтер'єрах „банкового палацу". Це відображало ті новаторські тенденції Г.Ґесснера, які починав у свій час його геніальний вчитель – архітектор О. Вагнер. Він „довго був членом „Віденського Сецесіону" (1897 – 1905 рр.). Ще більшу роль у розвитку нового мистецького руху Вагнер відіграв як педагог. З 1894 по 1917 роки він був професором Віденської академії образотворчих мистецтв і керував створеною ним навчальною архітектурною майстернею. У ній навчалося понад 190 студентів, вихідців із різних регіонів величезної Австро-Угорської імперії. Учні Вагнера працювали по всій Австро-Угорщині, в тому числі в її східних областях" [22, с.86-89].

Спробуємо, хоча б коротко проаналізувати творчість неординарного талановитого майстра архітектури Г.Ґесснера у просторі тогочасного оточення, який розпочав свою професійну освіту у ремісничій школі чеського міста Брно

(1885-1889 рр.), пройшовши повний курс навчання з архітектурної майстерності у знаменитого віденського професора (1894-1898 рр.).

Мабуть ще товаришуючи однокласниками у технічній школі Брно, юні Губерт Ґесснер (1871 – 1943) – син фарбувальника з Валахії та Адольф Лоос (1870 – 1933) – син місцевого майстра з різьби по каменю обрали той шлях майстрів-новаторів архітектурного зодчества, який був активно наповнений різнохарактерними художньо-мистецькими „знаками-символами" у насиченому творчими пошуками культурно-мистецькому житті, архітектурі, критиці та дизайні того часу.

Тому зовсім не дивно, що архітектор Ґесснер на ранній стадії своєї творчості тяжів до різнохарактерних видів пластичного „флорального" декору, що відобразився у настінному живописному декорі Робітничого дому („Фаворітен", 1902 р.), по вулиці „Laxenburger Strasse" у Відні та у дивовижній комбінації архітектурного декору (поліхромне майолікове панно, позолота, скульптура, вітраж, рельєфна ліпнина з вишуканими елементами металодекору) Ощадної каси у Чернівцях (1901 р.). Площинна „інтерпретація стіни" як живописного і декоративного полотна, закорінена творчим задумом Ґесснера на тлі центрального фасаду колишньої Ощадниці тинькуванням під стилізований „білий карарський мармур" та оздоблена елегантним кованим і ліпним декором із застосуванням позолоти вносить у містобудівний ансамбль центральної площі Чернівців (Ringplatz) – неперевершений акцент архітектурної домінанти, яка на початку XX ст. цілком справедливо стала символом „візитної картки" ділового і толерантного способу життя Буковинської столиці.

Його товариш по ремісничій школі – Адольф Лоос, який згодом став знаменитим архітектурним і культурним критиком, практикуючим архітектором і дизайнером[19], продемонстрував у своїй майстерності елегантне любування красою та чистотою декоративних ліній, відображених у натуральному камені, будівельних і оздоблювальних матеріалів. Серед його багатьох проектів (банки, готелі, нові магазини мод, вілли, житлові квартири, дизайнерські предмети побуту, тощо) особливе місце займають вишукані інтер'єри кав'ярні-музею (1899 р.), яка розташована на розі „Operngasse – Friedrichstraße", „Американського бару" (1908 р.) неподалік від центральної пішохідної вулиці „Kertnergasse" і, безумовно, Дому торгівлі на „Michaelerplatz" (1909 р.) у Відні.

Але, якщо трактувати діяльність представників тогочасної архітектурної школи ширше – то хотілося б привернути увагу до матеріалу розвитку художнього мистецтва та архітектурного зодчества на окраїнах колишньої Дунайської монархії початку XX століття. Безумовно, поняття „окраїни" слід трактувати умовно: тут розвивалися такі відомі вже на той час європейські

міста, як Львів, Чернівці, Брно, Грац, Любляна, Марібор та ін. І майстри, які працювали у цих містах, входили до передового на той час художньо-мистецького простору, жили його інтересами і відображали його риси. Ці риси, набували місцевого колориту, створюючи яскраві витвори загального руху, збагачуючи і стверджуючи його у вигляді універсального, всеохоплюючого простору людського існування естетичного середовища (як відомо, це одне з найважливіших завдань, поставлених послідовниками епохи „модерну").

Навчаючись у Віденській Академії образотворчих мистецтв, Ґесснер знайомиться з багатьма майбутніми колегами і однодумцями. Серед них Йозеф Гофман з Чехії, Йозеф Плечнік зі Словенії, Отмар Шимкович зі Словаччини та Оскар Ласке з Буковини – Чернівців.

Професор М. Віорал-Чапка зазначає, що „Г.Ґесснер як починаючий архітектор знайомиться у Відні з учнем Отто Вагнера, чернівчанином Оскаром Ласке. Між ними закладаються гарні ділові стосунки і професійна дружба, не дивлячись на те, що Ласке, змагаючись за право на проектування Центральної Ощадної каси у Чернівцях отримав тільки третю премію" [3, с.99-112]. Як відомо, він згодом багато проектував у Відні. Виконані у незвичному декорі молодим архітектором Ласке богині „Флори" (1901-1902 р.р.) на центральному фасаді аптеки „Білий янгол" („Zum weißen Engel") у Відні по вулиці „Bognergasse", 9 досі вражають перехожих образністю декоративних фігур [23, с. 102-103].

Окрім архітектурної майстерності чернівецький архітектор дуже добре володів художнім пензлем, був чудовим креслярем та майстром з декору, любив жанрову тематику, багато малював і подорожував [11, с.144-151]. Один із найвідоміших його творів у Чернівцях – монумент полеглим солдатам 41-го піхотного полку імені архікнязя Євгена, споруджений 2 грудня 1902 р. з нагоди 200-річчя полку (на жаль, у ніч з 13 на 14 грудня 1949 р. цей пам'ятник був демонтований) [9, с.18-19].

Справжніми однодумцями і творчими колегами Ґесснера по класу майстерності професора Вагнера були майже його однолітки: молодий архітектор Йозеф Плечнік [21, с.81], та скульптор Отмар Шимкович [14, с.87].

Йозеф Плечнік довго співпрацював з Г.Гесснером у Відні (1900-1911 рр.) в якості міського архітектора. У його ранніх роботах вже відчувається індивідуальний „авторський почерк" майстра. Наприклад, житловий будинок родини Ланґерів (1900-1901 рр.) видає широкий світ творчої фантазії автора проекту у витончено виконаному рельєфі з флорального декору вздовж фасадного полотна по вул. „Berggasse", 30 Відня [23, с.97-98], а багатоповерховий будинок родини Захерл (Zacherl-Haus), збудований 1903-1905 рр. у центральному районі Австрійської столиці по вул. „Wildpretmarkt",

№ 2 – 4 досі виділяється своєю особливою монументальністю та елегантною лаконічністю декору атлантів, що утримують масивний мансардний поверх (скульптор Франц Метцнер – Franz Metzner) [21, с.14-15]. Він потім багато проектував у Празі (знаменита єзуїтська церква „Серце Ісуса", 1928-1933 рр., виконана в лаконічному декорі цегляної кладки та вертикальних ліній „штрих-вставок" з натурального каменю) і дуже багато зробив для свого рідного міста. Одна з найграндіозніших його споруд – університетська бібліотека у Люблянах, збудована Й.Плечніком у 1936 – 1941 роках вражає силою творчого задуму громадської споруди і неперевершеною фантазією використання натурального каменю та цегли як оздоблювальних матеріалів [23, с.50].

Отмар Шимкович був геніальним скульптором, який вперше застосував в архітектурному декорі алюміній, створивши унікальні статуї „Кричащих" для будинку, спроектованого його вчителем – професором Вагнером у Відні по вул. „Linke Wienzeile", 38. Ці неповторні фігури ніби „викрикують" про прихід нової творчої епохи в історію архітектури XX століття.

Ознайомившись із творчими доробками віденського архітектора Г.Ґесснера та його колег з архітектурної майстерні творчого класу професора Вагнера можна зробити висновок, що саме у цей час з'явилось творче об'єднання надзвичайно талановитих архітекторів, які яскраво івідобразили той унікальний і неповторний синтез мистецтв, який втілився у пам'ятках архітектури цієї революційної епохи. „Багатоманітність прийомів, творчих манер і художніх відтінків – це одна із визначальних особливостей модерну. Стимули розвитку нового стилю належали до різних сфер архітектурної діяльності, вони складно і різноманітно пов'язувалися з окремими аспектами архітектури – функціональними (користь), інженерно-технічними (міцність) та ідейно-естетичними (краса). Звідціля і незвичайна багатоманітність та багатоманерність новацій модерну, неоднозначність, а інколи й очевидна суперечливість результатів його модерністських творчих пошуків" [1, с.48-49].

Особливе місце у цьому багатоманітному калейдоскопі творчих манер займає професійна діяльність архітектора Губерта Ґесснера. Знаковим символом приходу нової епохи в архітектуру XX століття стала будівля колишньої Ощадниці у Чернівцях.

Тому зовсім не дивно, що у травні 2003 року в процесі проведення І Міжнародного австрійсько-українського науково-практичного семінару, присвяченого реставрації пам'яток архітектури історичного центру міста, провідні австрійські майстри-реставратори за участю вітчизняних колег провели показову реставрацію деяких елементів фасадів та інтер'єрів цієї споруди.

Це дало можливість розробити згодом науково-обгрунтований паспорт з відтворення первинного вигляду фасадів будівлі. З ініціативи громадської консультативної ради з питань збереження пам'яток культурної спадщини м.Чернівців та за сприяння Чернівецької міської ради на центральний портал Художнього музею восени 2003 року були повернуті відтворені скульптури орлів-беркутів з керамічного гіпсу (скульптор М.Лисаківський) [1, с.82]. Нинішнього року в інтер'єрах центрального фойе за наглядом працівників Художнього музею відтворено первинний вигляд унікальних вітражів. Звичайно, цей процес – довготривалий і вимагає залучення не тільки великих коштів, але й відповідних заходів щодо здійснення досліджень з діяльності видатного архітектора Губерта Ґесснера та збереження створених ним споруд в Україні. Таких, до речі об'єктів, за культурно-мистецькою цінністю в Європі тільки три. Одна з них знаходиться у Чернівцях.

Висновки

Багатостороннє та багатоаспектне вивчення історії архітектурно-містобудівного розвитку Чернівців, безперечно, потребує колективних зусиль багатьох фахівців і може стати темою цілого ряду наукових досліджень.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці комплексних науково-обгрунтованих заходів зі збереження та реставрації унікальної пам'ятки архітектури національного значення – колишньої Ощадної каси у Чернівцях (нині – Художнього музею) видатного архітектора Губерта Ґесснера (талановитого представника творчої школи професора Отто Вагнера у „Віденському Сецесіоні").

Література

1. Біленкова С. Архітектура Чернівців XIX – першої половини XX століття. – Чернівці: видавничий Дім „Букрек", 2009.

2. Бюв'є Ф. Від поштамту до театру: порівняння між Грацом і Чернівцями // Чернівці в контексті урбаністичних процесів Центральної та Східної Європи XVIII – XX ст.: Мат-ли Міжнар. наук. конф. з нагоди 600-літнього ювілею першої писемної згадки Чернівців (6-7 травня 2008). – Чернівці: Зелена Буковина, 2008. – С.111-117.

3. Віорал-Чапка М. Вплив школи Отто Вагнера на архітектуру Чернівців початку 20-х років XX ст. // Архітектурна спадщина Чернівців Австрійської доби: Мат-ли Міжнар. наук. конф. (Чернівці, 1 – 4 жовтня 2011 р.). – Упор. П. Рихло. – Чернівці: Золоті литаври, 2003. – С. 99-112.

4. Дугаєва Т. Скульптурно-архітектурні композиції Руського кладовища у Чернівцях середини XIX – поч. XX ст. та їх стильові форми // Архітектурна спадщина Чернівців

Австрійської доби: Мат-ли Міжнар. наук. конф. (Чернівці, 1 – 4 жовтня 2011 р.). – Упор. П.Рихло. – Чернівці: Золоті литаври, 2003. – С.120-128.
5. Історико-містобудівні дослідження Чернівців / Вечерський В.В., Скібіцька Т.В., Сердюк О. М.: за ред. Вечерського В.В.: відпов. за вип. Сердюк О.М. – К.: Фенікс, 2008.
6. Коротун І. Етапи розвитку та забудови міста Чернівці. Формування історико-культурної заповідної території // Архітектурна спадщина Чернівців Австрійської доби: Мат-ли Міжнар. наук. конф. (Чернівці, 1 – 4 жовтня 2011 р.). – Упор. П.Рихло. – Чернівці: Золоті литаври, 2003. – С.9-17.
7. Никирса М. Чернівці. Документальні нариси з історії вулиць і площ. – Чернівці: Золоті литаври, 2008.
8. Осачук С. Німці Буковини. Історія товариського руху (друга половина XIX – початок XX ст.). – Чернівці: Золоті литаври, 2002.
9. Осачук С., Заполовський В., Шевченко Н. Пам'ятники Чернівців. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009.
10. Пунін А. Інтернаціональне та регіональне в архітектурі „нового стилю" – модерну // Архітектурна спадщина Чернівців Австрійської доби: Мат-ли Міжнар. наук. конф. (Чернівці, 1 – 4 жовтня 2011 р.). – Упор. П.Рихло. – Чернівці: Золоті литаври, 2003. – С.71-80.
11. Achtleitner F. Die Wiener Architektur um 1900. – Wien, 1964.
12. Bilenkova S. Jugendstil in Czernowitz. Eine Topographi der Schönheit. Czernowitzer kleine Schriften. Schriftenreiche des Traditionsverbandes „Katholische Czernowitzer Pennäler" – Heft 12 (aus dem Ukrainaschen von Juri Kyjko). – Wien: Redaktion Raimund Lang, 2002.
13. Bilenkova S. Die Moderne in Czernowitz // Städtische Kultur- und Architekturerbe in einem etnischen Kreuzweg Europas West – Ukraine und Moldawien. Rapport von einen internazionalen Seminar in Lund. Schweden 2004. – Lund, 2005. – S.85-91.
14. Kalmar J., Kassal-Mikula R. Otto Wagner. – Wien, 2001.
15. Kristian M. Hubert Gessner: Architekt zwischen Keiserreich und Sozialdemokratie: 1871-1943. – Wien, 2011.
16. Larsson B., Göran S. Multi-ethnic Built Heritage in West Ukraine and Moldova – a Challenge for Urban Planning and Development. – Volume V. – Lund: University – Sweden, 2009.
17. Lux J. Gessner Hubert. Das Sparkasse in Czernowitz // Der Architekt. IX Jahrgang. – Wien, 1903. – S.71-75.
18. Moravansky A. Die Architektur der Donaumonarchi. – Budapest – Berlin, 1989.
19. Sarnitz A. Adolf Loos. Architekt, Kulturkritiker, Dandy. – Wien: Taschen, 2003.
20. Sarnitz A. Josef Hoffmann. Im Universum der Schönheit. – Wien: Taschen, 2007.
21.Stiller A. Josef Plecnik. Architekt in Wien, Prag, Laibach. – Wien, 2008.
22. Städtebau das 20.Jahrhundert / Art.Direktor&Hendrik Neubauer. - Potsdam, 2010.
23. Zednicek Walter. Wiener Architektur um 1900. – Wien, 2001.
24. Zednicek Walter. Architektur des Roten Wien. – Wien, 2009.

Аннотация

Фигура венского архитектора Хуберта Гесснера – Hubert Gessner (1871–1943) – интересна на Украине не только, как автора проекта сооружения бывшей Центральной сберегательной кассы в Черновцах (1900–1901 гг.). Без преувеличения, он – универсальный архитектор. Автор первых проектов по строительству частных вилл (1896 г.); конкурсных нереализованных проектов сберегательных касс (1897–1898 г.г.) для городов Подебрат и Троппау и первого реализованного проекта Центральной сберегательной кассы в Черновцах (1900–1901 гг.); разработок многоквартирного социального жилья и первых жилых микрорайонов („суперблоков"); рабочих Домов; общественных зданий, гостиниц и пр. Все эти сооружения отображают те новаторские поиски и тенденции, которые начинал в своё время гениальный архитектор Отто Вагнер – Otto Wagner (1841–1918).

Современниками и творческими коллегами архитектора Гесснера были известные зодчие, дизайнеры и скульпторы как А.Лооc – Adolf Loos (1870-1933), Й.Гофман – Josef Hoffmann (1870-1956), Й.Плечник – Josef Plechnik (1872-1957), О.Шимкович – Otmar Schymkovych (1864-1947), О.Ласке – Oskar Laske (1874 - 1951) и др.

Поэтому, черновицкий период творчества Хуберта Гесснера – особенно важный и требует всестороннего внимания. Сооружение бывшей центральной сберегательной кассы в Черновцах стало знаковым не только в его творчестве, но и повлияло на развитие архитектурного мастерства следующих поколений.

Ключевые слова: Хуберт Гесснер, сберегательная касса в Черновцах, жилищные „суперблоки", архитектурное мастерство, сохранение и реставрация объекта культурного наследия.

Abstrakt

The figure of the Viennese architect Hubert Hessner (1871-1943) is interesting not only for the authorship of the former Savings Bank building in Chernivtsi (1900-1901). No exaggeration he is the universal architect. His is the author of the first construction projects of the private villas, savings banks, public housing developments and housing estates ("superblocks"); workers' Houses, hotels, etc. They reflect those innovative trends that Hessner's genius teacher the architect Otto Wagner (1841-1918) began in his time

The contemporaries and creative colleagues of Hubert Hessner were A.Loose (1870 – 1833), J. Hoffman (1870 – 1956), J.Plechnik (1872-1957), O.Shymkovych (1864 – 1947), O.Laske (1874-1951) – the architect from Chernivtsi, etc.

Therefore, the period of Hessner's oeuvre in Chernivtsi is especially important. It is this building has become a landmark not only in his work, but has also influenced the development of the architectural skill of the future generations. Therefore, the research of Hussner's creativity requires comprehensive attention, particularly for the preservation and restoration of his first famous project. This is the present building of the Art Museum at the Central Square of Chernivtsi.

Keywords: Hubert Hessner, Savings Bank in Chernivtsi, residential "superblock", architectural skill, preservation and restoration facility.

УДК 725.57

Л.Р.Гнатюк,
к. арх., доцент ККТД
Н. Ярмоленко,
студентка 6 го курсу Національного авіаційного університету, м.Київ

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДОВИЩА ДИТЯЧИХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація: стаття присвячена дослідженню аспектів гармонійного формотворення середовища дитячих дошкільних закладів. Дослідження проведено на сучасних зразках. На основі проведеного аналізу виявлено основні елементи формування сучасного середовища дитячих дошкільних закладів.

Ключові слова: дитячі дошкільні заклади, прийоми, засоби, формотворення, дизайн середовища.

Актуальність дослідження. Нові соціально-економічні умови привнесли ряд змін до типологічного ряду дитячих дошкільних закладів (ДДЗ). Різноманітність видів ДДЗ класифікується за виду власності, джерелам фінансування, по переліку освітніх послуг, по режиму роботи, за способом розміщення в міській структурі.

Гостра потреба в масовому охопленні дітей послугами дошкільної освіти - зумовлена загальною інформатизацією суспільства, зростанням освітнього потенціалу населення, орієнтованого на збільшення обсягу знань сучасної людини. Дошкільний вік є першим і одним з найважливіших періодів у становленні індивідуально-особистісних якостей формування фундаментальних знань, умінь, навичок, здібностей людини – тих основ, розвиток яких триває протягом усього періоду людського життя.

Зараз, незважаючи на те, що тенденції розвитку суспільства, культури, освіти змінюються, будівлі ДДЗ продовжують проектуватися і реконструюватися «по старинці». У зв'язку з цим актуальності набирає проблема оцінки якості архітектурного середовища для дошкільної освіти, де зростання соціальних вимог, удосконалення навчально-виховного процесу і динаміка розвитку науково-технічних розробок залишаються неврахованими.

У зв'язку з цим актуальним стає прогнозування та розвиток комплексної моделі будівлі ДДЗ в рамках відповідності функціонально-планувальної гнучкості, конструктивної раціональності, індивідуальності та оригінальності архітектурного вигляду, з урахуванням сучасних вимог до дизайну середовища для дошкільної освіти, розвитку його в майбутньому

Огляд літератури. Планувальні та об'ємно-просторові параметри архітектури будівель не відповідають «сучасній системі вітчизняного дошкільної освіти, яка будується на принципах динамізму, варіативності організаційних форм, гнучкого реагування на потреби суспільства і особистості» [1], що особливо ускладнює впровадження перспективних освітніх методик та виховних програм.

Будівля ДДЗ – це основне місце, де дитина отримує досвід широкого емоційно-практичної взаємодії з навколишнім світом (предметами, їх формою і кольором) [2, с.3]. Динаміка розвитку суспільства і вдосконалення дошкільної освіти визначили, активну роль залучення архітектури в навчально-виховний процес, що, в свою чергу, веде до ускладнення функціонального складу приміщень ДНЗ, створення і розвитку нових соціальних можливостей і послуг.

За словами Н. Гришаєва моделювання соціокультурної просторового середовища ДДЗ має ґрунтуватися на «свободі вибору занять і захоплень. Діти вільно мають вільно переміщуватися по всій території центру, яка розділена на певні простори: бібліотека – місце інтелектуальних занять,«Зимовий сад» - місце релаксації і екологічних занять,«будівельний майданчик», театр, майстерня музей, тренажерний зал,«лялькова кімната»і т.д.» [3], що призводить до усвідомлення нового значення будівлі ДДЗ – як освітнього центру, володіє розширеним складом функцій, орієнтованих на роботу з дітьми дошкільного віку.

Мета публікації полягає у виявленні формотворчих елементів, прийомів і засобів організації середовища сучасних дошкільних освітніх установ.

Основна частина. Модернізації в сфері освіти, соціальні зміни, значимість освоєння зростаючого інформаційного потоку визначили сучасні вимоги до розвитку мережі архітектури будівель ДДЗ, а саме: зростання числа функцій в ДДЗ, необхідних для всебічного гармонійного розвитку дитини, сімейного відпочинку, надання кваліфікованої допомоги батькам при вихованні дітей; підвищенню естетичних архітектурних та дизайнерських якостей будівель ДДЗ, визначення групи композиційних прийомів і засобів, що сприяють підтримці позитивного емоційного стану вихованців.

Середовище будівель ДДЗ не відповідає сучасній моделі дошкільної освіти, яка ґрунтується на особистісно-орієнтованому підході виховання, не враховує основні потреби в емоційному розвитку дитини, не сприяє підтримці стану психологічної задоволеності на різних етапах онтогенезу, тоді як прояв пізнавальної активності у дітей різних вікових груп знаходиться в прямій залежності від яскравості отриманих вражень.

90% інформації дитина отримує через зір – дитяче сприйняття є основним механізмом в отриманні перших знань про предмет і середовищі його оточення.

Властива дітям підвищена активність і емоційність пояснює потреби дитячої психіки в постійному пошуку зорової інформації. В цьому випадку виявлення естетичних параметрів архітектурного середовища – відмітних знаків оцінного характеру, відповідно до психофізіологічними потребами вихованців, сприятиме формуванню сучасного вигляду будівлі ДДЗ.

Сучасні відносини між дітьми, засновані на свободі вибору та свободі пересування, зумовлюють необхідність перегляду специфіки організації «закритої» планувальної структури. Потреба в різнобічному розвитку обумовлює наявність різноманітних занять та ігор в тематичних зонах. Розміщення і використання спеціалізованого устаткування і матеріалу в групових осередках часто дублює їх склад в інших групах, а також веде до захаращення приміщень по периметру. Експериментальні дослідження, проведені Г.В. Глушкова та С.І. Мусенка, визначили незатребуваний характер використання деяких тематичних зон, до яких слід віднести «музичний, фізкультурний, природний, книжковий куточки та театралізовану зону, які номінально існують, але, незважаючи на це, не використовуються дітьми у самостійній змістовної формі» [4].

Вплив нових методів виховання, впровадження сучасних методик і програм зумовили перегляд функціонального складу приміщень, їх логічних зв'язків, підвищення естетичних параметрів середовища для дошкільної освіти. Естетична оцінка сучасного середовища, передбачає зростання критеріїв якості інформаційного поля в рамках розвитку його як системи елементів, що відповідають сучасним візуальним потребам дітей, що сприяють гармонійному розвитку, підтримують їх стан творчої рефлексії. Естетична цінність середовища дошкільної освіти визначається властивостями її компонентів, здатних викликати позитивну реакцію зорову у вихованців шляхом залучення уваги, інтересу, творчого мислення і уяви. Для виявлення естетико-інформаційних носіїв необхідно розглядати параметри як внутрішнього середовища будівель для дошкільного виховання, так і параметри середовища зовнішньої – прогулянкового ділянки навколо будівлі.

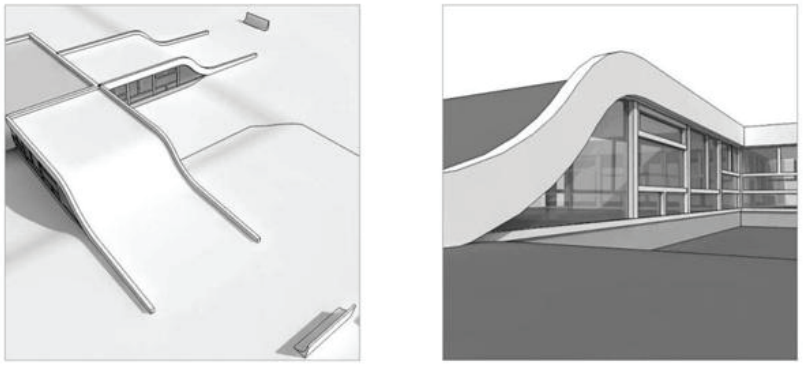
Для підвищення естетичних параметрів зовнішнього і внутрішнього середовища ДДЗ, а також самої архітектури обсягу необхідно розглянути ряд можливостей в наступних аспектах життєдіяльності суспільства: екологічному, функціональному, гігієнічному, психофізіологічному.

Застосування «зеленої» покрівлі у будинку сприяє створенню приємного зовнішнього вигляду в житловому середовищі мікрорайону при огляді з верхніх поверхів, забезпечує комфортні умови шляхом збереження температурного та вологого режимів внутрішнього простору приміщень ДНЗ, захищаючи від

агресивного впливу погодних умов (перегріву в літній час, промерзання - взимку) (табл. 1).

Якісні перетворення території ДДЗ бажано проводити шляхом: збільшення прогулянкових зон, організація яких може бути вирішена частково в обсязі будівлі (веранди, тераси); індивідуального підбору рослин і дерев, їх поєднань; впровадження сучасних ландшафтних прийомів; якісного підбору різних видів покриттів ігрових майданчиків, спортивного зони, тротуарів з метою поліпшення мікрокліматичних параметрів прогулянкового ділянки. Використання різних колірних і геометричних сполучень покриттів: тротуарної плитки, бруківки, еластичних покриттів (плит, плиток, матів, сегментів), піску, гравію – вносить різноманітність в архітектурне середовище, може виступати сильним графічним засобом для позначення візуальних кордонів, підвищують увагу у дітей.

Таблиця № 1

Пропозиції по використанню покрівлі в зимовий та літній час

В рамках оптимізації функціонально-планувальної структури архітектурного середовища для дошкільної освіти необхідно забезпечити гнучкість та мобільность, функціональну універсальність та просторову варіативність, вікову диференціацію і регульовану автономність планувальної структури ДДЗ. Наведений ряд напрямків вдосконалення середовища дитячих дошкільних закладів може бути реалізований при використанні наступних прийомів.

Прийом формування "екологічного середовища" заснований на використанні ряду засобів, вживаних в архітектурно-будівельній екології, з урахуванням кліматичних особливостей регіону. А саме: передбачає активне використання засобів формування локальних екосистем : теплоприйомників (сонячний колектор, фотоелектричні модулі), накопичувачів дощової води;

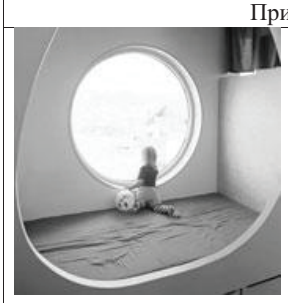
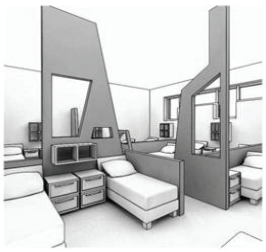
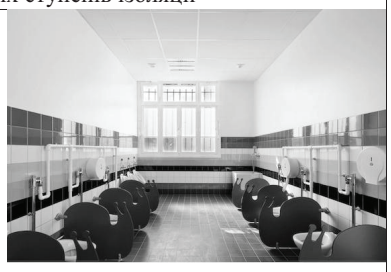
конструктивних рішень щодо забезпечення повітрообміну об'ємно-просторового каркаса (наявність "вентильованої" покрівлі, фасаду). У цьому ряду передбачається також активне включення форм живої природи - використання "зелених" покрівель, живоплотів. Доцільно також застосування відповідних архітектурних деталей: захисних козирків, грат, світлонепроникних поверхонь, захисних конструкцій, перешкод, віконних блоків, оснащених вбудованими системами вентиляції та енергозбереження (табл. 2).

Таблиця №2

Прийом формування "екологічного середовища"		
 		

Прийом організації просторів різних ступенів ізоляції реалізується в спальних приміщеннях ДДЗ для забезпечення візуальної ізоляції на час сну. Планувальна організація приміщень в даному випадку передбачає просторове ділення на невеликі візуально ізольовані простори. Це дозволяє за допомогою планувальних засобів організувати індивідуальне місце дошкільника і сприяти вихованню такої якості як звичка до порядку (табл. 3).

Таблиця №3

Прийом організації просторів різних ступенів ізоляції		
		

Прийом функціональної універсальності і просторової варіативності – сезонні зміни і погодні умови дозволяють досягти ефективнішого використання

як окремих елементів території ДДЗ так і інтер'єрного простору. Пропонується сезонне перепрофілювання відкритих функціональних зон: амфітеатр, призначений в літній час для мультимедіа інформації на відкритому повітрі, проведення свят і заходів, театральних виступів дітей. У зимову пору року відкритий майданчик перетвориться в каток. Інтер'єр ігрової кімнати легко змінитися на навчальну чи обідню залу через трансформування простору за допомогою меблів та обладнання. Головне завдання перетворити дитячий заклад на неповторний розвиваючий атракціон (табл. 4).

Таблиця №4

Прийом функціональної універсальності і просторової варіативності		
		

Прийом сценарності можна характеризувати розробкою шляхів руху, з продуманою зміною сприйняття "картин", як навколишнього простору, так і архітектури будівлі ДДЗ. Ефект може бути досягнутий за допомогою створення пульсуючих просторів (закритих і відкритих комунікаційних просторів, до того ж диференційованих за розміром залежно від призначення). Це може сприяти подоланню монотонності комунікацій у будівлі і шляхів пересування на ділянці (табл. 5).

Таблиця №5

Прийом сценарності		
		

Тематичний прийом характеризується оформленням середовища згідно з певною тематикою мультиплікаційною, кінематографічною, літературною за

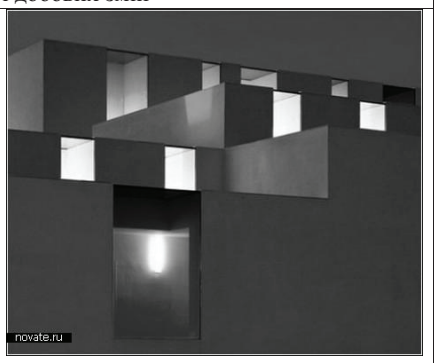
мотивами оповідань і національних казок і так далі. Цей прийом може бути орієнтований і застосований в композиції, що сприймається при русі і заснована на "режисерському" задумі (табл. 6).

Таблиця № 6

Тематичний прийом		
		

Прийом сезонних і добових змін реалізується шляхом використання в інтер'єрі гри світла і тіні за рахунок використання різних оздоблювальних матеріалів (матових, прозорих і напівпрозорих) і пластики фасадів будівлі ДДЗ. Цей прийом дозволяє значно збагатити інтер'єр та екстер'єр садочка впродовж світлового дня і змінити вигляд відповідно до сезону (табл. 7).

Таблиця № 7

Прийом сезонних і добових змін	
	

Висновки. Підводячи підсумки, можна зазначити, що архітектурне середовище будівель ДДЗ знаходиться в нерозривному залежності від змін, що відбуваються в різних сферах діяльності суспільства (соціальної, наукової, економічної і т.д.). Процес оновлення та вдосконалення системи дошкільної освіти, а також соціальні та науково-технічні зміни тягнуть за собою швидке моральне і функціональне старіння будівель з жорсткою планувальною

структурою. Переосмислення підходів до формування середовища для дошкільної освіти зумовлює вдосконалення і подальший розвиток архітектури та дизайну середовища ДДЗ. Закріплення і трансляція цих змін дозволяє реалізувати ідею створення гнучкого сучасного середовища для дошкільної освіти, відповідної організаційно-функціональним і психолого-педагогічних настанов вдосконалюється навчально-виховного процесу.

Список літератури:

1. Современные образовательные программы для дошкольных учреждений / Под ред. Ерофеевой Т.И. – М.: Академия, 1999. – 344с.
2. Кирьянова Р.А. Проектирование предметно-развивающей среды в дошкольном образовательном учреждении компенсирующего вида: Пособие для логопедов и воспитателей. Мастер-класс для логопеда / Р.А. Кирьянова. – СПб.: КАРО, 2007. – 64 с. (Серия «Мастер-класс логопеда»).
3. Гришаева Н. Детский сад нового типа. Социальные проблемы дошкольного образования. Завтра начинается сегодня [Электронный ресурс] / О. Гришаева //Дошкольное образование. – 2002. – №18 . – Режим доступа: http://dob.1september.ru/2002/18/14.htm
4. Глушкова Г.В., Мусенко, С.И. Что мешает сделать предметную среду группового помещения для детей старшего дошкольного возраста действительно развивающей [Электронный ресурс]/ Глушкова Г.В., Мусенко С.И. – Режим доступа: http://www.infant-school.ru/igra/glushk.htm

Аннотация

Статья посвящена исследованию аспектов гармоничного формообразования среды детских дошкольных учреждений. Исследование проведено на современных образцах. На основе проведенного анализа выявлены основные элементы формирования современной среды детских дошкольных учреждений.

Ключевые слова: детские дошкольные учреждения, приемы, средства, формообразования, дизайн среды.

Abstract

The article is dedicated to research aspects of shaping a harmonious environment kindergartens. Research conducted on modern samples. From the above analysis identifies the main elements forming the modern environment of childcare facilities.

Keywords: childcare institutions, techniques, tools, shaping, design environment.

МІСТОБУДУВАННЯ

УДК 711.11

И.М. Лобов,
канд. техн. наук, доцент каф. архитектуры
Донбасская Национальная Академия Строительства и Архитектуры
А.И. Лобова,
аспирантка кафедры архитектуры
Национальный Авиационный Университет

ГОРОДСКАЯ СРЕДА, КАК ОБЪЕКТ ВИЗУАЛЬНО-ПРОСТРАНСТВЕННОГО ВОСПРИЯТИЯ

Аннотация: в статье рассмотрено состояние визуально-пространственного восприятия городской среды в промышленных городах Донбасса и приведены основные факты, влияющие на комфортное состояние жизнедеятельности населения.

Ключевые слова: визуальное восприятие, условия визуального восприятия, гармоничная комфортная среда, корректировка городской среды.

Постановка проблемы.

В современных условиях население крупных городов постоянно сталкивается с серьезными изменениями окружающей среды, которая во многом влияет на формирование жизнедеятельности, когда визуальный образ играет важную роль в обеспечении комфортных условий. Анализ окружающей среды городов Донбасса показал, что в настоящее время городская среда приобретает все более хаотичный характер, за счет бессистемного размещения торговых объектов, киосков, рекламных бигбордов, остановок транспорта, недостаточного освещения, когда градостроительство часто осуществляется без достаточно проработанных генеральных планов, а иногда и стихийно. Под застройку используются даже небольшие участки свободных территорий, особенно в центральных районах, при этом мало внимания уделяется архитектурному облику, цветовому решению вновь построенных или реконструируемых объектов, размещению объектов обслуживания населения и особенно рекламы, монотонность которой не нарушает уличные магистрали, а нарушает сложившуюся архитектуру. Проблема восприятия человеком

архитектуры города, как среды обитания не всегда решается взаимосвязано с позиции комфортности и оптимальности, особенно в условиях постоянного роста городов. Как отмечал М. Г. Бархин еще в 80-е годы [1] основной задачей оптимального города, отвечающего идее гуманизма, следует считать такие структурные построения, которые в достаточной мере увязаны с образным восприятием. Структурные явления связаны с ростом городов и составляющих элементов, а образные с трактовкой жизненной среды, определенным образом интегрированной и синтезированной. Если проанализировать динамику роста городов Донбасса (Донецк, Макеевка, Горловка и др.) то на начальном этапе их формирования, это были поселения, располагающиеся вокруг угледобывающих и металлургических предприятий. Так, в Макеевке металлургический комбинат, протяженностью около 6 км рассекает город на две половины, каждая из которых в 70-е годы расширялась за счет жилых микрорайонов с типовой застройкой. В 90-е годы, несмотря на значительные размеры подрабатываемых городских территорий, возрастает этажность строящихся зданий до 24 этажей, многие из которых возводятся в г. Донецке методом точечной застройки, иногда без достаточного учета техногенных деформаций земной поверхности. Не всегда высотные здания хорошо вписываются в окружающую среду, не анализируется, как эти здания "относятся" к человеку, как он чувствует себя с позиции нового пространственного восприятия, которое часто бывает отрицательным.

Возникает необходимость корректировки городской среды, как градостроительными средствами, так и средствами архитектурного дизайна. Использование архитектурно-дизайнерской составляющей в общей системе архитектурного проектирования позволит сформировать целостную, эстетически более совершенную, художественно-осмысленную, оптимальную среду.

Анализ публикаций.

Уже много лет главным символом Донбасса является памятник "Слава шахтерскому труду", установленный в Киевском районе г.Донецке, который ассоциируется у жителей и гостей города с почетным, но тяжелым шахтерским трудом; каждый знает "дом с башенками" на Университетской, комплекс Областной Центральной клинической больницы и другие архитектурные объекты. По мнению лауреата государственной премии СССР, архитектора Павла Вигдергауза сносить хрущевки, возведенные в 60-70 годы не имеет смысла. Построить новое жилье в короткие сроки в таком количестве просто не возможно, следовательно, должна быть программа по их поддержке или реконструкции, а ветхие здания необходимо сносить и на их месте строить современные объекты, хотя многие из современных строений, торговых

центров не представляют архитектурной ценности [КП Украины, 01.07.2008-с.18].

В настоящее время все большое внимание уделяется исследованиям, связанным с формированием визуального образа городской среды, требующим создания соответствующей научной базы и методики корректировки фрагментов средствами архитектурного дизайна и художественно-эстетического оформления с использованием малых архитектурных форм и цветового фона.

Теоретическую основу по эстетике и проблемам восприятия заложили Бархин М.Г., Бердяев Н.А., Беляева Е.Л., Гегель Г.Ф., Кант В.А., Яргина З.Н.; по восприятию городской среды: Арнхейм Р., Баранский А.В., Глазычев В.Л., Грегори Р.Л., Розин В.М., Филин В.А., Шимко В.Т. и другие ученые [1-6].

На рубеже XX-XXI веков исследования в области восприятия уже носят экологический характер. Постоянная визуальная среда, ее насыщенность зрительными элементами оказывают сильное воздействие на эмоциональное состояние человека, т.е. действуют как любой экологический фактор, входящий в среду обитания человека. По данным экологической организации во всех крупных городах увеличилось количество людей с психическими заболеваниями, связанными с отрицательным восприятием окружающей среды [7], проявляющейся в виде агрессивности. Быстрый рост городов в XX веке, повсеместная урбанизация, опережают творческий потенциал архитекторов, а в 30% случаев облик городов определялся «волевым» методом преимущественно без участия архитекторов. Высокие темпы развития горнорудной и металлургической промышленности в Украине вызвали повсеместный приток населения и соответственно не хватку жилья. Это диктовало в 60–е годы свои условия, снижало требования к архитектурному облику застраиваемых территорий, строительная индустрия перешла на крупнопанельную и крупноблочную систему поточного строительства по типовым проектам, не требующим индивидуального подхода или создания уникальных архитектурных объектов. Поэтому визуальная среда города в таких условиях не отвечала современным требованиям архитектуры и градостроительства, создавая безликие микрорайоны с малоэтажной застройкой, а в ряде случаев и целые города. Долгое время архитекторы руководствовались «триадой Витрувия» - польза, прочность, красота. Однако уже во второй половине XIX века ценность красоты уже была утрачена или становится необязательной.

Анализ архитектурной среды крупных городов Украины показал, что столь масштабных ухудшений визуальной среды городов удалось бы избежать, если бы видеоэкология как наука, заявила о себе в первой половине XIX века и

вовремя указала на негативные последствия в организации и формировании городской среды, учитывая темпы роста современных промышленных городов, а вопрос о закономерностях зрительного восприятия во многих случаях почти не изучался [8,9].

Постановка задачи.

Анализ и обобщение существующих методов исследований в Украине и за рубежом по вопросам визуально-пространственного восприятия городской среды, имеющихся в ней нарушениях и возможных направлениях реабилитации.

Основной материал исследования.

В Украине проблемы формирования гармоничной комфортной среды с позиции визуального восприятия можно считать малоизученной темой и сравнительно новым направлением в архитектуре. Хотя в ряде европейских стран актуальность решения этой проблемы достаточно возросла за последние десятилетия, когда решение задач по реализации принципов визуально-пространственной реабилитации современных промышленных городов требует комплексного решения такой важной проблемы - комфортного обеспечения жизнедеятельности населения.

Анализ исследований и литературных источников по данному направлению показал, что требуется определенное обобщение ввиду отсутствия достаточной систематизации, а нормативные и научные базы не дают необходимых рекомендаций по реабилитации визуально-пространственных нарушений и методах их ослабления или устранения в условиях конкретных ситуаций городской среды. Особое место принадлежит созданию образа города. Образ города - это его "лицо", которое включает его визуальные особенности, и запоминаются на всю жизнь, оно может быть красивым и безобразным, близким и чуждым, человечным или угнетающим [1]. Для любого города его образ определяется социальными условиями жизни общества, конкретными историческими судьбами, уровнем развития культуры, искусства, науки и техники, национальными и бытовыми особенностями. Главное, что формирует итоговый образ города в целом - это мировоззрение общества, его эстетические взгляды, идеалы времени. Так, характерной чертой городов Донбасса является высокая концентрация промышленности в 80-90 годы и массовые закрытия крупных предприятий, шахт с частичным перепрофилированием их для других целей (шахты им. Батова, Заперевальная и др.) отводится терриконам, являющихся одним из основных элементов горнопромышленных городов,

которые воспринимаются обществом, как неизбежный элемент городского ландшафта.

Все условия визуального восприятия городской среды включают две группы факторов, которые в разной мере рассматриваются в научных исследованиях: объективные (привязанные к восприятию геометрии физической реальности) и субъективные (включающие эмоционально-образную оценку окружающей среды). Поэтому вопросы визуального восприятия по-разному рассматриваются в психологии, дизайне архитектурной среды, архитектурном проектировании, рекламной деятельности, транспортном обеспечении. Процесс формирования визуального образа города, обладающего максимальной информативностью, вызывающий определенные положительные эмоции и эстетические переживания, является крайне актуальной проблемой для Донецко-Макеевской агломерации.

Одним из вариантов улучшения экологической ситуации в Донецке может быть создание промзоны за границами города, когда предполагается вынос предприятий с вредными технологическими процессами и ограничение в расширении оставшихся предприятий. Под новое строительство предприятий предположительно могут использоваться территории Куйбышевского, Петровского районов и расти на границах с Макеевкой. При разработке нового генплана города Донецка не решены вопросы использования терриконов и территорий закрытых шахт, которые занимают значительные участки во многих районах Донецка и Макеевки.

Рассматривая дизайн городской среды архитектор В.Т. Шимко обращает внимание на особенности визуального восприятия при разработке проектов благоустройства промышленных городов [10]. Влиянию световой и цветовой композиции посвящены работы Шепеткова Н. И., Ефимова А. Н., Шаповала Н.Г. [11]. Значительное влияние на психико-эмоциональное состояние человека оказывает реклама [13]. Характерно, что ни одно рекламное обращение не может быть направлено только на какую-то одну сторону человеческого сознания, оно действует, как правило, на весь комплекс психических процессов человека. В этом отношении воздействие рекламы бывает рациональное (влияющее на сознание) и эмоциональное (чувственное), которые проявляются в каждом конкретном случае в органическом взаимодействии или одно из них может быть доминирующим. Реклама должна привлекать внимание населения, вызывая интерес, возбуждая его желание к активным действиям по приобретению рекламируемых услуг, закрепляясь в его памяти. Восприятие рекламы представляет сложный процесс, имеющий несколько стадий. На первом этапе она может вызывать интерес, на втором она либо принимается или прекращается, часто вызывая отрицательные эмоции.

Реклама непонятная, выполненная в усложненной или абстрактной манере, вообще не воспринимается. Содержание любого рекламного средства, особенно размещенного вдоль уличных магистралей, имеет основную цель-закрепление памяти потенциального пользователя, т.е. своеобразное внушение, носящее механический или логический характер. От рекламы требуется, чтобы ее воздействие было не прямолинейным, а проявлялось как бы исподволь, незаметно. Однако хаотичное расположение большеразмерных щитов, бигбордов, несущих второстепенную или непонятную рекламу, вызывают раздражение и отрицательные эмоции. Требуются определенная методическая разработка по упорядочению ее размещения; повышению качества и цветового оформления.

Исследования показали, что архитектурное проектирование и средовая организация городов представляют, как правило, разрозненные процессы, требующие введения архитектурно-дизайнерской составляющей в общую систему архитектурного проектирования с целью формирования целостной, эстетически совершенной, информативной, художественно-осмысленной среды городов. Решить проблему управления формированием или корректированием визуального образа городской среды позволит создание научной базы и методики ее реализации средствами дизайн и архитектурного проектирования.

Для достижения поставленной цели необходимо решить следующий комплекс задач:

1. Проанализировать и обобщить работы украинских и зарубежных ученых по визуально-пространственному восприятию городской среды.

2. Выявить особенности визуально-пространственного восприятия Донецко-Макеевской агломерации.

3. Обосновать необходимость и основные элементы городской среды в г. Донецке, требующие проведения социологических исследований по определению степени влияния визуальных факторов на комфортность городской среды.

4. Разработать методику корректирования визуально-пространственной организации городской среды в угледобывающих городах Донбасса.

Библиографический список

1. Бархин М.Г. Архитектура и человек. - М.: - 1979.- 230 с.
2. Беляева Е.Л. Архитектурно-пространственная среда горда, как объект зрительного восприятия. -М.: Стройиздат -1979. -126 с.
3. Божко Ю.Г. Архитектоника и комбинаторика формообразования / Учебное пособие. - К.: Вища школа. -1991. - 245 с.
4. Яргина З.Н. Градостроительный анализ. -М.: Стройиздат. -1984. -244 с.

5. Гутнов А.Э., Глазычев В.Л. Мир архитектуры: лицо города. -М.: Мол. гвардия. - 1990. -280 с.
6. Гутнов А.Э., Лежава И.Г. Будущее города. -М.: Стройиздат. -1977. -126 с.
7. Лобов И.М. Экологические аспекты градостроительного использования нарушенных территорий в Донбассе // Научн. сб. "Містобудування та тер. планування". -К.: КНУБА.-1999. - Віп.4. -С.68-74.
8. Лобов М.И., Чемакина О.В., Соловей Л.И., Лобов И.М. Проблемы и перспективы использования нарушенных территорий земельного кадастра Донецко-Макеевской агломерации // Сб. научн. трудов НГА Украины. - Днепропетровск: НГА. -1999. -№7. -Том 2. -С. 16-21.
9. Фомин И.А. Планировочное регулирование развитие городов в интенсивно освоенных районах (на опыте УССР)//Автореф. дис. д-ра арх. - М.: МАРХИ.-1981. -36 с.
10. Шимко В.Т. Архитектурное формирование архитектурной среды: Учебное пособие. -М.: Высшая школа. -1990. - 223 с.
11. Шаповал Н.Г. Основи архітектурного формування: Навч. посіб. - К.: Основа. -2008. -448 с.
12. Чемакина О.В. Тенденции и закономерности освоения нарушенных территорий как конструктивно функциональных элементов градостроительных систем / Вісник Дон НАБА. _-Макеевка. -№99 - 2(16) -1999. С.- 151-152.
13. Беклешов Д.В., Самусев В.П. Реклама - ее функции, цели и методы создания. -К.: Издательство "Реклама". - 1974. -108 с.
14. Кириллова Л.И, Иванова И.В., Павличенко В.И. Мастерство композиции: Пространство, пластика, ансамбль. -М.: Стройиздат. - 1983. -175 с.

Анотація

У статті розглянутий стан візуально-просторового сприйняття міського середовища у промислових городах Донбасу та приведені основні факти, впливаючи на комфортний стан життєдіяльності населення.

Ключові слова: Візуальне сприйняття, умови візуального сприйняття, гармонічне комфортне середовище, коригування міського середовища.

Annotation

There is considered the condition of visually-spatial perception of the city environment in industrial cities of Donbass in this article and given the major facts influencing on a comfortable condition of the population ability to live.

Keywords: visual perception, terms of visual perception, harmonious and comfort environment, correction of city environment.

УДК 711.4

И. В. Древаль,
канд. арх., доц.
Харьковская национальная академия городского хозяйства

ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНЫЙ ВОКЗАЛЬНЫЙ КОМПЛЕКС В ИЕРАРХИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЕ ГРАДОСТРОИТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА

Аннотация: в работе рассматривается железнодорожный вокзальный комплекс как элемент градостроительных систем разных иерархических уровней. Раскрыто его значение в формировании целостной, композиционно упорядоченной урбанизированной среды.

Ключевые слова: железнодорожный вокзальный комплекс, иерархия градостроительных систем, композиция.

Постановка проблемы. Развитие цивилизации предполагает и позволяют Человеку вовлекать в сферу своей активности обширные пространства, создавая материально-пространственную оболочку жизнедеятельности социума, включающую города, агломерации, регионы, образующие в целом своеобразную искусственную суперсистему. «Градостроительная система может быть определена как совокупность *пространственно организованных* и взаимосвязанных материальных элементов – технически освоенных территорий, зданий и сооружений, дорог и инженерных коммуникаций, совместно с природными компонентами формирующих среду общественной жизнедеятельности на разных территориальных уровнях». [7, с.15]. *Проблематика целостного формирования урбанизированной среды* на всех градостроительных уровнях актуальна, как в функционально-утилитарных, так и в композиционных аспектах [2, 4, 6, 7]. Особую остроту приобретают эти вопросы в современных условиях, когда ведется интенсивный поиск новых архитектурных форм, морфотипов, способных адекватно отразить не только сложность, динамичность, многовекторность, но и *единство* многообразия мира [3]. Таким образом, изучение закономерностей формирования упорядоченной, гармонизированной в функциональном и композиционном отношении пространственной оболочки жизнедеятельности социума – важная цель градостроительной науки.

В русле движения научной мысли к указанной цели полезно и поучительно выявить и рассмотреть те элементы урбанизированной среды, которые обеспечивают функционально-пространственную *целостность и взаимосвязность* ее различных иерархических уровней. К таким элементам

относится транспортная инфраструктура. Последняя представляет из себя «скелет», «каркас», пронизывающий освоенные пространства, во многом обуславливая их жизнеспособность [1, 4, 7]. Важнейшими *линейными* составляющими современного транспортно-коммуникационного каркаса являются железнодорожные магистрали – главные русла передвижения грузовых и пассажирских потоков, а *узловыми* – железнодорожные вокзальные комплексы (ЖВК) различных типов и рангов.

Анализ состояния изученности проблемы. В современных научных исследованиях и работах прошлых лет отражены различные аспекты формирования железнодорожных вокзальных комплексов, в том числе и их роль в композиционной организации городского пространства. Так, в трудах В.М. Батырева, К. Херцега, И.Г. Явейна и др. железнодорожный вокзал рассматривается как важнейший градостроительный ансамбль, отмечена его роль в формировании первых впечатлений о городе. [1,8,9.].В ряде исследований акцентируется значение железной дороги и вокзалов как композиционных осей и акцентов в структуре градостроительных пространств уровня регионов [4, 6]. Однако место и роль железнодорожных вокзальных комплексов в обеспечении целостности иерархически организованной системы урбанизированной среды раскрыты недостаточно.

Актуальность исследования. Эстетически осмысленная упорядоченность обширных пространств воспринимается человеком благодаря его способности удерживать в сознании зрительные образы и «складывать» из фрагментов единую картину. Таким образом, ЖВК можно рассмотреть в качестве особого *связующего элемента* в градостроительной суперструктуре благодаря его специфической особенности - одновременному «пространственному присутствию» в системах различных иерархических уровней: *агломерации и региона* (в качестве узла сети железнодорожного транспорта - железнодорожной станции с вокзалом); *города* (в качестве внешнего транспортно-пересадочного узла); *участка* (в качестве функционально-пространственного комплекса). Это обстоятельство позволяет движущемуся человеку воспринимать градостроительную среду как упорядоченную целостность, как оформленное (т. е пробредшее форму) пространство жизнедеятельности социума. «Такая экзистенциональная форма является преодолением пространства, попранием его природой человека. Но тем самым человек возвращает себя в познанный им мир, возвращает себе пространство, данное ему природой как условия творческой потенции, в оформленности которой он, как человек, деятельностно нуждается» [168, 5]. Следовательно, осмысление закономерностей формирования таких объектов как ЖВК, поиск и освоение эффективных средств их эстетической организации – важная и

актуальная задача в контексте проблематики формирования композиции градостроительных систем. Для решения данной задачи необходимо создание исследовательской модели**,** позволяющей оценить факторы и условия композиционного формирования ЖВК. Такая модель должна включать все иерархические уровни градостроительных систем, элементом которых выступает ЖВК: *высший* (регион и агломерация); *средний* (город); *нижний* (непосредственно участок комплекса), а также обеспечивать оценку роли каждой группы факторов.

Целью данной публикации является рассмотрение железнодорожного вокзального комплекса как элемента градостроительных систем разных иерархических уровней в аспекте его значения в формировании целостной, композиционно упорядоченной урбанизированной среды.

Основное содержание работы. Восприятие градостроительного пространства наивысшего уровня (региона, системы населенных мест) в значительной степени происходит при передвижении по железнодорожным артериям, где за окнами вагона мелькают не только пейзажи, но и чередующиеся в организованной последовательности вокзалы, платформы, станции. «Скорость сделала протяженность прекрасным, а повторяемость стала инструментом прекрасного – ритмом» [2, с.173]. Являясь ритмическими акцентами, «схватывающими» в единое целое обширные, не воспринимаемые человеком целиком, одним взглядом, пространства, вокзальные комплексы выступают в качестве важнейших смысловых элементов градостроительной композиции ее высших территориальных уровней. Создавая ряд пространственных символов, ЖВК раскрывают особенности и порядок функционального строения их транспортно-планировочного каркаса. Как пространственная форма в градостроительной структуре они одновременно и *знак*, передающий определенную информацию.

Исторический анализ показал, что содержание этой информации разнообразно и изменчиво. Так, в начальный период развития железных дорог в России железнодорожные станции своей архитектурно-пространственной формой и художественным образом символизировали строгий иерархический порядок организации монархического государства. Станционные сооружения разных городов соответствовали определенному рангу. «Здесь впервые была сформирована стройная система деления дороги на дистанции, определены оптимальные расстояния между остановками, создана иерархическая система станций с набором построек для каждого типа» [6, с.477]. В это же время в других странах (Англии, Франции, Германии) присутствовало большое разнообразие в архитектуре вокзальных сооружений, отражавшее стремление отдельных железнодорожных компаний выделиться среди конкурентов. Но обе

ситуации имели и общую черту: «Железная дорога стала первым продуктом человеческой деятельности, способным не потеряться в огромности природных структур. Искусственные сооружения железной дороги явились промежуточным звеном между масштабом человеческим и природным: слишком крупные в сравнении с отдельным человеком, они были соизмеримы с величиной реки, холма или широкого степного пространства» [6, с.487].

И в настоящее время можно с уверенность говорить о железнодорожной коммуникации как о величественном градостроительном ансамбле, включающем ритмически повторяющиеся, иерархически организованные элементы, вписанные в природный ландшафт. Такими важнейшими знаковыми элементами и являются железнодорожные вокзалы. Главным фактором их композиционной значимости и, соответственно, организации выступает функциональная роль в сети железнодорожного транспорта, определяемая типом и рангом станции. Так, высшему рангу соответствуют вокзалы узловых станций, которые могут располагаться в малых и средних городах. Поэтому вокзальные комплексы таких городов как Иловайск, Ясиноватая, Лозовая значительнее, чем ЖВК отдельных более крупных городов, и это закономерно. Подтверждением данной мысли является активное пространственное развитие ЖВК Купянск-узловой, в то время как железнодорожный вокзал Купянск-центральный, расположенный вблизи исторического центра весьма скромен и «замер» в своем развитии [4].

На уровне «город» ЖВК выступает в качестве одного из ансамблей в его композиционной структуре. Планировочная связность с другими важными городскими объектами усиливает композиционную значимость ЖВК (рис.1). Семантически железнодорожный вокзальный комплекс решает задачу создания образа «ворот», «визитной карточки» города. На первых этапах развития эту роль выполняло пассажирское здание железнодорожного вокзала. В ходе исторического развития средства решения данной задачи эволюционизировали. Увеличение количества транспортных коммуникаций в узле на фоне расширения возможностей строительных технологий и усиления требований безопасности и комфорта способствуют формированию многоярусных структур, где собственно железнодорожные платформы и другие элементы железнодорожного вокзала оказываются в *подземном пространстве*. Эта объективная тенденция отражает требования минимизации путей передвижения пассажиров, пространственной компактности комплекса. В этих условиях «выявление» его градостроительной значимости ЖВК берут на себя объекты с сопутствующими функциями, вовлеченные в его функционально-пространственную структуру.

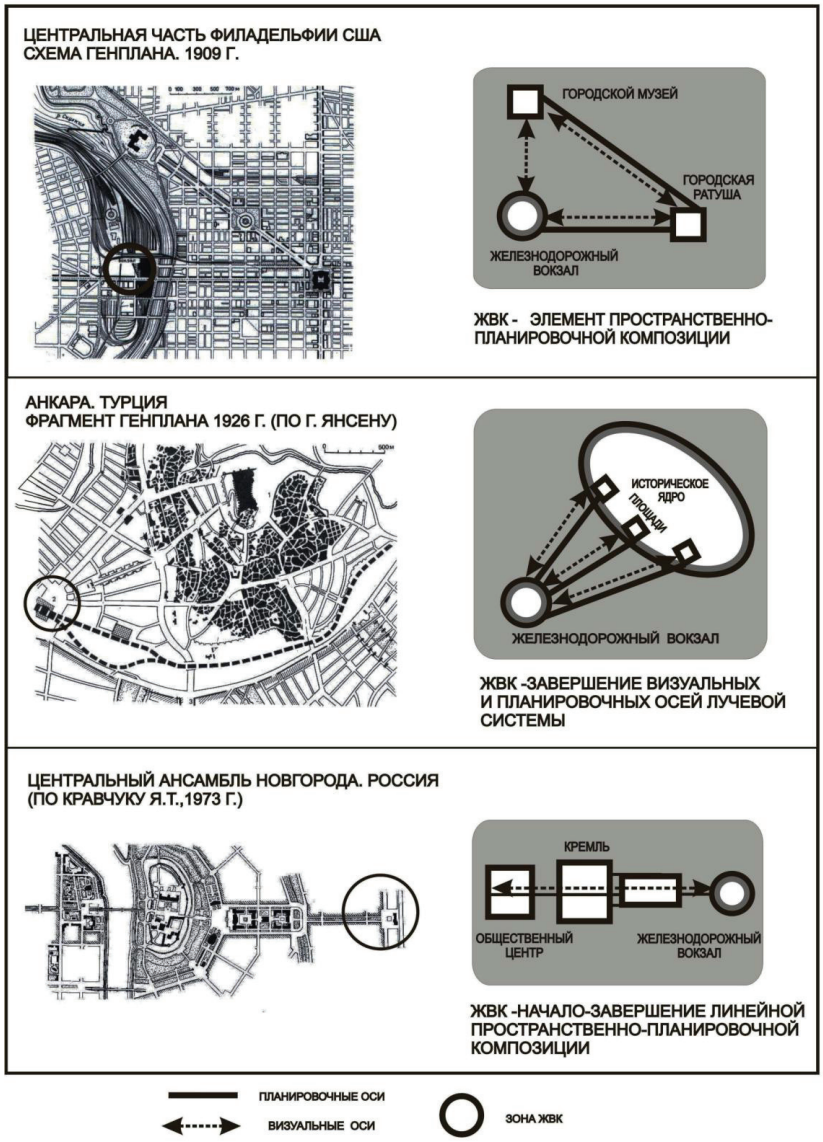

Рис. 1 ЖВК в структуре городских ансамблів

Это многоэтажные гостиничные, офисно-банковские, торгово-развлекательные, информационно-деловые комплексы, архитектура которых ярко демонстрирует уникальность и своеобразие города, его ранг и

экономическую мощь. Именно эти объекты и становятся визуальными ориентирами места размещения ЖВК и «визитной карточкой» всего города.

На уровне «участок» задачей построения градостроительной композиции является создание художественно-выразительной системы пространственно-организованных архитектурных объектов, то есть ансамбля. [5, с.279]. Железнодорожные вокзальные комплексы уже на первых этапах их формирования обладали качеством ансамблевости. Композиция имела динамический характер и включала по нарастающей все большие объемы, связанные единой архитектурной стилистикой: будки стрелочников, багажные отделения, технические службы и, наконец, пассажирское здание. Сегодня длина комплекса, последовательно разворачивающегося перед приезжающими пассажирами, составляет от 200 м (для малых станций) до 1800 м (для крупных).

В качестве низшего элемента в иерархии градостроительных объектов (градостроительного комплекса), – ЖВК, в композиционном аспекте прошел эволюционные изменения: от группы станционных построек с доминированием пассажирского здания к ансамблю привокзальной площади; в дальнейшем, – к формированию многоуровневых комплексов и интеграции в единой структуре значительных функционально-пространственных образований (рис.2). С другой стороны, для прибывшего в город пассажира пространство вокзального комплекса, является *внутренним* по отношению к межгородскому и городскому, а также своеобразным связующим звеном между городом и огромными *внешними* пространствами преодоленного пути. Таким образом, ЖВК выполняет функцию «взаимосвязи и *взаимопроникновения внутреннего и внешнего* пространства» являясь узлом каркаса, пронизывающего иерархически организованные градостроительные системы. Выразительно определил связь внутригородского пространства с внешним посредством вокзальных комплексов и Ле Корбюзье в очерке «Уточнения по поводу современного состояния архитектуры и градостроительства»: «Я ввожу в город железные дороги, вокзалы, а также предместья и пригороды, порожденные этой железной дорогой. Городской диск приобретает гигантские размеры» [1, с. 23].

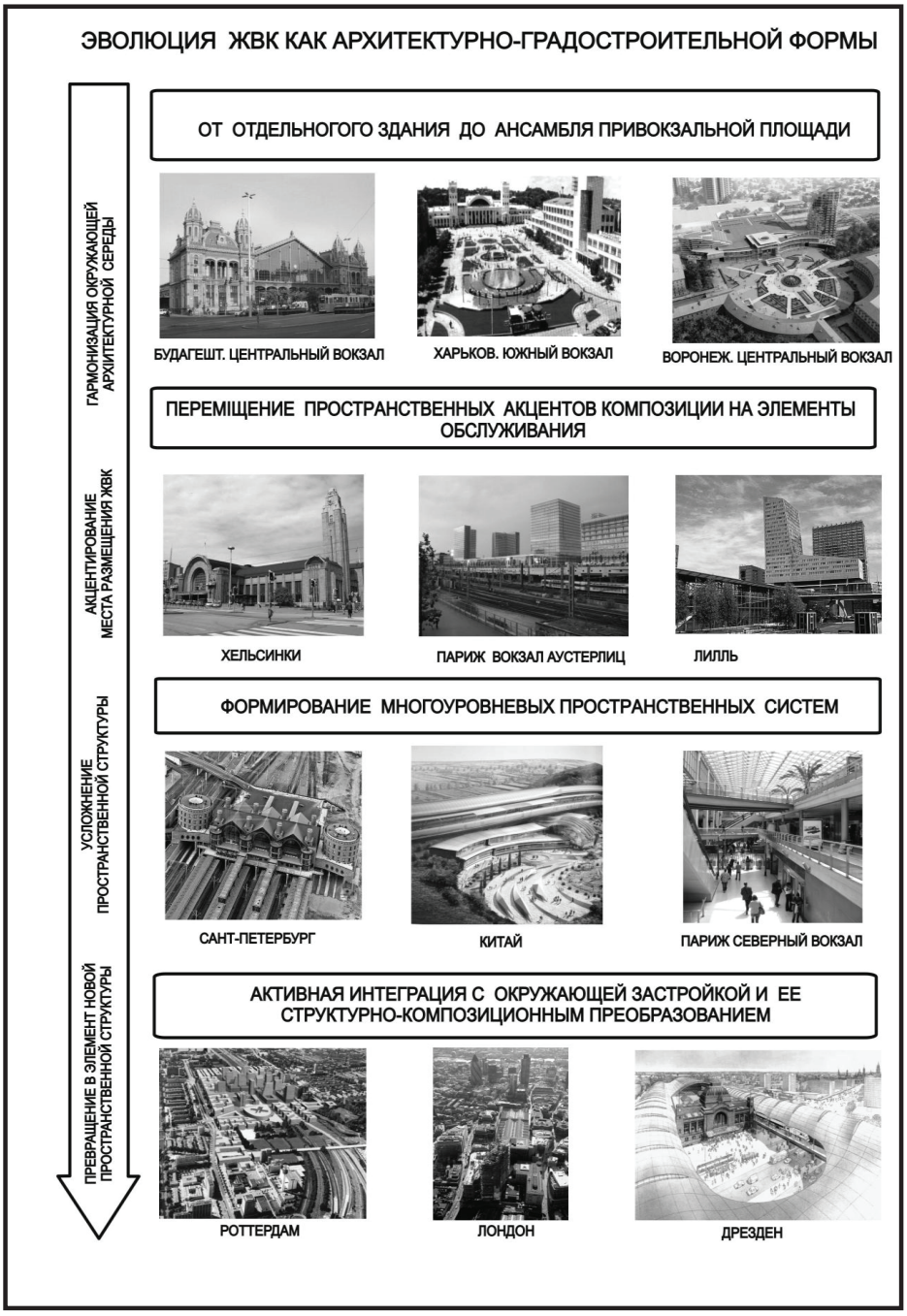

Рис 2. ЖВК как градостроительный ансамбль

Основные выводы Изучение ЖВК как важного структурного элемента различных градостроительных систем (региона, СНМ, города) позволило выявить факторы его формирования. Детерминирующими в функциональном развитии ЖВК и его архитектурно-градостроительной формы являются факторы высших иерархических уровней, а именно, значение железнодорожной станции в транспортной сети региона и СНМ, а также величина города – места размещения комплекса. Это факторы обуславливающие, направляющие, или ограничивающие композиционный поиск. Факторы уровня «участок» определяют возможности художественно-образных и формально-композиционных интерпретаций принятых функциональных решений. Таким образом, закон взаимосвязности, иерархической подчиненности низших территориальных уровней градостроительных систем высшим обуславливает и закономерности формирования железнодорожных вокзальных комплексов. С другой стороны, эстетически осмысленная форма ЖВК демонстрируют целостность, иерархическую упорядоченность формируемого Человеком пространства.

Список литературы

1. Батырев В.М. Вокзалы. М.: Стройиздат, 1988.- 216 с.
2. Бабуров А.В. Наследие и современность. В сб. Теория композиции в советской архитектуре /Л.И. Кириллова, А.А. Стригалев, С.О. Хан-Магамедов и др.; Под ред. Л.И. Кирилловой; ЦНТИ теории и истории архитектуры - М.: Стройиздат, 1986.- с.171-184.
3. Давидович Т.Ф.Стиль как язык архитектуры. – Х.: Изд-во Гуманитарный центр, 2010. – 336с.
4. Древаль И.В. Градоформирующая роль железнодорожных вокзальних комплексов. //Науковий вісник будівництва. - Х.: ХДТУБА ХОТВ АБУ, 2009. – вип. 47 С. 115- 119.
5. Пучков А.А. Парадокс античности: Принцип художественно-пластической телесности античной архитектуры. – К.: НИИТИАГ, 1998. – 408 с.
6. Русское градостроительное искусство. Градостроительство России середины Х1Х – начала ХХ века. Книга вторая. Под общей редакцией Е. И. Кириченко. – М.: Прогресс-Традиция, 2003, – 560 с.
7. Основы теории градостроительства: Учеб. Для вузов. Спец. «Архитектура» / Яргина З.Н., Коситский Я.В. Владимиров В.В. и др. Под ред. З. Н. Яргиной. = М.: Стройиздат, 1986.- 326 с., ил.

8. Херцег К. Проектирование и строительство автобусных и железнодорожных станций / Пер. с венг. В.М. Беляева; Под ред. Г. Е. Голубева. - М.: Стройиздат , 1985. - 318 с.
9. Явейн И.Г. Архитектура железнодорожных вокзалов. - М.: Изд- во Всес. акад. архитектуры, 1938. – 304 с.

Анотація

У роботі розглядається залізничний вокзальний комплекс як елемент містобудівних систем різних ієрархічних рівнів. Розкрито його значення у формуванні цілісного, композиційно впорядкованого урбанізованого середовища.

Ключові слова: залізничний вокзальний комплекс, ієрархія містобудівельних систем, композиція.

Annotation

The value of the railway station complexes is in-process examined as elements of the town-planning systems of different hierarchical levels. Their value is exposed in forming of the integral, composition well-organized urbanized environment.

Key words: railway station complexes, hierarchical town-planning systems, composition.

УДК 711.437/.438

Т. Ю. Кузьменко,
асистент кафедри архітектури житлових громадських будівель
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРУКТУРНИХ ЧАСТИН ТА ПЕРЕПРОФІЛЮВАННЯ ЯК ПРИЙОМИ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ПРИМІСЬКИХ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ

Анотація: проведено аналіз структурних змін у планувальній організації приміських сільських поселень, визначено вплив цих трансформацій на перепрофілювання та формування їх функціональної спеціалізації.

Ключові слова: структурні зміни, приміські сільські поселення, планувальна організація, приміська зона, функціональна спеціалізація.

Постановка проблеми. В умовах переходу до ринкової економіки та множинності форм власності планувальна структура приміських сільських поселень набуває певних змін. В діалектичному процесі суспільного розвитку відбувається певний стрибок – динамічний процес розвитку всіх структурних елементів сільського середовища: виробництва, житла, інфраструктури, природного ландшафту. Відповідно з цим усталені теоретичні основи і практичні принципи архітектурно-планувальної організації сільських поселень та навколишнього природного оточення зазнають на сьогодні значних подвижок.

Огляд останніх досліджень і публікацій. В розвиток науки та архітектурної практики формування сільського середовища значний вклад внесли: Авдотьїн Л., Багіров Р., Віншу І., Владіміров В., М. М. Габрель, Кончуков М., Кудіненко А., Маханько Б., Мусатов В., Новіков В., Пустовєтов Г.[1,2,4] і багато інших вчених та архітекторів. Принципам функціонально-планувальної структури малих сільських поселень присвячено роботу А. Ю. Дмитренка [3], архітектурно-планувальній реконструкції центральних сіл первинної системи розселення - А. В. Степанюка [5]. Проте планувальна структура приміських сільських поселень в зоні впливу великих міст не була предметом дослідження останніх десятиріч – періоду розвитку ринкової економіки.

Мета роботи полягає у виявленні основних прийомів функціональної організації приміських сільських поселень (ПСП), їх аналіз для визначення критеріїв розвитку та напрямків перебудови певних типів поселень.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що основними і постійними матеріальними елементами сільського середовища є чотири складові: виробництво, житло, інфраструктура, а також природне оточення. Кожний з цих елементів має свою специфіку та якості, постійні та динамічні характеристики, об'єкти та взаємодії з людиною. На сьогодні в середовищі приміських сільських поселень відбуваються певні трансформації, перш за все у виробництві та культурно-побутовому обслуговуванні. В значній частині сільських поселень зменшується питома частина виробничих територій, натомість значно розширюється житлова зона, причому нові житлові території виникають як за рахунок вивільнення виробничих майданчиків, так і за рахунок розпайованих сільськогосподарських земель (Рис.1). В результаті значно збільшуються території сіл на фоні загального зменшення населення. Порівняно з периферійними районами демографічна ситуація в ПСП носить більш стабільний характер, проте і тут зазначені вище проблеми мають місце.

Дослідження природних, соціально-економічних, демографічних, історичних особливостей формування планувальної структури приміських сільських поселень (ПСП) виявило наступні пріоритети їх розвитку:

- реконструкція та підвищення якісного рівня існуючих елементів середовища;
- створення нових елементів в органічній єдності з існуючими;
- зміна функції ПСП, що викликано змінами технології виробництва або його розукрупненням, ліквідацією чи перепрофілюванням;
- створення нових ПСП.

Аналіз внутрішньої частини приміської зони (ПЗ) м. Полтави, що визначено в межах 20 км у радіальному окресленні, виявив наступне:

- ПСП частково або повністю перетворюються на поселення-супутники (с. Супрунівка, Розсошенці, Івашки, Горбанівка, Н. Млини, Терешки, Верхоли);
- значна частина сельбищної зони починає формуватись новою забудовою сучасними будинками, що належать міським жителям
- (с. Петрівка, Слиньків Яр, Копили, Кротенки);
- Відбувається часткове або повне перепрофілювання у поселення рекреаційного типу: дачного чи лікарняно-туристичного.

При цьому великі ПСП з людністю 500 чол. і більше перетворюються переважно на поселення-супутники, а малі - людністю 100 чол. і менше можуть мати два напрями функціональної спеціалізації: рекреаційне або виробниче фермерського типу. На даний час частина ПСП, особливо ті, що не були центрами сільськогосподарських підприємств, втратили свої виробничі підрозділи. Вивільнені території виділяються під нове житлове будівництво. Таким чином, відбувається розширення сельбищної території за рахунок виробничої.

Саме така трансформація відбулась у с. Верхоли. На сьогодні в селі проживає 450 чол., відстань до м. Полтави становить 10 км, до центру сільської Ради (с. Ковалівка) – 5 км. Мешканці зайняті на підприємствах і установах міста-центру – 65% працюючих, в с. Ковалівка – 10 %, в особистому підсобному господартві – 12%. Вірогідно, що функціональна спеціалізація с. Верхоли матиме два напрями: поселення–супутник та рекреаційне (в селі вже розміщено значний масив нового житла міських жителів). Наявні відповідні передумови такої спеціалізації: зручний транспортний зв'язок з м. Полтавою та сприятливе природне оточення (сосновий ліс), що обмежує село з півночі та північного заходу, біля села є два літні табори відпочинку для дітей.

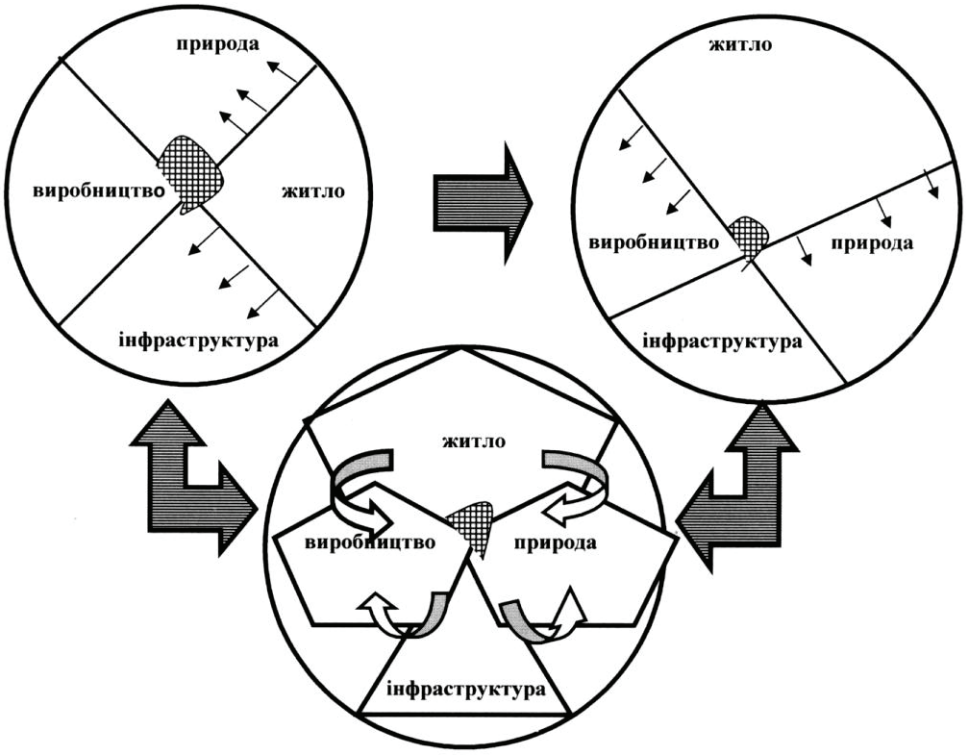

Рис. 1. Прийом трансформації структурних частин ПСП

В планувальній структурі с. Верхоли пройшло чотири етапи трансформаційних перетворень:

1. виробничий підрозділ (ферма КРС на 300 голів) перестав функціонувати;
2. за межами санітарно-захисної зони в північній частині села сформовано квартал садибної забудови (виділені ділянки садибної забудови), виробнича будівля, що не функціонує, поступово розбирається;
3. на вільній території запроектовано масив блокованої житлової забудови з громадським підцентром, тим самим продовжується формування планувальної структури і оптимізація соціально-побутового обслуговування;
4. на землях запасу між двома новими житловими масивами заплановано ще один житловий масив (20 га).

Подібні процеси відбуваються в усіх ПСП внутрішнього поясу (до 20-ти км) приміської зони м. Полтави. При цьому у великих ПСП (з людністю 500 чол. і більше) створюються передумови перш за все для формування поселень-

супутників, у середніх (з людністю 200-500чол.) – змішаної спеціалізації рекреаційних поселень і поселень-супутників чи однієї з цих функцій, у малих (100-50 чол. і менше) – рекреаційне ПСП чи фермерське. Таким чином, принцип функціональної спеціалізації та його прийоми: перепрофілювання і трансформація структурних частин, взаємопов'язаний з принципом варіантності, що реалізується у прийомах формування багатофункціонального ПСП з домінуванням певної функції, біфункціонального чи монофункціонального ПСП.

Висновки. Економічні, соціальні, екологічні та науково-технічні передумови трансформації планувальної структури ПСП об'єктивно приводять до створення різних типів поселень. Найактивнішими чинниками, що впливають на архітектурно-планувальні зміни в сільській місцевості є трансформації в системі господарювання і способі життя мешканців. В свою чергу залежать вони від величини населеного пункту та його розташування стосовно міста-центра. Відбувається динамічний процес урбанізації сільської місцевості, який проявляється у зменшенні кількості людей, зайнятих у сільському господарстві і зміні способу життя мешканців. Перспективи подальшого дослідження полягають в знаходженні механізму вибору стратегії розвитку сільського поселення.

Література

1. Виншу И. А. Архитектурно-планировочная организация сельских населенных пунктов. – М.: Стройиздат, 1986 – 373 с.
2. Габрель М. Архітектурно-планувальні зміни у сільській місцевості Львівської агломерації в умовах соціально-економічних трансформацій // Містобудування та територіальне планування. Київ, 2007. Вип.28.– С.36-53.
3. Дмитренко А. Ю. Принципи функціонально-планувальної організації малих сільських поселень (на прикладі Північно-східного регіону України): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 05.23.20 «містобудування та територіальне планування» / А. Ю. Дмитренко. – Полтава, 2006. – 20, [1] с.
4. Новиков В. А. Архитектурная организация сельской среды: Учеб. Пособие. – М.: Архитектура-С, 2006 – 376 с.
5. Степанюк А. В. Архітектурно-планувальна реконструкція центральних сіл первинної системи розселення (на прикладі Львівської області) : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. арх.: спец. 18.00.01 «Теорія арх., реставрація пам'яток арх. » / А. В. Степанюк. – Львів, 2011. - 20, [1] с.

Аннотация

Проведен анализ структурних изменений планировочной организации пригородных сельских поселений, определено влияние этих трансформаций на перепрофилирование и формирование их функциональной специализации.

Ключевые слова: структурные изменения, пригородные сельские поселения, планировочная организация, пригородная зона, функциональная специализация.

Annotation

The analysis of structural changes of planning organization of suburban rural towns was conducted, influence of these transformations on reshaping and formation of its functional specialization was defined.

Content words: structural changes, suburban rural towns, planning organization, suburban zone, functional specialization.

УДК 711.47:346

М.М. Кушніренко
кандидат архітектури,
професор кафедри містобудування КНУБіА,
В.О. Яценко
доцент КНУБіА,
Ю.В. Козлова
аспірантка кафедри містобудування
КНУБіА

ЗАКОНОДАВЧО-ПРАВОВА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ СТРУКТУР НАУКИ, ОСВІТИ І НАУКОЄМНОГО ВИРОБНИЦТВА

Анотація: у статті проаналізовано законодавчі і нормативно-правові документи, що порушують питання інноваційної національної системи у якісно новому ключі трьох пріоритетних напрямків: (*науки ↔ освіти →наукоємного виробництва*) тобто процесу безперервної інтеграції.

Ключові слова: наука, освіта, наукоємне виробництво, інтеграція.

І. Вступ. Постановка проблеми.

Вдаючись до написання цієї статті ненароком помічаєш, абсолютну перенасиченість багатоскладною лексикою, перевантаженість інформацією, постійним введенням нової термінології стосовно процесів інтеграції, пере написанням вже написаного.

Одним словом переливанням з пустого в порожнє. Зміна внутрішніх цінностей веде до зміни людини та пріоритетів держави. Новий час нам диктує нове – «інформаційне» суспільство, головними ресурсами якого є творчий, інтелектуальний потенціал людини і створювані нею високі технології. Для успішного державного розвитку в сформованих соціально-економічних умовах стала необхідна реалізація безперервного циклу: *освіта ↔ наука →наукоємне виробництво.*

Не в змозі «розумно керувати» у своїй державі ми намагаємось приміряти досвід європейських країн. А досвід розвинених країн світу нам тільки підтверджує той факт, що ключова роль у забезпеченні умов інноваційного розвитку, формуванні національної інноваційної системи належать саме державі, яка встановлює стратегічні цілі, забезпечує ресурсну підтримку, зокрема законодавче поле, бюджетне фінансування, податкове стимулювання, кредитування тощо.

Планування наукових міст і територій тепер не розуміється лише як процес їхньої просторової організації, а як широкомасштабна сфера комплексного управління їхнім розвитком, яка торкається державної політики. В цьому напрямі треба очікувати появу нових ідей та розробку концептуальних положень, які впливатимуть на майбутню містобудівну діяльність. [1]

ІІ.Аналіз дослідження даної проблеми.

Питання, як двосторонньої (науки з освітою), так і тристоронньої (науки і освіти з виробництвом) інтеграції висвітлені в численних публікаціях зарубіжних та вітчизняних науковців, які розглядають якість освіти в кількох аспектах:управлінському, соціально-філософському, освітньому, педагогічному та інших. [2]

Зокрема, ***Ю.М.Білоконь***[1] *розкриває особливості організації містобудівного проектування в нових соціально-економічних умовах, проблеми інтеграції науково-проектної та освітньої діяльності в межах містобудівної галузі;*

Л. Гохберг, Г.Китова, Т.Кузнецова [2] *розкриває стратегію інтеграційних процесів у сфері науки і освіти;* ***І. Ю. Підоричева*** [3] *розглядає законодавче забезпечення інтеграційних процесів науки, освіти й виробництва в Україні.*

III. Мета цієї статті:

- розглянути та проаналізувати законодавчі та нормативно-правові акти, що регулюють інтеграційні процеси у державі;

- визначити основні недоліки у формуванні національної інноваційної системи;

IV.Актуальність теми:

В основу актуальності даної статті покладений досить обмежений і не чіткий у своєму розумінні аналіз проблематики, який полягає у практичній відсутності спеціальної нормативно-правової бази та необхідної методичної літератури ,що має бути першочергово покладений в основу створення наукових міст задля регулювання чіткого інтеграційного процесу з середини, а саме: *науки ↔ освіти → наукоємного виробництва.*

V.Викладення основного матеріалу:

Нагальна необхідність розвитку та державної підтримки *інтеграційних структур* у сфері *науки ↔ освіти ↔ виробництва* була визнана порівняно нещодавно.

На сьогоднішній день існує декілька окремих напрямків та складових моделі економічного розвитку українських ***наукових*** *інтеграційних структур:*

1. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України, затвердженою Постановою ВРУ від 13 липня 1999 року[13] ;

2. Стратегія економічного та соціального розвитку України "Шляхом європейської інтеграції" на 2004-2015 роки, затвердженою Указом Президента України від 28 квітня 2004 року[14].

3. В результаті на початку 2010 р. був прийнятий закон *"Про внесення змін в окремі законодавчі акти України з питань інтеграції освіти і науки"* на засіданні Кабінету Міністрів України та розглянуто положення *"Про дослідницький університет"* від 17 лютого 2010 року N 163, на основі якого пропонується внести зміни до діючого закону та щодо надання статусу і критеріїв ***дослідницького університету, таким університетам*****:**

- *Національний технічний університет України Київський політехнічний інститут;*
- *Національний університет біоресурсів та природокористування;*
- *Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут";*
- *Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна;*
- *Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана;*
- *Національний авіаційний університет.*

Це Положення визначає порядок надання національному університету статусу дослідницького (підтвердження або позбавлення такого статусу), основні засади його діяльності, особливості кадрового забезпечення, фінансування, матеріального забезпечення наукових і науково-педагогічних працівників, права та обов'язки дослідницького університету.

- *Дослідницький університет* - національний вищий навчальний заклад, який має вагомі наукові здобутки, провадить дослідницьку та інноваційну діяльність, забезпечує інтеграцію освіти та науки з виробництвом, бере участь у реалізації міжнародних проектів і програм.

Статус надається зазначеним закладам з метою:

- підвищення ролі університету як центру освіти і науки;
- підготовки висококваліфікованих наукових і науково-педагогічних кадрів, упровадження в практику наукових досягнень,
- технічних і технологічних розробок, реалізації разом з іншими вищими навчальними закладами та науковими установами спільних програм за пріоритетними напрямами фундаментальних і прикладних наукових досліджень для розв'язання важливих соціально-економічних завдань у різних галузях економіки [12].

Висновок: звісно, можливості використання в нашій країні сучасних форм та механізмів інтеграції науки і освіти визначаються вектором соціально-економічних перетворень, який, формує потреби держави, суспільства, економіки в *нових науково-освітніх моделях*. ***При цьому для реалізації сучасних, складніших моделей інтеграції і адекватних їм фінансово-економічних механізмів потрібні*** *істотне коригування норм законодавства, а також підтримка інтеграційних процесів у створенні наукових міст з боку держави ,значимість,створення яких неодноразово доводилась.*

Приведемо короткий огляд нормативних документів, пов'язаних з темою данної роботи:

ЗАКОНИ УКРАЇНИ:

1."Закон про наукову і науково-технічну діяльність"(*Стаття 31. Цілі та напрями державної політики в науковій і науково-технічній діяльності*), виділяючи лише найпріорітетніші напрямки,держава забезпечує:

- соціально-економічні, організаційні, правові умови для формування та ефективного використання наукового та науково-технічного потенціалу;
- створення сучасної інфраструктури науки і системи інформаційного забезпечення наукової і науково-технічної діяльності,інтеграцію освіти,науки і виробництва;

- підготовку, підвищення кваліфікації і перепідготовку наукових кадрів;
- фінансування та матеріальне забезпечення фундаментальних досліджень;
- підтримку пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки,державних цільових наукових і науково-технічних програм та концентрацію ресурсів для їх реалізації;
- встановлення взаємовигідних зв'язків з іншими державами для інтеграції вітчизняної та світової науки. [4]

Висновок: не згадується правовий статус інтеграційних структур,не має чіткого механізму,порядку їх створення та функціонування,відсутні заходи державної підтримки процесу інтеграції. **[3]**

2. "Про інноваційну діяльність"(*Розділ II. Стаття 7. Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом*),основні:

- визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;
- формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
- фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;
- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;
- підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури. [5]

Висновок: Всупереч вимогам статті 87 Бюджетного кодексу України та законодавства України щодо фінансування інноваційної діяльності у 2000-2003 роках та у 2005 році у Державному бюджеті України кошти на фінансову підтримку інноваційної діяльності не були передбачені. Хоча, ще *від 15 червня 2000 р. N 979 КМУ було затверджено постанову, що стосується"Питання Державної інноваційної фінансово-кредитної установи",*стисло:

- фінансування інноваційних та інвестиційних проектів і програм, підтриманих Кабінетом Міністрів України, за рахунок коштів державного бюджету відповідно до пріоритетів інноваційного та інвестиційного розвитку національної економіки; *Абзац п'ятий*

пункту 7 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 55 від 04.02.2009. [15]

3. "Про освіту" (*РозділІ. Стаття 6. Основні принципи освіти)*, пріоритетні:

- інтеграція з наукою і виробництвом;
- безперервність і різноманітність освіти;

(Стаття 8. Навчально-виховний процес і громадсько-політична діяльність у навчальних закладах), деякі:

- органи громадського самоврядування в освіті вносять пропозиції щодо формування державної політики в галузі освіти, вирішують у межах своїх повноважень питання навчально-виховної, науково-дослідної, методичної, економічної і фінансово-господарської діяльності навчальних закладів.

(*Стаття 48. п.2. Заклади післядипломної освіти*), *деякі:*

- заклади післядипломної освіти можуть працювати заочною, вечірньою, заочною формами навчання, мати філіали і вести науково-дослідну роботу.

(Стаття *51. Права вихованців, учнів, студентів, курсантів, слухачів, стажистів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів),пріоритетні:*

- участь у науково-дослідній, дослідно-конструкторській та інших видах наукової діяльності, конференціях, олімпіадах, виставках, конкурсах;
- особисту або через своїх представників участь у громадському самоврядуванні, в обговоренні, вирішенні питань удосконалення навчально-виховного процесу, науково-дослідної роботи. [6]

***Висновок:суто декларативно визначенні питання інтеграції*.** [3]

4. "Про вищу освіту"(*РозділІ. Стаття 3.* Державна політика у галузі вищої освіти),основні:

- інтеграції системи вищої освіти України у світову систему вищої освіти при збереженні і розвитку досягнень та традицій української вищої школи;

(*Стаття 23.* Правовий статус вищого навчального закладу*),пріоритетні:*

- Вищий навчальний заклад згідно із законом може виступати засновником (співзасновником) інших юридичних осіб, що здійснюють свою діяльність відповідно до напрямів навчально-науково-виробничої діяльності вищого навчального закладу.

- Акредитовані вищі навчальні заклади у встановленому порядку можуть створювати навчальні та навчально науковиробничі комплекси, які є добровільними об'єднаннями. Всі учасники комплексу зберігають статус юридичних осіб. [7]

Висновок: суто декларативно визначенні питання інтеграції.

5." Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків "(*РозділII.Стаття 3.* Спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків), деякі:

- Державне сприяння інноваційній діяльності технологічних парків здійснюється шляхом державної фінансової підтримки та цільового субсидіювання проектів технологічних парків. [8]

Висновок: Зокрема, на розвиток діяльності інноваційних структур (технопарків, вільних економічних зон, технополісів, технологічних інкубаторів тощо) негативно вплинуло скасування пільг з оподаткування й митного регулювання інноваційної діяльності. Україна суттєво відстає від розвинутих країн за показниками експорту-імпорту технологій.

6*."Про інвестиційну діяльність" (Розділ3.Стаття12.Форми державного регулювання інвестиційної діяльності),деякі:*

- Державне регулювання інвестиційної діяльності включає управління державними інвестиціями, а також регулювання умов інвестиційної діяльності і контроль за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками інвестиційної діяльності. [9]

Висновок: ступінь інноваційної активності підприємств, зумовленим насамперед відсутністю стратегії економічного розвитку країни і відповідної патентно-ліцензійної політики держави, а також необхідної нормативно-правової бази.

РЕКОМЕНДАЦІЇ:

***1*." Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації "** *Основними недоліками у формуванні національної інноваційної системи є(у даній статті приводиться дуже стислий огляд даного питання):*

- Відсутність стратегії переходу України до інноваційної моделі розвитку, неналежне використання методів наукового планування на всіх рівнях управління (системного аналізу,прогнозування, оптимізації, програмно-цільових методів управління тощо),

недостатній рівень інноваційної культури працівників органів державної влади.

- Недосконаліть нормативно-правової бази регулювання інноваційної діяльності, поширення практики ігнорування законодавства або зупинення дії статей законів, які стосуються фінансування та стимулювання науково-технічної т інноваційної діяльності.
- Неефективність адміністративно-організаційної структури управління науково-технічною та інноваційною діяльністю.
- Недостатній рівень фінансового забезпечення реалізації державної науково-технічної та інноваційної політики.
- Неефективне використання наявних фінансових та інвестиційних ресурсів для реалізації державної науково-технічної та інноваційної політики.
- Невідповідність корпоративної структури, яка формується в Україні, вимогам інноваційного розвитку.
- Повільне формування в Україні сучасного і масштабного ринку інноваційної продукції, інфраструктури інноваційної діяльності. [10]

Висновок: Базове законодавство, необхідне для формування та розвитку в країні національної інноваційної системи, певною мірою вже створено, але його практичне застосування стримується недостатньою інфраструктурою, нерозвинутістю системи інноваційного менеджменту, захисту прав інтелектуальної власності. Вітчизняні винахідники і розробники не можуть реалізувати в Україні економічний потенціал багатьох своїх розробок.

***2.*"Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів".** *Основними проблемами у формуванні національної інноваційної системи є(у даній статті приводиться дуже стислий огляд даного питання):*

- неузгодженість законодавства в інноваційній сфері насамперед з корпоративним, інвестиційним, податковим, соціальним законодавством, невідповідність норм підзаконних актів прогресивним нормам чинних законів, що не забезпечує практичне введення останніх у дію;
- непослідовність дій держави щодо підтримки суб'єктів інноваційної діяльності;

- значне зниження інноваційної активності підприємств та загальне погіршення інноваційної культури суспільства;
- неефективність механізмів правового захисту інтелектуальної власності;
- відсутність належної системи прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку;
- поширення при прийнятті законів про державний бюджет на поточний або наступний роки практики ігнорування чинних норм законодавства та призупинення дії статей законів, які стосуються фінансової підтримки інноваційної діяльності (у тому числі окремих положень законів України "Про наукову і науково-технічну діяльність", "Про інноваційну діяльність", "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" тощо).[11]

Висновок: Таким чином, поточна ситуація в інноваційній сфері робить нагальною розробку такої державної політики, яка забезпечувала б розширене відтворення об'єктної бази інноваційної діяльності та незворотний вплив інновацій на прискорений економічний розвиток країни.

VI. Висновки:

Незважаючи на національні відмінності, загальною рисою усіх без винятку національних *інтеграційних структур* є лідерство у забезпеченні трьох пріоритетів розвитку*: науки, освіти та наукоємного виробництва.*

Економіка України обтяжена інерцією попереднього екстенсивного розвитку. За оцінкою Світового економічного форуму, Україна посідає 77 місце за індексом конкурентоспроможного зростання або перспективної конкурентоспроможності серед 80 країн, щодо яких проводилися відповідні розрахунки. Разом з тим *інтегральний індекс інноваційності економіки, який визначений за десятибальною системою і розраховується на підставі оцінки чотирьох складових (освіти, інновацій, інформаційної інфраструктури та інституційної основи),* ***становить в Україні 5,7****.*

Низький ступінь інноваційної активності наукових міст,зумовлений у першу чергу порушенням основних зв'язків: науки ↔ освіти → наукоємного виробництва,що зумовлений насамперед відсутністю стратегії економічного розвитку країни і відповідної патентно-ліцензійної політики держави, а також необхідної нормативно-правової бази.

А недоліки у правозастосуванні законодавчої бази, призвели до суттєвих втрат державою науково-технічного потенціалу, зокрема

спеціальної наукової, проектно-конструкторської, проектно-дослідної документації під час приватизаційних процесів.

Бібліографічний список:

1. *Ю.М.Білоконь* Містобудування та архітектурна освіта//Досвід та перспективи розвитку міст України. *Випуск 2004-6(7);*

2. *Л. Гохберг, Г.Китова, Т.Кузнецова* Стратегия интеграционных процессов в сфере науки и образования // Вопросы экономики. Выпуск 2004-7;

3. *І.Ю. Підоричева* Законодавче забезпечення інтеграційних процесів в Україні// *Держава та регіони. Випуск 2009-3 (134);*

4. *Закон України* "Закон про наукову і науково-технічну діяльність" *від 13 грудня 1991 року, N 1977-XII* [Електронний ресурс].-Режим доступу:[http://www.rada.gov.ua/];

5. *Закон України* "Про інноваційну діяльність" *від 4 липня 2004 року,N 40-IV* [Електронний ресурс].- Режим доступу:[http://www.rada.gov.ua/];

6. *Закон України* "Про освіту" *від 23 травня 1991 року N 1060*-XII [Електронний ресурс].- Режим доступу:[http://www.rada.gov.ua/];

7. *Закон України* "Про вищу освіту" *від 17 січня 2002 року N 2984-III* [Електронний ресурс].-Режим доступу:[http://www.rada.gov.ua/];

8. *Закон України* "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" від *16 липня 1999 року N 991-XIV* Електронний ресурс].-Режим доступу:[http://www.rada.gov.ua/];

9. *Закон України* "Про інвестиційну діяльність*" від 18 вересня 1991 року N 1560-XII* [Електронний ресурс].-Режим доступу:[http://www.rada.gov.ua/];

10. *Рекомендації* "Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації *" від 27 червня 2007 року N 1244-V* [Електронний ресурс].-Режим доступу:[http://www.rada.gov.ua/];

11. *Рекомендації* "Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів" *21 жовтня 2010 року N 2632-VI* [Електронний ресурс].-Режим доступу:[http://www.rada.gov.ua/];

12. *Постанова* "Про дослідницький університет" *від 17 лютого 2010 року* [Електронний ресурс].-Режим доступу:[http://www.rada.gov.ua/];

13. *Концепція* "Науково-технологічного та інноваційного розвитку України", затвердженою Постановою ВРУ від 13 липня 1999 року [Електронний ресурс].-Режим доступу:[http://www.rada.gov.ua/];

14. *Стратегія* "Шляхом європейської інтеграції" на 2004-2015 роки, затвердженою Указом Президента України від 28 квітня 2004 року [Електронний ресурс].-Режим доступу:[http://www.rada.gov.ua/].

15. *Постанова* "Питання Державної інноваційної фінансово-кредитної установи" *від 11. 03. 2009 N 228* [Електронний ресурс].-Режим доступу:[http://www.rada.gov.ua/].

Аннотация

В статье проанализированы законодательные и нормативно-правовые документы, которые ставят вопрос о инновационной национальной системе в качественно новом ключе трех приоритетных направлений: (науки ↔ *образования →науковоемного производства*) процесса непрерывной интеграции.

Ключевые слова: наука, образование, наукоемкое производство, интеграция.

Annotation

The article analyzes the legislative and legal documents as a matter of national innovation systems in a qualitatively new three key priority areas (education, research and high-technology production) integration.

Key words: science, education, high-technology production, integration.

УДК 332.33:628.472.3:712.00

Т. О. Орлова
канд. тех. наук, Кримський Агротехнологічний Університет, м. Сімферополь

ТИПОВЫЕ РЕШЕНИЯ ПО БИОЛОГИЧЕСКОЙ РЕКУЛЬТИВАЦИИ ПОЛИГОНОВ ТВЕРДЫХ БЫТОВЫХ ОТХОДОВ

Рассмотрены особенности восстановления территорий, нарушенных полигонами и свалками отходов. Предложены типовые решения по биологической рекультивации закрытых полигонов и свалок.

Ключевые слова: полигон ТБО, биологическая рекультивация, ландшафтная реконструкция.

Рекультивация территорий, подверженных влиянию полигонов твердых отходов или занятых ими, является достаточно сложной экологической и инженерно-технической задачей.

Самозарастание свалок и полигонов происходит, преимущественно, сорными травами, поэтому нельзя рассматривать процессы самозарастания как альтернативу биологической рекультивации, направленную на создание

оптимальных культурных ландшафтов с продуктивным почвенно-растительным покровом [3].

Обычно, после рекультивации, территории полигонов ТБО используются для посева многолетних трав. Но, если полигон ТБО находится в черте города или вблизи от жилых массивов, то возможны другие варианты восстановления земельного участка.

Анализ ситуаций, сложившихся в Украине с объектами захоронения отходов, показывает, что наиболее типичной является следующая модель, для которой предлагаются обобщенные решения по рациональной организации территории.

Как правило, полигон расположен в пригороде или в черте города и граничит с коллективными садами, дачами, пригородными поселками. Существование полигона либо санкционированной свалки лишает ландшафт привлекательности, нарушает экосистему, создает санитарный дискомфорт для жителей. В подобных случаях **после закрытия полигона и его технической рекультивации** участок предлагается использовать в качестве лесопарковой зоны кратковременного отдыха, где будут созданы условия для проведения досуга населения.

Для достижения цели необходимо, в первую очередь, решить проблему органичного слияния тела полигона с существующим природно-антропогенным ландшафтом и нейтрализации его природной обособленности. Это возможно осуществить путём согласования объёмно-пространственной структуры полигона с природным контекстом окружающей среды.

Одним из эффективных способов решения поставленной задачи следует считать «зрительное растворение» объекта в среде [1], т.е. камуфлирование тела полигона в естественных элементах ландшафта или в массивах древесной растительности (существующей и проектируемой).

Восприятие любой формы или объекта как вложенного в природный контекст, является закономерностью ландшафтной архитектуры. Если форма создана без учёта структурных соподчинений, она стремиться приобрести положение фигуры, противопоставленной контексту. Тело полигона является яркой иллюстрацией подобного противопоставления.

Существуют научно-обоснованные приёмы [2], позволяющие достигать гармонии между объектом рекультивации и существующим ландшафтом, которые основаны на закономерностях зрительного восприятия:

- контраст между элементами фигуры и фона по форме и цвету;
- доминирование образующих фигуру элементов;
- сходство между элементами фигуры.

Чтобы тело полигона стало гармоничной частью местности, необходимо выполнить условия, ограничивающие или подавляющие противопоставление объекта общему фону. Эти условия формулируются следующим образом:

- идентичность некоторых структурных элементов объекта и фона;
- нивелирование формы объекта относительно существующего рельефа;
- усиление различий между элементами объекта;
- частичное камуфлирование объекта или его неполная зрительная дематерилизация.

Анализ территории должен базироваться на пейзажно-технологической инвентаризации техногенного комплекса полигона и природного ландшафта местности, что позволяет разработать адресные проектные решения.

Как правило, для прилегающих к полигону участков характерен плоский рельеф и небольшое количество растительности, что не создаёт препятствий для восприятия большинства точек, находящихся на территории. В общем случае явные доминанты отсутствуют, ландшафт имеет довольно монотонный характер. Отсутствие серьёзных визуальных барьеров позволяет обозначить пространство как открытое.

Выположенное после планировки тело полигона по своей форме не безобразно, и при удачном дополнении может в значительной мере разнообразить ландшафт и придать ему новое звучание. Композиционную автономность объекта можно ликвидировать путём придания его элементам более пластичных форм, идентичных характеристикам первичного ландшафта, и камуфлированием полигона зеленными насаждениями.

Тело полигона, как материальный объект, может стать важным дополнением к созданию новых видовых перспектив и организации верхних видовых точек, которые позволяют в значительной мере расширить угол зрения и создают возможность обзора прилегающих окрестностей, имеющих эстетическую ценность.

Преобразование территории закрытого полигона ТБО в лесопарковую зону достигается через выполнение комплекса работ по созданию дополнительных посадок деревьев и кустарников, организации полян для отдыха и пешеходных связей. В основе композиции рационально использовать приём чередования открытых и закрытых пространств. К первым относятся поляны, ко вторым - куртины и монотонные посадки. Декоративноцветущие кустарники могут быть применены для создания композиции из самостоятельных кустарниковых групп, в виде опушек в древесных насаждениях и при озеленении откосов. Композиции цветущих кустарников в бело-розовой и серебристо-желтой гамме на фоне травянистых полян имеют высокую декоративность и мягкость акцентов. Для достижения наибольшей

декоративности кустарники и деревья целесообразно размещать большими однородными массами на отдельных участках бывшего полигона. В этом случае каждая зона приобретает особый колорит и воздействует во время цветения своими красками и ароматами значительно сильнее, чем кустарники, разбросанные хаотично по всей рекультивируемой площади. Создание злаково-разнотравных лугов на территории полигона является ядром общей ландшафтной композиции, на котором размещаются ее объемные элементы – деревья и кустарники.

Большую роль играет функциональное зонирование, которое определяет распределение массовых потоков будущих посетителей на территории. Логично разделить территорию рекультивированного полигона на отдельные зоны:

1) бывшая хозяйственная зона;

2) бывшая рабочая зона (включает плато и откосы);

Хозяйственная зона. Если в дальнейшем хозяйственная зона будет эксплуатироваться в новом производственном качестве, то прилегающая к ней территория нуждается в изоляции от зоны отдыха. Для достижения этой цели по границе зоны организовываются групповые посадки высокоствольных деревьев (например, айлант высочайший, тополь белый, липа и др.). Это позволит визуально нейтрализовать имеющиеся постройки и в значительной мере внесёт разнообразие в существующие на участке хоз. зоны насаждения.

Бывшая рабочая зона. После планировки на стадии технической рекультивации она будет иметь относительно плавные контуры и вытянутую в плане форму. Отдельные части будущей поляны целесообразно оформить опушкой, состоящей из акации жёлтой, тамарикса и лоха серебристого. Эти породы дают спокойную, округлую воздушную линию контура. Данное решение позволяет создать тенистые места для отдыха и визуально оградить территорию от хозяйственной зоны и подъездных дорог. Травяной покров поляны является её важным элементом, в связи с чем рекомендуется создание зоны разнотравья.

Для «растворения» тела полигона в природной среде и нейтрализации его композиционной обособленности у подножья откоса организуются групповые и куртинные посадки ярких, фактурных деревьев и кустарников (например, акации белой, акации жёлтой, гледичии трёхколючковой, скумпии кожевенной и др.).

Для укрепления откосов и придания их форме более пластичных очертаний, близких к природным, откосы планируются под равномерные посадки откосоукрепляющих пород, обладающих декоративными качествами и высокой скоростью роста (например, различные виды спиреи и др.).

Расположение существующих автодорог во многом диктует восприятие рекультивируемой территории. Именно с автодороги открывается большинство пейзажных картин, как удачных, так и неудачных. Проектируемые посадки призваны исполнять роль кулис, которые подчёркивают первый план, членят пространство и зрительно увеличивают его глубину.

Формирование сети пешеходных маршрутов является важным фактором в планировочной организации территории. Их назначение - стать трассой движения посетителей. Несмотря на то, что пешеходные маршруты не предусматривают на своей территории никакого специального вида отдыха, они несут специфическую нагрузку, пронизывая и визуально связывая всю территорию, объединяя разные функциональные зоны. Организация кольцевых маршрутов позволяет объединить все участки, наиболее благоприятные для отдыха, и создать видовые направления, разрешающие в значительной мере обогатить впечатления при движении по маршруту. Трассировка маршрутов осуществляется на основании натурного обследования и пейзажной инвентаризации ландшафта. Суть этого метода сводиться к фиксации основных композиционных кадров, которые представляют собой отдельные картины или пейзажи, наблюдаемые с конкретной видовой точки. Основой является утверждение, что в пределах каждого ландшафтного участка разнообразие впечатлений достигается логической сменой кадров, структуры которых сходны по своему происхождению, но разнообразны по композиции.

Фиксация индивидуальных кадров и определение наиболее удачных видовых точек выполняется в натурных условиях, непосредственно на территории полигона. Результаты этого обследования отражаются на схеме визуальных связей. Прокладываемая пешеходная сеть привязывается к существующим грунтовым дорогам, которые сохраняются и используются в качестве транспортных проездов.

Визуализация ландшафтно-архитектурных решений реализуется средствами специализированных компьютерных программ, позволяющих наблюдать проектируемые участки территории в динамике.

Предложенные решения легли в основу ряда проектов по биологической рекультивации полигонов ТБО на юге Украины. Результаты работ позволяют выделить базовые принципы ландшафтной реконструкции рекультивированных полигонов отходов:

1. Пейзажно-технологическая инвентаризация техногенного комплекса полигона и природного ландшафта местности.
2. Камуфлирование техногенного объекта в создаваемой среде.
3. Пространственно-временное изменение территории.

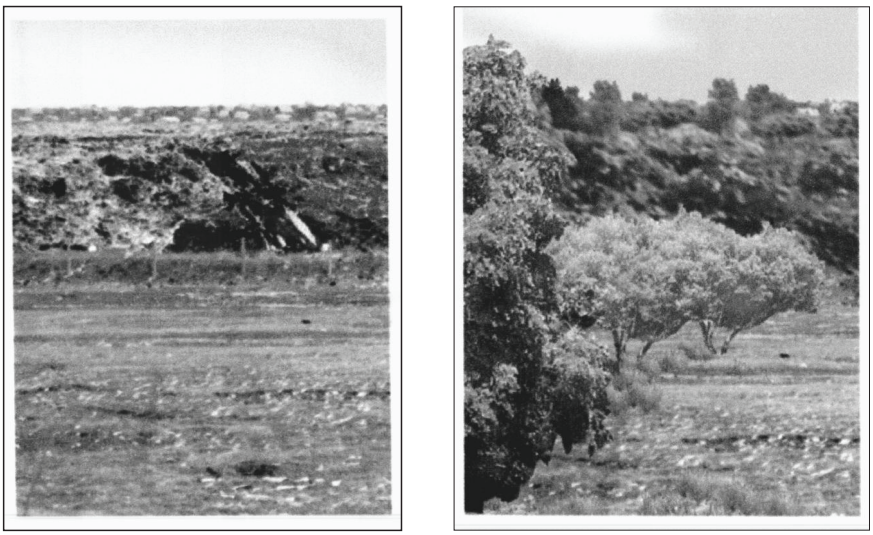

Рис.1. Пример визуализации проектных решений одного из участков полигона до рекультивации и после.

Литература

1. Лазарев А.Г. Ландшафтная архитектура. – М., Феникс, 2005. С.56-70.
2. Основы ландшафтного проектирования и ландшафтной архитектуры. –Спб., Нева, 2004. С-40-45.
3. Орлова Т.А. Геоэкологическое изучение старых свалок твердых бытовых отходов // Тезисы докладов конференции с международным участием «Сотрудничество для решения проблемы отходов».-Харьков, 2004г. С.86-88.
4. Орлова Т. А. Экологический мониторинг полигонов твердых бытовых отходов в системе городского кадастра населенных мест / Т.А. Орлова, Н.П. Ткаченко // Містобудування та територіальне планування : наук.-техн. збірник. – К.: КНУБА, 2003. – Вип. 14. – С. 62–65.
5. Орлова Т. А. Реабилитация городских территорий, занятых твердыми отходами / Т.А. Орлова // Містобудування та територіальне планування : наук.-техн. збірник. – К. : КНУБА, 2005. – Вип. 20. – С. 244–249.

Анотація

Розглянуто особливості відновлення територій, порушених полігонами і звалищами відходів. Запропоновані типові рішення з біологічної рекультивації закритих полігонів і звалищ. Ключові слова: полігон ТПВ, біологічна рекультивація, ландшафтна реконструкція.

Abstract

Considered are the peculiarities of reconstruction of the areas disturbed by polygons and waste. Proposed standard decisions for biological recultivation of closed landfills and dumpsites.

Key words: landfill, biological recultivation, landscape reconstruction.

УДК 711.4:504.05

А. В. Захарова,
аспірант кафедри містобудування,
Київський національний університет будівництва та архітектури

ТИПОЛОГІЯ НОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ РОЗСЕЛЕННЯ

Анотація: в статті викладено результати аналізу виникнення поселень за функціональним призначенням. Розглянуто приклади екополісів. Запропоновано типологію нових елементів розселення.

Ключові слова: новий елемент розселення, екополіс, функціональне призначення.

Новий елемент розселення (НЕР) є системою розселення, яка містить в собі «…поступово ускладнюючі структурні одиниці від первинного житлового комплексу до економ-географічного району…» та відповідає потребам соціуму на час свого виникнення [1, *с.5*]. Появлення НЕР обумовлюється необхідністю у використанні суспільством нового функціонального призначення території (нового суспільного виробництва, як містоутворюючої бази), яке продиктоване розвитком культури, технологій, людськими інтересами та способом життя.

В кожному історичному періоді поява нової першочергової функції у житті суспільства відображалась у виникненні функціональної зони поселення або взагалі нового типу поселення. У зв'язку з тим постає задача в перетворенні традиційних містобудівних методів для вирішення якісно змінених умов для організації нових елементів розселення. Тому для розвитку поселення існує необхідність в створенні нової урбанізованої структури, яка відповідатиме соціальним, економічним та культурним функціям нового розселення [1]. Така урбанізована структура має містить в собі сукупність містобудівних, економічних, соціальних, культурних принципів та об'єктивних даних (демографічні показники, антропогенні навантаження). А на сьогоднішній день у зв'язку з критичним станом екологічної ситуації урбанізована структура НЕР має включати в собі екологічні параметри територіального розвитку поселення або системи поселень, що направлені на збереження природних ресурсів.

Історичний аналіз виникнення поселень дає змогу відстежити послідовність розвитку НЕР в різні епохи та побудувати класифікаційний ряд поселень, де типологія ґрунтується, перш за все, на пріорітетному функціональному призначенні типа поселення в конкретному проміжку часу. Отже, виникнення НЕР поділяється таким чином (рис.1) [2]:

I Стародавній період (III тис. до н.е. – IV ст. н.е.):

1. *Аграрне поселення* (первинні селища, Пловдів);

2. *Військові поселення* (Відень, Будапешт, Белград);

3. *Місто-колонія* (Любляна, Аугсбург);

4. *Місто-поліс* (Феодосія, Керч, Афіни);

5. *Столичне місто* (Стамбул, Анкара, Софія).

II Середньовічний період (V-XIV ст.):

6. *Торговельне поселення* (Стокгольм, Роттердам, Смоленськ);

7. *Портове поселення* (Копенгаген, Брест);

8. *Духовно-релігійне поселення* (Оксфорд, Берлін, Тверь);

9. *Місто-резиденція* (Токіо, Познань, Осло);

10. *Місто-фортеця* (Кам'янець-Подольський, Чернигів, Кострома).

III Період Відродження(XV-XVI ст.):

11. *Ідеальне місто* (зіркоподібні, круглі та квадратні міста).

IV Період Індустріалізації (XVII-перша пол. XIX ст.):

12. *Промислове поселення* (Пермь, Лідс, Галліфанс);

13. *Утопічне поселення* (урбаністичні та дезурбаністичні типи розселення);

14. *Курортне поселення* (Бат, Бакстон, Сочі);

V Період Капіталізації (друга пол. XIX-перша пол. XX ст.):

15. *Транспортний вузел* (Мурманськ, Алма-Ата, Новосибірськ).

16. *Місто-сад* (Лечуорт, Хемпстед, Уелін, Харлоу);

17. *Місто-супутник* (Мілтон-Кейнз, Понтуаз-Сержи, Зеленоград);

VI Сучасний період (друга пол. XX-поч. XXI ст.):

18. *Наукове поселення* (Орсе, Ервін, Пущіно).

19. *Режимне поселення* («Олімпійське селище» Ванкувера, Лондона);

20. *Енергоефективні екопоселення* (Донгтан, Масдар, Дех-Сабз, Лейстер);

21. *Циклічне поселення* (екопоселення, родові поселення).

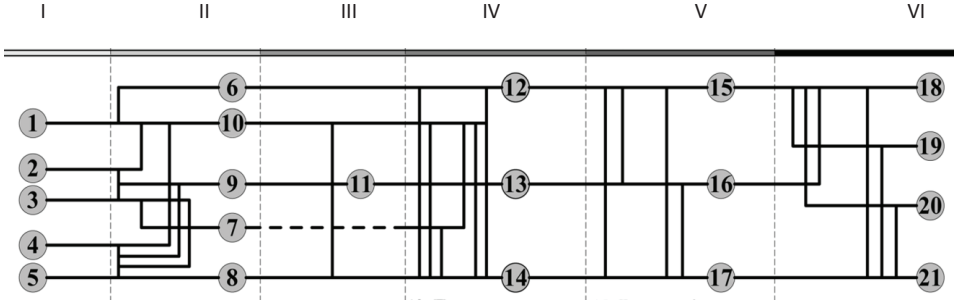

Рис.1 Типи поселень, які були новими елементами розселення в різні періоди.

Таким чином, в кожну епоху виникали, розвивались, взаємодоповнювались та заміщались нові елементи розселення, які відображали основні потреби суспільства та відповідали його економічному, технологічному та культурному розвитку. Сучасні НЕР також грунтуються на потребах

суспільства, а саме, на покращенні екологічного стану довкілля та досягненні сталого розвитку території. Тому новий елемент розселення сьогодні має назву екополіс – як концепція суспільного розвитку природи та людини.

Сьогодні існує велика кількість прикладів проектів екоміст: великих, малих, міст-хмарочосів, підземних, водних, тощо. Теперішній час можна сміливо назвати новою хвилею містобудівних концепцій. В кожні країні є хоч один населений пункт, що має назву екополіс. По суті екоміcто стало брендом, що досить добре рекламується, але не завжди розуміється належним чином. Отже, потрібно розібратися, а що ж таке насправді Екополіс?

Під «*екополісом*» у містобудуванні можна розуміти урбанізований ареал, середовище якого формують як природні, так й антропогенні елементи. Згідно із В.Л.Глазичевим, «екополіс – не форма, не схема форми і навіть не програма, його не створюють, а розпізнають у наявній території; це не якась нова мета, а нове ставлення до містобудівного, взагалі архітектурного завдання» [3].

На пострадянському просторі питання створення екополісу виникло ще у 80-і роки XX століття на полігоні в Пущіно та його передмісті. Автори проекту А.А. Брудний та Д.М. Кавтарадзе в своїй роботі на практиці спробували об'єднати соціальні, політичні та культурні аспекти в еколого-містобудівному напрямку за допомогою зміненю модальності урбанізації з високоурбанізованих регіонів на *екополісний тип розселення* з модульною одиницею *екополісом* [4].

Схожа ідея простежується в програмі-стратегії екологічно орієнтованого розвитку «ЕКОЛАР» (Ecologically Aimed Redevelopment, ECOLAR), яка була зареєстрована в Лондонському інституті соціальних винаходів у 1989 році та деякі позиції якої пізніше увійшли до матеріалів Глобального форуму за виживання людства. Програмою передвачалось створити систему екополісів та еколого орієнтовану конверсію військових підприємств. Цікавим є те, що програма розповсюджувалась на території Африканського континенту в посушливих районах, де екополіс мав стати засобом поліпшення рівня життя населення за допомогою створення аграрного комплексу. Програма-стратегія мала за мету такі основні напрямки:

- створення інфраструктури для періодічного проведення заходів пов'язаних з рекреацією, відпочинком та спортом;
- створення дочірніх філій учбових та науково-дослідницьких закладів, центрів польових дослідів, університетів, діяльність яких була б направлена на розвиток «зелених технологій» та високотехнологічних проектів, які можуть бути апробовані на території екополісів (інноградів); тощо [5].

Саме екополіси та інноградиє насьогодні новими елементами розселення. В сучасних НЕР закладено екологічні та технологічні принципи розвитку. Так,

наприклад, проект міста Донгтан у Шанхаї має компактну планувальну структуру, що утворена трьма житловими районами радіусом 800м з розвиненою системою каналів, великою кількістю озелененних територій та є енергозаощаджувальними завдяки використанню альтернативних джерел енергії (рис.2А).

Існуючим прикладом еколого сприятливого міста є Альміре у Нідерландах за проектом Теуна Кулхааса. Місто-супутник цікаве тим, що в планувальній структурі житлові райони межують з відкритими зеленими територіями лісів, луків та сільськогосподарських полів, які створюють сприятливі екологічно збалансовані умови для життя населення, а також дають змогу використовувати їх для агродіяльності. Планувальники розробили проект таким чином, що половина території міста займають водоймища та зелені насадження, а житлові райони формуються з малоповерхової забудови. Кожний житловий район має повний комплекс облуговування та складається з малих житлових груп, які розраховані на свій особистий стиль життя, соціальні інтереси та функціональне призначення. Автори проекта, виконуя настанови Римського клубу, розробили транспортну мережу таким чином, щоб перевага віддавалась міському транспорту та велосіпеду, не існувало перетину житлових утворень з транзитними магістралями, а зв'язок міста на регіональному рівні здійснювался за допомогою залізниці (рис.2Б).

А. Б.

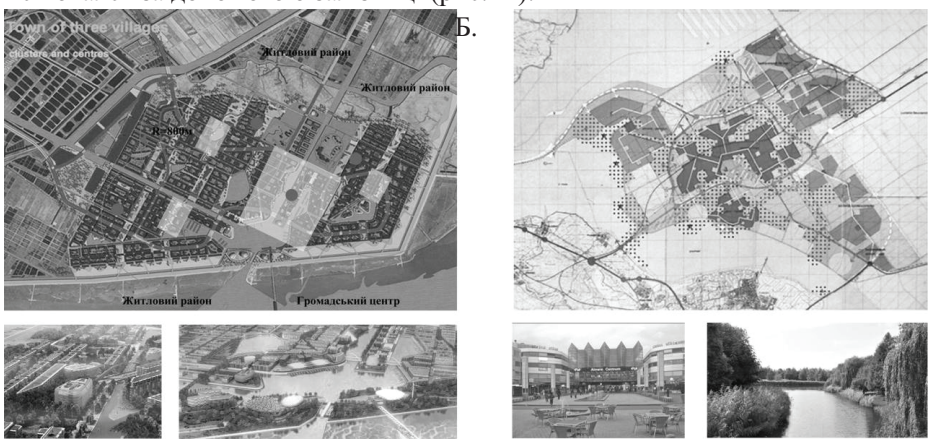

Рис.2 Приклади екополісів Донгтан, Шанхай (А), Альміре, Нідерланди (Б).

Розглядаючі НЕР кінця XX–початку XXI століття та беручі до уваги загальну класифікацію поселень можна виділити групові особливості та скласти їх типологію за екологічними, містобудівними ознаками та планувальною структурою. Взаємозв'язок між складовими типології прослідковується на різних містобудівних рівнях та дає підстави для об'єднання їх в єдину типологічну схему (рис.3).

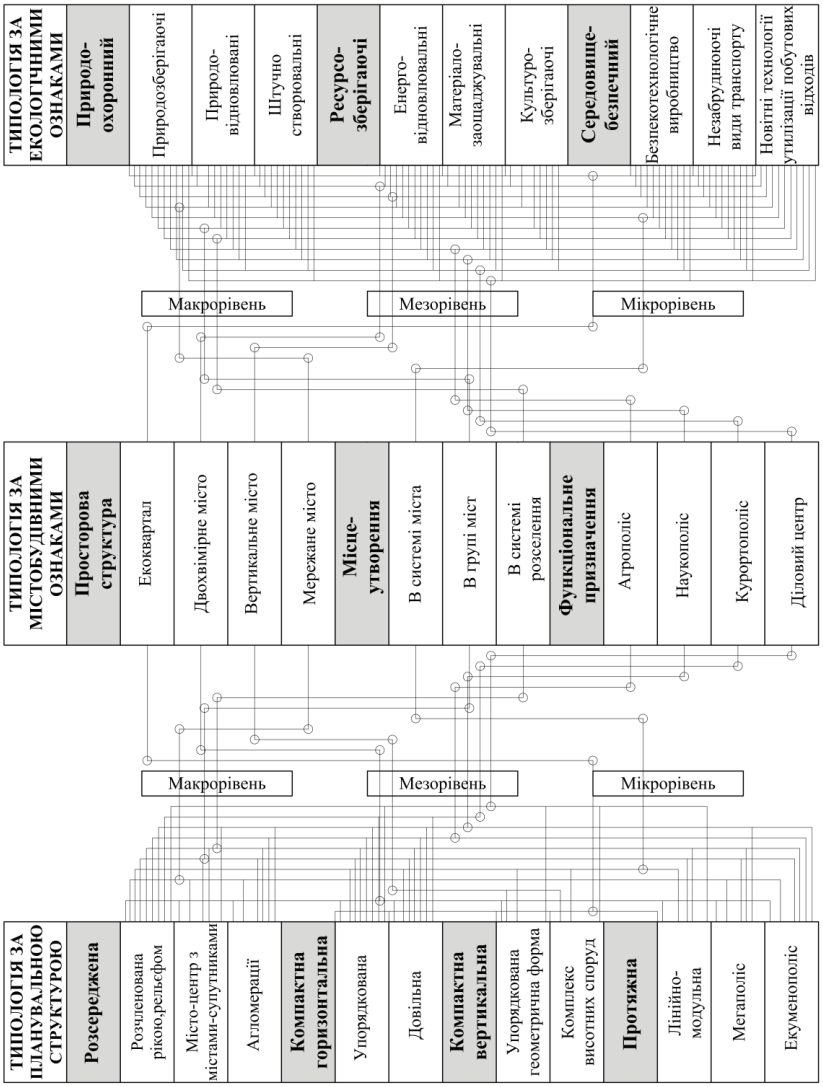

Рис.3 Типологія нових елементів розселення.

Залежність типологічних ознак грунтується на містобудівних показниках, які містять в собі екологічні ознаки та відображаються на планувальній структурі НЕР. *Типологія за містобудівними ознаками* будується за трьома критеріями, які мають ієрархічну структуру та вказують на головне функціональне призначення сучасних поселень. Кожний компонент належить до певного містобудівного рівня від точкового, локального до зонально-регіонального (макро-, мезо-, мікрорівень).

Типологія за екологічними ознаками включає в себе НЕР, що відповідають сучасним екологічним вимогам та рекомендаціям. Такі елементи розселення можуть існувать, розвиватись та об'єднуватись на усіх містобудівних рівнях.

Типологія за планувальною структурою грунтується на чотирьох основних типах існуючих планувальних структур, що залежить від містобудівних показників (вида, місця і способу розселення) і є доречною в своєму містобудівному рівні.

Таким чином, завдяки побудові типологічої схеми можна розгорнуто представити новий елемент розселення (екополіс) сучасності за головними показниками та певною мірою визначити його місцерозташування в окремих випадках (НЕР на новій території, у зонах впливу існуючих міст або у їх середині).

Список використаних джерел

1. Новый элемент расселения. На пути к новому городу / [Бабуров А. В., Гутнов А. Э., Лежава И.Г., и др.]. – М. : Стройиздат, 1966. -128 с.
2. Косицкий Я.В. Архитектурно-планировочное развитие городов / Косицкий Я. В. – М.: Архитектура-С, 2005. – 648 с.
3. Гутнов А. Е. Мир архитектуры: Лицо города / А. Е. Гутнов, В.Л. Глазычев. – М.: Мол. гвардия, 1990. -350с.
4. Кавтарадзе Д. Н. Экополис как концепция среды обитания человека / Д.Н. Кавтарадзе // Экология фундаментальная и прикладная: Проблемы урбанизации: Материалы Междунар. науч.-практ. конф., 3-4 февр. 2005 г. – Екатеринбург: Урал. Ун-т. -2005. -413с.
5. А. Неклесса. «Эколар»: комплементарная стратегия экологической ориентации развития для Африки и мира. [Електронний ресурс] // Журнал «ИНТЕЛРОС – Интеллектуальная Россия». – Режим доступу до статті: http://www.intelros.org/books/opera_selecta/opera_selecta_53.htm

Аннотация

В статье изложены результаты анализа развития приречного расселения. Рассмотрены примеры экополисов. Предложена типология новых элементов расселения.

Ключевые слова: новый элемент расселения, экополис, функциональное назначение.

Annotation

Article presents an analysis of riparian settlement. Examples of Ecopolis. Proposed a typology of new elements of settlement.

Keywords: new element of settlement, Ecopolis, functionality.

УДК 711.455 + 711.58

Т. Ф. Панченко,
д. арх., проф., завідувач кафедри ландшафтної архітектури
Київського національного університету будівництва і архітектури
А. Г. Омшанська,
аспірант кафедри Містобудування
Київського національного університету будівництва і архітектури

БУДІВНИЦТВО ЖИТЛОВО-РЕКРЕАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ ПРИМОРСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Анотація: у статті розглядаються житлово-рекреаційні комплекси як перспективний напрямок рекреаційної діяльності приморських населених пунктів, виявляються основні передумови їх створення та доводиться доцільність організації відпочинку у індивідуальному житловому фонді курортно-рекреаційних зон.

Ключові слова: житлово-рекреаційні комплекси, біфункціональне житло, відпочинок та рекреація.

Одним з найважливіших соціальних завдань на сучасному етапі розвитку суспільства є забезпечення сприятливих умов для відпочинку та оздоровлення населення. В останнє десятиліття в Україні набуває все більшої популярності сільський та зелений туризм, екотуризм, відпочинок у індивідуальному житловому фонді приморських населених пунктів, що мають рекреаційні ресурси. Переважним сегментом населення, що обирає даний вид відпочинку є міське населення, батьки з дітьми, та ті, хто віддають перевагу тихому відпочинку, гнучкому графіку заїздів та можливості самостійного регулювання вартості відпочинку, відмовляючись від деяких послуг. Дане явище набуло масового характеру і є стійким соціологічним фактором, що впливає на функціонування всіх елементів містобудівної інфраструктури курортного району.

За даними Міністерства курортів і туризму АРК на початок липня 2010року кількість відпочиваючих збільшилася на 18,6% порівняно з 2009 роком за рахунок збільшення потоку відпочиваючих у індивідуальному житловому фонді. Така тенденція на сьогодні спостерігається не тільки в нашій країні, але й закордоном. Дані соціологічного опитування, проведеного, наприклад, у Франції, свідчать про те, що її курортний потенціал значно розширено за рахунок використання приватного житла на умовах оренди. Ця робота проводилася Національним центром наукових досліджень спільно з

Європейським соціологічним центром з питань розвитку курортного узбережжя Середземного моря в районі Лангедок-Руссильон. Одним із завдань цього дослідження було виявлення найбільш характерних для відпочиваючих на узбережжі видів відпочинку з метою наступного розширення житлового фонду та мережі об'єктів культурно-побутового обслуговування. Результати опитування показали, що 38,0% опитаних віддають перевагу відпочинку з сім'єю, 29,0% – тихому відпочинку у сільській місцевості та поблизу національних парків, 14,0% – активному відпочинку та 3,0% – молодіжно-спортивному. При цьому слід зазначити, що близько 70,0% французів віддає перевагу відпочинку в орендованому житлі, і тільки 5,0% опитаних – в готелях традиційного типу [1]. Така форма розміщення відпочиваючих в орендованому житловому фонді на певний термін відпочинку населення стає популярною і в Україні.

Характерною особливістю населених пунктів, розташованих у курортних районах Азово-Чорноморського узбережжя, є збільшення інтенсивності потоків відпочиваючих у найбільш комфортний літній період року переважно у великі курортні міста – Ялту, Феодосію, Одесу, Бердянськ та ін. Необхідно зазначити, що використання індивідуального житлового фонду для рекреаційних цілей не слід розглядати як вимушений захід, який спричинений лише масовим характером неорганізованого відпочинку та недостатньою кількістю готельних місць в приморських поселеннях. Закордонний досвід свідчить про те, що житловий фонд широко використовується для розміщення відпочиваючих і у країнах з розвиненою курортно-рекреаційною індустрією. Згідно статистичних даних, у Чорногорії дві третини місць для туристів припадає на житловий сектор. У планувальній структурі міст Сан Мело, Девіль та Трувіль у Франції можна виділити крупні райони житлово-рекреаційної забудови, які активно використовуються як французами, так і іноземцями. Значний відсоток житлового фонду для розміщення відпочиваючих у містах Болгарії (Варна, Созополь), Хорватії, Іспанії, Чорногорії, Туреччині (Анталія, Бодрум, Аланія), Росії (Анапа, Туапсе), Кіпру (Ларнака) та Грузії (Батумі) припадає на приватний сектор. У вітчизняній практиці нових житлово-рекреаційних комплексів поки що немає, але існують інвестиційні проекти таких утворень у Портеніті, у селищі Горне, селищі міського типу Ліводія, місті Іллічівськ та ін. Привабливими для відпочинку у житловому фонді залишаються такі населені пункти Азово-Чорноморського узбережжя України як Ялта, Феодосія, Бердянськ (район вул. Достоєвського, Богуна, Фестивальної, Мічуріна, Бєлінського та ін.), Керч, Судак, Алушта, Одеса, Новий Світ, Коктебель, с. Сонячна Долина, Гурзуф, Севастополь, с. Оленівка, Миколаївка, смт Мирний, Чорноморське, Щьолкіно (Казантип) та багато ін.

Таким чином, у нових соціально-економічних умовах становлення ринкових відносин в Україні та приватизації земель і нерухомості, доцільне створення нового типу житлово-рекреаційних комплексів або комплексних курортно-сельбищних зон з функціями спільного проживання місцевого населення та відпочиваючих.

Основою нового типу житлово-рекреаційних комплексів або поселень є " біфункціональне житло" – приватні житлові будинки з пансіоном, міні-готелі, будинки з апартаментами тощо [2].

Сучасні житлово-рекреаційні комплекси можуть бути організовані як за рахунок реконструкції існуючої житлової забудови, так і на нових територіях. Це, по суті, різноманітні за архітектурою і функціональним змістом, типологічно різні форми житла – від індивідуального котеджу або вілли, розрахованої на прийом двох-трьох сімей відпочиваючих, до чотири-п'ятиповерхових будинків комбінованої структури з апартаментами в декількох рівнях і складною системою комунікацій, що об’єднуються у комплекси [3]. Вони можуть формуватись як будинками з присадибними ділянками, так і блокованими будинками без них, об'єднуватись у групи з 3-5 будівель, можуть мати спільне подвір'я і обладнане "мікросередовище" для відпочинку. Прибудинкова ділянка повинна забезпечувати місця для відпочинку кожній окремій сім’ї, яка відпочиває у даному будинку, а на першому його поверсі можлива організація елементів первинного обслуговування населення (кафе, перукарня, стоматологічний кабінет тощо) [4].

За характером функціонування такі комплекси можуть поділятися на ті, що забезпечують умови для рекреаційної діяльності протягом року та протягом сезону. Наприклад, якщо житлово-рекреаційний комплекс розташований біля санаторіїв (профілакторіїв), то деякі відпочиваючі можуть жити в даному комплексі, а процедури приймати у санаторії (профілакторії).

Житлові будинки, що надаються рекреантам, можуть розрізнятися за рівнем і видами послуг: повний пансіон, напівпансіон або тільки проживання. Специфіка обслуговування залежить від наявності додаткових послуг при готелі (пансіонаті) або групі готелів (пансіонатів). Такі ж елементи інфраструктури як автостоянки (гаражі), парки, басейни, сауни, ресторани, централізоване медичне обслуговування можуть бути спільними для обслуговування як житлово-рекреаційних, так і спеціалізованих курортно-рекреаційних комплексів.

Житлово-рекреаційні комплекси, які створюються на базі сільських поселень мають екологічні переваги: зближення з природним оточенням, наявність чистих продуктів харчування, використання поновлюваних джерел енергії.

Перспективність створення житлово-рекреаційних комплексів обумовлена багатьма чинниками та потребою у вирішенні актуальних проблем приморських населених пунктів.

На даний час значний відсоток придатних для рекреаційного використання прибережних територій Азово-Чорноморського узбережжя України зайнятий садибною забудовою. Домовласники здають непристосоване до рекреаційної діяльності житло відпочиваючим, що стає причиною порушення санітарно-гігієнічних і екологічних норм, збільшення навантаження на інженерні та транспортні мережі, виникнення конфліктних ситуацій при використанні курортних ресурсів і соціально-культурних об'єктів. Отже, виникає потреба в будівництві житлово-рекреаційних комплексів з урахуванням сучасних норм житлової забезпеченості, дотримання вимог до функціонального зонування як самих «біфункціональних» будинків, так і їх прибудинкових територій.

Рівень комфортності житлово-рекреаційної забудови залежить в основному від двох факторів: від витрат часу на переміщення населення та відпочиваючих до об’єктів обслуговування та від наявності об’єктів обслуговування у самому комплексі. Витрати часу на переміщення відпочиваючих залежать від якості пішохідних зв'язків, наявності вільного доступу до пляжів, від містобудівної ситуації.

Однією з гострих проблем в нинішніх умовах є невідповідність землевпорядної документації містобудівній документації, що призводить до нераціонального використання цінних прибережних територій та нелегальної їх приватизації, інтенсивній індивідуальній забудові, яка не використовується сьогодні в рекреаційних цілях. У зв’язку з цим при формуванні житлово-рекреаційних комплексів необхідно проводити комплексну оцінку територій приморських населених пунктів з визначенням місць для створення житлово-рекреаційної забудови з урахуванням їх доступності та зручності зв’язків з місцями масового відпочинку, громадськими центрами. На жаль, значна частина прибережних територій Азово-Чорноморського регіону сьогодні вже освоєна переважно під житлову функцію. Процес будівництва приватного житла у прибережній смузі моря триває та набирає обертів, і тим самим перешкоджає вільному доступу до пляжів та паркових зон. Таким чином, комплексний містобудівний підхід до освоєння відповідних ділянок приморських територій під забудову з подвійною функцією – житловою та рекреаційною – є одним із засобів забезпечення збалансованого землекористування та упорядкування архітектурно-планувальної їх організації.

Об’ємно-просторове вирішення житлово-рекреаційних комплексів повинно бути цілісним, комплексним, може мати особливі етнічні риси, що сприятиме підвищенню туристської атрактивності, а в умовах наближення до природи

можуть бути антиподами великих урбанізованих курортних міст та розвинутих туристських центрів.

Прикладом комплексного підходу до житлово-рекреаційної забудови є приміські райони Швеції. Найменшою територіальною одиницею, що забезпечує комплексність житлово-рекреаційної забудови вважається первинне житлове утворення – група житлових будинків площею до 10га, організуючим фактором якої є наявність об'єднуючих об'єктів і просторів, створених для населення цього житлово-рекреаційного комплексу – субцентру. Групи об'єднуються у квартали, квартали – у групу кварталів та житловий район. Отже, мікрорайони і райони формуються на основі первинних утворень [5].

В Україні існують також проблеми законодавчо-правового характеру в галузі курортно-рекреаційного та туристичного будівництва. Особливо гостро стоять питання власності, оподаткування та фінансування закладів цієї галузі. Не враховується, що будівництво житлово-рекреаційних комплексів є одним із рішень проблеми сталого розвитку приморських населених пунктів шляхом створення нових робочих місць у сфері приватного підприємництва, не береться до уваги економічна самодостатність цих комплексів, що можуть створюватися за рахунок коштів одного інвестора, декількох інвесторів одразу або власних коштів їх жителів.

Відсутність механізму управління реалізацією забудови житлово-рекреаційних комплексів та низький рівень залучення зацікавлених сторін у процес проектування знижують ефективність використання рекреаційного ресурсу та призводять до виникнення низки непорозумінь з місцевими громадами [6]. В зв'язку з цим виникає потреба у науковому обґрунтуванні та розробленні методичного підходу до процесу проектування та будівництва житлово-рекреаційних комплексів в умовах приморських населених пунктів.

Отже, будівництво житлово-рекреаційних комплексів є перспективним напрямком розвитку приморських населених пунктів України та дозволяє:

1. Забезпечити комфортними умовами проживання категорію населення, що планує відпочинок у індивідуальному житловому фонді приморських населених пунктів.
2. Створити нові робочі місця на базі житлово-рекреаційних комплексів у сфері приватного підприємництва.
3. Привабити інвесторів до створення нового типу «біфункціонального» житла, враховуючи його економічну самодостатність.
4. Створити умови для збалансованого землекористування та упорядкування архітектурно-планувальної організації відповідних ділянок приморських територій під забудову житлово-рекреаційними комплексами за рахунок комплексного містобудівного підходу до їх освоєння.

5. Запобігти порушенню санітарно-гігієнічних і екологічних норм, збільшенню навантаження на інженерні та транспортні мережі, виникненню конфліктних ситуацій при використанні курортних ресурсів і соціально-культурних об'єктів.

Література

1. Рощин А.В., Васильєв И.А. Архитектура и отдых. Серия «Строительство и архитектура», №8, 1972г. – М.: «Знание», с.8,11-16,23.

2. Містобудування. Довідник проектувальника, за ред. Т. Ф. Панченко. – К. Укрархбудінформ, 2001. – 192с.

3. Баженов Е. Малоэтажное городское жилище. Каталог проектов. – М.: ЦНИИЭП жилища, 1992.

4. Генеральный план Большой Ялты (корректировка). Раздел «Предложения по трансформации жилого фонда с целью организации рекреационной жилой застройки». КРЫМНИИПРОЕКТ, по заказу ГИПРОГРАД, Симферополь, 2002г.

5. Репин Ю. Архитектура жилища. – К.: КП “НИИСЄП”, АПЦ “Тираж”, 2003. – 173 с.

6. Войко Н.Ю. Архитектурно-планировочное преобразование районов усадебной застройки в городах Украины: Дис. канд. архитектуры: 18.00.04 / Научно-исследовательский и проектный ин-т градостроительства (НИПИ градостроительства). – К., 1999. – 200л.

Аннотация

В статье рассматриваются жилищно-рекреационные комплексы как перспективное направление рекреационной деятельности приморских населенных пунктов, выявляются основные предпосылки их создания и целесообразность организации отдыха в индивидуальном жилищном фонде курортно-рекреационых зон.

Ключевые слова: жилищно-рекреационные комплексы, бифункциональных жилье, отдых и рекреация.

Annotation

The article deals with housing and recreational complexes as a promising branch of recreational activities of coastal settlements, identifies the main conditions of their creation and recreation usefulness in individual houses of resort and recreational zones.

Keywords: housing and recreational complexes, bifunctional dwelling, vacation and recreation.

УДК 379.85:39+727.7

О. В. Прокопенко,
аспірант кафедри містобудування КНУБА

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ ТА ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Анотація:в статті розглядаються питання про розвиток музейної справи, проблематику вирішення фінансових питань, щільний зв'язок між етнографічними музеями та етнографічним туризмом, а також основних потреб туристів.

Ключові слова: музеї, етнографія, пам'ятка, містобудування, туризм, традиції.

Основна частина:

Перші спроби підсумувати діяльність музейних осередків, каталогізувати колекції за науковими принципами припадають на другу половину XIX - початок XX ст. Предметом наукових студій історія музейної справи України стає у 1920-х роках. Саме в цей період музейного будівництва та створення законодавчої бази актуалізується необхідність узагальнення та наукового осмислення досвіду музеїв попереднього періоду, розробки теоретичних музеєзнавчих питань. Праці присвячені музеям і музейній справі надруковані впродовж 1920-х рр. за змістом можна поділити на дві групи. Першу становлять дослідження з історії українського музейництва, його особливостей, окремих теоретичних проблем в царині музейної справи. До другої групи публікацій, найбільш чисельної порівняно з першою, належать описи окремих збірок, етапів становлення та спроби підсумувати діяльність місцевих музейних осередків у пореволюційну добу. Спроба першого осмислення особливостей музейного будівництва в Україні, ролі музеїв та колекціонерів у збереженні етнокультурної спадщини належить видатному історику та музеєзнавцю М. Біляшівському. В роботі «Наші національні скарби» дослідник не тільки зробив огляд досягнень минулого в музейній справі України,але й визначив зміст та напрями роботи музеїв у новий час.

Предметом наукового вивчення стають питання комплектування та використання етнографічних пам'яток,особливостей показу предметів традиційно-побутової культури в експозиціях. Наукова діяльність музеїв етнографічного профілю у 1920-х рр. здійснювалась у двох напрямках. По-перше, вона була зосереджена на комплектуванні фондів предметами матеріальної культури та їх науковій обробці. По-друге, недослідженість багатьох питань етнографії різних етнічних груп краю потребувала проведення

масштабних наукових досліджень. За останні декілька десятиліть в етнографічному музейництві виникли нові типи музеїв. Для опису сучасної класифікації застосуємо два із визначених музеологічною наукою критеріїв для виділення видів музейних установ: за приналежністю та профільним групам (залежно від спеціалізації музею). Крім того сучасні музейні осередки розподіляються на моноетнічні (спеціалізуються на традиційно-побутовій культурі однієї етнічної групи) та полі етнічні (комплексно досліджують етнокультуру місцевого населення різного етнічного походження).

За першим критерієм найбільш вагомою групою залишаються державні музеї що фінансуються з державного бюджету і знаходяться у віданні Міністерства культури і туризму України. В той же час за останні кілька десятиліть зросла чисельність громадських музеїв (за іншою термінологією-народні), які спеціалізуються на презентації етнокультурної спадщини тієї або іншої етнічної групи. Новим явищем стало існування в сучасний період приватних етнографічних музеїв, особливо в курортних зонах південної України, де існують умови для фінансової незалежності музейної установи. В України існує низка етнографічних музеїв, які відокремлюються у велику групу, яка в свою чергу, складається з різних підгруп.

Першу підгрупу складають музеї, які належать до державних та на сучасний період мають статус філій комплексних музеїв, головним чином, краєзнавчих. Таку роботу в напрямку відокремлення від свого музею-фундатору протягом кількох років вже веде Кримський етнографічний музей. До даної групи належать музеї двох типів. По-перше, це провідні музеї етнографічного профілю, які спеціалізуються на традиційно-побутовій культурі полі етнічного населення краю. По-друге, за останні кілька десятиліть створені та відновлені музеї етнографічного профілю, що присвячені конкретній етнічній групі (моноетнічні).

Другу, найчисельнішу підгрупу етнографічних музеїв складають приватні або громадські, виникнення яких наприкінці 1990-х рр. надало своєрідності музейному етнографічному простору південної України. Переважно такі музеї моноетнічні, тобто присвячені одному етносу, а їхнє виникнення пов’язано з національно-культурним відродженням у середовищі національних меншин.

Освітня діяльність сучасних музеїв сприяла формуванню нового виду музею, в якому соціальна роль Відіграє важливішу роль. Такі музеї на Барселонській музеологічній конференції (2001р.) були названі «живими музеями». Це такі музейні осередки, які «беруть активну участь у передачі культурних, національних або конфесійних традицій, не тільки збираючи й зберігаючи артефакти культури, а й зберігаючи живим ремеслом, уміння, традицію. Однією з форм втілення принципів «живих музеїв» можна вважати

проведення музейними осередками ярмарків, на яких не тільки представлені вироби народних майстрів, а й можна побачити процес виготовлення тих чи інших предметів, а також спробувати самим виконати ті чи інші виробничі процеси. Зберігання та передача традиції здійснюється також підчас проведення фольклорно-етнографічних вечорів і свят. Хоча поняття «екомузеї» і «живі музеї» не використовуються в музейній практиці України, принципи діяльності багатьох осередків різного юридичного статусу базуються на концепції даних форм музейної організації. В діяльності практично всіх сучасних етнографічних та етнічних музеїв громадської або приватної форми власності простежуються окремі ознаки «екомузеїв» та «живих музеїв». Ці музеї створені завдяки ініціативі громадськості або окремих осіб, які залучають до участі в музейному житті широкі кола місцевого населення. Для музеїв купують старі автентичні будівлі, в яких відтворюють традиційні інтер'єри. Музейні екскурсії включені не тільки самі експозиції, а й інші пам'ятники, які розташовані в даній місцевості. Потреба зберегти та відновити фольклор, обрядодії, ремесла, кухню з одного боку, та необхідність фінансово забезпечити функціонування музеїв, які не отримують від держави коштів, і залучити як найбільше відвідувачів, спричиняють створення цікавих музейних програм, які значно відрізняються від традиційної музейної просвітницької роботи.[1]

Етнографічні музеї — це значно поширений в Україні вид музеїв історичного профілю, що збирають, зберігають, вивчають та експонують етнографічні колекції, які знайомлять сучасників із процесами етногенезу, побутом і культурою різних етнічних спільнот та історичних періодів.

Дають можливість відвідувачам поповнити свій внутрішній світ, розширити кругозір, ознайомитись ближче із культурою відвідую чого міста, а також розповісти про неї закордонним туристам. Розвиток етнографічних музеїв тісно переплітається з етнографічним туризмом, що надає гарні перспективи розвиватись містам у майбутньому, створювати нові забудови, цілі туристичні сіті та ін.

З точки зору ландшафтної архітектури етнографічний музей – це сучасна композиція, метою якої є створення художнього образу народної культури. Серед інших його виділяє те, що композиція створюється не тільки елементами ландшафту, але й архітектурними елементами з використанням народних містобудівних традицій.[2]

Пам`ятки і їх оточення, спадкоємне середовище в цілому розглядаються як найперші засоби і символи національної самосвідомості, необхідні для подальшого розвитку містобудування, матеріальної культури і загалом суспільства. Головним завданням держави і суспільства стосовно культурної спадщини є:

- Охорона культурної спадщини з метою її збереження;
- Використання об'єктів культурної спадщини в суспільному житті, зокрема з метою розвитку туризму;
- Захист традиційного середовища в інтересах нинішнього і прийдешніх поколінь.

Цьому сприяє проведення комплексу відповідних законодавчо визначених заходів стосовно об'єктів культурної спадщини:

- Облік об'єктів культурної спадщини – виявлення, наукове вивчення, класифікація, державна реєстрація;
- Створення зон охорони – встановлення навколо пам'ятки охоронної зони, зони регулювання забудови, зони охоронюваного ландшафту, зони охорони археологічного культурного шару, в межах яких діє спеціальний режим;
- Консервація об'єктів (захист від подальших руйнувань, збереження автентичності з мінімальним втручанням у існуючий вигляд), реабілітація (відновлення культурних та функціональних властивостей об'єктів, приведення їх у стан, придатний для використання) та реставрація об'єктів (укріплення існуючих та відновлення втрачених або пошкоджених елементів пам'яток, забезпечення збереження їхньої автентичності);
- Музеєфікація пам'яток – приведення об'єктів культурної спадщини до стану, придатного для їхнього екскурсійного використання.

«поширення знань…та популяризації культурної спадщини серед населення», зокрема серед дітей та молоді, а також визнано необхідним забезпечити «вільний доступ до пам'яток з метою їхнього екскурсійного відвідування». [3]

Світова і вітчизняна практика містобудування свідчать, що без прийняття певних рішень неможливо не лише зберегти і пристосувати визначені елементи успадкованого середовища, але навіть їх виявити,зафіксувати юридичним чином як такі, що підлягають використанню у максимально первісному або обумовленому вигляді, тобто підлягають адаптації. Виходячи з окресленої вище проблематики, необхідно розглядати таку систему рішень значно ширше, ніж у рамках державного обліку та охорони пам`яток і методичним чином спрямовувати розвиток міста як постійну адаптацію-об`єктивне пристосування середовища до актуальних потреб соціального розвитку, як адаптаційний процес, в якому завжди перебувають суб`єкти містобудування і об`єкти спадщини. Вивчення адаптації соціальних та технічних систем, на відміну від систем біологічних або у порівнянні з ними, як процесу пристосування системи до зовнішніх та внутрішніх умов, набуло методологічного значення з розвитком кібернетики і загальної теорії системи. Таким чином, в Україні не

застосовуються спеціальні, регіонально спрямовані принципи та методики управління розвитком історичних міст, використанням їх нерухомої спадщини. Разом з тим, науковцями поставлено актуальні задачі та розпочато розробку методичного забезпечення у справі збереження та пристосування історичної забудови поселень, їх спадкоємного розвитку на основі нормативного та середовищного підходів. [4]

Розвиток поселень залежить від особливостей системи розселення, їх місця в системі регіональної та загальнодержавної інфраструктури. Організація та розвиток історично – культурних ресурсів, їх залучення до місто утворення здійснюються через їх поєднання з комплексом ресурсів рекреаційних, що включають об`єкти природи та інфраструктури відпочинку – пізнавального, розважального, спортивного туризму. Системно – функціональним і територіально – просторовим каркасом такої моделі є зонування території на містобудівні системи з відповідними центрами розселення, їх підсистеми містоутворення і рекреаційного обслуговування:зв`язки системи розселення з рекреаційною спеціалізацією територій, загальна спеціалізація рекреаційних районів та центрів, розташування туристичних зон та туристичних центрів. [3]
Цілі мандрівок є фундаментом первісних відмінностей туристичних передумов. Серед мандрівок можна виділити наступні:
- відпочинок, розваги;
- пізнання;
- спорт ;
- лікування;
- ділова мета;
- гостьові цілі;

Специфічна зацікавленість різних туристичних груп дозволяють виділити чотири категорії туристських мотивів,елементи котрих визначають вибір туриста.

1.Природні та кліматичні мотиви.

Рельєф місцевості, рослинність, температура повітря та ін. Найбільш привабливі для туриста, грають вагому роль у створенні таких форм туризму, як спортивний, водний, горнолижний і таке ін. Відображають психологічні та біологічні потрібності населення урбанізованих міст котрі шукають в туризмі відпочинок та зміну навколишнього середовища.

2. Культурні мотиви.

Історичні міста, музеї, картинні галереї, виставки, археологічні пам’ятники, народні ремесла та інші складають культурну спадщину держави.

3. Економічні мотиви.

Охоплюють вартість життя в місці туристського призначення, вартість подорожі і т.д.; грають істотну роль у формуванні дешевих пакет-турів, справляють істотний вплив на кількість туристів із середнім доходом.

4. Психологічні мотиви.

Спонукають людину подорожувати, відповідають психологічним потребам туриста. Доведено, що не багато туристів приїжджають знову в ті міста, де вони вже були, за винятком випадків, коли туристом рухають сентиментальні причини або сильний економічний мотив. [5]

Туристичні ресурси – це поєднання компонентів природи та історико-культурних цінностей, які є факторами задоволення рекреаційних і пізнавальних потреб людини. При використанні туристичних ресурсів необхідно забезпечувати вимоги щодо задоволення основних потреб туристів, а саме:

- Ознайомлення з різноманіттям природних ландшафтів (огляд краєвидів, визначних природних об'єктів тощо);
- Відвідування об'єктів культури (пам'яток культурної спадщини,сучасних закладів культури тощо);
- Здійснення аматорських інтересів (збір грибів та ягід, рибальство,полювання тощо);
- Забезпечення якості туристичної подорожі (економічна доступність, наявність комфортних місць розміщення, належний рівень обслуговування тощо).

З цієї праці можемо зробити висновок, що туризм сприяє:

- *Створенню матеріальної бази (будинки відпочинку);*
- *Розвиток сімейного, самодіючого туризму;*
- *Імітування зовнішнього (виїзного) туризму;*

Головною метою розвитку даного туризму є пізнавальність та оздоровлення.

Незалежно від цінності туристичних ресурсів, їх використання визначається не тільки попитом населення, але в значній мірі й станом розвитку туристичної інфраструктури та економічними показниками туристичної діяльності. [3]

Висновок

Світова і вітчизняна практика містобудування свідчать, що без прийняття певних рішень неможливо пристосувати визначені елементи успадкованого середовища. Туристичні ресурси – це поєднання компонентів природи та історико-культурних цінностей, які є факторами задоволення рекреаційних і пізнавальних потреб людини.

Література

1. Величко Т.В. Етнографічне музейництво Півдня України: історична та регіональна своєрідність, сучасні тенденції [Текст]: дис.. канд. іст. наук.: 07.00.08/Величко Тетяна Вікторівна. – К., 2009 – 202 арк.
2. Харькова А. А. Структура этнографического парка-музея: автореф. дис. канд. архитектуры: спец.18.00.04. / Моск. Архитектурный инст. А.А.Харькова. – М., 1989. – 250 с.
3. Панченко Т.Ф. Туристичне середовище: архіт., природа, інфраструктура [Монографія] /Т.Ф.Панченко. – К: Логос, 2009. – 176 с.: іл. – Бібліогр.: с. 175 – 176.
4. Царенко С.О. Принципи та методи управління розвитком історичних міст на прикладі Поділля: дис… канд. Архітектури: 18.00.01/Державний НДІ теорії та історії архітектури і містобудування Царенко Сергій Олександрович. – К., 2000.- 224 арк.
5. Квартальнов В. А. Туризм. http://tourli.net./books_tourism/kvartalnov_tourism.htm М.: Финансы и статистика, 2002.-320 с.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы о развитии музейного дела, проблему решения финансовых вопросов, тесную связь между этнографическими музеями и этнографическим туризмом, а также основных потребностей туристов.

Ключевые слова: музеи, этнография, достопримечательность, градостроительство, туризм, традиции.

Annotation

Article looking questions about the development of museums, the problem of financial matters, the close relationship between ethnographic museums and ethnographic tourism, as well as the basic of tourists.

Key words: museums, ethnographic, curiosity, town-building, tourism, traditions.

УДК 711.122

Ю. С. Рябець,
кандидат архітектури, доцент кафедри дизайну архітектурного середовища
Київського національного університету будівництва і архітектури

ЕКОМІСТО – ВТІЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Анотація: у даній статті розглянуті основні засади формування сталого розвитку урбанізованих територій. Проаналізований закордонний досвід формування урбанізованих поселень за принципами сталого розвитку територій.

Ключові слова: сталий розвиток, екомісто, екологічні поселення.

Двадцяте століття ознаменувалося різким ростом міських територій та систем розселення, внаслідок чого загострилися екологічні проблеми урбанізованих територій пов’язані з антропогенним впливом на природний ландшафт та забруднення оточуючого середовища. Усвідомлення людством цих проблем виявило необхідність у формуванні екологічної концепції подальшого розвитку людства взагалі, та урбанізованих територій зокрема.

Втіленням програми подальшого розвитку людства з можливістю вирішення екологічних проблем стала *концепція сталого розвитку* (Sustainable development), що проголошена у Ріо-де-Жанейро в червні 1992 року на Конференції ООН по навколишньому середовищу і розвитку [1]. Термін «сталий розвиток» одержав широке поширення після публікації доповіді, підготованої для ООН у 1987 р. Міжнародною комісією з навколишнього середовища і розвитку, очолюваної прем'єр-міністром Норвегії Гру Харлем Брундтланд. У її книзі «Наше загальне майбутнє» зазначено, що «стратегія сталого розвитку спрямована на досягнення гармонії між людьми і між суспільством і природою».[2].

Сталий розвиток країн та їх територій передбачає розвиток трьох основних складових – економічної, соціальної та екологічної. Економічна складова передбачає економічний розвиток з урахуванням інтересів природного середовища та балансу між споживанням та можливістю відновлення природних ресурсів. Соціальна складова передбачає заходи з екологічного виховання та освіти суспільства, а також екологічно ефективного управління як на місцевому так і на державному рівнях з метою досягнення балансу між природними та урбанізованими територіями. Екологічна складова передбачає можливість забезпечення цілісності природних екосистем та можливості їх відновлення.

Розуміння взаємозв'язку економічних, соціальних і екологічних процесів знайшло відображення в територіальному плануванні, розвитку, а також у підході до забудови нових і реновації вже освоєних земель.

Основними принципами сталого розвитку територій варто вважати наступні:

- обмеження висотності та підвищення щільності забудови;
- обмеження парку індивідуального транспорту та формування системи громадського транспорту на екологічних засадах;
- розміщення об'єктів громадського обслуговування переважно в межах пішохідної доступності;
- застосування енергозберігаючих та енергоефективних технологій в будівлях;
- використання відновлюваних джерел енергії в інженерній інфраструктурі;
- застосування системи сортування та переробки відходів;
- впровадження ландшафтної стратегії;
- інтеграція окремо стоячих об'єктів з поверхнею землі та застосування середовищного підходу.

Будівництво міст на основі нових екологічних підходів можливо в двох основних напрямках: створення нових екологічних компактних поселень та екологічна реконструкція існуючих міст. На території планети існують невеликі екологічні поселення, екоквартали в більш великих містах, на територіях яких дотримується екологічна рівновага і вирішені екологічні проблеми, характерні для великих міст.

Нові екологічні поселення-міста можуть створюватися як міста-супутники поблизу міст-мегаполісів, а також, як нові міста, що розміщуються на вільних територіях далеко від мегаполісів та існують автономно. Нові автономні, компактні екологічні поселення стали досить поширеними в Європі, США, Індії, Бразилії тощо.

Яскравим прикладом екологічного міста майбутнього, що втілює принципи сталого розвитку є місто Масдар (Masdar city) в Арабських Еміратах (Рис.1). Місто Масдар - це реалізований проект першого міста у світі з нульовим викидом вуглекислого газу, без відходів і без автомобілів. Відповідно до проекту, будівництво міста повинне бути завершене до 2023 року. У проектуванні цього екоміста, розрахованого на 50 тис. чоловік та загальною площею 6 квадратних кілометрів, застосований цілий спектр революційних технологій. Масдар проектувався як місто, що цілком забезпечує себе геотермальною енергією, енергією сонця (сонячні батареї, дзеркальні установки з концентрацією сонячних променів тощо), а також енергією від спалювання

сміття. Норман Фостер розробив проекти будівель міста спеціально для клімату ОАЕ - зі стінами, що відбивають гарячі вітри ззовні, великою кількістю затінених просторів, що дозволяють створити комфортний мікроклімат. Масдар повністю звільнений від індивідуального транспорту - усередині міста буде діяти Система персонального швидкісного транспорту (Personal Rapid Transit System чи PRT) [5].

Рис. 1. Місто Масдар (Masdar city) Абу-Дабі, Об'єднані Арабські Емірати. Проектувальник - компанія Foster + Partners.

Прикладом автономного екологічного міста є місто Донгтан в Китаї (Рис.2). Для його зведення відведено 86 кв. км на острові посередині ріки Янцзи, неподалік від Шанхая. Це місто теж буде цілком забезпечувати

Рис. 2. Місто Донгтан, Китай. Проектувальник – фірма Arup.

себе енергією, що буде вироблятися вітром, сонцем і переробкою біовідходів, а увесь транспорт буде екологічно чистим. Закінчення першого етапу будівництва заплановано на 2010 рік. - населення міста до цього моменту повинне скласти 10 тис. чоловік [5].

Втіленням екологічної реконструкції існуючих міст є екологічні квартали Європи. Одним з перших екорайонів став квартал Вобан (Vauban) у німецькому Фрайбурзі (Рис.3). Він складається з багатоквартирних житлових будинків та комерційного центру. Житловий сектор являє собою малоповерхові будинки на 59 квартир загальною площею 11 тис. м2. Завдяки фотогальванічним дахам, кожен будинок являє собою міні-електростанцію. В житловому секторі задіяні спеціальні правила пересування. Практично всі вільні ділянки займають пішохідні зони та доріжки для велосипедів; забезпечено сполучення з громадським транспортом. Натомість у багатьох зонах заборонено пересуватись на автомобілях. Мешканців заохочують до практики carshare, тобто спільного користування автівками.

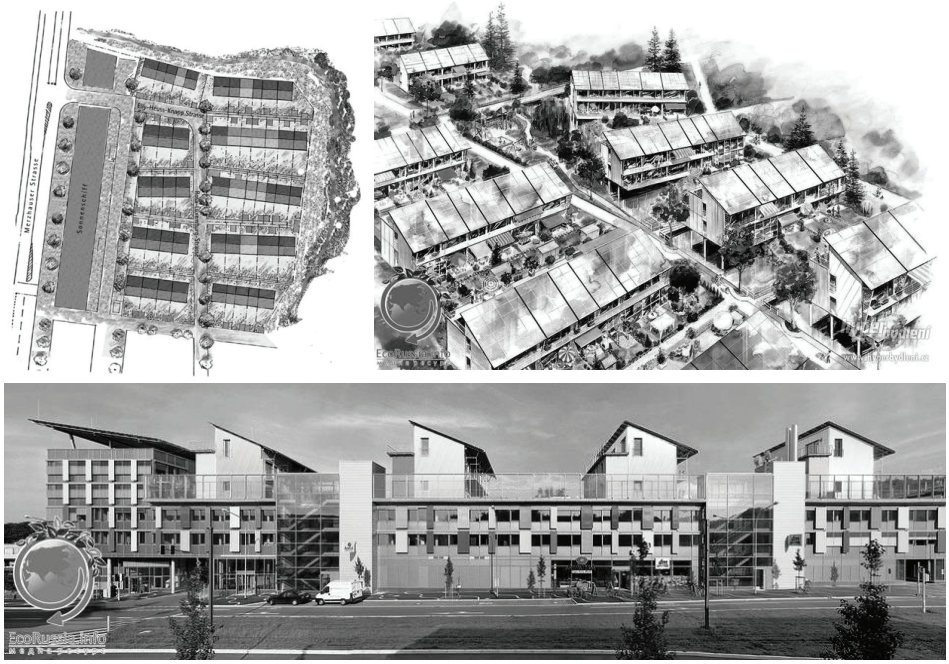

Рис. 3. Квартал Вобан м. Фрайбург, Німеччина. Арх. Рольф Діш. 2000-2004 рр.

Урбаністичне поселення Greenwich Millennium, побудоване на південно-сході Лондона, являє собою бачення англійських архітекторів стійкого розвитку. У колишній промисловій зоні створене комфортабельне поселення із

соціальною інфраструктурою та безліччю рекреаційних зон, Екологічним парком, пристанню Гринвіцького яхт-клубу і розгалуженою мережею громадського транспорту. Творці Greenwich Millennium підійшли до рішення сталого розвитку території за допомогою застосування енергоефективних технологій при проектуванні, а також за допомогою енергоефективних матеріалів при будівництві будинків.

Таким чином, створення нових автономних екологічних поселень, екоміст та екологічних кварталів є намагання втілити принципи сталого розвитку територій та створити соціальні спільноти з новими екологічними цінностями та ставленням до природного середовища. Безперечно одне, переосмислення підходів до територіального планування та впровадження нових екологічних технологій, дасть змогу сформувати загальні екологічні принципи розвитку людства в подальшому у гармонії з природою.

Література

1. Рио-де-Жанейрская декларация по окружающей среде и развитию / Принята Конференцией ООН по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, 3 - 14 июня 1992 года. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.shtml.
2. Брундтланд Г. Х. Наше общее будущее. - М.: Прогресс, 1989.
3. Тетиор А. Н. Архитектурно-строительная экология: учеб пособие для высш. учебн. Заведений / А. Н. Тетиор. М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 368 с.
4. Экология города: Учебник / Под общ. ред. В. Ф. Стольберга. – Киев: Либра, 2000.- 464с.
5. http://ecorussia.info/ru.

Аннотация

В данной статье рассмотренные основы формирования устойчивого развития урбанизованных территорий. Проанализирован зарубежный опыт формирования урбанизированных поселений на основе принципов устойчивого развития территорий.

Ключевые слова: устойчивое развитие, экогород, экологические поселения.

Annotation

In this article discussed the formationof a basis for sustainable development urbanized territories. Analyzed the foreing expierence in forming urban settlements based on principles of sustainable development of territories.

Key worlds: Sustainable development, ecocites, ecological settlements.

УДК 711.4 – 112:303.1

В. В. Сидорова
аспирант кафедры Градостроительства Национальная академия природоохранного и курортного строительства (г. Симферополь)

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ПО ПРИБРЕЖНЫМ ТЕРРИТОРИЯМ

Аннотация: в статье приведены результаты проведённых социологических опросов по проблематике прибрежных территорий.

Ключевые слова: социологический опрос, прибрежная зона, Большая Алушта, проблемы, набережные, пляжи.

Постановка проблемы. В настоящее время накопилось большое количество проблем относительно прибрежных территорий в приморских курортных районах. На эту тему были написаны статьи [3,4]. В целом, исследование проблематики велось на основе метода натурного обследования прибрежных территорий курортных районов, а также на личных наблюдениях автора. Однако для более полной и объективной картины необходимы социологические исследования. Проведение социологического опроса даёт возможность получить ещё больше подтверждений и доказательств, что проблемы актуальны и требуют скорого разрешения, а также получить рекомендации по их решению.

Цель статьи – дать развёрнутую характеристику по проблематике прибрежных территорий Большой Алушты в соответствии с проведёнными социологическими опросами.

Социально-демографические факторы играют значительную роль при организации рекреационной деятельности в современной международной практике. Общие социально-демографические характеристики территории влияют на масштабы рекреационных зон и их специфику. Социальный спрос помогает определить функциональную наполняемость территории и особенности ее структуры. С помощью социологических опросов постоянное и временное население привлекается в качестве непосредственного участника процесса проектирования.

Результаты социологического опроса по прибрежным территориям рек были приведены в диссертационной работе Задворянской Т.И. [1]. Было опрошено 500 человек. Возраст опрашиваемых респондентов от 12 до 50 лет и старше. Береговые зоны рек здесь рассмотрены как рекреационные. В связи с этим надо полагать возможным применение некоторых полученных данных для

прибрежных территорий моря.

Обработка полученных данных определила основные конфликтные ситуации: производственная зона — рекреация; объекты транспорта – рекреация.

В результате исследования были предложены:

1. Основные элементы функционального наполнения рекреационных зон, в соответствии со структурой потребительского спроса (по степени приоритетности): многофункциональные парки - 20%, территории для занятий активными видами отдыха – 18%; пляжи, купальни и открытые бассейны – 15 %; объекты обслуживания и проката игрового и спортивного инвентаря – более 14%; зоны пешеходного движения к набережным с центрами обслуживания - 13%; окультуренные естественные ландшафты - 12%; рекреации специализированного назначения – более 8%;
2. Основные элементы эстетического наполнения функциональных зон (по степени приоритетности): декоративное озеленение - 18%, благоустройство территорий пляжей и набережных — 18%, декоративное мощение — 15%, благоустройство пешеходных зон движения — 14%, благоустройство парковочных мест - 11%, использование водных устройств - 7%.

На официальном сайте Новости Курортов Крыма [5] проводятся социологические опросы, которые могут быть обработаны и учтены для более эффективного использования рекреационного потенциала Крымского побережья.

Так, например, на вопрос «Что может испортить вам отпуск в Крыму?» из 102 опрошенных: 6% (6 голосов) отметили тяжёлую дорогу; 19% (19 голосов) – некачественный сервис; 6% (6 голосов) – неприветливость местных жителей, 13% (13 голосов) – плохую погоду; 17% (17 голосов) – высокие цены; 17% (17 голосов) - проблемы с самочувствием; 21% (21 голос) – шум, грязь, неблагоустроенность на пляже; 14% (14 голосов) отметили, что испортить им отпуск невозможно.

Также был проведён опрос «Что может вдохновить вас на поездку в Крым?». Из 50 опрошенных: 36% (18 голосов) отметили природные красоты, 4% (2 голоса) – отсутствие визы, 2% (1 голос) - исследовательский интерес, 4% (2 голоса) - памятники истории, 14% (7 голосов) - сентиментальные чувства, 4% (2 голоса) - хорошие гостиницы, 20 % (20 голосов) - чудесное море, пляжи и климат, 8% (4 голоса) - доступное и эффективное оздоровление,4% (1 голос) - ничто не может вдохновить, 6% (3 голоса) - другое.

В 2010-2011 годах автором были проведены два самостоятельных социологических исследования. Первый социологический опрос проводился среди практикующих архитекторов и студентов старших курсов (5-6 курс)

кафедры «Градостроительство» НАПКС. Всего было опрошено 76 человек. Результаты анкетирования представлены на рисунке 1.

На вопрос «Какие, по вашему мнению, объекты необходимы для качественного отдыха и оздоровления в зоне набережной?» большинство респондентов ответили: дополнительные санитарные узлы, элементы инженерного благоустройства, урны, гидросооружения (фонтаны, декоративные бассейны, питьевые фонтанчики), различные малые архитектурные формы, спортивно-оздоровительные объекты для отдыхающих разных возрастов, климатолечебные павильоны, выставочные павильоны, летние площадки различного назначения (детские, игровые, спортивные, зрительные площадки для представлений, для тихого отдыха и прочее). Из крупных объектов - многофункциональные развлекательные комплексы, океанариумы, музеи, СПА-центры.

Второе исследование проводилось среди отдыхающих и местных жителей Большой Алушты. Опрос проводился среди трёх возрастных групп: а) 15-25 лет (опрошено 311 человек – 62,2%), б) 26-45 лет (опрошено 115 человек – 23%), в) 46 лет и старше (74 человека – 14,8%). По категориям отдыхающие были разделены на: а) организованно отдыхающих – 86 человек (17,2%), б) самостоятельно отдыхающих – 304 человека (60,8%), в) местных жителей – 104 человека (20,8%). Всего опрошено 500 человек.

Основные результаты анкетирования были приведены графически в виде диаграмм и графиков на рисунках 2, 3.

Большинство респондентов всех возрастных групп отметили, что предоставляемые услуги в прибрежной зоне Большой Алушты находятся на низком уровне (292 человека - 58,4%).

Как показали натурные обследования набережных города Алушты, в настоящее время существует проблема перегруженности территорий летними кафе и временными объектами общественного питания низкого качества. Это подтверждается результатами социологического опроса. То есть на вопрос «Ваше отношение к местоположению объектов общественного питания на набережной г.Алушты?» 159 человек (32%) ответили а) позитивное; 179 человек (36%) ответили б) **негативное**, необходимо сократить их количество и плотность застройки; 193 человека (39%) ответили в) **негативное**, часто объекты общественного питания перекрывают визуальную связь с набережной на море.

По итогам анкетирования состоянием зоны пляжей удовлетворены 109 человек (22%). Большинством же отмечены недостаток площадей и низкий уровень обустройства пляжей в Большой Алуште – 391 человек (78%).

Как показал анализ, местные жители более активно указывали на дополнительные существующие проблемы в прибрежной зоне. Так, например, была заявлена необходимость восстановления скверов в районе набережной (долина р. Улу-Узень, рядом с кинотеатром «Шторм» и за троллейбусным кольцом в сторону набережной). На многих участках набережных Большой Алушты отмечено низкое качество, и даже отсутствие дорожных покрытий и ночного освещения. Также отмечена проблема застройки парков и перекрытие доступа к ранее открытым для посещения местам отдыха.

Большое внимание отдыхающие стали уделять досугу: возможностям получать максимум впечатлений, уровню и количеству развлекательных программ и условиям для физической активности. В период летнего сезона 2010 года Ассоциацией курортов Крыма совместно с Главным управлением статистики в Крыму и ведущими учебными заведениями Крыма проведены специальные маркетинговые исследования потребителей рекреационных услуг в сегменте организованных отдыхающих [5]. В процессе проведения маркетинговых исследований с 01.06.2010 по 31.08.2010 было опрошено 3202 респондента.

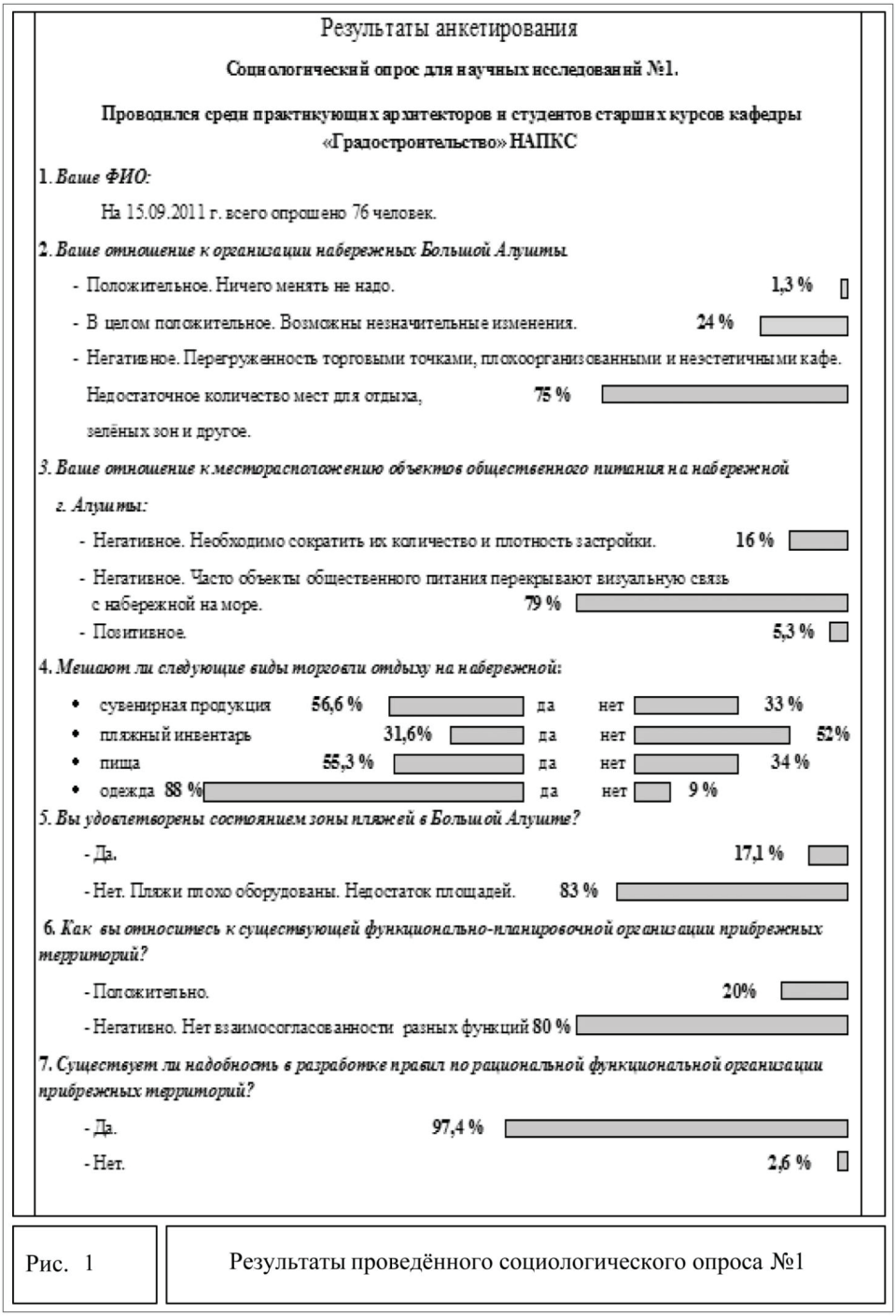
Результаты исследований свидетельствуют о том, что в Крыму с 2007 г. наблюдается тенденция улучшения показателя соотношения цены и качества. Так, в 2007 г. – 79,0%, 2008 г. – 80,85%, 2009 г. – 84,4%, 2010 г. – 87,64% респондентов, считают, что цена на предоставленные услуги (такие как проживание, питание, обслуживание, лечение и др.) соответствует качеству.

Результаты исследования показали, что в 2010 году респонденты в целом достаточно высоко оценили отдых и лечение в Крыму. В Алуште выявлены следующие показатели: на отлично отдых и оценили 78,79% гостей полуострова, на четверку – 16,23%, оценку «удовлетворительно» поставили 3,68% и 1,3% - двойку.

Проведенные маркетинговые исследования показали, что 86,67% опрошенных туристов приехало в Крым для отдыха, 12,72% - лечения, 0,61% - другое. Важным показателем данного исследования стала дифференциация респондентов по возрастным категориям. Так, например, в Алуште возрастная категория от 16 до 25 лет составляет 35,71 %; от 26 до 40 лет – 34,52 %; от 41 до 60 лет – 24,52 %; от 60 и более лет – 5,24 %.

Распределение организованно отдыхающих в Алуште в период летнего курортного сезона 2010 года по продолжительности отдыха: 1-7 дней – 12,22 %; 8-14 дней – 53,56 %; 15-24 дней – 31,11 %; более 24 дней – 3,11 %.

Совершенствование береговых территорий и рекреационных центров имеет особое значение, в ходе развития большинства городов они обладают максимальной динамикой функций и развиваются быстрее остальных [2].

Результаты анкетирования

Социологический опрос для научных исследований №1.

Проводился среди практикующих архитекторов и студентов старших курсов кафедры «Градостроительство» НАПКС

1. *Ваше ФИО:*

На 15.09.2011 г. всего опрошено 76 человек.

2. *Ваше отношение к организации набережных Большой Алушты.*

- Положительное. Ничего менять не надо. 1,3 %
- В целом положительное. Возможны незначительные изменения. 24 %
- Негативное. Перегруженность торговыми точками, плохоорганизованными и неэстетичными кафе. Недостаточное количество мест для отдыха, зелёных зон и другое. 75 %

3. Ваше отношение к месторасположению объектов общественного питания на набережной г. Алушты:

- Негативное. Необходимо сократить их количество и плотность застройки. 16 %
- Негативное. Часто объекты общественного питания перекрывают визуальную связь с набережной на море. 79 %
- Позитивное. 5,3 %

4. Мешают ли следующие виды торговли отдыху на набережной:

- сувенирная продукция 56,6 % да нет 33 %
- пляжный инвентарь 31,6% да нет 52%
- пища 55,3 % да нет 34 %
- одежда 88 % да нет 9 %

5. Вы удовлетворены состоянием зоны пляжей в Большой Алуште?

- Да. 17,1 %
- Нет. Пляжи плохо оборудованы. Недостаток площадей. 83 %

6. Как вы относитесь к существующей функционально-планировочной организации прибрежных территорий?

- Положительно. 20%
- Негативно. Нет взаимосогласованности разных функций 80 %

7. Существует ли надобность в разработке правил по рациональной функциональной организации прибрежных территорий?

- Да. 97,4 %
- Нет. 2,6 %

Рис. 1 Результаты проведённого социологического опроса №1

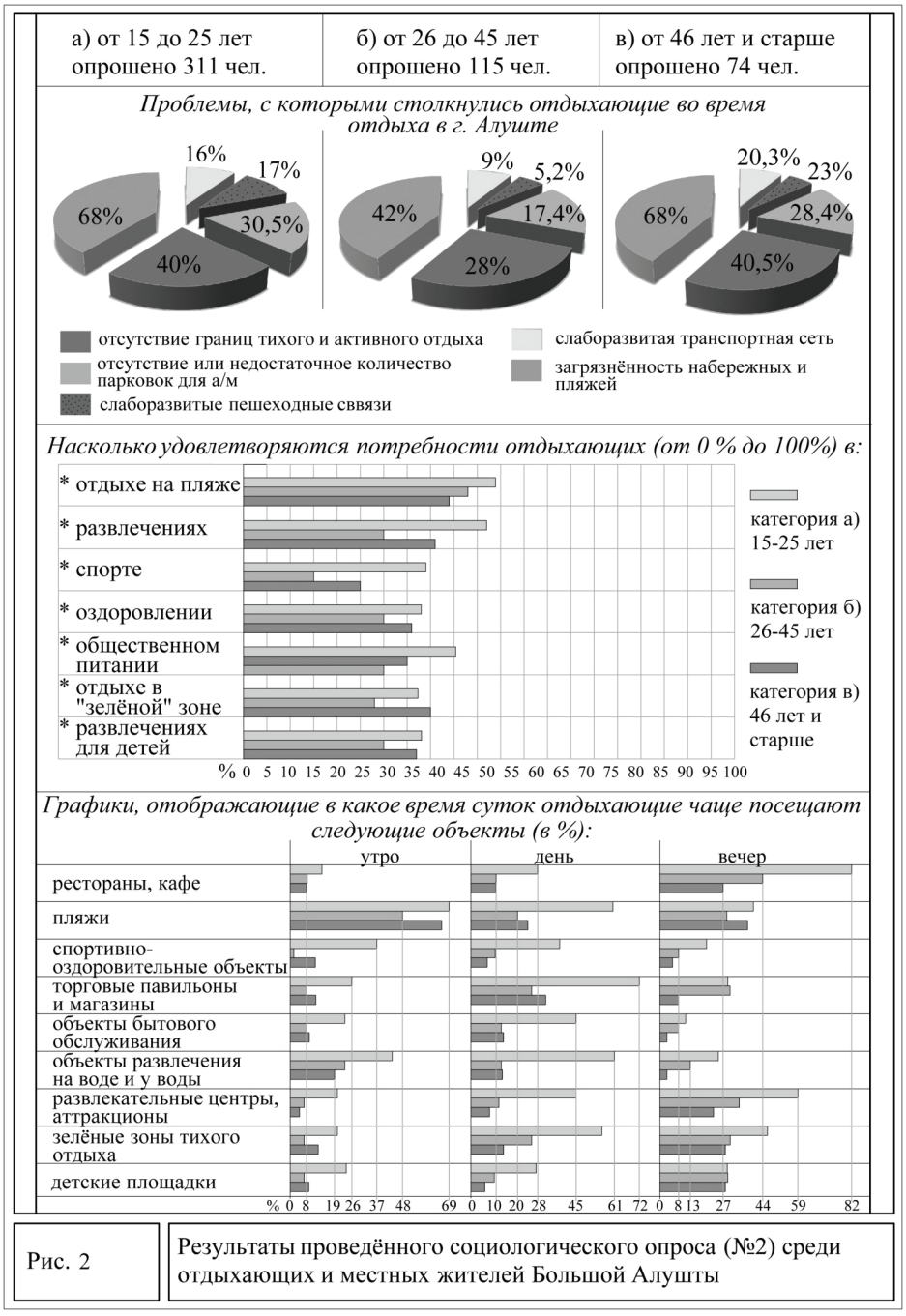

Рис. 2 Результаты проведённого социологического опроса (№2) среди отдыхающих и местных жителей Большой Алушты

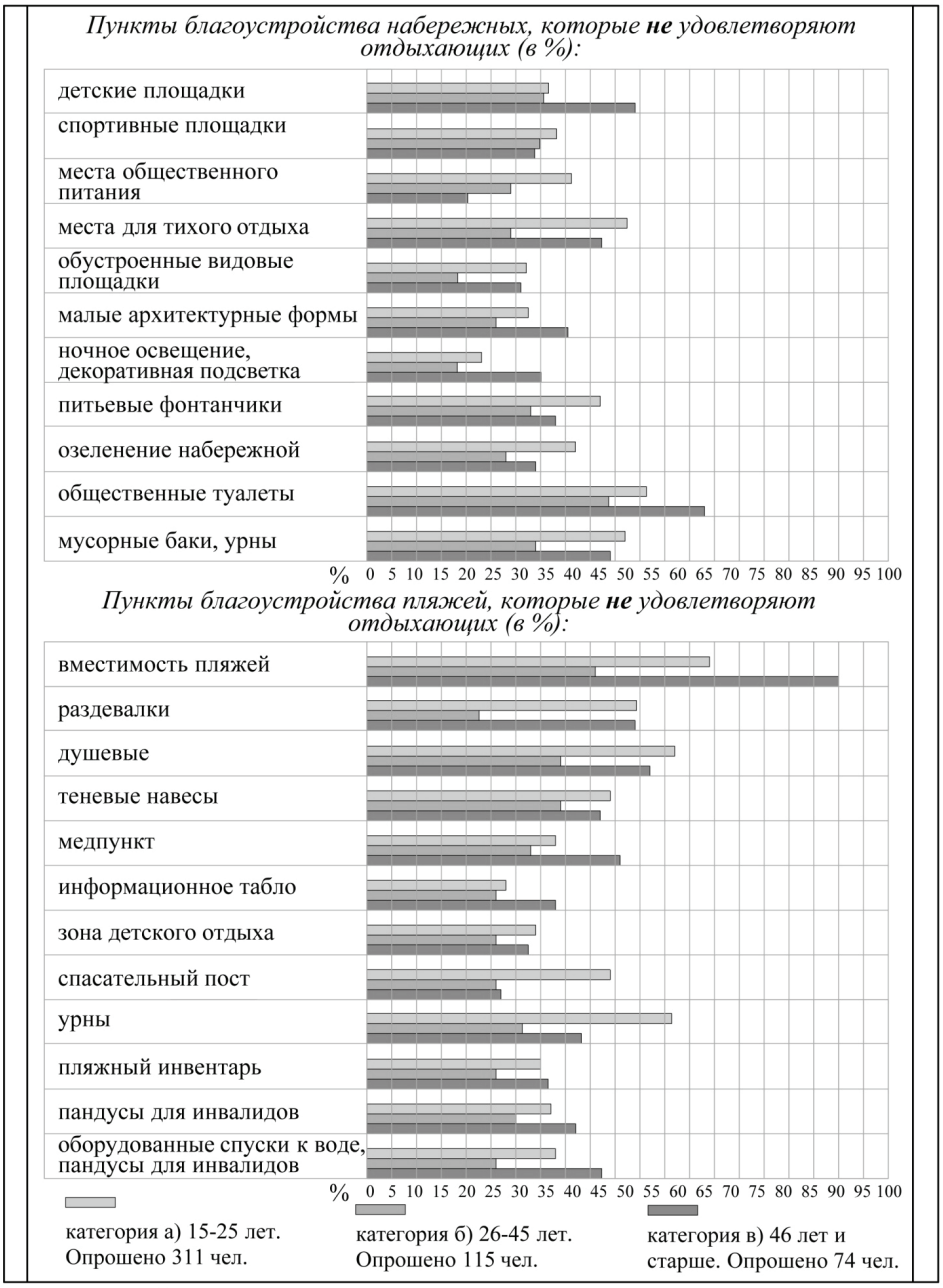

Рис. 3 Результаты проведённого социологического опроса (№2) среди отдыхающих и местных жителей Большой Алушты

Выводы:

Развитие рекреационных функций на береговых территориях не только отвечает острой потребности современного жителя в условиях для полноценного отдыха, и не только является следствием потенциала самого мощного природного компонента городской среды, и не только способствует экологической оптимизации значительной городской территории. Это сложный процесс взаимосохранения и взаимовыживания природы и человека [1].

Значительные сезонные и повседневные людские потоки отдыхающих нуждаются в рекреационных пространствах комплексного профиля. Отдых стал массовым явлением, а его организация серьёзной социальной проблемой. Социологические исследования позволяют выявить и вычленить потоки рекреантов. Это способствует более рациональной функциональной организации отдыха в разное время суток различных возрастных групп отдыхающих (смотри график на рис.2).

Разумеется, для повышения конкурентоспособности курортов Крыма следует использовать полученные данные социологических исследований на практике (при реконструкции пляжей и набережных).

Исходя из вышеизложенного, рекомендуются следующие мероприятия для улучшения качества отдыха на курортах Большой Алушты: совершенствование культуры обслуживания на курортах; увеличение разнообразия и повышение уровня культурных программ, видов развлечений и спортивных мероприятий; развитие инфраструктуры для всех возрастных групп отдыхающих; улучшение показателей санитарного и эстетического уровня пляжей и набережных.

Список литературы:

1. Задворянская Т.И. Ландшафтно-градостроительная организация рекреационных зон в структуре прибрежных территорий крупных городов (на примере Воронежа): дис. на соиск. науч. степ. канд. архитектуры: 18.00.04 / Задворянская Татьяна Игоревна.- Воронеж, 2009. -156 с.: ил.
2. Литвинов Д.В. Рекреационное использование прибрежных зон крупных городов / Литвинов Д.В. / Известия КазГАСУ: Научные проблемы архитектуры и дизайна. – Самара.: СамГАСУ. – 2008. - №1 (9) –С. 29-32.
3. Сидорова В.В. Проблемы планировочной организации прибрежных территорий в условиях реконструкции курортов южного берега Крыма / Сидорова В.В. // Строительство и техногенная безопасность: Сборник научных трудов. – Симферополь.: НАПКС. – 2010. - №31 –С. 22-30.

4. Сидорова В.В. Проблемы развития приморских пляжей Крыма / Сидорова В.В. // Современные проблемы архитектуры и градостроительство: Науч.-техн. сборник. -К.:КНУБА. – 2010. – Вып. 24 – С. 214-221.
5. Аналитическая информация по результатам маркетинговых исследований потребителей рекреационных услуг в сегменте организованных отдыхающих в период летнего курортного сезона 2010 года [Электронный ресурс]: http://resorts-crimea.com/projects2010/
6. Официальный сайт : Новости курортов Крыма. Социологические опросы http://www.tour.crimea.com/NEWS/poll

Анотація

У статті приведені результати проведених соціологічних опитів по проблематиці прибережних територій.

Ключові слова: соціологічний опит, прибережна зона, Велика Алушта, проблеми, набережні, пляжі.

Annotation

In the article the results of the conducted sociological questioning are resulted on the problems of off-shore territories.

Keywords: sociological questioning, off-shore area, Large Alushta, problems, embankments, beaches.

УДК 711.4-112

К. О. Штепа,
Київський національний університет будівництва і архітектури

ЗЕЛЕНІ НАСАДЖЕННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЗАХОДІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕКИ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація: розглянуті головні функції зелених насаджень та вимоги щодо системи їх розміщення. Проблеми створення зон екологічного комфорту в міському середовищі, роль зелених насаджень в очистці повітряних мас та покращенні мікроклімату.

Ключові слова: зелені насадження, міське середовище.

В даний час все більшого значення набувають заходи щодо поліпшення навколишнього середовища, озеленення, благоустрою міста та створення зон екологічного комфорту. Зростає значення озеленення міста, формування його зовнішнього вигляду. Швидкісна урбанізація як глобальна проблема з'явилася

вже кілька десятків років тому, і перетворення великих міст у мегаполіси призвело до народження основних джерел забруднення навколишнього середовища, а також зміни міського простору.

Проблема створення зон екологічного комфорту в агресивному міському середовищі набуває особливої важливості у зв'язку з збільшенням чисельності міського населення і ущільненням міської забудови. Збільшення міста супроводжується скороченням кількості чистого повітря, води, зеленого простору і тиші, чого так не вистачає сучасній людині з її прискореним ритмом життя в містах і мегаполісах. Великі міста вносять істотні зміни у сформований вітровий режим руху повітряних мас. Висотні будівлі, розміщені в міському середовищі без урахування вітрового режиму, також можуть призводити до створення небажаних вихрових потоків, оточуючі стіни будівель.

Проблема впливу урбанізації на навколишнє середовище, будучи глобальною і багатоплановою, також здійснює психологічний вплив на людину. Великий потік інформації, всюдисуща реклама, а також прискорений ритм життя, подовжений робочий день - всі ці та вище перераховані фактори практично виключили спокійний і тихий відпочинок населення міста. Ріст і ущільнення забудови міського простору витісняє такі місця, де людина могла б комфортно відпочити, тобто такі місця, які відділяють людину від шуму, пилу і агресивного міського середовища, згубно позначаються на психологічному здоров'ї населення міста.

Вимоги щодо організації комфортного проживання в міському середовищі, як правило, не обмежуються тільки будівництвом комфортного житла, а включають в себе й організацію зон екологічного комфорту. На сьогоднішній день такі завдання вирішуються за допомогою традиційних прийомів, тобто створенням парків, скверів, бульварів, дворів, збільшенням зелених насаджень міських вулиць і т.і. [1]

Однією з найважливіших екологічних проблем в місті є проблема зелених масивів міських парків, лісів, садів, скверів. Рослинність забезпечує комфортні умови проживання людей в місті, регулює в деяких межах газовий склад повітря і ступінь його забруднення, кліматичні характеристики міських територій, знижує вплив шумового фактора і є джерелом естетичного сприйняття. Озеленення вулиць займає особливе місце у покращенні екологічного стану міста, активного впливу архітектурного обліку і забезпечення в літній період необхідного тіньового режиму пішохода. Зелені насадження повинні виконувати ще одну функцію, таку як захист від транспортного шуму, але не завжди виконують, тому що для цього повинна здійснюватись багаторядна посадка дерев.

Головними функціями зелених насаджень можна вважати санітарно-гігієнічні, рекреаційні, структурно-планувальні, декоративно-художні. Обов'язковими вимогами до системи озеленення є рівномірність та безперервність.

Зелені насадження в місті покращують мікроклімат міських територій, надають гарні умови для відпочинку на відкритому повітрі, оберігають від перегріву грунт, стіни будівель і тротуари. Це все може бути досягнуто при збереженні природних зелених масивів в житлових зонах. Велика роль зелених насадження в очистці повітря міст. Дерево середніх розмірів за 24 години відновлює стільки кисню, скільки необхідно для дихання трьох людей. У жаркий літній період на газоні температура повітря на висоті зросту людини майже на 2.5 градуси Цельсія нижче, ніж на заасфальтованому проході. Газон затримує пил і має фітонцидну дію. В спекотні літні дні над розігрітим асфальтом і нагрітими залізними дахами утворюються потоки теплового повітря, що піднімають частки пилу, які довго затримуються у повітрі. А над старими парками та скверами, що розташовані в центрі міста, виникають спадні потоки повітря, бо поверхня листя набагато прохолодніша ніж асфальту і заліза.

Великі лісопарки можуть бути активними провідниками чистого повітря в центральних районах міста. Якість повітряних мас значно поліпшується, якщо вони проходять над лісопарками і парками, площа яких складає 600-1000 га. В залежності від величини міста, щільності забудови, природно-кліматичних особливостей, природний склад зелених насаджень буде різним. [2]

Суттєвою якісною особливістю кисню, що виробляється зеленими насадженнями, є насичення його іонами, що несуть негативний заряд, у чому і проявляють позитивний вплив на стан людського організму. Найкращими іонізаторами повітря є змішані хвойно-листяні насадження. Тому, зелені насадження, що створюють зелений пояс всередині і навколо міст роблять значний благотворний вплив на оздоровлення міського середовища. [2,3]

Різні породи рослин характеризуються різною здатністю захисту від шуму. Боротьба з шумом в містах є гострою проблемою, адже шум не тільки травмує, але і пригнічує психіку, порушуючи здоров'я, знижуючи фізичну і розумову здатність людини. Дослідження показали, що характер порушення функцій людського організму, викликаний шумом, ідентичний порушенням при дії на нього деяких отруйних препаратів.

Зелені насадження, що розташовані між джерелом шуму (транспортними магістралями) і житловими будинками, майданчиками для відпочинку і спортивними майданчиками, знижують рівень шуму на 5-10 %. Крони листяних дерев поглинають до 26% падаючої на них звукової енергії. Розвинені чагарникові і деревні породи з густою кроною на ділянці завширшки 30-40 м

можуть понижувати рівень шуму на 17-23 дБ, невеликі сквери та внутрішньо квартальні посадки дерев на 4-7 дБ.

Максимальний ефект пилоочищення та адсорбції рослинністю досягається при створенні негустих посадок з чагарниками, що заповнюють простір між кронами дерев і землею. Зелені насадження в місті суттєво впливають на мікроклімат середовища (температуру, вологість повітря та швидкість вітру). В середньому насадження сосни понижує температуру повітря на 8.6%, ялини 12.3%, липи 7.8%, березових насаджень приблизно на 4.2% і т.і.

Екологічна роль насаджень полягає в ефективному покращенні мікроклімату території житлового середовища. Насадження сосни, липи, ялини, дубу понижують температуру повітря порівняно з відкритим простором на 0.8-2.7 °С, вологість повітря збільшується на 2.8-8.6 %, швидкість вітру знижується на 0.7-2.7 м/с на відстані 100м від дороги.

Показник рівня шуму на території парку, де знаходяться переважно липи, залишається допустимим (не більше 53дБ).

Підвищення екологічної якості насаджень супроводжується економією витрат на страхування хворих та зростанням продуктивності. [4]

Література

1. Семагин С.А. Приемы создания зон экологического комфорта. (http://book.uraic.ru/project/conf/txt/005/archvuz18_pril).
2. Ю.В. Новиков. Гигиена города. М.Медицина, 1986 г, ст. 79.
3. Н.Н. Родзевич, К.В. Пашкаг. Охрана и преобразование природы.: М. просвещение. 1980г.ст. 164-166.
4. Исяньюлова Р.Р. Характеристика и экологическое значение городских насаждений / Автореферет. Тольятти – 2011г.

Аннотация

В статье рассмотрены основные функции зеленых насаждений и требования относительно системы их размещения. Проблемы создания зон экологического комфорта в городской среде, роль зеленых насаждений в очистке воздушных масс и улучшении микроклимата.

Ключевые слова: зеленые насаждения, городская среда.

Annotation

The article considers the main features and green space requirements of their position. Problems of ecological zones of comfort in an urban environment, the role of green space in the purification of air masses and improve the microclimate.

Key words: green space, urban environment.

УДК 711.455

С. В. Шешукова
асистент кафедри ландшафтної архітектури
Київського національного університету
будівництва і архітектури

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ПАРАМЕТРІВ СИСТЕМИ ГРОМАДСЬКОГО ОБСЛУГОВУВННЯ ТА ЇЇ ЕЛЕМЕТІВ В КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОНАХ

Анотація: в статті розглянуто структурні елементи системи громадського обслуговування в курортно-рекреаційних зонах, складові загальнокурортних громадських центрів та надано рекомендації щодо територіальних параметрів цих підзон.

Ключові слова: система громадського обслуговування, загальнокурортний громадський центр, об'єкти громадського обслуговування.

Параметри території, на яких формується система громадського обслуговування в приморських курортно-рекреаційних зонах та курортних містах залежить від містобудівних умов, типу та величини приморського міста, співвідношення площі його території до площі курортно-рекреаційної зони тощо.

Важливим аспектом формування систем громадського обслуговування є *елементи обслуговуючих територій* різного функціонального призначення, які включають ділянку загальнокурортного центру, ділянки закладів обслуговування, території зелених насаджень для розподілу навантаження відпочиваючих в зоні об'єктів обслуговування, території транспортно-пішохідних зв'язків, території автостоянок тимчасового зберігання транспортних засобів, пляжні території, а також території комунально-господарського призначення.

На основі загального аналізу структури часу рекреантів та перебування їх в різних функціональних зонах курортно-рекреаційних територій, визначено зони їх найбільш інтенсивного використання за добовий час активності. Баланс концентрації відпочиваючих в цих зонах виглядає наступним чином: в першій половині дня в зоні місць проживання зосереджується 10,0 %, в зоні зелених насаджень – 12,0 %, в зоні громадського обслуговування – 25,0 %, у пляжній зоні – 53,0 %; у другій половині дня ці показники становлять: в зоні місць проживання зосереджується 16,0 %, в зоні зелених насаджень – 18,0 %, в зоні громадського обслуговування – 44,0 %, у пляжній зоні – 22,0 %.

Таким чином, територією найбільш активного використання у першій половині дня є територія пляжу з припляжною зоною, а у другій половині дня – зона громадського обслуговування та паркова зона.

На основі цих даних пропорційний розподіл загальної кількості і ємкості об'єктів громадського обслуговування для різних за призначенням територій курортно-рекреаційної зони з урахуванням їх відвідуваності має наступну пропорцію: території місць проживання – 50,0 %, території зелених насаджень, парки – 30,0 %, пляж та припляжна територія – 20,0 %.

Отже, система громадського обслуговування в курортно-рекреаційних зонах в функціональному аспекті складається з наступних елементів:

- об'єкти обслуговування в зоні проживання (санаторії, готелі, житловий фонд тощо) – підприємства громадського харчування, побутового обслуговування тощо;
- об'єкти обслуговування в зоні зелених насаджень – спортивні майданчики, майданчики відпочинку;
- об'єкти обслуговування в зоні громадського центру – заклади культурно-розважального призначення, підприємства торгівлі тощо;
- об'єкти обслуговування в зоні пляжу – споруди різного призначення, пов'язані з акваторією (спортивні, яхт-клуби), підприємства громадського харчування обмеженого асортименту (води, морозиво, солодощі) тощо.

Головним структурним елементом систем обслуговування є *загальнокурортний громадський центр* або загальнокурортно-загальноміський центр, що формується в різних містобудівних умовах, є територіальною складовою системи громадського обслуговування та частиною єдиної планувальної структури громадських центрів в курортно-рекреаційних зонах, на території якого можна виділити наступні функціональні зони: курортно-оздоровчі, культурно-розважальні, торгівельно-побутові, фізкультурно-спортивні, адміністративно-господарські.

Функціональна структура загальнокурортного центру повинна передбачати максимальну кількість послуг, що припадають на одиницю затраченого часу відпочиваючих та одночасно забезпечувати рівномірність їх концентрації [1].

Для визначення необхідних територіальних параметрів загальнокурортних центрів досліджена їх структура. Так, загальнокурортні центри формуються у вигляді різних підсистем: споруд та вільних територій, до яких входять пішохідні зони та бульвари, озеленені території, майданчики для масових заходів, транспортні проїзди, автостоянки та інші території.

Узагальнені параметри співвідношення територіальних елементів загальнокурортних центрів наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Співвідношення елементів території загальнокурортного центру

	Елементи території	%
1	Ділянки закладів та підприємств обслуговування	**25-30**
2	Зелені насадження загального користування, фізкультурно-спортивні майданчики, пляж	**50-55**
3	Площі, дороги, автостоянки	**20-25**

Одним з найважливіших структурних елементів центру є підсистема зелених насаджень загального користування, парків та відкритих просторів для відпочинку. Площа цих територій в загальнокурортному центрі, як правило, не нормується, так як залежить від принципу розміщення центру по відношенню до озеленених територій в інших частинах курортно-рекреаційної зони. Центр може межувати з крупними зеленими масивами чи вміщувати в своєму складі значні озеленені території. В кожному конкретному випадку вирішення озеленення території центру залежить від природно-ландшафтної та містобудівної ситуації умов його формування, в зв'язку з чим показники озеленених територій центру можуть суттєво відрізнятися. При організації територій зелених насаджень в структурі загальнокурортного центру автор пропонує формувати функціональні зони парків за співвідношенням, що наведено у таблиці 2.

При розвитку загальнокурортного центру резерв територій для створення організованого ландшафту передбачається за рахунок використання вільних від забудови ділянок. Збільшувати площу зелених насаджень також допускається шляхом максимальної концентрації закладів громадського обслуговування, що дає можливість вивільнити цінні курортно-рекреаційні території під паркову та озеленену зони.

Іншою структурною складовою загальнокурортних центрів є транспортна підсистема, специфіка якої в умовах курортно-рекреаційних зон визначається сезонною нерівномірністю функціонування, роллю транспорту як складової частини курортно-рекреаційних процесів, підвищенням екологічних вимог природного середовища до транспорту.

Таблиця 2

Співвідношення функціональних зон загальнокурортного парку з його загальною територією

	Функціональні зони загальнокурортного парку	%
1	Зона відпочинку та прогулянок (в тому числі лікувальних)	**60-70**
2	Зона розваг	**9-13**
3	Зона фізкультурно-спортивних споруд	**10-12**
4	Зона відпочинку дітей	**7-8**

Формування нових та удосконалення існуючих транспортних підсистем, що мають відношення до обслуговування центру відбувається, необхідно здійснювати з урахуванням ефективного використання зовнішнього та внутрішнього транспорту, можливості організації додаткових транспортних зв'язків та перспективного розвитку системи громадського обслуговування.

Специфікою приморських курортно-рекреаційних зон є можливість зв'язку загальнокурортних центрів водними видами транспорту, при цьому лінії водного транспорту мають бути продубльовані наземними видами транспорту (електрокарами, автобусами тощо).

При планувальній організації транспортно-пішохідної підсистеми загальнокурортного центру важливим завданням є розвиток системи пішохідних зв'язків, що забезпечують найкоротші шляхи до об'єктів громадського обслуговування, ізоляцію пішохідних потоків від руху транспорту, розвантаження громадського транспорту від переміщень на близькі відстані, що також вимагає певних територіальних "витрат".

При організації пішохідного руху в центрі як правило застосовуються три прийоми: в лінійному – головна пішохідна вулиця, алея чи бульвар: в компактному – пішохідна площа; в розосередженому – система площ та пішохідних вулиць, алей та бульварів.

На території загальнокурортних центрів необхідно передбачати організацію мережі автостоянок, що буде задовольняти потреби в місцях для паркування автомобілів, які обслуговують загальнокурортний центр, а також раціонально та рівномірно розподіляти відпочиваючих, що користуються індивідуальним транспортом для більш ефективного використання рекреаційних ресурсів з врахуванням вимог щодо охорони оточуючого середовища [2].

На основі проведених досліджень, аналізу структури загальнокурортного центру, а також обґрунтування необхідності розширення кількості об'єктів

громадського обслуговування різного виду, що автоматично вимагає збільшення територій для їх розміщення запропоновано орієнтовні (узагальнені) показники розрахунку площі загальнокурортного та загальнокурортно-загальноміського центрів, що наведено у таблиці 3.

Таблиця 3

Техніко-економічні показники територій загальнокурортного та загальнокурортно-загальноміського центрів

Показник	Одиниця виміру	Значення показників для загальнокурортного центру	Значення показників для загальнокурортно-загальноміського центру
Площа центру з елементами парку	$м^2$ / чол.	**12-15** 10*	**10-12** 7-10*
Ділянки закладів громадського обслуговування	$м^2$ / чол.	**3-4**	**5-6**
Території зелених насаджень	$м^2$ / чол.	**15-20**	**12-15**
Питомий показник території центру по відношенню до курортно-рекреаційної зони / курортного поселення	%	**7-9**	**7-9**
Питомий показник ділянок закладів обслуговування по відношенню до курортно-рекреаційної зони / курортного поселення	%	**2-3**	**3-4**
Площа забудови центру	$м^2$ / чол.	**1,5-2**	**2-2,5**
* - показник згідно ДБН 360-92** “Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень”			

Таким чином рекомендується збільшити діючий нормативний показник площі загальнокурортного центру в курортно-рекреаційній зоні з 10 $м^2$/чол. до 12-15 $м^2$/чол., а загальнокурортно-загальноміського центру у контактній зоні курортних поселень до 20-25 $м^2$/чол.

Отже, у статті досліджена специфіка визначення територіальних параметрів як систем громадського обслуговування в цілому, так і їх окремих елементів з врахуванням особливостей формування їх в умовах приморських зон, зростання загальної площі обслуговуючих територій у зв’язку з розвитком нових видів

обслуговування, а також з розширенням функцій громадських центрів як інтегрованих елементів обслуговування тимчасового та постійного населення.

Література

1. Рекомендации по формированию общественных центров курортов / КиевНИИП градостроительства. – М.: Стройиздат, 1985. – 64 с.
2. Містобудування. Довідник проектувальника: вид. друге, доп. / [За заг. ред. д-ра архіт. Т.Ф. Панченко]. – К.: Укрархбудінформ, 2006. – 192 с.
3. Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень. ДБН 360-92**. – К.: Укрархбудінформ, 2002. – 107 с.

Аннотация

В статье рассмотрены структурне элементы системы общественного обслуживания в курортно-рекреационных зонах, составные части общекурортных общественных центров и даны рекомендации по территориальным параметрам этих подзон.

Ключевые слова: система общественного обслуживания, общекурортный общественный центр, объекты общественного обслуживания.

Summary

Structural elements of public service system in resort and recreational areas and main components of resort public centers are examined in the article. Territorial parameters of these zones are offered.

Keywords: public service system, public resort center, public service objects.

УДК 712.2

Т. Ф. Панченко
доктор архітектури,
професор, завідувач кафедри ландшафтної архітектури КНУБА
С. М. Проценко
кандидат географічних наук,
доцент кафедри ландшафтної архітектури КНУБА
Л. І. Рубан
кандидат архітектури,
доцент кафедри ландшафтної архітектури КНУБА

НОВІ НАУКОВІ НАВЧАЛЬНІ НАПРЯМИ В ЛАНДШАФТНІЙ АРХІТЕКТУРІ

Анотація: в статті розглянуті сучасні проблеми ландшафтної архітектурної освіти та визначенні напрями поліпшення учбового процесу.

Ключові слова: ландшафтна архітектура, навчальний процес, рекреаційно-туристичне середовище, нормативно-правові засади.

Під поняттям «ландшафтна архітектура» розуміється архітектура відкритих просторів, яка включає охорону та перетворення природних або штучно створених елементів ландшафту, формування систем озеленення поселень, організацію курортно-рекреаційних зон та туристичних осередків культурної спадщини, здійснення благоустрою та дизайну урбанізованого середовища та інші аспекти формування комфортних умов для життєдіяльності людей.

Формування спеціалізації «ландшафтна архітектура» започатковано в Україні у 1960-70х рр. відомими вченими І.Родічкіним, Ю.Бондарем, Т.Максимюк, В.Маєвською, О.Кузьмич, Я.Садовенко та іншими, плідна наукова та проектна діяльність яких пов’язана з провідними інститутами НДПІмістобудування та «Діпроміcто», з вищими учбовими закладами Київський інженерно-будівельний інститут (зараз - КНУБА) та Львівська Політехніка, іншими науково-проектними установами того часу.

В цей період були розроблені перші «Норми проектування зелених насаджень у різних природних зонах Української РСР» (РСН 183-68); методичні посібники «Проектування, будівництво і прийняття в експлуатацію парків, садів, скверів й інших об’єктів комплексного благоустрою в містах УРСР» (РДМУ 204. УРСР 041-84) та «Формування архітектурно-ландшафтного середовища великих міст» (Держбуд, 1986), тощо.

На наступному етапі, у 1980-90-х роках, проблематика ландшафтної архітектури була розширена завдяки новим науковим дослідженням з рекреаційної географії, розвитку екологічних аспектів містобудування, розробці схем територіальної організації охорони природи та схем розвитку туризму на регіональному рівні. Вагомий внесок щодо розвитку нових напрямків ландшафтної архітектури належить таким українським вченим, як В.Зарецький, В.Городський, О.Мазуркевич, Т.Панченко та багатьом іншим. За участю цих спеціалістів були видані перші у СРСР будівельні норми щодо рекреаційних територій - «Інструкція з планування та забудови курортів і зон відпочинку. ВБН 23-75», монографія «Містобудівні основи розвитку курортно-рекреаційних районів СРСР» (1990), наукові праці по лінії міжнародного співробітництва «Розвиток приморських курортно-рекреаційних зон» (Болгарія-Україна,1973), «Проектування курортів та їх центрів, зон відпочинку та туризму в системах населених місць» (Румунія-Україна, 1988), «Black Sea Sustainable Tourism Initiative» (Болгарія, Грузія, Румунія, Росія, Туреччина, Україна, 1996), «Туристичне середовище: архітектура, природа, інфраструктура» (2009), тощо.

У 1988 році було створено Асоціацію ландшафтних архітекторів, яка протягом тривалого часу тісно співпрацювала з міжнародною організацією IFLA – Міжнародною Федерацією ландшафтних архітекторів. За останні роки українські провідні фахівці приймали участь у міжнародних конференціях та зустрічах щодо розв'язання таких ландшафтно-рекреаційних проблем: «Розвиток туризму і захист довкілля». (Кіпр, 1994), «Туризм і природа» (Туреччина-Росія-Україна, 1995-1996), «Збережемо Чорне море» (Туреччина, 2009), тощо.

Згідно з існуючою світовою практикою, саме вищі навчальні заклади є тими осередками, навколо яких формується розвиток нових стратегічних досліджень та розповсюдження результатів цих досліджень в сучасну практику проектування. Але стан сьогоденної української освіти в цій галузі не відповідає високим потребам сучасності. Фактично, повноцінно не відбувається органічного інтегрування учбового процесу в сучасне архітектурно-ландшафтного проектування, не здійснюється розроблення нових наукових досліджень, посібників та підручників з питань сучасної ландшафтної архітектури, також майже відсутні дисертаційні дослідження з спеціальності 18.00.04 в частині «ландшафтна архітектура».

Відсутність сучасної комплексної програми підготовки кадрів за спеціальністю «ландшафтна архітектура» як на рівні архітектурної освіті, так і на рівні підвищення кваліфікації для практикуючих ландшафтних архітекторів та проектувальників, представників органів управління в сфері містобудування та архітектури, міського дизайну та благоустрою неминуче призводить до

зниження рівня естетичного, культурного, технічного та екологічного стану як міських, так і ландшафтно-рекреаційних територій. Також неналежна увага приділена напряму ландшафтної архітектури (еколого-ландшафтного планування), сфера діяльності якого знаходиться на перетині районного планування, містобудування, географії та землеустрою, що призводить до розбіжностей в термінології та ускладнює формування термінології науково-теоретичної бази.

Як наслідок відсутності належного кадрового складу, компетентного в цій галузі, недостатньо приділяється уваги удосконаленню нормативно-правової бази в сфері ландшафтної архітектури, що спричинило протиріччя в проектуванні окремих положень статей законів України «Про природно-заповідний фонд», «Про навколишнє середовище», «Про прибережні території», «Про благоустрій населених пунктів» [1], «Про регулювання містобудівної діяльності» [2], тощо. Окремо накреслимо, що в законі України «Про регулювання містобудівної діяльності» [2] взагалі відсутнє поняття «ландшафтна архітектура», не відображені засади проектування та організації територій ландшафтного призначення.

Тому, незважаючи на значні досягнення в галузі ландшафтної архітектури, яка інтегрує різні напрями проектної, наукової та педагогічної діяльності, сучасна підготовка студентів (за відповідною спеціалізацією) не є задовільною та особливо потребує свого вдосконалення та розвитку.

Враховуючи вищевикладене на сучасному етапі, основними науковими напрямами в галузі розвитку ландшафтної архітектури, на думку авторів, є:

- вивчення питань синтезу ландшафту та історико-архітектурної спадщини для потреб туристичної діяльності;
- формування туристично-рекреаційного середовища;
- вивчення особливостей еколандшафтів на базі екологічної мережі України.

Напрями удосконалення навчального курсу зі спеціалізації «Ландшафтна архітектура» базуються на теоретичних і прикладних аспектах сфери діяльності даної галузі й мають бути спрямовані на:

- визначення місця і ролі «ландшафтної архітектури» як складової містобудування та розкриття її розвитку в історичному контексті;
- наведення типології ландшафтно-рекреаційних ресурсів та класифікації об’єктів ландшафтної архітектури;
- визначення особливостей об’єктів природно-заповідного фонду, історико-культурної спадщини, курортно-рекреаційного будівництва з позицій їх ландшафтного благоустрою та естетики дизайну середовища;

- визначення основних принципів формування системи озеленення міського середовища, формування екологічної мережі регіонів та систем туризму;
- розробку принципів та основ архітектурно-ландшафтної організації та благоустрою населених пунктів;
- надання аналізу законодавчої бази, нормативно-методичних матеріалів, необхідних для проектування об'єктів ландшафтної архітектури, курортів, зон рекреації та туризму [3].

Висновки.

Для розвитку нових навчальних напрямів в ландшафтній архітектурі необхідно приділити увагу вирішенню таких питань:

1. забезпечити паритетний розвиток спеціальності «ландшафтна архітектура» із іншими навчальними напрямками в архітектурній сфері;
2. цілеспрямовано здійснювати підготовку кадрів за спеціальністю «ландшафтна архітектура» у вищих навчальних закладах України шляхом поєднання напрацювань та методик класичної школи з сучасними тенденціями вітчизняної та світової практики проектування. Сучасна освіта має бути спрямована на формування нової «еко-свідомості» у майбутніх фахівців з ландшафтної архітектури з першого року навчання;
3. всебічно сприяти процесам об'єднання та розвитку науки та освіти в галузі ландшафтної архітектури, особливо в питаннях підготовки та залучення молодих фахівців.

Світові тенденції розвитку сучасного суспільства свідчать, що спеціальність «ландшафтна архітектура» стає однією із пріоритетних напрямів сучасної архітектурної освіти, тому необхідні сучасні підходи до її організації та подальшого розвитку.

Список літератури:

1. Закон України «Про благоустрій населених пунктів» від 06.09.2005 №2807 – IV/ Відомості Верховної ради України (ВВР), 2009, № 49, с.517.

2. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності»/ Відомості Верховної ради України (ВВР), 2011, № 34, с.343.

3. Панченко Т.Ф. Концептуальні засади архітектурно-ландшафтної організації території як екологічного чинника покращення стану довкілля/ Т.Ф. Панченко//Досвід та перспективи розвитку міст України. Екологічні

аспекти містобудування. Збірник наукових праць №19, – К,: Ін-т «Діпроміcто», 2010.

Аннотация

Рассмотрены современные проблемы ландшафтного архитектурного образования и определены пути улучшения учебного процесса.

Ключевые слова: ландшафтная архитектура, учебный процесс, рекреационно-туристическая среда, нормативно-правовая база.

Annotation

The article describes modern problems of the landscaping education and depicts the ways for improvement of educational process.

Keywords: landscape architecture, education process, the architecture-landscape environment for tourism, normative legal basis.

АРХІТЕКТУРА БУДІВЕЛЬ І СПОРУД

УДК 725.3.381

М. В. Гарбар
асистент кафедри ДАС, КНУБА

АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ ВЕЛОСИПЕДНОГО ТРАНСПОРТУ

Анотація: в статті аналізується досвід використання велосипедного транспорту в загальній транспортній мережі, принципи організації стоянок та гаражів для велосипедів в містах.

Ключові слова: велосипедний транспорт, стоянки та гаражі для велосипедів.

У Європі для поїздок в місті широко використовуються велосипеди. Плани розвитку велосипедної інфраструктури за рубежем з'явилися 30 років тому, причому часто під натиском "зелених" і громадськості. В місті Фрайбург (Німеччина) велосипедні доріжки вперше з'явилися в 1970 р. Тоді їх протяжність налічувала лише 29 *км*. Сьогодні це вже 500 кілометрів зв'язаних в одну мережу доріжок. Тільки в центрі діє більше 5 тисяч парковок для велосипедів. Одна, на 1000 одиниць, побудована навіть в метро. Завдяки спеціально розробленому транспортному плану, що постійно оновлюється, у Фрайбурзі використання громадського транспорту зросло з 11 до 18%, велосипедів — з 15 до 26%, у відмінності від автомобільного транспорту, використання якого зменшилося з 38 до 32%. Особливо сприяло цьому рішення, прийняте в 1973 р. про перетворення міського центру в пішохідну зону, через що в'їзд в центр всім автомобілям був заборонений. [5].

Європейські міста і столиці прагнуть вирішувати питання як транспортного перенавантаження так і екології, що створює сприятливі умови для велосипедного транспорту. Транспортні асоціації Лондона (Великобританія) мають досвід впровадження велосипедного транспорту не тільки для мешканців міста, але й для туристів, що покращую екологічне становище мегаполісу (існує спеціальний розділ на офіційному сайті урядової асоціації транспортників, який дає інформацію про велосипедні стоянки в місті, пункти прокату, популярні маршрути та велодоріжки, парки, сквери і

спеціальні велодроми, питання безпеки велосипедистів на вулицях, спеціальні заходи, акції тощо). Окремий розділ називається (велосипед в громадському транспорті) і підказує, як на велосипеді добратися з однієї частини міста в іншу. Правила перевезення велосипедів в громадському лондонському транспорті досить легкі.

Сайт дає карту тих станцій метро, де можливе перевезення нескладних велосипедів (перевезення доладних моделей дозволені на будь-якій станції, у будь-який час). На більшості ліній лондонської підземки провезення нескладних велосипедів заборонене в часи пік. У автобусі велосипеди необхідно складати і слідувати тим же правилам, як при перевезенні дитячої коляски або багажу. При перетині річок на будь-якому плавучому транспорті, дозволене перевезення будь-яких видів велосипедів. Автоматичний безкоштовний он-лайн планувальник маршруту на порталі дозволить прокласти його з урахуванням початкового і кінцевого пункту призначення і часу відправлення, видаючи варіанти переміщень з велосипедом в громадському транспорті. Туристи відзначають, що відношення до велосипедистів на вулицях і дорогах Лондона дуже доброзичливе.

В Нідерландах планування для велосипедів представлено відповідно до концепції ієрархії про мережі велосипедного транспорту. Магістралі велосипедних смуг руху розплановані в місті як відокремлене покриття глобальної мережі, яка об'єднує центральну частину міста з прилеглими маршрутами руху. Допоміжна транспортна смуга руху дозволяє велосипедистам дістатися до цих магістралей. Таке подання ієрархії велосипедного транспорту є гарним прикладом планування як для велосипедів, так і для авто і громадського транзитного транспорту [4].

В Нідерландах вело транспорт стоїть на другому місті після автомобільного, за використанням. На велосипед доводиться більше людино-кілометрів подорожі, ніж у потягів, його використовують для 29% всіх поїздок.

Нідерланди приступили до нової крупної ініціативи, направленої на подальше збільшення використовування велосипедів. Це дозволяє допомогти розв'язанню сучасних екологічних проблем пов'язаних із глобальним потеплінням, підвищенням упорядкованості міського транзиту та зниженням зростання субсидій. Для стримування зросту кількості автомобілів, в 1992 році голландський парламент прийняв новий генеральний план для велосипедного транспорту, розрахований на двадцять років. Він має на меті збільшити на 30% подорожі на велосипеді і збільшити подорожі на потязі на 15% (шляхом вдосконалення транзитних інтеграції велосипеда) [1].

Генпланом передбачений легкий доступ до гаражів велосипедів, що забезпечує недорогий і зручний спосіб доступу до більшості місць міста.

Поєднання велосипедного транспорту з єдиною транспортною системою характерна для нідерландської транспортної політики, що робить використання не-автомобільного транспорту привабливим і простим, наскільки це можливо.

У Нідерландах, існує 5000 км велосипедних доріжок в містах та 10 000 км велосипедних доріжок на приміській території.

Після прекрасного прикладу міста Делфт (місто-супутник Гааги), органи інших міст розробили добре інтегровані всеосяжні мережі велосипедного транспорту. Ця мережа вулиць зорієнтована на людину, рух автомобілів дозволений тільки на дуже повільній швидкості. Розроблена модель системи вулиць передбачає дуже високий рівень ходьби та поїздок на велосипеді на короткі дистанції на всі необхідні напрямки — магазини, місця праці, зупинки громадського транспорту, а також щоденний відпочинок — при одночасному зниженні автомобільних поїздок.

Розроблена в останні десять років планувальна система м. Хаутен (Нідерланди), забезпечує видатне втілення сучасних голландських містобудівних принципів забезпечення пріоритетного напрямку розвитку велосипедного транспорту та пішоходів. Планувальна система міста з діагональними сітками руху для велосипедів та пішоходів передбачає маршрути від центральної площі до залізничної станції, де розташований гараж для велосипедів, по дорозі знаходяться роздрібні торгові комплекси, та невеликі стоянки автомобіля. Така транспортна система дозволила автомобілям рухатися в цілому тільки радіально по зовнішній окружній кільцевій дорозі, що майже звільнило місто від транспорту. Так вісім з десяти поїздок відбуваються на велосипеді або пішки, не дивлячись на високий рівень кількості автомобілів.

В Нідерландах досить розповсюджений прокат велосипедів, який пов’язаний в загальну транспортну мережу. В теперішній час в Нідерландах велосипед використовується як транзитний транспорт доступу до залізничної станції більш ніж 35% від всіх видів транспорту, в той же час 1 з 10 пасажирів використовує велосипед від станції до кінцевого пункту призначення.

Найбільш розповсюдженими в Нідерландах є криті парковки для велосипедів на 700-800 велосипедів. Середній розмір стоянки для велосипеду складає біля 1000 велосипедів, є 14 гаражів з кількістю більше 2000 одиниць, 7 гаражів – з кількістю менше 500, але є і окремі об’єкти розміром до 60 одиниць. Шафи для велосипедистів є розповсюдженими на стоянках з невеликою кількістю місць, приблизно 10-50 одиниць.

Все частіше нові парковки для велосипедів розташовують під залізничними станціями в безпосередній близькості від входів на станцію. Це звільняє території прилеглі до вокзалів в місті. Побудова нової підземної

стоянки, що охороняється, хоча і є дорогою за собівартістю, але в 10 разів дешевша ніж автомобільна.

Автоматизовані паркувальні системи, які дуже вдало використовують в Японії, проходять іспити в Нідерландах аби дослідити їх потенціал для зниження експлуатаційних витрат та збільшення щільності зберігання велосипедів.

Гаражі для велосипедів зазвичай мають додаткові приміщення (відділи оренди, ремонту, сервісу та продажу велосипедів). В деяких містах гаражі для велосипедів блокуються з підприємствами іншого призначення, наприклад, магазинами чи закусочними.

Особливістю велосипедного транспорту в Нідерландах є високий рівень доступу його до транзиту і відносно невелика залежність від автомобілів. Велика увага приділяється місцевими органами влади пристосуванню вулиць до велосипедів та пішоходів. Останні десятиріччя в центрі уваги місцевого уряду є зменшення швидкості автомобільного руху в житлових та торгових площах для надання пріоритету пішоходам та велосипедистам. Де не вдавалося зменшити рух автомобілів, велосипедисти та пішоходи отримали окреме право проїзду з ретельною увагою до перехресть потоків руху. Загальні голландські дослідження в напрямку розвитку пішохідного і велосипедного планування в місті дають свої вагомі уроки для інженерів, проектувальників, і політиків з інших країн [1].

За рейтингом, проведеним в 2010 році, Амстердам (Нідерланди) став велосипедною столицею світу та має 40% всього дорожньо-транспортного руху на велосипеді. Місто створило гарні умови для велосипеду, що сприяє здоровому, активному життю його мешканців. Розроблена розгалужена мережа безпечної, швидкої і зручної велосипедної їзди, збільшені заходи по безпеці дорожнього руху велосипедистів, створені програми профілактики крадіжок, а також збільшилася кількість велосипедних стоянок та навісів. [3]

У Німеччині і Данії велосипеди також займають значну частку від загального транспорту. Копенгаген (Данія), місто з високою якістю рівня життя, також є місцем впровадження успішних програм велосипедного виду транспорту. У Данії практично кожний мешканець має велосипед, і впродовж багатьох років Копенгаген був відомий як «місто велосипедів». Біля 32% працівників використовують велосипед для поїздок на роботу. Мережа велосипедних шляхів міста розгалужена і активно використовується. Велосипедні доріжки здебільшого відокремлені від основної смуги руху, а іноді і мають свої власні системи сигналу. Місто надає велосипеди в прокат, які можна знайти в центрі міста і використовувати із заставою в 20 крон, при поверненні велосипеду до одної з багатьох стійок. [3]

Влада Північної Рейн-Вестфалії (Західна Німеччина) докладає великих зусиль для заохочення міст в використанні велосипедів, видаючи низку законів. Так в Мюнстері велосипед є активним видом транспорту. Близько 43 відсотків поїздок в місті відбувається на велосипеді і 48 відсотків на машині, що є дуже високим відсотком велосипедних подорожей в порівнянні з більшістю німецьких міст. Мюнстер не став містом дружнім для велосипеду випадково: під час Другої світової війни центр міста був майже повністю зруйнований, тому при реконструкції міста було вирішено, що велосипеди і автобуси мають бути важливою частиною міського руху. За останніх 50 років місто постійно працювало над збільшенням використання велосипедного виду транспорту. Велосипедна освіта викладається в школі та у дитячому садку, починаючи з віку 3 років. Ці курси проводяться щорік з боку поліції, і діти проходят тестування у віці 9 років. Діти у віці 8 (за станом на 1997 р. в даний час 10 років) і молодше зобов'язані їздити по тротуару в Німеччині. В травні 1999 року 26 міст Північної Рейн-Вестфалії були учасниками велосипедної программи [2].

У м. Відень (Австрія) в 2008 р. в програмі житлового будівництва був розроблений архітектурною групою GESIBA та відкритий для мешканців міста житловий комплекс на 99 квартир, який називають "Байк - Сіті". Із згоди місцевої ради Відня місця паркування для автомобілів в комплексі були зменшені на 50%. Проте, головним нововведенням є те, що замість створення стандартної кількості парковок для автомобілів, великі суми грошей були заощаджені і використані на більш дешеві велосипедні стоянки. Кошти що залишилися були інвестовані в такі зручності, як сауна, кімната відпочинку, приміщення збору співтовариства та в зелені насадження. Результатом доцільності такого типу житла була кількість заявок мешканців Відня, яка ще під час проектування перевищувала кількість квартир в 5 разів. Це послугувало для Влади стимулом перегляду існуючих будівельних норм, а також початком розробки нового комплексу на 250 квартир, готелю та парку для мешканців, які використовують велосипедний транспорт. Поряд із «Байк-сіті» були збудовані і інші житлові комплекси в яких була зменшена кількість машиномісць відповідно до вимог законодавства Австрії і це не зменшило їх привабливості та конкурентоздатності. Кошти, які були зекономлені на будівництві направили на розвиток інфраструктури цих житлових будинків.

Успіх цих житлових проектів виявили деякі крупні недоліки в будівельній політиці Відня і дозволили зрозуміти, що задля збільшення ринку клієнтів з потенційних велосипедистів та поліпшення якості життя, необхідно внести зміни в інфраструктури системи руху і забезпечити додаткові стимули для використання велосипеда.

Існують наступні засоби для заохочення використання велосипедного транспорту:

- Забезпечення відокремлених доріжок для велосипеда та розгалуженої системи велосипедних доріжок уздовж головних вулиць;
- Розробка інформаційних знаків на велосипедних доріжках;
- Розробка безпечної велосипедної освіти і програми заохочення їзди на велосипеді;
- Забезпечення стійок для велосипедів або інших видів споруд чи обладнання для безпечного зберігання велосипедів;
- Законодавча база і постанови для використання велосипедного транспорту та їх виконання.

Література

1. «Bicycle access to public transportation: learning from abroad.» By Michael Replogle. Institute for Transportation Engineers Journal, December, 1992. http://apps.edf.org/documents/2294_BikesJournal.pdf.
2. http://www.uni-muenster.de/Rektorat/profile/S11.HTM.
3. «11 most bicycle friendly cities in the world» http://www.virgin-vacations.com/11-most-bike-friendly-cities.aspx.
4. «Planning for non-motorized vehicles» Chiaki Kuranami, Derek D. Bell, Bruce P.Winston. The wheel extended, a Toyota Quarterly review. №90, 1994. – 24 p.
5. «Киевские ведомости» №73 (2878), Пятница, 4 Апреля 2003.

Аннотация

В статье анализируется опыт использования велосипедного транспорта в общей транспортной системе, принципы организации парковок и гаражей для велосипедов в городах.

Ключевые слова: велосипедный транспорт, парковки и гаражи для велосипедов.

Annotation

The article analyzes the experience of cycling in the overall transport system, the principles of parking and a garage for bicycles in cities.

Keywords: bicycle transport, parking and bicycles garages.

УДК 725.826 725.84/89

Г. П. Деппершмідт,
студентка,
О. П. Олійник,
професор, канд.арх.,
Національний авіаційний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНИХ СПОРУД СУЧАСНОСТІ

Анотація: сучасні багатофункціональні будівлі характеризуються архітектурною індивідуальністю, компактністю, наявністю досить великої номенклатури соціально-побутових функцій. Один з напрямків розвитку таких будівель - будівництво багатофункціональних спортивних комплексів, яке продиктоване пошуком нових перспективних шляхів вдосконалення спортивних споруд у напрямку інтеграції спорту вищих досягнень, спортивно-оздоровчих та культурно-розважальних функціий в єдиному обсязі.

Ключові слова: спортивний комплекс, класифікація, сучасні тенденції розвитку.

Метою даної статті є дослідження особливостей тенденцій розвитку спортивних споруд.

Аналіз останнніх досліджень і публікацій: дослідження Белоносова С. А. з архітектурного формування інтер'єрів багатофункціональних спортивних комплексів, дослідження Горохова В. А. з проектування та будівництва спортивних комплексів. Аналіз Зобової М. Г. принципів архітектурно-містобудівного проектування та модернізації фізкультурно-спортивних комплексів.

Виділення невирішеної раніше частини проблеми. Виявлення тенденцій розвитку спортивних споруд.

Актуальність теми полягає в дослідженні і розробці нових архітектурних форм спортивних комплексів, модернізації, комфортності використання спортивних об'єктів, в визначені перспективних напрямків в архітектурному формуванні спортивних комплексів.

Основна частина досліджень. Дослідження розвитку та зміни архітектурних форм спортивних комплексів, виявлення основних принципів розвитку, визначення перспективних напрямків в архітектурному формуванні спортивних комплексів.

XX століття надало колосальниий вплив на розвиток і характер міжнародного спортивного руху, та й самого спорту. Аналізуючи

трансформації, що відбулися і відбуваються в цьому розвитку, слід виділити в XX столітті три основних періоди.

Перший - 1900-1945 рр., другий - 1946-1985 рр. і третій - з 1986 р по теперішній час. Перша половина XX століття - це період створення багатьох міжнародних спортивних організацій, федерацій та організаційного зміцнення системи міжнародного спортивного та олімпійського руху. Це був період активного розвитку міжнародного спортивного руху, створення спортивної інфраструктури в багатьох країнах, появи спортивних трансляцій по радіо і телебаченню, що зіграли важливу роль у популяризації спорту, теорії та методики підготовки спортсменів в окремих видах спорту тощо [3]. Спорт в цей період не носив масового характеру і в його розвитку в багатьох країнах переважала змагально-оздоровча спрямованість (німецька, французька і шведська спортивні системи).

Другий період виявився багатий різними подіями, які значно змінили характер і спрямованість спорту. Зростання популярності Олімпійських ігор. Це був період спортивно - змагальної спрямованості у розвитку спорту , коли його результати використовувалися багатьма країнами в ідеологічних і політичних цілях. Незважаючи на зародження в середині 60-х років масового руху "Спорт для всіх", для цього періоду характерно переважний розвиток спорту вищих досягнень. Різко зросла цікавість до вивчення можливостей людського організму, що виявилося корисним і для самого спорту, так як ці знання дозволили вивести систему підготовки спортсменів вищого класу на новий рівень.

Сучасний період, починаючи з середини 80-х років, вніс, набагато більше змін в спорт, ніж два попередні. Ці зміни носять кардинальний характер. Професійні спортсмени в ряді видів спорту стали брати участь в Олімпійських іграх, а професійний спорт став складовою частиною міжнародного спортивного руху, посилилася боротьба міжнародних спортивних організацій з допінгом, меркантилізм став основною цінністю в спорті [5].

Початок двадцять першого століття ознаменувався новим поворотом в проектуванні і будівництві соціально значимих об'єктів. Їх багатофункціональність визначила розвиток нових типологічних структур, у тому числі і серед об'єктів спортивного призначення. Поряд з новими багатофункціональними громадськими центрами культури, торгівлі, бізнесу, з'являються спортивні, де сучасні тенденції в розвитку суспільства та спорту зумовлюють прагнення до зближення рівня об'єктів для професійного і аматорського спорту, де проектуються простори універсального використання, функціональне насичення засноване на привабливості для спортсмена.

Мережа фізкультурно-спортивних споруд вважається складною, великою

і різноманітною серед всіх інших систем обслуговування населення. Вона входить складовою частиною в усі структурні елементи населених місць, від самих початкових ступенів до найбільших загальноміських і заміських споруд, олімпійських комплексів [1].

Фізкультурно-спортивні споруди – це система, яка постійно змінюється, вона нерозривно пов'язана з розвитком суспільства. Соціальні зміни, що відбуваються в суспільстві, викликають до життя нові види і форми фізкультурно-оздоровчих та дозвіллєвих занять. Відповідно до цих змін виникають тіпологічні особливості фізкультурно-спортивних споруд:

1. Змінюються спортивно-технологічні параметри місць проведення занять; збільшується частка універсальних, багатофункціональних приміщень і споруд, що забезпечують можливість трансформації приміщень;

2. Розширюються склади споруд за рахунок приміщень для фізкультурно-оздоровчих, розважальних і клубних видів діяльності;

3. Посилюються взаємозв'язки критих і відкритих споруд при широкому їх використанні для нових нетрадиційних видів активного дозвілля;

4. Забезпечується доступність фізкультурно-спортивних споруд для інвалідів, до складу споруд входять спеціалізовані зали та приміщення для їх занять; розвиваються спеціалізовані спортивні центри: гірськолижні, вітрильні, кінноспортивні та ін;

5. Зростає комфортність споруд, їх інтер'єрів і зовнішнього середовища; все більше уваги приділяється привабливості архітектурного вигляду фізкультурно-спортивних споруд;

6. Спостерігається зростання будівництва критих споруд замість відкритих басейнів, стадіонів, ковзанярських доріжок [2].

Для формування нових пропозицій спортивних комплексів потрібно аналіювати спортивні об'єкти того чи іншого призначення, їх кількість, місця розташування, доступність, об'ємно-планувальні структури,класифікації та ін.

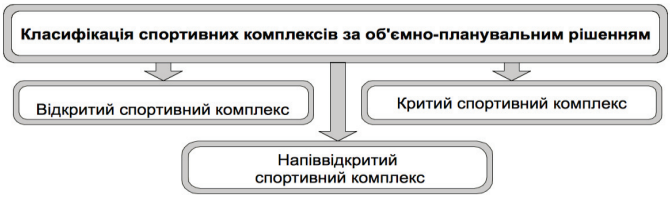

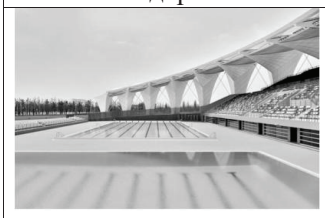
Схема 1. Класифікація спортивних комплексів.

За об'ємно-планувальноію конструкціією розрізняються спортивні комплекси відкриті, криті і напіввідкриті.Відкриті спортивні комплекси - це

споруди, в яких змагання та навчально- тренувальні заняття проводяться підвідкритим небом.

Криті спортивні комплекси. Криті спортивні комплекси - це споруди, в яких змагання та навчально- тренувальні заняття проводяться в критих залах, манежах, басейнах, Палацах спорту і т.п.[1].

Споруди з навісом, в яких змагання та навчально-тренувальні заняття проводяться на відкритому повітрі, відносяться до напіввідкритим комплексам.

Відкриті	Криті	Напіввідкриті
		

Приклади класифікації спортивних комплексів.

Поряд з появою безлічі нових форм і видів фізкультурно-спортивних занять, які користуються попитом у населення, з'являється безліч нових архітектурних форм споруд.

Типи громадських будівель і споруд розвивалися в часі як кількісно, так і якісно. Одні з них мають древні прототипи, інші виникли в пізніші часи, треті з'явилися у наш час. Можна чекати і надалі народження нових видів і типів громадських будівель [1].

В даний час визначилися стійкі тенденції розвитку фізкультурно-спортивних споруд:

- орієнтація на великі комплексні об'єкти з великою кількістю різних площинних і об'ємних споруд;

-поява багатоповерхових корпусів;

-будівництво багатозальних корпусів;

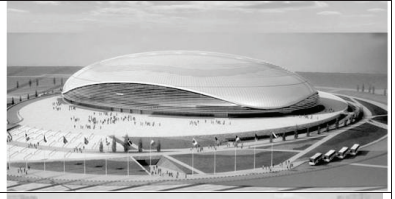
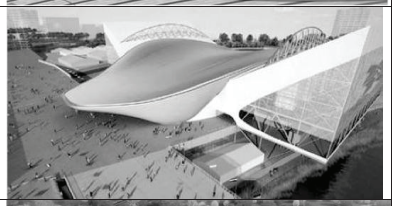
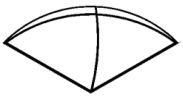
- реалізація ідей зростаючих об'ємних структур з уніфікованих секцій, що включають приміщення обслуговування;

-будівництво універсальних спортивно-видовищних залів як центрів суспільного, культурного і спортивного життя;

-пошук рішень цілорічного використання спортивних споруд; трансформація споруд (відкритих в хорошу і критих в погану погоду).

-комплексні спортивні споруди призначаються для декількох видів спорту. Вони можуть мати одне або декілька основних споруд для різних видів спорту, розташованих на одному майданчику або в одній будівлі. Такі спортивні споруди класифікуються в залежності від їх призначення і характеру конструктивного та об'ємно-просторового рішення [3].

Таблиця сучасних форм спортивних комплексів

Початкові форми споруд	Форми споруд 20ст.	Форми споруд 21ст.
		
		
		
		
		
		

Будь-які заходи по виявленню тенденцій розвитку спортивних споруд неможливі без належної уваги до інфраструктури всього міста, починаючи від спортивних майданчиків і закінчуючи міськими спортивними спорудами. Взаємозв'язок спортивних споруд з міським плануванням є дуже важливим, тому що вони відіграють помітну роль в структурі міста. Але для організації повноцінних занять фізичною культурою і спортом важливі не тільки споруди великі міські споруди, а й більш дрібні об'єкти, які часто вбудовані в будівлі не спортивного призначення. При цьому необхідно враховувати безліч факторів, що впливають на функціонування кожної спортивної споруди окремо [3].

Висновки. Початок двадцять першого століття ознаменувався новим поворотом в проектуванні і будівництві соціально значимих об'єктів. Їх багатофункціональність визначила розвиток нових типологічних структур, у тому числі і серед об'єктів спортивного призначення.

На основі сформованих сучасних тенденцій архітектурного формування багатофункціональних спортивних комплексів можна виділити такі принципи:

- поява багатоповерхових корпусів;
- трансформація споруд;
- будівництво універсальних спортивно-видовищних залів як центрів суспільного, культурного і спортивного життя;
-використання нових технологій у будівництві дає можливість створення цікавих архітектурних форм та модернізацію спортивних споруд.

Бібліографічний список:

1. Л.В. Аристова. Физкультурно-спортивные сооружения. М.: Издательство «СпортАкадемПресс». 1999. -509 с.
2. Гельфонд А. Л. Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений: учеб. пособие / А. Л. Гельфонд. -М.: Архитектура-С, 2007. 280 с.
3. И. Бурлаков, Г.П. Неминущий. Спортивно-оздоровительные сооружения и их оборудование. -М.: Архитектура-С, 2009. 129 с.
4. Гранев В.В., Лейкина Д.К. Основные направления развития многофункциональных трансформируемых спортивно-оздоровительных комплексов. // ПГС. – 2005 – № 6 . – С. 34–36.
5. Богачев М.Г. Проблемы строительства спортивных сооружений. // ПГС. – 2004. – № 7. – С. 30.

Аннотация

Современные многофункциональные здания характеризуются архитектурной индивидуальностью, компактностью, наличием достаточно большой номенклатуры социально-бытовых функций. Одно из направлений развития таких зданий - строительство многофункциональных спортивных комплексов, которое продиктовано поиском новых перспективных путей совершенствования спортивных сооружений в направлении интеграции спорта высших достижений.

Ключевые слова: спортивный комплекс, классификация, современные тенденции развития.

Annotation

Modern multipurpose buildings are characterized by an architectural individuality, compactness, the presence of a sufficiently large range of social and household functions. One direction of development of these buildings - construction of multi-functional sports complex, which is dictated by the search for promising new ways to improve sports facilities in the integration of elite sport, sports and recreation.

Key words: sports complex, classification, current development trends.

УДК 725.89

А. С. Бородай,
аспірант кафедри архітектури житлових та громадських будівель
В. М. Лях,
кандидат архітектури, доцент кафедри архітектури житлових та громадських будівель
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

КЛАСИФІКАЦІЯ СУЧАСНИХ СПОРТИВНИХ КОМПЛЕКСІВ ДЛЯ ЛИЖНОГО СПОРТУ ТА БІАТЛОНУ

Анотація: важливим аспектом проектування спортивних комплексів для лижного спорту і біатлону є визначення місця цих об’єктів в типології спортивних будівель і споруд, а також проведення їх класифікації за різними ознаками. Пропонується проведення класифікації за видом лижного спорту,

характером використання, функціональним призначенням, сезонністю функціонування, місцем розташування, місткістю та категорійністю.

Ключові слова: спортивні комплекси для лижного спорту і біатлону, класифікація, типологія, функціональне призначення, категорії.

Вступ. Розвиток архітектурної організації об'єктів для зимових видів спорту, а зокрема біатлону, як найпопулярнішого і найрозвинутішого в Україні, є актуальною проблемою на сьогоднішній день, особливо зважаючи на те, що наша країна є претендентом на проведення зимової Олімпіади у 2022 році. Важливим аспектом у дослідженні лижних та біатлонних комплексів є визначення типології об'єктів та чітке проведення класифікації за різними критеріями та факторами.

Всі громадські будівлі і споруди, в тому числі і спортивні дуже різноманітні за своїм функціональним призначенням. Кожний тип будівель має свою власну класифікацію, в залежності від своїх функціональних особливостей, розміщення, низки різноманітних факторів.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Класифікація спортивних будівель і споруд досліджувалася у працях таких науковців як Н. Арістова, Є. Барнабішвілі, Н. Гусєв, А. Кістяковський, В. Куйбишев, Н. Рєзніков, В. Савченко, Н. Стригальова. Серед останніх дисертаційних робіт типологія спортивних об'єктів проаналізована у дисертації М. Зобової «Принципи архітектурно-містобудівного проектування і модернізації фізкультурно-спортивних комплексів: на прикладі міського округу Самара». Також класифікація спортивних об'єктів подана у ДБН В.2.2-13-2003 «Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди», типологія та функціональна організація лижних баз у ВСН 3-71 «Вказівки по проектуванню лижних баз (трас, трамплінів і будівель)». Що стосується більш чіткої типології та класифікації лижних та біатлонних спортивних комплексів, то у вітчизняних джерелах ці питання розглянуті не досить глибоко. Тому пропонуючи класифікацію біатлонних комплексів, у значній мірі досліджувалися не лише вітчизняні норми, а і нормативні документи Міжнародної федерації біатлону та тематичні закордонні літературні й електронні джерела.

Постановка завдання. Спортивні будівлі та споруди – це дуже широка група архітектурних об'єктів, які класифікуються за рядом різних особливостей та факторів. В цілому фізкультурно-спортивні споруди розподіляються на основні, призначені безпосередньо для спортивних і фізкультурно-оздоровчих занять, допоміжні, призначені для обслуговування спортсменів, зберігання інвентарю і т.п. та споруди для глядачів – в тому числі трибуни.

Основні споруди визначають функціональне призначення спортивного об'єкту, відзначаються різноманіттям форм та розмірів, здебільшого залежно від виду спорту та роду фізкультурно-оздоровчих занять. Для лижного спорту та біатлону основними спорудами є система лижних трас, стадіон, стрільбище для біатлону. Інші споруди є допоміжними та обслуговують глядачів.

Фізкультурно-спортивні споруди умовно можна поділити на дві великі групи: відкриті і криті. Відкриті спортивні об'єкти розміщуються на відкритому повітрі, закриті – у приміщеннях. Відкриті також можна класифікувати на дві підгрупи залежно від сезонності видів спорту – літні і зимові. Лижні і біатлонні спортивні комплекси відносяться до відкритих зимових спортивних об'єктів. Таким чином, знайшовши місце лижних та біатлонних об'єктів в мережі фізкультурно-спортивних будівель і споруд, можна більш детально проводити їх класифікацію зважаючи на низку конкретних факторів і особливостей.

Основний матеріал і результати. Лижні і біатлонні спортивні комплекси можна класифікувати за різними ознаками: за видом лижного спорту, за характером використання, за функціональним призначенням, за сезонністю функціонування, за місцем розташування, за місткістю та за категорійністю.

По виду лижного спорту ці центри поділяються на такі :

- для масового катання на лижах;
- для лижних гонок і гонок зі стрільбою (біатлон);
- для гірськолижного спорту (слалому, слалому-гіганту, швидкісного спуску і спуску на швидкість);
- для стрибків на лижах з трампліну;
- бази комплексного призначення.

За характером використання лижні бази та центри поділяються на:

- для учбово-тренувальних занять і змагань;
- для багатоденних учбово-тренувальних зборів;
- для масового катання на лижах [43].

Враховуючи особливості біатлону створюється відповідна інфраструктура. Лижно-біатлонний комплекс складається з таких основних частин – спортивно-тренувальний та оздоровчо-відновлювальний блоки з господарськими будівлями, лижні та лижоролерні траси визначеної довжини (залежно від дистанції змагання) та різного рівня складності, стрільбища на 30 вогневих рубежів, штрафних кіл та стадіону з трибунами.

Лижно-біатлонні комплекси можна класифікувати за функціональним призначенням:

1) Спортивно-тренувальні, що призначені для тренування спортсменів. Складаються зі спортивно-тренувального, оздоровчо-відновлювального та обслуговуючого блоків; також обов'язковою є окрема дитячо-юнацька школа.

2) Спортивно-туристичні, що розраховані на проведення змагань із залученням приїжджих туристів. До наведеного вище складу додається готельний блок для туристів з розвинутою туристичною інфраструктурою.

3) Для масового заняття спортом населення. До складу спорткомплексу входять спортивно-тренувальний та оздоровчий блоки. Додається прокатний пункт інвентарю з відповідними приміщеннями. Можливий окремий обслуговуючий блок для населення.

4) Змішаного типу, що поєднують всі вищезазначені функції. (На сьогоднішній день є найбільш поширеними та найактуальнішими.)

Останнім часом найбільш актуальним є організація лижних зимових центрів комплексного призначення. Мається на увазі, що в такому центрі сконцентровані споруди для декількох або навіть всіх лижних видів спорту (лижних гонок, біатлону, стрибків на лижах з трампліну, гірськолижного спорту, фрістайлу і т.п.). Це є дуже вигідним з економічної точки зору та є привабливим для туристів. Яскравими прикладами є центр зимових видів спорту «Раубічі» (Білорусь), біатлонний центр у Холменколені (Норвегія).

Також можна провести класифікацію лижних та біатлонних комплексів за сезонністю використання. Їх можна розділити на:

- Сезонного використання;
- Цілорічного використання.

Здебільшого всі лижні бази є сезонними об’єктами, які повноцінно функціонують лише в період стійкого снігового покриву, тобто, якщо брати до уваги, Україну, то в зимові місяці, а в гірських місцевостях, можливо ще у березні та листопаді. В інший період року ці об’єкти не виконують свою безпосередньо функцію, а лише підтримуються у належному стані і готуються до наступного сезону.

Деякі крупні лижні спорткомплекси, більшість біатлонних центрів, та особливо лижно-біатлонні об’єкти комплексного призначення, які кооперовані з іншими спортивними функціями, використовуються цілорічно. Взимку тут проходять змагання з лижних перегонів, зимового біатлону та інших лижних дисциплін, у вільний від змагань час траси використовуються для масового катання населення; влітку ж спортивні комплекси, обладнані спеціальними лижоролерними трасами, приймають змагання з літнього біатлону, є постійним місцем тренувань і підготовки спортсменів, часто мають спортивно-рекреаційні зони для активного відпочинку населення.

За місцем розташування об’єкти лижного та біатлонного спорту можна поділити за двома критеріями – розміщення відносно населеного пункту і за особливостями рельєфу місцевості.

Відносно населеного пункту лижно-біатлонні спорткомплекси поділяються на ті, що розміщуються у містах, ті, що знаходяться на околиці міст, або поруч з ними і ті, що знаходяться у ландшафтному середовищі на відстані від населеного пункту.

В залежності від особливостей рельєфу лижні і біатлонні об'єкти можна класифікувати на спортивні комплекси, розміщені на рівнинній території, на пагорбах та у гірській місцевості. Більшість об'єктів міжнародного рівня, зокрема в Європі, розміщується у лісистій гірський місцевості, бо такі умови дозволяють найкраще задовольнити вимоги для організації змагань різного ґатунку. Рідше такі об'єкти розміщуються на пагорбах. Спортивні споруди для лижного та біатлонного спорту, що розташовані на рівнині, здебільшого використовуються для учбово-тренувальних занять та масового катання населення.

За місткістю спортивні комплекси для лижного спорту і біатлону поділяються за двома ознаками – в залежності від кількості, спортсменів, які можуть одночасно займатися і в залежності від кількості глядачів, яких можна розмістити на об'єктах, що приймають змагання. Як правило ці дві ознаки тісно взаємопов'язані між собою, тобто крупні комплекси міжнародного значення розраховані на більшу глядацьку аудиторію і навпаки. За цими параметрами спорткомплекси можна класифікувати на:

- Крупні (міжнародні змагання найвищого рівня) (більше 10 тис. глядачів)
- Великі(міжнародні та республіканські змагання) (5-10 тис. глядачів)
- Середні (республіканські та місцеві змагання) (1-5 тис. глядачів)
- Малі (регіональні та місцеві змагання) (до 1000 глядачів)
- Тренувальні (здебільшого відсутні місця для глядачів)

В деяких країнах пропонується класифікація лижних та біатлонних спортивних комплексів за категорійністю. Розрізняється 5 категорій – вища, перша, друга, третя і четверта. Об'єкти вищої категорії складаються з усіх необхідних споруд та елементів, що дозволяють проводити змагання найвищого міжнародного рівня. Перша категорія дещо простіша ніж вища, але також розрахована на проведення змагань міжнародного та державного рівня. Спортивні комплекси другої і третьої категорії передбачені для змагань регіонального та місцевого рівня, а також для учбово-тренувальних занять. Лижні та біатлонні споруди четвертої категорії здебільшого розраховані для учбово-тренувальних занять та масового катання населення.

Висновки. Таким чином, прослідкувавши типологію спортивних будівель і споруд, було визначено в ній місце лижних та біатлонних спортивних комплексів. Також була проведена класифікація цих об'єктів за їх

розміщенням, функціональним призначенням, характером використання та іншими ознаками. Використовуючи вищевказану класифікацію, можна проаналізувати сучасні українські лижні і біатлонні центри, порівняти їх з відомими міжнародними спорткомплексами за рядом параметрів і знайти перспективні шляхи їх розвитку.

Література

1. Физкультурно-спортивные сооружения. Под общей редакцией Аристовой Л. В. – М.: Издательство «СпортАкадем-Пресс». 1999. – 536 с., ил.
2. Аристова Л.В., Бойко В.В. Физкультурно-оздоровительные и спортивные сооружения. Правила, рекомендации, нормы по ремонту, реконструкции и техническому обслуживанию. — М.: Советский спорт, 1998.
3. ДБН В.2.2-13-2003. Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди. Державний комітет України з будівництва та архітектури. – К.: «Укрархбудінформ», 2004.
4. ВСН 3-71. Указания по проектированию лыжных баз (трасс, трамплинов и зданий)/ Госгражданстрой СССР. – М.: СИ, 1972. – 49с.
5. http://www.biathlonworld2.de/en/ Офіційний сайт IBU.
6. http://www.biathlon.com.ua/ Офіційний сайт федерації біатлону України.

Аннотация

Важным аспектом проектирования спортивных комплексов для лыжного спорта и биатлона является определение места этих объектов в типологии спортивных зданий и сооружений, а также проведение их классификации по различным признакам. Предлагается проведение классификации по виду лыжного спорта, характеру использования, функциональному назначению, сезонностью функционирования, месту расположения, вместимостью и категоричностью.

Ключевые слова: спортивные комплексы для лыжного спорта и биатлона, классификация, типология, функциональное назначение, категории.

Abstract

The determination of the location of the sport facilities for skiing and biathlon in the typology of sports buildings and conducting their classification on different grounds are important aspects of designing of these objects. The scientific classification by type of skiing, nature of use, functionality, seasonality operation, location, capacity and categorical is proposed.

Keywords: sports facilities for ski and biathlon, the scientific classification, typology, functionality, categories.

УДК 728.51

Д. С. Бородай,
аспірант кафедри архітектури житлових та громадських будівель
В. М. Лях,
кандидат архітектури, доцент кафедри архітектури житлових та громадських будівель
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СПОРТИВНО-ТУРИСТИЧНИХ ГОТЕЛІВ

Анотація: визначені основні чинники, що безпосередньо впливають на розвиток інфраструктури готелів спортивно-туристичного призначення. Проведена диференціація готельних підприємств за призначенням, визначені готелі туристичного та спортивно-туристичного призначення. Розглянуті особливості функціональної організації спортивно-туристичних готелів на прикладі зарубіжного та вітчизняного досвіду будівництва.

Ключові слова: спортивно-туристичний готель, спортивний комплекс, туристична інфраструктура, функціонально-планувальна організація.

Вступ. В останні роки у світі помітними темпами почав зростати інтерес людей до спорту та спортивного туризму. Не виключенням є також і Україна, де останнім часом з'являється все більше нових спортивних комплексів з розвинутою інфраструктурою.

Значні історичні події, соціальні перебудови, зростання культурного рівня населення, прагнення до здорового способу життя викликали інтерес людей до пам'яток історії і культури, місць історичних подій, пам'яток природи, у зв'язку з чим набув неабияку популярність туризм взагалі, а також спортивний туризм зокрема.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Проблемам архітектурної організації та розвитку готельної інфраструктури в Україні були присвячені роботи Карсьової О. М. «Архітектурно-планувальна організація малих готелів в умовах природних комплексів» та Лисенької Ю. В. «Методика формування і оцінки функціонально-планувальної організації готельних комплексів на ранніх стадіях проектування». Наукових досліджень, що стосуються проблематики готелів туристичного та спортивно-туристичного спрямування, в Україні недостатньо. Таким чином залишається багато

нерозкритих питань щодо передумов розвитку спортивно-туристичних готелів та їх архітектурної та функціонально-планувальної організації.

Постановка завдання. Проблема будівництва сучасних готелів високого класу набуває все більшої актуальності в останні часи. Особливо це стосується готелів, які розташовуються в курортних районах, поблизу туристичних та спортивних комплексів. Це пояснюється зростанням потреб людей у прагненні до здорового способу життя, заняттями фізичною культурою та спортом, забезпеченні комфортних умов відпочинку.

Проблема створення сучасних туристичних та спортивно-туристичних готелів стає все більш актуальною і в Україні, де останнім часом з'являється все більше нових спортивних комплексів з розвинутою інфраструктурою.

Позитивним фактором у вирішенні проблеми створення готелів є майбутній Чемпіонат Європи 2012 року, що сприятиме значному внесенню вітчизняних та іноземних інвестицій у будівництво.

Сучасні вимоги до проведення спортивного турніру такого рангу передбачають створення потужної інфраструктури. Необхідною умовою є будівництво готельної мережі, що відповідає міжнародним вимогам сьогодення. До речі, на даному етапі, питання про створення готелів високого рівня комфорту стоїть дуже гостро.

Основний матеріал і результати. Сучасні готелі з високим рівнем комфорту стали складним комплексним організмом, до складу якого входить велика кількість приміщень різного функціонального призначення: житлові, прийому та обслуговування, громадського харчування, приміщення культурно-масового призначення, побутового обслуговування, адміністративні, службові, господарські, підсобні, технічні й інші приміщення.

Збільшення кількості готелів, підвищення рівня їх комфорту і розширення переліку громадських приміщень обумовлює доцільність їх диференціації за призначенням. Готелі різного призначення мають різні вимоги щодо розміщення будівлі на ділянці, вирішення і озеленення даної ділянки, складу номерного фонду, наявності низки приміщень громадського обслуговування. Таким чином проектують готелі загального типу, ділового призначення, транзитні, кемпінги, мотелі, курортні та туристичні готелі.

В свою чергу туристичні готелі також мають певну класифікацію – спортивно-туристичні готелі, гірськолижні туристичні готелі, авто-туристичні готелі, готелі, призначені для тих, хто прибув з екскурсійними цілями.

Функціонально-планувальна організація туристичних готелів відрізняється досить розвинутим блоком спортивно-розважальних приміщень, наявністю конференц-залу, розвинутим блоком громадського харчування, що включає декілька ресторанів, або кафе з різноманітною кухнею. Туристичні готелі, як

правило, мають значну за розмірами ділянку, на якій влаштовуються відкриті басейни, місця для відпочинку, паркова зона, спортивні майданчики, автостоянки.

Невід'ємною частиною інфраструктури туристичних готелів останнім часом стали спортивно-туристичні готелі. В останні роки чітко простежується тісний взаємозв'язок між спортом та туризмом. Національні та міжнародні спортивні змагання високого ґатунку почали збирати величезні глядацькі аудиторії, що спричинило значні потоки туристів як всередині країни, так і зовні. Виникла необхідність створення потужної туристичної інфраструктури, яка б змогла задовольнити потреби туристів в комфортному розміщенні та проведенні вільного часу. Значну роль у вирішенні даної проблеми відіграють саме спортивно-туристичні готелі - одні з найбільш важливих елементів, як спортивної, так і туристичної інфраструктури. Як показав досвід експлуатації спортивно-туристичних готелів у світі поєднання спортивної та туристичної функції надає значних переваг з економічної точки зору, а також зручності і комфорту.

Отже, спортивно-туристичні готелі призначені для розміщення та обслуговування спортсменів і туристів. Перевагою цих готелів є відносна незалежність від сезонних коливань туристського потоку. Як правило, вони розташовуються на курортах, в зонах туризму і відпочинку, в заміських рекреаційних зонах у складі рекреаційних та спортивних комплексів. Їх місткість в основному коливається від 100 до 600 місць. Особливістю таких готелів є наявність розвиненої групи спортивних і оздоровчих приміщень та споруд, до складу яких входять: спортивні зали, плавальний басейн, сауна, відкриті площинні спортивні споруди. Номерний фонд представлений переважно 1,2,3–місними номерами. Досить часто харчування для спортсменів організовується в їдальнях спецхарчування.

До спортивно-туристичних можна також віднести гірськолижні туристичні готелі. Вони призначені для розміщення спортсменів і туристів гірськолижників. Влітку такі готелі є опорними пунктами для гірськопішохідних подорожей і екскурсійної діяльності. Розташовуються у складі гірськолижних туристичних комплексів і зонах гірськолижного спорту, поблизу підйомників, лижних та гірськолижних трас. Їх місткість, як правило, – 100 -1000 місць. В гірськолижних туристичних готелях особлива увага зосереджується на вирішенні пункту прокату лиж, який визначає умови занять гірськолижним спортом і туризмом. Номери 1,2,3 – місні. Доцільно передбачати 4-5 резервних кімнат-гуртожитків на 8-12 місць для молодіжних груп.

Як було визначено з аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду, основними місцями розташування спортивно-туристичних готелів є курортні райони, райони з розвинутою інфраструктурою лижного та гірськолижного спорту, спортивні комплекси. Найбільш популярними туристичними центрами з розвинутою спортивною інфраструктурою є курортні міста Туреччини, а також гірські райони таких європейських країн як Фінляндія, Німеччина, Австрія, Швейцарія, Болгарія, Румунія, Італія, Росія.

Одним з найбільш характерних прикладів міжнародного досвіду будівництва спортивно-туристичних готелів є готель «Adora Golf Resort» (Туреччина) (рис. 1). Це п'ятизірковий готель, який знаходиться в курортному містечку Белек на морському узбережжі. Збудований у 1992 році, призначений для розміщення футбольних команд та спортивних делегацій, а також для проведення конференцій. Готель складається із двох чотирьохповерхових корпусів і десяти двоповерхових бунгало. Номерний фонд складає 500 номерів різного ґатунку. Інфраструктура включає бізнес-центр, 12 конференц-залів місткістю від 25 до 1000 місць, магазини, кафе, ресторан, бари, сауну, СПА-центр, турецьку лазню, салон краси, аквапарк. Спортивна інфраструктура представлена 4 професійними футбольними полями, закритим і відкритим плавальними басейнами, різними видами водного спорту, тренажерним залом, тенісними кортами, волейбольним майданчиком, гольфом, фітнес-центром.

Рис. 1. Готель «Adora Golf Resort» (Туреччина)

Прикладом гірськолижного туристичного готелю є чотирьохзірковий готель «Ruka Hovi» (Фінляндія). Він знаходиться в центрі курорту Рука, в 50 метрах від підйомників, пункту оренди лиж і спортивного спорядження спортивно-оздоровчого центру Ruka Clubi. Семиповерховий готель в альпійському стилі був збудований в 2001 році. Готель включає 180 номерів.

Інфраструктура представлена: рестораном "Ruka Hovi " на 550 місць, нічним клубом на 420 місць, конференц-центром на 220 місць, двома невеликими конференц-залами, двома саунами, магазином-прокатом спортивного спорядження. Спортивна інфраструктура включає: траси для бігових лиж, лижну школу, гірськолижний комплекс, фітнес-центр, тенісні корти, майданчики для гольфу, бадмінтону, баскетболу.

Сприятливі природно-кліматичні умови для розвитку спорту та спортивного туризму, велика кількість рекреаційних та курортних зон, поступове зростання рівня життя населення сприяють розвитку інфраструктури спортивно-туристичних готелів і в Україні.

Прикладом спортивно-туристичного готелю є тризірковий готель «Еллада» (рис. 2) - один з найкращих, сучасних готелів на Одеському узбережжі, який знаходиться в місті Южний неподалік від Одеси. Розрахований на 74 місця, включає 43 комфортабельні номери, серед яких одномісні і двомісні номери (однокімнатні і двокімнатні люкси, номери-апартаменти). До складу готелю входить ресторан, лікувально-оздоровчий центр, бізнес-центр з конференц-залом на 65 місць, релакс-центр, який включає басейн, фінську сауну, турецьку лазню. Спортивна інфраструктура представлена сучасним тренажерним залом та спортивною ареною ФСК «Олімп», яка є ідеальним місцем для проведення спортивних заходів будь-якої складності.

Рис. 2. Готель «Еллада» (Україна)

Висновок. Розглянувши проблематику розвитку готельних комплексів туристичного та спортивного спрямування, проаналізувавши їх інфраструктуру на прикладі іноземного та вітчизняного досвіду можемо зробити деякі висновки. Висока інвестиційна привабливість, можливість застосування новітніх технологій в архітектурі готелів спортивно-туристичного призначення

визначає цей напрямок в будівництві готельних підприємств, як один з найбільш привабливих та перспективних для реалізації, як високих творчих завдань, так і ефективних економічних проектів. Адже, туризм займає чільне місце в економіках багатьох країн світу. Він може стати тією рушійною силою, що надасть потужних імпульсів для розвитку економіки в цілому та всебічного і гармонійного розвитку суспільства.

Крім того все більшої актуальності набирає спортивний туризм, оскільки рівень спорту зростає з кожним роком, що приваблює значні глядацькі аудиторії. Тим самим зростає кількість інвестицій, що вкладаються в його розвиток як в світі в цілому, так і в Україні зокрема.

Література

1. Байлик С.И. Гостиничное хозяйство. Проблемы, перспектива, сертификация. – К.: ВИРА-Р, 2001
2. Ляпина И. Ю. Организация и технология гостиничного обслуживания. – М.: ПрофОбрИздат, 2001. – 208 с.
3. Чудновский А. Д. Туризм и гостиничное хозяйство. – М.: Ассоциация авторов и издателей «ТАНДЕМ». Издательство ЭКМОС, 2000. – 400 с.
4. http://www.hotelexecutive.com

Аннотация

Определены основные факторы, которые непосредственно влияют на развитие инфраструктуры гостиниц спортивно-туристического назначения. Проведена дифференциация гостиничных предприятий по назначению, определены гостиницы туристического и спортивно-туристического назначения. Рассмотрены особенности функциональной организации спортивно-туристических гостиниц на примере зарубежного и отечественного опыта строительства.

Ключевые слова: спортивно-туристическая гостиница, спортивный комплекс, туристическая инфраструктура, функционально-планировочная организация.

Abstract

Pre-conditions of formation and trends of development of sports and tourist hotels. The basic factors which directly influence on development of infrastructure of sports and tourist hotels are devoted. The differentiation of hotel enterprises on purpose is conducted. Also sports and tourist hotels are devoted. The features of functional organization of sports and tourist hotels are considered on the examples of foreign and home experience of building.

Keywords: sports and tourist hotel, sport complex, touristic infrastructure, functional and planning organization.

УДК 725.85/.89

Г. І. Дорохіна
асистент каф. теорії архітектури
Київського національного університету будівництва і архітектури

ОРГАНІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО ПРОСТОРУ ТРЕНАЖЕРНИХ ЗАЛ ДЛЯ ЗАНЯТЬ ФІЗКУЛЬТУРОЮ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Анотація: в статті розглянуто сучасне обладнання для облаштування тренажерних зал пристосованих для використання людьми з обмеженими фізичними можливостями. Запропоновано декілька варіантів організації сучасних просторів для занять фізкультурою різних за конфігурацією розміром та насиченістю обладнанням.

Ключові слова: інваліди, спортивні зали для інвалідів, тренажерні зали для інвалідів.

Тренажерна зала в житті ***сучасного*** міського мешканця займає місця інколи стільки ж, скільки обов'язкова вечірка вкінці робочого тижня. Коли ж мова заходить про людей з обмеженими фізичними можливостями, подібне проведення часу може слугувати не лише частиною фізичної реабілітації але й цікавим відпочинком, розвитком власної активності та творчості, інструментом для зміни свого життя і досягнення більш високого рівня незалежності [1,2].

Проблема полягає в тому, що майже всі ***сучасні*** фізкультурно-оздоровчі клуби позбавляють людей з ураженнями опорно-рухового апарату подібної можливості, через відсутність безбар'єрного середовища та спеціальних пристосованих просторів в основних та допоміжних приміщеннях.

Щодо допоміжних приміщень, а саме роздягалень та душових, існує велика кількість розроблених прикладів організації цих просторів [3, 4]. Основні ж приміщення, внаслідок того, що тренажерні зали та фізкультурно-оздоровчі клуби, як і їх устаткування на пост радянському просторі явище відносно молоде, майже не розроблені.

Представлені приклади організації простору тренажерних зал в рамках системи будівельних документів в будівництві Російської Федерації (рис. 1) [5]. Проте організація цих зал досить хаотична, запропоноване тренажерне обладнання (тренажери «ритм», «стінка») застаріле, великі площі займають снаряди, що в сучасних просторах тренажерних зал не використовуються (килими, гімнастичні лави). До того ж не нормуються відстані між тренажерами.

Сучасні фізкультурно-оздоровчі клуби сповідують дещо іншу тренувальну ідеологію, ніж пропонується в нормативній документації, спрямовану на максимальне використання різноманітних тренажерів. На даний момент розроблена велика кількість спеціальних тренажерів полегшеного доступу для людей з обмеженими можливостями, як закордонними фірмами так і вітчизняними.

Рисунок 1: Обладнання зал загально фізичної підготовки з урахуванням занять інвалідів з ураженням опорно-рухового апарату згідно СП 31-12-2004

Загалом тренажери можна розділити на дві основні групи:

- силові тренажери;
- кардіотренажери.

Силові тренажери призначені для тренування зовнішньої мускулатури та суглобів. Ці тренажери розвивають силу та збільшують об'єм м'язів. Тренування охоплює окрему м'язову групу, при цьому інші м'язи знаходяться в стані спокою. Силові тренажери бувають двох типів: з вільною вагою та вбудованою. Силові тренажери з вільною вагою частіш за все представлені у вигляді лави для роботи зі штангами або гантелями, та розраховані більше на професійний рівень підготовки, тому не дуже підходять для занять людей з обмеженими фізичними можливостями. Інша справа тренажери з вбудованою вагою.

Лінія з 10 тренажерів для людей з обмеженими фізичними можливостями фінської компанії "HUR" (рис. 2) відповідає специфічним вимогам, щодо доступу людей, що користуються кріслами-візками, або людей у яких відсутня

частина тіла, або частина здібностей сприйняття. “Це обладнання було розроблено для того, щоб дозволити людям з обмеженими можливостями все ж бути включеними до загального режиму тренувань. Це обладнання годиться і для вправ звичайних людей, таким чином необхідність у двох типах устаткування зникає - виходить принцип два в одному. Наприклад, машини для опрацювання верху тіла мають знімні сидіння для забезпечення доступу особи в інвалідному візку при необхідності ”[6].

Рисунок. 2: Силові тренажери полегшеного доступу для людей з обмеженими можливостями фінської компанії “HUR”

Подібну стратегію “два в одному” сповідує і українська фірма з виробництва тренажерів “Vasil”, виробництво якої знаходиться у місті Дніпропетровську (рис. 3в) [7]. Незважаючи на менш привабливий ергономічний вигляд цієї серії тренажерів для людей з ОФМ та більші габаритні розміри, в ній можна знайти і відчутну перевагу: мобільні приставні стільці прикріплені до основної частини тренажеру, що сприяє більш високій організації тренувального процесу, оскільки необхідне обладнання завжди знаходиться поруч.

На російському ринку тренажерів представлена ще одна подібна серія силових тренажерів “Atlantic” для людей з ОФМ фірми “Fitness Technology” (рис. 3а) [8]. Проте серія фірми “Atlantic” розрахована виключно на використання людьми з ОФМ.

Кардіотренажери, на відміну від силових тренажерів, тренують одразу всі групи м’язів. Тренування може тривати значно довше, завдяки цьому, окрім тренування зовнішніх м’язів, відбувається тренування серцево-судинної системи. Зазвичай до кардіотренажерів відносять: бігову доріжку, велотренажер, орбітреки, степери та гребні тренажери.

Кардіотренажери пристосовані для використання людьми з ОФМ значно відрізняються від звичайних тренажерів, та мають різноманітні конструкції. Основні відмінності полягають у тому, що необхідно забезпечити можливість вертикального положення тіла людини, що займається, або забезпечити доступ людини у інвалідному візку до тренажера.

Рисунок. 3: Силові тренажери полегшеного доступу для людей з обмеженими можливостями: А. Компанії “Atlantic”; В. Компанії “Vasil”

а) Велоергометр призначений для пацієнтів з обмеженням рухових функцій нижніх кінцівок і розрахований на реабілітацію плечового пояса і верхніх кінцівок; б)реабілітаційний велотренажер для верхніх та нижніх кінцівок; в) тренажер для активно-пасивної реабілітації нижніх кінцівок; г) професійний тренажер для тренування і розробки нижніх кінцівок, спеціально розроблений для дітей (8-18 років); д) професійний тренажер для поєднання тренування і розробки нижніх кінцівок з ФЕС (функціональної електростимуляцією) ніг; є) реабілітаційна бігова доріжка; ж) тренер ходьби; и) підтримуюча система із зняттям навантаження; к) вертикалізатор Easy Stand Evolv.

Рисунок 4: Кардіотренажери полегшеного доступу для людей з ОФМ

Серед найбільш поширених конструкцій кардіотренажерів для людей з ОФМ можна виділити три основні групи:

- велотренажери різноманітних конструкцій;
- реабілітаційні бігові доріжки або тренери ходьби;
- тренажери спроектовані на основі технології вертикалізації (рис. 4).

Тренажери усіх трьох груп призначені як для активної так і для пасивної реабілітації. Активний аспект полягає у тому, що користувач прикладає власні фізичні зусилля аби привести тренажер у дію. Пасивна дія тренажеру спрямована за допомогою двигуна на опрацювання м'язів частин тіла, що втратили рухову активність.

Найцікавішими та найбільш дієвими є тренажери з функцією "активної вертикалізації". Ця технологія спрямована в першу чергу на психологічну реабілітацію, оскільки дозволяє людині прикованій до крісла-візка знаходитися у вертикальному положенні. Перші розробки вертикалізаторів були спрямовані на створення апарату для переміщення людей з ОФМ в вертикальному положенні (рис. 5). Пізніше з'явився вертикалізатор ***Easy Stand Evolv,*** що був виготовлений у США, та довго залишався єдиним у своєму роді. Його "активна вертикалізація дозволяє відновлювати функції верхніх і нижніх кінцівок. Одночасні навантаження на м'язи рук і ніг покращують рухову координацію і підвищують м'язовий тонус. Величезні переваги цього тренажера були високо оцінені багатьма лікарями. Вертикалізатор може бути забезпечений додатковими фіксаторами для користувача. Широке увігнуте сидіння і відкидні коліно-упори роблять процес пересаджування легким" [9]. На сьогоднішній день вже існують аналогічні, бюджетні, моделі інших виробників (рис. 5).

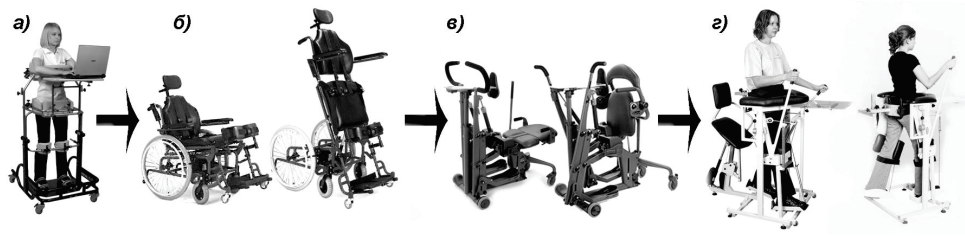

Рисунок 5: Вертикалізатори різних виробників

а) вертикалізатор; б)крісло-візок з функцією вертикалізації; в) активний вертикалізатор Easy Stand Evolv; г)бюджетні моделі активних вертикалізаторів.

Щодо організації простору тренажерних зал: не останнє місце в розміщені тренажерів відіграє організація тренувального процесу. Сучасні програми тренувань складені таким чином, що поперемінно чергують силові та

кардіо-тренування, тому розглянувши існуючі сучасні фізкультурно-оздоровчі споруди, можна виділити принаймні дві, а частіше три тренажерні зони.

- зону силових тренажерів;
- зону кардіотренажерів;
- зону сайклінгу (спінінгу).

Сайклінг – це сучасний, дуже ефективний вид групового тренування на велотренажерах, що може відбуватися з музичним супроводженням, тому потребує відокремленого приміщення та додаткової звукоізоляції.

Майже всі силові тренажери для людей з обмеженими фізичними можливостями спроектовані таким чином, що потребують під'їзду крісла візка лише з фронтальної сторони, тому простори зони силових тренажерів більш насичені обладнанням та займають менші площі (рис. 6). Між кардіотренажерами та деякими силовими тренажерами, що потребують пересідання (твістер, тренажер для пресу) для людей з ОФМ необхідно залишати простір, що дозволить розворот крісла-візка на 360 градусів (мінімум 185 см.) з обох сторін, аби зробити самостійне пересідання або пересідання з допомогою інструктора максимально зручним. Цей простір між тренажерами можна поєднувати зі смугою транзиту, що для тренажерних зал пристосованих для людей з ОФМ має становити мінімум 240 см., аби дозволити вільний рух користувачам у кріслах-візках одночасно у двох напрямках.

На рисунку 6 зображено чотири приклади організації просторів тренажерних зал пристосованих для людей з ОФМ, що користуються кріслами-візками. Перший варіант (варіант А) розрахований на використання виключно людьми з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, та забезпечений мінімальним набором обладнання. Подібне облаштування простору можливо використовувати в великому багатоповерховому спортивному клубі в межах першого поверху в комбінації з роздягальнею для людей з ОФМ, коли нема можливості забезпечити доступ до тренажерних зал або роздягалень загального використання, що розміщуються в межах інших поверхів. Другий варіант пропонує організацію зони тренажерів для людей з ОФМ в вестибулі великого фізкультурно-оздоровчого клубу. Вразі облаштування подібної зони скорочується евакуаційний шлях людей з ОФМ.

Останній приклад демонструє організацію зони тренажерів для людей з ОФМ в просторі великої полі-функціональної зали фізкультурно-оздоровчого клубу. Зона має бути організована максимально близько до шляхів евакуації, а також роздягалень пристосованих для людей з ОФМ. Транзит в зоні перебування інвалідів має бути шириною 2,4 м, в інших зонах 1,5 м.

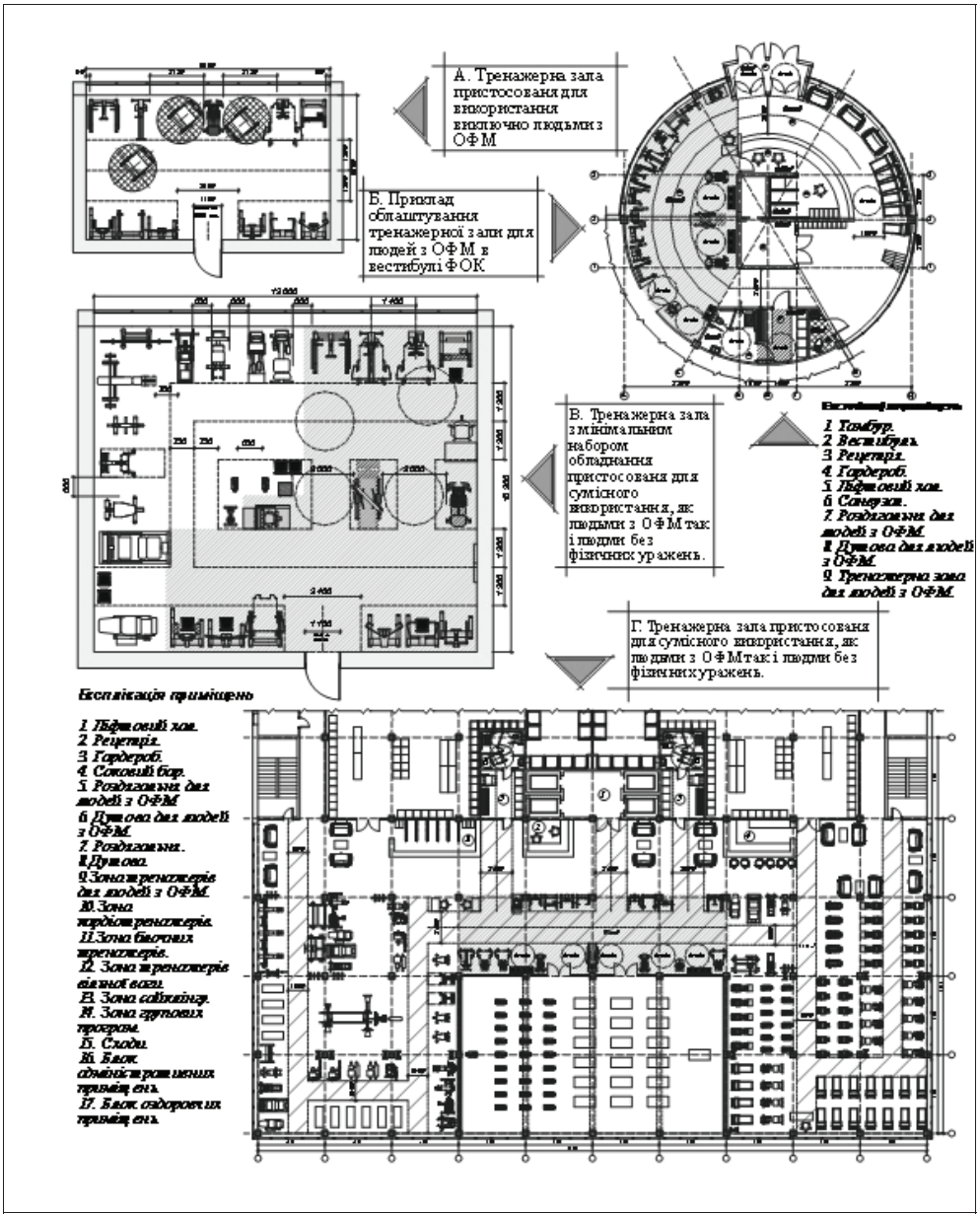

Рисунок 6: Приклади організації тренажерних зал пристосованих для використання людьми з ОФМ.

Деякі блоковані тренажери та тренажери вільної ваги (машина Сміта, кроссовер (блочна рама), чотирьох позиційна станція з блочною рамою) за своєю конструкцією не виключають можливості їх використання людьми з

ОФМ, їх розташування бажано наблизити до зони тренажерів пристосованих для використання людьми з ОФМ, аби урізноманітнити заняття. Транзит у зоні розташування подібних тренажерів пропонується збільшити до 2,4 м.

Усі запропоновані приклади просторів тренажерних зал сповідують ідею організації максимально зручного середовища, покликаного економити час, та зусилля людей з ОФМ. За допомогою достатнього транзиту забезпечується швидке та комфортне пересування між тренажерами. Лінійне розташування та достатня відстань між тренажерами дозволяє економію простору не дивлячись на зручний доступ. Вдале зонування, а саме наближення до шляхів евакуації, покликане забезпечити максимальну безпеку відвідувачів з обмеженими фізичними можливостями.

Література

1. Частные методики адаптивной физической культуры: Учеб. пособие для студ. высших и сред. проф. учеб. заведений, осуществляющих образоват. деятельность по спец. 022500 - Физическая культура для лиц с отклонениями в состоянии здоровья (адаптивная физическая культура) и 0323 - Адаптивная физическая культура / Л.В. Шапкова (ред.) — М. : Советский спорт, 2003. — 463с. : рис., табл. — (Физическая культура и спорт инвалидов и лиц с отклонениями в состоянии здоровья).
2. Типовые правила создания равных возможностей для инвалидов. Штенгелов В. (пер.). – К.: Сфера, 1999. - (Вовлечение потребителей и членов их семей в систему охраны психического здоровья). – 9 – 17, 38 – 39.
3. Нормали планировочных элементов жилых и общественных зданий с учетом возможности использования их инвалидами. Государственный Комитет строительства, архитектуры и жилищной политики Украины, ОАО “КиевЗНИИЭП”. 1998 г. 85 стр. (Пособие по проектированию).
4. Доступність до об’єктів житлового та громадського призначення для людей з особливими потребами. Всеукраїнське громадське соціальне об’єднання “Національна асамблея інвалідів України”, Львівське обласне відділення українського фонду “Реабілітація інвалідів”. Методичний посібник. Київ, ДП “Видавництво “Соцінформ” 2004р.
5. СП 31–112–2004 Физкультурно-спортивные залы. Часть 1. Система нормативных документов в строительстве. – Санкт-Петербургская государственная академия физической культуры им. П.Ф. Лесгафта (СПбГАФК) Росспорта и ФГУП «Научно-проектный институт учебно-воспитательных, торгово-бытовых и досуговых зданий». – М.: ФГУП

ЦПП № 2005. – 299 с. – (свод правил по проектированию и строительству). – режим доступу.: http: // www.complexdoc.ru

6. Офіційний сайт фінської компанії «Hur» з виробництва тренажерів полегшеного доступу для людей з обмеженими фізичними можливостями. – режим доступу.: http: // www.hur.fi/index.asp
7. Vasil. Производитель тренажеров №1./ официальный сайт компании по производству тренажеров. – режим доступу.: http: // www.vasilgym.com
8. Fitness Technology./ Офіційний сайт компанії виробника тренажерів. – режим доступу.: http: // www.newfit.ru
9. Easy Stand. / офіційний сайт фірми розробника сучасної апаратури для людей з обмеженими фізичними можливостями. – режим доступу.: http: // www. easystand.com

Аннотация

В статье описано современное оборудование для обустройства тренажерных зал приспособленных для использования людьми с ограниченными физическими возможностями. Предложено несколько вариантов организации современных пространств для занятий физкультурой различных по конфигурации размеру и насыщенности оборудованием.

Ключевые слова: инвалиды, спортивные залы для инвалидов, тренажерные зали для инвалидов.

Annotation

The article describes the modern equipment for arranging a gym adjusted for use by people with disabilities. Proposed several options for modern spaces for physical training of different size and configuration of equipment saturation.

Keywords: people with disabilities, gym adjusted for use by people with disabilities.

УДК 72.11

А. В. Доцюк
викладач архітектурних дисциплін
ДВНЗ «Чернівецький політехнічний коледж»

РОЗВИТОК КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПРОЕКТУВАННЯ НА ОСНОВІ ЗАСОБІВ АРХІТЕКТУРНОЇ ГРАФІКИ ТА АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНЬОЇ КОМПОЗИЦІЇ ПРИ ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ АРХІТЕКТОРІВ

Анотація: концептуальне проектування є необхідним засобом інтелектуального та творчого розвитку фахівців у сфері архітектури, розраховано на розвиток та нові бачення умов існування сучасного суспільства. Із розвитком світової архітектури змінюється погляд у світ сучасної архітектури. Відкриваються нові можливості у пошуковому процесі та поєднання їх із впровадженням нових рішень і технологій у сфері архітектури та будівництва.

Ключові слова: концептуальне проектування, професійна підготовка архітекторів, архітектурна графіка при фаховій підготовці архітекторів.

Вирішуючи проблематику шляхів розвитку сучасної архітектурної освіти, слід уважно поставитись до минулого. Працюючи над кореляційним аналізом «минуле-майбутнє», необхідно створити загальне «теперішнє», сучасне сьогодення, що у майбутньому так саме, як і сьогоднішня культурна спадщина, зможе охоронятись Законом України «Про охорону культурної спадщини», входити в історичні ареали міст, бути історичним надбанням нашого століття.

Дисципліни «Архітектурно-художня композиція» та «Архітектурна графіка» є фундаментальними при підготовці майбутніх архітекторів та є невід'ємною складовою концептуального проектування. Вони допомагають у створенні динамічних, ефектних, нетрадиційних та неодноманітних форм при розробках ескіз-ідей.

Розвиток графічних здібностей надає можливість виразити своє бачення того чи іншого об'єкту у майбутньому.

Задум архітектора не повинен закінчуватись на стадії проектування. Необхідно спонукати майбутніх архітекторів до самовираження через власні набутки, інтелектуальні спроможності та творчі задуми. Зв`язок «руки з розумом» є невід'ємним поняттям архітекторів та дизайнерів. Керуючись цим правилом, можна уникнути «повітряних», ілюзійних проектів.

Розвиток спеціалізації архітектора-проектувальника сприяє вдосконаленню прийомів архітектурного креслення, необхідного для того, аби дати можливість

будівельнику побудувати будинок за кресленнями. Раніше зодчий робив креслення для вирішення ряду проектних питань особистої творчості, та в деякій мірі для показу замовнику. Зображення мали вільний характер, так як їх зміст служив для розшифровки авторських задумів.

Нові творчі задуми дають можливість для створення нових форм, що особливо впливає на гнучкість, динамічність, рухливість. Варіативний підхід у пошуках альтернативних рішень відштовхує традиційне бачення форм та звичайну одноманітність. Першочергова ескіз-ідея, що перетворюється шляхом осмислення та опрацювання у реальний проект, повинна бути налаштована у кінцевий результат – будівництво.

Ідея, як пошукова стадія концептуального проектування, розглядається також зі сторони психологічно-емоційного стану майбутнього фахівця-архітектора (емоції (від лат. emoveo – хвилюю, збуджую) – особливий вид психічних процесів і стану, пов'язаний з інстинктами, потребами і мотивами, які проявляються у формі безпосередніх переживань (задоволення, радості, страху та ін.) і впливають на життєдіяльність людини.[5] Емоції відіграють роль внутрішньої спонукальної сили у навчальній діяльності). Перебуваючи в обмеженому стані створення ідеї, неможливо створити цікавий проект, який зможе існувати у реальності.

Творчий процес архітектора протікає одночасно та у взаємозв’язку на двох рівнях: на рівні чуттєво-емоційному (дія інтуїції) та на рівні усвідомлення творчих факторів – пам’ять, уява, вибір, осмислення і оцінка. Взаємодія цих рівнів визначає створення єдності форми на всіх етапах розвитку: від замислу до закінченого архітектурного твору.

Таким чином, на першому етапі творчого акту найбільш яскраво виражається роль суб’єктивного фактору. Спочатку виступає проблема структури, конструкції, економіки. І, нарешті, майстер приступає до практичного здійснення художніх, функціональних, технічних задач в архітектурному проекті.

Такі архітектори як Вальтер Гропіус, Іоханес Іттен, Іохан Альбертс (у Баухаузі), Микола Ладовський, Володимир Кринський, Мойсей Гінзбург, Константин Мельников, Іван Леонідов є не тільки блискучими педагогами, майстрами новаторських архітектурних концепцій, але й родоначальниками нового стилю архітектурної графіки. Проекти цих майстрів архітектури, а також проекти Ле Кербюзье, Міс Ван дер Роє, Сергія Чернишева, Григорія Бархіна, Георгія Орлова та інших є взірцями новаторської трактовки архітектури у графіці. На цей процес переосмислення графічної мови архітектурного креслення, ескізу, архітектурного малюнка вплинули майстри

архітектурної фантазії – Станіслав Ноковський, Яков Черніхов, та архітектори і графіки Володимир Фаворський, Павло Павлінов, Микола Тирса.

Художньо-композиційні переваги архітектурної графіки впливають на ефективність сприйняття інформації, емоційне ставлення до зображення об'єкта. Засвоєння архітектурної графіки активно впливає на процес навчання архітектора, бо, виконуючи будь-яке графічне завдання, студент набуває головної якості, яка відрізняє спеціаліста, – професіоналізм. [1]

У кожній галузі сучасного проектування є свої специфічні особливості. Основною метою пошуку є попередня ідея, яка береться за основу, розробляється, трансформується і оформляється у вигляді кінцевого задуму. Програма пошуку архітектурної ідеї невід'ємна від особистих смаків, манери зображення, бо вона спирається на банк образів пам'яті, уявлення, асоціації, властиві творчої особистості.

Якщо для ескіз-ідеї характерний пошук основних контурів образу об'єкту, що проектується, то "фор-ескіз" – поглиблена ескізна розробка ідеї об'єкту. В процесі роботи над фор-ескізом відбувається осмислення планувальної і об'ємної структури об'єкта, моделюється ситуація його природного чи міського оточення. [2]

Необхідно врахувати, що ескізування потребує великої самовіддачі, найбільшого напруження та зібраності. Якісне ескізування характерно для такого стану автора, коли думки виражаються з найбільшою свободою і активністю, коли авторська фантазія розкута, безкомпромісна та відкрита для вираження фантастичних ідей.

«Фантастика» і реальність, можливо, не мають поєднання в архітектурі. Але «фантастика» і «нове» на основі реального цілком можуть впроваджуватись у життя. Динамічні, фантастичні форми при проектуванні мають основу статики, так як будь-яка динамічна композиція однієї будівлі або групи будівель не може бути реалізована у повітрі. Чітка організація статичності дає можливість побачити втілення проекту.

Саме архітектор «нового покоління» може підкреслити архітектурні рішення і ввести елементи фантастичного у поєднанні функції та естетики, розвинути ідею у планувальному рішенні міст.

Спираючись на досвід архітекторів, можна побачити, що тенденції розвитку архітектури майбутнього можуть існувати та підкреслювати свої ознаки у суспільстві. В.Є.Татлін міркував планетарно. Його башта-пам'ятник ІІІ Інтернаціоналу у Петербурзі лишилась на стадії макету, але стала темою для гучного обговорення у ті часи. К.Малевич, засновник суперматичного напрямку у живописі, на початку 20-х років зайнявся створенням нових конструктивних елементів архітектури майбутнього – архітектонів. Він

вплинув на архітектуру XX століття. Принцип його архітектонів знайшов продовження у багатьох хмарочосах Америки. Своє очевидне прагнення до індивідуальності висунули архітектори: Франк Ллойд Райт, Ле Корбюзье. [3]

Особливе місце у засвоєнні реальної ситуації на стадії фор-ескізу займає творчість Ле Корбюзье. Корбюзье не приймає традиційні рецепти проектної роботи, ідея об'єкта виношується їм надзвичайно довго, а потім в єдиному варіанті, майже без помилок, фіксується у ескізах. Конкретність авторської уяви про параметри майбутньої форми настільки велика, що після цієї стадії роботи об'єкт можливо розробляти у кресленнях.

Жанр архітектурної фантазії виник як один з різновидів архітектурної графіки, і зокрема таких її видів, як архітектурний ескіз та рисунок. Можна припустити, що талановиті архітектори у процесі проектної роботи звернули увагу на специфічну красу різноманітних видів архітектурного ескізу. Естетизація цього виду графіки, пошуки різноманітних прийомів її образотворчого виразу слугували причиною появи фантазій на архітектурну тему, як правило, не маючих прямого стосунку до реального проектування.

Значними представниками жанру "архітектурної фантазії" є два майстри – Йохан Бернард Фішер – венський архітектор (1656 – 1723) і Джованні Батіста Піранезе – венеціанський архітектор (1720 – 1818). Завдяки деталям оточення, що працюють фоном і підкреслюють архітектурну композицію, фантастичні споруди Й.Фішера починають жити, їх сприйняття становиться реальним. Цінність фантастичних композицій Й.Фішера не тільки у самобутності його художнього таланту, але перш за все в народженні образів фантастичних споруд, котрі завдяки автору набули друге життя. [2]

Але стиль архітектурних фантазій XX ст. змінився в силу ряду причин, серед яких головними були прогресивні напрями архітектурної думки 20-30-х років, взаємопов'язані з ними зміни у стилістиці архітектурної графіки. Найбільш значимими роботами у цій галузі є творчі фантазії трьох майстрів XIX ст. – Станіслава Новковського, Еріха Мендельсона та Якова Черніхова.

ВИСНОВКИ: Основою розвитку концептуального проектування у фаховій підготовці архітекторів є поглиблене вивчення і процес оволодіння архітектурно-художньою композицією та архітектурною графікою. Фахівець-архітектор повинен довести шляхом створення своїх неординарних проектів важливу роль мистецтва у сучасному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Архитектурный дизайн (функциональные и художественные основы проектирования): Учеб. пособие. Ткачев В.Н. – М.: Архитектура-С, 2006. – 352 с.: ил.

2. Проектна графіка: Навч. Посібник. Т.М.Клименюк, Н.А. Консулова, М.В.Бевз, Х.І.Ковальчук; За ред. Т.М.Клименюк.- Львів: Видавництво Національного університету „Львівська політехніка”, 2009. – 220 с.

3. История памятников архитектуры (от пирамид до небоскребов): Учеб. пособие. Овсянников Ю. – М.: «АСТ-ПРЕСС», «Галарт», 2001. – 286 с.: ил.

4. Архітектурна графіка: Навчальний посібник (за ред. Петришин Г.П.) – Львів: Видавництво „РАСТР-7”, 2009.- 272 с.

5. Педагогіка: Підручник. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. – К.: Знання-Прес, 2003. – 418 с. – (Навчально-методичнй комплекс з педагогіки).

6. Проект international UKRAINE #17: Журнал. Ерофалов Б. – Киев: Издательский дом А+С, 2005. – 156 с.: ил.

7. Архітектурне проектування громадських будівель і споруд: Навч. посібник. Лінда С.М. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. – 608 с.

Аннотация

Концептуальное проектирование является необходимым средством интеллектуального и творческого развития специалистов в сфере архитектуры, рассчитано на развитие и новые видения условий существования современного общества. С развитием мировой архитектуры меняется взгляд в мир современной архитектуры. Открываются новые возможности в поисковом процессе и сочетание их с внедрением новых решений и технологий в сфере архитектуры и строительства.

Ключевые слова: концептуальное проектирование, профессиональная подготовка архитекторов, архитектурная графика при профессиональной подготовке архитекторов.

Abstract

Conceptual project is the necessary means for intellectual and creative development of professional architects which is intended for a new vision of existential conditions of a modern society. With the development of world architecture a view on modern architecture is changing. New opportunities in a searching process and their combining with new decisions and technologies in the field of architecture and building are being opened.

Key words: conceptual project, professional training of architects, architectural graphics in professional training of architects.

УДК 726.7:727.

О. І. Жовква
канд. арх. ,
заступник начальника управління
Київголовархітектури

ГЕОПАТОГЕННІ ЗОНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ВИБІР ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ПРИ ПРОЕКТУВАННІ КУЛЬТОВИХ СПОРУД

Анотація: у статті розкрито питання походження геопатогенних зон, наведено їх класифікацію, також розглянуто питання вибору земельних ділянок для будівництва культових споруд та комплексів із врахуванням геопатогенних зон та запропоновано можливі варіанти захисту від їх негативного впливу.

Ключові слова: геопатогенні зони.

Сьогодні багато досліджень зроблено у напрямку вивчення питання розташування культових споруд та духовних комплексів в системі забудови міст. Усім відомо, що залежно від значення культової споруди вона повинна розташовуватись, за можливістю, на найкращій земельній ділянці, бути ядром серед оточуючої забудови. Традиційна домінантність культової споруди в сучасних умовах будівництва, дуже часто поблизу багатоповерхової житлової забудови, досягається не лише завдяки розміру споруди, а за рахунок об'ємно-просторової композиції про що досить багато сказано у наукових статтях вітчизняних вчених-архітекторів [2].

Однак сьогодні, на мою думку, недостатньо уваги приділяється дослідженню саме природних властивостей ділянок для проектування та будівництва. В наш час мало хто ставить під сумнів, що тонкий світ все-таки існує і має суттєвий вплив. На жаль, сучасні архітектори, як правило, ігнорують дане питання, тоді як наші предки добре знались на ньому. Їх навички сьогодні майже повністю втрачені. Певною спробою їх відродити можна назвати становлення наукового напрямку – етіологія, що вивчає геопатогенний впливі допомагає віднайти «хороші» ділянки для будівництва. Під «хорошою» земельною ділянкою для будівництва розуміється не лише ділянка з урахуванням можливості забезпечення домінантної ролі культової споруди серед оточуючої забудови, але і ділянка з відсутністю негативного впливу середовища на об'єкт будівництва.

З прадавніх часів люди помічали постійний шкідливий вплив на здоров'я певних місць. Такі місця китайці називали «Зуби Дракона», а західні дослідники – геопатогенними зонами. Геопатогенне випромінювання є силовим енергоінформаційним каркасом нашої планети. Уся поверхня земної кулі

вкрита сітками електромагнітних ліній. У місцях їх перетину утворюються невеликі осередки – геопатогенні плями, де інтенсивність випромінювання різко зростає. Геопатогенні зони були відомі ще з глибокої давнини, проте увагу науковців вони привернули наприкінці XIX століття, коли німецькі лікарі виявили їх взаємозв'язок із багатьма захворюваннями, в тому числі і онкологічними.

Напевно саме тому наші предки житло, культові будинки та комплекси намагались будувати на «хороших» місцях, із пониженим значенням електромагнітного фону [4].

Взагалі, геопатогенні зони – це псевдонаукова назва локальних геохімічних аномалій токсичних або радіоактивних елементів у гірських породах, ґрунтах чи підземних водах на певній території. Ці зони ще називають зонами провалля, де є енергоінформаційний відтік. Геоаномальні зони зазвичай збігаються з геологічними аномаліями – розломами, тріщинами в земній корі, ділянками великої концентрації тектонічних напружень, родовищами руд металів та ін. За своєю формою геопатогенні зони – це смуги, лінії та кільцеві утворення різного діаметру. Природа геопатогенних випромінювань полягає в тому, що вони здатні підніматися вертикальними стовпами діаметром до 50 см і вільно проходити через будь-які перепони (бетонні перекриття, цеглу, мармур і т. ін.). Перебувати довгий час під їхньою дією небажано.

Потоки енергії, які надходять із надр Землі, так чи інакше впливають на живі організми. Вплив може бути двояким – негативним або позитивним. Залежно від цього, розрізняють геопозитивні (сприятливі) та геопатогенні (шкідливі) для здоров'я зони.

Сприятливі енергоактивні місця можна використовувати для поліпшення самопочуття, підвищення енергетичного балансу. Але будувати споруди для тривалого перебування в місцях підвищеної активності небажано.

Шкідливі геопатогенні зони руйнують тонку, а потім і фізичну оболонку біологічних об'єктів, ніби драконові зуби. Будь-яка культура клітин через 7 днів змінює свою поляризацію і структуру, якщо знаходиться в радіусі випромінювання цих зон.

Медиками доведено, що тривале перебування у гепатогенних місцях призводить до порушення здоров'я, онкологічних, психічних та інших захворювань.

Східні ж філософи схиляються до думки про можливість співіснування людини з цим грізним явищем в природі (геопатогенними зонами) [1].

Геопатогенні зони також бувають природного походження (зазвичай пов'язані з порожнинами, водними потоками) та зони техногенного походження, пов'язані з діяльністю людини (метро, шахти, трубопроводи,

звалища, захоронення), тому патогенні зони можуть з'являтися і зникати, адже, крім природних рухів земної кори, постійно наявний людський фактор, такий як будівництво тунелів метро, трубопроводів, ліній електропередач, перехресть доріг. Це все постійно змінює карту розташування патогенних зон.

Особливо багато досліджень у напрямку вивчення гепатогенних зон проводилось у Німеччині, Швейцарії, Бельгії, Франції, Австрії.

Як вже зазначалось, вченими встановлено, що у геопатогенних зонах онкозахворювання у людей зустрічаються втричі частіше, ніж у звичайних зонах. Від впливу зон також страждають і архітектурні споруди. Встановлено, що капітальні стіни в подібних місцях руйнуються на 30 років раніше. Електронна техніка, що знаходиться в радіусі впливу геопатогенних зон, також потребує частого ремонту.

Також у ході власних авторських досліджень на присадибній ділянці у м. Києві встановлено, що кімнатні рослини в таких зонах в більшості випадків з часом гинуть, а у дерев пошкоджуються стовбури. Такі квіти, як азалія та кактус добре почувають себе у небезпечних місцях, а герань – у патогенних зонах. Собаки уникають патогенних зон, а кішки, навпаки, надають їм перевагу.

Окрім визначення геопатогенних зон за допомогою спостережень за рослинами та тваринами геопатогенні зони також визначають за допомогою лози, маятника, біорамки в руках так званих біооператорів - особливо чутливих людей. Основний «робочий інструмент» при цьому методі є сам біооператор, а індикатором, який вказує силу та знак енергополя тієї чи іншої ділянки землі, служить спеціальна металева рамка або маятник (раніше використовували лозинку у вигляді букви V, тому, власне, і називали таких людей «лозоходцями»). Упродовж багатьох століть у різних країнах світу за допомогою роздвоєної гілки лози або металевого прута «лозоходці» вказували, де ставити житло, де – храм, оскільки для будівництва культових споруд необхідно вибирати місця із мінімальним впливом гепатогенних зон, а краще – з їх повною відсутністю.

У Росії вибором ділянок для будівництва храмів займались переважно монахи, які за допомогою поста та молитви доходили до суперсенсорної чутливості і без будь-яких приладів могли без помилки вказати місце для будівництва храму. Вони рідко помилялись, і до XVIII ст. церкви і монастирі розміщувались дуже правильно [3].

Загалом, при виборі ділянки для будівництва культових споруд слід притримуватись таких рекомендацій: уважно дослідити зовнішнє середовище – рельєф місцевості, а також можливість розміщення будівлі на ділянці без потрапляння у патогенну зону, так як при поганому зовнішньому впливі оточення внутрішнє середовище об'єкта вже не буде відігравати суттєвої ролі.

Як вже зазначалося, у природних умовах патогенні зони можна визначити за місцезнаходженням уражених, хворих, сухих дерев та за станом зелених насаджень. За їх кількістю можна зробити попереднє припущення про наявність, форму і характер розповсюдження патогенних зон, які потім уточнюються за даними геології ґрунтів і результатом біолокаційної зйомки. Серед дерев груша, яблуня, липа і бузок зазвичай добре ростуть поза патогенними зонами, а слива, вишня, дуб, ясен, ялина, персик, омела прагнуть до патогенних зон, оскільки там зазвичай є підземні води.

При виявленні на ділянці патогенних зон необхідно оцінити джерела, що створюють даний (патогенний) фактор і, виходячи з цього, ліквідувати всі або частину джерел, трансформувати джерела, що створюють патогенний фон, встановити ефективний і економічний захист.

Засоби захисту від негативного впливу геопаторенних зон поділяються на активні і пасивні.

Активні - відхиляють або нейтралізують випромінювання за рахунок створення штучного хвильового випромінювання від спрямованого передавача, а пасивні - це екрани (мати, матраци, ковдри тощо). Дані предмети містять в своєму складі металічну фольгу або решітку, які послаблюють дію випромінювання за рахунок відбиття спрямованого на них потоку.

Науковцями наведена класифікація приладів, засобів і способів для нейтралізації впливу геопатогенних зон, серед яких матеріали які поглинають (плівки, віск, мінерали, папір, картон), віддзеркалюючі покриття, захисний одяг тощо.

Створюючи в архітектурі різноманітні композиції з пласких екранів і об’ємних структур, вдається досягти локального захисту приміщень від патогенних впливів.

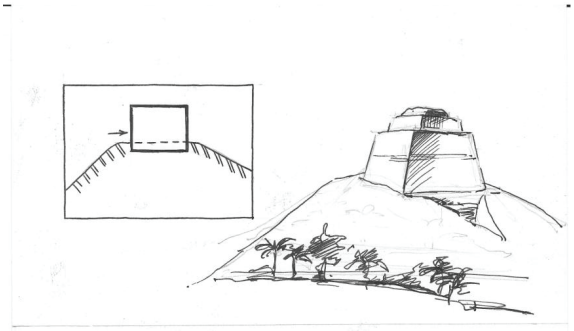
У випадку, коли встановлення захисних засобів може не дати бажаного результату, доцільно відмовитись від запропонованої ділянки, тому що на сьогодні найпростішим та найефективнішим способом захисту від земного випромінювання можна вважати будівництво споруди у благополучній зоні [4].

Не зайвим при виборі та розпланувані земельної ділянки, окрім врахування патогенних зон, також звертати увагу на деякі фактори, що характеризують навколишнє середовище, серед яких рельєф місцевості, напрямок вітру, освітленість, водні ресурси, флора і фауна, особливості клімату [1].

Так, при наявності високого рельєфу позаду будівлі створюється враження, ніби об’єкт спирається на гору, з’являються умови для хорошого освітлення, достатньої аерації тощо. Даний рельєф створює відчуття захищеності, безпечності та надійності.

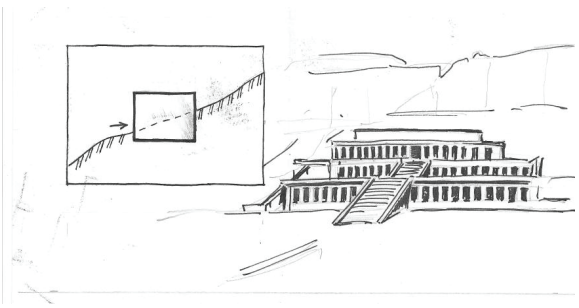
Протилежна зазначеній вище ситуація є не дуже позитивною. По-перше, знадобляться додаткові кошти для вирівнювання рельєфу, що збільшить собівартість будівництва. По-друге, якщо будівля буде побудована недостатньо добре, можуть розпочатися процеси поступової руйнації, відвідувачів не буде покидати відчуття, що вони стоять спиною до прірви.

Коли будівля з усіх боків оточена високим рельєфом, створюється враження перебування на дні котловану. У споруді завжди не вистачатиме світла, оптимальної аерації, накопичуватиметься велика кількість брудного повітря. Таке місце не лише викликатиме неприємні відчуття, але і являється несприятливим з містобудівної точки зору для будівництва культових споруд.

Будівництво ж культової будівлі на вершині гори навпаки є раціональним з містобудівної точки зору. Однак слід пам'ятати, що на верхів'ї холодніше, ніж в інших місцях (невипадково говорять, що на високому місці не впораєшся з морозом та вітром). По-друге, будівля буде відкрита з усіх сторін.

На жаль, в нашій країні не передбачено відповідних законодавчих актів, які б надавали таким дослідженням у напрямку вибору ділянки для розташування споруди офіційного статусу. Тому бажано, щоб архітектурна частина проектів будівництва будь-яких об'єктів, в тому числі і культових споруд, була доповнена важливим допоміжним розділом – „Енергоінформаційне обґрунтуванням прийнятого рішення", у якому б проводився аналіз ділянки для проектування та будівництва із врахуванням зазначених у статті чинників, а також передбачались заходи щодо захисту об'єкту проектування від можливих негативних впливів.

Література

1. Виноградский Б. Китайский дом: живое пространство в Фэн-шуй. – М.: ООО «Издательство Антона Жигульского», 2006.-160 с.
2. Куцевич В.В. Архитектура современных храмов и городская среда // Жилищное строительство - 2001, №11, С.14-17.
3. Лимонад М.Ю., Цыганов А.И. Живые поля архитектуры. Учебное пособие.- Обнинск: «Титул», 1997.-208 с.
4. Православне храмы: В 3т. Пособие по проектированию и строительству (к СП 31-103-99).-М., 2003.-Т.2: Православные храмы и комплексы.-222с.

Аннотация

В статье рассматривается вопрос происхождения геопатогенных зон, сделана их классификация, также рассмотрен вопрос выбора земельных участков для строительства культовых сооружений и комплексов с учетом геопатогенных зон и даны предложения по возможной защите от их негативного воздействия.

Ключевые слова: геопатогенные зоны.

Annotation

The article considers the issue of origin of geopatogen zones, makes its classification and investigates the issue of selecting the lots for building religions building and complexes taking into account geopatogen zones. The article suggests some advice on how to protect oneself from negative influence of geopatogen zones.

Key words: geopatogen zone.

УДК 727.3

Эмамианфар Али,
аспирант каф. ДАС, КНУБА

ВЛИЯНИЕ ПРИРОДНО-КЛИМАТИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ ИРАНА НА АРХИТЕКТУРНО-ПЛАНИРОВОЧНЫЕ РЕШЕНИЯ УНИВЕРСИТЕТОВ

Аннотация: в статье рассмотрены природно-климатические особенности различных регионов Ирана, выделены природно-климатические зоны, которые имеют влияние на архитектурно-планировочные решения университетов.

Ключевые слова: природно-климатические зоны, университеты.

Для построения сети учебных заведений, рационального их размещения в городах и пригородных зонах целесообразно рассмотреть природно-климатические особенности различных регионов Ирана.

Иран расположен в юго-западной части Азии между 25 и 37 градусами северной широты, 45 и 62 градусами восточной долготы на средней высоте 457 метров над уровнем моря. Территорию страны омывают Персидский залив на юге и Каспийское море на севере. Большую часть территории страны занимает обширное внутреннее Иранское нагорье средней высотой 1200 м. Его образуют крупные плато, горные цепи и межгорные котловины. На западе возвышаются горы Загрое, на востоке — сильно расчлененные Восточно-Иранские горы, на севере — мощные дуги Эльбруса, на юге — Макрана. Вдоль побережья Каспийского моря, Персидского и Оманского заливов вытянулись узкие полосы береговых низменностей.

Природа и ландшафт Ирана поражают разнообразием и контрастами. На пустынных равнинах возвышаются мощные каменистые кряжи, переходящие в складчатые предгорья с вкраплениями яркой зелени рощ, садов и полей. Горные цепи обрамляют центральное плато, большую часть которого занимают пустыни Деште-Лут и Деште-Кивир (Большая Соляная пустыня).

Во внутренних районах Ирана, огражденных горами от влажных ветров, знойное лето и прохладная зима. Пресная вода здесь огромная ценность, поэтому более заселены возвышенные, преимущественно северные и западные области, где горные реки орошают возделываемые долины. На севере мощные горы Эльбрус, увенчанные вершиной Демавент (5604 м), защищают от сухих южных ветров область влажных субтропиков — каспийское побережье.

На юго-западе приморская низменность переходит в плодородную равнину Хузистана, орошаемую водами Каруна — единственной судоходной реки Ирана.

Все это говорит о разнообразии климатических условий Ирана, что влияет на размещение учебных заведений.

К югу от азиатской части полярного фронта находится тропический иранский воздух. Это сухая и теплая континентальная воздушная масса с температурой 20-25°С, отличающаяся большой пыльностью. Влажность невелика — утром 60-80%, днем — 30-60%. Ее проникновение в северные области Ирана всегда сопровождаются значительным повышением температуры. В приморской южной части страны тропический воздух насыщен влагой. Его приход на территорию южного Ирана сопровождается выпадением дождей, что обуславливает соответствующую защиту зданий и территории от избыточной влаги.

Зимой территория Ирана находится под воздействием резко различающихся типов воздушных масс: холодных, приходящих с севера и обуславливающих значительные похолодания; теплых, приносимых с юга, вызывающих снега в горах и начало развития растительности в пустынях и предгорных равнинах. В результате зима в Иране характеризуется довольно частой сменой потеплений и похолоданий. Это также следует учитывать при проектировании высших учебных заведений.

В летнее время распределение воздушных масс над Ираном имеет иной характер. Летом полярный фронт уходит далеко на север и через юго-восточную часть Ирана приходит линия азиатского тропического фронта, где расположена область низкого давления (иранский минимум). Над огромными пространствами Иранского нагорья и Туранской низменности формируется туранский и тропический иранский воздух. Это характерные континентальные тропические воздушные массы, сухие и жаркие. В летние дневные часы температура воздуха приближается к 40 - 45° С, а при запыленности атмосферы к 50° С. Вторжение холодных воздушных масс с севера сопровождается снижением температуры, усилением ветра и пыльными бурями, преимущественно при ясном небе. Особенно опасны для учебной среды сильные пыльные бури, которые требуют соответствующих планировочных решений с закрытыми внутренними двориками и другими защитными элементами.

Динамика воздушных масс над Ираном определяет количество осадков в различных районах и характер их сезонного распределения. Максимум осадков по всему Ирану, за исключением южного берега Каспия, приходится на зимне - весенний период. Он связан с циклональной деятельностью, обуславливающей приток влажных воздушных масс атлантического происхождения.

Температурный режим Ирана имеет существенные различия в разных районах. Особенно велики эти различия для северных и южных районов.

Средняя многолетняя температура самого теплого месяца (июля) изменяется от 26° С на побережье Каспийского моря, до 32° С — в Систане, и до 33° С в низовьях реки Шатт- эль-Араб.

Наиболее холодными являются северные провинции Ирана (исключая южное побережье Каспия), что обусловлено наличием гор, а наиболее теплым — побережье Персидского залива. Средняя многолетняя январская температура изменяется от 0,9° С в Мешхеде, расположенном в широкой Кучан-Мешхедской долине (высота 885 м над уровнем моря) и 2,0° С в Тегеране (высота 1185 м), до 14,2° С в Бушире и 19,4° С в Джаске (Мекрак) на побережье Оманского залива. Январская температура южного побережья Каспия (Решт, 10° С) близка к январской температуре побережья Персидского залива.

Основываясь на приведенной характеристике природно-климатических зон и особенно на температурном режиме и режиме осадков, на климатической карте Ирана можно выделить шесть природно- климатических зон, а именно:

1. Зона влажного субтропического климата (южное побережье Каспийского моря). Характерной особенностью влажного субтропического климата южного побережья Каспийского моря (Гиллял, Мазендеран, Горган) является большое (свыше 500 мм) годовое количество осадков, выпадающих по северным склонам Эльбруса и в Южно-Каспийской низменности (Тальшеские горы - от 500 до 800 мм) со среднегодовыми температурами от 5° до 11° С. В местности, расположенной выше 2000 м, осадки не обеспечивают развитие лесной растительности, поэтому верхний пояс гор Эльбруса безлесен. Западная часть области увлажнена сильнее восточной (Пехлеви — 1543 мм; Горган — 690 мм). Максимум осадков повсеместно выпадает осенью, минимум — летом.

2. Зона горно-степного и горно-лесного климата (западный Иран и Копет-Даг), зона горного полупустынного климата (северный и восточный Иран). Формирование горно-степного и горно-лесного субтропического климата западного Ирана (Лурестан и Иранский Азербайджан) связано с наличием горных хребтов и с воздействием атлантических воздушных масс, приносящих осадки в зимне-весенний период. В силу этого западные и северо-западные области Ирана увлажнены значительно сильнее, чем центральные и восточные.

3. Зона горного сухого субтропического климата (южный Иран). Зона горного сухого субтропического климата включает горные и предгорные районы, окаймляющие с юга пустыню Деште-Лут и горы центрального и южного Ирана, включая горный Макран. Северные районы этой области имеют более суровую зиму, чем южные — Бафк, Бам, Шираз, Бехрамабад, Мекран, поэтому в северных районах выращивают лимоны и апельсины, а в южных — финиковые пальмы.

4. Зона климата субтропических пустынь (Иранское нагорье и Горгано-Атрекская низменность). В эту зону входят все равнинные пустыни Иранского нагорья Деште-Кевир, Деште-Лут, Систан и прилегающие к ним пустынные котловины Гавхане, Шураб и др. Пустынный климат Иранского нагорья характеризуется чрезвычайной континентальностью (резкими суточными и годовыми колебаниями температуры, с низкой влажностью воздуха и малым количеством осадков). Лето жаркое и без дождей продолжается около четырех месяцев (май-август). Средние температуры летних месяцев около 30° С (Тегеран — 27,9° С, Исфахан — 26,1° С). Осень сухая и теплая (сентябрь-ноябрь), зима (декабрь-март) очень влажная с осадками. Средняя температура зимних месяцев около 0-4° С (Тегеран — 3,9° С, Исфахан — 3,4° С). Осадки — менее 250 мм (Тегеран — 245 мм, Исфахан — 123 мм, Сястан — 53 мм). Максимум осадков наблюдается в зимне-весенний период, минимум — летом. Земледелие в этой зоне ведется только с помощью искусственного орошения. Здесь очень низкая относительная влажность (летом достигает 2-3%, среднегодовая — 22-32%).

5. Зона климата южных тропических и субтропических пустынь (побережье Персидского и Оманского заливов). Эта зона протянулась узкой полосой вдоль побережья почти от низовья р. Шатт-Эль-Араб на западе до границ с Пакистаном на востоке и включает Джезмурианскую котловину севернее гор Мекрана. Климат побережий Оманского и Персидского заливов тропический, а климат Джезмурианской котловины — переходный от тропического к субтропическому. Особенности климата Персидского и Оманского заливов обусловлены значительной их защищенностью от холодных масс, образующихся зимой во внутренней Азии. Исходя из особых климатических условий и близости водных ресурсов, эту зону вполне можно рассматривать как перспективный туристический район Ирана. Но это потребует дополнительных экономических капиталовложений, развития проектно-строительной базы региона и разработки научных предпосылок по формированию архитектуры гражданских зданий.

К числу факторов, прямо или косвенно снижающих уровень комфортности окружающей архитектурной среды, в том числе учебных зон, относятся: шум, пустынные, песчаные ветры и бури, запах, газ, высокие температуры, пыль, песок, загрязненная вода, отходы нефтепродуктов и гарь, высокая степень солнечной радиации и т.д. Один из наиболее злободневных аспектов на современном этапе строительства учебных зданий является дефицит свободных селитебных территорий и их эффективное использование при увеличении экологической нагрузки на территории.

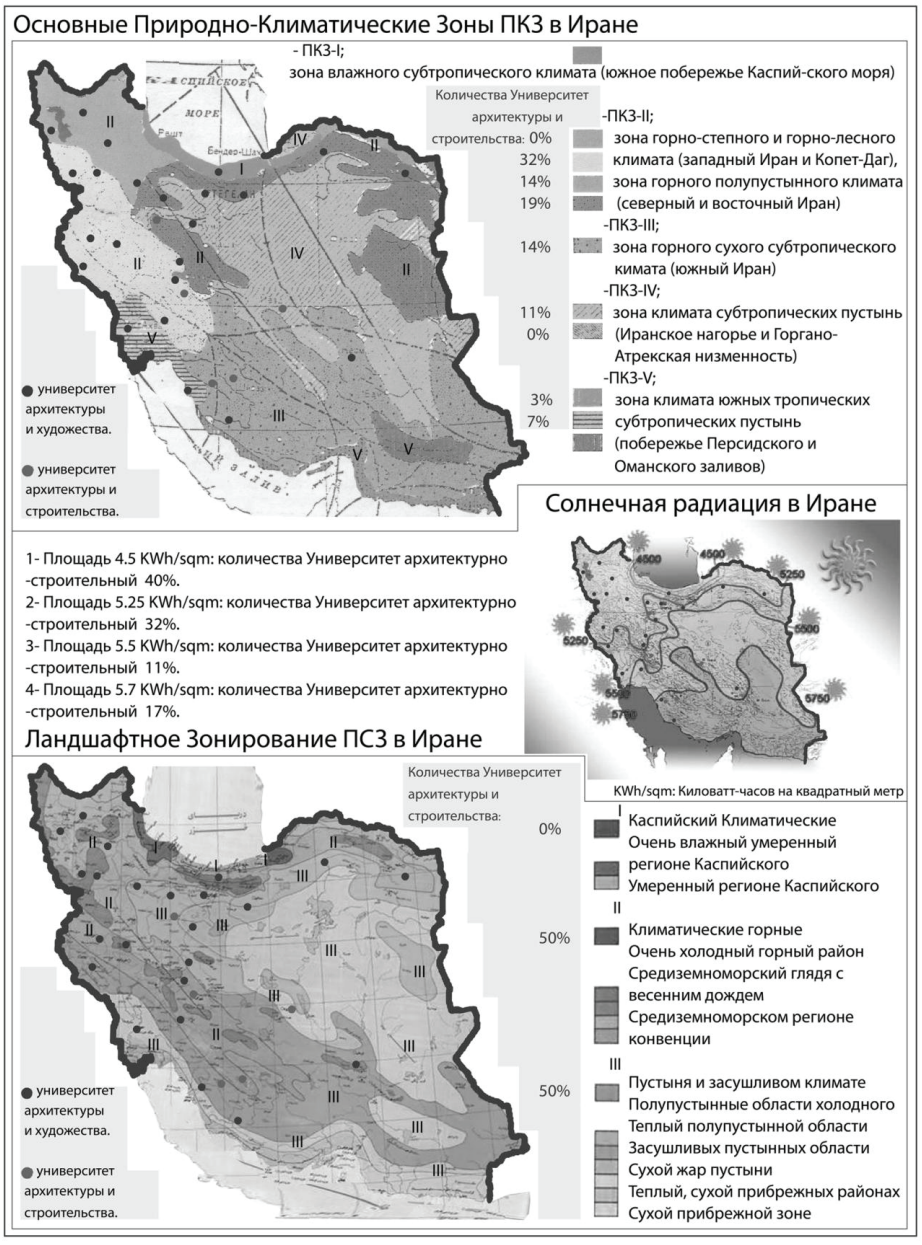

Рис 1. Расположение университетов архитектуры и строительства в различных климатических условиях Ирана.

Таким образом, как показал проведенный анализ (рис 1), территория Ирана характеризуется различными природно-климатическими условиями, часть из которых может создавать неблагоприятные микроклиматические условия в учебных зданиях и соответственно требуются защитные мероприятия, особенно от избыточной инсоляции, пыльных бурь, сейсмичности.

Литература

1. Аль-Мараи Хайсам. Архитектура комплексов зданий университетов Ближнего Востока. Диссерт. канд. арх. – К.: 1992. – С.142.

2. Ковальский Л.Н. Архитектура учебно-воспитательных зданий. – К.: Будівельник, 1988. – С. 144.

3. Раллев А.Б. История архитектуры развивающихся стран. – К.: Вища школа, Головное изд-во, 1986. – 248 с.

4. Электронный ресурс [http:// msrt.ir].

5. Электронный ресурс [http:// uk.ac.ir].

Анотація

У статті розглянуті природно-кліматичні особливості різних регіонів Ірану, виділені природно-кліматичні зони, які мають вплив на архітектурно-планувальні рішення університетів.

Ключові слова: природно-кліматичні зони, університети.

Abstract

The article deals with climatic characteristics in various regions of Iran, marked climatic zones that have an impact on the architectural and planning decisions of universities.

Keywords: climatic zone universities.

УДК 712.4.(477.62)(045)

Д. М. Ільченко,
старший викладач каф. містобудування НАУ

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СТРУКТУР СИСТЕМ ОЗЕЛЕНЕННЯ МІСТ ДОНБАСУ

Анотація: в статті позначені напрямки формування та розвитку планувальних структур систем озеленення міст Донбасу, виявлені резерви територій для компенсації відсутніх елементів структури.

Ключові слова: планувальна структура системи озеленення міста, Донбас, порушені території.

Постановка проблеми. У сучасних умовах екологічної кризи для промислових міст Донбасу дуже актуальним стає планування впорядкованої, стійкої, безперервної системи озеленення, що є основним засобом поліпшення якостей порушеного міського середовища. Відповідно до «Норм проектування зелених насаджень міст у різних природних зонах України» площа озеленених територій різного призначення в місті має бути не менше 50%, а в промислових містах Донбасу цей рівень повинен бути підвищений і складати 60-65%, що не відповідає дійсності [6]. В процесі проведеного дослідження було встановлено, що стан озеленених територій 16 міст Донбасу в якісних та кількісних показниках важко назвати задовільним [5]. Набуває значення комплексний підхід до рішення актуальних питань формування та вдосконалення планувальної структури системи озеленення, що має бути направлений на вирішення ряду еколого-естетичних, соціально-економічних та функціонально-територіальних проблем розвитку і функціонування міст Донбасу.

Мета статті. Визначити напрямки містобудівного розвитку планувальних структур систем озеленення міст Донбасу, виявити та обґрунтувати вибір резервів територій для їх формування.

Огляд літератури. В аспекті проблеми, що розглядається, були проаналізовані наступні роботи:

– з позиції планувальних рішень структури системи озеленення та її окремих елементів – В.В. Владімірова [2], В.А. Горохова [3], В.С. Теодоронського [11];
– з позиції сучасних підходів до визначення територіальних резервів у містах, що виникли і розвинулись на базі багатогалузевого промислового комплексу – О.В. Петерс [9], Н.С. Краснощокової [7], О.В. Забєліної [4];
– з позиції використання порушених територій у функціонально-планувальних структурах міст – Ю.О. Бондаря [1], І.В. Лазаревої [8], Т.В. Таболіної [10] та інш.

Основна частина. Формування та вдосконалення планувальної структури системи озеленення міста має три принципові містобудівні особливості:

1. здійснюється на основі *збереження та захисту* існуючих озеленених територій міста. Головна мета – збереження природної спадщини;
2. проводиться за рахунок *реконструкції та модернізації* існуючих структурних елементів системи озеленення міста. Головна мета – підвищення ефективності використання існуючих озеленених територій та зростання екологічних показників міста.
3. відбувається шляхом *створення нових* зелених територій. Головна мета – компенсація відсутніх елементів та відновлення планувальної цілісності структури системи озеленення міста.

На сучасному етапі на Донбасі практично не залишилося міст, території яких у природному стані були б цілковито придатні для використання у формуванні системи озеленення. Це обумовлено хаотичністю планувальної структури міст, щільною забудовою, великою кількістю порушених територій та іншими негативними чинниками [5]. Містобудівна ситуація характеризується зростаючим дефіцитом територіальних резервів, що є підґрунтям для переоцінки ступеню придатності незручних та порушених територій і ефективності їх освоєння для розміщення місць відпочинку та забудови [9].

Узагальнюючи світовий досвід організації систем озеленення міст та базуючись на теоретичних роботах [1, 4, 7, 8, 9, 10], можна представити два основні напрямки виявлення резервів територій у порушеному міському середовищі Донбасу (рис 1.).

Перший напрямок ґрунтується на застосуванні штучних основ будівель, що є найбільш актуальним в умовах ущільнення територій центральних районів міст. Загальновідомі прийоми використання «зелених» покрівель поширюються озелененням вертикальних площин споруд. Зелені фасади сприятимуть не тільки відновленню природної складової у порушеному міському середовищу, але й підвищать архітектурно-художні якості забудови. Доречним буде зазначити, що державними документами не нормується озеленення, яке розміщується на штучних основах будівель. Воно також не враховується при розрахунках загальних показників щодо кількості зелених насаджень загального, обмеженого чи спеціального призначення. Але недоречно заперечувати, що використання зелених фасадів та покрівель споруд може якісно змінити не лише сприйняття довкілля, а й значно підвищити стан міста в екологічному та рекреаційному аспекті.

Другий напрямок – використання земель, що втратили свою господарську цінність в зв’язку із порушенням ґрунтового покриву, гідрологічного режиму і рельєфу в результаті виробничої діяльності людини. Дослідженням було встановлено, що до цієї категорії земель відносяться: порушені та незручні території, занедбані земельні ділянки, промислові вузли, що занепали.

В умовах такого обмеженого вибору доцільно зауважити, що для порушених територій їх використання у якості структурного елементу системи озеленення міста можливе тільки після проведення робіт із рекультивації, а для промислових вузлів, що занепали – після комплексної реновації та перепрофілювання території для виконання інших функцій.

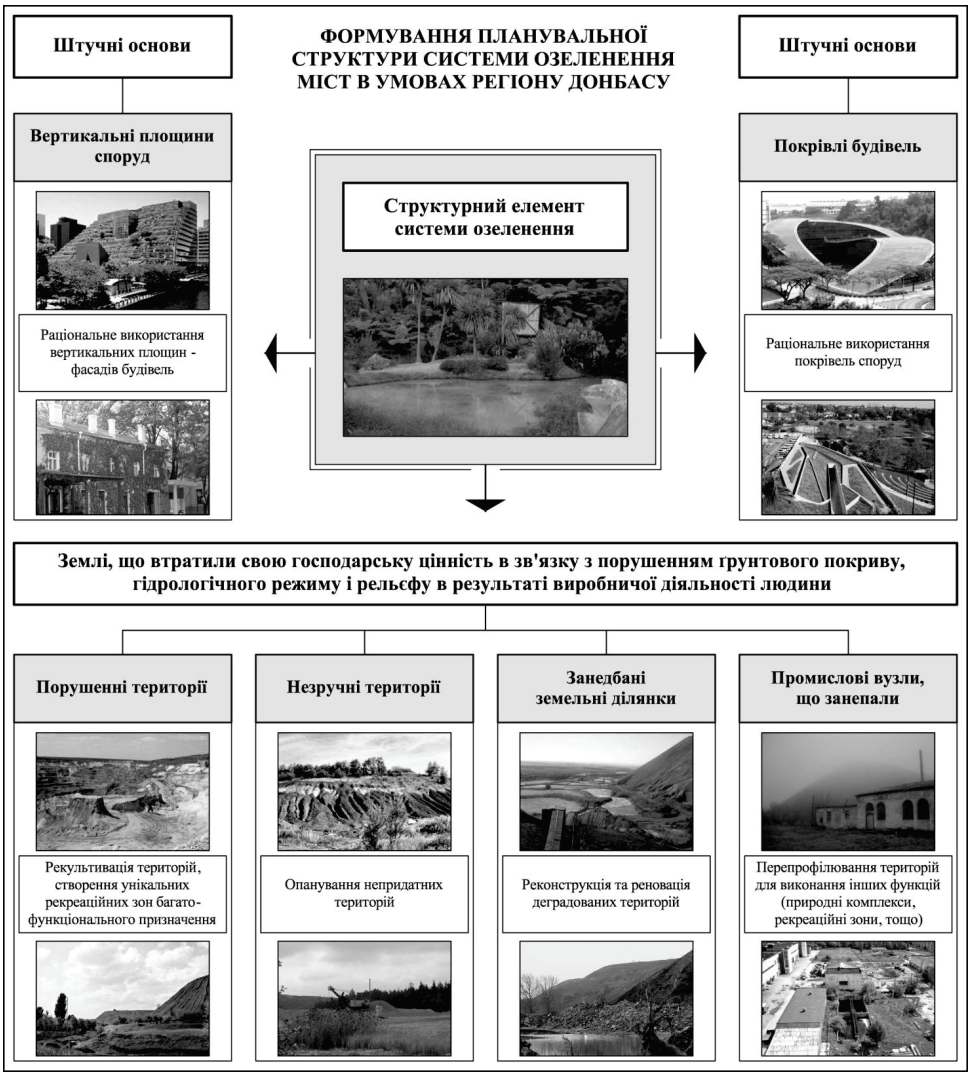

Рис. 1. Освоєння територій і площин для організації та розвитку елементів планувальної структури системи озеленення міста на Донбасі

На основі аналізу літературних джерел та наукових досліджень [1, 8], встановлено, що пристосування порушених територій для потреб людини вимагає:

- чіткої організації в класифікації порушених територій;
- вибору напрямку рекультивації;
- обліку основних характеристик ділянки;

– розробки технічних заходів щодо проведення ландшафтних перетворень;
– добору видів і порід рослин, які можуть бути використанні при озелененні порушеної території.

Висновки. Дослідженням визначено, що питання формування планувальних структур систем озеленення міст Донбасу потрібно розглядати з позицій збереження і захисту, реконструкції і модернізації існуючих та створення нових зелених територій. Встановлено, що в якості основних територіальних резервів доцільно розглядати застосування штучних основ будівель та використовувати землі, що втратили свою господарську цінність – порушені, незручні території, занедбані земельні ділянки, промислові вузли, що занепали. Пріоритетне значення використання порушених територій полягає в тому, що поряд із подоланням браку територій для розвитку планувальної структури систем озеленення міст, вирішуються задачі інтенсифікації використання міських земель та підвищення комфортності умов міського середовища.

Література:

1. Бондарь Ю.А. Благоустройство нарушенных территорий. – К.: Будівельник, 1984. – 72с.
2. Владимиров В.В., Микулина Е.М., Яргина З.Н. Город и ландшафт. – М.: Мысль, 1986. – 236 с.
3. Горохов В.А. Зеленая природа города: Учебное пособие для вузов. Издание 2-е, доп. и перераб. – М.: «Архитектура-С», 2005. – 528с.: ил.
4. Забелина Е.В. Поиск новых форм в ландшафтной архитектуре: Учебное пособие / Е.В. Забелина – М.: «Архитектура-С», 2005. – 160с.: ил.
5. Ільченко Д.М. Формування єдиної системи озеленення як метод екологічної реабілітації порушеного міського середовища (на прикладі міст Донбасу). – Проблеми розвитку міського середовища: Наук.-техн. збірник. – К.: НАУ, 2009. – Вип.1. – С. 58-63.
6. Ільченко Д.М. Сучасний стан зеленої зони м. Донецька: проблеми й шляхи їх розв'язання. – ПОЛІТ: Збірник тез X міжнародної наукової конференції студентів та молодих учених. (Київ, 7-9 квітня 2010 р) – К.: НАУ, 2010. – Т.4. – С. 342.
7. Краснощекова Н.С. Формирование природного каркаса в генеральных планах городов: Учебное пособие для вузов / Н.С. Краснощекова. – М.: «Архитектура-С», 2010. – 184с.: ил.
8. Лазарева И.В. Градостроительное освоение неудобных и нарушенных территорий. – М.: Госстрой, 1986. – 143с.: ил.
9. Петерс Е.В. Градостроительство и планирование населенных мест: текст лекций / ГУ КузГТУ. Кемерово, 2005. – 163с.
10. Таболіна Т.В. Методика архітектурної реабілітації міського середовища Донбасу, що містить порушені території: Автореф. дис. канд. арх.: 18.00.01. – Харків, 2005. – 19с.

11. Теодоронский В.С., Боговая И.О. Ландшафтная архитектура: учебное пособие / В.С. Теодоронский, И.О. Боговая. – М.: ФОРУМ, 2010. – 304 с.: ил.

Аннотация

В статье обозначены направления формирования и развития планировочных структур систем озеленения городов Донбасса, выявлены резервы территорий для компенсации отсутствующих элементов структуры.

Ключевые слова: планировочная структура системы озеленения города, Донбасс, нарушенные территории.

Annotation

In article indicated the direction of the formation and development of planning's structures of landscaping systems of Donbass city, identified reserves areas for the compensation missing elements of the structure.

Keywords: planning structure of landscaping city system, Donbass, broken territories.

УДК 727.5

С. Ю. Курач

аспірантка кафедри теорії архітектури Київського національного університету будівництва і архітектури, м. Київ

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ВИМОГИ ДО УСТАНОВ ВИХОВАННЯ І ДОЗВІЛЛЯ ШКОЛЯРІВ

Анотація: у статті розглядається система організації виховної роботи та дозвілля дітей та підлітків по місцю проживання.

Ключові слова: учбово-виховна робота, позашкільні зони, організаційно-методичні принципи, мережі і типи будівель за місцем проживання.

У педагогіці проблема виховання школярів по місцю проживання інтенсивно розроблялася в кінці 60-х початку 70-х років в руслі досліджень по системному аналізу учбово-виховного колективу та його зв'язків з соціальним середовищем, за змістом та структурою офіційного і неофіційного спілкування школярів в школі та за її межами.

Роль роботи з учнями в мікрорайоні школи, шляхи комплексної організації виховання в безпосередній близькості від місця проживання в тісному зв'язку з учбово-виховною роботою школи визначають таку одну з позашкільних зон, де більшість учнів проводять основну частину свого вільного часу, де вони знаходяться в найбільш тісному контакті з дорослими, з навколишнім середовищем.

Підкреслюється, що ця багатопланова проблема в педагогічній науці розроблена недостатньо. Система організації виховної роботи з дітьми в мікрорайоні ґрунтується на загально-педагогічних принципах. У число основних організаційно-методичних принципів і умов, що впливають на організацію мережі і типи будівель та закладів виховання за місцем проживання, входять принцип єдності і взаємозв'язку виховної роботи з дітьми і підлітками в мікрорайоні з учбово-виховною роботою школи; принцип обліку вікових, індивідуально-психологічних особливостей дітей і підлітків; принцип добровільності і свободи вибору занять в позаурочний час; принцип урахування специфіки мікросередовища при вибиранні засобів, форм і методів виховання; поєднання організованої діяльності і вільного спілкування дітей; різноманітність виховної діяльності; участь кожної дитини в роботі об'єднань в масових заходах.

Важким підліткам, для яких характерна відсутність яскраво виражених інтересів, необхідно надавати можливість займатися в гуртках, клубах, спробувати себе в різних видах діяльності (господарській, організаторській). Розглядаючи виховний потенціал матеріального середовища мікрорайону, відзначається, що в мікрорайонах-новобудовах не створюються умови для різноманітної діяльності дітей і позашкільна робота ведеться на базі існуючих учбових закладів. Складність організації виховної роботи за місцем проживання, на її думку, полягає в тому, що працювати доводиться з різним контингентом дітей різного віку - з школярами, школярів, технікумів.

Розглядаються основні напрямки виховання школярів (ідейно-політичний, етичний, трудовий, розумовий розвиток, виховання інтересу до наукових знань, естетичне, правове виховання, профілактику правопорушень, фізичне виховання, роботу з сім'ями учнів), дві категорії об'єднань, що вчаться (одно- і багатопрофільні), всілякі види діяльності що вчаться і організаційно-методичні форми роботи за окремими профілями - напрямами діяльності.

Педагогічно організоване середовище не повинне ні дублювати школу в своїй дії на хлоп'ят, ні бути незалежною від неї. Вона повинна бути якісно іншим її продовженням; у соціальному просторі, що оточує школу, вся сукупність організованих впливів на дітей приводиться в систему через створення єдиної матеріальної бази, необхідної для повноцінного дозвілля, відповідної віку школярів достатньо розгалуженої мережі найрізноманітніших за профілями діяльності об'єднань.

Вміст дозвільної діяльності дітей і підлітків в безпосередній близькості від місця мешкання і відповідність інтересів і потреб структурі, їх діяльності розглянули й інші науковці в соціологічному дослідженні побуту і дозвілля населення . Виховання дітей і підлітків за місцем проживання є елементом

соціалістичної виховної системи «сім'я-школа - громадськість» і направлено на надання допомоги сім'ї і школі у виховному процесі, на розвиток у підростаючого покоління творчих потенцій і вироблення навиків широкої суспільної діяльності і суспільного самоврядування.

У підлітків є великий резерв вільного часу, протягом якого значне число їх виявляється зовні виховної дії (тільки від 10 до 18% підлітків проводять дозвілля активно, і при цьому велика частина видів їх діяльності у вільний час здійснюється зовні удома і поза школою).

З опитаних підлітків 47% проводять вільний час з друзями (на вулиці, у дворі або на квартирі одного з однолітків). Видами їх дозвілля є: заняття в гуртках (10%), в спорт секціях (12%), читання (80%), відвідини кіно (92%), перегляд телепередач (78%), прогулянки (64%), спортивні ігри (18%), музичні заняття (5%), виконання доручень батьків (16%).

Більшість організовуваних по місцю проживання гуртків, клубів, спортивних секцій, студій ставлять, як правило, завдання досягти високих результатів або спортивної слави. Відвідує їх незначне число підлітків, максимум 10-15%, з інтересами, що вже виявилися, і здібностями. Організація ж дозвілля підлітків за місцем проживання повинна переслідувати ширші виховні цілі і охоплювати не стільки дітей обдарованих з інтересами, що визначилися, скільки тих, хто ще не знайшов себе.

Було виявлено, що серед тих, хто користується різними формами культурного дозвілля в мікрорайонах, 60% складають підлітки 12-17 років, 20% - дошкільники і молодші школярі, 20% - доросле населення різного віку. Всіх привертає перш за все професіонал - висококваліфікований фахівець і хороший організатор. Таким організатором навряд чи зможе стати пенсіонер-громадський діяч. Необхідне ширше використовувати можливість самих батьків (готовність до грошової компенсації виразили 53,8% батьків).

Нові форми організації дозвілля підлітків, які найбільш відповідають потребам самих підлітків і комплексною організацію виховання. Повинна здійснюватись різностороння діяльність по різних профілях творчості (спорт, туризм, різні гуртки, клуби, секції, штаби) для дітей, підлітків і хлопців.

Розглядаючи дозвілля школярів в системі виховного процесу відзначається, що значна частина дозвілля школярів поки безконтрольна, а головне зараз - зміст дозвілля. До найбільш дієвих моделей комплексної діяльності дозвілля відноситься дитячий туризм, краєзнавство і пошукова роботу, технічна і трудова творчість, художня самодіяльність, музейна справа, літературно-художня творчість, спорт, ігри.

Види діяльності молоді у вільний час об'єднуються в п'ять груп:

1) відновлення фізичних і духовних сил учнів - відпочинок на повітрі (активний, і пасивний) - прогулянки, ігри, забави, неформальне спілкування (зустрічі, танці, побачення, вечірки);

2) художня освіта, споживання культурних цінностей, засвоєння корисної інформації, підвищення ерудиції (читання, перегляд телепередач, фільмів, спектаклів, концертів, відвідини виставок, музеїв, екскурсії, поїздки, подорожі);

3) активна творча діяльність техніці - трудова, спортивно-ігрова, художньо-театральна, прикладна;

4) організоване спілкування з однолітками, друзями, дорослими - клубно-гурткові форми робіт, творчі об'єднання і групи, диспути, тематичні вечори, творчі зустрічі, свята;

5) суспільна робота у сфері дозвільної діяльності, позаурочної роботи по вільному вибору - форми самоврядування, агітмасової роботи і ін.

Відзначаються наступні типові недоліки в організації дитячого дозвілля: тяжіння до масових заходів святкового характеру з великим обхватом учнів; заорганізованість, регламентація; переважання форм споживчого характеру, розважальна; трафаретність форм роботи, вузькість їх вибору і змісту; відсутність спадкоємності в практиці дозвілля різних віків, що вчаться, і виховних установ, що в наших містах місць для таких підліткових груп немає.

Виходячи з рекомендованої структури компанії виявлено, що підліткам необхідний велике коло знайомств і система компаній, що спілкуються. Рекомендується створювати для підлітків систему спілкування, що забезпечує розширення його кола спілкування, організовувати яке раціональніше всього за територіальним принципом на рівні міжшкільних заходів (для цих цілей потрібний спеціальний працівник).

Аналізуючи педагогічні проблеми позашкільного спілкування підлітків, відзначається, що по місцю проживання не вистачає «педагогічно грамотного організованого спілкування дітей». Важливим є визначення як стратегічного напряму виховної роботи, так і створення сприятливих умов для спілкування підлітків.

Як перспективну форму позашкільних установ, відповідну особливостям підліткового віку, виділяються й військово-патріотичні клуби, робота яких побудована на ігрових воєнізованих початках і приваблива своїм романтичним забарвленням.

Виховання дітей і підлітків за місцем проживання розглядається як важливий і необхідний елемент соціалістичної виховної системи «сім’я-школа-громадськість», і розвиток цієї діяльності обумовлене комплексом стійких соціально-педагогічних і соціально-економічних чинників.

Такі установи, що створюються на засоби органів житлового господарства і підприємств-шефів, по завданнях методам і формам роботи є позашкільними установами і повинні розглядатись як елемент підсистеми позашкільного виховання, підлеглий загальним організаційно-педагогічним вимогам.

Результати досліджень по виявленню і прогнозуванню соціальної функції установ виховання за місцем проживання, дані про характер дозвілля дітей і підлітків, про соціально корисні види і форми дозвілля і напрями вдосконалення його структури є основою для визначення шляхів вдосконалення системи і мережі установ, будівель і майданчиків для позашкільного виховання, для формування типів будівель, визначення їх функціональної структури (складу основних груп приміщень) і вироблення вимог до проектування.

Список використаної літератури:

1. Л.Н.Ковальский « Архитектура учебно-воспитательных зданий» - К: Будівельник, 1988. – 144 с.
2. В.К.Степанов «Специализированные школы» - М: Стройиздат, 1973. – 200 с.
3. В.И.Степанов, Л.Б.Мирчевская «Организация сети учреждений для внеучебной работы в городах» - М: Стройиздат, 1975. – 48 с.
4. Государственный комитет по гражданскому строительству и архитектуре при Гостстрое СССР «Здания, помещения и площадки внешкольного воспитания и досуга школьников по месту жительства» - М: 1986. – 52 с.

Аннотация

В статье рассматривается система организации воспитательной работы и досуга детей и подростков по месту жительства.

Ключевые слова: учебно-воспитательная работа, внешкольные зоны, организационно-методические принципы, сети и типы зданий по месту жительства.

Summary

In the article the system of organization of an educate work and leisure of children and teenagers is examined at the place of dwelling.

Keywords: educational work, out-of-school areas, organizationally methodical principles, networks and types of building of dwelling.

УДК 728.52.012(045)

Л. Р. Гнатюк,
к. арх., доцент ККТД, НАУ
А. В. Новік,
магістр, Національний авіаційний університет, Київ

ФОРМОТВОРЧІ ЕЛЕМЕНТИ ФЛОТЕЛІВ

Анотація: стаття присвячена дослідженню формотворчих елементів флотелів. Дослідження проведено на зразках закордонного досвіду плавучих будинків, а також на авторських розробках. На основі проведеного аналізу виявлено засадничі елементи формоутворення створення засобів життя на воді та запропоновано їх використання при розробці плавучого модуля флотелю.

Ключові слова: флотель, дизайн, готельне підприємство, формоутворення, плавучий модуль.

Актуальність теми. Готельне господарство відіграє провідну роль у презентації українського туристичного продукту на міжнародному ринку і має відповідати рівню готельного сервісу європейських стандартів. Створення ефективного готельного господарства має важливе значення для економіки України.

На сьогодні для України актуальним є підвищення загальної кількості готелів та готельних комплексів та їх галузева спеціалізація. Раціонально збалансований сектор гостинності має включати розвиток мережі спеціалізованих готельних підприємств, зорієнтованих на оригінальність послуг та обслуговування певної категорії туристів згідно сучасних стандартів.

Перспективним засобом активізації сфери гостинності є освоєння природного рекреаційного потенціалу водного туризму у тому числі найбільш привабливих туристичних регіонів — Кримського, Карпатського та Азово-Чорноморського. У реалізації цього напрямку значну роль можна відвести таким порівняно новим для нашої країни формам гостинності як флотелі та ботелі. Формотворчі елементи таких закладів є потужним засобом створення естетичного, функціонального комфорту, і тому аналіз чинників їх формоутворення є на сьогодні актуальним питанням.

Огляд літератури. Мальська М. П., Пандяк І. Г. у своїй роботі «Готельний бізнес: Теорія та практика» послідовно розкривають питання еволюції сфери гостинності, аналізують проблему типології та класифікації готельних підприємств, організації та управління, технології обслуговування, архітектурно-планувальні особливості споруд готельних підприємств.

Пуцентейло П. Р. у роботі «Економіка і організація туристично-готельного підприємництва» встановлює особливості сучасного стану туристичної та готельної сфери, визначає ефективні напрями маркетингової діяльності підприємств готельного господарства.

У посібнику Роглєва Х. Й. «Основи готельного менеджменту» систематизовані і викладені теоретичні, методичні і практичні питання управління сучасним готелем, наведені визначення флотелю та ботелю. Досліджуються сучасні принципи оформлення інтер`єрів та екстер`єрів готелів.

Але згадані автори не піднімають проблему дослідження формотворчих елементів флотелів.

Мета публікації полягає у виявленні формотворчих елементів флотелів.

Основна частина. Флотель – готель, який часто називають «курортом на воді», у якості якого використовується морське судно. Флотелі останнім часом виступають головними конкурентами великих готелів, їхня перевага полягає в тому, що вони надають можливість переміщуватися по морю (океану), тим самим значно розширюють різноманітність вражень, які отримує подорожуючий клієнт. Відпочиваючи в такому готелі, можна прокидатися щоранку в новому місці. За місткістю флотелі можуть бути малими (20 кают-номерів) і великими (800 кают-номерів).

Ідея водного відпочинку як і постійного життя на воді останнім часом набуває великого поширення на Заході. Плавучі будинки мають успіх у багатьох країнах світу — у США, Канаді, Італії, Англії, індійському Кашмірі. У США вони з'явилися наприкінці 40-х на озері Камберленд (США, Кентуккі), а в Європі на той час їх будували вже не одну сотню років. Найбільше подібних будинків-кораблів у Голландії, де вони віднесені до рангу національної визначної пам'ятки. Окрім кораблів використовують стаціонарні баржі, будівлі на базі бетонних дебаркадерів, самохідні хаусботи на основі катамаранних поплавкових систем.

Останнім часом у таких проектах беруть активну участь відомі дизайнерські та архітектурні компанії (Confused-Direction, Kingsley Architects, Anthenea, AquaDomi), інженери та кораблебудівельники. Цікавий проект плавучого будинку, ідеального для життя на морі, у бухтах і затоках створив Джанкарло Зема. Проект «Трилобіт-65» представляє собою гібрид яхти й батискафа, що складається з надводної й підводної частин. Верхній рівень піднімається на 3,5 метри над рівнем моря, другий рівень — на 1,4 метри і фактично є цілком відкритою палубою.

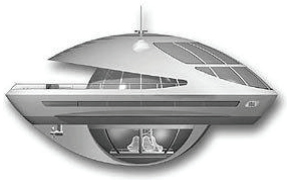
Третій рівень перебуває на 0,8 метра нижче рівня моря, і призначений для спальної зони. У Трилобіті шість спальних місць — дві одномісні й дві двомісні спальні кімнати, кожна з ванною.

На 3 метри нижче рівня моря перебуває сферичний кабінет із прозорими стінами для відпочинку та екскурсій. Побудований у тих же технічних стандартах, що й туристичні підводні човни, цей скляний дзвін забезпечує 360° зору. Спеціальна конструкція скла надає можливість змінювати прозорість завдяки зміні напруги. На зовнішній його стінці по колу розташовані прожектори, що і вночі дозволяє оглядати водні простори.

Будинок-корабель обладнаний електродвигунами, що працюють на водні завдяки паливним елементам Ballard.

Проект Джанкарло Земи розрахований на 6 осіб і досягає 20 метрів у довжину. На створення обтічної форми судна з відмінними аеродинамічними властивостями автора надихнула форма найдавніших морських істот – трилобітів.

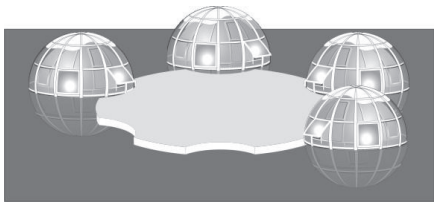
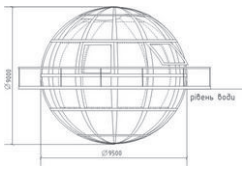
Таблиця №1

Зовнішній вигляд «Трилобіт-65»	
	

«Трилобіт-65» призначений для власників розкішних океанських яхт, і є фінансово недоступним для широких кіл (табл. №1).

Як можливий альтернативний, більш демократичний варіант водного житла можна запропонувати плавучий модуль авторської розробки, який надає можливості для задоволення всіх життєвих потреб людини, і може служити будинком на воді для однієї сім`ї. Оскільки подібне водне житло здатне самостійно пересуватися по воді, воно одночасно може виступати транспортним засобом. Кілька таких модулів, пришвартованих навколо платформи-причалу можуть утворювати плавуче поселення-острів (табл. № 2).

Таблиця №2

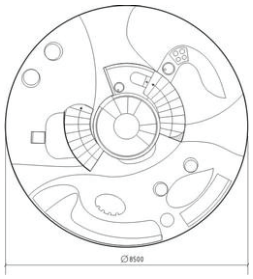
Схема компоновки флотелю	Плавучий модуль
	

Якщо при проектуванні забезпечити екологічну безпеку завдяки системі утилізації відходів, екологічно чистим засобам пересування, засобам збереження сонячної енергії – такий штучний острів може розташуватися у будь-якому місці на морській або річковій акваторії і слугувати засобом гостинності курортного типу. Також модуль може використовуватися як засіб літнього відпочинку для сім`ї середнього достатку.

В основі форми модуля — сфера. Це два еліпсоїда — внутрішній, який, власне і є житловим простором, розташований всередині зовнішнього, який виконує захисну функцію, а також теплорегулюючу, завдяки повітрю, яке заповнює проміжок між еліпсоїдами і охолоджується або нагрівається за рахунок того, що нижня частина конструкції розташована під водою. На рівні води по периметру «будинок» оточений невеликою відкритою палубою, яка може бути збільшена за рахунок надувної частини. Сучасні, міцні і легкі матеріали та обтічна форма дозволять підтримувати «будинок-корабель» на воді і протистояти хвилям.

Конструктивно транспортний засіб представляє собою збірний металевий каркас (сітчаста оболонка) із загальним заскленням. Зовнішня сфера вкрита світлочутливим матеріалом, що дозволяє використовувати сонячну енергію. Діаметр зовнішньої сфери складає 9,5 м. Площа житлової частини модулю складає 105м^2.

Таблиця №3

Поповерхове планування плавучого модулю		
План верхнього рівня капітанський місток	План верхнього житлового рівня	План нижнього житлового рівня
		

Внутрішній простір плавучого модуля розділений на 4 рівні, з них 1 технічний (табл. № 3). Найнижчий рівень розташований повністю під водою, наступний – частково над водою для забезпечення вимог інсоляції, два верхніх розташовані повністю над водою. В нижній частині, що заповнена баластом, необхідним для забезпечення стійкості на хвилях, розташований водометний двигун на електроприводі. Два наступних рівня опираються на центральну

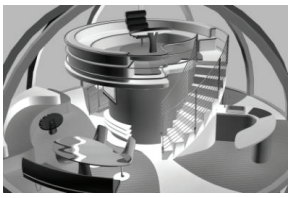
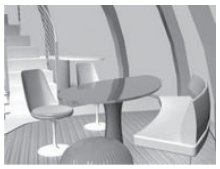
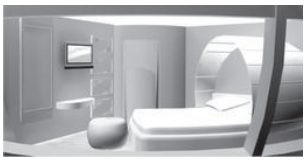
колону і об'єднані гвинтовими сходами. Ці рівні призначені для житлових приміщень. Найвищий рівень, куди ведуть гвинтові сходи, представляє собою платформу діаметром 4,5 м, на якій розташовані засоби керування модулем як транспортним засобом та навігаційне обладнання. Капітанський місток забезпечує огляд на 360^0.

Верхній житловий рівень призначений для організації зон передпокою, кухні, їдальні, вітальні, робочої зони, санвузлу та гардеробної (зони зберігання). Перегородками відділені тільки дві останніх зони, інші розмежовано візуально за допомогою засобів дизайну. На нижньому житловому рівні, що на дві третини своєї висоти розташований нижче рівня води, розміщені три спальні кімнати та санвузол.

Сферична форма плавучого модулю забезпечує необхідні аеродинамічні властивості, так як даний флотель проектується як транспортний засіб для використання на відкритій водній поверхні з відповідними погодними умовами.

В основі концепції інтер`єру даного флотелю — різноманітні асоціації з морським і річковим простором, образом водної стихії. Створення потрібних асоціацій здійснюється за допомогою колірного рішення та використання відповідних перетікаючих форм (табл. № 4).

Таблиця №4

Інтер`єри флотелю		
Верхній житловий рівень		Нижній житловий рівень
		

Для оздоблення флотелю доречно застосувати матеріали, що можуть полегшити усю конструкцію, і добре витримують умови підвищеної вологості. Крім того, оскільки плавучий модуль представляє собою одночасно транспортний засіб і може опинитися далеко від берега, до його конструкцій і матеріалів пред`являються підвищені вимоги щодо безпеки. Тому тут пропонується використовувати матеріали, які звичайно застосовують для оздоблення яхт. Це спеціально оброблені дерев`яні покриття, морська фанера, пластик HPL, сендвіч-панелі, панелі RESOPAL® Compact для використання в умовах підвищеної вологості. Деякі деталі оздоблення та предметного наповнення інтер`єрів виконані з алюмінію — зараз цей метал обґрунтовано стає усе більш популярним у будівництві катерів, яхт і суперяхт.

Інтер`єри плавучого модулю вирішені в теплій кольоровій гамі для забезпечення комфорту і створення враження затишку, відчуття «заземлення» посеред водного простору.

Висновок. Оскільки головна мета флотелю полягає в тому, щоб дати можливість відпочиваючим провести час в умовах, що тісно пов`язані з природним оточенням, у гармонії з навколишнім середовищем, засобами дизайну, зокрема, за допомогою відповідного формоутворення, у його інтер`єрах та екстер`єрі необхідно створити образи, що будуть органічно поєднуватися з середовищем. Основні формоутворюючі елементи даного флотелю — коло та плавні, біонічні лінії, що асоціюються із мінливістю, коливанням, притаманними стихії води, як і самому життю.

Список літератури

1. Мальська М. П., Пандяк І. Г. Готельний бізнес: Теорія та практика: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 250 с.
2. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
3. Роглєв Х.Й. Основи готельного менеджменту: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005. – 408 с.
4. Національний інститут стратегічних досліджень 04.08.2009 // Стан і проблеми розвитку готельного господарства України в контексті підготовки до ЄВРО-2012. Аналітична записка до Секретаріату Президента України.

Аннотация

Статья посвящена исследованию формообразующих элементов флотелей. Исследование проведено на образцах зарубежного опыта плавучих домов, а также на авторских разработках. На основе проведенного анализа были выявлены основные элементы формообразования при проектировании жилья на воде и предложено их использование для формирования модуля флотеля.

Ключевые слова: флотель, дизайн, гостиничное хозяйство, формообразование, модуль.

Abstract

The article deals with the formative elements Floatel. The study was conducted on samples of foreign experience of floating houses, as well as on the author's development. Based on the analysis identified the main elements forming the design of housing on the water and asked to use them to create a floating module Floatel.

Keywords: Floatel, design, hotel economy, forming, floating module.

УДК 725.87

С. О. Ніканоров
кандидат архітектури,
доцент каф.основ архітектури і архітектурного проектування КНУБА

ПЛАНУВАЛЬНЕ РІШЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧУВАННЯ ПРИ ТУРИСТИЧНИХ КОМПЛЕКСАХ

Анотація: в статті розглянуто види та структуру планувальної організації підприємств харчування при рекреаційних та туристичних комплексах.

Ключові слова: підприємства харчування, архітектурно-планувальне рішення, приміщення харчування, композиція, рекреаційні комплекси, туристичні комплекси, торгові зали, кафе, ресторани, їдальні, обідні зали.

Туристичний комплекс – відносно самостійний рекреаційний заклад, що складається з об’єктів туристичного обслуговування, призначених для розміщення, організації харчування, відпочинку й розваг, організації культурно-видовищних заходів, туристсько-пізнавальних екскурсій.

Планувальна структура приміщень харчування при туристичних комплексах являє собою два великих елементи, які мають гнучкий планувальний зв’язок:

- *перший структурний елемент* виконує функції простору для споживання, що створюється з групи торговельних приміщень для відвідувачів;
- другий *структурний елемент* виконує функції простору для обслуговування, утвореного з групи виробничих приміщень для обслуговуючого персоналу.

Планувальна організація приміщень харчування обумовлена об'ємно-просторовою структурою рекреаційної установи. Розміщення приміщень харчування в одному об'ємі рекреаційної установи отримало назву *вбудованого архітектурно-планувального рішення;* виділення приміщень харчування в окремий блок рекреаційного закладу, розпланованого по горизонталі, визначило *блочне архітектурно-планувальне рішення;* розміщення приміщень харчування в самостійному архітектурному об'ємі представляє собою *окрему будівлю* (рис. 1). Так, вбудоване архітектурно-планувальне рішення приміщень харчування має готель «Дніпро», в одному розширеному об’ємі розміщені приміщення харчування в готелів «Либідь» і «Київ» в Києві. Найбільш поширеним є блочне архітектурно-планувальне рішення (наприклад, готель «Салют» у Києві, готель «Інтурист» в Ростові-на-Дону, готель «Севастополь» в Москві).

Окремо розташовані будівлі можуть бути вирішені монофункціонально (лише приміщення харчування) або поліфункціонально, будучи центром

рекреаційного обслуговування. В курортно-готельному комплексі «Дагомис »в Сочі для обслуговування харчуванням у мотелі «Меридіан » використовують окрему будівлю ресторану «Діброва». Центр рекреаційного обслуговування є головним елементом у курортно-санаторному комплексі «Донбас» у Криму. В рекреаційних установах великої місткості використовують комбіновані розміщення приміщень харчування. Так вирішено готельний комплекс «Ялта»: вбудовані приміщення - кафе «Волга» в цокольному поверсі готелю, кафе «Ай-Петрі» - на останньому; у блочному об'ємі ресторани «Кришталевий» і «Мармуровий»; окрема будівля - ресторан «Рієка».

Група торгових приміщень пов'язана з групою виробничих приміщень через зону роздавальних, на розташування яких впливають прийняті форми обслуговування [3, 4, 5].

Група виробничих приміщень включає різні цехи для приготування їжі, приміщення мийної, сервізної та знаходиться у технологічному і функціональному зв'язку з групою складських приміщень.

Група складських приміщень, призначених для зберігання та охолодження продуктів, може розміщуватись у підвальному, цокольному або першому поверхах будівлі з боку господарського двору.

Функціональні і технологічні зв'язки між усіма групами приміщень харчування створюють функціональну схему, в якій відсутнє перетинання потоків рекреантів, обслуговуючого персоналу, сировини, готової продукції та відходів.

Взаємне розташування структурних елементів формує композиційно-планувальні схеми приміщень громадського харчування (рис.1): центричну, поздовжню, поперечну, кутову. *Центрична композиція* передбачає централізоване розміщення виробничих приміщень, навколо яких групуються торгові приміщення різної конфігурації (кільцева, П-подібна). Таку композицію застосовують в основному в компактних планувальних рішеннях будівель рекреаційних установ.

Наприклад, П-подібна центрична композиція застосована при плануванні приміщень харчування в готелі «Київ» (Київ). Таку ж композицію використовували в готель-вежі «Холідей-Інн» (Німеччина): кільцеве розташування виробничих приміщень (навколо вертикальних комунікацій) і таке ж - торговельних (навколо виробничих). Нестандартна центрична композиція в готелі «Набережні Челни»: у двоповерховому зблокованому циліндричному об'ємі приміщень харчування в центрі - торгові приміщення, а виробничі охоплюють їх півкільцем.

Поздовжня композиція передбачає взаємне розташування торговельних і виробничих приміщень паралельно подовжньої осі. У цій схемі можливо

одностороннє або двостороннє розміщення торгових приміщень. Таку схему використовують для вбудованих і блокових планувальних рішень. Наприклад, у проекті готелю «Турист-2» в Києві була передбачена поздовжня композиція приміщень харчування другого поверху

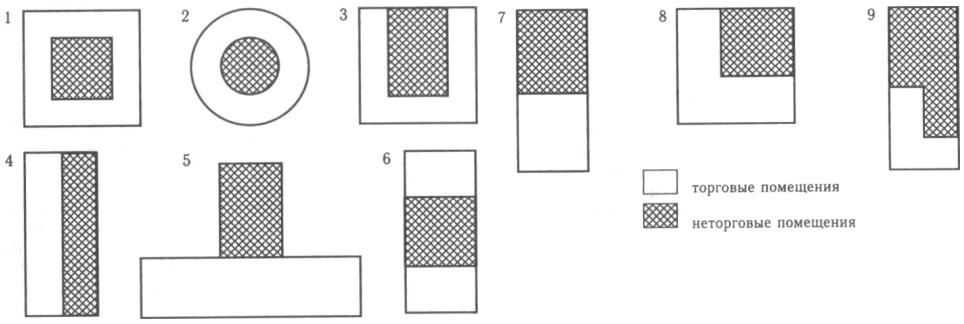

Рис. 1. Композиційно-планувальні схеми приміщень харчування:
1-3 – центрична; 4 – поздовжня; 5 – комбінована; 6,7 - поперечна;
8, 9 – кутова.

Поперечна композиція ділить планувальне рішення приміщень харчування на дві частини - торговельну і виробничу - вздовж поперечної осі. Таку композицію ще називають глибинною, так як виробничі приміщення розташовують у глибині простору для споживання. Застосовують поперечну композицію для вбудованих і розширених планувальних рішень (наприклад, приміщення харчування на другому поверсі готелів «Дніпро» і «Либідь» в Києві).

Кутова композиція утворюється при розташуванні виробничих приміщень в кутку плану. Планувальне рішення торгових залів набуває Г-подібну конфігурацію, зручну при двозальній (багатозальній) композиції. Наприклад, при кутовому розміщенні виробничих приміщень на другому поверсі у блочному обсязі готелю «Русь» вирішена багатозальна композиція групи торгових приміщень («Елітний зал», «Кришталевий зал», «Синій зал»).

Комбіноване поєднання композиційних схем використовується в окремому або блочному об’ємі приміщень харчування. Так, в готелі «Ялта» у блочному об’ємі приміщень харчування на першому і другому поверхах застосована кутова композиція (ресторани «Мармуровий» і «Кришталевий), на третьому поверсі - центрична (кафе« Крим »).

Планувальна структура торгових приміщень харчування (рис.2) визначається технологічним процесом споживання (вхід, рух до столу або стійки, вибір або замовлення страв, розміщення, прийом їжі, вихід чи прибирання посуду) і формою обслуговування (офіціанти або самообслуговування). Відповідно до технологічного процесу формується вхідна група приміщень (вхідний вузол), торговий зал з роздавальною або з потокової лінією самообслуговування, системою основних і допоміжних проходів. Вхідний вузол забезпечує функції прийому, санітарно-гігієнічні вимоги, відпочинку та очікування, розподілу людського потоку.

Торгові зали розрізняються типологічно залежно від форми обслуговування, часу перебування і асортименту страв: буфет, кафетерій, їдальня, бар, кафе, ресторан. *Буфет* - приміщення або зона з обмеженим асортиментом фасованих продуктів і напоїв, місткістю від 8 до 50 чол. і самообслуговуванням. *Кафетерій* - приміщення харчування з обмеженим асортиментом, загального або спеціалізованого типу (пельменні, сосисочні, пиріжкові, млинцеві, пончикові, шашличні, чебуречна), з самообслуговуванням і місткістю 25 - 100 чол. *Їдальня* - найбільш поширена форма організації харчування з універсальним раціоном, самообслуговуванням, місткістю 50 - 1000 чол. *Кафе* можуть бути загального типу з розширеним раціоном, з самообслуговуванням або офіціантами та спеціалізовані (молодіжне, дитяче, молочне, кондитерське, морозиво); місткість кафе загального типу - 25 – 400 чол., спеціалізованого - 50-150 чол. *Ресторан* - приміщення харчування, що обслуговує за універсальним раціоном з індивідуальним асортиментом страв, з обслуговуванням офіціантами, місткістю 100 - 500 чол. *Бар* - приміщення харчування з асортиментом алкогольних та безалкогольних напоїв, коктейлів, кави.

За сучасними нормами в рекреаційних закладах готельного типу з високим рівнем комфорту передбачені всі типи торгових залів: ресторан з банкетними і обідніми залами, бар - денний і нічний, поверховий буфет, кафе з самообслуговуванням, їдальні-кафе для обслуговуючого персоналу.

Обідні зали. В організації системи харчування туристських комплексів та окремих установ, вважає архітектор М.А. Клікіч [1, 2], намітилися дві тенденції. Одна - це створення підприємств регламентованого (обов'язкового, включеного у вартість путівки) харчування з великою пропускною здатністю (ресторани, їдальні). Інша - створення підприємств, де крім організації харчування передбачають і розвагу відпочиваючих. До підприємств цього типу відносяться найчастіше ресторани з національними кухнями, підприємства типу вар'єте з видовищними програмами, а також вечірні ресторани, кафе, бари, кабачки, шашличні та інші заклади.

Якщо стосовно підприємств першого типу, розташованих, як правило, в системі спального корпусу або в безпосередній близькості від нього, основною проблемою при рішенні інтер'єрів є досягнення стильової єдності, то підприємства другого типу, що розміщуються в зоні приміщень періодичного користування, несуть основне навантаження у створенні своєрідного індивідуального вигляду внутрішнього середовища всього комплексу в цілому.

Призначення цих підприємств харчування відбивається і на функціонально-планувальних рішеннях інтер'єру.

В ресторанах та їдальнях регламентованого харчування існує дві системи обслуговування - обслуговування офіціантами і самообслуговування, що впливає на планувальну структуру підприємства, визначає взаємозв'язок функціональних зон (роздачі, прийому їжі, розміщення столових приборів, чистих і використаних підносів, графіків руху і так далі) і розстановку в них меблів і устаткування.

Обідні зали першого типу найчастіше представляють єдині, що добре проглядаються (просторі) приміщення великої місткості (наприклад 1060 місць в Адлері), які в окремих випадках членуються за допомогою різних засобів - декоративних перегородок, квіткарок, екранів та ін. Нерідко такі зали мають розсувні вітражі або отвори, що об'єднують їх з відкритими терасами, верандами, майданчиками, призначеними для розміщення додаткових місць в літній час, а часом і організації самостійних ресторанів «під відкритим небом» (Болгарія).

Інтер'єр обідніх залів в основній зоні - прийому їжі - зазвичай суворо підпорядкований геометричній сітці проходів, які створюють умови швидкого і чіткого обслуговування. Розміщення в цій зоні посадочних місць, крім вирішення утилітарних завдань, служить ще й засобом варіантних планувальних рішень приміщень. Угруповання столів на 6 посадочних місць (ресторан туристської готелю «Домбай»), 5-8 (ресторан готелю «Інтурист», «Слівен», Болгарія) 14 (туристський готель «Іткол») і, нарешті, на групу (туристська база «Кьяріку») створює передумови різноманітних планувальних рішень інтер'єру обідніх залів.

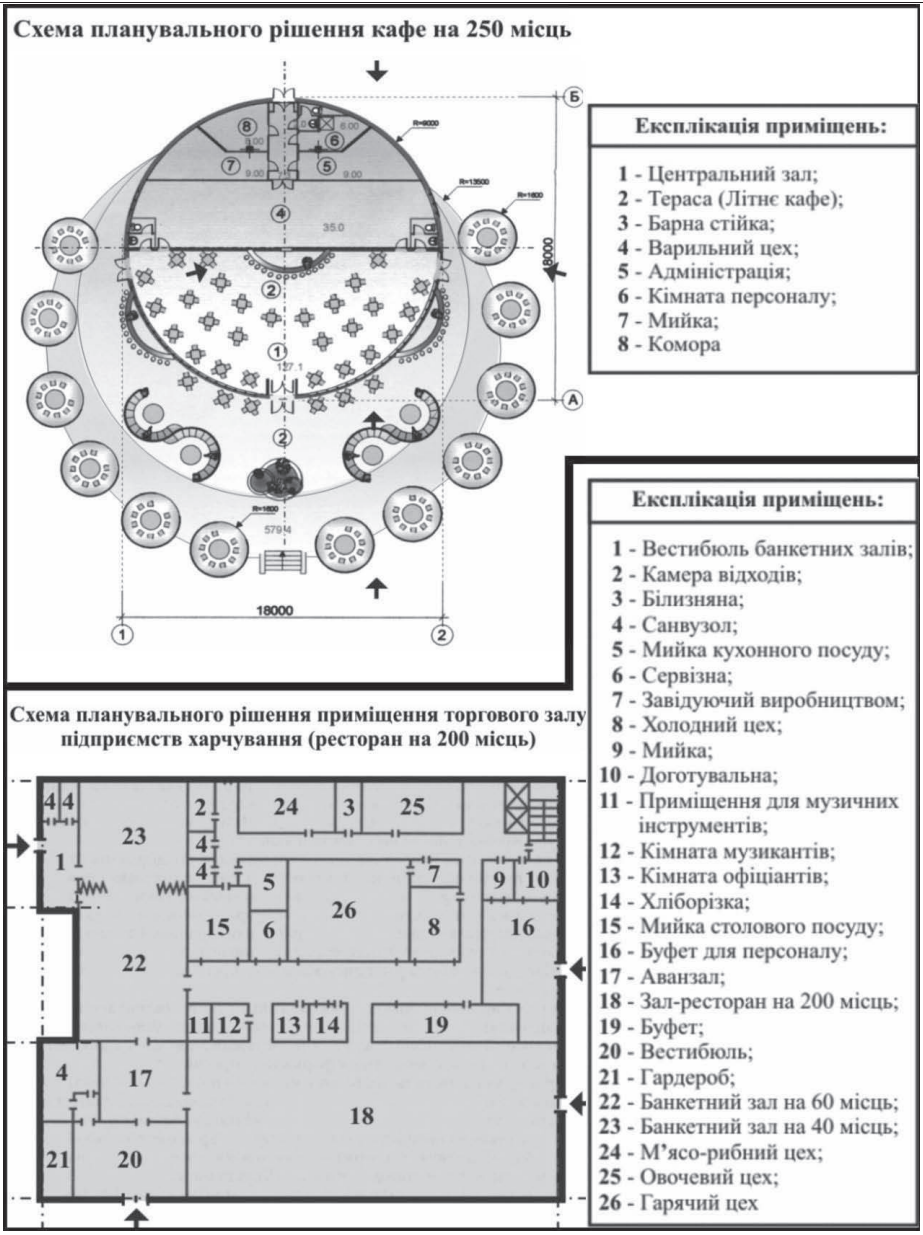

Рис. 2.	Організація планувального рішення підриємств харчування

Розміщення інших зон в обідньому залі має відповідати наступним вимогам:

- роздавальна в залі з системою самообслуговування розміщується поблизу від входу в зал і захищається екраном або бар'єром;

- віддаленість посадочних місць від роздавальної не перевищує 20 м;

- столи для використаних підносів розміщуються таким чином, щоб відвідувачі, отримавши їжу, не повертали піднос до місця видачі;

- столові прибори і чисті підноси розміщуються на початку роздавальної.

Підприємства другого типу в силу їх різноманітності значно відрізняються один від одного за функціонально-планувальним рішенням. Разом з тим в їх планувальній організації є й деякі загальні риси. Наприклад, у підприємствах, де влаштовуються різні вистави, фестивалі мистецтв, покази мод та ін., передбачаються естради, місце для танців, артистичні вбиральні.

Прийоми організації посадкових місць різноманітні; від створення зон інтимного характеру на одного-двох чоловік до установки загальних на велику групу відвідувачів, столів для дегустації національних блюд, напоїв і т.д.

У рекреаційних закладах для відпочинку і профілактики (санаторії, профілакторії, пансіонати) основним приміщенням харчування є їдальня, але з обслуговуванням офіціантами. Для баз відпочинку, молодіжних таборів, кемпінгів, притулків організують також кухні для самостійного приготування їжі. У турбазах крім їдальні передбачені кафе, буфет, денний бар.

У сучасних рекреаційних закладах підприємства харчування, крім прямої функції, використовуються як місця для проведення дозвілля, спілкування, розваги. Склад приміщень розважального харчування залежить від рівня комфорту, місця розташування і призначення рекреаційного установи: ресторани національної кухні, нічні ресторани (клуб-вар'єте), концертні ресторани, нічні вар'єте і шоу, безалкогольні танцбари і дискобар, експрес-кафе, кафе-кондитерські, чайні.

Типологія сучасних підприємств харчування розвивається в трьох напрямках: наявність розважального харчування; прискорене і здешевлене обслуговування (кафе самообслуговування, «чергове меню», кофі-шоп); можливість трансформації торгових залів.

Література

1. Зайцев А.А. Принципы формирования интерьера зданий туристских комплексов (обзор). ЦНТИ по гражданскому стр-ву и архит. М., 1976. – С. 13-14.
2. Кликич М.А. Повышение качества мебели для торгово-бытовых зданий предприятия общественногго питания. - В сб.: Технический прогресс в мебельной промышленности, М.: Знание, 1975.
3. Лукьянова Л. Г., Цыбух В. И. Рекреационные комплексы. – К.: Вища шк., 2004. — 346 с.
4. Максимов О. Г. Горно-рекреационные комплексы. – М.: Стройиздат, 1981. – 189 с.
5. Молодежные лагеря отдыха и их комплексы. – М.: ЦНТИ по гражданскому стр-ву и архит., 1982. – 87 с.
6. Орлов М. А. Крупные туристские центры. – М.: Стройиздат, 1988. – 68 с.
7. Райниш В. Планировка курортов и создание внешней среды. Пер. с чешск. – М.: 1967. – 223 с.
8. Рзянин Н. Н. Туристский комплекс «Измайлово». – М.: Стройиздат, 1986. – 65 с.

Аннотация

В статье рассмотрены виды и структура планировочной организации предприятий питания при рекреационных и туристических комплексах.

Ключевые слова: предприятия питания, архитектурно-планировочные решения, помещения питания, композиция, рекреационные комплексы, туристические комплексы, торговые залы, кафе, рестораны, столовые, обеденные залы.

Annotation

The article deals with the types and structure planning organization catering for recreational and tourist complexes.

Keywords: catering, architectural and planning solutions, supply rooms, a composition, recreational complexes, tourist resorts, shopping facilities, cafes, restaurants, canteens, dining rooms.

УДК 725.398 (045)

М. В. Бутик
аспірант кафедри містобудування
Національного авіаційного університету

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ АЕРОВОКЗАЛІВ

Анотація: у статті виявлено ряд основних факторів, які впливають на формування архітектурно-просторового рішення аеровокзальних комплексів, проведена систематизація та наведена коротка характеристика кожного з них.

Ключові слова: аеровокзал, аеропорт, фактори формування аеровокзалів.

У сучасному світі авіація є невід'ємною складовою інфраструктури суспільства. Незважаючи на те, що авіація вважається порівняно молодою галуззю процес еволюції функціонування аеропортів є одним із самих показових, особливо з погляду архітектури розвитку будівель аеровокзалів. За останні півстоліття цивільна авіація розвивалась вельми швидко, стимулюючи дослідження та модернізацію забудови та якісні зміни архітектурних рішень аеровокзалів.

Необхідною передумовою дослідження архітектурно-просторових рішень аеровокзальних комплексів є всебічний розгляд та систематизація усіх факторів, що впливають на їх формування. Фактори являють собою причину, рушійну силу процесу формування будівлі, що визначає її характер і окремі риси.

До основних факторів варто віднести наступні:

Система повітряного транспорту. Архітектурно-просторове рішення аеровокзального комплексу формується, виходячи з об'ємів перевезень, їх характеристики (співвідношення початкових, кінцевих, транзитних, трансферних пасажиропотоків), типів експлуатованих і перспективних літаків.

Основним технологічним показником аеровокзального комплексу являється його потужність – пропускна здатність, тобто число пасажирів, що обслуговуються в ньому за одиницю часу (година, доба, місяць, рік). Як у міжнародній практиці, так і в нашій країні при визначенні необхідних площ і устаткування використовується потрібна часова пропускна спроможність (пас/год). Річна пропускна здатність являється вихідною величиною, на підставі якої визначають місячну, добову, годинну пропускну здатність.

Містобудівний фактор впливає як на аеропорт в цілому, так і на аеровокзальний комплекс зокрема. Містобудівний фактор включає цілий ряд складових елементів, таких як відведення і резервування земельних ділянок,

шумова дія, забруднення повітряного середовища, випромінювання електромагнітних коливань від засобів радіолокації, засобу і способу транспортування пасажирів і багажу між містом і аеровокзальним комплексом.

Особливе місце в містобудівному чиннику займають національні традиції і місцеві особливості, котрі необхідно враховувати при створенні архітектурного образу аеровокзального комплексу, його об'ємно-планувального рішення.

Складові містобудівного фактору, пов'язані з розміщенням нових аеропортів, вплив не лише на жителів міста, промисловість районів, що примикають до аеропорту, але також і на майбутніх жителів – працівників аеропорту та промисловість, яка буде необхідна для нормального функціонування аеропорту.

Врахування **природно-кліматичного фактора** дуже важливе для створення як середовища в цілому, так і окремих його елементів, адже це один з найголовніших чинників, який впливає на захист людини від несприятливих кліматичних умов.

Природні фактори можна визначити первинними, які діють тільки залежно від природно-кліматичних умов даного регіону. Вони впливають і на формування потреб людини, і на підходи до створення її існування.

Природно-кліматичні фактори суттєво впливають на формування архітектури аеровокзалу.

Можна назвати такі природно-кліматичні фактори, які впливають на створення комфортного середовища для життя і діяльності людини:

- температурно-вологісний режим;
- сонячна радіація;
- сейсмічність;
- геологічна характеристика ґрунтів.

Санітарно-гігієнічні фактори відіграють важливу роль в функціонально-планувальній організації аеровокзалу, адже вони безпосередньо впливають на фізичне середовище, в якому перебуває людина. Дані фактори, є необхідними для визначення площ приміщень та санітарно-гігієнічних вимог до споруд аеровокзалів. Від впливу цих факторів залежать вимоги до конструктивних рішень аеровокзалів, використання будівельних матеріалів, розміщення аеровокзалу щодо злітно-посадкової смуги.

Антропометричні фактори. Як відомо, людина є основою при нормуванні функціональних розмірів всього предметно-просторового середовища. Антропометрична відповідність характеризується правильно обраними параметрами конструкцій з точки зору анатомічних особливостей

людського тіла (антропометричних характеристик) – розмірів, маси, фізичної сили, можливостей руху.

Конструктивні фактори. Заакцентування уваги на конструктивних факторах, у вирішенні просторових структур, свідчить про те, що конструкція стає формотворчим компонентом та просторово-тектонічним акцентом, у виявлені певних особливостей та засад формування аеровокзалів, а не тільки засобом втілення архітектурного задуму. Конструктивні фактори виявляються у наступному: за конструктивною схемою та несучою основою*;* за типом конструкції і зокрема форми; за матеріалом і технологією зведення конструктивних форм; за світлотехнічними та акустичними особливостями. Цей перелік виявляє широку палітру архітектурно-конструктивних засобів, що посилюють формоутворюючу дію конструктивних факторів, як чинників творення просторової структури в будівництві аеровокзалів. Адже конструкція – це виявлення форми і її проявлення у просторовій структурі будівель аеровокзалів.

Соціальний фактор. Громадське значення аеровокзального комплексу, що є національною "візитною карткою" (адже перше враження про країну, місто складається по рівню обслуговування пасажирів в аеропортах) визначається тим, де він будується: в аеропортах, що обслуговують столиці держав, великі вузли міжнародних авіаліній або всесвітньо відомі міста з історичними і культурними пам'ятками.

Громадська значущість аеровокзалу відповідно впливає на його основні техніко-економічні показники: вартість будівництва, величини площ, будівельної кубатури, використання високоякісних матеріалів і устаткування для забезпечення необхідного рівня обслуговування пасажирів (в цілях престижу міста, країни і т. д.).

Економічний фактор є одним з визначальних при виборі архітектурно-планувального рішення аеровокзального комплексу. Сума капіталовкладень, яка виділяється для будівництва багато в чому визначає принципову планувальну схему обслуговування пасажирів, питомі показники будівельної кубатури та робочих площ, що доводяться на одного пасажира, асортимент і якість технологічного устаткування, матеріалів.

Необхідно також мати на увазі, що аеровокзал як підприємство має бути рентабельним в експлуатації, тобто треба прагнути до того, щоб на кожну одиницю продукції (обслуженого пасажира) доводилося б мінімальне число затрат – трудових, матеріальних, фінансових при дотриманні необхідних комфортних умов.

Приведений вище розподіл факторів являється, звичайно, умовним. На практиці ці чинники часто пов'язані між собою так тісно, що важко відокремити один від одного.

Встановлено, що всі фактори впливу на формування архітектури аеровокзальних комплексів слід свідомо об'єднати «під один дах». Цим «дахом» має стати цілісна архітектурна концепція архітектурно-просторової організації аеровокзалів, яка повинна базуватися на одночасному врахуванні перерахованих факторів, кожен з яких може вважатись основоположним (а інші – підпорядкованими), але жоден з яких не може бути вилученим.

Література

1. Абызов В. А. Архитектура общественных зданий с гибкой планировкой / В. А. Абызов, В. В. Куцевич – К.: Будивельнык, 1990. – 112 с.
2. Ежов В.И. Архитектура общественных зданий и комплексов / В. И. Ежов, С. В. Ежов Д.В. Ежов; под общ. ред. В.И. Ежова.; Украинская академия архитектуры, Архитектурное бюро “ЕЖОВ”. – К.: ВИСТКА, 2006. – 380 с.
3. Омельяненко М.В. Основи нормування міського середовища: Навч. посіб. / М. В. Омельяненко; за заг. ред. д. арх., проф. М. М. Дьоміна – К.: Книжкове видавництво НАУ, 2007. – 192 с.
4. Комский М. В. Аэровокзалы / М. В. Комский, М. Г. Писков – М.: Стройиздат, 1987. – 199с.
5. Писков М. Г. Аэровокзальные комплексы аэропортов / М. Г. Писков – М.: Воздушный транспорт, 1983. – 158с.

Аннотация

В статье выявлено ряд основных факторов, которые влияют на формирование архитектурно-пространственного решения аэровокзальных комплексов, проведенная систематизация и наводится краткая характеристика каждого из них.

Ключевые слова: аэровокзал, аэропорт, факторы формирования аэровокзалов.

Annotation

In the article found out the row of basic factors that influence on forming of architectonically-spatial decision of the train aerostation complexes, conducted systematization and the brought short description over each of them.

Keywords: air terminal, airport, factors of forming of air terminals.

УДК 721.012.6, 711.168

Н. Ю. Меженна,
доцент КНУБА
С. Б. Зиміна,
доцент КНУБА, канд.арх.

БУДИНКИ-НОВАЦІЇ В АРХІТЕКТУРІ ІСТОРИЧНОЇ ВУЛИЦІ

Анотація: наводиться класифікація будинків-новацій в історичній архітектурі різночасового ансамблю за їх об'ємно-просторовою структурою. Розглядається фасадна частина будинку, яка візуально сприймається у фронтальній забудові історичної вулиці.

Ключові слова: об'ємно-просторові фасади, будинки-новації, фронтальна забудова

Будинки-новації, знані архітектурні витвори останніх років, виконані в новій стилістиці (будемо поки що називати її так, тому що, чим ближче до нас період створення об'єкту, тим складніше надати їм стилістичну оцінку), самодостатні. Вони стоять досить окремо в тканині міст, претендуючи на окремий візуальний акцент. Часто виникають суперечки, чи вписуються вони в оточуюче середовище, чи не виглядають монстрами на тлі різночасових, але більш спокійних за своєю структурою. Можливо, колись вони стануть символами місць, в яких побудовані, як Ейфелева башта та скляна призма у Луврі стали символами Парижу. Але майже всі проекти відомих сучасних архітекторів, ті, які ми можемо побачити в журналах, архітектурних альбомах, книжках, на спеціалізованих сайтах – майже всі вони стоять окремо, самодостатні. Вони навіть не намагаються вписуватись в історичне середовище міст, побудовані на контрасті, претендуючи відразу на акцентні позиції. Стають своєрідними домінантами, перетягуючи на себе зорові координати, що призведе в подальшому до того, що амбіції нащадків винудять їх робити об'єкти ще більше яскраві та нетипові.

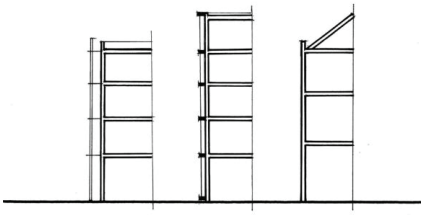
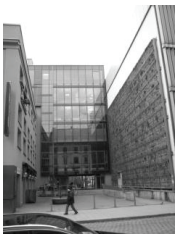
Тепер розглянемо ці тенденції що до нових будинків в історичному середовищі міст. Майже всі європейські міста є різночасовими, в них гармонійно (а іноді і не дуже гармонійно) поєднуються будинки різних епох та стилів. Архітектор повинен сприймати це як даність, намагатися не зіпсувати ансамбль, що склався історично.

Але нонсенс полягає в тому, що вписування в середовище іде всупереч психології творця, бо кожен архітектор намагається створити об'єкт свого часу, на базі сучасних надбань та технологій. І часто це виглядає досить гармонійно, хоча, іноді і незвично для пересічного українця. Але, спостерігаючи сучасні

архітектурні тенденції, можна сказати, що світова архітектура, навіть в історичних центрах міст, впускає досить своєрідні і новітні рішення, які повністю відповідають тенденціям часу.

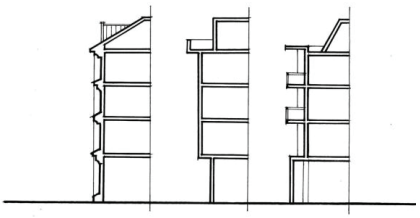
Можна класифікувати будинки-новації в історичній архітектурі різночасового ансамблю за їх об'ємно-просторовою структурою. В наданій класифікації розглядається частина будинку, яка зорово спостерігається в структурі вулиці, площі, різночасового ансамблю, що склався історично, але на став сталим музейним експонатом, а продовжує жити у часі та просторі.

КЛАСИФІКАЦІЯ БУДИНКІВ-НОВАЦІЙ В АРХІТЕКТУРІ ІСТОРИЧНОЇ ВУЛИЦІ

НАЗВА ТИПУ НОВОЇ ВСТАВКИ У ФРОНТАЛЬНІЙ ЗАБУДОВІ	ГРАФІЧНЕ ЗОБРАЖЕННЯ ПРИКЛАД
ПЛОЩИННА Фасад площинний, майже не розчленований, або членування дрібні, одноманітні, виглядає як рівна, одноманітна площина	

Площинна Фасад площинний, майже не розчленований, або членування дрібні, одноманітні, виглядає як рівна, одноманітна площина. Або навпаки, членування настільки великі, що майже не сприймаються оком, особливо з близьких відстаней, на нешироких вулицях. Такий фасад теж виглядає як одноманітна площина. Іноді може мати ряд віконних отворів без обрамлень, які не беруть на себе акцентної уваги. Отвори попадають або не попадають в ряд вікон сусідніх будинків, але не створюють ритмічних членувань фасаду. Традиційні карнизи і пілястри на фасадах такого типу відсутні, або виглядають тільки як обрамлення, завершення композиції. Прикмета часу – великі нерозчленовані площини єдиного матеріалу (скло, бетон, пластик та ін.). Будинок використовується швидше як фоновий, байдужий до акцентних сусідніх будівель, підкреслює значимість яскравої історичної забудови.

Бажано використовувати цей прийом на історичних вулицях з насиченою багатоелементною забудовою, де не потрібно створювати нових акцентних споруд, а, навпаки, зорово «заховати» нову будівлю. Добре виглядають там, де сусідні будинки є пам'ятками архітектури, історії або просто мають дуже активну, насичену пластику, пишний декор фасадів. Такі нові площинні будинки виглядають іноді штучно, але мають переваги в тому, що дозволяють спостерігачу зорово відпочивати, виконують функцію паузи у театральній дії історичного вуличного середовища.

ФРОНТАЛЬНО-ПЛОЩИННА Незначна пластика (від декоративного горель'єфа до архітектурних елемннтів, найбільш глибокі з яких ¾ колони)	

Фронтально-площинна Незначна пластика (від декоративного горель'єфа до архітектурних елементів, найбільш глибокі з яких ¾ колони). Цілісне сприйняття пластики фронтально-площинної композиції будинку залежить від того, наскільки виявлені її характерні членування, від використаних матеріалів та їх характеристик.

Елементи площини фасаду повинні вирізнятися за глибиною елементів та стають у прямій залежності від ширини вулиці та швидкості сприйняття. Загальні образоформуючі елементи відповідають залежності: чим ширше вулиця - тим швидше рух – тим глибші елементи, що формують фасад. Знакова система, символи притаманності тому або іншому часовому періоду, виражені в вертикально-горизонтальній системі, мають певні характеристики і тенденції.

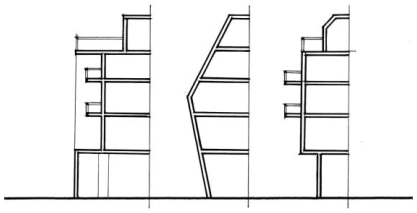
Щодо історичних будинків, то їх вертикально-горизонтальне членування складне. Знакова система відзначається багатокодовістю і різноманітністю знаків, але її можна узагальнити до простих геометричних форм. Тут наявні тенденції горизонтального розвитку (карнизи, пояски та інші елементи, які тягнуться вздовж фасаду), що перериваються вертикальним ритмом пілястрів, еркерів та ін. Але можна казати про загальні горизонтальні тенденції розвитку, тому що вони мають більший розмір і масу в порівнянні з вертикальними. Як правило, горизонтальні членування проходять суцільно, перериваючи вертикальні, а не навпаки.

Сучасні будинки мають загальні тенденції вертикального розвитку та домінанти вертикальних площинно-просторових структур. Горизонтальні членування фасадних площин наявні, але менш яскраво виражені, тому можемо говорити про вертикальні тенденції розвитку. У випадку горизонтального положення будинку розташування горизонтальних членувань наявніше, але вертикальні ритми виражені також чітко, що теж дозволяє казати про вертикальні тенденції розвитку.

Фронтально-площинна композиція виглядає активно-пластично на нешироких вулицях, часто копіює історичні стилі або використовує традиційне членування.

ФРОНТАЛЬНО-ПРОСТОРОВА

Має просторові елементи: ризаліти, портики, навіси, що виступають за основну лінію фасаду. Або пластика всієї фасадної площини має деякі об'ємні характеристики

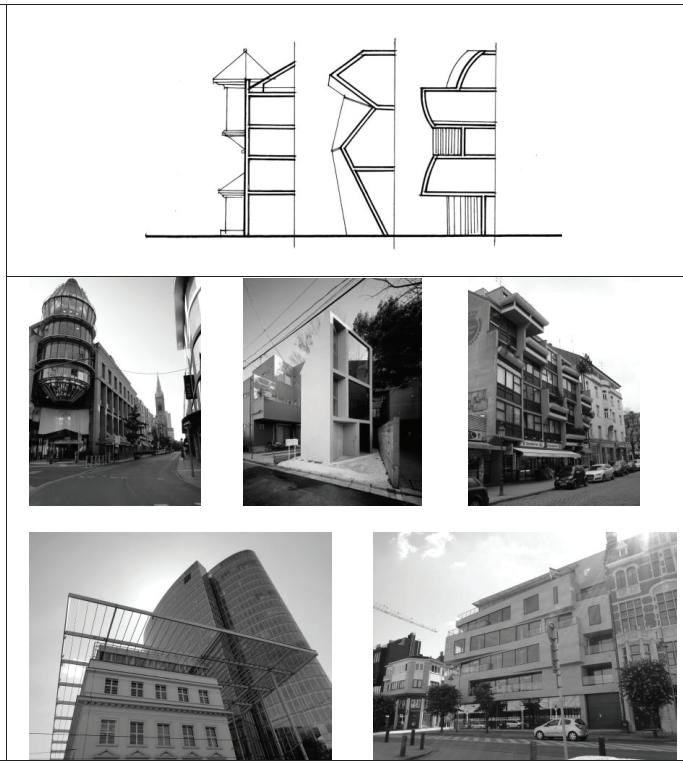

Фронтально-просторова Має просторові елементи: ризаліти, портики, навіси, балкони, тераси та інші архітектурні елементи, що виступають за основну лінію фасаду. Або пластика всієї фасадної площини має деякі об'ємні характеристики. При чому, ця пластика фасадної площини може бути як традиційною, так і виконаною в концепціях сучасної архітектури, ламаючи традиційну вертикально-горизонтальну структуру фасаду. Елементи можуть бути як геометричної, так і пластичної форми. Будинки, фасади яких створені за цим принципом, можуть бути як в стилістиці, близькій до історичної, так і в зовсім сучасній концепції, в залежності від матеріалів та загальної тенденції членування та напрямку просторової пластики.

ПРОСТОРОВО-ОБ'ЄМНА

Просторово-об'ємні елементи переважають над фронтальністю. Може бути площинною, але не вертикальною, фасад не є суцільною вертикальною площиною, а ламається в кількох площинах, перетинається під різними кутами.

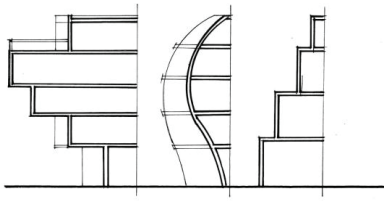
Просторово-об'ємна. Просторово-об'ємні елементи переважають над фронтальністю. Або композиційно площина фасаду може бути площинною, але не вертикальною, фасад не є суцільною вертикальною площиною, а ламається в кількох площинах, перетинається під різними кутами. Фасадна частина нового будинку за таких умов не може бути розташована за «червоною» лінією забудови, вона співпадає з сусідніми будинками лише частково, іноді умовно, тому що площини фасаду виступають та западають відносно одна одної досить відчутно, створюючи геометричний або пластичний об'єм.

Такі будинки завжди відрізняються досить сучасним виглядом, бо сама структура фасаду не є копіюванням історичної семантики, не має традиційних членувань, або вони набувають зовсім нового вигляду, стають «ігровими», перетворюються в декораторські прийоми та цитатні рішення.

Об'єми таких будинків характеризуються помітними формальними нейтральностями, виростають із можливостей матеріалу, новітніх технологій, технологічних ефективностей. Можна стверджувати, що новітні будинки є системою взаємовідносин з промисловістю, єдності з творцями, виробниками та устаткувальниками фасадних систем та конструкцій вцілому.

ОБ'ЄМНА НЕ У ФРОНТАЛЬНІЙ ПЛОЩИНІ

Виступаючим або западаючим об'ємом порушує умови фронтальності, але не повністю знаходиться в лінії забудови.

Об'ємна не у фронтальній площині. Виступаючим або западаючим об'ємом порушує умови фронтальності, але не повністю знаходиться в лінії забудови. Знаходиться в ряду історичної забудови лише умовно, іноді підхвачуючи деякі традиційні членування, а частіше виглядає зовсім акцентно, не відповідаючи ні горизонтально-вертикальним членуванням сусідніх історичних будинків, ні фронтальній площині сусідніх фасадів. Слід відмітити, що такі будинки можуть мати динамічну пластику, об'ємом як видаючись із загальної площини вулиці, так і заходячи в глибину, западаючи у різних площинах за загальну площину сусідніх фасадів. Такі будинки завжди привертають до себе зорову увагу, виглядають нетрадиційно, відображають почерк авторів і часу. Переломи площин фасаду можуть мати як геометричні, так і пластичні тенденції, але завжди розташовані яскраво, перетинаючись, складаючі між собою візуально складні комбінації.

З точки зору естетичного сприйняття забудови вулиці вцілому, такий варіант є найбільш провокаційним, акцентним. Він порушує традиційну історичну структуру вулиці, бере на себе зорову увагу. Але спроможний і, навіть, рекомендований на еклектичних вулицях, де є будинки різних періодів,

достатньо ідентичні для своїх часових відрізків. На вулицях міст Європи, які не є одночасовим ансамблем, можна спостерігати такі новітні втручання, які стають прикметами теперішнього часу.

Будівництво в історичних, охранних зонах, вимагає досить серйозної адаптації до ділянки з одного боку і ясній відмінності між новими та існуючими будинками з іншої, так як будь які зміни в історичному середовищі були б достатньо відчутні для зовнішнього вигляду міста.

Як доводить світовий досвід, використання «підробок» не покращує ситуацію, тому єдино правильним рішенням стає акуратне вторгнення в середовище сучасними формами, намагаючись максимально зберегти баланс між «старим» і «новим». Різноманітність не виключає гармонію. Бажано бачити нові будинки такими, в яких би прослідковувався характер сучасних архітектурних тенденцій.

Ряд фасадів будинків, які звернуті до вулиці, організує фронтально-просторову композицію вулиці. Роль пластики фасадів нових будинків набуває вирішального значення при вирішенні питань гармонізації нових забудов в історичних зонах. Найбільш характерні співвідношення елементів визначеного історичного середовища виступають його суттєвими ознаками. Перенесені на новий об’єкт та грамотно трансформовані, вони стають знаком цього історичного середовища. Створення спільностей в пластиці по ряду ознак нового об’єкту і його архітектурного оточення виступає умовою формування єдиного візуального образу, умовою об’єднаності елементів. Розглянуті вище елементи деталізації фасадів впливають на асоціативність людського мислення та сприйняття тому, що є сталими метафорами. Знакову систему символів, що їх висловлюють, належить враховувати під час проектування нових будинків в історичних зонах міст.

Аннотация

Приводится классификация зданий-новаций в исторической архитектуре разновременного ансамбля по их объемно-пространственной структуре. Рассматривается фасадная часть здания, которая визуально воспринимается в фронтальной застройке исторической улицы.

Ключевые слова: Объемно-пространственные фасады, дома-новации, фронтальная застройка.

Summary

The study deals with the classification of innovative buildings located in a stratified historical setting according to their spatial and volume structure, analyzing the main facade of the buildings as part of the historical street elevation.

Key words: three-dimensional elevations, innovative buildings, street elevations.

УДК 72.01

О. В. Мироненко,
аспирантка
Харьковский национальный университет строительства и архитектуры
В. П. Мироненко,
доктор арх.,профессор
зав. кафедрой дизайна архитектурной среды
Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ПРОЕКТИРОВАНИИ АЭРОПОРТОВ

Аннотация: в данной статье рассмотрены некоторые известные современные аэропорты, их конструктивные решения и особенности. Рассмотрена классификация такого типа здания.

Ключевые слова: аэровокзалы, комфортабельность, инфраструктура.

Постановка проблемы. Современная архитектура как нельзя лучше отражается в архитектуре аэропортов, которые давно уже стали для многих стран или мегаполисов своеобразной визитной карточкой. На сегодняшний день каждое серьезное и экономически развитое государство хочет иметь не просто удобный аэропорт, но и передовые технологии, здание с запоминающейся архитектурой. Рассматриваются новые тенденции в строительстве современных аэропортов. Оригинальность аэровокзала достигается применением современных материалов и конструкции в гармонии с окружающей средой.

Основная цель исследования: рассмотреть классификацию аэропортов, и современные тенденции в проектировании такого типа здания.

Основные результаты работы: К аэропорту относятся аэровокзалы и здания для хранения и отправки грузов и почты, а также подъездные железные и шоссейные дороги, станции наземного транспорта и автостоянки.

Аэропорты классифицируют в соответствии с их назначением, функциями, размером, типами самолетов, которые они могут принимать и обслуживать, и другими отличительными признаками. Аэропорты различают по следующим признакам: 1) военные или гражданские; 2) коммерческие или некоммерческие; 3) частные или государственные; 4) типы обслуживаемых самолетов; 5) регулярность авиаперевозок (расписание или его отсутствие); 6) наличие таможни, служб иммиграции и других видов инспекции, необходимых для обслуживания международных авиаперевозок; 7) наличие средств и сооружений для отправки и хранения грузов. Современные аэропорты строят с максимальной комфортабельностью для пассажиров. Создается расширенная

инфраструктура, которая включает в себя бизнес-залы, бутики, кафе и рестораны и др.

Аэропорты по архитектурно – конструктивным решениям делятся на:

- аэровокзал с перроном открытого типа (пассажиры проходят к воздушному транспорту непосредственно по перрону или по специальным сооружениям прямо из здания основного аэровокзала);
- центральный аэровокзал с посадочными галереями (аэровокзал с пристройкой со стороны летнего поля);
- центральный аэровокзал с сателлитами, соединенными галереями с основным (сателлиты обеспечивают децентрализацию зон ожидания пассажиров вблизи от выходов на посадку);
- центральный аэровокзал с удаленными сателлитами (для связи удаленных сателлитов с центральным зданием предусмотрены наземные и подземные механизированные виды транспорта (аэропорт Тампа));
- аэровокзал с удаленным пассажирским перроном (места стоянки обслуживания воздушных судов удалены от аэровокзалов для обеспечения большой гибкости перрона при изменении габаритов и параметров маневрирования воздушных судов; для доставки пассажиров используются автобусы и передвижные салоны);
- независимые аэровокзалы (такая система состоит из двух или нескольких зданий, и каждый имеет связь с наземным транспортом (аэропорт Кеннеди в Нью-Йорке и Новый терминал в Хитроу (Лондон, Англия - построенный по проекту архитектурного бюро Rogers Stirk Harbour + Partners, начал работу в этом году) (рис. 1, 2);
- центральный аэровокзал с удаленными посадочными пирсами (центральное здание соединено подземными галереями с удаленными пирсами).

Рис. 1

Рис. 2

Что же касается конкретно самих зданий аэропортов, то помещения делятся на крупно- и мелкопространственные. К крупнопространственным

относятся основные пассажирские залы для операций и ожидания, помещения обработки багажа. К мелкопространственным относятся служебные помещения, технические и вспомогательные. [1,2]

Для покрытия большепролетных зальных пространств применяются как традиционные типы конструкций железобетонные и стальные балки, фермы, арки, так и новые необычные пространственные конструкции из современных материалов, применение которых рассмотрим на современных действующих и строящихся аэропортах.

Аэропорт в Сингапуре Чанги Терминал 1 (рис. 3, 4, 5) имеет Н-образную форму в плане с центральной частью, предназначенной для приема пассажиров из транспортных средств в уровне второго этажа.

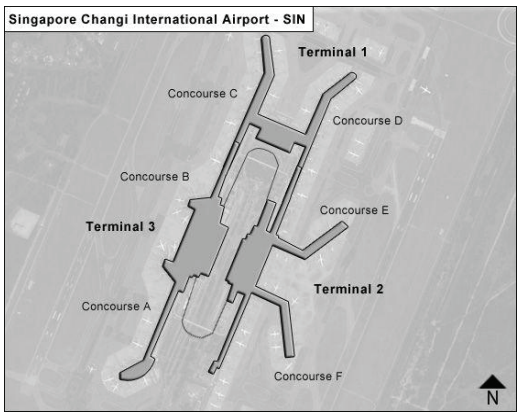

Рис. 3

Рис. 4

Рис. 5

Габаритные размеры здания аэропорта составляют 330х210м. Средняя часть шириной 30м, ветви шириной – по 15м. Конструктивная схема здания – каркасная. Сетка железобетонных колонн в боковых ветвях составляет 6х6 и 6х9м, в центральной части – 6х15м. В здании с помощью несущих конструкций

перекрытий отлично решаются вопросы естественного освещения помещений центрального помещения, удаленных от вертикальных светопрозрачных конструктивных элементов, а также солнцезащита. Балки вышележащего этажа выдвинуты более, чем на 1 метр за балки этажа, расположенного ниже.

Международный комфортабельный аэропорт в ОАЭ, расположен в пустынной местности. Он имеет оригинальную форму полумесяца и выделенного круглого терминала с пятью галереями для посадки пассажиров в самолеты. Терминал в форме тора с центральным кольцом диаметров 12 м, и наружным – 90 м. Конструктивная схема аэровокзала – каркасная. Покрытие, в виде торообразной оболочки, выполнено из железобетона, в нижней части которой устроены светопрозрачные проемы, которые западают на 3 м внутрь помещений. По периметру терминала расположены галереи – цилиндрические оболочки, опирающиеся на железобетонные колонны.

В Куала-Лумпур аэровокзал имеет крестообразную форму, с центральной частью, свободной от покрытия, в которой расположен сквер для отдыха пассажиров (рис. 6, 7). Наружные несущие вертикальные элементы выполнены из трубчатых пространственных ферм, которые поддерживают светопрозрачные ограждающие конструкции. Такое архитектурно-конструктивное решение позволило обеспечить большие по глубине помещения естественным светом, получить место отдыха пассажиров в центральной части здания, равноудаленной во всех четырех направлениях, а также избежать перегрева этого объема.

Рис. 6

Рис. 7

Старый терминал 2 сингапурского аэропорта представлял собой массивные внутренние объемы с тяжелым восприятием пространства. В процессе реконструкции применены легкие устаревшие несущие металлические конструкции и светопрозрачные ограждающие конструкции, что позволило повысить инсоляцию внутренних помещений, наполнив помещение

естественным светом. Проведенная реконструкция существенно снизила вес здания аэровокзала.[3,4]

Аэропорт Внуково-1 (Москва, Россия) (рис. 8). Здание сложной криволинейной конфигурации в плане и по высоте, имеет основные габариты: около 600м в длину и от 70 до 300м в поперечнике. Вся конструкция покрытия состоит из 9-ти температурных блоков, разделенные температурными швами. Габаритные размеры температурных блоков не превышают величин 140х100м. Однако, в центре температурного блока покрытие прорезается диспетчерской железобетонной башней, на которую запроектировано опирание элементов покрытия через шарнирно-подвижные опоры, т.е. и в этом блоке температурные деформации в плоскости покрытия происходит на длинах, не превышающих 100 м. Конструкция покрытия в каждом температурном блоке идентична и представляет собой двухпоясную сетчатую оболочку с треугольной ячейкой и длинами сторон в основном от 7 до 8,5 м. Каждая из этих сторон представляет собой плоскую сварную ферму заводского изготовления высотой 2,5 м из круглых труб. Вся конструкция покрытия опирается на железобетонные колонны. Сетка колонн в основном ортогональная и имеет параметры 20х25 м. [5]

Также следует отметить яркие современные архитектурные решение таких аэропортов: Аэропорт в Шеньжене, Китай (проект разработан архитектурным бюро Массимилиано Фуксас (рис. 9); Пекинский международный аэропорт, Китай (проект нового аэропорта в столице Китая был подготовлен знаменитым архитектурным бюро Нормана Фостера к олимпиаде 2008) (рис. 10); второй терминал аэропорта в Абу-Даби, Объединенные Арабские Эмираты (разработан французским архитектором Полем Андре (рис. 11); Аэропорт в Мадриде, Испания (проект: Rogers Stirk Harbour + Partners) (рис. 12); Международный аэропорт в Джидде, Саудовская Аравия (аэропорт в форме кольца используется только 6 недель в году — он был построен специально для паломников приезжающих, чтобы совершить Хадж (проект: OMA (рис. 13).

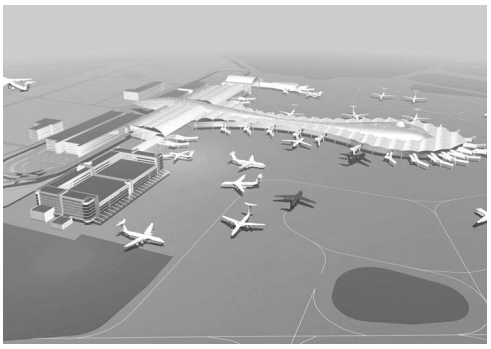

Рис. 8

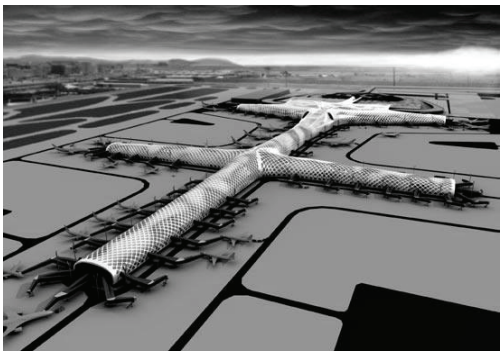

Рис. 9

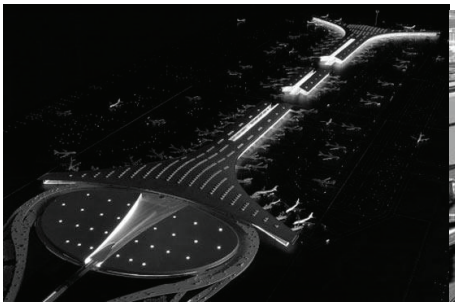

Рис. 10

Рис. 11

Рис. 12

Рис. 13

Выводы: Отличительной особенностью современных аэропортов выступает концепция обеспечения комфортных условий пребывания пассажиров с использованием архитектурно-конструктивных мероприятий. Наблюдая за концептуальными проектами дизайнеров, можно сделать выводы, что лет через 30 и общественный транспорт, и общественные заведения исчезнут как вид по той простой причине, что перестанут быть необходимы

людям. Но тем не менее, по всему миру продолжается масштабное проектирование и строительство аэропортов, внешнему виду и размеру которых могут позавидовать даже пилоты летающих тарелок. Некоторые из этих проектов уже получили путевку в жизнь, и через два-три года будут функционировать в рабочем порядке, некоторые только ждут своего часа, оставаясь всего лишь концептами.

Библиография:

1. М.В.Камский, М.Г.Писков. Аэровокзалы. – М.:Стройиздат, 1987. с.130
2. Н.Ашфорд, П.Х.Райт. Проектирование аэропортов. – М.: Транспорт, 1988. с. 360
3. ”Passenger terminal world”.:UKIP, 2006.с.80.
4. «Proavia. French airport technology”: Proavia, 2007-2008.с.91.
5. Пространственные конструкции зданий и сооружений. – М, 2008. с.273.

Анотація

У даній статті розглянуті деякі відомі сучасні аеропорти, їх конструктивні рішення і особливості. Розглянуто класифікація такого типу будинку. Ключові слова: аеровокзали, комфортабельність, інфраструктура.

Annotation

This article describes some well-known modern airports, their designs and features. We consider the classification of this type of building. Keywords: terminals, comfort, infrastructure.

УДК 721.01.27

Д. А. Чижмак
аспірант кафедери «Архітектура будівель і споруд»
КНУБіА

ПРИЙОМИ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНО-ЗБАЛАНСОВАНИХ ВИСОТНИХ ГРОМАДСЬКИХ БУДИНКІВ

Анотація: у даній публікації розглядається основні містобудівні і архітектурно-планувальні прийоми, що сприяють досягненню урбоекологічного балансу, комфортного внутрішнього середовища та зниження ресурсозатрат між оточуючим середовищем, висотною забудовою та людиною.

Ключові слова: висотне будівництво, екологічна архітектура, міське середовище.

Актуальність дослідження. На даний час намітилась тенденція до підвищення та ущільнення міської забудови. Швидкі темпи будівництва

багатоповерхових об'єктів у Києві та інших великих містах нашої країни викликали необхідність у комплексній їх перевірці. Проведенні наукові і експериментальні дослідження, підтверджують необхідність розробки нових екологічно раціональних прийомі проектування висотних будівель. Згідно з результатами досліджень автор встановив основні принципи формування екологічно безпечних висотних споруд:

- принцип урбоекологічного балансу;
- принцип об'ємно-планувальної компенсації;
- принцип ресурсоефективності.

1. Принцип урбоекологічний баланс досягається завдяки впровадженню низки прийомів, а саме органічного включення, містобудівного балансу, гармонізації прибудинкової зони та візуального комфорту, що застосовуються у залежності від загальних особливостей місцевості та конкретних умов на ділянці будівництва.

При рівнинному або не складному рельєфі за рахунок багатоповерхових об'єктів можна створити нові ландшафтні композиції. При наявності чітко вираженого рельєфу можливе часткове повторення існуючих природних особливостей. У цілому рекомендується поступове нарощування висоти та органічне доповнення або підкреслення місцевого оточення.

Розміщення висотних будівель рекомендується здійснювати на основі периферійної схеми частково доповненої розосередженими акцентними багатоповерховими спорудами, що запроектовані на територіях околиць міст або у центрах житлових районів типової забудови. Автор пропонує групувати висотні будівлі та забудовувати ними великі території, що у повздовжньому розрізі матимуть форму "пагорба" (що наростає і спадає поступово). Для покращення санітарно-гігієнічних показників, особливо аерації та інсоляції, забудова має бути різновисокою. Важливе значення має орієнтація. Рекомендується північно-південна орієнтація, оскільки вона має вищі показники мікрокліматичного комфорту ніж східно-західна, що пояснюється рухом сонця на протязі дня. Заохочується повторне використання території для формування нового висотного кварталу.

При організації генерального плану з північної сторони будинку, доцільно каскадом розміщувати допоміжні споруди, стоянки для автомобілів та господарчі майданчики. Території масового відпочинку бажано орієнтувати на південь, враховуючи зону дії вітрової тіні. При обмежених розмірах території рекомендується влаштовувати вільні зони відпочинку: на експлуатуємих покрівлях стилобатної частини; завдяки ярусній організації прилеглої території; за рахунок нижніх поверхів, що представляють собою відкриті "ландшафтні рампи", безпосередньо поєднані з рівнем землі.

Емоційному комфорту сприяє виразність силуету, поступове нарощування висоти, плавне поєднання горизонтальних і вертикальних площин, впровадження ярусних композицій, деталізація на рівні стилобатної частини, тощо. Рекомендується широке використання кольору, фактур, текстур для виділення вхідної групи та інших елементів.

2. Принцип об'ємно-планувальної компенсації досягається завдяки впровадженню ряду прийомів просторової компактності, пасивної адаптації, наявності екологічних просторів, мінімізації природно-кліматичного впливу, оптимізації стилобатної частини та додаткових заходів. У висотному будівництві вимоги стійкості визначили відносно рівновеликі розміри у плані (близько 40 (м)). Відношення корисної площі до загальної лежить в межах 0,6-0,7 для громадських та 0,6-0,5 для житлових [1].

Просторова компактність характеризується сполученням планувальної та об'ємної компактності форми. Автором рекомендуються використовувати у планах висотних споруд прості геометричні форми кола, еліпса, у деяких випадках квадрата та трикутника (якщо гострий кут зорієнтовано у напрямку переважаючих вітрів). У залежності від природно-кліматичних особливостей зазначені форми можуть бути максимально суцільними (прямолінійними) або складних абрисів (порізаних). Для північних регіонів характерні суцільні форми, що пов'язано з необхідністю теплоізоляції, тоді як для південних регіонів бажаними є впровадження складних абрисів, оскільки вони краще захищають від впливу сонячної радіації. Крім того, просторова компактність пов'язана з енергоефективністю, саме тому для будинків в 16 поверхів і вище, відношення Sзов/V=0,25 (Sзов – площа зовнішніх стін, V-об'єм) [2].

Пасивний адаптація характеризується локалізацією негативних природно-кліматичних ефектів. З точки зору вітрового режиму рекомендується обтічні плани у формі кола, еліпсу, краплі, що зорієнтовані у напрямку переважаючих вітрів. З точки зору сонячної радіації найменше теплове навантаження спостерігається у будівлях з планом у формі трикутника та кола. Зазвичай, у висотних спорудах, використовують ефект "енергетичного каскаду" з поступовим пониженням температури від внутрішньої зони – теплогово ядра, до зовнішніх поверхонь. Сходово-ліфтові вузли розташовуються у центрі споруди, кімнати що не потребують значної кількості денного світла слід орієнтувати на північ, а зони що вимагають максимального освітлення на південь. Однак, у південних кліматичних умовах за рахунок орієнтації об'ємів, яким не потрібно спеціальні мікрокліматичні параметри (сходово-ліфтовий вузол, технічні приміщення, екологічні простори) на спекотні сторони горизонту можна захистити робочі кімнати від перенагрівання та гіперінсоляції.

У цьому випадку більш бажаними є композиційні форми плану у вигляді віяла, підкови, ялинки.

Наявність екологічних просторів пов'язана із забезпеченням внутрішніх просторів природним провітрюванням і денним освітленням, а також можливістю контакту працівників із елементами живої природи. У цілому розрізняють відкриті (балкон, лоджія, тераса) та закриті (атріум, зимовий сад, буферний об'єм) типи. Площа екологічних просторів має складати 10-20% від загальної площі будівлі. Для відкритих типів, що отримують майже рівноцінну кількість сонячної радіації та природного повітря норма площі на одну людину лежить у межах 0,1-0,3 ($м^2$/люд). Площу закритих екологічних приміщень рекомендується приймати із розрахунку 0,6-0,8 ($м^2$/люд). Висота, як закритих так і відкритих просторів, визначається лінією, що направлена з найбільш віддаленої точки плану під кутом у 45^0 до перекриттів верхніх поверхів. Тобто, чим більша глибина приміщення тим воно повинно бути вищим. Згідно проведеного дослідження можна виділити наступні варіанти розміщення екологічних просторів у структурі споруди: периметральний; наскрізний; глибинний; паралельний; центричний; комбінований.

Мінімізація природно-кліматичного впливу сприяє зниженням впливу негативних вітрових, радіаційних та температуро-вологових ефектів на об'єкт підвищеної поверховості. Автор рекомендує впроваджувати аеродинамічні циліндричні, конусоподібні (яйцеподібні), гвинтові, пірамідальні та інші криволінійні об'ємно-просторові форми для висотних споруд. Важливим є влаштування наскрізних отворів на 2/3 висоти споруди або заглиблення бічних частин на різних висотах. Слід відмітити відповідне вирішення кутів будівлі, а саме їх скруглення, скошення, округлення, тощо. Бажаним є різне вирішення фасадів за рахунок організація пілонів, виступі і западань у стінах, кількість і розміри яких відповідають кліматичним умовам. Крім того, рекомендується надавати висотним будівлям ступінчатої структури, а саме зменшення площі поперечного перерізу з висотою.

Автором рекомендується влаштування стилобатної частини ступінчатої форми. Для вивільнення прибудинкової території рекомендується підняття частини споруди на опори чи консольне винесення верхніх поверхів.

Додаткові заходи сприяють покращенню екологічного комфорту за рахунок відносно незначних проектних проваджень. Оптимізація типу, розмірів, орієнтації і просторової організації, світлоогороджуючих конструкцій займає важливе місце у взаємовідносинах будівлі і оточуючого середовища. Мінімальне нормативне значення світового коефіцієнту відповідає співвідношення площі віконного прорізу до площі підлоги 1:6-1:7 [3]. Для розрахунку природного освітлення рекомендується користуватись формулою

H=2.5D, для H-3 (м) D=7,5(м) (H - висота вікна, D – глибина приміщення). Більш бажаним є підняття світлопройомів до рівня перекриття наступного поверху. Крім того, для натурального провітрювання у нижній підвіконній та у верхній підстельовій зоні рекомендується влаштовувати спеціальні вентиляційні отвори. При суцільному заскленні цю функцію виконують світлоогороджуючі конструкції, де виділяють: подвійні фасади з фрамугам; подвійні фасади з отворам щілинами; фасади з висувними елементами, тощо. У південних регіонах рекомендується проектувати сонцезахисні елементи розміри і орієнтація яких відповідає куту падіння сонячних променів на протязі дня. У світовій практиці широко впроваджуються жалюзі, козирки, вертикальні ребра, заглиблення вікон, тощо. Рекомендується активно впроваджувати горизонтальне і вертикальне природне озеленення стін, покрівлі.

3. Принцип ресурсоефективності. Споруди з подібними технологіями поділяються на енргоактивні і енергопасивні. Найбільш ефективними джерелами альтернативного енергозабезпечення є енергія сонця і вітру - потужні, доступні і відповідно дешеві. Основними технічними пристроями, що використовують енергію сонця є геліоприймачі, геліостати та концентратори. Зазначенні пристрої можуть розміщуватись як на покрівлі, так і у структурі фасадів. Найбільш ефективними є системи із пласкими геліоколекторами, що вмонтовуються у структуру висотної будівлі. Вони мають значну площу сонячного опромінення та зорієнтовані на спекотні сторони горизонту. Для вітроенергоактивних споруд активними засобами є вітрогенератори і вітроколеса з вертикальною або горизонтальною віссю обертання. У висотних спорудах зазначенні пристрої можуть розміщуватись на даху, у структурі або між будівлями. У двох останніх типах необхідно запроектувати таке об'ємно-просторове рішення, що забезпечить концентрацію та направлення потоків повітря до вітроколеса. Недоліком зазначеного методу є додатковий шум та вібрація від роботи вітрогенераторів.

До "пасивні" заходи економії енергії відносяться: оптимізація форми будівлі (підвищення компактності об'єму, збільшення ширини корпусу); модернізація огороджуючих конструкцій (в основному за рахунок їх розмірів, герметичності і теплоізоляційних властивостей, а також використання нічних ставень); теплове зонування; системи сонячного нагріву (прямий обігрів приміщень через різні типи засклення, використання "Стіни Тромбу", нагрівання ізольованого об'єму); системи покращення природного освітлення (світлові шахти, канали, сонячні полиці, зовнішні та внутрішні рефлектори, тощо) та інше.

Аналіз світового досвіту проектування висотних екологічно направлених споруд дозволив встановити три основні архітектурно-композиційні прийоми

виразності, а саме пластичності поверхні, динамічних конструкцій, природних (біонічних) форм. Прийом впровадження пластичності поверхні застосовується у переважній більшості споруд. Досягти його можливо завдяки суцільним (обтічним) та розшарованим формам висотних споруд. В основному суцільні об'ємно-просторові форми мають переважно криволінійні абриси, що утворенні за рахунок повороту, обертання. Розшарування форми досягається завдяки впровадженню елементів відкритої екологічної компенсації (балконів, лоджій терас), екозахисту (пілонів, виступів, елементів сонцезахисту, тощо) та їх багатого озеленення. Прийом впровадження динамічних конструкцій базується на конструктивній системі та інженерно-технічних влаштуваннях, що здатні обертатись або трансформуватись у залежності від кліматичних чи соціальних умов. Поки що, цей прийом не набув широкого розповсюдження, однак у Дубаях розпочато будівництво першого хмарочосу "Dynamic Tower" у якого всі поверхи обертаються навколо центрального ядра. Прийом впровадження природних (біонічних) форм досягається завдяки використанню принципів архітектурної біоніки, що композиційно створюють враження природного походження будівельних структур за рахунок імітування геологічних чи рослинних форм.

Висновок. В умовах активізації висотного будівництва природне середовище великих міст поступається натиску урбанізації. Для відновлення екологічної рівноваги, збереження природного середовища та забезпечення комфортних психофізіологічних показників автор впроваджувати запропоновані прийоми, що сприятимуть покращенню ряду аспектів висотного будівництва та істотно підвищить рівень будівельною галузі в цілому.

Список використаної літератури:

1. Ковальський Л.М., Кузьміна Г.В., Г.Л.Ковальська. Архітектурне проектування висотних будинків. Навчальний посібник за загальною редакцією Л.М. Ковальського.-К.:КНУБіА, 2010-123с.

2. Бумаженко О.В. Энергоэффективное (экологическое) строительство // ЭСКО. – 2002. №1. - С. 11-26.

3. Магай А.А. Архитектура высотных зданий. Монография.-М.: Окей-книга , 2007.-287 ст.

4. Yeang, K. Eco Skyscrapers (Publisher: Images Publishing Group Pty. Ltd. 2007).160 p.

5. Ken Yeang. Ecodesign. A manual for Ekological Design. Published by John Wiley & Sons Ltd. 2008. 499 p.

Аннотация

В данной публикации рассматривается основные градостроительные и архитектурно-планировочные приемы, которые способствуют достижению урбоэкологического баланса, комфортной внутренней среды и снижения ресурсозатрат между окружающей средой,

высотной застройкой и человеком. Ключевые слова: высотное строительство, экологическая архитектура, городская среда.

The summary

In the given publication it is considered the main town-planning and architecturally-planning methods which promote achievement urbanistic balance, the comfortable internal environment and decrease in resources consumptions between environment, high-rise building and the person.

Keywords: high-rise building, ecological architecture, the city environment.

УДК 721:712.2:628:863.8(045)

В. Г. Чернявський,
канд. архіт., доцент, докторант,
Національний авіаційний університет (м. Київ)

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ГНУЧКОЇ ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКИХ БУДІВЕЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Анотація: у статті запропоновано основні принципи гнучкої планувальної організації громадських будівель соціальної сфери, з урахуванням рівнів їх адаптації.

Ключові слова: громадські будівлі соціальної сфери, трансформація приміщень, гнучке планування.

Гнучкість планувальних вирішень будівель і споруд як однієї з необхідних якостей архітектури виникло в 60-70-х роках у зв'язку із зростаючими темпами зміни соціальних, економічних і містобудівних чинників, що викликають швидке моральне і функціональне старіння масових типів будівель і споруд при значних масштабах їх будівництва.

Ідеї архітектурної гнучкості лежать в основі багатьох доктрин, концепцій і експериментальних опрацювань. За визначенням С. Волкова, гнучкість в архітектурі - це можливість розвитку системи в часі і просторі. Це дієвий засіб погашення конфліктів і протиріч, джерелом яких служить невідповідність між архітектурою, що раніше склалася, і новими вимогами, які висуваються у міру історичного і соціального розвитку [1].

В. Степанов і О. Дворкіна, розглядаючи гнучкість планувальної структури шкільних будівель, виділяють дві сторони цього поняття: трансформативну - «створення умов для ефективного використання наявного простору з метою задоволення функціонального процесу» і адаптаційну - «заздалегідь передбачену готовність до змін в плануванні для приведення

просторового середовища у відповідність з вимогами, що змінюються в часі» [3].

Зарубіжний досвід проектування лікарень виявив за доцільне передбачати гнучкість планування всіх або частини структурних підрозділів лікарні. Це обумовлено тим, що, на думку багатьох фахівців, лікарня через 8- 10 років «застаріває» по архітектурно-планувальних рішеннях, профілю ліжкового фонду і особливо по технічній оснащеності [4, с.16].

Кількісна або якісна зміна головної функції в підприємствах торгівлі та громадського харчування, зміна технологічних процесів обумовлює необхідність зміни простору, збільшення або зменшення площі і інших параметрів приміщень, зміни їх форми або взаєморозташування [5, с.3].

Питаннями формування гнучких просторових структур в архітектурі громадських будівель займалися Лє Корбюзьє, Міс ван дер Роє, А. Аалто, Р. Роджерс, група «Арчигрем», метаболісти на чолі з К. Танге та ін.

Окремі питання морального старіння громадських будівель масового будівництва, прогнозування та гнучкості в архітектурі та містобудуванні висвітлені в працях Радянського періоду А. Іконнікова, А. Рябушіна, Ю. Лебедєва, М. Бархіна, А. Гутнова, І. Лежави, В. Локтєва, В. Машинського, В. Волкова, В. Савченко, О. Гайдучені, В. Єжова, Гавриліної та ін. [1-9].

У вітчизняній практиці та теорії ця проблема відображена в роботах В. Абизова, В. Куцевича, Л. Ковальського, О. Слєпцова та ін. [8].

Трансформація простору може протікати із зміною фізичних і геометричних характеристик і без їх зміни в двох основних аспектах: трансформативному - створення умов для багатоцільового використання приміщень, будівель, комплексів; адаптивному - приведення будівель і споруд у відповідність з умовами, що змінюються.

До основних чинників, що впливають на гнучкість об'ємно-планувальної структури громадських будівель соціальної сфери відносяться: планувальна організація; конструктивна основа, елементи гнучкості системи і інженерні мережі.

А. Гайдученя пропонує вимоги по адаптації, які необхідно враховувати при розробці проектів будівель з гнучкою планувальною структурою, по мірі наростання складності умовно розбити на три рівні, з яких кожен подальший включає попередні:

І - часткова модернізація будівель, у тому числі зміна планування окремих приміщень, їх функціонального призначення, заміна застарілого обладнання, меблів, технічних пристроїв, інженерних мереж;

ІІ - істотна реконструкція будівель, що включає зміну планування будівель або комплексів, збільшення площі окремих приміщень або їх груп за

рахунок суміжних, зміну взаєморозташування приміщень, сходів, ліфтів, інженерних пристроїв, модернізацію інженерних мереж;

III - повна реконструкція будівель або комплексів із зміною їх структури, збільшенням площі і будівельного об'єму (за рахунок добудови, надбудови, будівництва нових черг), повна модернізація інженерно-технічних мереж і пристроїв [6, с.36].

Дані рівні адаптації можуть відповідати зміні форми і об'єму простору окремих закладів соціальної сфери в процесі експлуатації відповідно на трьох основних рівнях: окремих приміщень, закладу або підприємства і будівлі (комплексу) в цілому.

На підставі викладених вище матеріалів автором пропонується розглянути принципи гнучкого планування у відповідності до трьох запропонованих рівнів адаптації будівель соціальної сфери і відповідно їх внутрішніх просторів до вимог і умов, які змінюються:

I) на рівні приміщень - універсальне (багатофункціональне) використання приміщень і простору;

2) на рівні закладів, підприємств - внутрішнє перепланування і трансформація приміщень;

3) на рівні будівлі. комплексу в цілому - перспективне розширення будівлі, введення нових будівельних об'ємів.

Розгляд за ієрархічним рівнем, що охоплює, по суті справи, весь діапазон можливих змін внутрішньої об’ємно-просторової структури, стосується практично всіх типів будівель соціальної сфери, які мають змішану (зально - дрібночарункову) структуру, що містить як зальні, так і дрібно чарункові приміщення невеликої площі.

Перший рівень адаптації передбачає універсальне (багатофункціональне) використання приміщень і простору будівлі. Так, у дошкільній установі всі групові чарунки (блоки) можуть мати вихід в спеціально виділену «універсальну ігрову зону» - центральну зону дитячого закладу - приміщення з високою мірою трансформованості, гнучкості свого предметно-просторового середовища [7, с.21].

Нові напрями у викладанні викликають відповідні зміни в традиційному плануванні шкільних будівель і ухвалення принципово нових об'ємно-просторових рішень. Навчання, що вимагає постійного регулювання чисельності груп що вчаться, різна діяльність школярів протягом дня потребують великої відкритої площі для забезпечення педагогові гнучкості при навчанні школярів різних вікових груп. Характерною особливістю нових планувань шкіл є відмова від традиційної коридорної системи і організація, окрім учбових і адміністративно-господарських приміщень, центрального

загальношкільного простору, так званого «форуму» (за визначенням В.І. Степанова) для організації позанавчальної діяльності дітей.

З'явилися школи з відкритим планом, який організований на великопролітному внутрішньому просторі без будівельних перегородок. Стаціонарні стіни замінені змінними перегородками і екранами (розсувними, такими, що піднімаються, пересувними). За допомогою рухливих елементів обладнання і певного розставляння меблів виділяються простори будь-якого розміру і призначення.

Лікарня університету Макмастера в Гамільтоне в Канаді є прикладом гнучкого планування в багатоповерховому комплексі лікарняних будівель. Враховуючи радикальні зміни, що відбуваються в лікувальній «технології» кожні 5-10 років, автори поставили своїм завданням забезпечити максимальну гнучкість використання всіх приміщень комплексу, а також можливість подальшого його розвитку. Основною структурною одиницею комплексу є блоки-модулі розміром 25х25 і 27х27 м, побудовані за принципом «листкового пирога», в якому основні поверхи чергуються з технічними у вигляді просторових конструкцій, в яких розміщені всі інженерні комунікації, включаючи кисневі мережі і транспортування медикаментів. Це дозволяє пристосовувати простір основних поверхів до будь-яких змін, що відбуваються, за допомогою трансформованих перегородок і мобільного обладнання.

Аналіз проектного матеріалу і архітектурно-будівельної практики, а також участь автора в розробці серії проектів підприємств торгівлі та громадського харчування, включаючи місцеві торговельні центри на основі легких металевих конструкцій Актив-системи, дозволили виявити, що забезпеченню першого рівня гнучкої планувальної організації підприємств з метою підвищення можливості універсального використання простору торгівельних, обідніх і залів для відвідувачів сприяє максимальна компактність планування з можливістю зенітного освітлення, укрупнення сітки колон або вживання просторових конструкцій при одній висоті приміщень. Це забезпечить впровадження універсального організаційно-технічного оснащення і обладнання.

Другий рівень адаптації передбачає внутрішнє перепланування і трансформацію приміщень будівель без порушення основного технологічного процесу. Особливість будівель із використанням збірно-розбірних перегородок і різних додаткових засобів переобладнання простору – можливість мінімальних витрат при здійснювані необхідних змін. Збільшення площі приміщень може здійснюватися за рахунок суміжних з ним просторів, проте найбільш частим випадком є розширення підприємства без розширення загальних габаритів, в результаті міняється призначення ряду приміщень. Основні напрямки модернізації другого рівня: розширення підприємств,

пов'язано із змінами функціонально-технолгічних процесів (впровадження нових педагогічних та навчальних програм, новітніх технологій медичного обладнання, планомірною політикою індустріалізації торгівельно-побутової технології, необхідності підвищення рівня комфортності закладів і підприємств); науково обґрунтоване резервування площ і будівельних об'ємів (складські приміщення, багатосвітлові простори); включення загальних рекреаційних просторів (атріуми, зимові сади, пасажі), що дозволить формувати резерви корисної площі закладів і підвищити ефективність використання функціонально-планувальних зон; використання передбачених зовнішніх просторів (галереї, козирки, тераси, веранди, внутрішні дворики).

Для забезпечення швидкої і економічної реконструкції слід на стадії проектування враховувати різні терміни амортизації і різну міру функціональної гнучкості окремих елементів будівлі та комплексу.

Це досягається суміжним розташуванням у просторі будівель приміщень, які трансформуються, об’єднанням і укрупненням однорідних приміщень у блоки на основі відповідного зонування, диференціацією планувальних і конструктивно-технологічних елементів будівлі на такі, що змінюються і на такі, що не змінюються (гнучкі і жорсткі) та розташуванням останніх за межами перспективних змін планувальної структури будівлі та об’єднання їх у централізовані вузли і блоки.

На початковій стадії проектування масових громадських будівель соціальної сфери можна розділити по мірі труднощі трансформації на три групи:

I - легко трансформовані приміщення без складного обладнання;

II - такі, що змінюються з технічними пристроями і обладнанням;

II - незмінні (жорсткі), насичені технологічним обладнанням, складними інженерними службами і пристроями [8].

Розміщення груп приміщень, що мають різні можливості трансформації, є найбільш істотним чинником, що визначає можливості розвитку будівель. Так, важко трансформовані приміщення мають бути згруповані в окремі вузли на рівні підприємства, а також групуватися, по можливості, в єдині блоки, утворюючи так звані "функціональні фокуси" подальшого розширення. Ці блоки розміщуються в плані комплексу так, щоб не заважати розвитку легко трансформованих приміщень і груп приміщень.

Третій рівень гнучкого планування є перспективне розширення будівель, яке передбачає безперешкодний розвиток їх просторової структури за рахунок добудови або поетапного будівництва. Така адаптація відноситься до повної реконструкції із збільшенням площ приміщень і об'єму шляхом поетапної добудови зі всім інженерним і технологічним переобладнанням. Це вимагає

науково обґрунтованого резервування території комплексу. Принцип забезпечення перспективного розвитку є резервування, створення просторових і конструктивних резервів, за рахунок яких буде здійснюватися розширення.

Залежно від прийнятого принципу розвитку будівель використовуються і відповідні прийоми резервування внутрішніх і зовнішніх просторів, які визначають майбутнє розширення будівлі. Ефективним економічним засобом будівництва закладів і підприємств обслуговування може бути розрахунок поетапного будівництва та вводу в експлуатацію будівель та комплексу в цілому.

Ефективність впровадження гнучкої планувальної організації залежить від прийнятого конструктивного рішення. У великій мірі прийнятні безбалочні конструктивні системи з плоскими перекриттями. Балки і ригелі перекриттів є значними перешкодами гнучкому використанню будівель. Крім того вони заважають вільній прокладці горизонтальних комунікацій і вимагають пристрою підшивання стель, що знижують висоту приміщень [9].

Можливість підвищення якісного рівня гнучких планувальних вирішень є впровадження архітектурно-будівельних систем монолітного і збірно-монолітного залізобетону. Досягненню архітектурно-планувальної гнучкості будівлі, і відповідно, їх інтер’єрів, сприяє застосування покриттів у вигляді просторових конструкцій із залізобетону і легких металевих конструкцій.

Для здійснення можливостей трансформативного і адаптаційного перетворення простору, а також при поетапному формуванні будівлі у методичних рекомендаціях визначено п'ять основних груп технічних засобів і обладнання, це елементи розчленовування, розмежування, обмеження, з'єднання і об'єднання простору [5].

Аналіз літератури [4-8] дозволив виявити найбільш характерні засоби трансформації, які мають місце при формуванні масових будівель соціальної сфери обслуговування:

- підвісні перегородки, збірно-розбірні перегородки підрозділяють по конструктивній організації на каркасні, панельні, каркасно-панельні і шафові;
- розсувні перегородки, підрозділяють на стулчасті, гармончасті, панельні, щитові;
- підйомно-опускні перегородки, підрозділяються на гільйотинні, підйомно-опускні і шторні;
- регульовані стелі, залежно від методів переміщення існують стелі підйомно-опускні і такі, що обертаються;
- стенди, залежно від методу установки підрозділяють на пристінні, підлогові, підвісні, розпірні і просторові, можуть бути жорсткими і гнучкими;

- екрани, можуть бути глухими і світлопрозорими, по конструкції - підлоговими і розпірними;

- ширми, існують підлогові глухі ширми, можуть бути жорсткими і м'якими;

- завіси, виготовляються з щільних тканин і рулонних синтетичних матеріалів.

Особливу групу складають універсальне організаційно-технологічне оснащення і обладнання у вигляді окремо розташованих, монтуються до стін, підвішуються до перекриттів стелажів, стендів, шаф, стінок, монтажних столів. Застосування мобільного виробничо-технологічного обладнання, трансформованих меблів дозволяє переналагоджувати функціональні процеси, змінювати призначення приміщень або їх багатоцільове використання.

Найважливішими компонентами при організації гнучкого планування закладів і підприємств соціальної сфери є інженерні мережі і комунікації [9].

Кожен тип будівлі при гнучкому плануванні залежно від його структури, конструктивно-планувальної організації, особливостей технологічного процесу і динаміки зміни функції будівлі має свої особливості. Але стосовно громадських будівель соціальної сфери можна виявити загальні основні принципи гнучкого планування.

Принцип компактності планувальних рішень - необхідно прагнути максимальної компактності планування будівель із застосуванням зенітного освітлення, укрупненню сітки опор, при одній висоті приміщень забезпечується найбільша маневреність трансформації внутрішніх просторів.

Принцип диференціації приміщень - планувальну організацію будівель слід будувати з врахуванням диференціації приміщень і просторів по мірі трудності їх переобладнання і трансформації.

Принцип просторового і конструктивного резервування - необхідно передбачати простори, за рахунок яких здійснюватиметься розвиток структури проектованих будівель або поетапність будівництва.

Принцип ефективності конструктивних систем – вибір конструктивних систем, що забезпечують максимальну гнучкість об’ємно-просторової структури.

Принцип інженерно-технічного забезпечення гнучкості - застосування збірно-розбірних, переставних, підвісних, розсувних перегородок, стін та інших елементів членування простору та комплексну технізацію будівель на основі прогресивних видів інженерного обладнання, меблів, технологічного оснащення, зокрема, гнучких систем, мереж життєзабезпечення будівель.

Висновки. Запропоновано основні принципи гнучкого планування громадських будівель соціальної сфери та їх внутрішнього середовища, які

рекомендуються для впровадження при комплексному формуванні будівель та внутрішнього середовища.

Принципи гнучкого планування розглянуто у відповідності до трьох запропонованих рівнів адаптації будівель соціальної сфери, згідно до вимог і умов, що змінюються: на рівні приміщень - універсальне (багатофункціональне) їх використання; на рівні закладів, підприємств - внутрішнє перепланування і трансформація приміщень; на рівні будівлі (комплексу) в цілому - перспективне розширення, введення нових будівельних об'ємів, поетапне будівництво.

Література:

1. Волков С. В. Научно-исследовательские здания с гибкой структурой / С. В. Волков // Архитектура СССР. – 1972. – № 5. – С. 48-52.
2. Гаврилина А. А. Пути проектирования гибких многофункциональных комплексов обслуживания / А. А. Гаврилина // Вопросы архитектуры и строительства зданий для зрелищ, спорта и учреждений культуры : сб. науч. тр. / ЦНИИЭП учебных зданий. – М., 1976. – № 4. – С. 20-34.
3. Степанов В. И. Новые типы средних общеобразовательных школ с гибкой планировочной структурорй / В. И. Степанов, Г. Б. Дворкина. – М.: Стройиздат, 1978. – 85 с.
4. Гоциридзе Г. Г. Современные больницы за рубежом / Г. Г. Гоциридзе, А. Г. Сафонов. – Москва: Издательство литературы по строительству, 1970. – 264 с.
5. Методические рекомендации по тразработке торговых предприятий с гибкой планировкой / [Гайдученя А. А., Комарова М. М., Абызов В. А. и др.]. – К.: КиевЗНИИЭП, 1983. – 55 с.
6. Гайдученя А. А. Динамическая архитектура: Основные направления развития, принципы, методы / А. А. Гайдученя. – К. : Будівельник, 1983. – 96 с.
7. Грашин А. А. Дизайн детской развивающей предметной среды : учеб. Пособие / А. А. Грашин. – М.: «Архитектура-С», 2008. – 296 с.
8. Абызов В. А. Архитектура общественных зданий с гибкой планировкой / В. А. Абызов, В. В. Куцевич. – К.: Будівельник, 1990. – 112 с.
9. Ежов В. И. Архитектурно-конструктивные системы общественных зданий / В. И. Ежов. – К. : Будівельник, 1981. – 119 с.

Аннотация

В статье предложены основные принципы гибкой планировочной организации общественных зданий социальной сферы, с учетом уровней их адаптации. Ключевые слова: общественные здания социальной сферы, трансформация помещений, гибкая планировка.

Annotation

The paper proposed the basic principles of flexible planning organization of public buildings of social sphere, taking into account their level of adaptation. Keywords: public buildings, social, transformation facilities, flexible layout.

УДК 725.89

І. О. Оката,
аспірант каф. ІТА КНУБА

ПОЯВА НОВИХ СПОРТИВНИХ СПОРУД У ЗВ'ЯЗКУ З РОЗВИТКОМ ВЕЛОСПОРТУ

Анотація: в статті розглянуте питання появи нових спортивних споруд для занять велоспортом. Розроблена типологія споруд та середовищ необхідних для занять велоспортом спираючись на класифікацію дисциплін велоспорту.

Ключові слова: нові спортивні споруди, велоспорт, типологія споруд та середовищ необхідних для занять велоспортом.

Велосипедний спорт стрімко розвивається починаючи з 60 років 20 сторіччя. Для будь якого розвитку необхідна матеріальна база. У випадку велосипедного спорту це по-перше, спортивне обладнання (нові види велосипедів), а по-друге, спортивні споруди чи середовище для тренувань та змагань. Під середовищем мається на увазі природнє чи штучне середовище - дороги чи шосе, гірські схили, лісні тропи.

За загальною класифікацією дисципліни велоспорту поділяються на 4 великі категорії:

I. Дисципліни велоспорту, що виконуються на трековому чи шосейному велосипеді:

1. Велоспорт-шосе – штучне середовище – вулиці міста чи міжміські шосе.
2. Велокрос – природнє середовище – відкрита місцевість з природними та штучними перешкодами.
3. Велоспорт-трек – споруда – велотрек (відкритий чи закритий).

II. Дисципліни велоспорту, що виконуються на гірському велосипеді (або МТВ (англ. mountain bike) – призначений для їзди по бездоріжжю):

1. Крос-кантрі – природнє середовище – пересічена місцевість зі спусками, затяжними підйомами, швидкісними і технічними ділянками.
2. Даунхіл (англ. downhill – «вниз з пагорба») – швидкісний спуск – природнє середовище – природній рельєф схилу гори.
3. Фрірайд (англ. free ride – вільна їзда) – споруда – штучно споруджена траса в природніх умовах (в лісі та ін.), яка використовує природні та штучні перешкоди.

III. BMX (англ. «Bicycle MotoCross») - велосипеди для спортивної акробатики, змагання проводяться на маленьких велосипедах з великою маневреністю та можливістю великого прискорення:

1. BMX-рейс (англ. race - гонки) – гонки – споруда – BMX-траса (відкрита чи закрита) зі спусками, підйомами та поворотами.
2. Флетленд – (англ. flat - плоска, land - поверхня, земля) – виконуються різні трюки на плоскій поверхні, «танці на велосипеді» – споруда – спеціальна пласка ділянка.
3. Фрістайл (англ. free - вільний, style - Стиль, манера) – напрям, що об'єднав у собі відразу декілька гілок:
   3.1 Верт (англ. скор. vertical - стрімкий) – споруда – U-подібна будова (рампа).
   3.2 Дірт (англ. dirt - бруд, ґрунт) – споруда – ґрунтова траса з високими пагорбами.
   3.3 Стріт (англ. street - вулиця) – штучне середовище – міські умови з властивими місту перешкодами, наприклад сходами, гранями, поручнями і т. д.
   3.4 Парк (англ. park - парк) – споруда – парк, де знаходяться різні перешкоди, призначені для виконання трюків (грані, вильоти, трампліни, перила, трапеції і т. д.).

IV. Велотріал – стрибки на велосипеді, велосипедист має пройти декілька так названих секцій з мінімальною кількістю дотиків до землі будь-чим, окрім велосипеду – споруда – секції, що складаються з природніх чи штучних перешкод (каміння, колоди, ящики).

Розглянувши всі дисципліни велоспорту розроблено типологію споруд та середовищ необхідних для занять велоспортом:

1. Природнє середовище:

- відкрита місцевість з природніми та штучними перешкодами;
- пересічена місцевість зі спусками, затяжними підйомами;
- природній рельєф схилу гори.

2. Штучне середовище:

- вулиці міста чи міжміські шосе;
- міські умови з властивими місту перешкодами, наприклад сходами, гранями, поручнями і т. д.

3. Споруди:

- штучно споруджена траса *рис. 1б* в природніх умовах (в лісі та ін.), яка використовує природні та штучні перешкоди (для МТВ фрірайда);
- BMX-траса *рис.1а*(відкрита чи закрита) (для BMX-рейса);
- велотрек *рис. 1д* (відкритий чи закритий) (для велоспорт-треку);
- спеціальна пласка ділянка (для BMX-флетленду);
- U-подібна будова (рампа) *рис. 1г* (для BMX фрістайд верт);
- ґрунтова траса з високими пагорбами *рис. 1в*(для BMX дірт);

- парк *рис.1е* де знаходяться різні перешкоди, призначені для виконання трюків (грані, вильоти, трампліни, перила, трапеції і т. д.);
- майданчик з секціями для велотріалу.

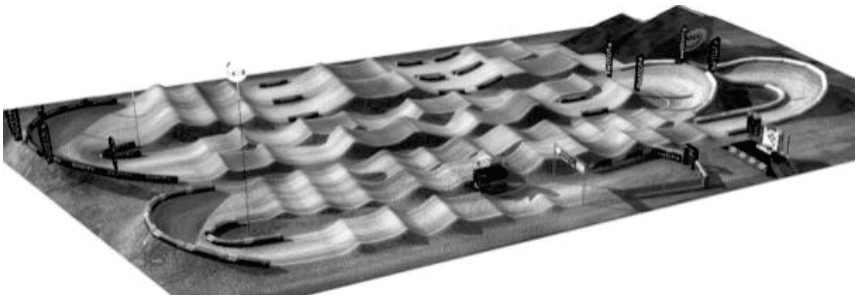

Рис. 1а BMX-траса відкрита

Рис. 1б Траса для фрірайда

Рис. 1в Грунтова траса

Рис. 1г Рампа

Рис. 1д Велотрек в Афінах

Рис. 1е Велопарк

На теперішній час з 7 перерахованих типів спортивних споруд в Україні є тільки один тип - 4 застарілі велотреки, що були збудовані ще за радянських часів та давно не відповідають сучасним нормам.

Для того щоб в Україні розвивався BMX велоспорт необхідне будівництво сучасних відкритих та закритих велокомплексів в яких будуть розміщенні всі вище перераховані споруди, як для любителів, так і для професіоналів. Та на жаль наразі відсутня нормативна база щодо проектування таких споруд, розташування їх у міському середовищі. В ДБН В.2.2-13-2003 «Будинки і споруди. Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди» поняття велотрек зустрічається 2 рази в додатку А таблиці А.1 «перелік видів спортивних і фізкультурно-оздоровчих будинків і споруд», де мова йде про те, що велотрек – крита спортивна споруда, яка відносяться як до спортивних так і до фізкультурно-оздоровчих споруд. Тобто виходить, що ні про які особливі

норми проектування велотреку та інших споруд для велоспорту мова в ДБН не йдеться. В цьому ж додатку згадується про те що до відкритих літніх спортивних споруд відносяться доріжки та траси для велоспорту та велокросів. А про споруди для BMX дисциплін в ДБН згадка взагалі відсутня.

Деякі з цих нових споруд будуються в Україні силами любителів велоспорту, наприклад, траси для фрірайду та грунтові траси з великими пагорбами для BMX dirt, в інших країнах розробляються норми, щодо їх проектування. Так в Російській Федерації ще в 2001 році розробили методичні вказівки «типологічні основи проектування споруд нетрадиційних видів спорту та таких що розвиваються» в яких вказані норми для проектування 2 типів споруд для BMX дисциплін.

Будемо переймати закордонний досвід та сподіватися що через декілька років в нашій країні будуть не тільки починати писати про появу нових спортивних споруд, а й почнуть їх проектувати та будувати за новоствореними українськими нормативами.

Список використаної літератури:

1. ДБН В.2.2-13-2003 Будинки і споруди. Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди. К. 2004. 105 с.
2. http://www.remontnik.ru/docs – типологічні основи проектування споруд нетрадиційних видів спорту та таких що розвиваються. Методичні вказівки. 2001.
3. http://ru.wikipedia.org/wiki/Велосипедный спорт.

Аннотация

В статье рассмотрен вопрос появления новых спортивных сооружений для занятия велоспортом. Разработана типология сооружений и пространств, необходимых для занятия велоспортом, которая опирается на классификацию дисциплин велоспорта.

Ключевые слова: новые спортивные сооружения, велоспорт, типология сооружений и пространств, необходимых для занятий велоспортом.

Annotation

The question of appearance of the new sports facilities for cycling was observed in the article. Typology of cycling facilities and spaces was developed. This typology based on classification of cycling disciplines.

Keywords: new sport facilities, cycling, typology of cycling facilities and spaces.

УДК 727

О. В. Пивоваренко
аспірант, асистент кафедри Основ архітектури і АП КНУБА

ШКОЛА XXI СТОЛІТТЯ – СУТНІСТЬ СУПЕРЕЧНОСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ

Анотація: в статті розглядаються актуальні проблеми організації функціональної структури шкіл, які пов'язані з невідповідністю сучасних методів навчання із об'ємно-просторовим рішенням навчальних закладів. Важливість обраної теми визначають рекомендації щодо вирішення даної проблеми, створення архітектурного середовища шкіл, яке б відповідало новітнім тенденціям в сфері освіти.

Ключові слова: функціональне зонування шкіл, формування архітектурного середовища відповідно до вікової категорії.

Освіта в житті кожної людини посідає одне з найголовніших місць на шляху становлення її особистості. Система освіти не єдиний, але надзвичайно важливий чинник соціалізації людей. Тому освіта як соціальний інститут відповідає за своєчасну та адекватну підготовку людей до повноцінного функціонування в суспільстві. Одними із важливих завдань освіти є ефективність освітянської діяльності у формуванні багатьох рис людини, розвитку її мислення; зорієнтованість освітньої діяльності в майбутнє, заангажованість на формування передумов реалізації цього майбутнього.

Закон «Про освіту» і Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) поставили стратегічне завдання – вивести освіту в Україні на рівень розвинутих країн світу шляхом реформування структурних і організаційних основ освіти на принципах неперервності навчання, гнучкості навчальних технологій, урахування національних традицій і світових досягнень в освітній культурі. Аналіз стану традиційної системи освіти нашої країни окреслює декілька взаємопов'язаних негативних тенденцій, які істотно впливають на неперервність та ефективність навчально-виховного процесу. Значне місце серед цих причин посідають несприятливі умови навчання, праці та відпочинку молоді, які зумовлюють велику кількість набутих порушень здоров'я і захворювань у школярів.

Значна роль у вирішенні цієї важливої соціальної задачі належить архітектурі, як мистецтву формування середовища перебування, яке спонукає до виховання гармонійної особистості.[1] «Архітектура має постійний вплив на суспільну свідомість, являється дійовим засобом морального і естетичного виховання народу, формування його світогляду». В психологічному нарисі

О. Свіблової зазначається: «Діти живуть, ростуть і вбирають той світ видимих форм, який в майбутньому залишиться в них основними естетичними і етичними цінностями. Дитячі відносини з простором впливають на пізнавальні встановлення особистості, в великій мірі окреслює стиль мислення і сприйняття. Карти зовнішнього простору обертаються топологією духовних орієнтирів».

Сьогодні архітектура більшості учбових закладів не сприяє духовному і естетичному розвитку. Дивлячись на дошкільні і шкільні заклади радянської епохи, які складають більше 80% загальної кількості, очевидною постає бідність архітектури. Відчуження навчального закладу та довкілля досягло свого апогею, вражає байдужість дітей до школи. Вплив архітектури на естетичну свідомість, на формування особистості дитини, на її здоров'я – постійний, довготривалий, подекуди неусвідомлений, але глибокий. Найчастіше вплив зі сторони архітектури непомітний і лише зовсім недавно соціальні і фізіологічні ефекти спустошливої, різкої, неприязної архітектури почали звертати на себе увагу. Зі всіх сторін оточена жорсткістю, різкістю форм, естетична свідомість, а разом з нею і естетична рівновага притупляється. Адже радянська школа архітектурною теорією та практикою розглядалась як метафізичний об'єкт, позбавлений внутрішнього змісту та духовного наповнення.[3] Перемагала нормативність над концептуальністю, наслідком чого було констатування існування оболонки, у той час коли можливе співіснування її функції залишалося поза увагою архітектора, оскільки вважалося, що це проблеми організатора навчального процесу – педагогіки. Сприйняття простих утилітарних форм, банальних архітектурних рішень (простої інформаційної моделі) одночасно, що виключає роботу емоцій, сповільнює розвиток свідомості. Сприйняття багатозначної форми (складної інформаційної моделі) пов'язане з інформативним пошуком та евристичною діяльністю, що і являється метою шкільної освіти.

Складність архітектурного середовища особливо важлива в шкільній будівлі, оскільки тут здійснюється процес виховання, тобто навмисного, організованого, тривалого впливу на дитину, і підтримка інтересу до середовища необхідно на протязі всього періоду навчання.

Останніми роками розробляються рекомендації і пропозиції щодо вдосконалення просторової структури учбових закладів, що підвищує їх художню виразність і різноманітність архітектурних рішень. Але дана програма не набула масовості, тим паче аналіз нині діючих уніфікованих закладів показав недостатню відповідність організації архітектурного середовища споруд і вирішення їх ділянок вимогам пізнання, інтелекту, особистості в цілому, що приводить до деградації виховної функції архітектури.

Основною причиною невиразності архітектури масових типових шкільних будівель являється жорсткість типізації при проектуванні, недостатня кількість типових проектів, які застосовуються на практиці. В зв'язку з необхідністю реалізації аспекту формування активного архітектурного середовища – подолання сенсорної депривації шляхом створення семантично і емоційно інформативного простору – актуалізується завдання архітектурно-планувального різноманіття при типізації. Ідея цілісності світу виражається в тенденції інтеграції наукових знань, усунення ізольованості учбових предметів, єдності процесу навчання і виховання, переплетення класних і позакласних форм діяльності, різноманітті їх видів і можливості безперешкодного переходу від одного до іншого.

Ідеї розвитку і демократизації, взаємозв'язку особистості і суспільства, діяльнісних просторів, в яких відбувається формування індивідуальності, повинні втілюватися через перехідні простори (рекреації, простори діалогового спілкування, де засвоєні знання «випробуються» в спілкуванні, індивідуальній творчості) – творчі під центри – з центральним інтегральним простором.[4]

Створюючи сприятливе середовище для виховання дітей, простір школи, матеріалізуючи ідеал гармонії, розвивається по аналогії з музичним твором, мотивом якого являється творча діяльність. Закони формоутворення враховують необхідність гармонічної взаємодії з навколишнім ландшафтом і забудовою. Гармонія архітектурної композиції, яка базується на співпідпорядкованості окремих частин і художньої узгодженості між ними, реалізує принцип «єдності в різноманітті» - один із основних законів гармонії. Форма класних кімнат вибирається на основі аналізу психологічних запитів щодо форм, які пристосовані для довготривалого перебування дітей, а також на основі проведених експериментів, пропонуються форми, які відповідають потребам і запитам дитячого організму. Перш за все, необхідно уникати різких геометричних форм у плані, а також у просторі. Якщо немає можливості відійти від прямокутних форм, слід вживати пом'якшуючі елементи.[5]

Різкість контакту може бути знищена між поверхами стелі і стіни, якщо стелю дещо вигнути. Велике значення має окреслення віконних і дверних прийомів – «очей» будівлі, крізь який наш погляд проходить назовні. Несильний вигин надвіконної перемички і жорсткість рами відразу пом'якшується. Форми елементів та деталей допомагають створити мистецький образ, надаючи школі неповторних, індивідуальних рис.

Архітектурні засоби формування перцептивного простору школи повинні стимулювати певні емоційні стани, які відповідають різним видам діяльності, для цього пропонується спроба типології настрою, емоційних станів і відповідної їм типології просторів шкільної будівлі.[1]

Рекомендується переважним прийом організації учбових секцій по віковому признаку, а всередині кожної вікової секції групування кабінетів за предметною ознакою. Цей прийом дозволяє створювати різні типи архітектурно-просторового середовища для середньої і старшої вікових груп – просторів «ордерного» і «комбінованого» та реалізує принцип врахування специфіки вікового сприйняття і діяльності школярів. Дану концепцію розглянуто в мал. 1. Рекомендується застосування перехідних просторів між класом і рекреацією, які спонукають до швидкої адаптації до нового виду діяльності. Характер і способи організації цих просторів для різного віку різні. В молодшій віковій групі вони входять в склад класного приміщення і використовуються для індивідуальної діяльності.

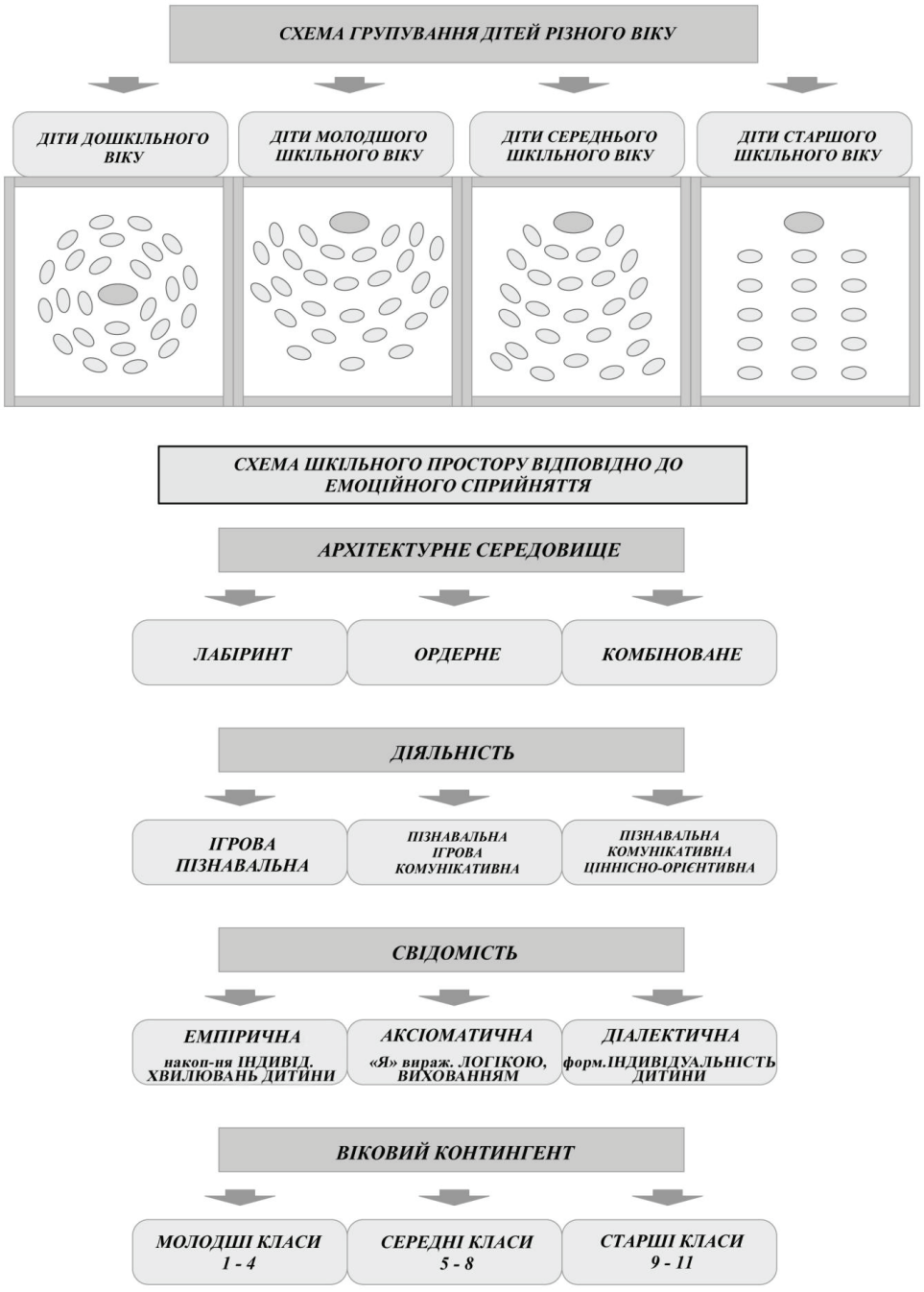
В середній віковій групі перехідні простори в певній мірі відіграють роль «шор», заспокоюючи і стимулюючи увагу підлітків при переході від відпочинку до учбової діяльності, що обумовлено особливою рухливістю середньої ланки школи. Перехідними просторами можуть слугувати вузькі короткі коридори, галереї або виділена частина рекреації.

Емоційний стан веселощів, розрядки в просторах динамічної дії досягаються шляхом застосування гладких, плавних форм, які створюють можливість стрімкого, криволінійного руху, який виражений конструктивним ритмом, введенням в простір діагоналей (нахилених стель, пандусів, площин, які поставлені пі кутом), контрастним типом кольорової композиції, підсвіченням верхнім світлом. Такий тип простору домінує в рекреації для середньої ланки школи.

Стан зосередженості в зоні тихих ігор досягається засобами архітектурної композиції, які використовуються для організації простору класу. В рекреаціях (особливо для молодших класів) збільшується степінь функціональної насиченості і, відповідно, степінь поділу простору.

Всі ці засоби дозволяють формувати простори різної форми і степеню візуальної ізоляції, які в той же час належать загальному простору, органічно входячи до нього. Степінь окремих просторів залежить від процесів, які в них відбуваються, і пов’язаних з ними вимог до світлового, кольорового, акустичного середовища. Таким чином, задовольняються психологічні вимоги дітей до функціональної визначеності і символічності архітектурних просторів, реалізується аспект створення семантично і емоційно інформативного простору шкіл.

Велике значення для формування і розвитку здоров’я дітей мають будівельні матеріали, які використані при будівництві школи, їх оформлення, оздоблення інтер’єрів та меблів. Штучні, синтетичні матеріали неорганічного походження при їх зручності використання, кращих матеріальних

Мал. 1. Схема групування дітей різного віку в архітектурному середовищі

характеристиках, не повинні використовуватись при спорудженні середовища для дітей, бо вони є не зовсім безпечними для їх здоров'я.

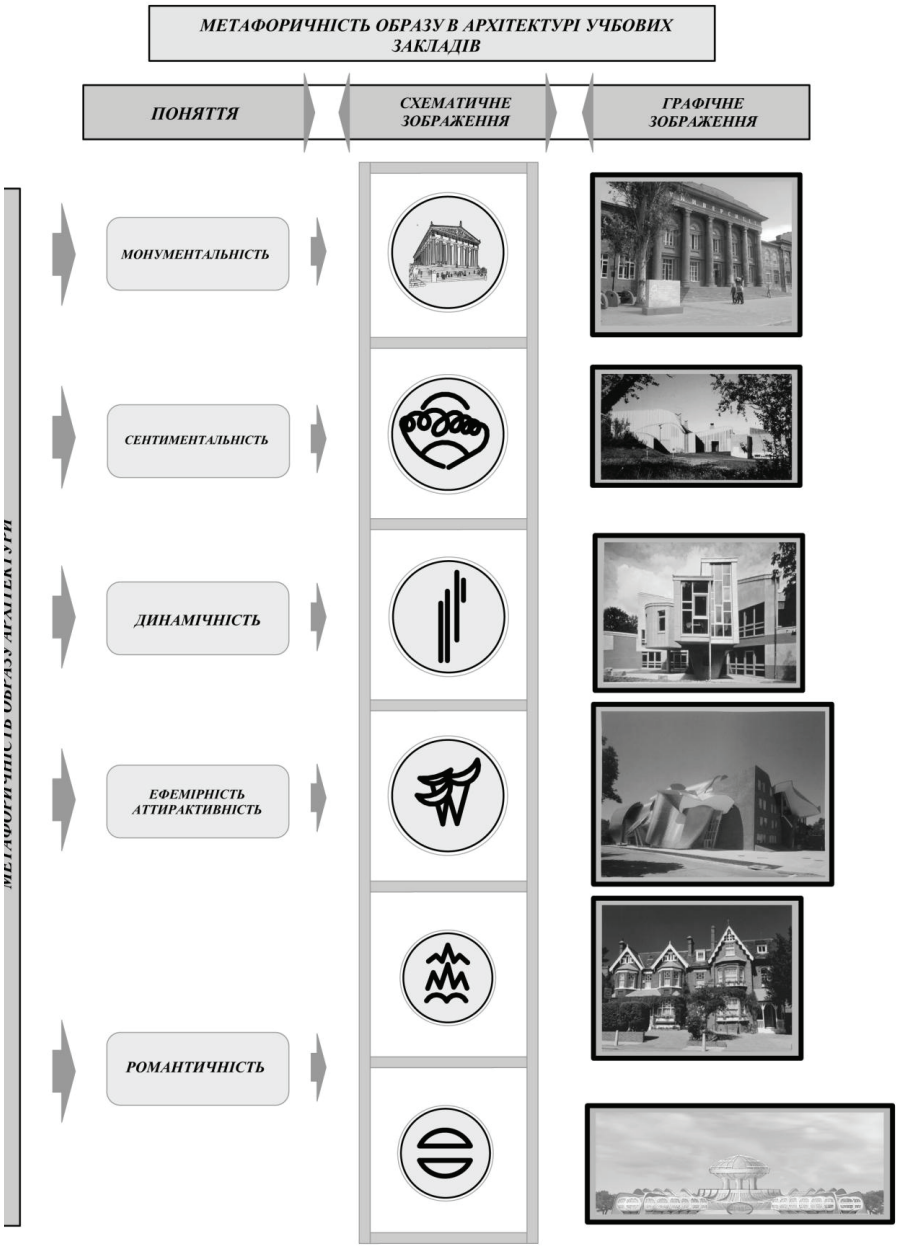
Організація внутрішнього простору шкіл і дошкільних закладів повинна відповідати створенню оптимальних умов для фізичного, естетичного, духовного виховання дітей у відповідності з їх віком, нахилами, а також допомагати праці педагогів. Це досягається раціональним об'ємно-планувальним вирішенням, підбором меблів і обладнання, вмілим використанням кольору, елементів декоративно-ужиткового мистецтва та ін.

При вирішенні інтер'єрів навчальних приміщень слід виходити із того, що раціональне обладнання, зручні меблі, які відповідають віковим групам учнів, створення необхідних умов для демонстрації наочності, застосування технічних засобів навчання і гнучкість у використанні приміщення допоможуть оптимізувати навчальний процес, зберегти здоров'я дітей.[4]

Класи і кабінети рекомендується обладнувати легкими одномісними столами, що дозволить здійснювати швидку і вільну перестановку їх у відповідності з характером навчального процесу, та надасть можливість створення різноманітних функціональних комбінацій. Крім цього, столи, парти, стільці слід виготовляти із натурального дерева, їх форма і габарити повинні відповідати вікові дітей, вимогам безпеки (відсутність гострих кутів, ріжучих виступів). Столи і парти повинні бути легкими, відповідати естетичним вимогам.

Планування вестибюлю повинно передбачати організацію потоків рухів, зручне розміщення сходів, зв'язок з коридорами, добре освітлення і багате озеленення.

Таким чином, в аспекті формування архітектурного середовища шкіл важливе поєднання зовнішнього і внутрішнього просторових рішень, логічність відносин в єдиній системі по суті і формі. Можливий і зворотний прийом, коли різниця образних характеристик зовнішніх об'ємних і площинних форм і внутрішніх просторових форм може виявитися джерелом несподіваних контрастних вражень і емоційних переживань. Психологічне сприйняття властивостей архітектурного простору через естетичний вираз форми, огородження та обладнання породжує асоціативно-емоційну реакцію людини і допомагає формуванню образної характеристики архітектурного середовища. Тому визначення шкільного образу дуже важливе при формуванні архітектури шкіл, що виражається в його метафоричності (мал. 2).

Мал.2. Метафоричність образу в архітектурі шкіл

Література

1. Арнхейм «Динамика архитектурных форм». – Москва «Стройиздат», 1984. – 192 с.
2. Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений: Учебник для вузов. Под общ. ред. Рожина И.Е. – Москва «Стройиздат», 1984. – 543 с.
3. Ковальский Л.Н. «Архитектура учебно-воспитательных зданий». – Киев «Будивельнык», 1988. – 144 с.
4. Лошаков И.И. «Теория архитектуры и градостроительства (Психология восприятия архитектурных объектов)». – Киев, 1988. – 90 с.
5. Середюк И.И. «Восприятие архитектурной среды». – Львов «Вища школа», 1979. – 202 с.

Аннотация

В статье рассматриваются актуальные проблемы организации функциональной структуры школ, которые связаны с несоответствием современных методов обучения с объемно-пространственным решением учебных заведений. Важность темы определяют рекомендации по решению данной проблемы, создание архитектурной среды школ, соответствующих новейшим тенденциям в сфере образования.

Ключевые слова: функциональное зонирование школ, формирование архитектурной среды в соответствии с возрастной категорией.

Abstract

The article deals with topical issues of the functional structure of schools that are related to lack of modern teaching methods with a spatial resolution space-education institutions. The importance of the chosen theme determine recommendations to address this problem, create the architectural environment of schools that would meet the latest trends in education.

Key words: functional zoning of schools, formation of the architectural environment according to age.

УДК 727:712

О. А. Примачок,
магістр
Київський національний університет будівництва та архітектури

РОЗТАШУВАННЯ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СТРУКТУРІ МІСТА

Анотація: у статті розглянуті заклади культурно-просвітницької діяльності (КПД) як підсистема міського середовища та сформовані основні рекомендації щодо їх розташування в структурі міста.

Ключові слова: заклади культурно-просвітницької діяльності (КПД), культурно-просвітницький комплекс (КПК), рекреаційні зони міста.

Існування та розвиток КПК, як і будь-якої громадської будівлі, перш за все залежить від відвідуваності даної установи. Навіть у самій назві «громадські» виражається суть та зорієнтованість даного типу будівель. Адже без попиту та наявності потенціальних відвідувачів діяльність будь-якої громадської установи просто недоцільна. Серед ряду факторів (рис. 1), що впливають на відвідуваність, розташування в структурі міста відіграє одну з провідних ролей. В цьому аспекті раціональне розміщення відображає можливість як найзручнішого та найшвидшого зв'язку з будівлею.

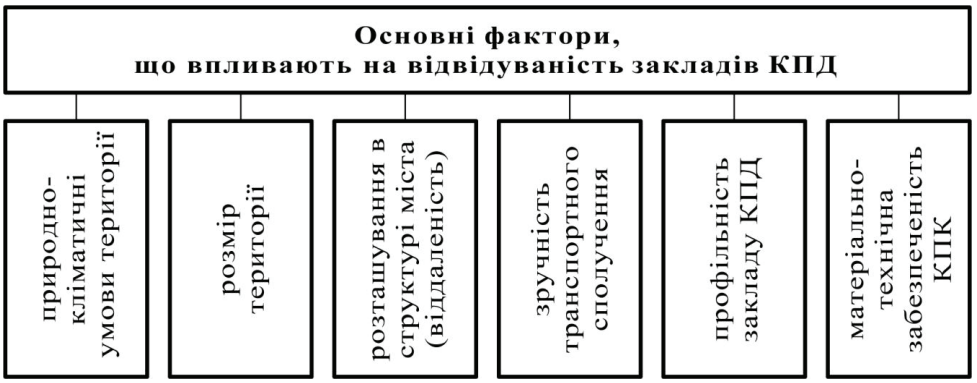

Рис. 1. Основні фактори, що впливають на відвідуваність закладів КПД

Проблема умов розміщення в урбанізованому середовищі потребує особливого розгляду з точки зору інтересів відвідувачів та функціонування досліджуваного закладу. Соціально-економічний процес у сфері культурного обслуговування визначає основні напрямки в області проектування закладів КПД, що відповідають сучасним містобудівним вимогам та перспективним змінам в науково-технічному процесі.

Питання про розміщення розглянуто з урахуванням припущення, що принципи розташування КПК в структурі міста суттєво не відрізняються від принципів розміщення громадських установ у цілому. Розглянемо варіанти розміщення закладів КПД, ґрунтуючись на дослідженнях, проведених у даній галузі раніше.

За радянських часів містобудівна організація громадського обслуговування будувалася на принципі так званої «ступінчатої» системи. Формувалася мережа закладів з жорсткою ієрархією, що мала забезпечити однаковий рівень послуг у всіх населених місцях, незалежно від їх величини. На основі розрахункових даних (місткості та пропускної спроможності), призначення будівлі та частоти її використання (епізодичне, періодичне або щоденне) визначалися радіуси обслуговування [1].

Особливим об'єктом КПД, що сформувався за радянських часів, є Парки культури та відпочинку. Вони займали чільне місце у структурі населених пунктів та відігравали значну роль у наданні соціокультурних та рекреаційних послуг [2]. Основні завдання, що постають для забезпечення нормального функціонування даних об'єктів, є підвищення комфортності та привабливості, а це неможливо без покращення екологічної та естетичної ситуації.

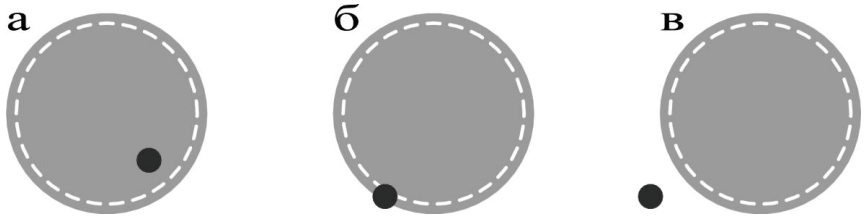

Рис. 2. Принципові схеми розташування ділянки КПД в структурі міста

а – безпосередньо на території міста; б – у приміських зонах; в – на відстані від міста

На основі досвіду будівництва можна виділити три найбільш загальні варіанти розміщення ділянки культурно-просвітницького закладу в структурі міста (рис. 2):

- **безпосередньо на території міста**: в житлових районах, громадських центрах, рекреаційних зонах міста;
- **у приміських зонах** (на межі з містом). Перевагами даного типу розташування є кращі екологічні умови порівняно з центральними районами міста, а недоліками – віддаленість;
- **на відстані від міста** (у садибах, історичних будівлях і заповідниках). Продовжується тенденція влаштування КПК (переважно музейного типу) в середньовічних фортецях, баштах і арсеналах; заміських палацових спорудах, замках і резиденціях. Інший напрямок – впровадження культурно-просвітницької діяльності в роботу дитячих таборів, пансіонатів, санаторіїв, що

знаходяться в сприятливих природних умовах, подалі від забрудненого урбанізованого середовища [3].

Розглядаючи перший варіант, і окремий випадок за територіальною ознакою, розташування ділянки КПК ***в центральній частині міста***, можна виділити певні переваги. Так розміщення в центрі зумовлює хорошу транспортну доступність, зосередженість великої кількості потенційних відвідувачів та близькість до інших закладів громадського обслуговування. Все це має велике позитивне значення для задоволення культурних потреб населення та формування ансамблю центральної частини міста. Негативні сторони такого розташування, особливо в існуючій переущільненій міській забудові, – труднощі у забезпеченні ділянок відповідних розмірів для розміщення повноцінної рекреаційної зони та подальшого розширення будівлі, а також у необхідності перетину існуючих транспортних комунікацій, що призводить до розвитку будівлі за вертикаллю. Виходом з даної ситуації може бути розміщення закладів КПД прилеглими до міського та районного парків, що виконуватимуть функцію рекреації, а також використання багаторівневих транспортних розв'язків.

Прикладом розташування в структурі міста може слугувати Будинок культури у місті Фірміні, Франція, арх. Ле Корбюзьє (рис. 3, а). Знаходячись неподалік від історичного центру міста, будівля зайняла чільне місце у системі надання соціокультурних послуг. Вдале вирішення комунікаційних зв'язків дало змогу створити єдиний пішохідний простір, що сполучає Будинок культури зі спортивною зоною та церквою (яка також була запроектована Ле Корбюзьє). Створення такого комплексу сприяє всебічному (як фізичному, так і духовному) розвитку особистості.

В центрах міст, особливо крупних, у зв'язку з дефіцитом та дорожнечею міських територій, а також для раціонального їх використання останнім часом досить активно почали використовувати підземний простір. Повне або часткове розміщення закладів КПД під землею – досить поширений прийом об'ємно-планувальних рішень, особливо часто вони використовуються для організації музеїв, центрів мистецтв тощо – закладів, котрі гостро не потребують природного освітлення [4].

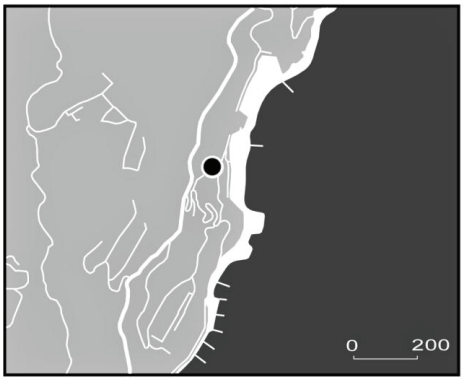
Розміщення КПК ***в приміських зонах*** може відбуватися при освоєнні нових територій за межами міської риси. Будівельна ділянка в цьому випадку не обмежується, що дає можливість запроектувати і розмістити весь комплекс основних і допоміжних будівель закладу. Перевагою даного варіанту є, як правило, кращі, порівняно з розташуванням в місті, екологічні умови. До недоліків можна віднести погіршення транспортної доступності (особливо

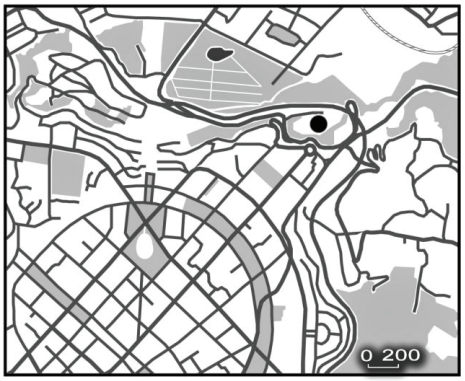
а) Будинок Культури, Фірміні, Франція.
Архітектор: Ле Корбюзьє

б) Студентський клуб «Діполі»,
Отаніємі, Еспоо, Фінляндія.
Архітектори: Рейма та Райлі Пієтіля

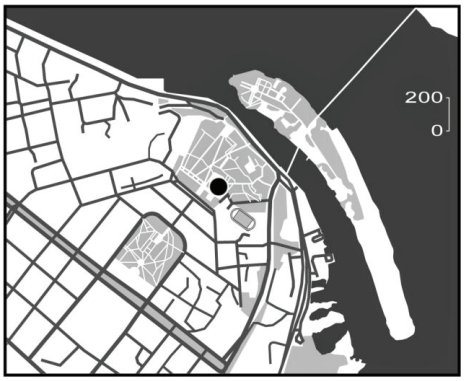
в) Пансіонат «Дружба», Ялта, Україна.
Розроблено Союзним проектним
об'єднанням «Союзкурортпроект»

г) Будинок молоді, Єреван, Вірменія.
Архітектори: Погосян Г., Хачікян С.,
Тарханян А.

д) Національна бібліотека України для
дітей, Київ, Україна. Архітектори:
М. Будиловський, І. Цейтліна

е) Палац культури студентів,
Дніпропетровськ, Україна. Архітектори:
А. Баранський, А. Мучник, С. Глушков

Рис. 3. Приклади розташування закладів КПД в структурі міста

громадського транспорту). Також вибір території за межами міста підвищує вартість будівництва та експлуатації будівлі через необхідність прокладання нових потужних комунікацій: багаторядних шляхів, ліній електрифікованої залізниці, тролейбусу, метро тощо.

Яскравим прикладом даного типу розміщення є Студентський клуб «Діполі», Отаніємі, Еспоо, Фінляндія (рис. 3, б). Будівля знаходиться на мальовничій ділянці у передмісті Гельсінкі, яка до того ж має безпосередній доступ до водної поверхні заливу Лааялахті. Разом з тим автори проекту, арх. Рейма та Райлі Пієтіля, запроектували його таким чином, що знаходячись у зеленій зоні клуб має зручний зв'язок з містом завдяки потужнім магістралям.

Розміщення закладів культурно-просвітницької діяльності ***за межами міста*** відбувається лише за наявності цінного природного чи культурного спадку (заповідні зони, будівлі, місця проведення подій історичного значення), а відвідування їх має переважно періодичний характер, що виправдовує значні затрати коштів та часу. Інший напрямок впровадження культурно-просвітницької діяльності в роботу заміських будівель має довготривалий характер. Це інтеграція КПД в заклади санаторного та лікувально-курортного профілю (дитячих таборів, пансіонатів, санаторіїв тощо), що знаходяться в сприятливих природних умовах, відповідно подалі від забрудненого урбанізованого середовища. Саме таким прикладом є пансіонат «Дружба», що знаходиться неподалік Ялти (рис. 3, в). Розташування на гірській місцевості зумовило складне і водночас цікаве конструктивне рішення, розроблене цілою групою архітекторів та інженерів.

Вдалими прикладами розташування закладів КПД є наступні:

Будинок молоді в Єревані, Вірменія (*рис. 3, г*), являв собою систему терас горизонтально витягнутих по рельєфу парку, над якими височів циліндричний об'єм 14-ти поверхового готелю. Особлива залізобетонна конструкція нагадувала кукурудзу, завдяки чому будівля стала символом міста. Нажаль, у 2006 році її було демонтовано у зв'язку з поганим технічним станом.

Яскравим зразком КПК є Національна бібліотека для дітей, Київ, Україна (*рис. 3, д*). Розташована неподалік від просп. Перемоги, будівля, разом з тим, прилегла до паркової зони «Дубки», що дає можливість зручного відпочинку, проведення групових читань та інших заходів на відкритому повітрі.

Одним з найбільш вдалих прикладів розташування КПК в структурі міста є Палац культури студентів у Дніпропетровську, Україна (*рис. 3, е*). Будівля розташована в центрі міста в парку ім. Т. Шевченка, на березі Дніпра. Це чудовий приклад інтеграції КПД та рекреаційної зони, що знаходиться неподалік від потужної транспортної магістралі (просп. К. Маркса), до того ж,

близькість до інших закладів громадського обслуговування забезпечує будівлю потенційними відвідувачами.

Спираючись на дослідження Безродного П. П. [5] можна виділити наступні прийоми розташування закладів КПД в структурі міста:

- в забудові магістралі;
- в забудові площі;
- вільне.

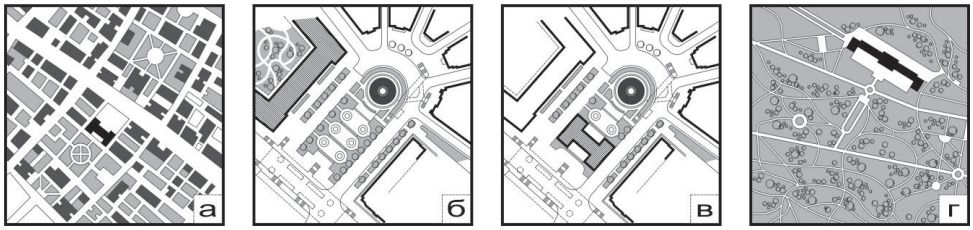

Рис. 4. Прийоми розташування закладу КПД в структурі міста

а – в забудові магістралі; б – в системі забудови площі; в – острівне розташування в системі площі; г – вільне розташування (в рекреаційній зоні)

У великих містах розташування будівлі в ***забудові магістралі*** (рис. 4, а) – найпоширеніший прийом, при якому установа КПД на рівні з іншими громадськими будівлями активно бере участь у формуванні громадського центру. Виділяючись із навколишньої забудови масштабним рішенням фасаду, а також відступом від червоної лінії (що є функціональною необхідністю для влаштування розвантажувальної площі з проходами на територію ділянки), культурно-просвітницький центр оживляє монотонність магістралі і акцентує увагу людини.

При розміщенні у ***забудові площі*** більш доцільно і функціонально виправдано, розмістити її в системі забудови (рис. 4, б), ніж при острівному розміщенні (рис. 4, в).

Прийом ***вільного розміщення*** (рис. 4, г) будівлі культурно-просвітницької діяльності в рекреаційних зонах (серед зелені, на берегах водних просторів тощо) найбільш повно відповідає характеру її роботи, сприяє чіткому функціональному зонуванню ділянки, розширює межі суспільного центру, виносячи деякі функції на відкрите повітря, покращує умови експлуатації та збагачує просторову композицію. *Проблеми зв'язку будівлі та навколишнього середовища* мають, в цьому випадку, особливе значення. Необхідність виконання окремих видів культурно-просвітницької роботи на відкритому повітрі, а також використання факторів природи (пейзажу, рельєфу, водоймищ) викликає особливості планування будівлі. Так, наприклад, приміщення фойє, кафе, бібліотеки, спортзали, художніх майстерень та ряду інших слід

розміщувати з можливістю виходу в парк, на видові майданчики тощо. З цим же пов'язане влаштування лоджій, балконів, терас та інших елементів.

При вільному розміщенні будівля стає ніби сполучною ланкою між архітектурним та природним оточенням, і це впливає на визначення масштабу її архітектурних форм. *Головний фасад*, обернений у бік міста або відкритого простору, зазвичай має великий масштаб членувань, властивий громадським будівлям і зберігає виразність при огляді з великої відстані. *Фасади, повернені до природи*, мають більш інтимний характер, що сприяє злиттю природного та штучного: відкриті тераси, майданчики для відпочинку та ігор, площини стін, що розкриваються, органічно поєднуються з навколишнім простором, зеленню парку, рельєфом. Розташовуючи заклад КПД безпосередньо в глибині парку або озелененого масиву необхідно виділяти місце так, щоб воно не завдавало збитків зеленим насадженням. У цьому випадку будинок стає невід'ємним елементом парку і суттєвого впливу на формування міського середовища не чинить, хоча і підпорядковується йому (зв'язок під'їздів з міськими транспортними шляхами, влаштування накопичувальної площі перед головним фасадом, який повернений в сторону найбільшого припливу людей тощо).

Значний вплив на вибір ділянки, композицію та структуру закладів культурно-просвітницької діяльності має наявність водної поверхні (моря, річки, озера, водосховища тощо). Велике естетичне, гігієнічне та художньо-декоративне значення водних просторів дозволяє використовувати їх при формуванні об'ємно-планувальної структури та архітектурного образу будівлі. Крім того, наявність водної поверхні дозволяє розширити функціональні можливості закладу КПД за рахунок проведення спортивних та культурно-масових заходів на воді.

Розглядаючи принципи та прийоми розміщення центрів культурно-просвітницької діяльності слід відмітити, що кооперування в єдиному будинку підприємств громадського харчування (кафе, ресторан, їдальня), торгівлі (книжковий магазин), комунального обслуговування (готель), а також культурно-просвітницьких (клуб, бібліотека, музей, школа мистецтв), спортивних (басейн, каток, спортзал) та адміністративних установ (салон урочистих подій тощо) дозволяє організувати роботу з відвідувачами і задовольнити їхні потреби в години дозвілля, не лише за допомогою громадських установ міста, а й самостійно, за межами міста (у період відпочинку або під час семінарів, конференцій і т.п.). Це дозволило б розміщувати великі загальноміські комплекси КПД у приміській зоні, тобто в мальовничих місцях з найбільш сприятливими природними умовами.

Нажаль, після здобуття Україною незалежності, питанням культурно-

просвітницької діяльності приділялося мало уваги, що призвело зниження престижу даних установ. Стихійні процеси, що прийшли на противагу плануванню, призвели до втрати мережі закладів КПД й вимагають перегляду сформованих прийомів проектування та нормативної бази.

На вибір місцерозташування КПК впливає наявність вільних ділянок на шляху основних потоків руху населення, добре пов'язаних із зупинками громадського транспорту.

В умовах міської забудови КПК розташовуються, найчастіше, в окремій будівлі; при плануванні і розробці генерального плану для таких споруд слід використовувати *принцип компактності*, що досягається чіткою функціонально-просторовою організацією території.

При розміщенні КПК всередині міста, де оточуюча забудова являє собою, як правило, рядові житлові будинки, необхідно виділяти культурно-просвітницький заклад шляхом контрастного об'ємно-планувального рішення, надаючи зовнішнім формам особливої виразності та скульптурності.

Інтеграція рекреаційних зон та закладів культурно-просвітницької діяльності позитивно позначиться на обох складових. Адже, якщо розглядати питання з точки зору КПД, об'єднання дозволить покращити навчальний процес не лише за рахунок належних умов для відпочинку, а й проведення просвітницького процесу безпосередньо в рекреаційній зоні. З іншого боку, підпорядкування територій для відпочинку закладам КПД покращить контроль та догляд за даними ділянками, що поліпшить екологічну ситуацію в цілому [6]. Зважаючи на це, необхідно передбачити можливість організації роботи таким чином, щоб кожен з елементів (рекреація та КПК) міг працювати як кооперовано, так і самостійно.

Отож, можна зробити такі висновки:

1. Містобудівні умови розміщення культурно-просвітницьких центрів повинні передбачати можливість розміщення їх так, щоб вирішити усі нормативні та функціональні вимоги до генерального плану та забезпечити можливість перспективного розширення та вирішення питань реконструкції.
2. Існує декілька принципових рішень містобудівного розміщення закладів КПД, та найбільш оптимальним є вибір для будівництва вільної ділянки, що дає можливість в повній мірі задовольнити потреби подальшого розвитку та реконструкції, нормальної інсоляції, розміщення всіх необхідних зон.
3. Бажаним є включення закладів КПД в рекреаційну зону, що покращить загальний пейзаж та забезпечить захист від шуму і забруднення повітря, розширить функціональні можливості для відпочинку та проведення занять на відкритому повітрі. Якщо ж такої можливості немає, то потрібно передбачити місце для створення рекреації з використанням елементів природи.

Таким чином, ***найкращим місцем розташування*** КПК *є* ***рекреаційна зона*** (парк, набережна тощо), що знаходиться в безпосередній близькості до потужної транспортної комунікації. На вибір місця впливає досить значне скупчення потенційних відвідувачів, тобто центральна частина міста, зони з переважним тяжінням населення в одному напрямку, ділянки на шляху основних потоків руху неподалік від транспортних магістралей, добре зв'язаних із зупинками громадського транспорту.

Список використаних джерел:

1. Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений: Учебник для вузов/ В. В. Адамович, Б. Г. Бархин, В. А. Варежкин и др.; Под общ. ред. И. Е. Рожина, А. И. Урбаха. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Стройиздат, 1984. – 543 с., ил.
2. Гостев В. Ф., Юскевич Н. Н. Проектирование садов и парков: Учеб. для техникумов. – М.: Стройиздат, 1991. – 340 с., ил.
3. Гельфонд А.Л. Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений: Учеб. пособие. – М.: Архитектура-С, 2006. – 280 с., ил.
4. Харитонова А.А. Архитектурно-планировочное формирование центров изобразительного искусства: дисс. … канд. арх. наук / Харитонова Алина Анатольевна. – Одесса, 2005. – 241 с.
5. Безродный П.П. Дома молодежи. Основные принципы проектирования: дисс. … канд. арх. наук / Безродный Павел Павлович . – К., 1969. – 151 с.
6. Примачок О. А. Про проблеми формування сучасних культурно-просвітницьких закладів // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник. – К.: КНУБА, 2011. – Вип. 26. – с. 348 – 353.

Аннотация

В статье рассмотрены учреждения культурно-просветительной деятельности (КПД) как подсистема городской среды и сформированы основные рекомендации по их расположению в структуре города.

Ключевые слова: учреждения культурно-просветительной деятельности (КПД), культурно-просветительский комплекс (КПК), рекреационные зоны города

The summary

In the article was considered institutions of cultural and educational activities (CEA) as a subsystem of the urban environment and formed the main recommendations for their location in the structure of the city.

Keywords: institutions of cultural and educational activities (CEA), cultural and educational complex (CEC), recreation areas of the city

УДК 725.6 – 053.7.011

Ю.В.Третяк,
кандидат архітектури,
доцент кафедри рисунка і живопису КНУБА

ПЕРЕТВОРЕННЯ АРХІТЕКТУРНО-МІСТОБУДІВНИХ ФОРМ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація: у статті висвітлено проблеми еволюції та розвитку архітектурного середовища пенітенціарних закладів. Розглянуто методологічні засади, закономірності перетворень та критерії моделювання середовища виправного закладу як складної архітектурної системи, яка еволюціонує.

Ключові слова: пенітенціарний заклад, архітектурне середовище, система архітектурного об‘єкта.

Дослідження архітектурного середовища виправних установ проводиться у рамках демоекологічного підходу, тобто пенітенціарний заклад представляється не як технічна система, а система взаємодії «населення» закладу (ув‘язнені та персонал) і навколишнього матеріального середовища, відповідно дослідженням Г.І.Лаврика та М.М.Дьоміна. Такий підхід відкриває шлях до формування системних критеріїв якості архітектурного середовища виправного комплексу за допомогою визначення та порівняння рівня комфорту для засуджених та персоналу, рівня цілісного планування, режимних вимог до функціонування системи та витрат ресурсів [1, с. 486]. Недоліком нормативного підходу до дослідження еволюції архітектури пенітенціарного закладу є погано структурована система ціннісних характеристик архітектурного середовища, а структурно-функціонального підходу – жорстко детермінований кінцевий результат моделювання.

Первинна роль соціальної структури та її механістичний вираз у просторових архітектурних формах, на яку звертав увагу ще К. Лінч, привела до створення негативно вивернутих форм архітектурного середовища пенітенціарних закладів. Воно створювалося з метою підкорення людей, які засуджені до позбавлення волі, до специфічної соціальної упорядкованості з використанням засобів психічного пригноблення в‘язнів. Такі наслідки ізоляції, як розгубленість, депресія, неможливість усамітнитися, втрата орієнтації у просторі та часі, є найбільш дійовими засобами дії на психіку людини через просторові форми середовища [5].

За думкою М. В. Шубенкова, проблеми дослідження закономірностей структурної організації архітектурного простору розподіляється на два напрями. Перший пов‘язаний із закономірностями розподілу просторової

форми на окремі просторові чарунки, другий допомагає дослідити структурну організацію просторових зв‘язків, тобто виявляє просторову розчленованість чи зв‘язаність. Досвід проектування тюрем та пенітенціарних закладів виявив прийоми конкретних просторових компоновок, що копіювалися та пристосовувалися, але ми можемо їх назвати концептами-винаходами, взірцями або архетиповими моделями. Виявлення таких прототипових компоновок, вивчення їхніх якостей, залучення методів кількісної оцінки різних якостей надасть можливість визначити варіанти функціонально-планувальних та об‘ємно-просторових рішень пенітенціарних комплексів нового покоління та гармонізувати їх архітектурне середовище.

Взагалі, архітектурне середовище виступає як складна багаторівнева і багатошарова система, яка розвивається та, за словами С. А. Шубовича, складається із декількох соціально і функціонально необхідних рівнів організації просторової структури. Пенітенціарний заклад, як об'єкт архітектурного середовища і складна еволюціонуюча система є складовою різних просторово-середовищних рівнів, які можна характеризувати як регіональний, міський та локальний. На регіональному рівні виправний заклад є ланкою державної територіальної мережі пенітенціарних установ різних типів і видів та входить до системи районного планування. Міський рівень передбачає тяжіння комплексу пенітенціарного закладу до міста і розміщення його у міській, приміській чи позаміській зонах. Локальний ієрархічний рівень передбачає формування архітектурного середовища виправного закладу через функціонально-планувальну, об'ємно- та предметно-просторову структури та організації.

Спостереження за динамікою розвитку архітектурного середовища пенітенціарних установ дає можливість зробити висновок про незмінність основи, завдяки якій його еволюція відповідає закономірностям та механізмам стадійного розвитку архітектури і містобудування взагалі. У цьому аспекті особливої уваги заслуговують дослідження про поступові та калейдоскопічні перетворення симетрії в історичному розвитку планувальних і просторових архітектурних форм, а також форм міського розвитку. Формування симетричних структур та утворення нових симетрій називають фундаментальними причинами і наслідками явищ гармонічного розвитку складних еволюціонуючих систем, однією з яких є пенітенціарний заклад [1].

Оформлення складної функції у такому середовищі веде до відхилення від суворо симетричної схеми. Відбувається перехід до дисиметрії, коли випадає старий чи з'являється новий елемент. Так, “Закони” Платона мали максимальну регламентацію усіх проявів людського буття та були спрямовані у майбутнє, тому радіальна структура платонівського ідеального міста

відображує розподіл населення на рівні угрупування. Ідеальна тюрма "Паноптикон" Д.Бентама, "програмна утопія", за словами М.Фуко, мала центральносиметричну радіальну структуру і відображувала все бачність влади, що наглядає. Жорстокі соціальні утопії 19-го ст., такі, як Філадельфійська (1829) та Пентонвільська (1842) тюрми мали центральносиметричну структуру при єдиній функції. Більш рання Гентська тюрма (1772) мала дисиметричну планувальну організацію, яка передбачала розширення функцій ув'язнення та надавала можливість арештантам проводити вільний час у замкнених подвір'ях, куди виходили двері камер.

Комплекс будівель Ольгінського дитячого притулку працелюбства у С. Петербурзі (1897) та пенітенціарної колонії Метре для неповнолітніх у Франції (1895) мали спільні планувально-просторові риси: при симетричній структурі житлових та громадських будівель комплексу, план ділянки носив дисиметричний характер із переходом на ритм. Виправні заклади нового покоління, що були збудовані в останні 20 років, пройшли етапи від суворої симетрії (зірчаста тюрма Merogis у Франції) через дисиметрію (пенітенціарний комплекс De Grittenborgh у Нідерландах) до ритму (нова державна тюрма у Чилі) та евритмії (державна тюрма у Данії), і, далі, до утворення нової симетрії (рис. 1).

Отже, дослідження закономірностей еволюції планувально-просторового формоутворення пенітенціарних закладів виявилося у незмінності просторово-часових процесів у межах симетрично-ритмічних структур.

Відповідно тенденції уточнення визначень деяких архітектурних термінів та понять, за допомогою яких повинно здійснюватися дослідження еволюції середовищних об'єктів, таких, як пенітенціарний комплекс, можна виявити низку якісних та кількісних методів понятійного апарату [1, с. 488].

Функціонально-планувальна система пенітенціарного комплексу із «населенням» (ув'язненими та службовим персоналом), основними функціями та територіями для їх розміщення включає зони – концентровані та розосереджені - виробництва, проживання, культурно-побутового обслуговування, господарські та транспортно-комунікативні. Усі вони об'єднані у єдине ціле процесами функціонування, розвитку, зростання чи зменшення. Під функціонуванням можна розуміти взаємопов'язану зміну відповідно заданих нормативів характеру руху «населення» закладу у межах комплексу будівель та поза ним, який спрямовано на ефективне досягнення виправною системою поставлених перед нею соціальних задач. Динаміка змін цього руху у системі виявить розвиток кожного окремого виправного комплексу та їхньої мережі.

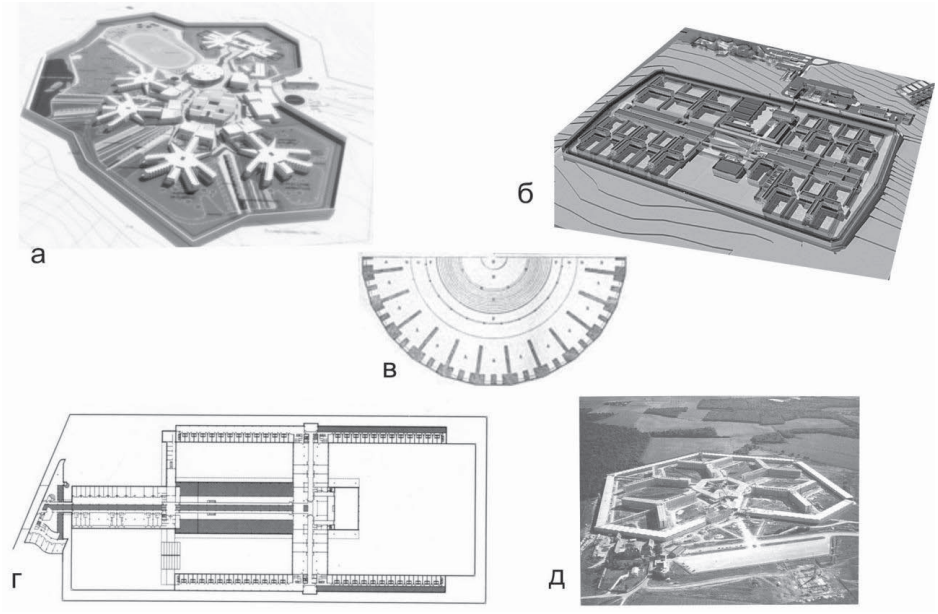

Рис. 1. Симетрично-ритмічна структура пенітенціарних закладів:
а - державної тюрми у Данії, б – державної тюрми у Чилі,
в – Паноптікону, г - комплексу De Grittenborgh у Нідерландах,
д - тюрми Merogis у Франції.

Функціонально-планувальна організація виправного комплексу, за аналогією із дослідженнями містобудівних форм, визначається «встановленням впорядкованої супідрядності територіальних, функціональних та планувальних елементів до системи у цілому» [1, с. 488]. Отже, типи функціонально-планувальної організації комплексів визначаються через виявлення взаємозв‘язків схем розміщення функціональних зон комплексу. Тип функціонально-планувальної організації у свою чергу формує характер взаємообумовленої поведінки «населення», елементів архітектурного середовища, природного та штучного оточення комплексу пенітенціарного закладу. Кожному типу функціонально-планувальної організації відповідатиме певний тип структури, яка може бути представлена у вигляді графічної та (або) математичної моделі [1].

Таким чином, встановлення типів інваріантних функціонально-планувальних структур може послужити формальною основою для подальшого розкриття соціально-економічного, містобудівного, планувального і

просторового змісту етапів формування і стадій розвитку архітектурного середовища виправних закладів різних видів. Але є очевидним, що систематизація функціонально-планувальних структур та організацій розкриватиме проблему формування і розвитку архітектурного середовища пенітенціарних комплексів тільки з одного боку. Виявлення просторових, предметних, образних, психологічно-символічних, ландшафтних складових середовища у аспекті їхнього просторово-часового розвитку потребує нестандартних методів та підходів у дослідженні.

Одним із багатьох шляхів дослідження змісту та складових архітектури пенітенціарних закладів як складної системи, що еволюціонує, є відношення до цієї системи з позицій системо-логічної доктрини, з одного боку, та фазового симетрично-ритмічного характеру розвитку, з іншого.

Розвиток об‘єкту як системи може бути уповільнено-еволюційного чи прискорено-прогресивного характеру. Дослідження еволюції архітектурного середовища пенітенціарного закладу виявило циклічно-коливальний характер змін відповідно стратегії «збереження, уникнення, змін і досягнення схожості з нормативними чи аналогічними планувальними системами» [1, с. 94]. В історії розвитку архітектури виправних закладів, починаючи з середини 18-го століття і по сьогоднішній день, найбільш яскраво виявилися стратегії збереження і уникнення, що виявилося у періодичному створенні моделей ідеальних тюрем, які повинні були зберігати традиції та індивідуальність у цій галузі і водночас уникати будь яких стосунків із зовнішнім оточенням. Стратегія «досягнення схожості» виявилася у подальшому тиражуванні «ідеальних» моделей на протязі багатьох років та десятиліть.

Майже повна відсутність теоретичних пошуків і досліджень архітектури виправних будівель привело до того, що на протязі останніх двохсот років майже не відбулося планувальних та просторових перетворень архітектурного середовища, але зберігалася схожість із власними минулими станами і оточенням на основі збереження «індивідуального коду» - архетипової моделі тюрми.

Архетипові геометричні планувальні та просторові схеми об‘єднують архітектурні споруди різних типів та епох. Геометричні, часто симетричні, форми, такі, як коло, хрест, квадрат, трикутник тощо, стали приймати за основу композиції та, за думкою А.Лосєва, вважати «порождающими принципы» формоутворення в архітектурі та містобудуванні [2]. Прикладів спів падання конструктивних та структурно-ритмічних рис в архітектурних та містобудівних «архетипах» різних часів і традицій можна привести безліч. Деякі з них були вже описані вище в аспекті симетрично-ритмічних та часово-просторових

перетворень, особливо схожість виявляється при порівнянні архітектури пенітенціарних закладів та форм ідеальних міст.

Архетипові моделі тюремних будівель 17-18 ст. та їхні сучасні прототипи нагадують ідеальні міста Т. Мора (1512), Ж. Перре (1601), Т. Кампанели (1602), К. Леду (1775-1779) тощо. Ідеально симетрична, центрична чи радіально-центрична композиційна схема, ієрархічний розподіл «населення», регулярна структура житлових чарунок, упорядкованість (розосередженість чи сконцентрованість) функцій, наявність «огорожі» - все це наводить на думку, що пенітенціарний заклад є міні-містом зі схожими процесами розвитку, функціонування та динаміки (рис. 2). Отже, з'являється можливість використання, наприклад, методів симетрії, порівнянь та структурно-функціонального моделювання пенітенціарних закладів як аналогій міст та полісів, яка полегшується великим історичним, практичним та теоретичним досвідом проектування містобудівних систем.

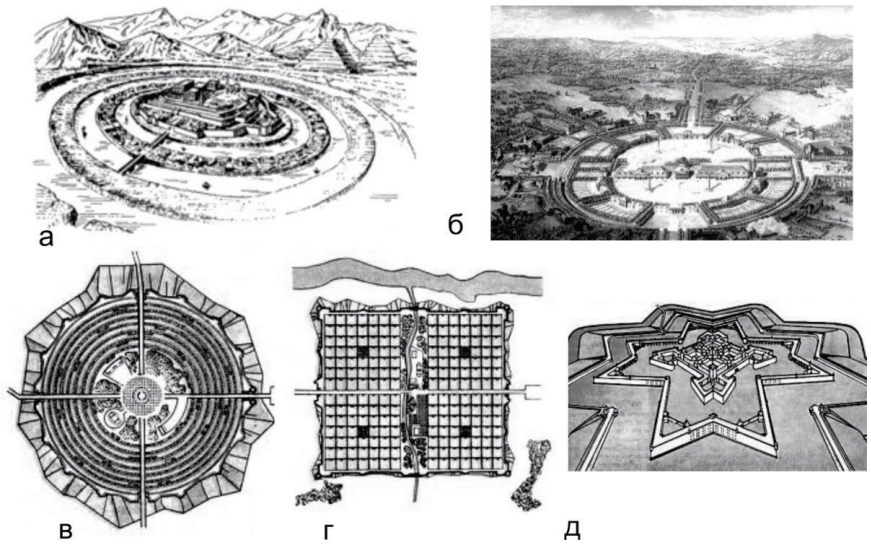

Рис. 2. Плани ідеальних міст: а – Платона, б – К. Леду, в – Т. Кампанелли, г – Т. Мора, д – Ж. Перре.

Симетрія може виступати як один з основних методів дослідження складних систем, що еволюціонують, бо є законом «… побудування структурних об'єктів, групою допустимих трансформацій, які зберігають структурну цілісність системи, що досліджується» [2, с 156]. Симетрія

архетипових схем виправних закладів пояснюється, можливо, раціональними методами «упорядкованого хаосу». Така модель архітектурної споруди є стійкою у просторово-часовому континуумі з причини наявності базової ідеї підпорядкованості об‘єктивним умовам суспільства та режиму утримання як основі функціонування закладу. Дисиметричні планувально-просторові схеми пенітенціарних комплексів кінця ХХ ст., які ми можемо віднести до другої фази розвитку архітектурного середовища (симетрія - дисиметрія – ритм – евритмія), визначені як більш іррегулярні, нестабільні, мають образ, який контрастує з нормами соціальної організації утримання засуджених. Таким чином архітектори-проектувальники виявляли протест проти існуючих соціальних порядків та відношень з тими, хто є позбавлений волі. З іншого боку, за словами, архітектора М. Курокави, дисиметрія є ознакою традиційності. Інший видатний архітектор сучасності К. Танге стверджував, що для того, щоб «…превратить традицию в нечто созидательное, ее нужно подвергнуть отрицанию и в известном смысле разрушить. Ее нужно не канонизировать, а развенчать » [2, с. 284]. «Спокійна революція», за виразом М.Курокави, яка сприймає складність життя і всередині її шукає нові ракурси сприйняття, може стати за основу творчого моделювання архітектурного середовища пенітенціарного закладу нових типів.

Існуючі прототипи та перспективні моделі пенітенціарного закладу можна класифікувати за їх системо утворюючим змістом, сутність якого виявляється у встановленні критеріїв завершеності та потенціалу вдосконалення. Таким чином, «…різні види моделей утворюють власний еволюційний ряд шляхом поступового і прогресивного переходу від нейтрально-описових до концептуально-пояснюючих моделей через проміжні моделі, які стимулюють власне удосконалення…» [1, с. 99]. Отже, створюючи ідеальні моделі пенітенціарних закладів на різних рівнях від регіонального до локального, порівнюючи їх з існуючими системами та комплексами, можна визначити їхню завершеність чи можливість прогресивного розвитку (вдосконалення). *(Продовження буде).*

Список літератури:

1. Тімохін В.О. Архітектура міського розвитку. 7 книг з теорії містобудування. – К.: КНУБіА, 2008. – 629 с., 158 іл.
2. Смолина Н.И. Традиции симметрии в архитектуре – М.: Стройиздат, 1990. – 344 с.
3. Гутнов А.Э., Глазычев В.Л. Мир архитектуры: Лицо города. – М.: Мол. гвардия, 1990. – 352 с.

4. Третяк Ю.В. Виправні та адаптаційні центри для підлітків (архітектура і функціонування). – К.: Видавець Надтока О.Ф., 2008. – 120 с.
5. Шубенков М.В. Человек и пространство // Архитектура и современные информационные технологи. Электронный ресурс – www.marhi.ru/AMIT/2009

Аннотация

В статье отражены проблемы эволюции и развития архитектурной среды пенитенциарных учреждений. Рассмотрены методологические основы, закономости преобразований и критерии моделирования среды исправительного учреждения как сложной эволюционирующей системы.

Ключевые слова: пенитенциарное учреждение, архитектурная среда, система архитектурного объекта.

Annotation

The problems of evolution and development of architectural environment of prison‘s establishments are reflected in the article. Methodological bases are considered, conformity to law transformations and criteria of design of environment of attendance center as a difficult evolving system.

Keywords: prison‘s establishment, architectural environment, system of architectural object.

УДК 728.2

А. Д. Яблонская,
кандидат архитектуры, доцент,
Киевский национальный университет строительства и архитектуры

ПРОЕКТИРОВАНИЕ КОЛЛЕКТИВНОГО ЖИЛЬЯ В ЗАТЕСНЕННЫХ УСЛОВИЯХ СЛОЖИВШЕЙСЯ ЗАСТРОЙКИ ГОРОДА. АУТЕНТИЧНАЯ ТИПОЛОГИЯ.

> « Точное определение может быть дано только завершенной реальности; жизненные же свойства никогда не бывают полностью реализованными; они всегда – лишь на пути к реализации: это не столько состояния, сколько стремления.»
>
> Анри Бергсон

Аннотация: в статье анализируются современные тенденции в проектировании коллективного жилья основанные на принципах аутентичности, интеграции и эффективности. Дается определение аутентичного подхода при проектирования жилья. Определяются основные способы его реализации.

Ключевые слова: аутентичность, гетерогенность, коллективное жилье, плотность населения, плотность застройки, жизнеспособность.

Застройка современного города на 70-80% состоит из жилья. Жилье доминирует в городе и как по функции, так и по усилиям, затратам и по пространствам и территориям, на которых оно расположено. Жилье и городское сообщество непосредственно связаны между собой. Процессы, происходящие в городском сообществе, определенным образом рефлектируют на формы коллективного проживания, которые в свою очередь опредмечиваются в жилье через застройку, дома, квартиры, жилые ячейки. А то, как и в чем, живут люди, оказывает влияние на сообщество.

Целевой установкой, как для сообщества, так и для опредмеченой им среды города есть их жизнеспособность. Наиболее продуктивным современным направлением для поддержания жизнеспособности города является аутентичный подход к проектированию преимущественного жилого пространства. Аутентичный подход в проектировании жилья подразумевает комбинацию как крупномасштабных, так и точечных вмешательств в городскую среду. Это могут быть как систематические, так и случайные действия, с пониманием не только «что происходит», но и «как это происходит». Это уже не однозначное одностороннее определение «всего» -

зонирования территории, определения и фиксирования функции, «жесткого» нормирования и пр., а это возможность самоопределения в динамике роста, изменения и развития согласно новым потребностям, которые постоянно возникают, благодаря действию саморегулирующейся обратной связи.

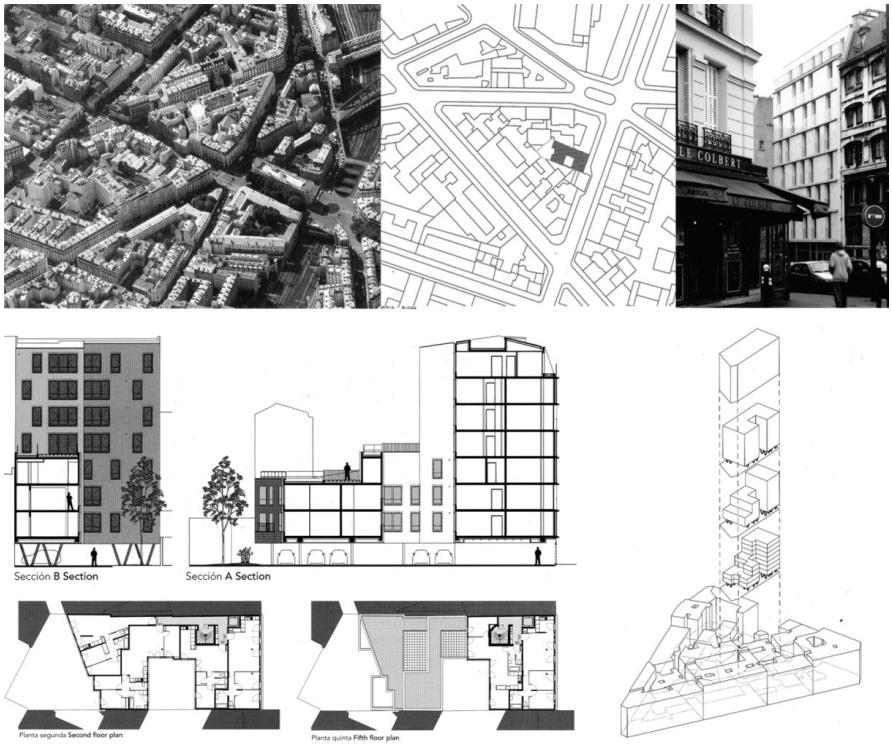

Рис. 1. Жилой дом, Париж, Франция, 2006, арх. Emmanuel Combarel Dominique Marrec architects.

Комментарий к рис. 1:

Площадь участка – 550 м2; общ. площадь –1537 м2; площадь застройки - 68,2%; кол. жилых ед. – 17; плотность – 309кв/га, 886чел/га. Статус – субсидированное, социальное жилье, с арендной формой владения.

Условия проектирования – затесненный участок под проектирование, вытянутый в глубину квартала, наличие социальной программы (min 13 квартир), ограничения накладываемые окружающим контекстом разным по стилю, высоте, фиксированный бюджет и ограниченные сроки строительства. Конкретная реализация - первый уровень отводится под открытую автостоянку, что дает сокращение затрат на организацию подземной парковки.

Прием террасирования, с понижением этажности вглубь квартала обеспечил возможность инсоляции и освещения, как для нового жилья, так и для окружающей застройки, и возможность дополнительного поэтажного озеленения и увеличения комфорта проживания. В планировочном решении дома вместо 13 квартир (по программе) запроектировано 17, за счет организации небольшого внутреннего дворика-шахты, для освещения и проветривания помещений квартир, что повысило эффективность решения в целом. Организация строительства позволила сократить время строительства на 3 месяца, объемно-планировочные решения и эффективные конструкции сократили выделенный бюджет на 15% [6,с.308-319].

Аутентичность подход это отзыв на потребности сообщества и его вкусы, на климат, топографию, историю и культуру. Акцент ставится на раскрытии скрытых качеств, в *границах несовершенного пространства,* что предполагает исследования конкретной ситуации и действенную обратную связь. При аутентичном подходе в проектировании обязательным условием есть наличие обратной связи, которая выступает в виде измерений и контроля успешных действий или неудачных решений. Конкретное проявление аутентичного подхода осуществляется через возможность реализации «неофициальных планов», которые развиваются людьми, группами, сообществами с широким диапазоном идей. Аутентичность выражается в тех пространственных и архитектурных особенностях, которые любимы и понимаемы жителями. Это могут быть и определенные строительные материалы и цвета, типичные масштабы пространства и детали и архитектурные формы, размеры участков под застройку, линии крыш, наполнение и масштабы приватных, полупубличных и публичных пространств. Чтобы вписаться в контекст, здания как бы уважают «генетический код» места, то есть аутентичность предполагает соблюдение правила «уважая существующее, но интерпретирую в современных средствах выражения. Это координация действий связанных с программами - недорогое жилье, доступное жилье, программами направленные на сохранение зданий и окрестностей, представляющих ценность для общества в целом и локального сообщества в частности. Если они эффективны, то они становятся доступны для более широкого применения. По сути, аутентичность можно определить как чувствительность к месту, времени и ситуации, к физическим, природно-климатическим, экономическим, социальным-демографическим и культурным контекстам. Результат аутентичного подхода – продукт не исключительного видения проблемы, не интерес, идеи, деньги

одного или группы, а продукт совместной деятельности. Аутентичность также можно трактовать и как повседневность, обыденность в противопоставлении эксклюзивности и самовыражению.

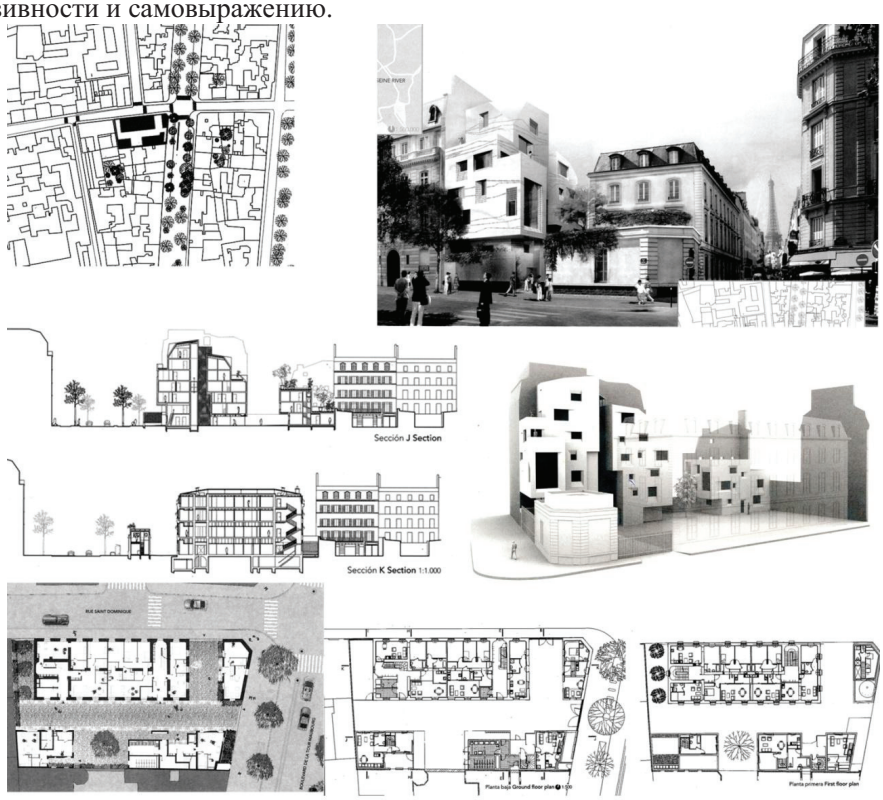

Рис. 2. Жилой микросайт, Париж, Франция, 2008 – 2010, арх. Beckmann – N'Thepe Arhitectes.

Комментарий к рис. 2.

Площадь участка – 1171м2; общая площадь – 2135 м2; площадь застройки – 58,5%; количество жилых единиц – 31; плотность – 265кв/га, 515чел/га.

Статус – субсидированное, социальное жилье для семейное проживания.

Задача, которая стояла перед архитекторами, это максимальная интеграция в существующий исторически сложившийся контекст, характерный разновысотностью и разностильностью. Необходимо было связать в единое целое существующее трехэтажное здание, с реконструкцией под современное жилье и освоить участок между ним и жилым 6-этажным домом времен Османа. Это решение демонстрирует возможность, что социальное жилье может

решаться не по сложившимся стереотипам, а с учетом современных подходов. Здесь архитекторами учтены требования разнообразных пользователей жильем, что в объемно-планировочном решении привело к использованию несколько типов квартир разных по площади, конфигурации и по комнатности. Это квартиры, как с традиционной планировкой – одноуровневые закрытого типа, так и квартиры-студии, а так же двухуровневые квартиры, для реализации разных моделей проживания, для эффективного использования пространства с учетом традиций и предпочтений жителей. Ответом на затесненность участка и сложный существующий контекст стала организация внутренней мини-улицы, для удобного доступа и организации внутриквартального благоустройства. В решении также использован прием понижения этажности, для доступа солнца, как для соседей, так и для жителей в новом жилье. Небольшая этажность жилых блоков дала возможность не использовать лифт, для экономии средств. Террасирование, раскрытие жилья вовнутрь обеспечило дополнительное поэтажное озеленение и комфорт проживания. Сложная конфигурация объема микросайта, который состоит из трех блоков, использование приема подрезки первого уровня в жилом блоке, выходящем на улицу, для соединения внутреннего и внешнего пространства, для интеграции с существующим, но без репликации и подрожания. В целом в решении реализован принцип соответствия разнообразию жизненных моделей современного горожанина и дружелюбия к окружающему контексту без ущемления комфорта совместного проживания в затесненных городских условиях [7,с.98-105].

Аутентичность это реальность, которая проявляется посредством длящихся значимых связей, а не с помощью косметических средств быстрого выхода из затруднительного положения. Результатом аутентичного подхода есть переход – от изоляции к интеграции, от бесчувственности к чувственности, от скуки и безразличия к волнению, от цинизма к заботе, от самодовольства к обязательствам, к умению слушать другого, к развитию взаимопонимания и уважения. Аутентичный подход к решению современных проблем города в целом, его конкретных пространств, фрагментов рождает и аутентичную типологию коллективного жилища – это поиск форм взаимосвязанных с местом, в котором мы живем и с сообществом людей, среди которых мы живем.

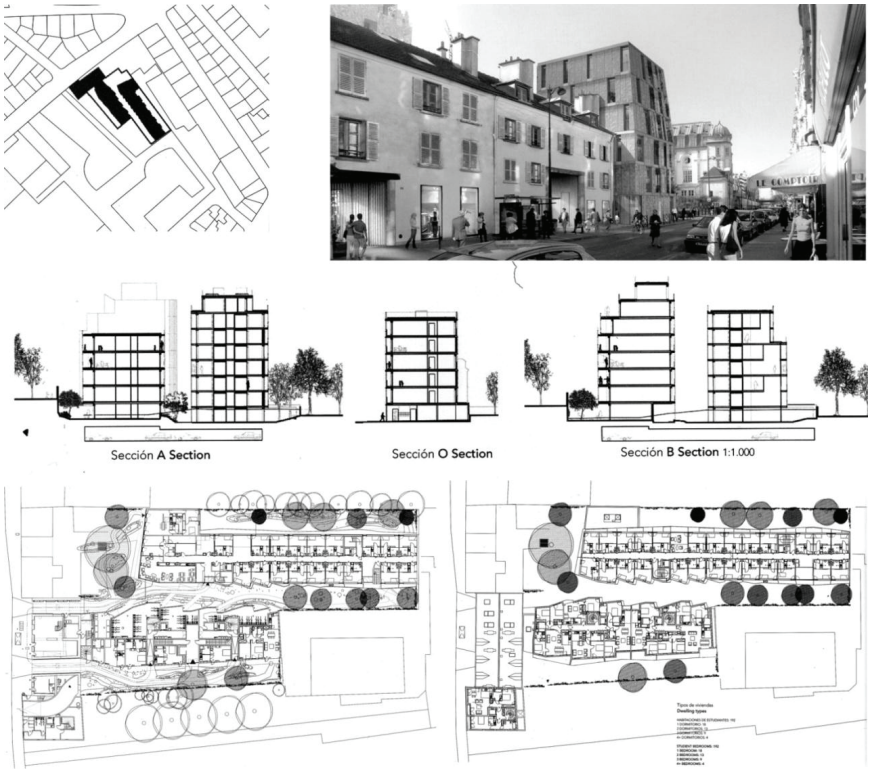

Рис. 3. Жилой микросайт, Париж, Франция, 2008–2012, арх. BNR Architectes Urbanistes.

Комментарий к рис. 3.

Площадь участка – 3121 м2; общая площадь – 13432 м2; площадь застройки – 63,4%; количество жилых единиц – 236; парковка - подземная на 53 автомобиля; плотность – 756кв/га, 964чел/га.

Статус – субсидированное, социальное жилье для семейное проживания и студенческое общежитие.

Конфигурация и площадь участка, социальная программа (недорогое семейное жилье плюс студенческое общежитие), существующий разностильный и разновысотный контекст определили решение генплана микросайта с организацией протяженных открытых пространств, для доступа автомобилей на подземную стоянку с двух сторон застройки и открытого внутреннего двора, вдоль которых сформированы протяженные жилые блоки разной этажности. На верхних этажах организованы террасы, что дает возможность освещать и инсолировать нижерасположенные квартиры. Размещение жилых блоков друг напротив друга вынудило

архитекторов применить прием разворота наружных стен под углом, что обеспечивает приватность и уважение к личной жизни пользователей жильем. 8-ми этажный блок жилья для студентов (192 однокомнатных номера со всеми удобствами) – традиционной коридорной структуры с организацией публичных пространств, для общения и досуга в первом этаже. Жилой блок для семейного проживания - секционной структуры с недорогими и небольшими по площади квартирами, дифференцированными в зависимости от демографического состава семей. (18кв. – с одной спальней, 13 кв. – с двумя, 9 кв. – с тремя, 4 кв. – с четырьмя спальнями). Разнообразие типов квартир дает возможность эффективного и плотного использования жилого пространства в зависимости от потребностей жителей. Большое внимание уделено благоустройству открытых пространств с организацией микроландшафта и озеленения, по принципу соединения внутреннего и внешнего, для связи закрытых и открытых пространств с ограничением доступа только для обитателей микросайта, что дает чувство комфорта и защищенности в условиях города. Это локальный пример объединения разных социальных групп на одном ограниченном пространстве, как часть общей концепции противостояния сегрегации населения города в целом [7,с.226-235].

Каким образом аутентичный подход в проектировании жилья реализуется в конкретных ситуациях? Наиболее рельефно он проявляется в экстремальных условиях, с которыми сталкиваются архитекторы при проектировании. Под экстремальными условиями понимается проектирование в очень затесненных условиях сложившейся городской застройки. Это «пограничные» ситуации для проектирования жилья, с множеством условий, ограничений и требований. Но их решение, на наш взгляд, дает новый виток в эволюции городского жилья, дает новый уровень качества форм коллективного проживания, новые решения. Тем самым, создавая предметное поле аутентичной типологии. Эти задачи находятся в современном русле тенденции увеличения плотности проживания, тенденции освоения свободных участков под коллективное жилье в очень затесненных условиях сложившейся застройки, как антидот городскому расползанию, эрозии ткани города.

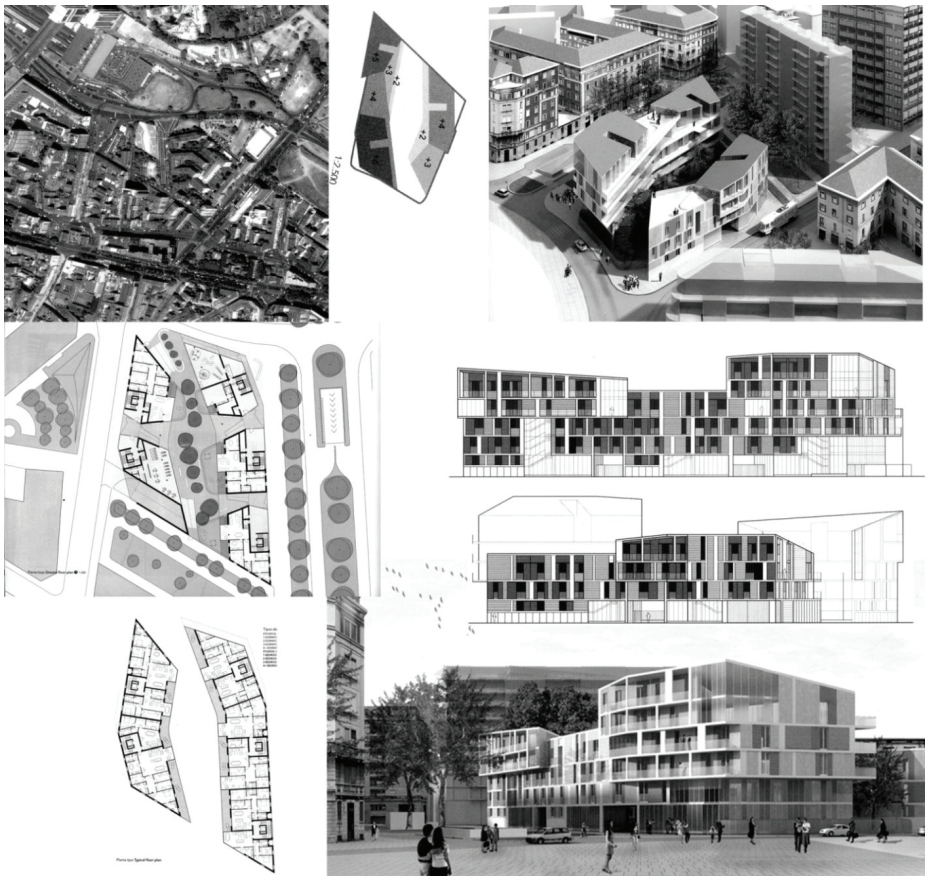

Рис. 4. Жилой микросайт, Милан, Италия. 2006 – 2007, арх. Cino Zucchi Architetti

Комментарий к рис. 4.

Площадь участка – 5518 м2; общая площадь – 4620 м2; площадь застройки – 65%; количество жилых единиц – 30; парковка - 66 автомобиля; плотность – 54кв/га, 211чел/га. Статус – жилье для семейное проживания.

В основу концепции застройки участка было положен принцип максимального положительного взаимодействия существующего и нового. А также задачей было изменение отношения жителей к местам общего пользования, активное соединение здания с окружающей городской средой. Формализация требований нового качества жилой застройки, активное озеленение и благоустройство,

учет разнообразных потребностей потребителей жилья с учетом сложившихся моделей и традиций проживания в городе с максимальным учетом природно-климатических особенностей. В результате было запроектирован жилой микросайт с полуоткрытым внутренним благоустроенным пространством двора, как ответ на сложившуюся городскую традицию. При формировании разноуровневых жилых объемов было учтено движение солнца, возможность естественного проветривания, как сквозного в самих квартирах, так и всего комплекса. В решении предусмотрены террасы на верхних уровнях для совместного использования жильцами дома. Современная идиома и историческая традиция органично соединены в объемно-планировочном решении. Использована секционная структура с двумя квартирами на этаже, решенными в одном уровне, что характерно для коллективного жилья Милана. Квартиры решены в соответствии пространственными потребностями современного образа жизни, но с учетом традиционного зонирования общего пространства квартиры с большими кухнями и столовыми зонами и небольшими пространствами спален. Все квартиры имеют большие лоджии-террасы, которые выходят в открытый внутренний двор, что так же характерно для традиционного образа жизни жителей Милана. Внимательный подход к климатическим и культурным особенностям в соединении с современной трактовкой и оснащением обеспечивают большую гибкость решений и высокое качество жизни, что в свою очередь даст возможность эффективного долговременного функционирования объекта. [5,с.138-143].

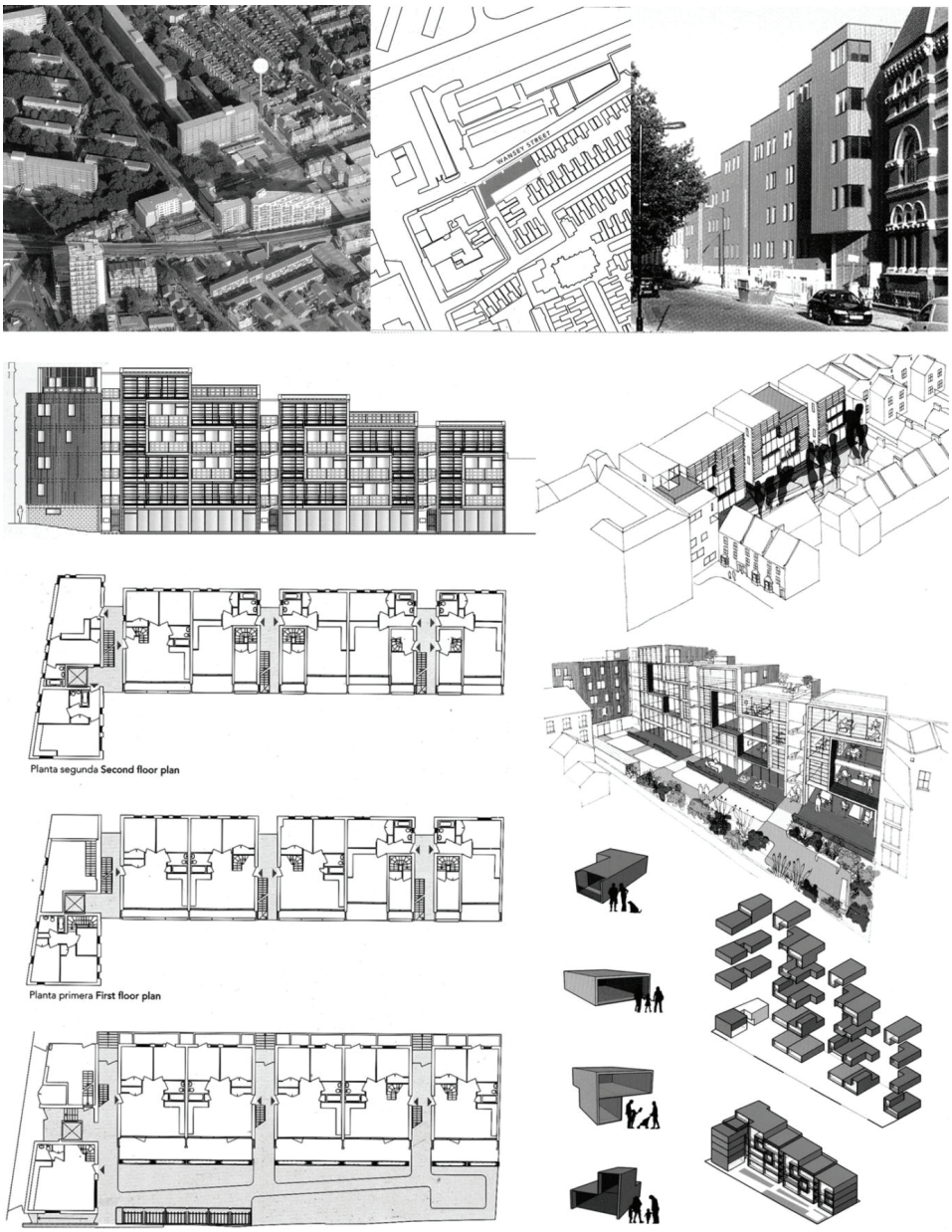

Рис. 5. Жилой дом, Лондон, Великобритания, 2006, арх. dRMM ARCITECTS.

Комментарий к рис. 5.

Площадь участка – 1022 м2; общая площадь – 3027 м2; площадь застройки – 57,8%; количество жилых единиц – 31; плотность – 303кв/га, 709чел/га.

Статус – жилье для семейное проживания. 61% - субсидированное, социальное, 39% - частная собственность.

Этот жилой дом является частью программы регенерации района, направленной на решение социальных задач уменьшения сегрегации населения с соединением потребителей как субсидируемого социального жилья, так и частного в одно целое сообщество. Объемно-пространственным выражением этой концепции стало соединение типологически и стилистически разной застройки, сформировавшейся в районе – многоэтажного жилого дома с одной стороны и жилья типа таун-хауз с другой, что определило постепенное снижение этажности проектируемых жилых блоков. В решении реализован принцип идентичности, сообщности, плотности, для повышения жизнеспособности в целом. Три жилых блока с отдельными входами и с четырьмя типами квартир, как одно, так и двухуровневыми. Комбинация которых, позволяет эффективно решить проблему разнообразия потребностей жителей и их моделей жизни, как сугубо традиционных, «мой дом – моя крепость», с небольшими приватными открытыми пространства на первом этаже, так и превнесенными квартирами -студиями на верхних этажах. Гетерогенность городского сообщества Лондона, разных моделей их образа жизни и традиций нашла формализацию в пространственной модели коллективного жилья. Открытый и закрытый образ жизни, частное и социальное, общее пространство двора и маленькие частные дворики – это прием «мягкого» перехода к современным нормам коллективного общежития, пример постепенной смены английского стереотипа образа жизни. Решение декларируется как гибрид-прототип, где перемешивание и плотность контактов, интеграция социально более жизнеспособна для сообщества в целом [6,с.340-347].

Место действия – «потерянные» пространства в сложившейся квартальной застройке центрального ядра города[2]. Принципиальным при аутентичном подходе является изменение точки зрения, когда неудачи, ошибки прошлого рассматриваются, как нормальное явление. Эта та данность, которая определена предыдущим развитием и обладает качеством неоднородности,

индивидуализации, разобщенности и, в результате, враждебности. Пространственные особенности такой неоднородности – это щели между домами, неорганизованное пространство внутри кварталов, переломы и случайные стыковки существующих зданий, их разновозрастность, разновысотность и разностильность. Все это каким-то образом, в течение длительного времени сформировалось в некий конгломерат. Решение таких несовершенных городских пространств требует больших коллективных, организационных усилий. Так как, они не представляют интереса для частного застройщика, требуя под себя удельно больших средств и ресурсов, а быстрой окупаемости и прибыли не приносят. Архитекторы, как правило, стремясь максимально самовыразиться, не находят на этих пространствах поля для реализации своей индивидуальности. Горожанин, как обитатель в уже существующем, враждебно настроен к появлению нового. Он воспринимает это как посягательство на, пусть некрасивое, неудобное, неблагоустроенное, но свое свободное пространство. Но если относится к каждому локальному, как к части целого, если рассматривать решение каждого небольшого участка пустующего пространства города, как часть общей задачи – интенсивное, эффективное использование всего пространства города, «город как единый ландшафт», тогда каждое такое решение потенциально будет иметь не кратковременную, а долговременную эффективность.

Приведенные выше примеры современных решений отражают процессы, которые имеют социальное основание, и направлены на аутентичность, интегрирование и эффективность, находящиеся в тесном взаимодействии друг с другом и проявляющиеся в разных аспектах и сочетаниях при проектировании коллективного городского жилья (см. рис.1, 2, 3. 4. 5).

Рассматривая решения жилья на малых городских площадках, бросается в глаза, количество ограничений, с которыми приходится считаться, и требований, которые необходимо соблюсти. Прежде всего, это малая площадь и сложная конфигурация участка отведенного под застройку и его ориентация. Это его окружение - разновозрастная, разностильная, разноэтажная существующая застройка. При проектировании жилья, нужно добиться освещенности, инсоляции, проветривания помещений, защитить от шума, обеспечить приватность жизни и безопасность его обитателей. Необходимо помнить также о ущемления прав соседей. Также обязательным условием является соблюдение принципа приватности, как для соседей, так и для проживающих в новом доме, настолько, насколько это возможно. Предусмотреть возможность благоустройства и озеленения, решить по возможности парковку, организовать инфраструктуру. Разрешить конфликт

между приватным и публичным. Обеспечить возможность ограниченного доступа. Предусмотреть возможность трансформации, связанной с возможной переменой функции, в будущем. Окружающая застройка также накладывает свои ограничения по высоте, по стилевым характеристикам и пр.

Комбинация различных приемов, гибкое соединение различных видов и форм проживания, ориентация на разнообразный социально-демографический состав, активное включение в структуру жилого дома публичного пространства, без ущерба для приватного и пр. дает новую морфологию коллективного жилья. Не простое увеличение плотности за счет метров квадратных и повышения этажности, что влечет за собой резкое снижение комфортности проживания. А остроумные, продуманные решения, которые привносят новое качество жизни. Не подчинение, подражание или противопоставления контексту, а стратегия аутентичности, соответствия дает новую типологию. А также и то необходимое разнообразие, как условие жизнеспособности системы в целом. Функциональная, пространственная плотность, как необходимое условие, интенсивность и разнообразие использования, как ключевые установки, которые работают на целевую функцию – эффективность и жизнеспособность пространства города в целом. Точечное, мелкодисперсное, «мягкое» включение по принципу соединения способствует уменьшению потребления ресурсов, времени, средств, энергии, тормозит территориальную экспансию.

Литература

1. Анри Бергсон, Творческая эволюция / Пер. с фр. В.Флеровой; Вступ. Ст. И. Блауберг.- М.:ТЕРРА-Книжный клуб, КАНОН-пресс-Ц, 2001. – 384с. – (Канон философии).
2. Roger Trancik, Finding Lost Space, New York: Van Nostrand Reinhold Company, 1986/
3. Total Housing. Alternatives to Urban Sprawl, Barselona – New York: Actar, 2010, p. 396
4. Javier Mozas, Aurora Fernández Per, Density. Condensed edition New collective housing, a + t Density Series,2006, p. 448
5. Aurora Fernández Per, Javier Arpa, Density projects. 36 new concepts on collective housing. a + t Density Series, 2007, p. 400.
6. Aurora Fernández Per, Javier Mozas, Javier Arpa, HoCo . Density Housing Construction & Costs, a + t Density Series,2009, p.464.
7. Aurora Fernández Per, Javier Mozas, Javier Arpa, NEXT. Collective Housing in Progress, a + t Density Series, 2010, p. 335.

Анотація

У статті аналізуються сучасні тенденції в проектуванні колективного житла засновані на принципах автентичності, інтеграції та ефективності. Дається визначення автентичного підходу при проектування житла. Визначаються основні способи його реалізації.

Ключові слова: автентичність, гетерогенність, колективне житло, щільність населення, щільність забудови, життєздатність.

The summary

The article analyzes current trends in the design of collective housing on the principles of authenticity, integration and efficiency. The definition of the authentic approach to housing design. Defines the basic methods of its implementation.

Key words: authenticity, heterogeneity, collective housing, population density, building density, viability.

2011

МАТЕРІАЛИ
IV ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
10, 11 листопада

СУЧАСНА АРХІТЕКТУРНА ОСВІТА ПРОГНОСТИКА В АРХІТЕКТУРІ: АРХІТЕКТУРА МАЙБУТНЬОГО

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

Передмова

ПРОГНОСТИКА В АРХІТЕКТУРІ - ВЕКТОР РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРНОЇ ОСВІТИ

Основною проблемою сучасної архітектурної освіти є відсутність концептуальності. Ситуативне, короткотермінове планування освіти призводить до невизначеності спрямувань її розвитку, репродуктивного відтворення відомого, звуження творчої ініціативи вищих навчальних закладів, викладачів і студентів.

Однією з умов стійкого розвитку суспільства є прогнозований розвиток системи освіти. Сучасне суспільство на Україні відноситься до індустріального, перспективою його є інформаційне суспільство. За визначенням соціологів в **індустріальному** суспільстві важливість освіти населення є **великою**, вищої освіти – **істотною**, тривалість освіти – **довга**. В **інформаційному** суспільстві: важливість освіти – **дуже велика**, вищої освіти – **величезна**, а загальна тривалість освіти – **безперервна**.

Архітектурна освіта, відповідаючи загальним закономірностям суспільства, має специфічні особливості через тісний зв'язок архітектури і суспільних явищ. Оскільки архітектура не пасивно обслуговує суспільство, а активно формує його, архітектурна освіта має бути **прогностичною**, мати випереджуючий характер. Крім того, в сучасному світі архітектурна освіта, як сфера підготовки фахівців, стає частиною загальної гуманітарної освіти людей. З цих позицій особливістю архітектурної освіти є: необхідність органічного поєднання інваріантних в своїй суті класичних основ з варіативними компонентами програм, що відповідають динамічним процесам суспільства в цілому, регіону, особистості; поєднання в загальній програмі гуманітарної, художньої та інженерно-технічної складової.

Метою даної конференції є аналіз сутності футуристичних концепцій архітектури, висвітлення методик і технологій випереджаючої архітектурної освіти, розкриття методичних аспектів архітектурної прогностики, значення концептуального проектування у фаховій підготовці архітекторів та інших питань, що сприяють формуванню тенденцій розвитку сучасної архітектурної освіти.

З повагою,
декан архітектурного факультету КНУБА,
заслужений працівник освіти України, професор ***Кащенко О.В.***

С.В. Біленкова,
кандидат мистецтвознавства, доцент Київського національного університету будівництва і архітектури

КОНЦЕПЦІЯ МАТЕРІАЛЬНОСТІ І ДЕМАТЕРІАЛЬНОСТІ АРХІТЕКТУРНИХ СТИЛІВ. ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ

Парадигма постмодернізму сформувала цілий ряд важливих рис для різних творів мистецтва: це еклектичність, елемент гри, контрастність, іронія та постійна трансформація. Ці фактори вплинули і на сферу архітектурної діяльності, змінивши в першу чергу, відношення архітекторів до оздоблювального матеріалу. Так, за рахунок технічної свободи при роботі з формою змінилося відношення не тільки до самої суті архітектурного твору, а й до його стильового рішення та зв'язку з навколишнім середовищем.

Очевидним результатом нового архітектурного погляду на фізичну реальність споруди стало тяжіння до його „дематеріалізації", зокрема у широкому застосуванні скла. Демократично легкі та прозорі скляні будівлі „інтернаціонального стилю" вже з 1930-х років дуже швидко увійшли в моду. На початку ж XXI ст. японський архітектор Тойо Ито у споруді університетської бібліотеки в Сендаї продемонстрував абсолютно нові можливості „висотної архітектури" у фасадах скляних панелей, об'єднаних сталевими вертикалями різних конфігурацій із тонкими цементними перегородками, де образ споруди своїми оздоблювальними матеріалами „відкритого" демонструє функціональне призначення. Разом з тим у сучасній архітектурі стали проявлятися і тенденції звернення до матеріалів, які адекватно втілюють ідею „матеріалізації архітектурних стилів" – це надбання історичних стилів із цегляних та кам'яних матеріалів. В архітектуру знову повернулися традиційні архітектурні форми, ордерний декор, орнамент, а вслід за ними і „забуті" будівельні матеріали – цегла, облицювальна плитка та камінь.

У цьому контексті досить цікавими і своєрідними взірцями „правдивості" такого стилю виступають напрацювання вітчизняних архітекторів: зокрема, різнохарактерні споруди громадського призначення у забудові Києва. У контексті звернення до надбань історичної спадщини цікавим прикладом може виступити практичний досвід сучасних чернівецьких архітекторів. „Цегляний стиль", закладений ще в останній третині XIX ст. в образі колишньої Резиденції буковинських митрополитів у Чернівцях (нині – об'єкту всесвітньої спадщини UNESCO) став своєрідним прототипом у подальшому формуванні художнього образу міста.

Яскравим маніфестом втілення такого направлення в європейській практиці вважається ансамбль площі Італії Чарльза Мура (1978 р.). В її образі можна знайти контрастне поєднання кольорів і фактур натурального оздоблення. У нинішніх умовах експерименти з матеріалом відходять від простих мінімалістичних об'ємів, демонструючи паралельно новий емоційний ефект оздоблення фасадів. Прикладами „любування матеріалом" та його „дематеріалізації" виступають концептуальна забудова „Гафен-сіті" у м. Гамбург (1997-2025 рр.); музеї мистецтв у Музейному кварталі Відня (1995-2001 рр.); готель „Конкорд" на Аугсбургерштрассе в Берліні (2006 р.); центральний офіс Фольксбанку у Відні (2006-2010 рр.); житлові комплекси на вул.Остоженка у Москві (2008-2009 рр.) та ін.

Швидкоплинність часу – такий же важливий матеріал, як камінь, дерево, сонячне світло, оточуючий ландшафт. Все це має значення в архітектурі. Тому, концептуальне проектування деяких архітекторів-одинаків як Х.Гундертвассера (у Відні), Захи Хадід (м.Будапешт, Інсбрук та ін.), Петера Цумтора (Швейцарія) та ін. не вписується у рамки якогось певного стилю. Для них матеріал – це один із найважливіших засобів самовираження. Правдивість таких будівельних матеріалів як камінь, скло, метал і дерево в їх проектній діяльності надає образам будівель відчуття впевненості та стабільності. Усі ці фактори спричиняють архітекторів до пошуків різних контрастних нюансів в очікуванні архітектурної гармонії майбутнього.

Т.О.Кащенко,
кандидат архітектури, доцент Київського національного університету будівництва і архітектури

ПРОГНОСТИЧНІ МОДЕЛІ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОЇ АРХІТЕКТУРИ

Прогностика є науковим передбаченням розвитку явищ на основі наявного фактологічного матеріалу та науково-методичної бази.

Співставлення процесів удосконалення ресурсоефективних якостей архітектурного середовища і розвитком архітектури в цілому дає можливість по новому усвідомити сутність етапів розвитку архітектури. Такий підхід дозволяє виявити вектори розвитку сучасної архітектури, її футуристичні тенденції. Тобто, в широкому розумінні майбутнє архітектури можна прогнозувати на основі вивчення еволюції її енергетичної основи. З цієї точки зору поле дослідження розвитку архітектури складається з характеристик її сучасного, історичного та майбутнього (футуристичного) стану.

Дослідження прогностичних явищ в архітектурі, виходячи з засад енергозбереження як пріоритетних, потребують розробки системи критеріїв оцінок явищ архітектурної сфери, а також виявлення параметрів архітектурних об'єктів, пов'язаних з фактором енергоефективності.

Для проблеми, що досліджується, можна застосувати різні види прогнозування, зокрема, екстраполяційний та цільовий. Екстраполяційний метод прогнозування передбачає опис гіпотетичного стану об'єкту, явища (архітектурного середовища) на основі виявлення закономірностей його трансформацій від минулого через сучасне до майбутнього. Метод цільового прогнозування передбачає створення ідеальної гіпотетичної моделі об'єкта, явища в майбутньому, з подальшою розробкою засобів досягнення визначеної мети. Створення прогностичної моделі здійснюється за комплексними характеристиками енергоефективності архітектурного об'єкта, за його окремими детермінованими технічними характеристиками, за художньо-композиційними ознаками тощо. З точки зору цільового прогнозу ідеалізованою моделлю є архітектурний об'єкт, органічно пов'язаний з навколишнім природним середовищем по фізико-технічним характеристикам; об'єкт, який відповідає умовам „міні-максу" (досягнення максимального ефекту при мінімальних витратах), здатний до трансформацій відповідно до зміни умов функціонування.

В результаті прогностичного моделювання енергоефективних архітектурних об'єктів встановлюються зв'язки між характеристиками їх ресурсної, зокрема, енергетичної ефективності та архітектурним формоутворенням на різних рівнях: теоретичному, методичному та прикладному.

Л.М. Ковальський,
доктор архітектури, професор Київського національного університету будівництва і архітектури
Є.В. Засуцький,
аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРИ УКРАЇНИ – ВИТОКИ, СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Витоки. Характерні ознаки стилів. Впливи тенденцій архітектури сусідніх країн. Розділення України і характерні особливості стилю в залежності від розташування об'єкту.

Історію архітектури України слід розглядати саме з заснування Київської русі. З цих часів почався безпосередній вплив на архітектуру України з заходу та сходу.

З 13-14 віків характерним було розділення стилів архітектури на українських землях на дві частини – європейську і російську.

З часом, ближче до 17 сторіччя, з появою бароко, в Україні почала з'являтися самобутня архітектура, котра вбирала в себе стилі з усіх сусідніх держав.

На початку XX ст. з заснуванням Радянського Союзу архітектура на теренах України набула незалежного від світового розвитку і практично не розвивалась протягом 40 років.

Перші постмодерністські тенденції почали з'являтись наприкінці XX ст., але через розпад СРСР та відкриття нових просторів вітчизняним архітекторам, в архітектурі сучасної України багато експериментів зі стилями. Зокрема це пов'язано з невизначеністю школи української архітектури та появою великої кількості вільних архітектурних майстерень. Ми дали цьому назву «постеклектизм», поєднавши в назві основи постмодернізму, які були закладені в більшість знакових будівель України на рубежі тисячоліть, та еклектизм – приєднання історичних стилів до постмодернізму.

У сьогоднішній час вплив на свідомість архітекторів світу, в тому числі українських зодчих, формується незалежно від архітектури сусідніх країн, а більше зі світових прикладів будівництва та концепцій – завдяки доступності матеріалів через Інтернет та можливості поїздок за кордон.

Майбутнє архітектури України буде формуватись здебільшого з платоспроможності інвесторів, можливостей будівельних компаній, та власної свідомості архітекторів щодо того, що треба будувати. Чітко можна побачити, що шлях веде в позитивний бік і з часом ми побачимо на українських землях світові шедеври архітектури.

Але з впливом світової архітектури на українську, втрачається її історичність, традиційність та самобутність.

Проблематика цього питання полягає у тому, що задля виходу архітектури на світовий рівень, вона має бути найсучаснішою в світі, із застосуванням передових технологій будівництва та характерними для сучасності формами деконструктивізму чи навіть дигітальної архітектури. Архітектура все більше відходить від національності в усьому світі – Європі, Азії, Африці. Якщо в сучасному мегаполісі прибрати людей, вікові будівлі і надписи з реклам, міста будуть схожими одне на одного. Україну, як країну, що стрімко розвивається, чекає подібна участь. В усьому світі в центрах міст з історичною архітектурою здебільшого заборонено будувати, але ми можемо

згадати такі міста, як Лондон, Барселона, Прага, в яких чудово вписані витвори хай-теку, деконструктивізму, біонічної архітектури поряд з ансамблями бароко, арт-нуво, класицизму.

Проаналізувавши велику кількість матеріалу та систематизувавши її, ми дійшли до висновку, що майбутнє української архітектури матиме розвиток в кількох напрямках, але найвизначнішим буде поєднання історичної спадщини з впливом світової архітектури. Цьому стилю ми надали назву «Екомодерн». З назви зрозуміло, що в ньому поєднуються щонайменше два стилі. На нашу думку, врахувавши специфічність нашої архітектури і любов вітчизняних архітекторів до поєднання історичних деталей і передових технологій, можна передбачити, що саме стиль модерн і екологічна архітектура знайдуть поєднання в Україні.

І.В. Коротун,
кандидат архітектури, доцент Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича

АРХІТЕКТУРА ЯК СЕМІОТИЧНА СИСТЕМА. ІНСПІРАТИВНІ ЗАСАДИ ТА СКЛАДОВІ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПЛАТФОРМИ

Перше речення в темі доповіді – це самостійна теоретична дисципліна в системі фахової підготовки архітекторів європейських навчальних закладів, зокрема в Австрії. З курсом цієї дисципліни ознайомив студентів Чернівецького Національного університету імені Ю.Федьковича доктор Ервін Фіала – викладач університету імені Карла – Франца в місті Грац, Австрія (в рамках культурно – освітнього міжнародного проекту «Рубікон»). У чому відмінність гуманітарно-теоретичних основ пострадянського та «постмодерністського» підходу? Теоретичні досягнення європейської «буржуазної» школи, у т.ч. австрійської, від початку XX ст. і майже до нашого часу (в силу зрозумілих обставин) не «пропагувались» и не вводились в науковий обіг. За винятком течій, причетних до впровадження у практику теоретичного підґрунтя масової архітектури. Таким чином, значною мірою поза зором радянських метрів лишилась теоретична платформа сучасної світової архітектури XX століття (автор лишає поза межами дослідження феномен радянської архітектури 20-30 років), зокрема австрійська. Виняток складає лише австрійська сецесія, яка миттєво захопила весь європейський культурний простір і в силу виняткової декоративності дотепер тримає у полоні багатьох дослідників. Але крім Отто Вагнера, Йозефа Ольбріха, Густава Клімта, існує цілий ряд архітекторів-теоретиків, які правили в напрямку, який становить великий інтерес. Це теорії

організації міського середовища, його гуманізації і гармонізації. Наприклад, практик і теоретик Камілло Зітте та його праця «Міське будівництво з точки зору його художніх принципів», Відень, 1889 р. Архітектор Адольф Лоос – автор твору «Орнамент це злочин», засновник пуристичного напрямку. Фрідріх Кізлер широко відомий автор теорії «Взаємопроникненних просторів» (якого досліджує Львівська школа, зокрема проф. Проскуряков В.І.), Вольф Прікс з його «деструктивістською архітектурою», та інші.

Теоретична платформа семіології в архітектурній теорії формується за допомогою 4 складових. *Базова* – вчення Фердинанда де Сосюра, який, як відомо, вважається батьком – засновником *семіотики*, як науки. Робиться наголос на дефініціях «знак», «позначка», «символ», типи знаків, структура, код, знакові системи. Праці Жака Дерріда, Мартіна Хайдеггера, ін., особливо в частині антропології, – *філософська складова*. Широкий спектр течій *сучасного образотворчого мистецтва* з усіма «термінологічними -ізмами» напрямками – від імпресіонізму, пуатілізму, фовізму, супрематизму, ін. Закони *термодинаміки* (частково застосовуються вітчизняними теоретиками для дослідження системних процесів, зокрема містобудівного розвитку).

На погляд автора, європейська і пострадянська архітектурна теоретична школа мають діаметральні протилежні підходи: перша доводить до крайніх меж антропологічні вишукування, «сартризм», плюралістичний гіперсуб`єктивізм, які доводять до кризи мислення і балансування на грані абсурду; інша страждає глобалістичними рудиментами посткомуністичної ідеології зі спрямуванням на державотверджуючі засади, що ігнорують (як і раніше!) потреби і вимоги звичайної людини. Краще, що ми можемо зараз запропонувати з точки зору гуманізованого професіонального підходу – це абстрактні категорії на зразок «комфортне середовище», «громада», «соціуми», «групи населення», тобто доведений до високого ступеню абстрактності рівень професійного мислення на рівні державного замовлення. У цьому полягає проблема низької естетичності, комфортності, просторової виразності сучасної архітектури. Разом з тим суспільство знаходиться в стадії пошуку нової якості містобудування, відповідальність за яку традиційно покладено на архітекторів. Зручність, комфортність, просторова виразність – основні складові професійної діяльності (в тому числі наука і освіта), наявність яких (не втративши при цьому існуючих досягнень) забезпечить майбутнє вітчизняної архітектури.

С.Ю. Курач,
аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

МЕТОДИКИ ТЕХНОЛОГІЇ ОСВІТИ. НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК СИСТЕМИ

Значні перспективи і можливості позашкільної освіти, зумовлені нормативним закріпленням її статусу як складової системи безперервної освіти, поки що не стали поштовхом до її інтенсивного розвитку, який значною мірою стримується відсутністю цілісного уявлення про позашкільну освіту, глибокого дослідження її як системного об'єкта.

Система позашкільної освіти в загальнометодологічному аспекті являє сукупність положень, що є предметом теорії систем, системного підходу, системного аналізу. Найбільш доцільним виявилося щодо системи позашкільної освіти застосувати такі поняття, як: елемент, компонент, підсистема, середовище, характеристика, стан, структура, модель, зв'язки.

Науково-методологічне обґрунтування позашкільної освіти як системи засвідчило, що вона є соціальним інститутом (соціокультурним феноменом), який функціонує і розвивається, зберігаючи свою сутність при зміні змісту та структури.

Системоутворюючим фактором позашкільної освіти є освітня діяльність і вільний час. Запропонована система позашкільної освіти включає сукупність компонентів, до яких належать: організаційні, змістові, методичні, процесуальні, функціональні, діяльнісні та інституціональні компоненти.

Система позашкільної освіти в Україні в нових соціально-економічних умовах перебуває у пошуку шляхів і засобів подальшого її розвитку. Серед них особлива роль належить розробці і впровадженню методики, яка має бути спрямована на приведення змісту позашкільної освіти у відповідність до сучасних вимог і визначення таких форм, методів, засобів, що сприяють розв'язанню завдань навчання, виховання, розвитку, соціалізації особистості у вільний час в позашкільних навчальних закладах та інших соціальних інституціях.

Т.М. Ладан,
кандидат архітектури, доцент Київського національного університету будівництва і архітектури

«БІОТЕХНІЧНА» («ФІТОАРХІГРАФІЧНА») КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ КИЇВСЬКОГО ПОЛІССЯ (ЕКОНАЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД)

Розвиток будь-якої архітектури – процес складний, який можна порівняти з розвитком живого організму, який без кисневого повітря довго прожити не зможе. Таким киснем для футуристичної архітектури в прямому та переносному сенсі є «біотехнічна» концепція, загально-конструктивною основою якої можуть виступати – екологічне проектування на основі зовнішньої адресної «регіональної» морфології (на основі вивчення різних видів пластичних мистецтв в певній області). В даному випадку «регіональна зовнішність» дасть змогу казати про багатий «внутрішній світ» архітектурної будівлі, із відповідною палітрою аутентичних форм та образів, які саме і розкриють національну належність архітектурного об'єкту.

Таким чином, «біотехнічна» концепція, як основа морфології української архітектури, може зумовити появу таких сучасних понять-течій як: «фітоархіграфія», «зооархіграфія», «орнітоархіграфія», «антропоархіграфія» української архітектури.

Історико-етнографічний субрегіональний комплекс – Київське Полісся, який насамперед зазнав екологічної катастрофи (під час аварії на Чорнобильській атомній електростанції), на сьогодні є районом із значною територією «архітектурного відчуження» – таким чином потребує відповідного «біотехнічного» розвитку. Переїзд мешканців в інші історико-етнографічні субрегіональні комплекси України зумовив втрату певної частки «корінь» та зумовив їх пристосування до нових умов.

На основі аналізу відповідних регіональних фітоморфних форм-аналогів, які використовуються в різних видах пластичного мистецтва, було визначено, що саме в Київському Поліссі зовсім відсутнім став простий підхід до вибору фітоморфної форми-аналогу, та існує доволі незначна кількість складних форм-аналогів. Натомість палітра колористичної гами значно багатша, що говорить про перевагу засобів зорового сприйняття футуристичної архітектури.

Таким чином, комплексний аналіз при розробці концепції розвитку сучасної української архітектури на основі синтезу мистецтв надасть можливість говорити про концептуальний футуристичний символізм та екологічну спрямованість української архітектури.

Н.Ю. Меженна,
доцент Київського національного університету будівництва і архітектури

НОВАЦІЙНІ БУДИНКИ МАЙБУТНЬОГО В СЕРЕДОВИЩІ ИСТОРИЧНОГО МІСТА

Майже ніколи сучасникам не вдавалося знайти назви та визначити терміни для стилістики архітектурних рішень, в яких самі ці сучасники і живуть. Чим ближчий до нас період життя, тим складніше надати реальну оцінку та визначити стилістику того чи іншого архітектурного витвору. Тим більше, що різноманітні стилістичні перетинання іноді дуже розтягнуті у часі та просторі.

Нещодавно творчих людей поділяли на «фізиків» та «ліриків», у З.Гідиона є сентенція, що наука і промисловість ворожі мистецтву та емоціям. Але архітектура, більше за інші мистецтва, пов'язана з технологіями, наукою, новими конструктивними розробками. І чим далі, тим більше. Майже всі сьогоденні відкриття, нові спеціальності та досягнення з'являються на перетинанні різних наук та технологій. Сучасні світові будівлі використовують новітні розробки у всіх галузях, технології енергозбереження, доходячи до того, що будівля стає майже автономною, незалежною від міських мереж. І саме такі об'єкти стають провідними, символами нашого часу та лідерними реперами.

Також впливають на проектні рішення сучасні технології проектування, можливість відразу проектувати в 3-D об'ємі, вибудовувати трьохвимірні поверхні та їх різноманітні перетини. Навіть з'явився новий термін – «комп'ютерна архітектура», тобто така, про яку і мови не могло бути раніше, коли архітектори працювали з лінійкою та олівцем. Складні технологічні вирішення, новітні технології, перетин різних галузей надали архітекторам і конструкторам нових можливостей. Все це призвело до того, що архітектура стала більш об'ємною, скульптурною.

Внаслідок генетичного сприйняття наше бачення не завжди відразу відкликається на актуальні потреби, а знаходиться під впливом застарілих зразків минулого. Тому нове, актуальне сприйняття повинно боротися з генетичним, котре в той же час служить основою його розвитку.

Будинки, виконані в новій стилістиці (будемо поки що називати її так, бо, як ми розглядали вище, чим ближче до нас період створення об'єкту, тим складніше надати їм стилістичну оцінку), самодостатні. Часто виникають суперечки, чи вписуються вони в оточуюче середовище, чи не виглядають монстрами на тлі різночасових, але більш спокійних за своєю структурою.

Можливо, колись вони стануть символами місць, в яких побудовані, як Ейфелева вежа та скляна призма у Луврі стали символами Парижу. Але, якщо мова йде про будинки-новації, що не стоять автономно, а знаходяться в структурі історичної вулиці, то за своєю нетиповою пластикою вони обов'язково привертають увагу спостерігача, побудовані на контрасті, претендуючи відразу на акцентні позиції. І часто будинок, що за своєю планувальною структурою мав бути рядовим в забудові вулиці, завдяки своїй незвичній пластиці, своєрідним матеріалам та стилістиці стає своєрідною домінантою, перетягуючи на себе зорові координати. Акцент і фон іноді змінюються місцями. Така стратегія на випереджуючу архітектуру призведе в подальшому до того, що амбіції нащадків спонукатимуть їх творити об'єкти, які ще більше яскраві та нетипові.

Г.А. Носенко,
доцент Київського національного університету будівництва і архітектури

РЕЛЬЄФ ЯК МІСТОУТВОРЮЮЧА ОСНОВА МІСТ МАЙБУТНЬОГО

Важливими умовами, що забезпечують використання художнього потенціалу ландшафту як першооснови архітектурно-просторової композиції міста є:

- ясність прочитання ландшафту, тобто легкість розпізнавання, порівняння та засвоюєння значення для художньої структури окремих його компонентів, виразна різниця між геометричними характеристиками їхніх окремих однорідних елементів (наприклад, різна висота гір або глибина долин, ярів, балок тощо);
- наявність візуальних взаємозв'язків, що забезпечують поєднання окремих частин в цілі;
- композиційна впорядкованність, гармонійне співвідношення як однорідних елементів, так і всіх компонентів загалом;
- цілісність загального враження від певної матеріально-просторової системи, яка й створює образ ландшафту.

Ієрархічні рівні елементів містобудівельної композиції та їхня взаємодія з ландшафтом. До найбільш типових для розміщення міста на складному рельєфі належать такі ієрархічні рівні елементів просторової композиції:

- матеріальні домінанти – унікальні історичні ансамблі міста й окремі пам'ятки архітектури, а також значні за функціональним, архітектурним і соціальним критерієм сучасні об'єкти, розміщені на найвищих відмітках

рельєфу (прийом посилення композиційного значення архітектурних об'єктів);

- просторові домінанти – головні площі та вулиці з «відкритим» характером сприйняття простору, орієнтовані на пам'ятки архітектури та головні ландшафтні компоненти міста (гори, пагорби, акваторії тощо);
- матеріальні акценти – цінні в стилістичному та історичному відношенні елементи забудови (окремі будівлі, їхні комплекси та ансамблі);
- просторові акценти – перехрестя, курдонери, вулиці як «відкритого» характеру сприйняття простору (з багатоплановими перспективами, орієнтованими на цінну в стилістичному відношенні забудову або головні ландшафтні компоненти), так і «закритого» (з обмеженою кількістю планів).

Ієрархічним рівням проектування відповідають певні структурні елементи композиції: домінанти на рівні ансамблю – це окремі будівлі, на рівні міста – це ансамблі, на регіональному рівні – цілі поселення або ландшафтні комплекси.

Аналіз композиції рельєфу міста. Головна мета аналізу композиції ландшафту – виявлення взаємозв'язку природних просторів та характерних форм рельєфу, визначених у геометричних параметрах та їх узгодження з потребами подальшого розвитку чи реконструкції матеріального середовища міста.

Аналіз композиції природного ландшафту, спрямований на дослідження властивостей природної підоснови міста (рельєфу), які можуть бути використані з точки зору створення виразної композиції міста. Такий аналіз – один із суттєвих факторів прийняття рішення про подальший просторовий розвиток міста.

Містобудівні рішення базуються на аналізі таких аспектів ландшафту: фізико-географічному; містобудівному – аналіз і класифікація ландшафту за його просторовими характеристиками. При застосуванні найбільш узагальнених категорій, таких як простір і матерія та використанні геометричних характеристик опису цих категорій, матеріально-просторова структура ландшафту легко співвідноситься з класичними методами структурування та аналізу архітектурного середовища, зокрема, з пропорціюванням, з поняттями домінанта, акцент, просторовий модуль та масштаб. Виявлення гармонійних залежностей в розміщенні основних елементів художньої структури ландшафту виконується на основі визначення модулю в розміщенні його матеріальних та просторових елементів.

Методи дослідження художнього потенціалу рельєфу.

на першому етапі прийняття професійних вирішень відносно композиції планування та забудови допомагає спрощене, схематичне представлення матеріально-просторової підоснови міста (рельєфу). При цьому виявляються: елементи ландшафтних комплексів; елементарні поверхні природних форм; типові природні форми ландшафту.

Аналіз композиції ландшафтно-містобудівних комплексів відображається в різних за змістом схемах: реконструкція рельєфу, його орографічної структури; генералізації рельєфу; характеристик просторових та метричних особливостей структури рельєфу; узагальнююча схема композиційної структури рельєфу. Такий аналіз дозволяє зробити висновки відносно: подальшого розвитку (збереження або доповнення) існуючої композиційної системи міста; розміщення та композиційної активності (ієрархічного рангу) нових матеріальних (забудови) та просторових (планувальних) елементів.

В.В. Самойлович,
доктор архітектури, професор Київського національного університету будівництва і архітектури
О.В. Дорожкін,
аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

СМАРТ-МАТЕРІАЛИ В АРХІТЕКТУРІ

Нові досягнення у технології смарт-плівок, що базуються на використанні фотохромного ефекту, уможливлюють широке впровадження виробів на їх основі у будівництво. Проте незрозуміло, якими композиційними прийомами збагатиться архітектура внаслідок цього, та як це вплине на стилістичні риси сучасної архітектури. Метою є визначення можливі композиційні прийоми застосування смарт-матеріалів в архітектурі та оцінити їх можливу стилістичну роль.

Смарт-матеріали – це світлопрозорі конструкції, що змінюють свої оптичні властивості в залежності від властивостей середовища. Вони побудовані на використанні фотохромного, термохромного, електрохромного або інших фізичних ефектів та зазвичай передбачають зміну кольору та світлопроникності. Смарт-ефект притаманний певним природним матеріалам, наприклад, опалу, содаліту тощо.

Смарт-скло представляє собою триплекс, між двома шарами скла у якому розміщена плівка, що надає йому відповідних властивостей. Наразі існує багато її видів, що реагує на зміну різних властивостей середовища. Широко використовуються матеріали, що змінюють свої показники під впливом

інтенсивності сонячного випромінювання (в залежності від наявності чи відсутності прямого випромінювання), при досягненні певної температурної межі або під впливом електричного струму. Експериментальні дослідження доводять, що можливо створити фотохромний ефект під впливом магнітного поля. Фотохромний ефект, спричинений механічною напруженістю матеріалу, використовується у несучих конструкціях для швидкої та зручної діагностики їх аварійного стану.

Смарт-плівки змінюють колір поки що лише по шкалі насиченості чорного або блакитного кольору, але проводяться дослідження, що дозволять розширити кольорову гаму. Останні винаходи продемонстрували можливість швидкого "переключення" між станами фотохромного ефекту. Процес, що раніше займав 10-15 хвилин, у лабораторних умовах виконується за кілька секунд. З урахуванням темпів розвитку технології можна припустити, що в уявному майбутньому більшість проблем даної технології (обмежена кольорова гама, недовговічність, дорожнеча тощо) буде вирішена.

Наразі смарт-матеріали застосовуються в якості тонувальних плівок на світлопрозорих конструкціях або у фотохромних красителях. При цьому вартість таких конструкцій значна, що обумовлює їх застосування у будівництві в рамках, обмежених елітною офісною забудовою (скління, що замінює жалюзі), різноманітними кітчевими ефектами (наприклад, засклені прозорим склом вбиральні, яке становиться непрозорим лише при знаходженні всередині людини) та у системах розумного будинку (електрообігрівальне, звукове скло тощо). Масове застосування ця технологія знайшла лише при виробництві змінюючих колір окулярів та в машинобудуванні.

Наразі сфера застосування смарт-плівок обмежена світлопрозорими виробами, але їх використання у непрозорих покриттях технічно можливо і є лише питанням часу.

У недалекому майбутньому можливо широке використання смарт-матеріалів у будівництві. Які можливості це відкриє для архітектурної композиції будівлі? Всі ці можливості лежать у площині додаткових засобів архітектурної композиції. Смарт-матеріали можна буде застосовувати для підвищення світлотіньового контрасту темних або фактурних поверхонь, які зазвичай менш "рельєфні", ніж світлого кольору. Їх можливо застосовувати у інтер’єрах та екстер’єрах розважальних клубів. Найважливіші можливості відкриваються у масовій житловій та громадській забудові. Використання смарт-матеріалу здатне створити інверсійний ефект, тобто в залежності від, наприклад, пори доби діаметрально змінити насиченість. Це призведе до того, що об’єкт, легкий та динамічний вранці, буде масивним та важким увечері. Уможливлюється реалізація ідей, подібних до "кольорової музики", що

пов'язують певні кольори з певним станом людини (у цьому випадку – природи). Композиція реально отримає часову динаміку та рух.

Таким чином, запропоновано прийоми архітектурної композиції будівель з застосуванням панелей та скла на основі смарт-плівок, що використовують фотохромний ефект у якості виразного засобу.

Г.Н. Ушаков,
кандидат архітектури, доцент Київського національного університету будівництва і архітектури

НАПРЯМИ КІБЕРФУТУРИЗМУ В АРХІТЕКТУРІ

Архітектурний кіберфутуризм (концептуальний синтез кібернетизму та футуризму) – це сукупність футуристичних течій в сучасній світовій архітектурі, які поєднує впровадження сучасних інформаційних технологій створення віртуального середовища та синтез цього середовища з реальністю.

Передумовами кіберфутуризму в сучасній архітектурі є досить широкий комплекс явищ і процесів: поява та розвиток науки кібернетика, розвиток комп'ютерних технологій проектування та управління процесами, зокрема можливості створення віртуального середовища та ілюзійні засоби трансформації і альтернативної трансляції сприйняття реального середовища, кінематографічні середовища фантастичних фільмів та середовища комп'ютерних ігор, зростання ролі глобальної мережі Інтернет в суспільстві.

В загальному русі кіберархітектури можна виділити окремі напрями, що є самостійними за рахунок акценту на певній технології, стилістиці чи певному ефекті: стилістичний кіберфутуризм, різні форми індивідуального середовища, віртуальна архітектура, медіа-фасади в екстер'єрі та медіа-зони в інтер'єрі, різновиди інтерактивного середовища, комплексні інтелектуальні системи типу «розумний будинок» та ін.

Стилістичний кіберфутуризм впроваджує стилістику мікросхем, баз даних, структурних каркасів, прозорості і напів-реальності, створює середовище високої інформативності та змінності. Прикладом досконалого віртуального середовища у кібернетичній стилістиці є фантастичний фільм режисера Дж.Косинські «Трон: спадок» (2010 р.). Також набула популярності стилістика «Кіберпанк», де кіберфутуризм контрастно поєднується з досить протилежними стильовими напрямами. В архітектурному концептуальному та реальному проектуванні набула потужності стилістика, що забезпечується програмами параметричної генерації складних та часто фрактальних об'єктів.

Концепції індивідуального середовища. Експерименти в цьому напрямку активно здійснювались з середини XX ст. Але сучасні технології дозволили створювати досить реалістичні враження для різних відчуттів віртуального оточення. При цьому людина сенсорно відокремлюється в певних просторових чарунках, спеціальних боксах чи користується портативними засобами (шолом, спецокуляри та ін.)

Віртуальна архітектура є середовищем, що існує лише у формі комп'ютерної моделі, де можна «переміщуватись» на моніторі чи за допомогою різних засобів симуляції. Це або попереднє моделювання майбутньої будівлі або, наприклад, функціональне середовище, куди можна потрапити через Інтернет чи кінематографічний простір.

Медіа-фасади в екстер'єрі та **медіа-зони** в інтер'єрі використовують майже той самий комплекс технологій створення динамічних зображень на поверхнях (світлові та лазерні проекції, різні типи екранів). Медіа-фасади дозволяють коригувати та трансформувати сприйняття забудови, працюють як універсальний засіб реклами, інформації та відео-інсталяції. В медіа-зонах застосовуються, серед іншого, такі прийоми, як мультиекранна трансляція, тотальна проекція (майже всі поверхні певного простору транслюють спільну симуляцію, наприклад, ландшафту). Відеоефекти при цьому забезпечуються аудіосупроводом.

Інтерактивне середовище завдяки інтегрованим медіа-технологіям забезпечує ефект реагування на зміни зовнішнього середовища, на внутрішні процеси, зокрема на поведінку людей. Формами реагування можуть бути аудіо та світлові ефекти, зміст трансльованих зображень та ін.

Комплексні інтелектуальні системи типу «розумний будинок» забезпечують комп'ютерне керування комплексом властивостей середовища (денне і штучне освітлення, температура та ін.), системою безпеки, медіа-засобами в певному внутрішньому просторі житла чи офісу.

Ці футуристичні напрями, отримуючи реалізацію вже сьогодні, часто поєднуються, посилюючи один одного.

Архітектори та архітектурні групи, що активно застосовують здобутки кібернетизму: Н. Денарі, Т. Іто, Г. Лінн, Дж. Лоу, М. Новак, К. Остерхейс (ONL), Х. Рашид (Asymptote), Л. Спайбрук (NOX), М. Янтцен, група MVRDV, група SERVO, група UNITED ARCHITECTS та ін.

Таким чином, основними характерними засобами кіберфутуризму в архітектурі є: програмні засоби проектування, медіа-технології поверхонь-екранів, голографічних проекцій, технології динамічного освітлення і лазерних проекцій та ін.

Основні властивості кіберфутуристичного архітектурного середовища такі: інформативність, змінність, інтерактивність, ілюзійність. Невпинний розвиток кібернетичних технологій забезпечує постійне відкриття нових можливостей у створенні кіберпростору різного призначення. Всі ці перспективні можливості об'єднує особлива взаємодія свідомості і оточення, коли можлива різноманітна інформаційна комунікація і цілий спектр яскравих динамічних вражень.

Ю.О. Хараборська,
кандидат архітектури, доцент Київського національного університету будівництва і архітектури
М.Б. Кость,
аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

ВПРОВАДЖЕННЯ КОНТРОЛЬНИХ КЛАУЗУР ДЛЯ РОЗВИТКУ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ

Працюючи в "тканині" міста, архітекторові увесь час доводиться вирішувати колосальну кількість проблем: від питань інфраструктурного характеру до питань архітектурної естетики та етики. Важко заперечити те, що архітектора від представників будь-яких інших професій в першу чергу повинен відрізняти "всеохоплюючий" системний підхід до вирішення задач. Такий підхід вимагає вміння мислити концептуально.

Впродовж навчання студенти-архітектори, в межах курсових проектів, виконують велику кількість стандартних проектних вправ, які вирішують локальні задачі. Без сумніву такий підхід є необхідний для засвоєння базових навиків проектування, знання нормативно-регулюючої документації, оволодіння "азами" професії. В той же час він має обмежений потенціал для розвитку концептуального мислення студентів на старших курсах навчання.

Архітектор, при концептуальному проектуванні, повинен виступати в якості новатора не лише в області формотворення, а й у сфері формування проектних завдань для вирішення проблематики даного об'єкту проектування.

Тому необхідно дещо переглянути усталений підхід до формування проектних завдань для старших курсів, щоб адаптувати їх до вимог сьогодення та підготувати до виконання наукового дослідження в межах виконання магістерського диплому. Пропонується введення контрольних клаузур на теми, що охоплюють проблематику кількох навчальних проектів. Такі клаузури повинні виконуватись послідовно – з логічним переходом до наступної, більш

високого рівня ієрархії, задачі і завершуватись вирішенням глобального завдання (наприклад містобудівного чи загально-національного).

Можлива також в межах експерименту зворотна послідовність – від масштабного концептуального завдання до малого об'єкту.

Перед виконанням кожної наступної частини потрібно проводити аналіз проведеної роботи і після виконання всіх завдань аналізувати успішність виконання окремих етапів та "надпроекту" загалом.

Такий підхід розвиватиме концептуальне мислення на етапі побудови довгострокового завдання "надпроекту" та інтеграційне мислення під час виконання окремих його частин. Він передбачає розвиток не тільки фантазії, але і кругозору студентів, дасть їм уявлення про взаємозв'язки постановок задач та їх вирішення.

В.Г. Чернявський,
кандидат архітектури, доцент,
докторант Національного авіаційного університету

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ГНУЧКОГО ПЛАНУВАННЯ ГРОМАДСЬКИХ БУДІВЕЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Гнучкість планувальних вирішень будівель і споруд як однієї з необхідних якостей архітектури виникло в 60-70-х роках у зв'язку із зростаючими темпами зміни соціальних, економічних і містобудівних чинників, що викликають швидке моральне і функціональне старіння масових типів будівель і споруд соціальної сфери при значних масштабах їх будівництва.

Ідеї архітектурної гнучкості лежать в основі багатьох доктрин, концепцій і експериментальних опрацювань. За визначенням С. Волкова, гнучкість в архітектурі – це можливість розвитку системи в часі і просторі. Це дієвий засіб погашення конфліктів і протиріч, джерелом яких служить невідповідність між архітектурою, що раніше склалася, і новими вимогами, які висуваються у міру історичного і соціального розвитку.

Трансформація простору може протікати із зміною фізичних і геометричних характеристик і без їх зміни в двох основних аспектах: трансформативному – створення умов для багатоцільового використання приміщень, будівель, комплексів; адаптивному – приведення будівель і споруд у відповідність з умовами, що змінюються.

До основних чинників, що впливають на гнучкість об'ємно-планувальної структури громадських будівель соціальної сфери відносяться: планувальна організація; конструктивна основа, елементи гнучкості системи і інженерні

мережі.

Автором пропонується розглянути принципи гнучкого планування у відповідності до трьох запропонованих рівнів адаптації будівель соціальної сфери відповідно їх внутрішніх просторів до вимог і умов, які змінюються:

І) на рівні приміщень – універсальне (багатофункціональне) використання приміщень і простору;

2) на рівні закладів, підприємств – внутрішнє перепланування і трансформація приміщень;

3) на рівні будівлі, комплексу в цілому – перспективне розширення будівлі, введення нових будівельних об'ємів.

Перший рівень адаптації передбачає універсальне (багатофункціональне) використання приміщень і простору будівлі. Так, у дошкільній установі всі групові чарунки (блоки) можуть мати вихід в спеціально виділену «універсальну ігрову зону» – центральну зону дитячого закладу – приміщення з високою мірою трансформованості, гнучкості свого предметно-просторового середовища.

Другий рівень адаптації передбачає внутрішнє перепланування і трансформацію приміщень будівель без порушення основного технологічного процесу. Особливість будівель із використанням збірно-розбірних перегородок і різних додаткових засобів переобладнання простору – можливість мінімальних витрат при здійсненні необхідних змін. Збільшення площі приміщень може здійснюватися за рахунок суміжних з ним просторів, проте найбільш частим випадком є розширення підприємства без розширення загальних габаритів, в результаті змінюється призначення ряду приміщень.

Для забезпечення швидкої і економічної реконструкції слід на стадії проектування враховувати різні терміни амортизації і різну міру функціональної гнучкості окремих елементів будівлі та комплексу.

Третій рівень гнучкого планування є перспективне розширення будівель, яке передбачає безперешкодний розвиток їх просторової структури за рахунок добудови або поетапного будівництва.

Ефективність впровадження гнучкої планувальної організації залежить від прийнятого конструктивного рішення. Найважливішими компонентами при організації гнучкого планування закладів і підприємств соціальної сфери є інженерні мережі і комунікації.

Запропоновано основні принципи гнучкого планування громадських будівель соціальної сфери та їх внутрішнього середовища: *принцип компактності планувальних рішень*, *диференціації приміщень*, *просторового і конструктивного резервування, ефективності конструктивних систем*, *інженерно-технічного забезпечення гнучкості,* які рекомендуються для

впровадження при комплексному формуванні будівель та їх внутрішнього середовища.

Принципи гнучкого планування розглянуто у відповідності до трьох запропонованих рівнів адаптації будівель соціальної сфери, згідно до вимог і умов, що змінюються і мають бути враховані при формуванні навчальних і робочих навчальних програм архітектурного проектування громадських будівель соціальної сфери, таких як дитячі садки, школи, лікувально-профілактичні заклади, підприємства торгівлі, громадського харчування.

Г.В. Шевцова,
кандидат архітектури, доцент Київського національного університету будівництва і архітектури

ЯПОНСЬКА „АРХІТЕКТУРА МАЙБУТНЬОГО" – БУДІВНИЦТВО В МИНУЛОМУ, ЖИТТЯ В СУЧАСНОСТІ

Загальні тенденції розвитку японської архітектури другої половини XX – початку XXI сторіччя вважаються дуже новаторськими. Всі ми знаємо, що багато прогресивних ідей в галузі розвитку урбаністичної середи та проектування окремих будівель мають початок саме в Японії та спираються в першу чергу на теоретичні розробки архітектора Кендзо Танге, який планомірно проводив у життя політику так званого „японського метаболізму" – створення міської середи з можливостями постійного розвитку та трансформації.

Проте, навіть у Японії, на тлі нестандартних архітектурних ідей та експериментів, вирізняються декілька чудернацьких, можна навіть сказати – дивакуватих будов, що були зведені з метою ілюстрування концептуальних ідей своїх творців. В більшості випадків виникнення подібних будов було пов'язане з розробкою ідей принципово нової архітектури, або ж „архітектури майбутнього"

Ми не маємо за мету створити повний перелік подібних архітектурних об'єктів, проте аналізуємо декілька найбільш яскравих прикладів подібного явища. До них відносимо будівлі достатньо молодого архітектора Макото Сей Ватанабе (споруди технікуму Аояма-сеннмонгакко – 1990 р., виходу С3 зі станції метро Іідабасі – 2000 р. та ін.), а також Капсульну башту Накагін: «житловий будинок майбутнього» (1970-1972 рр.) архітектора Кісьо Курокава. Всі будівлі розташовані в центрі Токіо.

Архітектор Макото Сей Ватанабе позиціонує свої проекти як ідеї створення принципово нового типу споруд на основі „гармонічного

впорядкування хаосу", що за його думкою дуже точно відповідає традиціям існування японської міської середи. Цю ідею слід визнати достатньо правомірною, проте натурне обстеження декількох будов Ватанабе дозволило з'ясувати, що роботи цього архітектора не справджують його декларованих ідей. А саме, ідея „впорядкування хаосу" приймає тут форму всього лише спроби створення на основі примітивної бетонної коробки врівноваженої композиції поверхневих декоративних елементів „хаотично-футуристичного" дизайну.

У випадку технікуму Аояма – це декорування даху будівлі розгалуженою системою червоних гратчастих трубок з блискучою кулею в центрі, що імітує, вочевидь, деталі робототехніки. У випадку виходу зі станції Іідабасі – це декоративний, „надягнутий" на глуху бетонну призму „пенал" з легких трубок та пластичних мембран, що створює враження величезних крил бабки. Інтер'єр ескалаторного залу оформлено за допомогою легких підвісних конструкцій під стелею, що нагадують рибацькі сіті.

Слід визнати, що спостерігаючи здаля, бажано з декількох, чітко визначених точок, глядач і справді якоюсь мірою отримує від споруд декларованe архітектором відчуття „впорядкованого хаосу". Однак, в експлуатації ці проекти себе не виправдовують. Це особливо помітно в тісному і темнуватому, погано пристосованому під учбовий заклад приміщенні технікуму Аояма.

Таким чином, архітектура Макото Сей Ватанабе зводиться до зовнішнього декорування бетонних коробок згідно з ідеями автора. При цьому, залишаються невирішеними такі, на наш погляд, основоположні задачі архітектури, як об'ємність композиції, функціональність, комфортність для людської психіки.

Приклад капсульного житлового будинку Кісьо Курокава, на наш погляд, навпаки, відповідає всім викладеним вище вимогам, одночасно повністю виявляючи закладену архітектором ідею „житла майбутнього", звісно, в розумінні свого часу. Цей будинок було запроектовано в якості експериментальної спроби створення „міського житла майбутнього". При цьому, кожна квартира являє собою улаштовану всім необхідним окрему архітектурну одиницю (капсулу) мінімального, проте зручно організованого житлового простору. Сукупність капсул-квартир складає гармонійну об'ємно-просторову композицію будинку в цілому. Після зведення, експериментальний будинок планували використати під готель. Проте, знайшлося безліч молодих одинаків, що забажали орендувати в цьому будинку перманентне житло. В якості „прибуткового будинку" ця споруда існує і досі. А це, без всякого

сумніву, підтверджує її практичну зручність та комфортність для психіки людини.

Таким чином, ми бачимо на конкретних прикладах, що в рамках однієї урбаністично-архітектурної системи можуть виникати абсолютно різні спроби втілення в життя ідей „архітектури майбутнього". В свою чергу, кожен подібний експеримент може призводити до різних результатів, що або гармонуються з сучасним життям, або залишаються „за його бортом".

Л.О. Шулдан,
кандидат архітектури, доцент Національного університету «Львівська політехніка»

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ В АРХІТЕКТУРІ (ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ)

В теорії і практиці сучасної вітчизняної архітектури енергоефективність посідає одне з чільних місць за рівнем популярності. Разом з тим така діяльність часто має характер рефлекторного або й декларативного застосування розрізнених заходів і методів, переважно домінують інженерні підходи та використовується далеко не повний спектр потенціалу комплексів функціональних, композиційних і естетичних енергоефективних вирішень. Такі проблеми мають місце у прикладному, а значить, і у навчальному проектуванні. Попри відсутність спеціальних методичних і комплексних рекомендаційних визначень, в навчальні програми архітектурних шкіл України увійшли дисципліни, які ставлять перед собою завдання заповнити цю прогалину.

Дисципліна має відповідати змісту освіти, сучасному стану економіки та енергетичним реаліям країни, новітнім досягненням науки і техніки. Навчання не дублює заходи інших науково-навчальних галузей, а займається втіленням архітектурно-типологічних принципів енергозаощаджування та гармонійно розвивається на стику дисциплін.

Для належного вивчення теоретичної частини вкрай важливим є питання забезпечення методичними матеріалами, присвяченими енергозбереженню в архітектурі. Окрім використання популярної та іншомовної літератури, поступово заповнюється відсутність вітчизняних підручників, посібників, наукових праць та методичного наповнення предмету, зокрема такими, що вже використовуються та розробляються в інституті архітектури Національного університету «Львівська політехніка».

Проте залишається відкритим основне питання: наскільки архітектору вдається вирішувати свою частину завдання з проектування енергоефективного

будинку? Якісне оцінювання, як улюблений прийом архітекторів, не надає однозначної відповіді. Існує також думка що енергоефективність можна оцінити коефіцієнтом «рівня майстерності архітектора». Але студентам у навчальному проектуванні, так само як інвесторам і авторам реальних архітектурних проектів, важливо отримати об'єктивну *кількісну характеристику ефективності проектних очікувань* та прогнозування енергетичних результатів по закінченню будівництва чи навіть в процесі експлуатації будівель.

Відповідно до навчальної програми, теоретична частина курсу закріплюється проведенням практичних робіт і виконанням контрольної роботи. Кількісне оцінювання апелює до визначення енергоефективності проектних рішень, що забезпечується низкою методів. Серед них заслуговують на увагу інструментально-аналітичний метод та метод комп'ютерного моделювання.

Сутність першого полягає у використанні вимірювальних приладів для визначення фактичних значень параметрів зовнішнього і внутрішнього повітряного середовища, дистанційному вимірюванні полів температур поверхонь огороджувальних конструкцій (термографія) і подальшому аналітичному опрацюванні отриманих даних. Широкого застосування у практиці навчання метод не отримує за рахунок лише часткового забезпечення приладами та складності проведення обчислень.

Другий метод – метод комп'ютерного моделювання вимагає створення моделі будівлі на підставі геометричних даних (планувальна, об'ємна, архітектурно-конструктивна інформація тощо) і теплофізичних параметрів за допомогою спеціалізованих програмних продуктів. Програми, маючи кожна певну специфіку, формуються з двох частин: арифметично-архітектурної і розрахунково-теплотехнічної та можуть доповнюватись економічним, екологічним та іншими розрахунковими блоками. Робота з ними потребує фахової архітектурно-будівельної підготовки, спеціальних знань з інженерно-технічних та економічних аспектів. Перетворити архітектурно-графічну частину проектів (основного робочого інструмента архітектора) у математичну модель енергетичних розрахунків можна було би завдяки створенню блока перетворення (конвертаційного блоку), що забезпечить автоматизацію та систематизацію розрахунків. Практичні кроки на шляху розробляння додатків і оптимізації програм розпочаті за участі співробітників кафедри архітектурних конструкцій.

Переведення геометрії проектних вирішень у алгоритм енергетичних розрахунків повністю виключає найзатратнішу за часом та найвідповідальнішу стадію розрахунку і дозволить архітекторам активно долучитися до розв'язання питань енергозбереження у реальному, навчальному й експериментальному проектуванні, добирати оптимальні архітектурні рішення з урахуванням їх енергетичної та економічної доцільності ще на стадії проектування.

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ 3

Бачинська Л. Г. Житлова архітектура у СРСР: історичні наслідки політичного втручання 3
Бачинська Л. Г. Застосування клаузурної методики для активізації вивчення спецкурсів у підготовці фахівця-архітектора. 16
Бачинська О. В. Сучасне релігійне життя києва як продовження історичних традицій. 22
Панченко Т. Ф., В'язовска А. В. Ландшафтні проблеми урбанізму як навчальна дисципліна (зарубіжний досвід) 34
Гнатюк Л. Р., Бовкун М. С. Особливості формотворення міського середовища на прикладі історичного центру Києва 39
Гнатюк Л. Р., Шишлакова Г. О. Засадничі риси формотворення естетичного середовища української архітектури X-XXI ст.. 45
Коротун І. В. Архітектурні засоби формування міського простору 51
Коротун І. В. Архітектурні об`єкти і ансамблі – каталізатори урбаністичного розвитку 55
Крыжантовская О. А. Истоки архитектурно-художественного образования в Одессе в период с 1837 по 1917 год. 58
Михайлишин О. Л. Дискусії „про стиль і костел" у польських архітектурних колах і їх значення для волинського храмобудування міжвоєнного періоду. 64
Осиченко Г. О. Інформаційний підхід до оцінки естетичних об'єктів 76
Панченко О. О. Зарубіжна практика застосування симетричних перетворень у містобудуванні 90
Поперечна О. О. Фактори архітектурно-планувальної організації соціально орієнтованого житлового середовища. 95
Ремизова Е. И. От формальной теории композиции к содержательно-генетическому методу полилога в современном архитектурном образовании 101
Сємикіна Т. І. Інноваційні технології у формуванні архітектурного простору як синтезований продукт мистецтва і раціональності 110
Василенко О. Б. , Смоленська С. О. Запровадження сучасної архітектурної проблематики у навчальні програми на прикладі розробок кафедри АП ХНУБА. 117

Сьомка С. В. Актуалізація проблеми варіативного вибору оптимально-пропорційного рішення в процесі архітектурного проектування сучасних комплексів 122
Черкасова Е. Т. Методология сохранения и реабилитации архитектурно-градостроительного наследия исторических населенных мест (на примере северо-восточного региона Украины). 132
Тыминский В. В. Концепция «нового формализма» и архитектурные утопии XX века. 143
Товбич В. В. Життєдіяльність системи управління архітектурною діяльністю. 151
Алиреза Шешпари Влияние социально-демографической ситуации на формирование типологических особенностей жилья г. Тегерана в районе № 1. 157
Завада В. Т. Роль Києва у формуванні регіональних відмінностей в архітектурі дерев'яних храмів України. 163
Колесник Н. А. , Олійник О. П. Прийоми дизайну дитячих дошкільних закладів з урахуванням новітніх технологій. 175
Турчик Ю. С. , Олійник О. П. Принципи та прийоми дизайну інтер'єру дитячого центру раннього розвитку. 180
Чабан К. В., Олійник О. П. Прийоми трансформації житлового простору студентського гуртожитку в гуртожиток сімейного типу. 185
Біленкова С. В. Архітектор Губерт Ґесснер у Чернівцях та творче оточення його часу. 190
Ярмоленко Н., Гнатюк Л. Р. Аспекти формування середовища дитячих дошкільних закладів. 199

МІСТОБУДУВАННЯ 207

Лобов И. М., Лобова А. И. Городская среда, как объект визуально-пространственного восприятия. 207
Древаль И. В. Железнодорожный вокзальный комплекс в иерархической структуре градостроительного пространства. 214
Кузьменко Т. Ю. Трансформація структурних частин та перепрофілювання як прийоми функціональної спеціалізації приміських сільських поселень. 222
Кушніренко М. М., Яценко В.О., Козлова Ю. В. Законодавчо-правова основа формування інтеграційних структур науки, освіти і наукоємного виробництва. 227
Орлова Т. О. Типовые решения по биологической рекультивации

полигонов твердых бытовых отходов. 237
Захарова А. В. Типологія нових елементів розселення. 243
Панченко Т. Ф., Омшанська А. Г. Будівництво житлово-рекреаційних комплексів як перспективний напрямок розвитку приморських населених пунктів. 249
Прокопенко О. В. Особливості розвитку музейної справи та туризму в Україні. 255
Рябець Ю. С. Екомісто – втілення концепції сталого розвитку територій. 262
Сидорова В. В. Социологические исследования по прибрежным территориям. 267
Штепа К. О. Зелені насадження як невід'ємна складова заходів з організації безпеки міського середовища. 275
Шешукова С. В. Пропозиції щодо територіальних параметрів системи громадського обслуговувння та її елеметів в курортно-рекреаційних зонах. 279
Панченко Т. Ф., Проценко С. М., Рубан Л. І. Нові наукові навчальні напрями в ландшафтній архітектурі. 285

АРХІТЕКТУРА БУДІВЕЛЬ І СПОРУД. 290

Гарбар М. В. Аналіз європейського досвіду використання велосипедного транспорту. 290
Деппершмідт Г. П., Олійник О. П. Особливості фізкультурно-спортивних споруд сучасності. 296
Бородай А. С., Лях В. М. Класифікація сучасних спортивних комплексів для лижного спорту та біатлону. 302
Бородай Д. С., Лях В. М. Передумови формування та тенденції розвитку спортивно-туристичних готелів. 308
Дорохіна Г. І. Організація сучасного простору тренажерних зал для занять фізкультурою людей з обмеженими фізичними можливостями. . . . 314
Доцюк А. В. Розвиток концептуального проектування на основі засобів архітектурної графіки та архітектурно-художньої композиції при фаховій підготовці архітекторів 323
Жовква О. І. Геопатогенні зони та їх вплив на вибір земельної ділянки при проектуванні культових споруд. 328
Эмамианфар Али Влияние природно-климатических условий ирана на архитектурно-планировочные решения университетов. 334
Ільченко Д. М. Особливості планувального розвитку структур систем озеленення міст Донбасу. 339

Курач С. Ю. Соціально-педагогічні вимоги до установ виховання і дозвілля школярів. 344
Гнатюк Л. Р., Новік А. В. Формотворчі елементи флотелів. 349
Ніканоров С. О. Планувальне рішення підприємств харчування при туристичних комплексах. 355
Бутик М. В. Систематизація факторів, що впливають на формування аеровокзалів. 363
Меженна Н. Ю., Зиміна С. Б. Будинки-новації в архітектурі історичної вулиці. 367
Мироненко О. В., Мироненко В. П. Современные тенденции в проектировании аэропортов. 375
Чижмак Д. А. Прийоми архітектурно-планувальної організації екологічно-збалансованих висотних громадських будинків. 381
Чернявський В. Г. Основні принципи гнучкої планувальної організації громадських будівель соціальної сфери. 387
Оката І. О. Поява нових спортивних споруд у зв'язку з розвитком велоспорту. 395
Пивоваренко О. В. Школа XXI століття – сутність суперечності функціональної структури. 400
Примачок О. А. Розташування закладів культурно-просвітницької діяльності в структурі міста. 408
Третяк Ю. В. Перетворення архітектурно-містобудівних форм пенітенціарних закладів. 417
Яблонская А. Д. Проектирование коллективного жилья в затесненных условиях сложившейся застройки города. Аутентичная типология. 425
Матеріали всеукраїнської конференції «Сучасна архітектурна освіта прогностика в архітектурі: архітектура майбутнього» 439

У випуску №27 зб. "Сучасні проблеми архітектури та містобудування (К.: 2011) у переліку літератури до статті В.Завади "До питання про територіальну неоднорідність традиційної сакральної архітектури України" (с.14-27) через технічні причини було пропущено первісну назву п.4 "Завада В. Деякі проблеми історико-типологічнгих досліджень архітектурного середовища // Дизайн архі-тектурного середовища: сучасні концепції і перспективи розвитку. Збірник тез доповідей міжнародної науково-методичної конференції. К.: КНУБА, 2010. – С.10-11", внаслідок чого нумерація всіх наступних після нього бібліографічних джерел перемістилася на 1 позицію, а загальна кількість посилань у переліку (36) не відповідає цьому показнику у тексті статті (37).

Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Випуск 28. 2011

Наукове видання

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ

Науково-технічний збірник

Випуск 28

Має свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації в Державному комітеті інформаційної політики України (серія КВ № 2649 від 16 червня 1997 року).

Визнаний ВАК України, як наукове фахове видання України, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата архітектурних та технічних наук. (Постанова президії ВАК України від 14 квітня 2010р. №1 – 05/3).

Адреса редколегії: 03037, м.Київ-37, Повітрофлотський пр., 31. КНУБА.
Тел. 245-42-04.

Підписано до друку 25.11.2011 р. Формат 60x84$^{1}/_{16}$.
Обл.-вид. арк. . Тираж 170. Зам. №

Фірма "ВІПОЛ"
03151, м.Київ-151, вул. Волинська, 60